Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
“Ужгородський національний університет”
Факультет іноземної філології

ISSN 2617-3921

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ З ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Збірник наукових праць

ВИПУСК 1 (27)

Видавничий дім
“Гельветика”
2025

DOI 10.24144/2617-3921.2024.26
УДК 81 (081)+372. 8
С 91

Видання включено до Переліку наукових фахових видань України категорії Б у галузі філологічних та педагогічних наук (спеціальності 014 «Середня освіта (за предметними спеціальностями)», 035 «Філологія») відповідно до Наказу МОН України від 26.11.2020 № 1471 (додаток 3).
Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 2178 від 27.06.2024 року
Ідентифікатор медіа R30-04500
Журнал індексується в міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus (Польща).

Редакційна колегія:

Головний редактор:
Фабіан Мирослава Петрівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна, ORCID ID https://orcid.org/0000-0002-3351-1275

Члени редакційної колегії:
Голик Сніжана Василівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна, ORCID ID https://orcid.org/0000-0003-1278-3383; **Бенцеш Рийко** – доктор філологічних наук, професор Інституту науки про поведінку та теорії комунікації Університету Корвінус у Будапешті, Угорщина, ORCID ID https://orcid.org/0000-0002-3481-8279; **Гвоздяк Ольга Михайлівна** – кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри німецької філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна, ORCID ID https://orcid.org/0000-0002-5760-576X; **Корольов Ігор Русланович** – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри полоністики, директор Центру балтистики, Навчально-науковий інститут філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна, ORCID ID https://orcid.org/0000-0003-0436-5923; **Корольова Алла Валер'янівна** – доктор філологічних наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародного співробітництва, Київський національний лінгвістичний університет, Україна, ORCID ID https://orcid.org/0000-0001-5541-5914; **Лизанець Петро Миколайович** – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри угорської філології, заслужений діяч науки і техніки України, почесний член редколегії, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна, ORCID ID https://orcid.org/0000-0002-5663-7057; **Рогач Леся Валер'янівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна, ORCID ID https://orcid.org/0000-0001-7709-017X; **Томащікова Славка** – кандидат філологічних наук, професор, завідувачка кафедри англістики та американістики, проректор з міжнародних відносин, Університет П.Й. Шафаріка в Кошице, Словаччина, ORCID ID https://orcid.org/0000-0001-5877-9158; **Фаркаш Іоан-Мірча** – кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету літератури Північного центрального університету Бая Маре та Технічного університету Клуж Напока, Румунія, ORCID ID https://orcid.org/0000-0001-8113-1237; **Чендей Наталія Василівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна, ORCID ID https://orcid.org/0000-0003-4065-5119

Рекомендовано до друку Вченою радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (протокол № 5 від 5 травня 2025 р.)

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Електронна версія: http://philol-zbirnyk.uzhnu.uz.ua

© Ужгородський національний університет, 2025

Ministry of Education and Science of Ukraine
State University "Uzhhorod National University"
Faculty of Foreign Philology

ISSN 2617-3921

CONTEMPORARY STUDIES IN FOREIGN PHILOLOGY

Research Paper Collection

ISSUE 1 (27)

HELVETICA
PUBLISHING HOUSE

DOI 10.24144/2617-3921.2024.26
UDC 81 (081)+372. 8
С 91

The journal is included in the List of scientific professional publications of Ukraine of category B in the field of philological and pedagogical sciences (specialty 014 "Secondary education (by subject specialties)", 035 "Philology") according to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine 26.11.2020 № 1471 (Annex 3).
Registration of Print media entity: Decision of the National Council of Television and Radio Broadcasting of Ukraine No. 2178 as of 27.06.2024
Media ID R30-04500
The journal is indexed in the international scientometric database Index Copernicus (Poland).

Editorial Board:

Editor-in-Chief:

Fabian Myroslava Petrivna – Doctor of Philological Sciences, Professor, Professor of English Philology Department, Uzhhorod National University, Ukraine, ORCID ID https://orcid.org/0000-0002-3351-1275

Members of the Editorial Board:

Holyk Snizhana Vasylivna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Head of English Philology Department, Uzhhorod National University, Ukraine, ORCID ID https://orcid.org/0000-0003-1278-3383; **Réka Benczes** – Doctor of Philological Sciences, Professor of the Institute of Communication and Sociology, Corvinus University of Budapest, Hungary, ORCID ID https://orcid.org/0000-0002-3481-8279; **Hvozdiak Olha Mykhailivna** – Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of German Philology Department, Uzhhorod National University, Ukraine, ORCID ID https://orcid.org/0000-0002-5760-576X; **Korolev Ihor Ruslanovych** – Doctor of Philological Sciences, Professor, Professor of the Department of Polonistics, Director of the Center for Baltic Studies, Educational and Scientific Institute of Philology, Taras Shevchenko Kyiv National University, Ukraine, ORCID ID https://orcid.org/0000-0003-0436-5923; **Koroleva Alla Valerianivna** – Doctor of Philological Sciences, Professor, Vice-Rector for Scientific Work and International Cooperation, Kyiv National Linguistic University, Ukraine, ORCID ID https://orcid.org/0000-0001-5541-5914; **Lyzanets Petro Mykolaiovych** – Doctor of Philological Sciences, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Honorary Member of the Editorial Board, Uzhhorod National University, Ukraine, ORCID ID https://orcid.org/0000-0002-5663-7057; **Rohach Lesya Valerianivna** – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of English Philology Department, Uzhhorod National University, Ukraine, ORCID ID https://orcid.org/0000-0001-7709-017X; **Slávka Tomaščiková** – Candidate of Philological Sciences, Professor, Head of the Department of British and American Studies, Vice-Rector for International Relations, Pavol Jozsef Šafárik University in Košice, Slovak Republic, ORCID ID https://orcid.org/0000-0001-5877-9158; **Ioan-Mircea Farcas** – PhD, Associate Professor, Dean of the Faculty of Letters, North University Centre of Baia Mare, Technical University of Cluj – Napoca, Romania, ORCID ID https://orcid.org/0000-0001-8113-1237; **Chendei Nataliia Vasylivna** – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of English Philology Department, Uzhhorod National University, Ukraine, ORCID ID https://orcid.org/0000-0003-4065-5119

Recommended for publication by the Academic Council of Uzhhorod National University (protocol № 5 dated May 5, 2025)

The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.

E-version: http://philol-zbirnyk.uzhnu.uz.ua

© Uzhhorod National University, 2025

МОВОЗНАВСТВО
LANGUAGE STUDIES
SPRACHWISSENSCHAFT
LINGUISTIQUE

УДК 811.111’344.22
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.7-15

Світлана Алексенко,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
https://orcid.org/0000-0001-7187-8791
м. Суми, Україна

Вербалізація наративу «Coronavirus Pandemic»: лексико-семантичний аспект (на матеріалі інформаційного порталу BBC news)

Verbalization of the narrative “Coronavirus Pandemic”: lexical and semantic aspects (based on the information portal BBC news)

Анотація. *Пропонована наукова розвідка представляє результати дослідження англомовного онлайн-дискурсу новин в площині його наративних особливостей, зокрема лексико-семантичного аспекту вербалізації наративу «Coronavirus Pandemic» на шпальтах новинного онлайн-порталу BBC news. Техніки розгортання наративів глобального масштабу, одним з яких виявився наратив світової коронапандемії, а також особливості конструювання бажаних фреймів у свідомості адресатів лексико-семантичними засобами мови залишаються недостатньо вивченими, що зумовлює актуальність їхнього дослідження. Об’єктом нашого дослідження є наратив «Coronavirus Pandemic», який розуміємо як структуровану подію, представлену у певній послідовності розгортання її етапів, що обумовлена просторовими та часовими обставинами і певною точкою зору на неї. З’ясовано, що досліджуваний наратив формувався і розгортався на інфопорталі BBC news за мережевим принципом організації інформації, згідно з яким представлені заголовки статей пов’язані спільною подією, але є незалежними один від одного. Встановлено, що наративна структура послідовних етапів події «спалах пандемії вірусної пневмонії вірусу SARS-CoV-2» є наступною: початок та глобальне розповсюдження вірусної хвороби; статистика захворювання та безпрецедентні карантинні обмеження; економічні, соціально-психологічні та культурні наслідки карантину; нагальність та темпи вакцинації; зміни людського світосприйняття за умов життя при «довгій пандемії». Аналіз емпіричного матеріалу на лексико-семантичному рівні засвідчив, що уживання лексем певної частиномовної належності віддзеркалює логіко-семантичні обставини мовлення: іменники та дієслова передають динамічну реакцію суспільства на екзистенційний виклик, а також загострюють увагу на певних явищах; прикметники суб’єктивують опис подій; числівники використовуються для передачі*

статистики захворювань та летальних випадків. Окреслено семантичний зміст емоційно-забарвленої лексики з позитивною та негативною конотацією, який відповідає характеру концептуалізації описаного наративу.

Ключові слова: *новинний дискурс, наратив, структура наративу, гіпертекстуальність, емоційно-забарвлена лексика, лексико-семантичні групи.*

Summary. *The present scientific study reveals the results of research of the English online news discourse with reference to its narrative features. In particular, it seeks to establish the lexico-semantic verbalization of the narrative «Coronavirus Pandemic» as it is presented on the webpages of the information portal BBC news. Techniques of unfolding global narratives, one of which is purportedly that of the coronavirus disease pandemic, as well as shaping aspired frames in the addressees' consciousness via lexico-semantic language means appear to be dramatically under-researched what enhances the pertinence of their study. The object of our study – the narrative «Coronavirus Pandemic» is deemed as a structured event exhibited in a certain sequence of its stages' evolving and conditioned by spatial and temporal circumstances and particular standpoint. The investigation has shown that the narrative in question had been forming and occurring on the information portal BBC news in accord with a network principle of information arrangement which postulates that headlines should be linked by some common event while retaining independence from one another. The results of the study indicate the following narrative structure of consecutive stages of the core event «a viral pneumonia SARS-CoV-2 outbreak»: inception and global spread of the viral disease; disease statistics and unprecedented quarantine restrictions; economic, social, psychological and cultural implications of the quarantine; urgency and rates of vaccination; changes in real-world scene perception while living under «long Covid». Lexico-semantic analysis of the empirical material testified to lexemes of a particular part of speech being used as a mirror of logic and semantic set of conditions of speech communication: nouns and verbs tend to convey societal dynamic reaction to the existential challenge as well as place certain phenomena in the limelight; adjectives subjectivize the description of events; numerals are leveraged in disease statistics and lethal cases records. The semantic content of the emotionally loaded vocabulary with both positive and negative connotation is established to suggest the exact character of conceptualization of the studied narrative.*

Key words: *news discourse, narrative, narrative structure, hypertextuality, emotionally loaded vocabulary, lexico-semantic groups.*

Вступ. Потужний потенціал новітніх цифрових медіа є на сьогодні беззаперечним. Вони виступають платформою для таких комунікативних подій, як ведення так званої війни дискурсів через їх інтенсифікацію та технологічне конструювання, а також створення й розгортання певних наративів. За твердженням Н. Чомскі, недостатньо мати доступ до інформації, треба володіти системою її розуміння [2]. Відомо, що призма системи цінностей, досвіду та уявлень про світ зумовлює якість сприйняття і розуміння інформаційного потоку, а отже, точність розуміння інтенцій адресанта залежить не

стільки від пропозиційного змісту, скільки від таких чинників, як психолінгвістичні настанови адресата [4], ступінь його довіри до інформації та до мовця [3], його імпліцитне знання [14] тощо.

Сучасний онлайн-дискурс новин грає провідну роль у популяризації певних стереотипних уявлень аудиторії читачів або слухачів про економічний, соціокультурний, політичний розвиток їх країни. Такі його дистинктивні ознаки, як лаконічність та спрощення подачі інформації, повнота та оперативність висвітлення поточних подій, тематична диверсифікація, семіотична конвергентність та модусна гібридизація [6] сприяють, з одного боку, зменшенню розбіжностей адресант-адресатних референційних просторів, а з іншого – дають підстави для використання наративу як основного інструменту конструювання бажаної для адресанта реальності.

Метою дослідження є аналіз лексико-семантичних засобів вербалізації наративу «Coronavirus Pandemic» в онлайн-статтях новинного порталу BBC news. Досягнення цієї мети передбачає реалізацію наступних завдань: описати наратив як дискурсивну техніку подачі новинних повідомлень у сучасному дискурсі новин; схарактеризувати новинну структуру наративу «Coronavirus Pandemic»; з'ясувати лексико-семантичні засоби вербалізації досліджуваного наративу.

Актуальність дослідження наративних особливостей представлення світової коронапандемії в англомовному новинному дискурсі зумовлена беззаперечно важливою роллю сучасних інформаційних порталів у формуванні як громадської думки щодо гострих та неоднозначних суспільних питань, так і загального рельєфу соціально-політичного порядку денного. Вони використовують певні концептуально-семантичні особливості побудови новинного наративу, які залишаються недостатньо вивченими.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наратив був об'єктом наукових досліджень таких соціальних наук, як історія, політологія, соціологія, психологія, антропологія й міждисциплінарних філологічних розвідок. Зокрема, він вивчався в межах лінгвістичної прагматики [12], психолінгвістики та теорії модальності [9; 10], когнітивної лінгвістики [8; 11], проте не ставав у фокусі дослідницької уваги як характеристика медійного, зокрема новинного, дискурсу.

У широкому сенсі наратив трактується як історія, що пояснює дії суб'єкта для їх виправдання перед певною аудиторією [5]. В межах новинної наратології подія, перш ніж стати новиною, має бути деталізовано відображена у формі розповіді. Це має бути «історія з тематичною єдністю, певними героями, обумовленими просторовими та часовими межами, канвою певних подій» і дискурсом (точкою зору) – іншими словами, необхідне формування наративу

[13, с. 11–24]. Наратив передбачає структурування події, історію послідовності розгортання її етапів, що мають значення для наратора та аудиторії.

Учені зазначають, що наративи є тими структурними основами, що дозволяють людям пов'язувати на перший погляд не взаємопов'язані явища навколо певної першопричини, і набувають ефективності лише коли перегукуються з основними цінностями аудиторії та надають опис причинно- наслідкових зв'язків для об'єднання подій в спільній переконливій інтерпретації [1, с. 4]. Ефективність засвоєння інформації часто зумовлена способом її організації. Структура новинного дискурсу є складною та різнобічною. Організація інформації онлайн може відбуватися за різними принципами, основними з яких є осьовий, мережевий та комбінований [7]. Поширення новини відбувається за допомогою важливого інструменту, а саме гіпертекстуальності – процесу організації доступу до інформації через надання посилань на додаткові джерела та статті. Наратив постає систематизованим гіпертекстом, об'єднаним певною подією / подіями або метою.

Методологія та методи дослідження. Емпіричною базою дослідження слугували матеріали статей з новинного порталу BBC news, розміщені в тематичній рубриці «Coronavirus Pandemic». Методологічною базою дослідження слугували контекстуально-інтерпретаційний метод для встановлення авторських імплікатур та ілокутивної спрямованості текстів новин; методи та прийоми дискурс-аналізу для виявлення сутнісних та змістово-формальних ознак новинної комунікації з теми пандемії; метод лексико-семантичного та компонентного аналізу для окреслення типів задіяної лексики та лексико-семантичних груп при реалізації розгортання описуваного наративу; описовий метод для інтерпретації класифікованих та систематизованих мовних одиниць.

Виклад основного матеріалу дослідження. Новинний наратив "Coronavirus Pandemic" формувався в реальному часі у рубриці "Coronavirus" на інформаційному порталі BBC News. Він відображав етапи, пов'язані з подією «*спалах пандемії вірусної пневмонії вірусу SARS-CoV-2*» і проявлені у медичній, соціально-економічній, політичній, культурологічній сферах у британському національному та світовому контекстах, а саме: початок та глобальне розповсюдження вірусної хвороби; статистика захворювання та безпрецедентні карантинні обмеження; економічні, соціально-психологічні та культурні наслідки карантину; нагальність та темпи вакцинації; зміни людського світосприйняття за умов життя при «довгій пандемії».

За принципом організації інформації новинний наратив "Coronavirus Pandemic" є мережевим: у колонці, присвяченій цій темі, представлений цілий список заголовків, пов'язаних однією подією зі схожими гіперпосиланнями, наприклад: *"Coronavirus: Three-week lockdown extension set to be approved", "Coronavirus: Significant social distancing needed 'until vaccine found", "The businesses adapting to life under lockdown", "Covid: Is it time we learned to live with the virus?", "Is Covid at risk of becoming a disease of the poor?"* [15] тощо.

Наприкінці кожної статті наявні зовнішні гіперпосилання на соціальні мережі, у яких представлені акаунти новинного порталу BBC news. У такий спосіб проявляється актуальна риса дискурсу новин досліджуваного наративу – комунікативність. Вона реалізується наданням можливості читачам виразити свої думки, емоції, переживання через коментарі та реакції, що доступні на сайті порталу або у соціальних мережах.

У результаті детального аналізу емпіричного матеріалу щодо вираження досліджуваного наративу на лексико-семантичному рівні були отримані дані про найуживаніші лексеми за морфологічною ознакою частиномовної належності та семантичний зміст емоційно-забарвленої лексики.

Різні частини мови, представлені в текстах новинного наративу, мають на меті ефективний мовленнєвий вплив на формування думок, поглядів, висновків читачів і залишають певний відбиток на стилістичній забарвленості новинних текстів. Їх використання залежить від логіко-семантичних обставин мовлення. Іменник та дієслово використовуються для зображення динамічної реакції суспільства на екзистенційний виклик у зв'язку із всесвітньою хворобою, виокремлення певних явищ та загострення уваги. Прикметники інтенсифікують ступінь персоналізованості опису подій. Числівники використовуються для передачі статистичних даних, опису графіків.

Наведемо уривки мовного матеріалу за цією морфологічною ознакою на матеріалі таких статей з новинного порталу BBC news: "*Covid: Early Failures Were Stark – Lessons Must Be Learnt*", "*Long Covid: 'I Can't Walk 10m Without a Rest'*", "*Covid Deaths and Hospital Admissions Rise in Wales*", "*Covid: How to Cope in a Winter Lockdown, From Those Who've Done It*" [15]:

Дієслово (Verb) – "*…she suggests putting on a jumper and throwing open a window, to get some fresh air inside*", "*Buy some houseplants – they look nice and make the air fresher*", "*…be grateful that we can wrap up warm and go on a winter walk with one person from another household, Ida says*".

Прикметник (Adjective) – "*It was, the report said, a "slow, uncertain and chaotic" service to start with*", "*I don't think people understand, how fit and healthy I was before and how tired I feel now*", "*it was unsafe for me to be dealing with people in a vulnerable situation*".

Іменник (Noun) – "*The Emirates airline cabin crew member, aged 28, relished the extended "holiday" with her parents...*", "*Apply hand cream straight after using hand sanitiser, to protect your skin from drying out in the cold*".

Числівник (Numerals) – "*This has been a feature of the last six weeks, with hundreds more cases being picked up*", "*There were seventeen deaths in the Betsi Cadwaladr health board area, fifteen deaths in Swansea Bay, fourteen in Cwm Taf Morgannwg, seven more in Hywel Dda*", "*There were one hundred and thirty deaths (22.1%) above the five-year average…*".

Прислівник (Adverb) – "*You might be feeling just as frosty, gloomy...*", "*I hardly go out anymore...*", "*Bed occupancy is currently at a weekly...*".

У досліджених статтях такі частини мови, як іменник та дієслово акцентують увагу реципієнтів на пандемії корона вірусу як на важливому явищі (*public health failures, the virus, pandemic hits etc*) та на динамічному характері суспільного середовища в таких умовах (*to deal with outbreaks and introduce restrictions, to increase testing*, *to isolate, to combat its spread etc*). При відображенні інформації, пов'язаної із статистикою летальних випадків, стилістично вагомим є використання числівників для досягнення ефекту приголомшення ("*…there have been 57,779 deaths from all causes in Wales, with 8,413 (14.6%) mentioning Covid-19 on death certificates registered up to 8 October", "15 deaths in Swansea Bay, 14 in Cwm Taf Morgannwg, seven more in Hywel Dda, six in Cardiff"*).

Новинний портал BBC news передає останні новини при поєднанні візуального модусу із емоційним впливом на читача. Візуальний аспект реалізується через ілюстративний матеріал, гіперпосилання, виділення пріоритетної інформації іншими кольорами. Фотографії з місця подій привертають активну увагу адресатів, збільшують кількість переходів з однієї статті на іншу, а відео матеріали спрощують та прискорюють ознайомлення з новою інформацією. На відміну від візуального аспекту, емоційний відображається через емоційно-забарвлену лексику, яка залежно від контексту статті може мати позитивну чи негативну конотацію, причому остання зумовлюється особистісним ставленням автора статті до певної події.

Емоційно-забарвлену лексику з позитивною конотацією було згруповано в такі лексико-семантичні групи:

Щастя (Happiness) – колокації *“to be happy”, “to be satisfied”, “to feel of great pleasure”, “to be glad”, “to be lucky”, “to be absolutely overjoyed”, “to be absolutely buzzing”*, *“to get on with my work”, “to create drawings of rainbows”, “to be believed”, “to be loved”, “to learn new skills”, “to spend time with family and pets”, “to be thankful you have a life”*, що передають відповідну емоцію від перебування разом із сім’єю / рідними більшу кількість часу.

Впевненість, довіра (Certainty and Trust) – лексеми та вирази *“a guarantee of safety”, “trustworthy”, “to support each other”, “to access the care”, “recognition for people”, “certainty about getting better”, “to submit your thoughts”*, *“to trust the policy”, “to participate in society”, “to agree with the measures”, “rising vaccine rates”, “to follow the rules”, “to be ready to comment on situation”,* що описують ступінь довіри людей до урядової політики.

Зацікавленість (Involvement) – лексичні звороти *“I’ve detected little enthusiasm for ”, “to turn to”, “to find big benefits”, “to navigate the expectations”, “to detail”, “to show an interest in”, “to be eager to know”, “to let myself wonder about”, “cannot wait”, “to be curious about”, “to get an excitement”, “the countdown and frantic packing days”*, що підкреслюють зацікавленість людей у дії вакцини, її впливі на організм.

Вдячність (Gratitude) – колокації *“to show their appreciation”, “to lift the spirit”, “to give credits to”, “in acknowledgement of their work”, “to respect”, “a sign of recognition”, “to clap for Heroes”, “to tweet your support”, “to bang pots from doorsteps”, “a one-off to support”* сприяють вираженню вдячності та поваги всім працівникам медичної сфери та рятувальних організацій різними способами за їх наполегливу працю в тяжкий час пандемії.

Лексико-семантичний зміст емоційно-забарвленої лексики з негативною конотацією представлений такими групами:

Страх та тривога (Fear and Anxiety) – лексичні вирази *“to find it scary”, “to be frightening”, “to feel anxious”, “to feel panic”, “to be in distress”, “to worry about”*, *“…was taken aback and scared”, “to feel left”, “I was really poorly attended”, “I was quite scared to go to sleep”, “to be at an absolute loss”, “to be concerned for”, “to strain a system”, “to have mixed views on”* яскраво ілюструють людські страхи, пов’язані з перебігом хвороби, складнощами з отриманням медичної допомоги.

Сум (Sadness) – звороти *“to feel sad”, “to bring to a horrible place mentally”, “to feel quite sluggish”, “to feel lonely and depressed”, “to feel miserable”, “to feel out of sorts”, “to feel unwell”, “to turn down opportunities”, “it feels quite messy”, “to struggle to progress”, “to feel*

horrendous", "to turn upside down" передають нестабільний емоційний стан найманих працівників через ситуацію на ринку праці у світі, що склалася в результаті пандемії, а також негативну емоцію у зв'язку з можливістю повернення працівників на повний робочій день до офісу замість роботи онлайн після подолання хвороби.

Недовіра та гнів (Distrust and anger) – лексеми та вирази *"to mistrust", "to doubt the ability", "to arouse suspicions", "demonstrations", "to object on principle", "to highlight inequalities", "to turn down opportunities", "disbelief", "undermine their constitutional freedoms", "to storm", "to smash up", "to stage sit-ins and protests", "to break them up with tear gas", "to hold demonstrations", "to turn into a mass movement", "to champion those who disagree", "to accuse the government of splitting society", "to involve violent confrontations with the police", "to make themselves heard", "It feels like a big kick in the face"* виражають негативну, а часто й агресивну реакцію жителів різних країн на встановлені обмеження, зокрема на впровадження "ковід-паспортів".

Висновки з дослідження. Сучасний новинний онлайн-дискурс активно використовує наратив як дискурсивний інструмент інформування читачів та водночас створення ефекту залученості аудиторії до формування власних сенсів. Новинний наратив «Coronavirus Pandemic» на інформаційному порталі BBC news має диференційовану текстово-композиційну модель, засновану на мережевому принципі організації інформації та систематизованій гіпертекстуальності як основній комунікативній ознаці при орієнтації читачів на відповідній вкладці порталу. Історія спалаху захворювання Covid-19 постає як розгалужена послідовність всеохоплюючих наслідків для кожної людини у всіх сферах її життя, а тому резонує з прагненнями та цінностями більшості читачів інфопорталу. Лексико-семантичні засоби вербалізації цього наративу (функціональність частиномовної належності лексем, семантичний зміст емоційно-забарвленої лексики) ефективно сприяють акцентуванню ключових концептів в межах даного наративу. Конотація емоційно-забарвленої лексики спричинюється особистісним поглядом дописувачів (авторів) рубрики до певної події / сюжетного повороту в межах наративу, а також настроєм героїв, задіяних у розповіді. Емоційно -забарвлена лексика з позитивною конотацією, вжита в новинних текстах наративу «Coronavirus Pandemic», що розгортався онлайн на інформаційному порталі BBC news, представлена наступними лексико-семантичними групами: 1) щастя, 2) впевненість, 3) довіра, зацікавленість, 4) вдячність. Емоційно-забарвлена лексика з негативною конотацією репрезентована такими

лексико-семантичними групами: 1) страх та тривога, 2) сум, 3) недовіра та гнів.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в аналізі й описі основних імплікатур та їхньої кореляції з базовими концептами цього наративу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Antoniades A., O'Loughlin B., Miskimmon A. Great Power Politics and Strategic Narratives. 2010. Working Paper №7. Brighton: The Centre for Global Political Economy, University of Sussex. 26 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/264156520_Great_Power_Politics_and_Strategic_Narratives (дата звернення 10.03.2025).
2. Chomsky N. Politics and Language. Talks at Google. 2008. URL: https:// www.youtube.com/watch?v=rnLWSC5p1XE#t=27m38s
3. Clementson D.E. Effects of Dodging Questions: How Politicians Escape Deception Detection and How They Get Caught. *Journal of Language and Social Psychology.* 2018. № 37(1). P. 93–113. DOI: 10.1177/0261927X17706960
4. Damen D., Wijst P., Amelsvoort M., Krahmer E. Perspective-Taking in Referential Communication: Does Stimulated Attention to Addressees' Perspective Influence Speakers' Reference Production? *Journal of Psycholinguistic Research*. 2018. № 48. P. 257–288. DOI: 10.1007/s10936-018-9602-7
5. Denzin N.K. Interpretive Biography. Newbury Park, California, London: Sage. 1989. 96 p. DOI: 10.4135/9781412984584
6. Dijk T. A. van. Discourse and Context: A Sociocognitive Approach. Cambridge University Press, 2008. 267 p.
7. Edwards D. M., Hardman L. "Lost in Hyperspace": Cognitive Mapping and Navigation in a Hypertext Environment. *Hypertext: Theory into practice*. Ed.: R. McAleese. Oxford: Intellect Limited, 1988. P. 105–145.
8. Herman D. Scripts, Sequences and Stories: Elements of a Postclassical Narratology. MPLA. 1997. № 112. PP. 1046–1059.
9. Ovchinnikova I. Effect of the Content Complexity on Hesitations in Adoloscents' Narratives. Psychology of Language and Communication. 2018. Vol. 22 (1). P. 1–20.
10. Park S.S. Whose uncertainty? Addressing the intersectional reader through the wound of trauma. *Frontiers of Narrative Studies.* 2023. Vol. 9. Issue 2. P. 190–207.
11. Prince G. Narratology: The Form and Functioning of Narrative. Amsterdam: Mouton, 1982. 185 p.
12. Searle J.R. Mind, Language and Society: Philosophy in the Real World. N.Y. 1998. 192 p.
13. Smith A.C. H. Paper voices: The popular press and social change. London: Chatto and Windus, 1975. 262 p.
14. Suzuki Y. Validity of new measures of implicit knowledge: Distinguishing implicit knowledge from automatized explicit knowledge. *Applied Psycholinguistics*. 2017. № 38(5). P. 1229–1261. DOI: 10.1017/S014271641700011X
15. https://www.bbc.com/news/coronavirus

UDC 811.112.2’342.415
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.16-24

Svitlana Amelina,
Doktor pädagogischer Wissenschaften, Professor
Lehrstuhl für fremdsprachliche Philologie und Übersetzung
Nationale Universität für Lebens- und Umweltwissenschaften der Ukraine
http://orcid.org/0000-0002-6008-3122
Kyiw, Ukraine

Volodymyr Tymofieiev,
Oberlehrer
Lehrstuhl für fremdsprachliche Philologie und Übersetzung
Nationale Universität für Lebens- und Umweltwissenschaften der Ukraine
http://orcid.org/0000-0001-6977-6454
Kyiw, Ukraine

Die Aussprache der Diphthonge <ei> und <ou> im Literaturmittelhochdeutschen (anhand der normalisierten Texte Walthers von der Vogelweide)

Вимова дифтонгів <ei> та <ou> у літературній середньоверхньонімецькій мові (на прикладі нормалізованих текстів Вальтера фон дер Фогельвайде)

The pronunciation of the diphthongs <ei> and <ou> in literary Old High German (the case of normalized texts by Walther von der Vogelweide)

Abstrakt. *Das Ziel der Studie ist es, die phonetischen und phonologischen Merkmale der Diphthonge <ei> und <ou> im Literaturmittelhochdeutschen anhand der von Germanisten normalisierten poetischen Texte Walters von der Vogelweide festzulegen und zu rekonstruieren. Die Untersuchung erfolgt sowohl auf diachroner Ebene – die Entstehung dieser Diphthonge und ihre Wiedergabe im Neuhochdeutschen – als auch auf synchroner Ebene, d.h. ihre schriftliche und artikulatorische Wiedergabe im ausgewählten Zeitraum. Die philologischen Fakten umfassen sowohl historische Daten zur Veränderung des Phonembestandes der deutschen Sprache als auch Angaben von Dialekten in verschiedenen Stadien ihrer Entwicklung (bayerisch, tirolerisch, schweizerisch) sowie territoriale Aussprachebesonderheiten der nationalen (überdialektalen) Variante des Deutschen in dialektalen Gebieten. Die Analyse beginnt mit einer Betrachtung der Eigenheiten dieser Diphthonge in alten Handschriften. Danach werden Rückschlüsse gezogen auf die Mehrdeutigkeit ihrer Wiedergabe einerseits in der festgelegten Literaturnorm, die sich im südlichen Teil des heutigen Deutschlands*

herausbildete und von der althochdeutschen Tradition vermittelt wurde, und andererseits in der Umgangssprache, die von den unaufhörlichen Tendenzen des Sprachwandels beherrscht ist. Anhand der gesammelten Tatsachen, der Vergleiche und unter Berücksichtigung der allgemeinen Sprachentwicklungsmuster kommen die Autoren zu dem Schluss, dass sich die alte Aussprache dieser Diphthonge bei den Vertretern der Oberschicht, den so genannten Adeligen, erhalten hat, da sie die Zugang zu schriftlichen Denkmälern früherer Epochen hatten und so die Verfeinerung ihrer Sprache kultivierten, bewahrten ihre alten sakralen Traditionen, weil sie dies für ein Zeichen von Kultiviertheit hielten und sich so von den lokalen Dialekten der Unterschicht abzugrenzen versuchten. So wurde festgestellt, dass Schreiber aus unterschiedlichen sozialen Schichten nicht umhin konnten, die wirkliche Aussprache in ihren Handschriften wiederzugeben, zumal diese zusammen mit der „volkstümlichen" Realisierung der Diphthonge <ei> und <ou> als [ai] und [au] die Grundlage der Phonetik der unifizierten neuhochdeutschen Sprache bildete. Ihre Aussprache in territorialen Varianten der Landessprache (Österreich, die Schweiz) und in einigen südlichen Dialekten betrachten wir als einen Nachhall ihrer archaischen Form, die unserer Meinung nach in der deutschen Literatursprache des Mittelalters (Mitte des 11. bis Anfang des 14. Jahrhunderts) existierte und realisiert wurde.

Stichwörter: *Phonologie, Phonetik, Mittelhochdeutsch, Diphthonge, Walther von der Vogelweide.*

Анотація. *Метою дослідження є встановлення та реконструкція фонетично-фонологічних особливостей відтворення дифтонгів <ei> та <ou> у літературній середньоверхньонімецькій мові на прикладі нормалізованих германістами текстів поетичних творів Вальтера фон дер Фогельвайде. Вивчення ведеться як у діахронічній площині – встановлюється походження цих дифтонгів та їхні рефлекси у нововерхньонімецькій мові, – так і в синхронічній, т. т. їхнє писемне та артикуляційне відтворення в обраний період часу. До філологічного фактажу долучаються як історичні дані зміни фонемного складу німецької мови, так і дані діалектів на різних етапах їхнього розвитку (баварського, тірольського, швейцарського), територіальні особливості вимови загальнонаціонального (наддіалектного) варіанту німецької мови в діалектних зонах. Аналіз починається з розгляду особливостей відтворення названих дифтонгів у старовинних рукописах, на підставі чого робляться висновки про існування неоднозначності їхнього відтворення в усталеній літературній нормі, яка формувалася у південному ареалі тогочасної Німеччини та була підкріплена давньонімецькою традицією з одного боку, та в усному ужитку, керованому невпинними тенденціями мови до змін. На підставі зібраних фактів, проведеного порівняння та з урахуванням загальних закономірностей розвитку мови дійдено висновку про збереження старої вимови вказаних дифтонгів серед представників вищого суспільства, т. зв. феодалів, які мали доступ до літературних пам'яток попередніх епох, а отже культивували рафінованість своєї мови, зберігали свої давні сакральні традиції, бо вважали це ознакою вишуканості, і тим самим намагалися відмежуватися від місцевих говорів-діалектів нижчого прошарку населення. Таким чином встановлено, що у рукописах переписувачі, які мали різне соціальне*

походження, не могли не відтворити живу вимову, тим більше що саме вона лягла в основу фонетики уніфікованої новонімецької мови разом із «народною» реалізацією досліджуваних дифтонгів <ei> та <ou> як [ai] та [au]. Їхню вимову у територіальних варіантах національної мови (Австрія, Швейцарія) та в деяких південних діалектах вважаємо відлунням тих архаїчних форм, які, на нашу думку, існували та реалізувалися у німецькій літературній мові середньовічного періоду (середина XI – початок XIV ст.).

Ключові слова: *фонетика, фонологія, середньоверхньонімецька мова, дифтонги, Вальтер фон дер Фогельвайде.*

Summary*. The purpose of the study is to establish and reconstruct the phonetic and phonological features the diphthongs <ei> and <ou> in literary Middle High German, using the poetic texts by Walter von der Vogelweide, normalized by Germanists. The study is carried out both in the diachronic plane – the origin of these diphthongs and their reflections in New High German – and in the synchronic plane, i.e., their written and articulatory reproduction in the selected period of time. The philological facts include both historical data on changes in the phonemic composition of the German language and data from dialects at different stages of their development (Bavarian, Tyrolean, Swiss), as well as territorial pronunciation peculiarities of the national (supra-dialectal) variant of German in its dialectal zones. The analysis begins with a consideration of the idiosyncrasies of these diphthongs displayed in ancient manuscripts. After which we draw conclusions about the existence of ambiguity in their reproduction in the established literary norm, which was being shaped in the southern area of the contemporary Germany and supported by the Old German tradition, on the one hand, and in oral usage exposed to the incessant trends of language change, on the other. Using the collected facts, comparisons, and taking into account the general patterns of language development, the authors conclude that the old pronunciation of these diphthongs was preserved among representatives of upper (posh) class, the so-called feudal lords, who had access to literary documents of previous times, and thus cultivated the refinement of their language, preserved their ancient sacred traditions, because they considered it a sign of sophistication and thus tried to alienate themselves from the local dialects of the lower class. Thus, it has been established that scribes from different social backgrounds could not help reflecting the living pronunciation in their manuscripts, especially since it formed the basis of the phonetics of the unified New German language along with the "folk" realization of the diphthongs <ei> and <ou> as [ai] and [au]. However, we consider their pronunciation in territorial variants of the national language (Austria, Switzerland) and in some southern dialects to be an echo of their archaic form, which, in our opinion, existed and was realized in the German literary language of the medieval period (mid-11th – early 14th centuries).*

Key words: *phonology, phonetics, Middle High German, diphthongs, Walther von der Vogelweide.*

Einleitung (Introduction). In diesem Beitrag analysieren die Erforscher anhand der normalisierten Ausgaben und Handschriften den Phonembestand *Walters von der Vogelweide*, um auf dieser Grund die Besonderheiten und die Aussprache der Diphthonge <ei> und <ou> im

„Normalmittelhochdeutsch“ zu beschreiben und darzustellen. Die Zählung der Strophen wird nach einer der textkritischen Editionen angegeben [12].

Was die Fachliteratur anbetrifft, basiert unsere Forschung auf den Werken von berühmten klassischen und zeitgenössischen Germanisten, wie J. Zupitsa, J. Schatz, W. Braune, H. Paul, Th. Hennings, H. Mettke, B. Siebenhaar, H. Weddige, V. Lewizkij u. a. Die meisten Sprachwissenschaftler erschließen das mittelhochdeutsche Phoneminventar lediglich anhand linguistischer Aspekte. Deshalb unserer Meinung nach ihren Argumenten zur Öffnung der betreffenden Diphthonge zu [ai] und [au] mangelt es an einer Überzeugungskraft. Wir dagegen ziehen den Gebrauchsbereich der sprachlichen Einheiten in Betracht und behandeln den Sprachwandel auch als ein soziolinguistisches Problem, was uns erlaubt hat, alternative Ursachen festzustellen, die die Sprachentwicklung in der mittelhochdeutschen Periode katalysieren konnten.

Außerdem zur Auflösung des Problems wenden wir die territorialen Varianten des Standarddeutschen und seine süddeutschen Mundarten an, weil diese das archaische phonologische System bekanntlich zum guten Teil bewahrt haben. Dabei behandeln wir die Angaben der mittelalterlichen Handschriften als ein abstraktes Modell, dessen Beschaffenheit nicht nur von den objektiven Faktoren der Sprachentwicklung, sondern auch von subjektiven Verhältnissen zu Tradierungen beeinflusst wird.

Die Ergebnisse unserer Forschung werden ermöglichen, die Aussprache der neuhochdeutschen Diphthonge deutlicher darzustellen und zu begreifen.

Das **Objekt** unserer Forschung ist das Literaturmittelhochdeutsche.

Das **Subjekt** unserer Forschung ist die Diphthonge der mittelhochdeutschen Literatursprache.

Das **Ziel** ist die Rekonstruktion der Aussprache der Diphthonge <ei> und <ou> im Literaturmittelhochdeutschen.

Methoden (Methodology/Methods). Zu den verwendeten **Methoden** gehören: Studium der Fachliteratur, Untersuchung der dichterischen Texte Walthers von der Vogelweide anhand von Handschriften und gegenwärtigen kritischen Ausgaben, Analyse der Zeugnissen des Neuhochdeutschen und seiner territorialen Varietäten.

Ergebnisse (Results and Discussion). Selbst innerhalb ein und derselben Handschrift findet man vielfach schwankende Schreibweisen gleicher Wörter, z. B. ***ei****nem* – ***ai****ne* (rotunterstrichen in der Abb. 1). Genau hier fängt unsere Forschung an.

Die meisten Sprachwissenschaftler behaupten, die alten Diphthonge [ei] und [ou] würden um mittelalterliche Zeit offener ausgesprochen: ahd. [ęi] > [ɛi], [ou] > [ɔu] [6, S. 144]. Während in den Denkmälern von

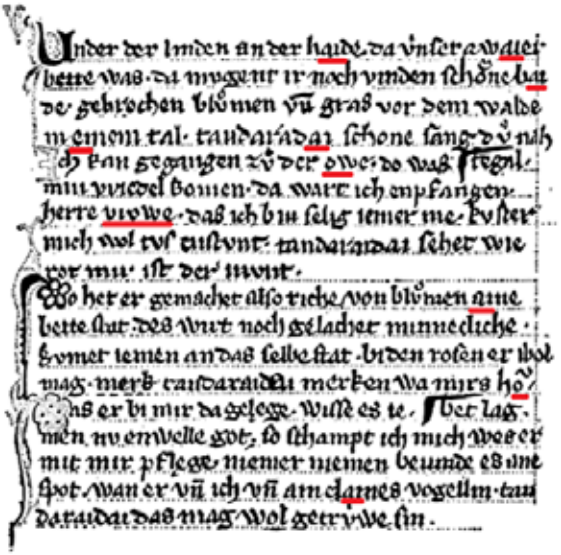

Abbildung 1. Ein Gedicht Walthers von der Vogelweide (Stuttgarter Handschrift um 13. Jh.)

9–10 Jh. in den südlichen Mundarten das Graphem <ei> beherrschte, ab den 11–12 Jh. tritt die germanische Schreibung <ai> wieder auf, was in den Ortsnahmen *Dietenhaim*, *Praitenstain* ersichtlich ist. Unserer Ansicht nach war bei der Aussprache der alten Diphthonge im klassischen „gepflegten" Mittelhochdeutschen der von J.-P. Métral festgestellte Einfluss des Schriftbildes von entscheidender Bedeutung [7, S. 50]. Der Übergang in [ai] und [au] fand vor allem in der Umgangssprache statt.

Das germanische Zeichen <ai> wird also im Althochdeutschen ab 800 durch <ei> abgelöst. «Gegen 1100 treten wieder *ai*-Schreibungen auf, die in der Folgezeit wieder zur Regel werden» [9, S. 24] und die Öffnung der <ei> in der Alltagssprache voraussichtlich wiedergaben. In den Handschriften des 11 Jh. aus Bayern kommen noch Übergangsschreibungen mit <aei> vor, z. B. *tæil* [9, S. 24].

Das germanische <au> wird im Althochdeutschen «von der Mitte des 9. Jh. ab <ou> geschrieben» [9, S. 24]. Im Gegensatz zum Graphem <ei> verlor das Zeichen <au> nach der Öffnung des <ou> seine etymologische Schreibung und ist bis heute in der Orthographie gebraucht, z. B. nhd. *Fr**au***.

Diese „Asymmetrie" ist schon aus den Handschriften ersichtlich (s. Abb. 1): während die "wiederhergestellte" Schreibung <ai> (***hai**de*,

*zw**ai**er*, *tandarad**ai***, *b**ai**de*, ***ai**ne*, *cl**ai**nes*) dominiert, kommt das Graphem <au> (***ow**e*, *vr**ow**e*, *h**õ**bet*) nicht vor.

J. Zupitsa behauptet, in der mittelhochdeutschen Aussprache «ist <ei> von <ai>, <ou> von <au>, <öu> von <oi> zu scheiden; bei <ei> muß <e>, bei <ou> muß <o>, bei <öu> muß <ö> als erster Teil des Diphthongs gehört werden» [13, S. 5]. Stellen wir noch einmal klar, dass es in der mittelhochdeutschen Periode infolge der Weiterentwicklung der Diphthonge unserer Meinung nach eine Kluft zwischen der Literatur- und der Umgangssprache bereits vorhanden war.

Es sei auch erwähnt, dass der Diphthong <ei> infolge der *Kontraktion* der Kombinationen *-ege-* und *-age-* gebildet werden konnte, z. B. *leget* > *leit* (63, 15), *saget* > *seit* (53, 9). Es wurde kein Aussprachunterschied zwischen dem alten und dem neuen Diphthong festgestellt, was durch Reime bestätigt wird: *leit* : *gekleit* (< *klagen*) : *geseit* (< *sagen*) (7, 9–15).

Die mittelhochdeutsche Realisierung der Diphthonge <ei> und <ou> kann in süddeutschen Varietäten nach wie vor beobachtet werden, z. B. in Österreich: «Вимова дифтонга <ei> як [ɛɪ] на противагу германському варіанту [aɪ]: kein, Wein, meinen» («Aussprache des Diphthongs <ei> als [ɛɪ] im Gegensatz zur deutschen Aussprachenart [aɪ]: *kein*, *Wein*, *meinen*») [1, S. 57]. Im größten Teil des tirolischen Gebietes wurden die alten Diphthonge zum Reflex [ā] entrundet: mhd. *ein* > tir. <*a*> [ā], mhd. *roum* > tir. [*rām*], was mit dem Gesammtbairischen übereinstimmt [10, S. 41]. In den schweizerischen Dialekten, was durch Korpora belegt worden ist, klingt der <ei> in einigen Regionen (Zürich und Bern) als [æI] [11, S. 67]: zd. ***Läi**tere* /læitere/ < mhd. *leite-* (5,12), bd. ***Bou**m* /bɔum/ < mhd. *boum* (92, II, 1) [ibidem, S. 80].

Auffallend ist es, dass die indogermanischen Diphthonge <ai> und <au> zu den althochdeutschen <ei> und <ou> durch *Kontaktassimilation* wurden [8, S. 49]. Diese Tatsache weist die Vermutung nach, dass Diphthonge im Althochdeutschen noch als biphonematisch zu werten sind. Deswegen nehmen wir an, dass die ersten Elemente der Diphthonge im klassischen Mittelhochdeutschen, das zugleich eine von der Oberschicht künstlich konservierte Sprachform sein soll, geschlossen (jeweils [ęi] und [ǫu]) ausgesprochen wurden, wie im Althochdeutschen. Dabei wahrscheinlich im Gegensatz zum Althochdeutschen waren sie Zusammensetzungen von verschmolzenen Vokalen, die steigend waren und keine Silbe bildeten. Dazu mochte der phonematische Unterschied zwischen [ei] und [ai], [ou] und [au] in der Alltagsaussprache kaum spürbar sein.

Zugunsten unserer Annahme, den ersten Teil des Diphthonges <ei> als geschlossen [ę] zu behandeln, spricht auch die Entwicklung des umlautierten <a> im Althochdeutschen und dessen Weiterrealisierung im Mittelhochdeutschen: germ. ****m**a**rī* > ahd. *m**ę**ri* > mhd. *m**ę**r*. Der Primä-

rumlaut betraf nur die Umwandlung von kurzem [a] zu geschlossenem [ę] [2, S. 17].

Die Entwicklung des [ou] zu [öu] durch den Sekundärumlaut, der um 12. Jh. stattfand, berechtigt auch unsere Vermutung, die Aussprache des Graphems <ou> als [ou], und nicht als [au], zu behandeln, sonst wäre der Diphthong [ou] zu *[äu] geworden.

Um die Schwankungen zwischen den Schreibungen <ei> und <ai>, <ou> und <au> selbst innerhalb ein und derselben Handschrift zu erklären, könnte auf Grund des monophonematischen Merkmals der mittelhochdeutschen Diphthonge die folgende Vermutung geäußert sein, dass ihr erster Bestandteil phonologisch unselbständig war, d.h. das <e> und das <o> in den Diphthongen <ei> und <ou> artikulatorisch um jenen Zeitraum zu <a> nicht oppositioniert waren. Die Weiterentwicklung dieser Diphthonge ist uneinheitlich: in einigen deutschsprachigen Regionen sind noch [ei] und [ou] hörbar (s. oben), andere dagegen weisen [ai] und [au] auf: « Das erste Element im Diphthong <ei> ist in allen Orten mehrheitlich ein [a], wobei in Bern eine fast ebenso große Anzahl Belege mit dem Phon [æ] realisiert wurde» [11, S. 23].

Unter Berücksichtigung der obengenannten Fälle sollen wir auch das in der Sprachwissenschaft verbreitete Erscheinung der Gebrauchsfrequenz einer Spracheinheit (eng. *frequency* „Häufigkeit“) beachten. Beinahe alle Phonetiker sind sich darüber einig, dass die Häufigkeit des Auftretens sprachlicher Erscheinungen zur Verankerung im Gedächtnis beiträgt und dadurch ein entscheidender Faktor ihrer Bewahrung im Sprachsystem ist [3]. In diesem Zusammenhang analysieren wir die Wortform *frowe* (98, II, 5), s. auch Abbildung 1.

Das mittelhochdeutsche Wort *vrouwe* [4, S. 441] stammt aus dem althochdeutschen *frouwa* [5, S. 334]. Infolge der Reduktion der unbetonten Vokale wurde der lange Endvokal [a:] zum [ə] abgeschwächt [6, S. 142]. Das bilabiale althochdeutsche Konsonantengraphem <w>, das einen *Halbvokal* wiedergab, kommt vom indogermanischen Laut [u̯] ab. Laut den mittelhochdeutschen phonetischen Veränderungen schwand der althochdeutsche Halbvokal [u̯] [6, S. 149] und angeblich lautete das betreffende Wort im Mittelhochdeutschen als [frouə], während die phonologische Transkription im Althochdeutschen vermutlich als /frouu̯a/ aussah.

Der wesentliche phonematische Unterschied zwischen dem ahd. *frouwa* und dem mhd. *frouwe* mag in der Phonemanzahl bestehen: ahd. /’f-r-ou-u̯-a/, wo es *fünf* selbständige Phoneme gibt, und mhd. /’f-r-ou-e/, wo es *vier* getrennte Phoneme gibt und das Zeichen <w> ein „totes“ Graphem ist, vgl. auch: «…das <w> zur ersten Silbe gezogen und mit dem <a> zum Diphthong <au> (*in unserem Fall <ou> – Amelina S., Tymofieiev V.)* verbunden war» [9, S. 26].

In der „abgekürzten“ Form *vrowen* (s. Abb. 1) ersetzt das Zeichen <w> einfach grafisch den zweiten Bestandteil des Diphthongs <ou>, eine Reminiszenz des althochdeutschen Halbvokals [u̯].

Fassen wir die Entwicklung der mittelhochdeutschen Diphthonge <ei> und <ou> in einem Schema zusammen (s. Schema 2).

<ei> [ei]	**<ou> [ou]**	**<öu> [œu]**
idg. **oi̯/ai̯: *stāi-*	idg. **ou̯/au̯: *okᵘ-, *frawaz*	
germ. **ai: *staina*	germ. **au: *augan, *frawiÞō*	
ahd. *<ei>: stein*	ahd. *<ou>: ouga, frouwida*	
mhd. ***<ei>: stein*** (1, 1)	mhd. ***<ou>: ouge*** (65, III, 1)	mhd. ***<öu>*** =***<öi>***: ***fröide*** (89, I, 3)
nhd. <*ei*> [ai]: *Stein*	nhd. <*au*>: *Auge*	nhd. <*eu*> [oi]: *Freude*

Schema 2. Die Herkunft der mittelhochdeutschen Diphthonge <ei> und <ou> und ihre weitere Entwicklung

Fazit (Conclusions). Anhand von gesammelten Tatsachen, Gegenüberstellungen und unter Berücksichtigung der allgemeinen Sprachentwicklungsmuster kommen die Autoren zu dem Schluss, dass sich die alte Aussprache dieser Diphthonge bei den Vertretern der Oberschicht, den so genannten Adeligen, erhalten geblieben sein soll. Diese hatten die Zugang zu schriftlichen Denkmälern früherer Zeiten, kultivierten die Verfeinerung ihrer Sprache, bewahrten ihre alten sakralen Traditionen. Auf diese Weise konnten sie ihre Belesenheit aufzeigen und sich so von den lokalen Dialekten der Unterschicht abzugrenzen versuchten. So wurde festgestellt, dass Schreiber aus unterschiedlichen sozialen Schichten nicht umhin konnten, die tatsächliche Aussprache in ihren Handschriften wiederzugeben, zumal gerade diese zusammen mit der „volkstümlichen“ Realisierung der Diphthonge <ei> und <ou> als [ai] und [au] die Grundlage der neuhochdeutschen Phonetik bildete. Ihre Aussprache in territorialen Varianten der Landessprache (Österreich, die Schweiz) und in einigen südlichen Dialekten betrachten wir als einen Nachhall ihrer archaischen Form, die unserer Meinung nach in der deutschen Literatur-

sprache des Mittelalters (Mitte des 11. bis Anfang des 14. Jahrhunderts) existierte und realisiert wurde.

Unsere weiteren phonetischen Forschungen sind auf den Halbvokal [ų] im Inlaut gezielt. Laut den meisten bewährten Referenzen soll der genannten Sonorlaut im Mittelhochdeutschen nur im An- und Auslaut ausgefallen sein. Es lohnt sich, die soziolinguistische Korrelation zwischen den obengeforschten Diphthongen und anderen althochdeutschen Phonemen hinsichtlich ihrer Nachpresänz im Mittelhochdeutschen zu testen.

REFERENZEN

1. Білоус О. М., Пянковська І. В. Національні варіанти німецької мови (у лінгвогеографічному, соціолінгвістичному, лінгвістичному та лінгвокультурному аспектах). Київ: «Центр учбової літератури», 2021. 314 с.
2. Кулина І. Г., Янер О. С. Історія німецької мови: навчальний посібник. Одеса: Фенікс, 2023. 120 с.
3. Bybee J. (2001). Frequency effects on French liaison. *Frequency and the Emergence of Linguistic Structure.* Amsterdam: John Benjamins. P. 337–359.
4. Hennig B. (2007). Kleines Mittelhochdeutsches Wörterbuch. Max Niemeyer Verlag. Tübingen. 499 S.
5. Köbler G. (1994). Wörterbuch des althochdeutschen Sprachschatzes. Schöningh: München. 2436 S.
6. Lewizkij V., Heinz-Dieter Pohl. Geschichte der deutschen Sprache. Winnyzia: Nowa Knyha Verlag, 2010. 256 S.
7. Métral J.-P. (1971): Un problème de bilinguisme: l'allemand prononcé par un habitant de Gessenay. *Revue de Phonétique appliqué*, Nr. 18, S. 39-65.
8. Mettke H. (2000). Mittelhochdeutsche Grammatik. Max Tübingen: Niemeyer Verlag. 271 S.
9. Schatz J. (1907). Altbairische Grammatik. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht. 198 S.
10. Schatz J. (1903). Die Tirolische Mundart. *Ferd. Zeitschrift*. III. Folge. 47. Heft. S.1-94.
11. Siebenhaar B. (1994). Regionale Varianten des Schweizerhochdeutschen. Zur Aussprache des Schweizerhochdeutschen in Bern, Zürich und St. Gallen. *Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik.* № 61. S. 31–65.
12. Walther von der Vogelweide. Gedichte (Mittelhochdeutsch / Neuhochdeutsch). 2012. Philipp Reclam. Stuttgart. 314 S.
13. Zupitsa J. (1921). Einführung in das Studium des Mittelhochdeutschen: zum Selbstunterricht für jeden Gebildeten. Jena und Leipzig: W. Gronau. 148 S.

УДК 821.161.2.09’42
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.25-33

Ірина Бойко,
асистент кафедри іноземних мов,
Національний університет водного господарства
та природокористування
https://orcid.org/0009-0004-2328-7662
м. Рівне, Україна

Експресивно-стилістичні повтори як засіб вираження персуазивності в мотиваційних промовах Н. Вуйчича

Expressive-stylistic repetitions as a mean of persuasiveness expression in the motivational speeches by N. Vujicic

Анотація. *Стаття присвячена вивченню експресивно-стилістичного прийому повтору, як головного продуцента персуазивного впливу на слухача у промовах відомого мотиваційного спікера Н. Вуйчича. Здійснено огляд поняття персуазивності як основи мотиваційного дискурсу й здійснення впливу на цільову аудиторію. Проаналізовано специфіку використання стилістичного повтору як найбільш продуктивного засобу імплементації мотивації у досліджуваних промовах. В ході статті було виділено ряд стилістичних фігур, в основі яких лежить повтор того чи іншого елементу тексту (ампліфікація, гемінація, анафора, епаналепсис), що слугують емоційними інтенсифікаторами певної інформації у промові. Вживання стилістичного повтору у промовах Н. Вуйчича є найбільш поширеним та частотним прийомом, який, сповільнюючи розповідь, дає можливість уважніше слідкувати за розвитком думки, акцентувати увагу на ключових моментах, шляхом повторного відтворення того чи іншого мовного елементу. Основною та найбільш звичною функцією повтору є посилення інформації та кульмінації, де повтори привертають увагу слухача до основного поняття саме за допомогою повтору важливої лексеми, таким чином здійснюючи продуктивну концентрацію уваги аудиторії. У досліджуваних промовах засіб повтору дуже часто інтенсифікується прийомом наростанням, використання якого значно посилює вплив на свідомість слухача, що зазвичай реалізується вживанням синонімів або синонімічних рядів і використовується для деталізації конкретного образу та підсиленням уваги на важливих аспектах повідомлення. Мотиваційний спікер також вдається до повторів, що створюють своєрідний «ефект естафети», де наступна думка починається із кінцевих слів попередньої, таким чином, ряди повтору разом із наростанням слугують інтенсифікаторами початкового повідомлення, продукуючи необхідний ступінь мотивації, і, як результат, досягаючи основну мету оратора.*

Ключові слова: *персуазивність, мотивація, мотиваційна промова, стилістичний повтор, ампліфікація, анафора, градація, висхідна градація, наростання.*

Summary. *The article is devoted to the study of the expressive-stylistic mean of repetition as the main producer of persuasive influence on the listener in the speeches of the famous motivational speaker N. Vujicic. The concept of persuasiveness as the basis of motivational discourse and the influence implementation on the target audience is reviewed. The specifics of the use of stylistic repetition as the most productive means of implementing motivation in the studied speeches were analyzed. In the course of the article, a number of stylistic means were identified, which are based on the repetition of a particular element of the text (amplification, gemination, anaphora, epanalepsis), which serve as emotional intensifiers of certain information in the speech. The use of stylistic repetition in N. Vujicic's speeches is the most common and frequent device, which, by slowing down the narrative, makes it possible to more closely follow the development of thought, to focus attention on key points by reproducing a particular linguistic element. The main and most common function of repetition is to reinforce information and climax, where repetitions draw the listener's attention to the main concept precisely by repeating an important lexeme, thus productively concentrating the audience's attention. In the target speeches, the means of repetition is very often intensified by the mean of accretion, the use of which significantly enhances the impact on the listener's consciousness, which is usually implemented through the use of synonyms or synonymous series and is used to detail a specific image and increase attention to important aspects of the message. The motivational speaker also resorts to repetitions, which create a kind of «relay effect», where the next thought begins with the final words of the previous one, thus, the series of repetitions, together with the buildup, serve as intensifiers of the initial message, producing the necessary degree of motivation, and, as a result, achieving the speaker's main goal.*

Key words: *persuasiveness, motivation, motivational speech, stylistic repetition, amplification, anaphora, gradation, ascending gradation, stylistic growth.*

Вступ. Мотивація як один із найпродуктивніших важелів впливу на поведінку особистості відіграє важливу роль у житті сучасного суспільства і кожної людини зокрема. Розуміння змісту мотивації, усвідомлення її головних складових, а також засобів її формування та донесення до адресата – головне завдання для автора психологічно-мотиваційних праць, оратора, психологічного коуча й наставника.

Вивчення мовленнєвого впливу цікавило багатьох вчених ще з часів Давньої Греції, що дало змогу систематизувати набуті знання щодо композиції промови, методів аргументації, переконання й впливу на слухача. Саме вміння спонукати реципієнтів до того, чого вони не робили раніше – ключовий аспект у сучасній риторичній науці, що є основою персуазивного впливу. Саме тому мова переконання й мотивації, засоби їх реалізації становлять значний інтерес для вивчення та подальшого дослідження.

Поняття персуазивності вивчалося низкою зарубіжних вчених ще наприкінці 20-го століття (Е. Манн, П. Коста, Б. Холлі, М. Хоффман),

в той час як у вітчизняному науковому просторі теорія персуазивності виникла досить нещодавно. Дослідження основ персуазивного дискурсу, принципів персуазивної комунікації, визначення персуазивних стратегій і тактик, суб'єктності персуазивного дискурсу, його природи чи інтенційності здійснювали вчені Р. Лакофф, Ч. Ларсон, Ю. Габермас, Й. Коппершмідт, Г. Гейснер, М. Л. Пардо, О. С. Іссерс та ін.

У різні періоди аспектами персуазивної комунікації в межах лінгвістичних досліджень займалися такі науковці, як М. Баган, Ф. С. Бацевич, С. С. Борисова, Т. В. Бурмістенко, А. А. Інжечик, О. В. Іванців, С. І. Криворучко, О. В. Шелестюк.

Дослідження щодо відтворення персуазивності в текстах часто проводиться в контексті аналізу емотивності та емоційного забарвлення перекладу. Цій тематиці присвятили свої праці такі вчені, як Є. Л. Ананьян, Н. П. Бащук, Ю. А. Лобода, Н. І. Лютянська, Ю. Найда.

Розуміння особливостей *персуазивного впливу* (*persuade* (лат.) – «умовляти») лежить у його тлумаченні, що визначається як особливий тип комунікативної дії – певний вплив автора усного чи письмового повідомлення на його адресата з метою переконати в чомусь, закликати до виконання чи, навпаки невиконання певних дій. Персуазивною прийнято вважати будь-яку мовленнєву дію, яка спрямована щоб викликати певну реакцію, ставлення, або ж відповідь реципієнта [6, с. 520].

Метою статті є висвітлення суті персвазії як основи мотиваційної промови, а також дослідження експресивно-стилістичних повторів як засобу реалізації персуазивного впливу на прикладі англомовних мотиваційних промов Н. Вуйчича.

Методологія та методи дослідження. Ми зібрали дослідницький корпус із прикладів, дібраних із промов відомого австралійського мотиваційного спікера Ніка Вуйчича (Nick Vujicic). Методом суцільної вибірки було зібрано 47 уривків тексту, що характеризуються персуазивно-мотиваційним впливом на цільову аудиторію, які згодом були піддані аналізу. Ми використали метод контекстуально-ситуативного аналізу, щоб переконатися в персуазивних інтенціях оратора. Для дослідження мовної реалізації персвазії в текстах цільових промов, було використано лінгвостилістичний аналіз. Ми виявили, що Н. Вуйчич імплементує низку експресивно-стилістичних повторів, що є найбільш поширеним та частотним прийомом, який, сповільнюючи розповідь, дає можливість уважніше слідкувати за розвитком думки, акцентувати увагу на ключових моментах, шляхом повторного відтворення того чи іншого мовного елементу. Основною та найбільш звичною функцією повтору є посилення інформації

та кульмінації, де повтори привертають увагу слухача до основного поняття, спонукаючи до здійснення певних дій, таким чином здійснюється продуктивна концентрація уваги аудиторії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Переконання завжди складало основу промови будь-якого оратора, оскільки передбачало налагодження контакту зі своєю аудиторією. Суть терміну *«персуазивність»* полягає у здійсненні впливу адресанта на думку, враження, ставлення, почуття, емоції адресата. У сучасному мовознавстві, зважаючи на складність та важливість цього поняття, існує кілька підходів до визначення персвазії. Під *персвазією* у риториці мається на увазі цілісний процес переконування, який ініціюється комунікатором з метою зміни точки зору слухача [9, с. 9]. Персвазія вважається центральним поняттям в риториці, суть якої передбачає вплив автора усного чи письмового повідомлення на його адресата, переслідуючи мету переконання, заклику до певних дій із наявністю раціонального переконання й емоційно-маніпулятивного впливу на реципієнта [10, с. 122]. Особливого значення персуазивність, або вміння переконувати набуває сьогодні, із зростанням актуальності і затребуваності у мотиваційних тренінгах та коучингу, покликаних спонукати людей до позитивних змін, надати підтримку та психологічну допомогу, вмотивувати до починань й руху вперед.

Слід зауважити, що одним із основних елементів характеристики учасників комунікативного процесу є їх *мотиваційна база*. Наголошуючи на когнітивній і стратегічній природі комунікативної діяльності [4, с. 17–35], *мотивацію* можна розглядати в термінах інструментальної стратегії комунікативного впливу поряд із раціональною аргументацією, емотивним зараженням та спонуканням. Критерії розмежування способів комунікативного впливу слід пов'язувати із різними сферами психіки людини, на які ці способи впливу орієнтовані – раціональною, емоційною та вольовою сферами свідомості або сферою підсвідомості [3, с. 238–246]. Отже, з огляду на вищезазначену інформацію, мотивацію розглядаємо як ефективну стратегію комунікативного впливу на сферу підсвідомості людини, що виключає або послаблює волю, а з нею поруч йде і цілеспрямоване активне раціональне осмислення мовлення (співвіднесення його змісту з минулим та актуальним досвідом), а також його раціональну й емоційну оцінку [1, с. 27–30].

Таким чином, за означенням *мотивація* – спонукання до дії; динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, керуючого поведінкою людини, який визначає її організованість, активність і стійкість [8, с. 11]. Сутність мотивації полягає в тому, що певні дії або стиль мовлення підкріплюють зацікавленість людини (на яку ці

дії направленні) у результаті роботи чи досягненні поставленої мети. Іншими словами, мотивація змушує людину спрямувати зусилля на отримання бажаних результатів.

Таким чином, з огляду на попередню інформацію, визначаємо, що *мотиваційна промова* – це виступ, який часто базується на особистому досвіді, позиціях, поглядах, що викликає потужну емоційну реакцію автора з метою мотивувати реципієнта до певних дій, безперечною основою якого є персуазивні інтенції оратора.

Для глибшого вивчення теми нами було обрано мотиваційно-персуазивні промови відомого англомовного оратора, автора численних книг, психологічного коуча Н. Вуйчича. Дослідження експресивно-стилістичних особливостей здійснення впливу на аудиторію цього спікера дає змогу повніше розкрити тему реалізації досліджуваного феномену персвазії як основи мотиваційної промови.

Виступи цього оратора є потужним інструментом мотивації, що спонукають людей змінюватись на краще, долати свої страхи та комплекси, а також вчать їх жити в гармонії з певними фізичними чи ментальними обмеженнями.

Безумовно, бажання умотивувати цільову аудиторію впливає на стиль мовлення. Сукупність стилістичних змін у тектах такого характеру ми називаємо *мовою мотивації*. Такі зміни не є суто індивідуальними для мотивуючих праць, та стиль їх застосування виділяє ці праці в окрему групу.

У досліджуваних нами промовах, функція виділення є дуже важливою, адже виступи розраховані на широку аудиторію, а отже головною її метою є власне зацікавлення й спонукання слухача. Для цього досить важливо акцентувати увагу саме на ключових моментах повідомлення. Одним із таких способів зосередження уваги цільової аудиторії, а також досягнення необхідної мотивації є прийоми стилістичного повтору, що пояснюється його сильним впливом на адресата, досягнення якого є основною метою саме мотиваційно-персуазивних текстів.

У межах стилістики повтором є стилістична фігура мовлення, яка полягає у повторенні звуків, слів, морфем, синонімів або синтаксичних конструкцій в умовах достатньої тісноти ряду, достатньо близько для того, щоб їх можна було помітити [1, с. 27–30].

Вживання повторів у досліджуваних нами промовах є досить поширеним прийомом, що відіграє важливу роль, створюючи перехід інформації з короткочасної пам'яті в тривалу, дає можливість привернути й утримати увагу реципієнта на елементі повідомлення [7, с. 74–75]: *And then my parents; they just loved me like crazy, and said you've got to try. Try this, try that, try this, try that, and I'm thinking*

sometimes, like, Mom and Dad, you're crazy, I have no arms and no legs. How would I ever be able to do this or do that [11]?

Основною метою повторів є передача значної додаткової інформації, емоційності, експресивності та стилізації. Таким, чином повтор дуже часто виражається рядом інших стилістичних фігур, що лише емоційно підсилюють повідомлення спікера. Одним із таких прийомів є *ампліфікація*, що полягає в насиченні думки синонімами, епітетами, однорідними членами речення, повторами синтаксичних конструкцій, риторичних фігур [2, с. 10], і, що сприяє посиленню виразності та експресивності повідомлення: *And then you compare each other with how we look and I wish I was smarter, I wish I was taller, I wish I was shorter, I wish I was more popular, I wish I did this, I wish I didn't have that. I wish my life was different [11].*

Основною та найбільш звичною функцією повтору є наростання. В більшості випадків повтори, які несуть функцію посилення інформації, мають просту будову: слова, що утворюють своєрідний ланцюг повтору, стоять одне біля одного, наприклад: *But for me, facing all that stuff? I'm getting these seeds, everyone say seeds, S-E-E-D-S, seeds [11].*

У цьому фрагменті тексту з промови Н. Вуйчича помічаємо використання такої стилістичної фігури як *гемінація*, що є повторенням слова з метою експресивного насичення думки, а також для підкреслення певної драматичності висловлювання [5, с. 159–163]. Шляхом привернення уваги слухача до ключового поняття саме за допомогою повтору важливої для спікера лексеми, здійснюється продуктивна концентрація уваги аудиторії, що є дієвим інструментом мотивації.

Ще одна стилістична фігура, що виражається повтором у тексті досліджуваних промов є *анафора* (єдинопочаток), яка базується на повторенні одних і тих самих елементів мови на початку кожного проміжку тексту: звука, морфеми, слова, групи слів. Анафора допомагає зосередити увагу на позначуваному повторюваним елементом понятті, актуалізує його, посилюючи звучання чи смислове наповнення [2, с. 10–11]. Зокрема, емоційний, експресивний характер мають паралельні зв'язки, що посилюються за допомогою анафори, яка інтенсифікує значення множинності [5, с. 159–163]. З її допомогою повторюваний член речення (слово або словосполучення) зазнає сильного змістового виділення, підкреслюється логічно та емоційно: *That was me when I was about 8 years old; I looked at myself, and I looked at everybody else, and everyone else had more than me. And I'm asking, why? Why me? Have you ever asked the why me questions, but get nowhere [11].*

Слід також зауважити, що повтор певної лексичної одиниці часто використовується з метою здійснення критики незадовільної пове-

дінки чи суперечливих дій людини. В свою чергу даний прийом допомагає наголосити, що саме із вищезазначеного нас не задовольняє, що можна було простежити у наведеному вище фрагменті промови Н. Вуйчича.

Прийом повтору може бути використаний не лише у стилістичних цілях, він часто використовується для надання мовленню ясності, а також виступають важливим засобом зв'язку між реченнями. У більшості випадків повторюються конструкції чи частини речень, які не несуть нового змісту, а лише зосереджують увагу на наступній інформації, що подається слухачу окремими порціями: *You would be my friend, even though I have no arms, no legs. So you're telling me it actually doesn't matter, right? If it actually doesn't matter, for how we look, then why do we tease one another for how we look if it actually doesn't matter [11].*

Вищенаведений фрагмент промови Н. Вуйчича демонструє використання такої стилістичної фігури повтору як *епаналепсис*, що є повтором слів чи фраз, які закінчують відрізок мови та повторюються на початку наступного відрізка мови [5, с. 159–163], і має на меті виділення головної ідеї повідомлення.

Яскравим прикладом повтору з описаною вище функцією є і наступний фрагмент із промови Н. Вуйчича, де окрім епанелепсиса, помічаємо також стилістичну фігуру *градації* – поступового наростання, що прямує до найвищої емоційної точки висловлювання і ґрунтується на розташуванні елементів тексту (однорідні члени речення, частини складного речення) за принципом послідовного наростання чи спадання їхнього семантичного та емоційно-експресивного значення, в результаті чого змінюється стилістичний ефект висловлення і враження від нього [2, с. 27]. В градації закладено механізм поступового осягнення уваги реципієнта. Для градації також характерна висхідна або спадна інтонація. Вивчаючи промови мотиваційного характера Н. Вуйчича, помічаємо, що спікер використовує прийом саме *висхідної градації*, при якій стилістичний ефект висловлення збільшується, із підсиленням значення, настрою чи мотиву висловлення із додаванням кожного компонента фігури. Використання висхідної градації значно впливає на сприйняття інформації самого повідомлення, що надзвичайно важливо для усного мотиваційного меседжа і передає думки, почуття спікера в момент емоційного піднесення: *You see, it only takes three seconds for someone to tease me when I was at school, and just say ewwwww, you're ugly. Ewww, you can't do this and you can't do that. Some of you are thinking, like, man, seriously? You had kids picking on you? How heartless are those kids? Picking on me with no limbs? You would probably*

say, well, I'm not that bad. I wouldn't pick on a kid with no limbs. But why would you pick on anyone? Well, because it's fun, it's just culture. OK, we'll get to that [11].

Важливо, що в цьому випадку повторюються не лише окремі слова чи фрази, що дещо змінюють змістове навантаження та граматичне оформлення, а також і риторичні запитання, які з більшою емоційною силою апелюють до свідомості слухача, спонукаючи його замислитись, зануритись у ту чи іншу проблемну ситуацію і мотивують до майбутніх змін, таким чином повтор служить не лише для емоційного та логічного посилення смислу висловлення, що виконує емфатичну функцію, а й для забезпечення інтегративності тексту.

Висновки дослідження. Отже, вживання *стилістичного повтору* у досліджуваних нами промовах є найбільш поширеним та частотним прийомом, який, сповільнюючи розповідь, дає можливість уважніше слідкувати за розвитком думки, акцентувати увагу на ключових моментах, шляхом повторного відтворення того чи іншого мовного елементу, а в результаті, спонукає адресата повідомлення до певних дій.

Проаналізувавши фрагменти промов Н. Вуйчича із наявністю стилістичного повтору, ми помітили, що оратор вдається до використання різноманітних стилістичних фігур, основою яких є повтор різного виду, що додає експресивності висловлюванню, а також привертає увагу до важливих моментів усного повідомлення спікера. Таким чином у промовах Н. Вуйчича знаходимо приклади стилістичних прийомів повтору, що експресивно підсилюється фігурами анафори, висхідної градації, ампліфікації, гемінації та епаналепсиса.

Даний аналіз не вичерпує повного розв'язання досліджуваної проблеми, перспективи дослідження вбачаємо у подальшому глибокому дослідженні стилістичних особливостей реалізації персуазивного впливу в англомовних промовах мотиваційного характеру інших відомих спікерів та коучів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кайсіна Д. М. Повтор як засіб сугестивного впливу (на матеріалі англомовних ідеаційних промов). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Філологія. 2016. Вип. 24(2). С. 27–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2016_24%282%29__10. (дата звернення: 13.03.2025)
2. Коломієць І. І. Основні лінгвостилістичні поняття і категорії (словник-довідник філолога) / укладач І. І. Коломієць. Умань ВПЦ «Візаві», 2015. 202 с.
3. Мартинюк А. П. Аргументація та сугестія як інструментальні стратегії дискурсу. *Мовні і концептуальні картини світу*. Вип. 55. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2015. С. 238–246.

4. Мартинюк А. П. Когнітивно-комунікативна лінгвістика в пошуках базових принципів і методик аналіза. *Когніція. Комунікація. Дискурс*: міжнар. електронний зб. наук. пр. Харків, 2016. № 12. С. 17–35. URL: https://sites.google.com/sile/cognitiondiscourse/vypusk-no|2-2016/martynuk-a-p. (дата звернення: 25.02.2025).
5. Сидоренко І. А. Повтор як ключовий принцип функціонування стилістичних фігур у сучасних англомовних драматичних творах. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*. Збірник наукових праць Чернівецького нац. ун-ту ім. Ю. Федьковича. Чернівці, Випуск 2(15), 2017. С. 159–163.
6. Скрябіна В. Б. Персуазивний вплив у лінгвістичній парадигмі. *Сучасні дослідження з іноземної філології,* Вип. 8, 2010. С. 519–521. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2010_8_75. (дата звернення: 15.03.2025).
7. Соколова І. В. Прагматико-комунікативні характеристики категорії повтору у текстах-анонсах: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Харківський національний ун-т. Харків, 2002. 211 с. с.74-75.
8. Шонь О. Б. Мовностилістичні засоби реалізації гумору, іронії і сатири в американському короткому оповіданні: автореф. дис… канд. філол. наук: 10.02.04 / Львівський національний університет ім. Франка. Львів, 2003. 20 с.
9. Grieswelle D. Politische Rhetorik: Macht der Rede, öffentliche Legitimation. Wiesbaden : Springer-Verlag, 2000. 519 s.
10. Midjana T. Persuasion durch Argumentation am Beispiel einer Wahlkampfsrede. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка*, № 118, 2013. С. 122–125.
11. Nick Vujicic Speech: How to Stop A Bully. *English Speeches*. URL: https://www.englishspeecheschannel.com/english-speeches/nick-vujicic-speech/. (дата звернення: 20.02.2025).

UDC 811.11+81'25
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.34-51

Nataliia Varieshkina,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages,
National University "Odesa Law Academy"
https://orcid.org/0000-0002-2184-1007
Odesa, Ukraine

Stepan Kovbasiuk,
Candidate of Law Sciences,
Associate Professor at the Department of General theory of Law and State,
National University «Odesa Academy of Law»
https://orcid.org/0000-0002-6511-9286
Odesa, Ukraine

Significance of realia in foreign languages study: some problems of classification and translation

Значущість реалій у опануванні іноземних мов: до проблеми класифікації та перекладу

Summary. *Effective communication cannot be achieved without knowledge of native speakers' background, characteristics such as lifestyle, mindset, worldview, national character, traditions, beliefs, value system, and social behaviors. Realia is a multi-faceted linguistic entity that includes both linguistic and extra-linguistic components. Classification of realia might be as follows: 1. Non-equivalent lexis or words that do not have counterparts include: a) anthroponyms and toponyms, b) holidays and ceremonial practices, c) cuisine and food, e) money and measurement, f) degrees and titles. 2. Phraseological units can comprise: a) superstitious beliefs, b) the names of well-known people, c) fiction: legends, fairy tales d) geographical names. 3. Mythologems or mythonyms (from ancient myths or urban legends) that often depict fundamental aspects of religion, common wisdom, philosophy, art, etc. Similar but missing lexical units in other languages give reason for the analysis of realia peculiarity. The following system of realia categorization is also of great value: a) physical geography; b) studies of human culture; c) society and politics. Realia are often problematic for accurate translation because they have national or regional distinctiveness. Most linguists-researchers and practitioners would agree to give a classification of methods of translation employing such terms: 1) transcription, 2) transliteration, 3) transplantation, 4) using calques, 5) using semi-calques pattern, 6) lexical related substitution, 7) hyponymic translation or generalization, 8) semantic neologisms constructing, 9) explanatory or descriptive translation. A lot of translators recommend using two or more translation techniques at once to avoid*

misunderstandings. An accurate rendering of a realia must convey the entire intent, tone, and style of the source material while being true to the original. It is important to remember that language worldviews are both universal and uniquely national. There are lexical units indicating other cultures' ideas if there are no related concepts. Even when they are barely perceptible in the original language, translators often bring them to life as symbols of a different culture's national identity, strengthening their stylistic power. Translators' main task is to find lexical units, which all meanings, including the most culture and nation specific ones, can be translated in the most precise way.

Key words: *language, realia, definition, categorization, translation difficulties.*

Анотація. *Ефективної комунікації неможливо досягти без фонових знань, притаманних носіям мови; знань про спосіб життя, мислення, світогляд, національний характер, традиції, вірування, систему цінностей та соціальну поведінку. Тому реалія є багатоаспектним мовним явищем, що містить як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні компоненти. Надамо класифікацію реалій: 1. До безеквівалентної лексики або слів, що не мають відповідників, належать: а) антропоніми й топоніми, б) свята й обрядові звичаї, в) національна кухня й їжа, д) гроші й вимірювання, е) ступені й звання. 2. Фразеологічні одиниці що містять: а) повір'я, б) імена відомих людей, в) вигадка: легенди, міфи, казки г) географічні назви. 3. Міфологеми або міфоніми (із стародавніх міфів або міських легенд), які часто зображують суттєві аспекти релігії, народної мудрості, філософії, мистецтва тощо. Подібні, але відсутні в інших мовах лексичні одиниці дають підстави для аналізу особливостей реалій. Не можна не погодитися з систематизацією реалій що позначають: а) явища фізичної географії; б) дослідження людської культури, етнографії; в) суспільство та політика. Реалії часто є проблематичними для точного перекладу, оскільки вони мають національні чи регіональні особливості. Більшість лінгвістів-дослідників і практиків погодилися б дати класифікацію способів перекладу, використовуючи такі терміни: 1) транскрипція, 2) транслітерація, 3) трансплантація, 4) використання кальок, 5) використання напівкальок, 6) заміна схожими або уподібненими лексичними одиницями, 7) гіпонімічний або узагальненний переклад, 8) побудова семантичних неологізмів, 9) пояснювальний або описовий переклад. Багато перекладачів рекомендують використовувати дві чи більше техніки перекладу одночасно, щоб уникнути непорозумінь. Влучне відтворення реалій має передавати весь намір, тон і стиль вихідного матеріалу, водночас відповідаючи оригіналу. Варто пам'ятати, що мовні світогляди є як загальнолюдськими, так і виключно національними. Не існує лексичних одиниць, що позначають ідеї інших культур, якщо немає споріднених концептів. Навіть якщо реалії ледь помітні в мові першоджерела, перекладачі часто підкреслюють їх національну ідентичность, посилюючи їхню стилістичну вагомість. Головним завданням перекладачів є пошук лексичних одиниць, усі значення яких, у тому числі найбільш культурно-національні, можна було б перекласти найбільш влучно.*

Ключові слова: *мова, реалії, визначення, систематизація, труднощі перекладу.*

Introduction. The interrelation of communication, language and culture is indisputable nowadays. The world around and the distinct items and processes occurring in the lives of all nation's citizens are reflected in the language. At first glance all nations may appear to have a common view of the world. But there are matters, ideas, and artifacts in every nation's history and culture that are unique to that nation and have their origins in its geography, history, society, politics, and other aspects of its existence. Many academics place a premium on the genuine when studying the cultural and historical content of any language, as well as its social and political structure, customs, traditions, literature, art, music, science, and daily life. A well-known translator and researcher R. Zorivchak argues that effective communication cannot be achieved "without deep background and wide knowledge of native speakers' culture," which encompasses characteristics such as lifestyle, mindset, worldview, national character, traditions, beliefs, value systems, and social behaviors. It should be added that because of the inherent connection between the two, text serves as both a window into culture and a tool for the study of language. Therefore, we may say that there is an inseparable bond between the shape, meaning, and cultural context of a verbal sign, and because of this majority of academics see realia as a multi-faceted linguistic entity that includes both linguistic and extra-linguistic components. Beliefs, folk-wisdom, myths, legends, traditions, historical events, or well-known citizens, etc. are all unique historical and cultural sources for any country.

Some inquiries concerning methods of assimilation into another culture through language acquisition have been lifted from the domain of culture-through-language studies. Thanks to the idea of word semantic structure, that centers on the cumulative function of language, that is the reflection, with fixation and storage information about human being reality in the lexical units. And this phenomenon should be thoroughly studied.

Realia or culturally specific lexical units that represent a wealth of information about national culture and history are very valuable for any culture-through-language research. Lexical units signifying characteristics and concepts of a particular national culture are generally presented by a number of denominations in the linguistics literature concerning the topic. A. Wierzbicka uses the term cultureme and regards it as "an integrated interlevel unit, the form of which is the unity of a sign and language meaning, while the content is the unity of language meaning and cultural value." [26, p. 4]. M. Podolej calls such lexical units "culture-specific vocabulary" [19]. A culture-bound phrase denotes an object unique to this or that ethnic culture, according to M. Bennet, who offers an additional sense for realia [12]. Other researchers, for instance I. Svider, prefer term lacuna [22, p. 48]. After examining the topic, we think the vocables cul-

tureme and lacuna are a bit less commonly used in linguistics, and more commonly – the term realia, though some writers do use different words to denote, in fact, one phenomenon. Following that path, we might agree to S. Florin's definition as a basis for future reflections and thoughts: "realia is an element of reality inherent to a certain nation's culture; it is a projection of history and culture elements in the linguistic sign" [20].

Methodology/Methods. One of the general scientific ways of scientific research is observation. We resorted to it while studying the linguistic phenomenon of realia. Linguistic observation means to isolate certain linguistic facts from texts, in our case to identify non-identical linguistic units of realia, and to establish their specific features.

Descriptive and structural methods were also used in this study. The descriptive method establishes certain phenomenon, in our article it is foreign language realia. This method made it possible to accumulate a significant amount of material, classify and interpret it. As the main task of the structural method is to describe linguistic phenomenon as a hierarchical system, in our study it concerned the categorization of foreign language realia. It is known that structural method is based on the descriptive method. Thus, as a result of linguistic observation, we registered certain features of the foreign language realia, then classified them into certain categories, and finally, characterized the difficulties that arise while translating foreign language realia. The main purpose of the comparative method that was applied is to establish correspondence and search for differences. With its help, it was possible to determine the discrepancies of realia in compared languages, that is important for the theory and practice of translation.

The aforementioned methods are closely related to analysis, used as a way to search and find new information about the subject under study. In our opinion, the method of analysis is one of the most relevant and significant.

We used the method of analysis in this paper as a kind of detailed examination of a complex phenomenon of realia to understand its nature and to determine its essential features. We tried hard to do a careful analysis of the problem of realia translation and make some clarification of realia phenomenon by elucidation of its use. Research is developed with information from sources of scientific literature, it is based on systematic review of the existing information on the subject. The purpose of this article is to explore the development of the term "realia" and analyze various approaches of linguists and researchers to defining this notion. The object of the study is the term "realia", types of classification and ways of translation, and the subject of the study is its interpretation in different scientific linguistic publications.

Results and discussion. Scholars in the field of philology use many words-terms to describe the phenomenon of realia. For instance, while some of them classify culturally distinctive terms as "untranslatable," others call them "barbarisms". At the same time the term "lacune", in the sense of gap in one's knowledge, is more appealing to other linguists. According to other researchers, the term "exoticism" is more appropriate. Cultural words are what Peter Newmark calls these lexical units [18, p. 126]. Term "realia" comes from Latin realis, pl. realia and is preferred by most native and foreign researchers and linguists (S. Vlakhov, S. Florin, P. Newmark, J. Hall, R. Zorivchak, M. Tsegelska, I. Andrusyak). What follows is Vlakhov and Florin's explanation of this phenomenon: realia are words or word combinations that signify things and ideas that are unique to one country's way of life, historical and social development, culture, and which are unfamiliar to another one [25, p. 21].

The issue of realia is currently of great interest. We made an attempt to provide an overview of various definitions of this widely used notion. The study investigates the issue examining and comparing works of well-known linguists on this theme.

There are no direct translations into other languages for these realia-terms because of the strong associations they have with place and history. Realia, in other words, can be denoted as linguistic units that are totally foreign to another culture, as well as words that sound similar but aren't exact synonyms due to structural differences in their meaning components.

Therefore, researchers sometimes identify the following types of realia or culture-bound words: 1) unique culture-bound words or realia (e.g. rag (Br.) – a type of students' prank, once – sketches, and other entertainments performed by English students to gain money for charity; 2) analogues or words with similar meaning (e.g. Palm Sunday – Вербна неділя, drug-store – аптека,); 3) language lacuna of similar notions (e.g. readership – коло читачів, clover-leaf – дорожня розв'язка (у вигляді листя конюшини), sibling – брат або сестра and 4) similar words with different functions (e.g. "cuckoo's calls" when asked by a young American woman it predicts how soon she gets married, and we count them to find out how long we will probably live).

The shape, substance, and cultural and historical significance of linguistic signs all come together to generate realia. Researchers place significant emphasis on the possible meaning of designating a word or a phrase – a lexical unit as an element of realia content to comprehend the essence of realia. Some of them contain connotative meanings that, once internalized, are difficult, if not impossible, to update. It becomes evident that members of a specific semantic family produce a distinct meaning in

every language when comparing lexical units and their senses. It proves that words' linguistic and extralinguistic meanings are enhanced when they are integrated into a culture. As a result, we can learn more about the characteristics that are unique to each country's cultural and historical values. S. Bidagaeva points out that we may now think of culture as a set of specific indicators thanks to the semiotic approach [13, p. 43].

Text abstracts, and full texts, words and word combinations – lexical units, syntactical structures, are only a few examples of the many linguistic forms that can convey realia. Similarly, image-bearing language tools, paroemia, mythologemes, toponyms, anthroponyms, phraseological units and speech forms of etiquette can verbalize them. This is explained in many research papers, and in the article on text linguistics by D. Ashurova and M. Galiyeva [10].

To generalize the main ideas about realia, the following are of most importance:

1. Non-equivalent vocabulary or words that are not interchangeable. It contains lexical items that reflect a national worldview and do not have any cross-cultural verbal counterparts. They may denote: a) anthroponyms and toponyms: Boudica, Oliver Cromwell, Horatio Nelson, Westminster – a part of London (West Monastery), St. Paul's Cathedral, Big Ben – the largest of five bells at the top of tower, Hyde Park, the Tweed, Fingal's Cave, Trafalgar Square, b) rituals: the Changing of the Guards, coronation, Trooping the Colour, christening, baptizing, Morris men dances, May Pole dances; c) holidays: Christmas, Burn's Night, Thanksgiving Day, Halloween, Guy Fawkes Night, the Highland Games: tossing the caber, throwing the hammer; Edinburgh military tattoo (an evening performance of military music and marching; the name tattoo has an interesting origin: soldiers were told to return to living quarters by beat of the drum which sounded "tat-too"), Notting Hill street party; d) food: alphabet soup, five o'clock tea, lager, Scotch, a cream tea – a pot of tea served with jam and clotted cream, sandwich, Haggis, pudding, Scottish cheddar McLelland, Cock-a-leekie; e) money and measurement: penny, shilling, pound, the Royal Mile, foot, inch; f) degrees and titles: bachelor, master, dean, peerage, lord, lady, etc. [2].

2. Phraseological units: components of expressions. Phraseology serves as a window into national mentality, culture, and history, and it represents national and cultural identity of humans. Traditions, folk wisdom, myths, fairy tales, stereotypes, moral and spiritual ideals, and a nation's mythology are all encapsulated in its phraseology. Phrasal units can be related to:

a) superstitious beliefs (e.g. "crossed fingers" has originated in Western Europe in pre-Christian times , it marks a concentration of best spirits

and an anchor for desires before they are fulfilled ; “Friday the 13-th” is thought to be very unlucky day, but it is really impossible to miss this date; “step on a crack”, has a full version “step on a crack, and your mother will turn black” – the meaning behind the superstition is about hateful racial bias, because it implies that if you step on a crack on the road or pavement then you will be very unlucky, and historically it had literally meaning that a black person would enter your family; “a black sheep” denotes “someone who is the disgrace to the family” (and once considered to be a seal of devil); b) containing names of well-known people (e.g. “Hobson’s choice” means no choice at all: Thomas Hobson had about 40 horses, and whenever a customer wanted to hire one, he always gave the one that had rested the longest, the only choice was Hobson’s choice id est no choice at all; “Freudian mistake” concerns a slip of a tongue while speaking that shows what a person is really thinking; “according to Cocker” refers to a famous scientist and means “reliable information”; “Heath Robinson” goes for a very sophisticated machine or system that is not effective or practical, named after a cartoonist who depicted very complicated machines which fulfilled simple tasks; “Florence Nightingale” depicts someone who takes care of other people and concerns the English nurse who established a hospital for soldiers wounded during the Crimean War; “Buggles’ turn” denotes a person who gets promotion through a long service rather than abilities (the British civil service in particular); c) fiction: legends, fairy tales (e.g. “Davey Jones’ locker” denotes a resting place for drowned sailors or the bottom of the sea; “Peeping Tom” reminds a legend about Lady Godiva but means today someone who tries to spy on people when they are in private at home or at leisure; “Tom Thumb” denotes a person of low growth and concerns the character who was not bigger than a person’s thumb (from a folk tale); “Rip van Winkle” is an American tale character who was sleeping for many (twenty) years, so if we call somebody a Rip van Winkle, he/she is behind the times and is out of touch with modern reality; d) geographical names (e.g. “Rome was built on the seven hills, Dufftown stands on the seven stills”, an old phrase meaning that there were seven distilleries around the malt center of Scotland; “to cross the Rubicon” denotes to make an inevitable commitment do something or to make a decision which cannot be changed, and it concerns Roman history: it was Julius Caesar who started Civil War by going across the river Rubicon in B.C. 49 in Italy).

3. Mythologems: some of them come from urban legends. Modern people mostly think of myths as tales about legendary figures, such as heroes or gods, or as fables or folktales about humans with extraordinary powers or fantastic creatures which the ancient people took very seriously. Common topics may include world building, natural phenomena,

societal matters, etc. The most fundamental aspects of religion, common wisdom, philosophy, art, and science are frequently depicted in myths. Every person has acquired them subconsciously, though myths are based on archetypes, those being essentially inherited in ways of thinking or symbolic imaginations formed from the past collective practical experiences. Mythologemes are linguistic units that depict important situations, mythological characters, or events that have passed down from one myth to the other and shared by several cultures (often neighboring) around the world. Some of them are constant motives and images which are replicated in mythological systems and later depicted in fiction. For instance, the name "Doubting Thomas" refers to the name of apostle St. Thomas who had doubts about the resuscitation of Jesus Christ. Since then, the name has been used to denote a person who is incredulous or skeptical.

Since the preceding century, scholars have offered varying interpretations of realia as bearers of certain aspects of national distinctiveness. The word "realia" in its contemporary sense is defined adequately in a few books. Let's consider, for instance, a book by Peter Newmark "More Paragraphs on Translation" [18]. He doesn't give a definition of realia in our modern understanding. While he does use the term "realia" to describe cultural expressions of "social political" and "national institutional terms" that are quite similar to one another, he does not use the term to describe other sets of lexical units that are comparable. Originally a neuter, plural Latin adjective realia mean "material," "real". Eventually the word "realia" became a noun due to the influence of related lexical categories. For instance, "realia of European social life" refers to the tangible "objects and things" that have always been a part of human history. One of several definitions states that realia are cultural things made of material. The word "realia" is typically understood by scholars in the field of translation theory to refer to things that exist in the actual world. In terminology, related to them there are some deviations or nonconformities in the lexicon.

The suggestion of usage of the term "realia" was made by S. Vlakhov and S. Florin [25]. The term has evolved to encompass various cultural and material aspects that influence the development of a language, including customs, traditions, habits, things, items, and others. Similar but missing lexical units in other languages give reason for the analysis of realia peculiarity. In the target language and culture, quite often there are no equivalent concepts that's why such lexis is known as equivalent-lacking units. In many cases, they are also associated with lexical units that cannot be translated. Various realia classifications are acknowledged in modern philological science, depending on the criteria used.

Some researchers claim that realia might be categorized in such a way: geography, history, politics and society, ethnography, mythology, folklore, and everyday life. The authors of the book "Methods of teaching foreign languages and cultures: theory and practice" delved into many kinds of realia. To illustrate their point, in the section on culture, religion, and education, they cover topics such as literature, art, music, theater, cinema and others [7].

Foreign cultural terms were classified by renowned linguist Peter Newmark into the following categories: ecology (including flora, fauna, winds, and climate); material culture (including food, clothes, houses, towns, and transportation); social culture (including employment and leisure); organizations, customs, activities, procedures, or concepts (including subcategories such as artistic, religious, political, and administrative ones); gestures, and habits [18, p. 46].

Indeed, the word realia is increasingly found in a wide range of literature, but they also originated in fiction and popular culture. We all know that they stand for culturally distinctive units of speech, and that one of their primary functions is to disseminate knowledge about past and present cultures.

Language experts and scholars teaching other disciplines have long been interested in the topic of how culture, in its broadest sense, relates to the data it stores and expresses through the words and lexical units that make up language. The language of people reflects every facet of their lives, including their location, environment, history, social and political structure, scientific and artistic tendencies, and the availability of natural resources. So, it is possible to argue that every language is a cultural code for its own people, reflecting their history and values. There is a cultural component to the semantics of language units – words or lexical units – in every language that shows how tightly a language and culture are related. A variety of cultural elements can be reflected in these terms, most of which are realia words:

a) customs and traditions, that are constant part of the culture, ever-present. What we call "tradition" is actually a collection of rituals, patterns, models, abilities, and habits for practical and social tasks that have been handed down over for many generations. A social norm is an established and widely recognized pattern of behavior within a certain community, group, or civilization that is based on long-established stereotypes.

b) the routine culture of the home.

c) conduct, which includes body language, gestures, facial expressions, the spacing between speakers, and other standards of politeness.

d) a unique national perspective on the world, presenting the country's unique mentality in terms of its thoughts and perceptions.

First and foremost, the term realia has two meanings in translation theory. First, everything that is unique to a certain people or nation is considered realia. Historical events, cultural artifacts, things, anthroponyms and toponyms, all fall under this category. The words and phrases used to describe all those things are known as realia. The term realia has gained popularity in translation and maintains its objective significance, despite the ambiguity surrounding its use in regard to both real-life items and the language marks that denote them. The fact that the phrase "language or lexical units indicating reality" is too lengthy for both writing and pronunciation is perhaps the most fundamental reason for its use.

Realia can be defined in a variety of ways, and we will explore a few more of them. The Merriam-Webster Dictionary defines "realia" as "things or activities used to relate classroom teaching to the real life of the peoples studied"[30]. which is a great application of the term. "Realia" is defined as "actual objects or pieces of writing, used to aid students in class" according to the Cambridge Dictionary. Wikipedia offers a more detailed explanation: Realia are words and expressions for culture-specific material things. They are objects from real life or real world, as opposed to theoretical constructs or fabricated examples. Linguistic pedagogy asserts that realia are facts about conditions in the country where the language is spoken. But to our mind, authors of the article mistakenly oppose them to grammar and vocabulary. Famous linguist and translator R. Zorivchak definition supports this idea. "Realia" refers to a "variety of factors, being studied by foreign linguistics, such as state structure, history and culture of the specific nation, linguistic communication between native speakers, etc., in terms of their reflections in the language," claims R. Zorivchak [3, p. 97].

According to Joan Hall, "the units of national language, indicating unique referents which are peculiar to this linguistic culture and absent in the comparable linguistic cultural community" provides a slightly different meaning of realia [16, p. 123].

The term "realia" once was defined as any objects of material culture as opposed to abstract concepts. But to our mind, it should be outlined a bit differently: a variety of factors, the things of material culture serve as the basis for the nominative meaning of the word, this must include things like any country's political structure, its history and culture, and the way native people communicate with one another, not only through language.

Being a part of reality beyond language, the object of realia has a wide definition that does not necessarily fit within the realia-word paradigm, even when applied to geographical contexts. As a unit of vocabulary, realia indicate how things and the people to whom they pertain take on a more concrete shape in language.

Bulgarian linguists S. Vlakhov and S. Florin were the pioneers in conducting extensive research on the nature of realia. The researchers in the field of philology came up with the current meaning of this word. Words and phrases that denote things that are commonplace in one country's life (home, culture, historical and social development) but are foreign to another culture are called realia in their viewpoint. As lexical pieces that convey or supply historical and national significance, they do not have direct translations into other languages and necessitate a unique method of interpretation [25, p. 48].

Realia or culture-bound words can be classified according to the semantic fields, into five main groups: 1) ethnographic culture-bound words or realia (e.g. Irish stew, Pancake Tuesday, Pancake race, Morris men, bread-and-butter letter, penny for the guy, hot-dogging; jack-o'-lantern); 2) geographical realia (e.g. Tidelands, the Blizzard State, brash lot, bald eagle, land hog); 3) political and social realia (e.g. Stars and Stripes, Union Jack, pocket veto, the City – one of the major banking centers, center of trade and commerce); 4) realia connected with education, culture and religion (e.g. campus, eleven-plus, preliminary test, qualifying exam, day care, tabernacle, dime novel, happening); 5) onomastic realia (e.g., Bloody Mary, Martin Luther King, J.F.K. – John Fitzgerald Kennedy, Hadrian's Wall, Caledonia, Plymouth Rock). Strategies for translating words related to education and culture from English into another language should be a part of the research area.

Some academics and researchers use a slightly different system to categorize realia or culture-bound words:

1. Physical Geography

Landscape features: fjords, steppes, tornadoes, and tsunamis.

Place names associated with human endeavors include polder, the Highlander, Zaporizhian Cossack, Anzac (the Australian and New Zealand Army Corps), Coldstream Guards (whose name derives from the Scottish village of Coldstream).

Endangered species include the following: the Abominable Snowman, koalas, kiwis, tree kangaroos, sequoia trees, glacier bear and the Scottish wildcat.

2. Studies of human culture – ethnography

Everyday life: ale, alphabet soup, paprika, tartan, borsch, spaghetti, riazhanka, empanadas, cider, varenyky, sauna, kimono, sari, vyshyvanka, sombrero, jeans, woad, svytka, spencer, bermudas (shorts), lezhanka, igloo, bungalow, cab.

Jobs and education: barrister, carabinieri, concierge, solicitor, lawyer, coroner, naimyt, machete, bolas, alderman, magistrate, Carmelites, bachelor, aularian (student at Oxford), cantab (student at Cambridge), bard.

Art and culture: Ceilidh (Scottish dance), gopak (Kozak dance), tarantella, the Gay Gordons, Morris men dance, banjo, gong, minstrel, commedia dell'arte, harlequin, bard, kobzar, geisha, Santa Claus, chapel, werewolf, art nouveau (Jugendstil), vampire, Mormon, quaker, dervish, pagoda, synagogue – these are all cultural and artistic pursuits.

Ethnic characteristics: cockney, gringo, Yankee, zaporozhets, zapadenets, bogtrotter (the Irish) are all terms used to describe people.

Measures and money: units of measurement and currency include mile, kilometer, hectare, ounce, gallon, perch, hryvnia, penny, shilling, pound, dollar, hryvna, lira, peseta, agora, and greenback.

3. Society and politics

Administrative divisions: region, province, department, state, county, canton, principality, shire, favela, bidonville, arrondissement, souk, promenade.

Organs and functions: forum, Congress, Knesset, Verkhovna Rada, Folketing, senate, seim, bundes stag, chancellor, hetman, queen, tzar, shah, pharaoh, vizier, ayatollah, satrap.

Political and social life: clan, republic, kingdom, Uncle Sam, brinkmanship, Plaid Cymru, lobbying, landslide, lord, the Tories, the Whigs, bluebook, samurai, union jack, Sinn Fein, Magna Carta, Sich, fleur-de-lis, Slavophil, Ku Klux Klan.

Military realia: brigade, cohort, phalanx, arquebus, cuirassier, Bayraktar, Grey Eagle, Himars, Leopard, Iris-T, land-based missile.

According to the criteria classification, the majority of realia fall into one of four categories: ethnic, domestic, cultural, or historical.

But in fact, there is an additional substantial categorization of realia into five main groups:

– lexical units known as full or absolute realia, which are unique to a single language and culture. These are, for instance, proper names, which can include places, organizations, businesses, holidays, cuisine, clothing, mythology, literature characters, traditions, and others.

– partial realia. Sometimes they are referred to as false friends of translators, because they create a vocabulary that does not coincide completely. As lexical entities with cultural overtones and background information, their meanings overlap only to a certain extent.

– structural exoticism or structural realia.

– realia which have a mental equivalent but no linguistic counterpart.

– lexical units that have connotations which possess identical meaning.

Realia are often problematic for accurate translation, according to many philologists and scholars, because they have such a regional tone. Furthermore, we must not confuse realia with scientific language terms; the latter are reserved for usage in scientific writings and typically only

appear in other types of texts when achieving a very particular stylistic aim. To contrast, realia originate in fictional works and popular culture and are discovered in various text types. Particularly in fiction, realia are treasured for the exotic touch they give.

Separating the idea of term and realia is necessary, as we are trying to be precise. A nation's realia are words and phrases which are unique to that country's literature and media, deeply rooted in that nation's history and culture, and used frequently in that language but alien to speakers of other languages. For the sole purpose of naming a process, item, or phenomena, scientists have developed names devoid of any national connotation and originally connected to the scientific community. The striking resemblance between the two terms immediately draws the eye. In contrast to the majority of lexical units, these terms describe things with unambiguous definitions; ideally, they are explicit lexical units with no synonyms and often come from another language; yet some of these terms have limited subject importance. At the junction of these two categories, however, you'll find lexical units that cannot be easily defined or categorized as either terms or realia and select a handful that can neatly fit both – realia and terms.

Though the problem "how to render culture specific words in translation" is not completely new, it is still on the agenda. Realia can be translated using a variety of approaches, ranging from phonetic transcription to literal translation of the entire meaning. If we follow logic of Israeli researcher G. Toury, we may classify each of these terms along two spectrums: adequacy, which means being as near to the source as possible, and acceptability, which means being fully compatible with the target culture [23, p. 100]. Though various approaches to translating realia exist:

– The process of copying the word or lexical unit letter by letter, is known as transcribing. This is also called transliteration and describes the process of writing a word using a different alphabet from its original one (barrister, solicitor);

– Transcribing in accordance with the phonetic rules of the target language. As an example, tissue *Kasmir* in Hindi becomes *cachemire* in French;

– Producing a new word or calque; for example, the French word combination *marché aux puces* became the English one *flea market*;

– Forming a new word that is similar to the old one but with a regional accent, such as *muezzin* from the Arabic word *mu'adhdhin*;

– Replacing the original word with a different one that is similar enough to be relevant while still being derived from the parent language. As an example, *latte* (meaning milk in Italian) is a common international usage of the Italian word for a coffee containing drink;

– Generating a clear and unambiguous word or word combination, such as *Jewish temple* instead of *synagogue*;

– Using a more global term in its place, as *red wine* instead of French *Beaujolais*;

– Bringing into being an adjective to help the reader understand the setting of the realia as in *Argentine pampa*.

The issue of conveying ethnic and historical specificities and originality in translation of realia or culture-bound vocabulary units is a complicated one. Various approaches to resolving this problem have been proposed by researchers and linguists in recent times. Renowned academics A. Chesterman and L. Venuti proposed domestication and foreignization as two methods of translating realia. According to L. Venuti, every translator should look at the translation process through the prism of culture which reflects the source language cultural norms, and it is translator's task to convey them, preserving their meaning and their foreignness, to target language [24]. According to A. Chesterman foreignization approach of translation entails borrowing realia or locating straight into the target text rather than altering them. To be congruous with the standards of the target language, "culture-specific items (realia) are translated as target language functional or cultural equivalents" in domestication practice of translation [14, p. 98]. We cannot but mention M. Baker, who states that there are various strategies for translating realia, namely: 1) using a more common multinational word (superordinate) for the translation, 2) using neutral or unexpressive word, 3) translating with other culture substitution, 4) using a borrowed lexical unit or a loan word plus explication, 5) paraphrasing with the help of a relevant lexical unit, 6) paraphrasing with other, not related lexical units, 7) translating with omission or exclusion, and 8) translating by illustration or depiction [11].

Many other researchers (R. Zorivchak, 1989; Podolej, 2009; M. S. Zavoloka, 2020; I. Svider, 2021) give alike classification employing other terms : 1) transcription – the procedure of replicating the sound from the source/initial/original language lexical unit by means of the target/object language letters; 2) transliteration – the procedure of replicating the letters of the source/initial/original language by the target/object language alphabet letters; 3) transplantation – the procedure of conveying a source/initial/original language lexical unit to a translation/object language text without any transformations; 4) using calques – the procedure of translation by fragments, morpheme by morpheme, when either culture-bound lexical unit or realia is borrowed from another language loan calque or by literal translation, or when its additional meaning is transferred to the lexical unit with the same initial meaning in the target/object language (semantic calque); 5) semi-calques pattern – the procedure of

formation a new lexical unit in the target/object language – one part of it is structured of a word or a morpheme of the target/object language and another element is formed of a loan word or morpheme; 6) lexical related substitution – the procedure of translation when a source/original language realia is translated by a target/object language realia or by an object language non culture-specific lexical unit with a very similar meaning; 7) hyponymic translation or generalization – the procedure of substituting lexical units with a narrower sense with those of a more multinational or common meaning; 8) semantic neologisms constructing – the method of translating realia lexical units by creating new ones, when a translator applies a new word or phrase of his own, formed to resolve a problem in communication; 9) explanatory or descriptive translation – the procedure of unfolding, performing realia meaning comprehensively. Transliteration, transcription, transplantation, calques, and semi-calques are all methods of translation. Some researchers recommend using two or more translation techniques at once to avoid misunderstandings. This could include combining transcription or transliteration with explanation in comments within or after the text, in remarks or footnotes, or even joining hyponymic translation and transplantation. Of course, there are pros and cons to every strategy. There is no clear winner when it comes to translating realia from English into one's mother tongue. In any situation, understanding what role realia performs in a translated original text and how it influences the information being conveyed is of the utmost importance. Determining whether each context requires rendering of national connotation is also crucial, as well as determining whether the original text's author intended to culturally load certain elements of culture giving them status of realia lexical units.

Since various elements influence the accuracy of any given translation, translators must evaluate each approach independently to determine its acceptability and suitability. The type of translated text is one of these factors. Properly translated realia (according to G. Toury) add a touch of exoticism, a trait that is frequently prized in literature. Although the opposite priority used to be more prevalent in the past, adequacy is now more valued than acceptability for non-fiction in order to prevent any ambiguity or confusion that could arise from using a more neutral translation. The relevance and familiarity of the element of realia to the source culture and history is something that every philologist must consider and evaluate. If something is relatively prevalent in the original culture and history, then in a good translation it adds a foreign flavor that wasn't there originally (however this can be reasoned by saying that ordinary people won't read the original but the translation). On the other hand, if a realia element is highly valued in the original culture, readers of

the translated version will likely find it specific or unusual as well, unless the translator uses a more culturally neutral vocabulary. While deciding on a translation technique or method we should also keep in mind that some languages do not allow "foreignisms". The translator's realia may be alien to native speakers of such languages. It is common practice for some languages, like Italian, to incorporate borrowed lexical elements from other languages into their own lexicon. In contrast, speakers of other languages tend to be careful and even prudent with unfamiliar words. The French are a prime illustration of this kind of protectionism. Lastly, when deciding on acceptable and suitable translation methods, it is always important to consider the intended audience, who may differ from that of the initial source. If a translator thinks that a book is going to be read by expert chemists or by secondary school students, the names of a chemical molecules might be translated differently, in accordance with anticipations [23, p. 115].

Problems arise when a translator tries to verbalize realia, due to a divergent linguistic perspective position. The intrinsic value systems of different nations, as well as environmental and lifestyle variances separating them, contribute to this issue.

A thorough and accurate translation of the original text is essential for any translator attempting to decipher realia since it conveys and preserves information about language, history, society, and culture. The act of precisely and comprehensively expressing written material into another language is known as translation. A translator is expected to be an invisible "attendant and keeper" of the original text. An accurate rendering of a realia must convey the entire intent, tone, and style of the source material while being true to the original.

Conclusions. To sum up, it's important to remember that language worldviews are both universal and uniquely national, reflecting the laws that have always been established by the inherent diversity of human life. Still, when something is verbally presented using a system of signs, methods, and strategies that are shared by everyone in a certain community, it reflects reality. Therefore, the worldview is reflected in a linguistic picture, and according to W. von Humboldt said, "every language indicating certain things, in reality, forms the whole picture of the world for those who speak it" [4, p. 57]. We should agree that realia are phenomena or objects of interest that are part of spiritual or material culture, ethnic-national traits, customs, traditions, and historical events and facts; they are also unique to a language and often do not have linguistic units or words-equivalents in other languages. Because of that, in other words realia might be called lexical units with national (cultural and historical), lingua national peculiarities. Not everything that can be

said in one language can be easily translated into another. The lexicons of different languages seem to suggest different conceptual universes. Objects of spiritual and material culture that represent a society's way of life and way of thinking are usually regarded as realia. There cannot be lexical units indicating other cultures' ideas if there are no related concepts or notions. Even when they are barely perceptible in the original text or language, translators often bring them to life as symbols of a different culture's national identity, strengthening their stylistic power. That is why translators' main task is to find lexical units of which all meanings, including the most culture and nation specific ones, can be described and compared (if not translated) in most precise and clarifying way. In other words, describing the new and unknown is as difficult as solving a problem. And we all are aware that it often makes translators' job meticulous and time-consuming.

REFERENCES

1. Андрусяк І. В. Англійські неологізми кінця XX століття як складова мовної картини світу: дис. канд. філол. наук: 10.02.04 Ужгородський національний університет. 2003. 325 с.
2. Варєшкіна Н. В., Ковбасюк С. В. Навчання іноземної мови у контексті діалогу культур. *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич, Вип. № 59, Том І, 2023. С. 244–250.
3. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). Львів. Видавництво при Львівському університеті, 1989. 331 с.
4. Глухоман І. В. Філософські засади та філософське значення лінгвістичної концепції В. фон Гумбольдта. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філософія. Політологія*, Т. 80. 2006. С. 56–59.
5. Жорнокуй І. В. Курс лекцій Порівняльної лексикології англійської та української мов: навчально-методичний посібник. Київ: НУБіП, 2014. 140 с.
6. Заволока С. І. Лінгвокраїнознавчий аспект викладання іноземної мови. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, № 73, Т. 1, 2020. С. 59–62.
7. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
8. Цегельська М. В. Great Britain: Geography, History, Language. Тернопіль: Підручники і посібники. 2020. 208 с.
9. Althen, Gary and Bennett, Janet. American ways. A Cultural Guide to the United States of America. Intercultural Press. 2011. 3d Edition. 312 p.
10. Ashurova D.U., Galiyeva M.R. Text Linguistics. Toshkent: Turon-Iqbol, 2016. p. 322.

11. Baker M. In Other Words: A Coursebook of Translation. London and New York: Routledge. 1992. 317 p.
12. Bennet Milton J. Basic concepts of intercultural communication: Paradigms, principles and practices. 2nd ed. Boston: Intercultural Press, 2013. 228 p. P. 105–136.
13. Bidagaeva S. D. Asymmetry of Linguocultureme. *East-West Interaction of languages and Cultures*, 2015, p. 40–48.
14. Chesterman A. Memes of translation. Revised edition. Benjamins Translation Library. 2016. 237 p.
15. Dignen B. Communicating across cultures. Professional English. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. 96 p.
16. Hall Joan Kelly. Teaching and Researching: Language and Culture. 2nd Edition. London: Routledge. 2012. 280 p.
17. McArthur T. Oxford Guide to World English. Oxford: Oxford University Press. 2002. 324 p.
18. Newmark P. More Paragraphs on Translation. Multilingual Matters. 1998. 226 p.
19. Podolej M. Culture in bilingual dictionaries: Analysis of cultural content and culture-specific vocabulary in E-P-E dictionaries. Retrieved from: http://wa.amu.edu.pl/wa/files/Podolej.pdf. 2009
20. Florin S. Realia in translation. Translation as social action. Bulgarian perspectives. Palma Zlateva (ed.). London: Routledge. 1993. Pp. 122–128.
21. Sinclair J. Word Formation. Collins Cobuild English Guides. London: Harper-Collins Publishers Ltd. 2001. 246 p.
22. Svider I. A. Lexical aspects of Translation: навчально-методичний посібник для філологічних спеціальностей. Кам'янець-Подільський: ТОВ Друкарня «Рута», 2021. 192 с.
23. Toury G. In search of a theory of translation. Tel-Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics.1980. 159 p.
24. Venuti L. The Translator's Invisibility: A history of translation [Text]. London: Routledge, 1995. 353 p.
25. Vlahov S., Florin S. The Translation of Realia: How to render culture-specific words in translation, by Bruno Osimo in History of Translation. 2022. 91 p.
26. Wierzbicka A. Semantics, culture, and cognition: universal human concepts in culture. Specific configurations. Oxford Unirersity Press. 1992. 487 p.
27. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary. International Student's Edition. Oxford University Press, 2015. 1894 p.
28. Longman Dictionary of English Language and Culture. Edinburgh Gate, Harlow: Longman, 2012. 1658 p.
29. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. Second Edition. Oxford: Macmillan Education Ltd, 2007. 1748 p.
30. Merriam-Webster, "Realia", available at https://www.merriam-webster.com/dictionary/realia.

UDC 378,147:81’4D
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.52-59

Kateryna Havrylenko,
PhD in Pedagogy, Senior Lecturer
Department of English for Engineering № 2,
Faculty of Linguistics,
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
https://orcid.org/0000-0001-9474-1990
Kyiv, Ukraine

Dmytro Prykhodko,
Lecturer
Department of English for Engineering № 2,
Faculty of Linguistics,
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
https://orcid.org/0000-0002-8276-5386
Kyiv, Ukraine

Personal approach in computer-mediated communication

Особистісний підхід у комп’ютерно-опосередкованій комунікації

Summary. *The study provides a concise overview of the key concepts and findings presented in the paper to examine the linguistic aspects of personalization in computer-mediated communication and focus on the role of genre, evaluative language, and expressive elements. The analysis reveals that while computer-mediated communication genres are dynamic and fluid, they remain crucial for understanding communicative practices and norms within online environments. The study highlights the importance of evaluative language in shaping online interactions, with sensory, aesthetic, ethical, and rationalistic values contributing significantly to the meaning-making processes. Expressive elements, such as emoticons, capitalization, and intensifiers, are identified as key mechanisms for conveying emotional responses and shaping the overall tone of online discourse. The study emphasizes the complex interplay between these linguistic features, suggesting that personalization in computer-mediated communication is achieved through a multifaceted process that involves both conscious and unconscious choices made by communicators. Computer-mediated communication genres are dynamic and fluid, blurring traditional boundaries. However, genre analysis remains a valuable framework for understanding communicative practices within online environments. Evaluative language plays a crucial role in shaping online interactions, with sensory, aesthetic, ethical, and*

rationalistic values contributing significantly to the meaning-making processes. Expressive elements, such as emoticons, capitalization, and intensifiers, are key mechanisms for conveying emotional responses and shaping the overall tone of online discourse. Further exploration of the evolving nature of online genres and their impact on communicative practices should include an investigation of the influence of multimodal communication on meaning-making in computer-mediated communication and the analysis of the role of cultural factors in shaping online communication practices.

Key words: *communication, computer-mediated communication, communicative practices, evaluative language, expressive elements, genre, online discourse, personalization.*

Анотація. *Проведене дослідження надає стислий огляд ключових понять, представлених у статті, щодо вивчення мовних аспектів поняття персоналізації в комп'ютерно-опосередкованій комунікації, наголошуючи на важливій ролі появи і розвитку нових жанрів, оціночного мовлення та експресивних елементів усного мовного дискурсу переданого засобами писемного мовлення. Аналіз показує, що в той час як комп'ютерно-опосередкована комунікація динамічно розвивається, вирішальними засобами для дослідження комунікативних практик та норм в онлайн середовищі залишаються раніше розроблені норми та методи лінгвістичного аналізу. Дослідження підкреслює важливість оціночного мовлення у формуванні онлайн комунікації, яка включає її вивчення разом з сенсорними, естетичними, етичними та раціоналістичними цінностями, що сприяють процесам формування розумових і оціночних суджень. Експресивні елементи, такі як емотікони, використання великих літер та інтенсифікаторів, визначаються як ключові механізми для передачі емоційних відповідей та формування загального експресивного тону онлайн-дискурсу. Дослідження підкреслює існування складної взаємодії між різноманітними мовними явищами і припускає, що персоналізація в комп'ютерно-опосередкованій комунікації досягається за допомогою багаторівневого процесу, який передбачає як свідомий, так і несвідомий вибір засобів спілкування. Постійно виникають нові комп'ютерні комунікативні жанри, динамічно розвиваються, розмивають традиційні підходи до їх вивчення і аналізу. Однак, жанровий аналіз залишається цінним ресурсом для розуміння комунікативних явищ в онлайн-середовищах. Оціночні елементи у мовленні відіграють вирішальну роль у формуванні онлайн-комунікації, надаючи мовленню експресивного забарвлення для передачі сенсорних, естетичних, етичних та раціоналістичних цінностей. Такі виразні елементи як емотікони, капіталізація літер та засоби мовної інтенсифікації є ключовими механізмами передачі емоційних відповідей та формування загального тону онлайн-дискурсу. Подальші дослідження розвитку онлайн-жанрів та їх вплив на комунікативні практики повинні включати дослідження впливу мультимодальної комунікації на створення нових мовних явищ в комп'ютерно-опосередкованому спілкуванні та аналізу ролі різноманітних впливів на формуванні онлайн комунікації.*

Ключові слова: *комунікація, комп'ютерно-опосередкована комунікація, комунікативні практики, оціночне мовлення, експресивні елементи, жанр, онлайн-дискурс, персоналізація.*

Introduction. Recently, Internet communication has become popular for personal self-realization of a spoken activity carried out via numerous virtual communication platforms. A person creating a unique Internet image representing a written version of oral speech, can be a subject of several genre varieties of computer-mediated communication. In computer-mediated communication, such linguistic features as personalization and customization are essential for enhancing user experiences and fostering deeper connections. Personalization refers to adapting systems and content to meet individual user needs and preferences and can significantly enhance user engagement and satisfaction. Personalized experiences help individuals feel more valued and understood.

Methodology/Methods. Contemporary studies of personal approaches in computer-mediated communication delve into various aspects of language use, discourse, and the unique features of communication in digital environments. The discourse studies of computer-mediated communication discuss various approaches to discourse studies and describe linguistic and extralinguistic features of modern computer discourse. It provides insights into how language functions in online settings [3]. Linguistics of computer-mediated communication presents a comprehensive picture of electronic discourse as a new variety of language, highlighting its salient features. It aims to understand how language evolves in digital communication [15]. Computer-mediated communication for linguistics and literacy examines the practical implications and applications of how computers can be used to process natural languages. It explores the intersection of technology and linguistics in computer-mediated communication [1]. Linguistics of computer-mediated communication introduces the embodied metaphor as a means of studying the multifaceted relationship between computer-mediated communication and culture. It emphasizes how cultural contexts influence language use in digital communication [15]. These works collectively contribute to understanding how personal approaches in computer-mediated communication can enhance communication effectiveness and foster connections.

D. Crystal wrote extensively on the impact of the internet on language and discussed how online communication affects language evolution and usage. D. Barton researched the analysis of online genres and the linguistic features that characterize them, particularly in social media and digital storytelling. Z. Papacharissi explored the role of social media in shaping public discourse and identity, focusing on how language is used to construct social relationships online. M. Murphy examined the linguistic features of online communication, particularly in the context of English as a global language and its variations in digital communication [2; 8; 9; 10].

Some prominent scientists focused on the linguistic analysis of online communication and online genres. S. Herring, D. Stein, and T. Virtanen researched the linguistic features of computer-mediated communication. Her studies explore the dynamics of online discourse, including gender and language use in digital contexts. C. Selfe and G. Hawisher contributed to understanding how digital communication shapes language and literacy and examining the intersection of technology and communication practices. M. Hawkes studied the linguistic strategies used in online communication, particularly in social media contexts and analyzed how language evolves in digital environments. M. Meyerhoff and J. Holmes studied language and gender in online communication, exploring how identity and social dynamics are constructed through language in digital spaces [5; 6; 7; 12].

These scholars have made significant contributions to understanding how language functions in online environments, providing valuable insights into the evolving nature of communication in the digital age.

Results and Discussion. The linguistic aspects of personalizing computer-mediated communication are crucial for building connections and conveying meaning effectively using different types of texts of numerous genres. The potential of computer-mediated communication for linguistic analysis offers a wide field for research as it reflects the evolving nature of language adaptive to new communication technologies. This dynamism permits to study how language changes in real time and how new forms of expression emerge.

Computer-mediated communication incorporates such linguistic genres as written texts substituting oral communication, images, memes, emojis, videos, gifs, etc. providing a rich field for analysis of different elements used for interacting to create meaning. A linguistic genre is defined as an unalterable thematic, compositional and stylistic type of utterance [12]. In computer-mediated communication a genre of a text is more difficult to identify since it features a combination of the most heterogeneous phenomena and the classification is based on such principles as pragmatic, structural, linguistic, media, situational, etc., which is confirmed by the fact that the genre has a multi-attributive nature [2; 6]. Some researchers suggest a comprehensive model of genres in computer-mediated communication including pragmatic, structural, semantic and linguistic parameters. A genre of computer-mediated communication is regarded as an unalterable type of text, which is a specific demonstration of speech performance in computer-mediated communication [4, p. 152; 6].

However, genres of computer-mediated communication are dynamic and often demonstrate erasing of boundaries in a new communication environment. Some researchers define, for example, such lack of

boundaries as an appearance of angry, offensive or provoking messages in chat or emails; a combination of jargon, conscious mockery of spelling mistakes, and use of inappropriate language. It is important to differentiate digital genres from genres of computer-mediated communication. Digital genre is a wider concept since the term digital refers to new forms of receiving, processing, distributing and employing information based on special digital technologies and not limited only by computer technologies. Accordingly, they include the genres of computer-mediated communication and other genres based on digital technologies.

The fluidity of genres in computer-mediated communication challenges traditional classifications. Modern linguistic genres such as posts, emails, chats, etc., constantly appear, develop, evolve and, therefore, influence communicative practices, which leads to insights into the norms and expectations of different online communities. M. Murphy and Z. Papacharissi distinguish such main existing Internet genres as emails, chats, personal web pages, network media sites, electronic encyclopedias, online stores, etc. The functional classification of computer-mediated communication genres includes informative genres (news agencies and network media, search engines, online encyclopaedias, catalogues, mailing lists, electronic libraries, archives); social genres (chat, emails, news groups, forums, social services); presentational genres (web-banners, different advertisements, online stores); self-representational genres (personal web pages, weblogs); art genres (network novels, fanfiction); entertaining genres (multiplayer worlds and games) [8; 9].

Chats, forums and weblogs can exist as independent genres or as a part of the web page representing an individual through a text with a certain structure and special linguistic and non-linguistic means traditional for verbal communication. Such texts can include verbal means and images. Depending on the type of used image and its correlation with the verbal part of the message we distinguish texts where the image is not presented or has no meaning for the text organization, texts with auto-semantic relations between the verbal and visual components; the visual component accompanies verbal, texts with semantic relationships established between the both components and the verbal part refers to the image as an obligatory element of the text [11, p. 363–364]

In computer-mediated communication, various kinds of multimedia elements such as sound, image, animation, video, etc. acquire an evaluative nature. They are represented in the language with general and individual values. The first type is represented by the notion of good and bad, as well as their synonyms with different stylistic and expressive nuances. The second group is more extensive and diverse. It includes values evaluating some aspects of an object from a certain point of view. R. Spears,

M. Lea and T. Postmes describe the most widespread individual value as sensory-gustative or hedonistic (pleasant-unpleasant, tasty-tasteless, attractive-unattractive, fragrant-fetid; likable-dislikable, etc.). This type of psychological assessment is the most subjective and includes intellectual evaluation (interesting, fascinating, exciting, boring, etc.), emotional (joyful-sad, desired-unwanted, pleasant-unpleasant), psychological (beautiful-ugly), ethical (moral-immoral, virtuous-vicious, etc.), practical (useful-harmful, favourable-unfavourable), etc. These categories include sensory values, i.e. assessments related to sensory experience, which help with self-identification contributing to personal comfort and social adaptation; aesthetic and ethical values related to the feeling of beauty and moral norms; rationalistic assessment associated with practical activities, interests and everyday experience [14].

The use of evaluative language in computer-mediated communication is significant for understanding user interactions. Analyzing how users express opinions, emotions, and attitudes through language can reveal much about social dynamics and community engagement. Language assessment as a semantic concept implies an aspect of value to the language, which can be interpreted as the subject of assessment when an object of assessment is regarded as either good or bad [15; 17]. The semantics of the evaluative language is dependent on a message sender and receiver communicating directly and reacting to this message following emotional evaluation (the attitude of good and bad) or rational (objective). Emotional and rational evaluation represent two different sides of the user's attitude to the object, the first comes feeling then an opinion. A message is in general expressive by nature, which is conveyed via structural organization, capitalization, use of exclamation marks, emoticons, etc. The level of emotional response is also defined by the degree of interest in the subject expressed by particular words used as intensifiers, which are extremely diverse in any language. Such elements as emoticons, capitalization, and punctuation serve as tools for emotional expression in computer-mediated communication. Linguistic analysis focuses on how these elements contribute to the tone and meaning of messages, enhancing our understanding of online discourse.

The means of intensification are very diverse. The opposition of much/many – not enough depends on the accuracy and conventionality of the measuring scale inflicted on the event, which can be both objective and subjective. Thus, the assessment is an interaction between subjective and objective factors, and each of them affects both the subject and the object of the assessment. As a rule, the subject expresses an assessment taking into account their own emotions as well as social stereotypes, whereas, the object of assessment involves evaluation based on individual preferences.

More effective assessment is usually closely associated with an individual position and less based on social stereotypes. Structural components do not define the objective properties only demonstrate the characteristics of an individual evaluating system [16; 18].

Studies have shown that text-based computer-mediated discourse analysis can provide insights into the structure and function of online interactions. This approach permits to examine the patterns in language use, conversational strategies, and the construction of identity in digital spaces.

Computer-mediated communication is influenced by cultural and contextual factors, making it essential to consider these elements in linguistic analysis. Understanding how different cultures use language in digital communication can lead to a deeper appreciation of global communication practices.

The findings from computer-mediated communication linguistic analysis can have practical applications in various fields, including education via enhancing online learning environments through better understanding of student interactions; marketing analysis of consumer language to tailor communication strategies; sociolinguistics studying of language reflection of social self-identification and self-realization in online communities.

Conclusions. The potential for linguistic analysis in computer-mediated communication is essential for understanding contemporary communication. As technology continues to evolve so the ways for analyzing and interpreting language in digital contexts will develop.

Text features in computer-mediated communication include a wide range of assessments characterizing the speaker. The way we communicate online is constantly evolving, therefore it is important to understand the different genres and linguistic features that shape our interactions.

Personalization in computer-mediated communication is crucial for building connections and conveying meaning effectively, which is achieved through the use of various linguistic features, including genre conventions, evaluative language, and expressive elements. While the boundaries between genres may be blurred in the digital world, understanding these linguistic aspects is essential for navigating the complexities of online communication and fostering meaningful connections.

REFERENCES

1. Bodomo A. B. Computer-Mediated communication: emerging media and themes. *Computer-Mediated communication for linguistics and literacy: technology and natural language education*. 2010. P. 314–370.
2. Crystal D. Internet linguistics: a student guide. Taylor & Francis Group, 2011. 182 p.

3. Davie L. E., Wells R. Empowering the learner through computer-mediated communication. *American journal of distance education*. Vol. 5, no. 1, 1991. P. 15–23.
4. Havrylenko K. M., Prykhodko D. S. The discourse studies of computer-mediated communication genres development in modern linguistics. *Transcarpathian philological studies*. Vol. 2, no. 24, 2022. P. 150–154.
5. Hawkes M. Linguistic discourse variables as indicators of reflective online interaction. *American journal of distance education*. Vol. 20, no. 4, 2006. P. 231–244.
6. Herring S. C., Stein D., Virtanen T. 1. Introduction to the pragmatics of computer-mediated communication. *Pragmatics of Computer-Mediated Communication*. Berlin, Boston. P. 3–31.
7. Meyerhoff M., Janet H. Handbook of language and gender. Wiley & Sons, Incorporated, John, 2008. 776 p.
8. Murphy M. L. Semantic relations and the lexicon: antonymy, synonymy and other paradigms. Cambridge University Press, 2009. 292 p.
9. Papacharissi Z. The virtual sphere. The internet as a public sphere. Praktiken der Überwachten. Wiesbaden, 2018. P. 43–60.
10. Researching language and social media: a student guide / D. Barton et al. Taylor & Francis Group, 2014. 202 p.
11. Sassenberg K., Boos M., Rabung S. Attitude change in face-to-face and computer-mediated communication: private self-awareness as mediator and moderator. *European journal of social psychology*. Vol. 35, No. 3, 2005. P. 361–374.
12. Selfe C. L., Hawisher G. E. Literate lives in the information age: narratives of literacy from the United States. *Lawrence Erlbaum*, 2004. 259 p.
13. Sovignon S. J., Roithmeier W. Computer-mediated communication: texts and strategies. *CALICO journal*. Vol. 21, No. 2, 2013. P. 265–290.
14. Spears R., Lea M., Postmes T. Computer-mediated communication and social identity / ed. by A. N. Joinson et al. Oxford University Press, 2012. P. 253–270
15. Tarsiero R. Linguistics of Computer-Mediated Communication. *Human computer interaction*. 2009. P. 1817–1836.
16. Walther J. B. Interpersonal effects in computer-mediated interaction. *Communication research*. Vol. 19, No. 1, 1992. P. 52–90.
17. Walther J. B. Selective self-presentation in computer-mediated communication: hyper personal dimensions of technology, language, and cognition. *Computers in human behavior*. Vol. 23, No. 5, 2007. P. 2538–2557.
18. Wright K. B., & Webb L. M. *Computer-Mediated communication in personal relationships*. Peter Lang US, 2011. 411 p.

UDC 811.111:81’42
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.60-69

Tetyana Zhyvotovska,
Doctor of Philosophy,
Assistant Professor at the English Philology and Translation Department,
Petro Mohyla Black Sea National University
https://orcid.org/0000-0003-4736-9377
Mykolaiv, Ukraine

Use of graphic stylistic means in Nancy Horan’s historical fiction

Використання графічних стилістичних засобів в історичній прозі Ненсі Горан

Summary. *The article presents the systematic study of use and functioning of graphic stylistic means in the novel Loving Frank by the contemporary American writer Nancy Horan. The method of continuous sampling was used to analyze 300 textual fragments in which the author uses graphic stylistic means and that represent the peculiarities of the use and functioning of these devices in the novel. The analysis was carried out taking into account the type of graphic devices and the function they fulfill in the novel. The two most common types of graphic means used in the text of the novel were identified: italics and capitalization. The use of italics included the cases of graphic font marking for the emphasis of individual words and phrases; text fragments in foreign languages; inserted texts; and the inner speech of the characters. The graphic stylistic devices of the second type include capitalization used for the emphasis of individual words and presentation of the text of inscriptions, signs, etc. The variation of graphic representation of the word performs the function of intonational emphasis or emphatic stress in a written text; attracts the reader’s attention as one of the graphic means in different types of signs and helps to imitate the text of the inscription, which reflects the realities of the time period described in the novel, especially important in the genre of historical fiction. Different types of graphic stylistic devices are used both individually and in combination, complementing each other and thus enhancing the stylistic effect in the text. Thus, the peculiarities of the use of graphic stylistic devices in Nancy Horan’s novel Loving Frank include high frequency and variety of their types playing important role as text markers to attract readers’ attention and deepen their comprehension of the novel.*

Key words: *graphic stylistic means, italics, capitalization, hyphenation, inner speech, historical prose.*

Анотація. *У статті представлено системне дослідження використання та функціонування графічних стилістичних засобів у романі сучасної американської письменниці Ненсі Горан «Кохаючи Френка». Методом суцільної вибірки було проаналізовано 300 текстових фрагментів, у яких авторка використовує графічні стилістичні засоби і які репрезентують*

особливості використання та функціонування цих засобів у романі. Аналіз проводився з урахуванням типу графічних засобів та функцій, які вони виконують у романі. Було виділено два найпоширеніші типи графічних засобів, що використовуються в тексті роману: курсив і капіталізація. Використання курсиву охоплює випадки графічного виділення шрифтом окремих слів і словосполучень; фрагментів тексту іноземними мовами; вставних текстів; внутрішнього мовлення персонажа. До графічних стилістичних прийомів другого типу належить виділення великими літерами окремих слів та подача тексту написів, вивісок тощо. Варіативність графічного зображення слова виконує функцію інтонаційного виділення або емфатичного наголосу в письмовому тексті; привертає увагу читача як один із графічних засобів у різних типах написів і допомагає імітувати ці тексти, які відображають реалії описуваного в романі періоду, що особливо важливо в жанрі історичної художньої літератури. Різні типи графічних стилістичних засобів використовуються як окремо, так і в поєднанні, доповнюючи один одного і посилюючи таким чином стилістичний ефект у тексті. Отже, до особливостей використання графічних стилістичних засобів у романі Ненсі Горан «Кохаючи Френка» можна віднести високу частотність і різноманітність їхніх типів, які відіграють важливу роль текстових маркерів, що привертають увагу читачів і сприяють глибшому сприйняттю твору.

Ключові слова: *графічні стилістичні засоби, курсив, капіталізація, перенесення слів, внутрішнє мовлення, історична художня література.*

Introduction. Stylistic devices in a work of fiction have always occupied a special place in linguistic research, as they help readers feel the atmosphere depicted in a story or novel. From this perspective, the issue of studying graphic stylistic devices is of particular importance since the use of graphic and visual means of conveying and organizing a text is becoming eminently relevant in the context of general problems of stylistics and interpretation of a literary text. That is why theoretical issues of stylistic use of graphic means and peculiarities of their functioning in texts of different genres, especially in fiction, are considered within the framework of linguistic and stylistic studies. It should be noted that graphic stylistic devices have been the object of research in the works of a number of linguists. In their studies, such scholars as V.A. Kukharenko, L.P. Yefimov, O.A. Yasinetska, N. Tyshkivska, N. Prykhodko investigate the types and functions of graphic stylistic devices in literary texts. Other linguistic studies are devoted to the analysis of such types of functions of graphic means as pragmatic (I. Mykytyuk), communicative-pragmatic (N.M. Vloch), semantic (S.O. Shvachko and I.V. Vashchuk) and semiotic (I.A. Bekhta and T.I. Kovalevska). Despite the focus on specific aspects of graphic stylistic techniques, these studies are aimed at a comprehensive consideration of the literary work and the place of graphic means in them.

The objective of the research presented in this article is to investigate the main characteristics of the use and functioning of graphic stylistic devices in Nancy Horan's novel *Loving Frank* by identifying the types of graphic means and analyzing their functions in the context of historical fiction.

Graphic devices belong to a large group of stylistic devices used by authors in their works of fiction. The analysis of linguistic studies on the issue of stylistic devices shows that this concept is explained by linguists in different ways. Graphic stylistic means are a set of methods of external organization of the text, i.e., methods of placing elements and fragments of the text (paragraphs, headings, subheadings) in relation to each other, as well as specific use of space and other printing means (font sizes and types, methods of alternating them, printing methods, etc.) that give the text visual expressiveness contributing to the process of perceiving the content of the text.

The scholars N.M. Alekseenko, L.V. Butko, K.L. Sizova, and V.V. Shabunina use the term 'graphics' for graphic stylistic means and define it as a special code that stores and transmits information in a textual form that is adequate for the reader's perception [1, c. 163]. H. Prykhodko identifies the main function of graphic means as the transmission of functional and stylistic information, an indication of the emotional state of the speaker; in other words, these means are used to express emotional excitement, uncertainty, surprise, irony, doubt, dissatisfaction [7, c. 130]. The researcher emphasizes that any inclusion of graphic means in literary texts is multifunctional, as different functions interact there. It is stated that such pragmatic functions as attracting the addressee's attention or highlighting communicatively significant elements of the statement are closely intertwined with the function of information compression and the function of creating emotional and evaluative, aesthetic, and functional and stylistic connotations [7, c. 129].

These linguistic studies emphasize the important role of graphic stylistic devices in the works of fiction. The use of graphic and other expressive means by the author makes the language of the work richer, more expressive, emotional, and vivid; individualizes the author's style; and helps the reader feel the author's position concerning the characters, moral norms and historical era. All graphic means are diverse and related to phonetic, grammatical, lexical and other expressive means of language.

Methodology/Methods. This study examines graphic stylistic means in the novel *Loving Frank* (2007) by Nancy Horan, a contemporary American writer who was awarded for this novel the 2009 James Fenimore Cooper Prize for Best Historical Fiction by the Society of

American Historians [11]. The novel chronicles a chapter in the lives of legendary American architect Frank Lloyd Wright and translator Mamah Borthwick Cheney within a period of 1907–1914.

The study was conducted on the material collected by continuous sampling of the cases of graphic means in the novel *Loving Frank* (2007) by Nancy Horan. The material under analysis includes 300 textual fragments in which the author uses graphic stylistic means and that represent the peculiarities of the use and functioning of these means in the novel. The linguistic study of the selected data is based on the use of the following methods: synthesis and analysis, sampling of language material, method of component analysis, method of stylistic analysis and descriptive method.

Graphic stylistic devices help writers in creating artistic imagery of the work, performing functions that other types of stylistic devices cannot take on. Thus, this article is devoted to the peculiarities of the use and functioning of graphic stylistic devices in Nancy Horan's novel *Loving Frank* that belongs to the genre of historical fiction.

Results and discussion. As a result of the analysis, two groups of graphic stylistic devices in Nancy Horan's novel *Loving Frank* have been identified and analyzed in this article: the use of italics and font markings through font changes in the text and the use of capitalization as a variation of graphic representation of the text elements.

1. In Nancy Horan's novel *Loving Frank*, the use of italics is the most common graphic stylistic device used in the cases of graphic font marking with the emphasis on the following: 1) individual words and phrases; 2) text fragments in foreign languages; 3) inserted texts (intertext); 4) the inner speech of the characters.

1) Italicizing certain words and phrases reflects a change in tone and carries logical emphasis, which helps to focus the reader's attention on important information in the content of literary work. The following examples in the novel illustrate the use and functioning of italics as a graphic stylistic device in the text of the novel.

– "Then you *must* do it. In fact, I think it's your destiny." [10, c. 23];

– "I can't begin to tell you the impression you made. Here was this beautiful woman, so articulate and gifted, who *comprehended* … Tell me something, Mamah…" [10, c. 27];

– "In fact, artists have a *responsibility* to show others how to live truthfully" [10, c. 147].

In these examples, words in the characters' dialogues during their conversations are italicized. Italicization is used to emphasize important words in the characters' direct speech, which in conversations are stressed intonationally with a stronger voice on certain words and phrases. In

these and other examples, different parts of speech and various sentence members are italicized, such as nouns, verbs, auxiliary verbs, adjectives, adverbs, etc.

Words and phrases are italicized not only in the direct speech of the characters, but also in the author's narrative. For example,

– If an ordinary man does, it has few long-term consequences. But for Frank it would be disastrous, as his God-given gifts would be used up in his fight with society. And *that* would be a great loss to the world [10, c. 197];

– Mamah didn't know if *she* could sustain it. [10, c. 198].

In these examples, italicized marking of the words 'that' and 'she' is used to emphasize these words in the author's narrative and indicates that these words carry important meaning in the context.

2) Italics are also used to emphasize words and text fragments provided in foreign languages in the novel. For example,

– They slowly pushed their way out of the station into Berlin's pallid light. *'Eine Gepäckdroschke bitte,'* Mamah said to the porter… [10, c. 103]

– '*Adieu,* Marie Antoinette. Off with your head' [10, c. 104];

– *'Arrestati, sei bello.'* Stay. For you are so beautiful [10, c. 113];

– *'Les grandes inspiratrices.'* Ellen Key blotted her mouth with a napkin [10, c. 153];

– *'Jesu Christe!'* an old woman cried in a seat nearby. [10, c. 160];

– The waiter shrugged. *'Non c'e problema.'* [10, c. 181];

– One egg. A length of ribbon. An embroidered handkerchief. *Pfeffernüsse. The items they brought were not gifts, Mamah realized, but barter for her services* [10, c. 210].

In majority of the analyzed cases in the novel, the author does not provide the translation or explanation of the words and phrases in a foreign language assuming that readers are familiar with their meaning or can understand it from the context. However, in some cases, the explanation is given in the sentence that follows the foreign expression. For example, after the sentence in Italian *'Arrestati, sei bello',* the explanation is provided in English – "Stay. For you are so beautiful" [10, c. 113]. In such cases, by including the explanation in English, the author helps readers with continuous deep comprehension of the content without gaps or interruption in understanding the meaning of the text fragments in foreign languages.

3) Italics are also used to emphasize another text (intertext) in the space of the novel. For example, the messages presented in signs, ads, stationery and flyers are included in the novel in italics:

– Mamah glanced at the familiar words over the fireplace. *Life is Truth.* [10, c. 34]

– *Vacation upon the tableland of the continent,* the ad had read. *You will earn its cost out of the extra ideas you will gain and the extra vigor you'll feel for the rest of the year.* [10, c. 65].

This type of graphic marking by using italics also includes highlighting intertext such as quotes, namely statements made by characters in the past. For example, while dancing a waltz with Frank, Mamah recalls what Frank told her at the beginning of their relationship. This sentence is italicized in the text: "*Let go of what people think*, he had said to her when they'd first set out from New York" [10, c. 102].

In addition, readers can find extensive texts in italics inserted in Nancy Horan's novel. Focusing on creating a heroine who was as historically accurate as possible, the author pays special attention to diary entries and letters that are included in the novel and that are marked as italicized texts. The novel opens with the 6-page diary entry indicated as written by Mamah Bouton Borthwick in August 1914. Though majority of letters were invented for the novel, as the author states in the "Afterword" to the book, they play an important part in this work of historical fiction by providing deep insights into the mind of the main heroine [10, c. 416].

4) In the novel, italics are often used to visually emphasize the inner speech of the characters defined as a technique for representing the direct thought processes of characters [12, c. 231]. The following examples from the novel *Loving Frank* illustrate the use of italics as a tool to represent characters' inner speech:

– *That was when I was living dangerously,* she thought. [10, c. 430];

– *What on earth made me think I could manage it?* Mamah thought [10, c. 114];

– Always, whenever she thought of it, she asked herself the same horrified question: *Did I even look back at them?* [10, c. 233];

– Mamah stiffened, then counted the words Martha had uttered. *Five*, she thought. *That's progress* [10, c. 229].

These examples illustrate the italicization of the characters' inner speech in the text of the novel. The author uses this graphic stylistic device for main characters' thoughts in the novel, especially with Mamah's inner speech which comprises majority of the cases of interior speech in the novel. In these examples, verbs such as 'think', 'wonder', 'say' (to oneself), 'tell (oneself)' help readers understand that they are entering the character's inner world. In cases when the inner speech is interrupted by the author's narration (as in the last example), italicizing is used to remind readers that the italicized sentence is a continuation of the character's previous inner speech.

In addition to the cases with direct indication of inner speech, Nancy Horan also uses the author's narrative without special introduction or

verbs that perform such a function, but the context makes it clear that these are the thoughts of the character. For example,

– *Batter my heart, three-personed God. Stop me in my tracks. Please.* Driving toward the north prairie, she found herself praying in sonnets. [10, c. 49]

– He handed over her passport. 'You are free to go.'

Oh, Frank, where are you when I need you? She would have made him laugh, telling him about the pompous sergeant. [10, c. 202–203].

In such cases, when there are no introductory verbs, the function of italics, which indicates inner speech, is reinforced by changing the form of pronouns from third person to first person, as in the last example: "she" in the author's narration versus 'I' in the inner speech.

Short insets of inner speech of the characters in the novel are also italicized. Such sentences include covert reactions, responses of characters that are not spoken aloud, and quotes (words, phrases) that were used in previous conversations. For example,

– *I believe I have left Edwin,* Mamah wanted to say. *I love another man.* Instead, she said, 'Good morning, Mattie. Now tell me what this is.' [10, c. 71]

The use of italics for reactions and answers that remain only in the minds of the characters in the novel helps readers understand the situation and the character's attitude to it more deeply.

2. Among the graphic stylistic devices used in the novel *Loving Frank*, a special place is occupied by the variation of graphic representation of the text elements, namely the use of capitalization. As a result of the analysis, the graphic stylistic techniques that belong to this type of graphic representation of the verbal text in the novel can be divided into the following groups: 1) emphasis of individual words; 2) presentation of the text of inscriptions, signs, etc.

1) Capitalization is used stylistically to emphasize certain important words in the text. In these cases, the entire word or phrase is capitalized. In Nancy Horan's novel *Loving Frank*, such words are, for example, *racine* and *here,* which are used in the following examples:

– The woman took Mamah's pen in her raw, knobby fingers and wrote out six letters. 'R-A-C-I-N-E.' [10, c. 211];

– Frank listened to the woman on the other end reading it back to him. 'B-O-R-T-H-W-I-C-K,' he said. 'No, that's all. Just sign my whole name.' [10, c. 276].

In these cases, capitalization is used in sentences of direct speech of the characters and in the author's narrative and is associated with necessary emphasis on the letters that together create a word. Here capitalization is combined with another graphic means – hyphenation that attracts readers' attention not to the whole word but to each of the letters.

2) As a graphic stylistic tool, capital letters are also used to convey the text of various types of inscriptions, signs and other texts. The use of capital letters in different types of inscriptions emphasizes the content of the message and helps imitate the text of the inscription, which reflects the realities of the contemporary reality depicted in the novel. For example,

– the headline of the ad: COLORADO MAKES NEW MEN [10, c. 66];

– telegram: AWAITING YOU [10, c. 157];

– painted sign above the door: MOMENTO VIVERE [10, c. 169];

– words that accompany the picture: ATHLETE'S FOOT [10, c. 237];

– mental image captions: THE VOICE FOR ELLEN KEY IN AMERICA, AT WORK [10, c. 264].

The other examples also include capitalized text of the stamped inscription [10, c. 223] and newspaper headlines [10, c. 280, 287, 290].

Furthermore, capitalization is often used together with the use of space when the text of the message needs to be emphasized even more. Examples of such messages include the texts of the wired messages [10, c. 89], newspaper headings and subheadings [10, c. 132–133, 137, 139, 277, 289, 290], telegrams [10, c. 157, 365].

Thus, the analyzed examples demonstrate that graphic means such as italics and capitalization are often used with other graphic means in order to enhance the main function of a stylistic device, and this allows the author to strengthen the overall expressiveness of a literary work and to involve readers in its interpretation and deep comprehension of what they have read.

Conclusions. Analyzing the graphic stylistic devices in Nancy Horan's novel *Loving Frank* in order to identify their main types, it can be concluded that the writer makes extensive use of graphic stylistic devices in the novel, leaving almost no page of the text without the use of one or more types of graphic means. The analysis helped to identify two main types of graphic means in the text of the novel and examine their functions.

The graphic stylistic devices of the first type, used in Nancy Horan's novel *Loving Frank,* include the use of italics and font marking through font changes in the text. By studying the group of font variations in the novel, namely the use of italics, it was found that italics are the most used graphic stylistic means. Italics are used in such cases of graphic font marking as emphasis of individual words and phrases; text fragments in foreign languages; inserted texts (intertext); and presentation of the characters' inner speech. Based on the analysis of the examples in this group, the following functions were identified. First, italics marking is used to emphasize important words of the characters, which in spoken discourse are emphasized intonationally with voice amplification on

certain words and phrases. At the same time, italics emphasize different parts of speech and sentence members depending on their importance in the particular context or situation. Secondly, italics are also used in the novel to visually highlight the following: text fragments in foreign languages, intertext in the novel's space; and inclusions of the characters' inner speech. The analysis of the text fragments showed that italicized emphasis is the most frequently used. Thus, this group of graphic stylistic devices has expressive and discursive meanings and performs a number of functions that help the writer effectively use the means of artistic expression in the work of historical fiction.

The graphic stylistic devices of the second type include the variation of the means of graphic representation of the word, namely the use of capital letters instead of small letters in the spelling of words (capitalization). As a result of the analysis, the graphic stylistic techniques that belong to this type of graphic representation of the verbal text in the novel were identified: emphasis of individual words and presentation of the text of inscriptions, signs, etc. The analysis also revealed that the variation of graphic representation of the word performs the function of intonational emphasis or emphatic stress in a written text; attracts the reader's attention as one of the graphic means in different types of inscriptions and helps to imitate the text of different types of messages (signs, ads, posters etc.) which reflect the realities of time period described in the novel, especially important in the genre of historical fiction.

In addition, the results of the analysis reveal that different types of graphic stylistic devices are used both individually and in combination, complementing each other and thus enhancing the stylistic effect in the text. The peculiarities of the use of graphic stylistic devices in Nancy Horan's novel *Loving Frank* include the wide use, diversity of their types and variety of their functions that play an important role not only on the phonographic level of the text but extending its significance beyond it by serving as a connecting element between all levels including the text one.

The prospects of the research in the area of use and functioning of graphic stylistic means is seen in the thorough analysis of their use in the works of historical fiction with the perspective of including also other types of graphic devices in the analysis such as space, multiplication, violations of type and spelling, etc.

REFERENCES

1. Алексеєнко Н. М., Бутко Л.В., Сізова К.Л., Шабуніна В.В. Лінгвістичний аналіз тексту : Практикум. Навчальний посібник. Кременчуг: КНУ, 2018. 243 с.
2. Бехта І. А., Ковалевська Т.І. Стилістичний світ звука та знака в художньому текстопросторі: графо-фонемика і параграфеміка увиразнення. *Науковий*

вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2019. № 39, т. 2. С. 4–8.
3. Влох Н. М. Засоби параграфеміки англомовного постмодерністського художнього тексту. *Наукові записки. Серія «Філологічна».* 2013. Вип. 36. С. 111–113.
4. Єфімов Л. П., Ясінецька О. А. Стилістика англійської мови і дискурсивний аналіз. Вінниця: Нова книга, 2004. 240 с.
5. Кухаренко В.А. Практикум з стилістики англійської мови. Вінниця : Нова кн., 2000. 159 с.
6. Микитюк І. Графічні засоби як носії прагматичного значення у тексті. *Матеріали ІІ міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні наукові дослідження – 2006» : Філологічні науки,* т. 39, Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. С. 34–36.
7. Приходько Н. Графічні засоби в епістолярних текстах Лесі Українки. *Лінгвістичні студії.* 2020. Вип. 13. С. 128–139.
8. Тишківська Н. Графіка як засіб мовної гри (на матеріалі прози Юрія Іздрика). *Рідне слово в етнокультурному вимірі.* 2015. С. 263–272.
9. Швачко С. О., Ващук І. В. Стилістичні засоби позначення комунікативного мовчання (на матеріалі англомовного та україномовного художніх дискурсів). *Філологічні трактати.* 2011. Т. 3, № 3. С. 61–67.
10. Horan N. Loving Frank. London: Hodder & Stoughton, 2007. 420 p.
11. Society of American Historians. URL: https://sah.columbia.edu/content/prizes/society-american-historians-prize-historical-fiction-formerly-known-james-fenimore (дата звернення: 15.01.2025).
12. Wales K. A Dictionary of Stylistics. Pearson, 2011. 478 p.

УДК 811.111:811.161
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.70-80

Ірина Кобякова,
кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри германської філології,
Сумський державний університет
https://orcid.org/0000-0002-9505-2502
м. Суми, Україна

Євгенія Плис,
магістрантка кафедри германської філології,
Сумський державний університет
https://orcid.org/0009-0009-3286-4624
м. Суми, Україна

Стратегії та способи перекладу сучасних англомовних фільмонімів

Strategies and methods of translating modern English film titles

Анотація. *Стаття присвячена аналізу стратегій та способів перекладу сучасних англомовних фільмонімів. Зважаючи на високу популярність кінематографа в багатьох країнах світу, виникає нагальна потреба у якісному та точному перекладі текстів іноземних художніх фільмів різними мовами у тому числі й українською. З'ясовано, що переклад назв кінострічок – це складне та відповідальне завдання, оскільки перекладач повинен виступати як посередник між текстами мовою оригіналу та мовою перекладу. У ході дослідження використовувались наступні методи: спостереження, індукція, дедукція, аналіз, узагальнення та зіставно-порівняльний метод – для порівняння оригінальних назв кінострічок та їх українських еквівалентів для виявлення особливостей перекладу кінофільмів. Досліджено, що назва фільму виконує ряд основних функцій. Серед них можна виділити наступні: номінативна, інформативна, рекламна, прогностична та прагматична. Було виділено три основні стратегії, до яких вдаються перекладачі: прямий переклад, трансформація, непрямий переклад або повна заміна назви. Проаналізовано двісті сорок англомовних кінострічок, які вийшли в прокат протягом 2023 та 2024 років, доступних на вебсайтах UASERIAL та Кінобаза. Виявлено, що при перекладі назв кінострічок перекладачі найчастіше застосовували стратегію прямого перекладу та використовували прийоми калькування та транслітерації. У нашому дослідженні було виокремлено основні типи трансформацій: заміна, додавання, опущення, антонімічний переклад, компенсація, описовий переклад, конкретизація, модуляція, транскрипція, транслітерація. Визначено, що стратегія непрямого перекладу або повної заміни використовувалась дуже*

рідко. З'ясовано, що вибір потрібної стратегії залежить від намірів, які переслідує перекладач, чи бажає він максимально наблизити назву до своєї культури чи навпаки заглибити глядача в іншу культуру та звичаї. Проте, так чи інакше назва фільму має бути пов'язана з сюжетом кінострічки та визначати тему та основний задум авторів. Не менш важливим аспектом для перекладача є правильний вибір трансформацій, котрі допоможуть йому донести до глядачів ключову інформацію, якою наповнена кінострічка. Саме тому, перекладач має бути дуже уважним, при перекладі назви кінострічки, знати способи перекладу, покладатися на власну уяву та відчуття та передбачати бажання глядачів заздалегідь, для того щоб передати значення, яке стане близьким до оригіналу. Перспективи дослідження особливостей перекладу англомовних фільмонімів вбачаємо в огляді способів адекватного відтворення національно-культурного компонента англомовних назв кінофільмів.

Ключові слова: *культура, кінематограф, інформація, функція, глядач, сюжет, перекладач.*

Summary. *The article is devoted to the analysis of strategies and methods of translating modern English film titles. Given the high popularity of cinematography in many countries around the world, there is an urgent need for quality and accurate translation of foreign feature film texts into various languages, including Ukrainian. It was found that translating film titles is a complex and responsible task, as the translator must act as an intermediary between the source and the target language texts. The study employed the following methods: observation, induction, deduction, analysis, generalization, and the comparative method to compare the original film titles and their Ukrainian equivalents to identify the peculiarities of film translation. It is found that a film title performs a number of main functions, including nominative, informative, advertising, prognostic, and pragmatic. Three main strategies used by translators were identified: direct translation, transformation, and indirect translation or complete title replacement. Two hundred and forty English films released in 2023 and 2024, available on the UASERIAL and Kinobaza websites, were analyzed. The study revealed that translators most often used the direct translation strategy, employing techniques of calque and transliteration. The study identified the main types of transformations: replacement, addition, omission, antonymic translation, compensation, descriptive translation, concretization, modulation, transcription, transliteration. It was determined that the strategy of indirect translation or complete replacement was used very rarely. It was found that the choice of the appropriate strategy depends on the intentions pursued by the translator, whether they want to bring the title as close as possible to their culture or immerse the viewer in another culture and customs. However, the film title must be related to the film's plot and reflect the theme and main idea of the authors. An equally important aspect for the translator is the correct choice of transformations that will help convey the key information of the film to the audience. Therefore, the translator must be very attentive when translating a film title, know the translation methods, rely on their imagination and intuition, and anticipate the viewers' desires in advance to convey a meaning that will be close to the original. The prospects for further research on the peculiarities of translating English film*

titles lie in examining the methods to adequately reproducing the national and cultural components of English film titles.

Key words: *culture, cinematography, information, function, viewer, plot, translator.*

Вступ. У сучасному світі фільм як художній та соціальний феномен відіграє важливу роль у житті кожної людини, особливо з огляду на те, що в наш час відбувається активна міжкультурна комунікація. Як наслідок, в Україні з'являється величезна кількість англомовних кінострічок.

Незважаючи на те, що спонукає глядача до перегляду фільму, кожний режисер у той чи інший спосіб намагається донести певний меседж до аудиторії. Проте, доволі часто складнощі у сприйнятті такої інформації виникають навіть в однорідному мовному просторі. Відповідно, набагато більше таких труднощів з'являється, коли аудиторія та творці кінострічки мають різні культури, спілкуються різними мовами, а іноді й по-різному сприймають навколишню дійсність [6, с. 133–134].

Недаремно особливості мови кіно є об'єктом дослідження перекладачів, а фільми, які функціонують у просторі та часі, створюють неповторний художній аспект життя у всьому його різноманітті та разом із художньою літературою є осередком мовознавчої та культурознавчої інформації. Сучасне кіновиробництво є потужним інструментом у формуванні масової культури. Воно доволі стрімко розвивається та потребує фахівців для перекладу назв кінофільмів [7, с. 103].

Слід наголосити, що питання перекладу назв кінофільмів стало об'єктом дослідження багатьох українських науковців: Т. М Єфименко [6], Н. Б. Іваницької [7], Л. В. Шитик [15], А. О. Климчук [9]. Вони зосередили свою увагу на особливостях, перекладацьких трансформаціях, стратегіях та способах перекладу сучасних назв кінострічок.

Незважаючи на те, що вчені одностайні у своїх поглядах та наголошують про вагоме значення фільмоніму, проте досі не існує спільної думки щодо того, яка стратегія перекладу назв фільмів є найбільш оптимальною [7, с.104]. Водночас теоретичні та практичні питання перекладу назв кінострічок пов'язані з актуалізацією їх прагматичного потенціалу та потребують додаткового вивчення, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета дослідження – визначити стратегії та способи перекладу сучасних англомовних фільмонімів на матеріалі назв кінострічок 2023–2024 років, здійснити їх порівняльний аналіз з метою вияв-

лення стратегій, до яких перекладачі вдавалися найчастіше при перекладі назв кінофільмів, а також проаналізувати та порівняти використані перекладацькі трансформації, які були застосовані перекладачами у межах стратегії трансформації.

Методологія та методи дослідження. В дослідженні використовувались загальнонаукові та лінгвістичні методи. Серед використаних загальнонаукових методів можна виокремити спостереження, індукцію, дедукцію, аналіз та узагальнення. З використаних лінгвістичних методів можна виділити зіставно-порівняльний метод – для порівняння оригінальних назв кінофільмів та їх українських еквівалентів для виявлення особливостей перекладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соул Бас, відомий художник-декоратор кінострічок А. Хічкока, одного разу зауважив, що «розробка заголовка схожа на створення плакату: ви маєте стиснути подію до одного концепту... . Спершу я вважав, що заголовок лише міг створювати настрій та бути основою сюжету фільму, виражати сюжет метафорично. Пізніше я розглядав як спосіб підготовки аудиторії, яка, коли починається фільм, має емоційний резонанс із кінострічкою» [16, с. 225].

Очевидно, що кінострічки, зняті за мотивами відомих книг, або на основі реальних історичних подій не потребують значних зусиль під час вибору назви, оскільки назва вже є, і глядачам добре відомо, про що йтиметься у фільмі. Проте, є чимало кінострічок, в які автори закладають таємний зміст, і цей зміст потребує стислого опису. Цей опис зазвичай розглядається як фільмонім

Фільмоніми є підгрупою артіонімів (власних назв творів образотворчого мистецтва, музики, театру та кіно, які належать до ідеонімів (власні назви на позначення результатів людської творчої діяльності, що мають духовну, інтелектуальну та мистецьку цінність [13, с. 200].

Вони мають велике значення у масовій культурі, формуючи ідентичність та відображаючи специфіку кінострічок. Ми отримуємо інформацію про фільми через їхні назви, і це допомагає нам відрізнити один фільм від іншого. Під час пошуку фільму для перегляду, назва стає вирішальним критерієм вибору. Як наслідок, велика частина назв стають фразеологічними виразами, які вживаються в нашому щоденному мовленні. Це свідчить про значний вплив кіноіндустрії на наше мовлення та культуру загалом.

У свою чергу, дослідження фільмонімів є ключовим аспектом аналізу кіномистецтва. Мовознавці вивчають, як фільмоніми відтворюють жанр, настрій, тему та цільову аудиторію фільму, а також як вони впливають на сприйняття глядачів. Оскільки назва повинна репрезентувати зміст та художній задум фільму, вона має

бути зрозумілою, змістовною, інтригуючою для потенційного глядача, тому при її перекладі варто враховувати завдання авторів кінофільму [3, с. 153].

У кінострічках назва надає фільму важливе функціональне навантаження та розкриває авторську ідею чи основну концепцію фільму. Зазвичай виділяють п'ять основних функцій фільмонімів (див. рис. 1).

Номінативна функція фільмоніма визначається як онтологічна, тому що назва фільму є першим кроком у ознайомленні фільму з глядачем. Головною метою цієї функції є номінація тексту, тобто її назва. У цьому випадку заголовки стоять на одному рівні з власними іменами, але відрізняються лише тим, що вони тісно пов'язані зі змістом тексту [14, с. 80].

Рекламна функція виконує функцію інформування та впливу. Вважається, що рекламний текст – це сукупність аудіовізуальних засобів у будь-якій комбінації, що спрямовані на глядача з метою впливу, який прямо чи опосередковано пов'язаний з об'єктом рекламування [2, с. 9].

Прагматична функція полягає у здійсненні емоційного впливу на глядача, а також зворотньої реакції. Тобто фільмоніми можуть викликати радість, здивування, напругу, інтригу та навіть страх, щоб зацікавити глядачів та змусити їх переглянути фільм [10, с. 262].

Прогностична функція фільмонімів тісно пов'язана з інформативною, оскільки надає глядачам за допомогою асоціативних слів відомості щодо жанру та сюжету кінофільму. Також у випадку прікевелів можуть встановлюватися зв'язки з попередніми частинами чи кінострічками. Іншими словами фільмонім нагадує глядачам про вже створені кінопродукти та «натякає» на нові продовження [18, с. 468].

Рис. 1. Основні функції фільмонімів

Інформативна функція надає цільовій аудиторії інформацію про кінофільм, що допомагає створити певні очікування від потенційного перегляду. Інформаційна функція може «натякати» на сюжетну лінію фільму та ключові події, надавати інформацію про жанр, тему, головних героїв та основний задум кінострічки [17, с. 122].

Аналіз праць вчених (Н. Б. Іваницька, Л. В. Шитик, А. О. Климчук, Т. М. Єфименко), які вивчали переклад фільмонімів, дає підстави виокремити три основні стратегії, до яких вдаються перекладачі (див. рис. 2).

Прямий переклад найчастіше використовують у разі, якщо назва фільму не має певних соціально-культурних особливостей. Варто зауважити, що прямий переклад застосовується, коли назва кінострічки передається з оригінальної назви, а також коли назва входить в мовну структуру [9, с. 32].

Трансформація – спосіб перекладу назв фільмів, при якому оригінальний заголовок трансформується шляхом заміни лексичних одиниць, додавання елементів або, навпаки, скорочення назви тощо. Засіб цілком виправданий через відмінності в культурі та світосприйнятті англомовного та українського глядача [11, с. 187].

Враховуюючи, що переклад назв кінострічок має пряме відношення до групи перекладу художніх текстів, варто звернутися до основних перекладацьких трансформацій. Перекладацькі трансформації розглядаються не в статичному плані, а як засоби аналізу відносин між одиницями іноземних мов та їх словниковими відповідниками, а в плані динамічному як способи перекладу, які може застосовувати перекладач під час перекладу різних оригіналів у випадках, коли словникова відповідність відсутня або не може бути застосована в залежності від контексту. Українська науковиця Т.М. Єфименко у своєму дослідженні виділяє наступні типи перекладацьких трансформацій (див. табл. 1) [6, с. 135].

Непрямий переклад передбачає заміну назви кінофільму для збереження семантико-структурної рівності й забезпечення комунікативно-функціональної еквівалентності. Одна з причин непрямого перекладу – це наявність в оригінальній назві безеквівалентної лек-

Рис. 2. Основні стратегії перекладу фільмонімів

Таблиця 1

Типи основних перекладацьких трансформацій

Вид	Спосіб перекладу
Заміна	Переклад лексичних одиниць іноземної мови, які не збігаються за значенням із початковими, але можуть бути логічно виведені при перекладі
Додавання	Розширення тексту оригіналу, у зв'язку з необхідністю повноти передачі його змісту
Опущення	Вилучення слів під час перекладу
Антонімічний переклад	Лексико-граматична заміна, яка полягає в трансформації конструкції в негативну. Використовується тоді, коли прямий переклад є неможливим
Компенсація	Заміна непередаваного елемента першотвору елементом іншого порядку відповідно до загального ідейно-художнього характеру
Описовий переклад	Операція, під час якої лексична одиниця іноземної мови замінюється словосполученням
Конкретизація	Заміна слова або словосполучення з більш широким предметно-логічним значенням на слово в перекладі з більш вузьким значенням.
Модуляція	Заміна слова або словосполучення, зміст яких можна вивести із початкового значення слова
Транскрипція	Відтворення звукової форми іншомовного слова
Транслітерація	Відтворення буквеного складу іншомовного слова за допомогою літер мови перекладу

сики. Незважаючи на основне завдання перекладача зберегти семантичну структуру й комунікативні властивості оригіналу, трапляються випадки зміни назв кінострічок під час перекладу [12, с. 76].

Здійснивши аналіз основних стратегій перекладу англомовних назв кінострічок, які вийшли в кінопрокат протягом 2023–2024 років, було зроблено такі висновки: прямий переклад можна прослідкувати у 73% назв кінострічок, стратегію трансформації – у 20%, непрямий переклад склав відповідно 7% (див. рис. 3).

Слід зауважити, що при прямому перекладі доволі часто фільмоніми були перекладені за допомогою способу калькування, який зберігає структуру слова вихідної мови і не адаптує його до вимог цільової мови. *At Midnight – укр. Опівночі, Lonely Planet – укр. Самотня планета, Rumours – укр. Чутки* [4, с. 7].

Варто відмітити, що у межах прямого перекладу найчастіше застосовувався перекладацький спосіб транслітерації: *Cabrini – Кабріні, Ripley– укр. Ріплі* [8].

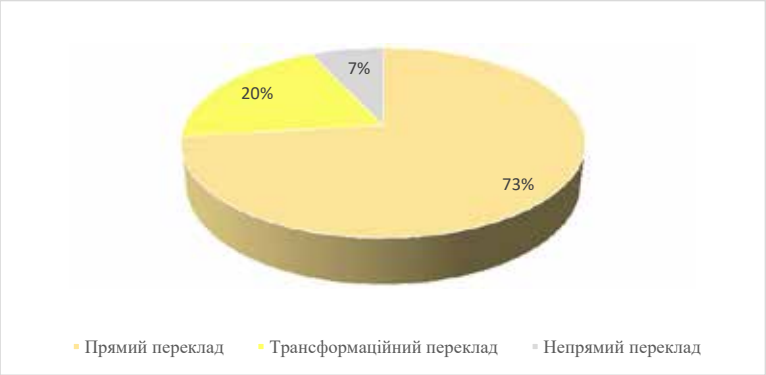

Рис. 3. Основні стратегії перекладу фільмонімів

В українських відповідниках, що з'явилися внаслідок прямого перекладу, чисельно вирізняються фільмоніми-монолексеми: *Treasure – укр. Скарб, Ballerina – укр. Балерина, Mercy – укр. Милосердя, Impulse – укр. Імпульс*.

До поданої групи слід віднести назви, які в англійському оригінальному варіанті мають артикль: *The Brutalist – укр. Бруталіст, The Thicket – укр. Хаща, The Beekeeper – укр. Бджоляр.*

До того ж, граматична категорія числа в оригінальній назві та в українському відповіднику зазвичай збережена: *Dandelion – укр. Кульбабка(одн.), Twisters – укр. Смерчі(мн.), The Union – укр. Спілка (одн.)*.

Дана стратегія розповсюджена при перекладі назв-словосполучень, які утворені за допомогою прикметника та іменника: *Greedy People – укр. Жадібні люди, New Life – укр. Нове життя, Final Wager – укр. Остання ставка.*

Як правило, під час перекладу назв-словосполучень категорія числа зберігається: *Memory Card – Карта пам'яті (одн.), Irish Wish – укр. Ірландське бажання(одн.), Stress Positions – укр. Стресові позиції(мн.)* [5].

Слід наголосити, що прямий переклад є найбільш точним та адекватним і часто вживається у тих випадках, коли фільмонім представлено власною назвою, або у разі коли власна назва виступає частиною мовної структури: *Abigail – укр. Ебігейл, Darla in Space – укр. Дарла в космосі, Citadel: Diana – укр. Цитадель: Діана* [7, с. 105].

Слід відзначити, що прямий переклад, притаманний словосполученням з прийменником of: *The Book of Clarence – укр. Книга*

Кларенса, *Twilight of the Gods – укр. Сутінки богів, Files of the Unexplained – укр. Архіви непоясненого* [15, с. 211].

Визначено, що прийом трансформації було застосовано у 20% проаналізованих фільмонімів. Одним із способів перекладу є:

– конкретизація: *Lift – укр. Зліт, Janet Planet – укр. Світ Джанет, Miller's Girl – укр. Фаворитка Міллера.*

– транспозиція (заміна іменника прикметником): *The Retirement Plan – укр. Пенсійний план, A Family Affair – укр. Сімейна справа.*

– модуляція – передбачає зміну форми повідомлення при цьому, зберігаючи його вихідний зміст: *Incoming – укр. Новачки, The Fall Guy – укр. Каскадер, No Hard Feelings – укр. Без образ.* [1, с. 16].

– опущення: *Secrets Between Sisters – укр. Таємниці сестер, Hold Your Breath – укр Затримай дихання, The Best Christmas Pageant Ever – укр. Найкраща різдвяна вистава.*

Також було використано і спосіб додавання: *Canary Black – укр. Код «Чорна канарка», Deliver Us – укр. Визволи нас. Давнє пророцтво, Imaginary- Уявний друг.*

– описовий переклад у проаналізованих фільмонімах використовувався вкрай рідко. Можемо як приклад тільки навести назву фільму: *Haunted Mansion – укр. Маєток з привидами.*

Зазначимо, що непрямий переклад або заміна оригінальної назви є однією з найскладніших стратегій перекладу, її використовують для опису фільму для того, щоб зацікавити глядача. Використання даної стратегії було виявлено у 7% фільмонімів. Прикладами застосування стратегії повної заміни є наступні фільмоніми: *Don't Move – Жага до життя, Last Sentinel – укр. Рубіж виживання, Survive – укр. Земля після.*

Висновки з дослідження. Отже, узагальнюючи викладене, констатуємо, що фільмонім – це власна назва, яка надає фільму важливе функціональне навантаження та виконує низку основних функцій (номінативну, інформативну, рекламну, прогностичну та прагматичну), розкриває головну ідею фільму, інформує потенційного глядача про зміст та перебіг подій у творі, виступає засобом оригінальності та експресивності.

Визначено, що при перекладі назв кінострічок перекладачі використовують три основні стратегії: прямий переклад, трансформацію та непрямий переклад. Вибір потрібної стратегії залежить від мети, яку ставить перед собою перекладач, чи прагне він наблизити назву до своєї культури або навпаки хоче занурити аудиторію в іншу культуру та побут.

Було проведено аналіз англомовних кінострічок, які вийшли в прокат протягом 2023 та 2024 років, доступних у кінобазах вебсай-

тів UASERIAL та Кінобаза. Проаналізовано, що при перекладі назв кінострічок перекладачі найчастіше застосовували прямий переклад.

Перспективи дослідження особливостей перекладу англомовних фільмонімів вбачаємо в огляді способів адекватного відтворення національно-культурного компонента англомовних назв кінофільмів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анохіна Т. О., Кобякова І. К. Теорія і практика усного перекладу (англійська мова): підручник. Суми: Сум. держ. ун-т, 2024. 154 с.
2. Бахурінська О. Стилістичні особливості сучасної англомовної соціальної реклами. *Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації* : зб. студент. наук. робіт XVI Всеукр. науково-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих науковців, 2023. С. 8–11.
3. Гнєдкова О. Г., Олефіренко К. А. Специфіка перекладу англомовних фільмонімів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського,* Серія: Філологія. Журналістика, Т. 1, № 5, 2022. С. 153–158.
4. Дем'янчук Д. С. Стратегії та тактики українського перекладу англомовних кінофільмів. *The Philological Universes*, 2023. С. 6–8.
5. Дивись фільми та серіали лише українською онлайн – UAserial.com. *UAserial.com*.
6. Єфименко Т.М. Зіставна характеристика та проблеми перекладу назв американських та англійських кінофільмів українською мовою (відповідно до моделі Siop). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*, Т. 32 (71), № 5, 2021. С. 133–137.
7. Іваницька Н. Б. Англомовні фільмоніми в українському перекладі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*, Т. 32, № 4, 2021. С. 103–110.
8. Кінобаза – шукай фільми, серіали та ділись враженнями. *Кінобаза – шукай фільми, серіали та ділись враженнями*.
9. Климчук А.О. До питання про переклад англомовних фільмонімів українською мовою. *Littera scripta manet*, 2022. С. 32–36.
10. Мусійчук С. М. Прагматична спрямованість рекламного тексту (на матеріалі французької мови). *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету,* Т. 14, 2016. С. 260–266.
11. Подоляк У., Зубрицький Р. Способи перекладу назв американських фільмів українською мовою. *Закарпатські філологічні студії*, Т. 2. № 21, 2022. С. 185–189.
12. Рябокінь Н. Способи та прийоми перекладу фільмонімів. *Причорноморські філологічні студії*, № 6, 2024. С. 74–79.
13. Савицький Б. Ю., Васильєва О. О. Структурні типи фільмонімів популярних фільмів і серіалів у стилі аніме. *Scientific review of the actual events, achievements and problems.* 2024. С. 200–205.
14. Шведюк О. Сучасні англомовні фільмоніми: структура і функції. *Актуальні проблеми сучасної транслятології, лінгвокраїнознавства та теорії міжкультурної комунікації* , 2020. С. 80–86.

15. Шитик Л.В., Юлдашева Л.П. Тактики перекладу англомовних назв фільмів українською мовою. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, № 3 (98), 2022. С. 207–216.
16. Шурма С., Ковтун О. Функції заголовка в англомовному кінодискурсі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, № 14, 2015. С. 225–227.
17. Bai Z. On Translation Strategies of English Movie Titles. *Journal of Language Teaching and Research*, Vol. 9, No. 1, 2018. P. 119–124.
18. Xiangwen Sun, Chang Gao, Ying Tan. Analysis of Principles and Techniques of English Film Titles Translation. *International Conference on Social Science and Education Research*. Jilin, 2020. P. 465–470.

УДК 811.111’33
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.81-89

Вікторія Колісник,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
https://orcid.org/0000-0002-6292-5389
м. Черкаси, Україна

Концепт «Любов» у романі Едіт Несбіт «Діти залізниці»

Concept “Love” in the novel “The railway children” by Edith Nesbith

Анотація. *Стаття присвячена вивченню концепту «любов» як основи почуттів головних героїв у багатьох варіантах: любов як щира прихильність, любов як об’єкт кохання, любов як інтерес та внутрішній потяг, любов як інтимні стосунки. На основі поданих прикладів автор подає підтвердження зроблених висновків щодо відносин головних героїв із їхнім оточенням. Через розповіді та спогади батьків письменниця зображає щирі почуття між батьками дітей, котрі познайомились ще в дитинстві та пронесли свою дружбу, а згодом і любов через усілякі життєві негаразди. Також автор наводить приклади, де розкриваються приязні, здорові стосунки батьків і дітей, адже батьки приділяють їм достатньо уваги: якісно проводять час разом, граються та спілкуються. Важливо, що діти, головні персонажі, дружать між собою, підтримують та ініціюють спільну захопливу діяльність. Хоча в публікації також представлено й ситуацію непорозуміння між братиком та сестрами стосовно ставлення до хворих. Втім, проблему допоміг швидко вирішити місцевий лікар, котрий провів необхідну розмову з Пітером щодо різниці у діях та сприйнятті між чоловіками та жінками, таким чином справивши чоловічий вплив на розвиток хлопчика, котрому бракувало батьківського виховання. Окрім того, вони також виявляють турботу про односельців, допомагаючи їм у скрутних ситуаціях. Особливо яскравим добрим вчинком трьох дітей став порятунок хлопчика зі зламаною ногою. Саме допитливість та спостережливість допомогла їм відшукати постраждалого у темному тунелі й доправити до лікаря. Троє дітей як головні дійові особи роману часто виступають у ролі винахідників та творців своїх власних образів, правил поведінки, кодових рухів, що зокрема виявляється і у формі звертання до мами як єдиного дорослого родича, що дбає про них з усіх сил. Вони ніжно називають її Ма (ма), Матту (матуся), Mother (мама), Mother-love (мама-любов, кохана мама), виявляючи повагу та безмежну любов.*

Ключові слова: *концепт «любов», художній образ, дружнє ставлення, родинні почуття, щирість, доброта.*

Summary. *The article is fixed at study of concept "love" as the basis of the main characters' feelings, existing in many variants: love as sincere amiability, love as the object of love, love as interest and inner urge, love as intimate relations. Using the given examples the author proves the suggested conclusions concerning relationships between main characters and their environment. By means of parents' narrations and reminiscences the writer demonstrates frank feelings between children's parents. They met in their childhood and have been preserving their friendship and later love for many years and experiencing a lot of various life challenges. The author also presents examples showing amiable and healthy relationships of parents and children, since their parents pay enough attention to them: they spend their time in a qualitative way, they play together and communicate. It is very important that the children, who are the main characters of the novel, are real friends, they support each other and initiate common captivating activity. Though this publication also contains the situation of misunderstanding between brother and sisters in terms of attitude to sick people. However, the problem was quickly solved by the local doctor, who had a necessary conversation with Peter concerning the difference in acts and perception between men and women. In this way he made a male influence on the boy's development, because the boy really lacked father's upbringing. Besides, they also take care of their fellow villagers, helping them in difficult situations. A special vivid good deed of three children is saving of the boy with broken leg. Just due to their curiosity and perceptivity they could find the sufferer in the dark tunnel and send him to the doctor. Three children as the main characters of the novel often perform in the role of inventors and creators of their own images, rules of behaviour, coded movements. It is in particular demonstrated in their addressing forms to their mother as the only adult caring about them doing all her best. They tenderly call her Ma, Mammy, Mother, Mother-love showing respect and limitless love.*

Key words: *concept "love", literary image, friendly attitude, family feelings, sincerity, kindness.*

Вступ. Серед теоретичних досліджень важливу роль відігріють дослідження авторського стилю письменника, адже таким чином визначається цінність його творчого доробку та встановлюється майстерність. Пропонуємо провести аналіз окремих аспектів творчості американської письменниці Едіт Несбіт, зокрема на основі її роману «Діти залізниці». Вважаємо, що характерною особливістю зазначеного твору є теплі відносини між головними персонажами роману, які можна дослідити через призму концепту «любов».

Практичну цінність статті вбачаємо у можливості застосування її результатів і матеріалів у курсі стилістики англійської мови, на заняттях із художнього перекладу, практики англійської мови, при навчанні студентів діалогічному й монологічному мовленню.

Аналіз останніх досліджень. Тема любові у художніх творах всебічно вивчалася здебільшого закордонними вченими-психологами (А. Адлер, А. Арон, Е. Берн, С. Дак, Д. Даттон, Е. Еріксон, С. Каслер,

Л. Кемерон-Бендлер, Т. Кемпер, М. Кларк, Джон Алан Лі, А. Маслоу, Р. Мей, Дж. Міллс, В. Мустейн, І. Польстер, Дж. Рейноутер, К. Роджерс, З. Рубін, Б. Скінер, Дж. Флойд, В. Франкл, З. Фрейд, Е. Фромм, Дж. Харв, К. Хорні, С. Шехтер, К. Юн та інші).

Відомо, що центральними категоріями лінгвокогнітивного дослідження є художня картина світу й художній концепт. Дослідниця Н. Ізотова вважає, що «художній концепт є ключовим елементом дослідження картини світу і визначається як одиниця свідомості поета або письменника, яка втілює індивідуально-авторський спосіб прийняття та організації світу» [2, с. 101]. То ж дослідження концепту «любов» значною мірою відображає суть художнього твору. Розглянемо його детальніше.

Методологія та методи дослідження. Серед лінгвістичних методів дослідження, які були використані у процесі роботи, назвемо: метод суцільної вибірки, метод контекстуального аналізу, метод структурно-семантичного аналізу та метод кількісного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначає науковець М. Петришин, «концепт любов – це комплекс емоцій, специфіка якого зумовлена сукупністю етнокультурних, соціокультурних та індивідуальних чинників окремого народу» [4, с. 256].

Вважаємо, що роман Едіт Несбіт «Діти залізниці» – чудовий зразок писемного твору, де майстерно розкрито концепт «любов». За твердженням науковиці Н. Бойко лексема «любов» «репрезентує низку узуальних лексико-семантичних варіантів: 1) любов – почуття щирої й глибокої сердечної прихильності; 2) любов – особа, яку люблять; 3) любов – інтерес, внутрішній, духовний потяг; 4) любов – інтимні стосунки» [1, с. 220]. У романі перше тлумачення стосується почуттів дітей до своїх батьків, друге – втілюється вербально, адже діти називають своїх батьків Mother, Father, іноді Mother-love. Третє тлумачення проявляється у дружбі та приязному ставленні дітей до Перкса, станційного наглядача, машиністів, старого джентльмена, односельців. І найінтимніший варіант розглянутого концепту виражений розповідями про знайомство й кохання батьків головних героїв.

Оскільки поняття багатогранне, то ж розкрижмо сфери його застосування в романі. Насамперед поняття «любов» стосується батьків Пітера, Бобі та Філіс. Діти не лише самі бачили ніжні стосунки подружжя, а й дізналися про їхню давню симпатію зі слів мами.

That evening in the hour before bed-time instead of reading to the children Mother told them stories of the games she and Father used to have when they were children and lived near each other in the country –

tales of the adventures of Father with Mother's brothers when they were all boys together. Very funny stories they were, and the children laughed as they listened [5, с. 125].

Батьки приділяли багато часу своїм дітям, допомагаючи їм та граючись із ними. Це були щасливі моменти, коли вся сім'я була вдома й вони могли насолоджуватися життям усі разом. Опис кожного з батьків подано нижче.

Mother did not spend all her time in paying dull calls to dull ladies, and sitting dully at home waiting for dull ladies to pay calls to her. She was almost always there, ready to play with the children, and read to them, and help them to do their home-lessons [5, с. 2].

They also had a Father who was just perfect--never cross, never unjust, and always ready for a game—at least, if at any time he was NOT ready, he always had an excellent reason for it, and explained the reason to the children so interestingly and funnily that they felt sure he couldn't help himself [5, с. 2].

Другим аспектом любові є стосунки брата й сестер. Вони завжди разом, їм добре й весело, їхня фантазія дозволяє їм захоплюватися простими речами, на які інші люди не звертають увагу. Згадаймо перше знайомство із залізницею. Їм не тільки сподобалися потяги, діти навіть дали їм імена, порівнюючи їх із казковими істотами. Проілюструємо це на прикладі.

The 9.15 up was called the Green Dragon. The 10.7 down was the Worm of Wantley, the midnight town express, whose shrieking rush they sometimes woke from their dreams to hear, was the Fearsome Fly-by-night [5, с. 31].

Хоча іноді Пітер і поводиться задерикувато, однак врешті-решт братерські почуття переважають. Прикладом можуть бути деякі його висловлювання про дівчат.

"Girls," said Peter, "are always so hasty tempered" [5, с. 25].

Впертість Пітера чітко проявляється у розмовах про зламані кістки, коли вони очікували вердикту лікаря щодо їхнього гостя – хлопчика з тунелю.

The children sat in the parlour downstairs and heard the sound of the Doctor's boots going backwards and forwards over the bedroom floor. And once or twice there was a groan.

"It's horrible," said Bobbie. "Oh, I wish Dr. Forrest would make haste. Oh, poor Jim!"

"It IS horrible," said Peter, "but it's very exciting. I wish Doctors weren't so stuck-up about who they'll have in the room when they're doing things. I should most awfully like to see a leg set. I believe the bones crunch like anything" [5, с. 163].

Так само і сестри щиро люблять брата та всіляко допомагають йому. Так було і в історії з вугіллям, коли провину вони вирішили розділити на всіх, і в ситуації запобігання залізничної катастрофи, і в пригоді Бобі, котра самовіддано зайнялася ремонтом його іграшкового потяга.

Окрім родичів, діти виявляють любов, щиру турботу й доброту до всіх навколо: станційного майстра (знаходять для нього перекладача з французької для спілкування з іноземцем), працівника залізниці Альберта Перкса (готують йому подарунки на день народження від односельців), пасажирів потяга (зупиняють його, коли сталося стихійне лихо, щоб запобігти катастрофі), самотньої бабусі (вітають її з днем народження, даруючи свої єдині подарунки, зроблені своїми руками), навіть до човняра, котрий був спочатку грубим до них (рятують його сина й собаку із пожежі).

Твір наскрізь пронизаний щирістю, співчуттям, люб'язністю. Зростаючи в атмосфері добра й кохання, діти й самі сповнюються найкращих почуттів. Прикметно, що навіть номінація об'єкту любові має кілька пестливих варіантів. Так, діти називають свою маму, використовуючи слова *Mother, Mammy, Ma, Mother-love*. Через написання всіх випадків номінації з великої букви письменниця вкотре наголошує на глибокій повазі до мами. А остання номінація безпосередньо пов'язує маму і любов у своєму складі.

Відмітимо, що апогеєм добрих вчинків трьох дітей є порятунок хлопчика Джима, котрий зламав ногу й опинився самотнім у тунелі. Вони не злякалися темряви, заспокоїли його й ухвалили єдине правильне рішення щодо виклику допомоги. Дитяча щирість настільки всеохоплююча, що вони навіть не допускають думки, що мама може не схвалити пропозицію розмістити хлопчика в їхньому будинку. Коли дорослі принесли Джима до будинку, діти повідомили мамі про свій намір, а вона в той момент відчула суперечливі почуття: приємно користуватися повагою власних дітей, але водночас важко приймати турботу з догляду за хлопчиком на свої плечі. Письменниця виразила ці міркування у наступному уривку.

Mother smiled, but sighed, too. It is nice that your children should believe you willing to open house and heart to any and every one who needs help. But it is rather embarrassing sometimes, too, when they act on their belief [5, с. 162].

Жінка прищеплює дітям родинні почуття поваги й підтримки, закликає до вияву своєї любові. Так, не маючи коштів на готові речі, вони всі разом приготували саморобні подарунки на день народження Бобі. Діти прикрасили стіл польовими квітами, сформувавши

з них карту залізниці, потяг, їхній будинок, маму, котра кличе їх обідати, навіть самих себе. Такий всеохоплюючий подарунок далі представлений у розгорнутому описі роману.

There was a cake on the table covered with white sugar, with 'Dear Bobbie' on it in pink sweets, and there were buns and jam; but the nicest thing was that the big table was almost covered with flowers--wallflowers were laid all round the tea-tray – there was a ring of forget-me-nots round each plate. The cake had a wreath of white lilac round it, and in the middle was something that looked like a pattern all done with single blooms of lilac or wallflower or laburnum.

"It's a map – a map of the railway!" cried Peter. "Look – those lilac lines are the metals – and there's the station done in brown wallflowers. The laburnum is the train, and there are the signal-boxes, and the road up to here – and those fat red daisies are us three waving to the old gentleman – that's him, the pansy in the laburnum train."

"And there's 'Three Chimneys' done in the purple primroses," said Phyllis. "And that little tiny rose-bud is Mother looking out for us when we're late for tea. Peter invented it all, and we got all the flowers from the station. We thought you'd like it better" [5, с. 53].

Оскільки діти завжди вражають усіх своєю щирістю й безпосередністю, то й односельці починають ставитися до них доброзичливо. Так, лікаря вразили слова Бобі про необхідність приєднатися до певного клубу, що дасть змогу зекономити кошти на лікування. Їхній діалог був промовистим.

The Doctor was silent. He was rather poor himself, and he had been pleased at getting a new family to attend. So I think his feelings at that minute were rather mixed.

"You aren't cross with me, are you?" said Bobbie, in a very small voice.

The Doctor roused himself.

"Cross? How could I be? You're a very sensible little woman. Now look here, don't you worry. I'll make it all right with your Mother, even if I have to make a special brand-new Club all for her" [5, с. 50].

Їхня повага й теплота спостерігається в епізоді з відомим письменником-іноземцем, який не володів англійською мовою. Це не завадило їм пригощати його смаколиками, використовуючи посмішки й інші невербальні засоби для вияву доброти й підтримки.

Водночас це не були розбалувані діти, котрі не цінують те, що мають. Батьки завжди привчали їх цінувати чужу працю, шанобливо ставитися до слуг. Саме завдяки такому вихованню діти щиро дивуються, що Перкс образився на подарунки від односельців. Вони констатують стан речей, до яких звикли.

“Oh, DON’T!” cried Bobbie, trying hard to be braver than Phyllis, and to find more words than Peter had done for explaining in. “We thought you’d love it. We always have things on our birthdays.”

“Oh, yes,” said Perks, “your own relations; that’s different.”

“Oh, no,” Bobbie answered. “NOT our own relations. All the servants always gave us things at home, and us to them when it was their birthdays. And when it was mine, and Mother gave me the brooch like a buttercup, Mrs. Viney gave me two lovely glass pots, and nobody thought she was coming the charity lay over us” [5, с. 118].

Проте важкі часи завжди вносять свої корективи. Показовою є сцена сніданку, коли наймолодша донька Філіс збиралася зробити собі бутерброд із маслом та джемом. Реакція мами є дуже красномовною.

But when Phyllis was going to add jam to her bread and butter. Mother said:

“Jam OR butter, dear—not jam AND butter. We can’t afford that sort of reckless luxury nowadays” [5, с. 24].

Скрутне фінансове становище та відсутність тата змусили дітей швидко подорослішати. Однак їхня мама із жахом допускає думку, що діти могли забути свого тата, запитуючи про це Бобі.

“Poor dear head,” said Bobbie, “does it ache?”

“No – yes – not much,” said Mother. “Bobbie, do you think Peter and Phil are FORGETTING Father?” [5, с. 124].

Вдячність односельців за добрі вчинки дітей видно у фінальній частині роману, коли всі навколо радіють і підбадьорюють Бобі, натякаючи на чудову новину в родині. Вона ще не знає про радісну звістку, але відчуває, що односельці поводяться незвично, посміхаючись і бажаючи їй щастя. І лише на пероні дівчинка розуміє: повернувся тато, отже їхнім бідам прийшов кінець, в сім’ї знову настане мир і спокій.

Як зазначає дослідниця К. Перейма, Едіт Несбіт можна вважати літературним новатором саме тому, «що за її сприяння однією з характерних рис дитячої англійської літератури XIX століття стала поява образу дитини у ролі центрального персонажа. Це стало яскравою особливістю, властивою для літературної діяльності Е. Несбіт. Зауважимо, що ця тенденція, яка простежується й у творчості інших англійських авторів (Л. Керролл, Т. Х’юз, Ч. Діккенс, Ч. Кінгслі), стає характерним напрямком пошуку в англійській літературі XIX століття. Значно змінюється і саме трактування дитячого образу: очевидним є прагнення авторки показати дитину не як «маленької людини», а проникнути в особливості дитячої психології та дитячого сприйняття світу» [4, с. 50–51]. То ж у своєму творі «Діти залізниці»

письменниця зосереджує увагу читачів на світосприйнятті дітей. Ці персонажі є цілком сформованими особистостями, які розуміють зміни, що відбулися у їхньому житті з від'їздом батька. Вони не лише припиняють свої звичайні пустощі і сварки між собою (діти усвідомлюють, що не варто засмучувати маму), але й починають мислити по-дорослому (Пітер задумується про холодні вечори, що потребують вугілля для каміну), діяти розсудливо та виважено (Бобі турбується про хвору маму, пригадуючи лікувальні засоби, які мама використовувала для них).

Висновки з дослідження. Отже, у розглянутому творі письменниця Едіт Несбіт цілісно зобразила концепт «любов», розкриваючи його різноманітні аспекти, котрі стосуються стосунків між братом та сестрами, між дітьми та їхньою мамою, між самими батьками, між новими жителями та їхніми односельцями.

Окремим самобутнім аспектом твору є використання дітей в ролі головних персонажів. Діти поводяться природно, вони не можуть просто сприймати навколишню дійсність як таку. Їм необхідно їй надати казкових рис, опоетизувати, зосередитись на деталях. Очевидно, що діти називають речі правильними чи хибними, вони ніколи не будуть підлаштовуватися під необхідність чи доцільність. Саме тому роман сприймається дуже легко, адже ми бачимо події через призму щирості та безпосереднього розуміння дитини.

Загалом, роман «Діти залізниці» не можна назвати суто дитячим твором. Він заторкує чимало філософських питань, про які варто замислюватися й дорослим: коштовність лікування, існування політичних в'язнів, можливість несправедливого затримання, дезертирство на війні, необхідність турбуватися про маму навіть у малому віці, роль батька у сім'ї, цінність братерської підтримки, ставлення до людей із нижчим соціальним статусом, важливість допомагати ближнім та інші. Тому твір є значущим способом вплинути на читачів і закликати їх виявляти людяність і турботу до всіх, хто поруч: до родичів, з якими ми бачимося щодня; до незнайомого торговця, якого проминаємо, йдучи у своїх справах; до сусідів, з котрими можуть бути непорозуміння, але саме вони прийдуть на допомогу у скрутну годину; до незнайомця, який саме зараз потребує підтримки. Добро ніколи не залишиться непоміченим, то ж наші здавалося б незначні і буденні вчинки можуть зробити цей світ кращим.

Перспективи подальших розвідок. Подальшого дослідження потребують образність та окремі виразні засоби твору, як от метафора, іронія, метонімія, персоніфікація. Вважаємо, що більш глибинне вивчення зазначених елементів роману сприятиме кращому

розумінню авторського стилю письменниці та стане значним стилістичним надбанням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Н. І., Самборин В.Л. Об'єктивація концепту любов у романі Григорія Тютюнника «Вир» *Література та культура Полісся.* Серія : Філологічні науки. Том 111, № 25f, 2024. С. 214–223.
2. Ізотова Н. П. Типологія концептів у сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. Вип. 9. 2006. С. 99–103.
3. Перейма К. Лексико-стилістичні особливості казкових образів у художніх творах Е. Несбіт : маг. роб. Нац. техн. ун-т України «Київський політехнічний Інститут імені І. Сікорського. К., 2021. 158 с.
4. Петришин М. Й. Концепт ЛЮБОВ крізь призму латинських паремій. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 14. Т. 1. С. 256–260.
5. Nesbit E. The Railway Children. The Project Gutenberg e-book of the Railway Children. URL: https://www.gutenberg.org/files/1874/1874-h/1874-h.htm. (Дата звернення: 20.12.2024).

UDC 811.111+811.162. 4
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.90-100

Ірина Корнєєва,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри філології та перекладу,
Київський національний університет технологій та дизайну
https://orcid.org/0000-0003-4821-772x
м. Київ, Україна

Communacative strategies of Joe Biden's political speeches in translation aspect

Комунікативні стратегії політичних промов Джо Байдена в перекладацькому аспекті

Summary. *The article explores the communicative strategies of Joe Biden's political speeches in a translation aspect. This work opens up prospects for the development of innovative approaches to the analysis and translation of speeches by high-ranking officials. It is emphasized that studying the impact of modern technologies, such as artificial intelligence and machine learning, on the quality of political speech translation can lead to innovative methods that will raise the accuracy of translation to a new level. Analyzing and translating Joe Biden's political speeches through the prism of technology is not only relevant, but also strategically important for maintaining the preciousness, objectivity and accessibility of political discourse for diverse audience on an international scale. The article researches the communicative tactics, rhetorical devices and technologies used in Joe Biden's speeches. The specifics of translating Joe Biden's discourse are identified. It is proved that rhetoric is the science of the art of effective verbal communication. It is underlined that rhetoric of leadership in USA has a number of characteristic features: 1) it is based on ideas of democracy, freedom, equality; 2) it uses emotional impact to engage the audience; 3) it is logical and reasoned. These reflect values and ideas of Americans and help US leaders win trust and support of the people. We can oversee the rhetoric impact of Joe Biden's political speeches on his audience. There are accomplishments and challenges: fight against the pandemic, recovery of the economy, commitment to climate change, the implementation of reforms. J. Biden uses alliteration, assonance, antithesis, epithets, metaphors, periphrases. Biden's rhetoric impact on audience made him the powerful leader of the USA.*

Key words: *rhetoric, Joe Biden's political speeches, communication tactics, techniques, speech tools, strategies, linguistic means, translation features.*

Анотація. *У статті досліджуються комунікативні стратегії політичних промов Джо Байдена в перекладацькому аспекті. Дана робота відкриває перспективи для розвитку інноваційних підходів до аналізу та перекладу мовлення високопоставлених посадовців. Підкреслено, що вивчення впливу сучасних технологій, таких як штучний інтелект та машинне навчання, на якість перекла-*

ду політичних промов може привести до новаторських методик, які піднімуть якість перекладу на новий рівень. Аналіз та переклад політичних промов Джо Байдена через призму технологій є не лише актуальним, але й стратегічно важливим для збереження точності, об'єктивності та доступності політичного дискурсу для різних аудиторій у міжнародному масштабі. В статті проведений аналіз комунікативних тактик, риторичних засобів й прийомів, використаних у політичних промовах Джо Байдена. Визначено особливості перекладу дискурсу Д. Байдена. Доведено, що риторика – це наука про ефективну вербальну комунікацію. Риторика лідерства в США має ряд характерних особливостей: 1) вона базується на ідеях демократії, свободи та рівності; 2) використовує емоційний вплив для залучення аудиторії; 3) вона часто логічна і аргументована. Ці характеристики відображають цінності та ідеї американців. У статті ми спостерігаємо за риторичним впливом політичних промов Джо Байдена на його аудиторію. Це досягнення та виклики: боротьба з пандемією Covid-19, відновлення американської економіки, прихильність до зміни клімату, впровадження реформ охорони здоров'я, освіти, громадянських прав. Джо Байден використовує алітерацію, асонанс, антитезу, епітети, метафори і перифрази. Джо Байден звертається до логіки, емоцій та авторитету. Це означає, що промови Джо Байдена – унікальна риторика, яка посилює вплив на його слухачів та робить його одним з могутніх лідерів США.

Ключові слова: *риторика, політичні промови Джо Байдена, комунікативні тактики, технології, мовні прийоми, стратегії, лінгвістичні засоби, особливості перекладу.*

Introduction. Political leaders, particularly presidents, influence the world political arena and shape public opinion through their speeches. With globalization and access to Internet resources, the importance of effective translation and analysis of political speeches has doubled.

In focus of the growing interest in politics and increase in the number of translators working in this field, studying and optimizing the methods of translating political speeches becomes an urgent task. The use of translation technology can greatly facilitate and speed up this process, allowing translators to more efficient account for context, emotion and cultural differences when translating speeches by political leaders.

This study opens up prospects for the development of innovative approaches to the analysis and translation of the high-ranking officials' speech. Studying the impact of modern technologies (artificial intelligence and machine learning) on the quality of translation of political speeches can lead to innovative techniques that will raise the quality of translation to a new level. The special relevance of the topic can be noted in the context of changes in the geopolitical environment and the growing influence of information technologies. The analysis and translation of Joe Biden's political speeches through the prism of technology becomes not only relevant, but also strategically important for maintaining the

accuracy, objectivity and accessibility of political discourse for various audiences on an international scale.

The *object of research* is the communicative aspects of the rhetorical style of leadership in Joe Biden's political speeches.

The *subject of the study* is the application of translation technologies for the analysis and effective reproduction of communicative strategies of Joe Biden's oral political speeches in the Ukrainian context.

Methods. In this article it is used a system of general scientific and special empirical and theoretical research methods. Empirical methods such as description, comparison and generalization were also used.

Results and Discussion. It is known that rhetoric is the science of the art of effective verbal communication aimed of achieving a certain goal. The works of Peshkovsky O. M. (1999), Slynko I. V. (2000), Voytenko S. G. (2002), Oliynyk V. V. (2004), Grachov G. I. (2006), Nickolayenko O. O. (2008) are devoted to this science [13; 27; 28; 29; 33].

There are many interesting researches of American rhetoric. Among them: Chyi H.-I. (2019), Atkeson L. R. (1997), Fenton N. (2010), Gamson W. A. (2019), Jones T. M. (2007), Hindman M. (2019), Kellner D. (2015), Weiss D. (2010), Campbell K. K. (2019), Cisneros C. L. (2019), Dilard J. P. (2019), Fitzwater M. (2019) and others [1; 4; 6; 7; 8; 10; 11; 15; 18; 22; 35].

The rhetoric of leadership in the USA has a number of characteristic features. First, it is often based on the ideas of freedom, democracy and equality. Second, it often uses emotional impact to engage the audience. Thirdly, it is often logical and reasoned. These characteristics reflect values and ideas that are important to American culture. They also help US leaders win the trust and support of the people.

The rhetoric of US leadership has had a significant impact on world politics. It helped create a new system of international relations based on the ideas of freedom and democracy. It also inspired other nations to fight for independence and freedom [1].

The rhetoric of US leadership continues to shape the world order today. It is an important tool that US leaders use to promote their interests and values [8].

It is very interesting to oversee the rhetoric of Joe Biden's political speeches. There are many researchers in this field (Gubinska N., Ivanova O., Karpenko O., Klymenko O., Vovk O., Bogdan A., Cotter B., Ferguson T., Gleason P., Hoffmann C., Kearns K., Lee S., Mann R., Murphy R., Smith S., Tian H., Watson M., Yeh W., Zhao M., Zhu L., etc) [4; 6; 9; 12; 14; 16; 17; 22; 24; 25; 26; 30; 31; 32; 34; 36; 37; 38].

Joe Biden's unique accomplishments and challenges as President of the United States define his tenure. Significant achievements include

the successful fight against the pandemic Covid-19 and the recovery of the American economy. Another important area of his influence is commitment to climate change and the implementation of reforms in the field of health care, education and civil rights. No less important is his contribution to strengthening relations with US allies [6].

However, alongside the achievements, there are also challenges. Among them are inflation, the war in Ukraine and division in American society. To overcome these challenges, Biden needed to demonstrate leadership qualities and ensure a successful presidency. For example, managing inflation requires a careful economic approach and the adoption of necessary economic reforms. Regarding the war in Ukraine, leadership in international efforts to resolve the conflict is his key-point.

Managing division in society involves understanding and promoting national unity through constructive dialogue and political action. Joe Biden had shown impressive skill in using a variety of rhetorical devices and techniques in his speeches. He logically substantiated his theses, applying an appeal to logic. For example, in his inaugural speech, he called for unity to overcome the crisis and create a better future [2].

In parallel, Biden used various figures of speech to create images and emphasize ideas. The use of metaphors, as in the statement about the climate crises, helped to create visual images and evoked special emotions in the audience [3].

The antitheses he used pointed out the contrast between concepts and the repetitions helped emphasize the importance of speech ideas.

All this testifies to the high level of skill of Joe Biden in the use of various means of speech and strategies that contributed to effective influence on the audience [4; 6; 9; 12; 16; 22; 24; 25; 26; 30].

Joe Biden's speaking style was impressive with its clarity, comprehensibility and accessibility. He avoided the use of complex terms and formal language, tried to make his speeches understandable to a wide range of listeners. His speech behavior included melodic intonation and emotional expressiveness, creating a tone that was pleasing to the ear and was emotionally rich [34; 35; 36; 37; 38].

In terms of lexical choices, Biden uses language that reflects his life experiences and is common in US political culture. He also uses hermeneutics and gestures to emphasize important points and give his speeches emotional charge [32].

The tone of Joe Biden's speeches is the value factor in influencing the audience. His emotional, confident and unifying tone makes his speeches more persuasive and helps attract a wide class. Overall, Biden's speaking style proves to be a powerful communication tool, contributing to effective cohesion and mutual understanding with audience [14].

Emotions influence the perception of political messages and Joe Biden successfully uses emotional impact in his speeches. He uses emotions of compassion, anger and hope to evoke appropriate feelings in the audience and emphasize the importance of certain issues [17].

Compassion is expressed through words that condemn tragic events, such as Uvalde shooting, in support of and protection for children. Anger is used in the context of Russia's invasion in Ukraine to evoke outrage and motivation action. Hope is used to convey optimism and confidence in overcoming challenges such as the pandemic and economic instability.

Linguistic means of persuasion are used to influence the audience and convince them in the correctness of ideas or decisions. The main techniques of these means include appeals to logic, emotions and authority [23].

Joe Biden, a skilled orator, uses these devices extensively in his speeches. He uses appeals to logic, presenting logical arguments and facts to support his claims. Appeals to emotion are demonstrated through the use of words that evoke sympathy, anger or fear to influence the feelings of the audience. Appeals to authority include citing the opinions of experts and authoritative sources to emphasize his claims [4].

Culture and social environment impact people's language, including the use of different words, phrases and grammar structures. Joe Biden is able to adapt his language to different cultural and social contexts, communicating with diverse audiences.

In his speeches, Biden uses simple language, avoiding complex terms and grammar constructions, using words and phrases that are understandable to a wide class. He also uses metaphors and other language tools that are accessible to different cultural and social groups [26].

To adapt his language to different audience, Biden used Spanish words and phrases in front of Hispanic audiences and modern language and slang in front of young people. This adaptation of his speech made his communication more effective, allowing him to convey his messages with light speed and be understood by everyone.

One of Joe Biden's lexical and stylistic devices is alliteration. Alliteration is the repetition of the same or similar consonant sounds within a poem, phrase or sentence. This device can be used to create rhythm, melody and emotional impact on the audience.

Alliteration, capable of causing a special effect in the sound of speech, is often used to enhance the impression of the text. This stylistic device uses the repetition of consonant sounds at the beginning of words or their most expressive parts, which adds musicality and expressiveness to the text [19].

Alliteration is not only a means of creating beautiful speech, but also a tool for enhancing the semantic load of statements. The repetition of

sounds can strengthen the semantic emphasis on certain ideas or images, making them more noticeable and important to listeners.

In his public speeches, Joe Biden used alliteration to create rhythm and emotional impact. For example, in a speech about the economy, Biden said: *"We must create more jobs to provide a decent life for all Americans"*. In this sentence the repetition of the consonant sound "r" creates a rhythmic pattern that emphasizes the importance of his point [2].

In his speech on climate change, Biden said: *"We must act now to protect our planet for future generations".* Here the repetition of the consonant "t" creates a sense of persistence and determination that are necessary to combat climate change [3].

Assonance is the repetition of the same or similar vowel sounds within a poem, phrase or sentence. Assonance, as a stylistic device, manifests itself in the repetition of similar vowel sounds, giving the text a special sound rhythm and harmony. This element of language can add melody and expressiveness, which is value for poetic and literary works.

Assonance is used to create an impression of coherence and unity in a text. Similar vowel sounds can enhance a sense of unity and inner harmony, working a unique atmosphere.

In his speech on Covid-19 Biden said: "*We must do everything we can to protect our people from this terrible disease".* In this sentence the repetition of the vowel sound "e" creates a sense of hope and optimism that was so needed to combat the pandemic [17].

In the speech on human rights Biden pointed: *"We must fight for the rights of all people, regardless of their race, religion or sexual orientation".* Here, the repetition of the vowel sound "a" works the sense of equality and justice, which are necessary to protect human rights [17].

Antithesis, as a rhetorical device, plays an important role in literature and speech, attracting the reader's attention and enhancing the expressiveness of the discourse. This stylistic device is based on the opposition of contrasting concepts, ideas or images to achieve a striking effect.

In his speech on the economy, Biden said*: "We must choose between America that works for everyone and America that works for just a few".* In this example, the antithesis was emphasizing the value of creating the economy that worked for all Americans, regardless of their social status [2].

In speech on climate change, Biden pointed out: *"We can make the option between actions that will protect our planet or actions that will harm it".* Here, the antithesis emphasized the importance of actions that are needed to combat climate change [3].

In addition to alliteration, assonance and antithesis, Joe Biden uses other stylistic devices that help him create rhythm and emotional impact on his

listeners. These devices include epithets, metaphors and periphrases. In inaugural speech Biden compared democracy to a "struggle"; in a speech on climate change, he compared the Earth to "our common home"; in a speech on Covid-19, he compared the disease to a "wave".

These metaphors formed vivid images in the audience's imagination and evoked certain emotions. For example, the metaphor of democracy as a "struggle" encouraged feelings of patriotism and commitment. The metaphor of the Earth as "our common home" evoked in the listeners a sense of responsibility for the planet. The metaphor of Covid-19 as a "wave" emphasized the need of collective efforts and brought a sense of hope and optimism [26].

The role of translating Joe Biden's political speeches in Ukrainian society is great. It allows Ukrainians to be aware of current events in the USA and form their own opinion about them. The translation of J. Biden's political speeches can influence public opinion in Ukraine, shaping the perception of the USA and Joe Biden as a leader. For example, Joe Biden's inaugural speech can contribute to a positive attitude of Ukrainians towards the United States and Joe Biden.

The example of inaugural speech of Joe Biden:

My fellow Americans, the oath I take today is an oath of allegiance to all Americans. It is an oath of allegiance to our Constitution. It is an oath of allegiance to our democratic process. It is an oath of allegiance to all of you.

I know that I have to earn your trust. I know that I have to earn back the trust of the world. I know that I have to earn the trust of the American people.

I will do that by being a president for all Americans. I will work hard for all Americans. I will unite all Americans.

I will be a president who listens. I will be a president who builds bridges. I will be a president who heals the soul of this nation.

My fellow Americans, we must end this uncivil war that we are waging against each other. We must end the war between red and blue, rural and urban, conservative and progressive.

We must come together as a nation. We must come together as one people.

We must unite [2].

We have analyzed other examples of texts of speeches of Joe Biden. In Table 1 we outline the examples of J. Biden's speeches taking into account emphatic means.

The main thematic groups of words that are frequently used by Joe Biden include political terms (democracy, freedom and justice), moral and ethical concepts (goodness, fairness, solidarity), as well as words that express emotions (joy, anger, hope).

Table 1

Speech examples of J. Biden and emphatic means

№	Original	Emphatic means
1.	We must, we must, we must unite as one nation!	repetition
2.	Never before have we faced such a challenge.	inversion
3.	This is a fight we will absolutely win.	intensifying adverbs
4.	The future of our democracy hangs in the balance.	modulation
5.	We will not rest until every Americans is safe.	logical emphasis constructions
6.	We need to build back better than ever before.	generalization
7.	Together, we will rebuild our economy stronger than ever before.	anaphora
8.	Let us be clear: we stand against injustice in all forms.	epiphora
9.	We cannot afford to wait; the time for action is now.	chiasm
10.	The soul of our nation is at stake; we must rise to the occasion.	metaphor
11.	Our diversity is our strength, not our weakness.	antithesis
12.	We are not enemies but allies in the fight for progress.	parallel construction
13.	Every voice must be heard; every opinion matters.	asidenton
14.	Our determination knows no bonds; we will persevere.	hyperbole
15.	The power to change lies within each of us; let us harness it.	paradox

Example 1: *"We will be united as a nation and we will work together to overcome the challenges we face. We will fight for the dignity and justice of all Americans. We will build a future where all have the opportunity to live happily and in abundance"* [2].

Example 2: *"Climate change is a reality and it is an existential threat. If we do not act now, the future of our planet will be very grim"* [3].

Example 3: *"I know you are tired of the restrictions. I know you are tired of the fear. But I want to tell you that we will be in this together. We will fight this disease and we will beat it"* [4].

The use of universally accepted values and ideas is a key aspect of Joe Biden's communication style. His ability to appeal to universal values such as freedom, equality, justice, fraternity forms a sense of community among people from different sociocultural groups [4].

At the same time, an important element of his communication strategy is the use of impartial language, which allows him to build mutual understanding and trust in society. Biden avoids language that may be

offensive or discriminatory, which contributes to creating an atmosphere of respect and equality.

In his political speeches, Joe Biden also emphasizes inclusivity and diversity, defining the primacy of equality before the law and the protection of human rights. He also expresses support for measures to combat climate change and sustainable development [6].

Conclusions. Rhetoric is the science aimed at achieving a specific goal through effective verbal communication. This definition covers all key aspects of rhetoric, emphasizing that it is the study of the patterns of effective verbal interaction.

The topic of leadership rhetoric in the US is complemented by a vivid example – Joe Biden's political career, from his role in the Senate to his presidency. This presidency began in the midst of the Covid-19 pandemic and he successfully took measures to overcome it in the economy and society.

Biden's rhetoric reaffirms key elements of influence and conviction in the political sphere, especially in the context of US leadership, where it has continued to shape American political culture and define the core values that underpin the country.

Joe Biden's communication tactics are related to the fight against Covid-19, the recovery of the US economy, climate change, healthcare, education, US civil rights, foreign affairs, the imposition of sanctions against Russia and China. On this background, Biden introduced a number of reforms, which were accompanied by his successful political speeches, meeting with audience.

Among rhetorical devices and techniques of Joe Biden's speeches, we note the substantiation of theses, appeal to logic, appeal to emotions, reference to authority, creation of images and emphasis to ideas.

All this indicates a high level of skill in using various speech tools and strategies. Biden uses simple language that reflects his life experience and is generally accepted in the political culture of the US.

Linguistic means of persuasion are used by Biden to impact the audience and convince them of the correctness of ideas or decisions. The main techniques of these means include appeals to logic, emotions and authority.

Among the features of the translation of Biden's political speeches, one can single out clear vocabulary, avoidance of complex terms and constructions, avoidance of jargon and slang words, use of various styles and rhetorical techniques (alliteration, assonance, antithesis, metaphor, etc.)

An integral part of Biden's language strategies is his appeal to the audience. His ability to adapt language to a specific audience, using

various linguistic means, indicates a high level of skill in the field of political rhetoric. The effective use of linguistic means, logical arguments and emotional words helps to strengthen the impact of his speech on the audience.

Joe Biden's linguistic strategy makes his language an effective means of communication and persuasion. His adaptation to different cultural and social contexts, the use of various rhetorical devices and his appeal to the audience's feelings contribute to the creation of unity and understanding between him and his listeners.

REFERENCES

1. Atkeson L. R. What Americans know about politics and why it matters. New Haven: Yale University Press, 1997. 397 p.
2. Biden J. Inaugural speech. https:/www.whitehouse.gov>2021/01/20>images (Available: 17. 12. 2024).
3. Biden J. Speech on climate change. https:/www.cnn.com>politics>live-news>biden-climate (Available: 17. 12. 2024).
4. Campbell K. K. The rhetoric of leadership: a contemporary approach. New York. NY: Routledge, 2019. 156 p.
5. Chyi H. I. The media and political polarization in the United States. New York: Routledge, 2019. 98 p.
6. Cisneros C. L. The rhetoric of American presidents. Lanham, MD: Rowman & Little field, 2019. 286 p.
7. Dillard J. P. Leadership communication Thousand OaKs, CA: Sage. 2019. 123 p.
8. Fenton N. New media and the mainstream news: News from everywhere. SAGE Publications Ltd, 2010. P. 153–168.
9. Ferguson T. The translation of political humor in Joe Biden's speeches. Humor, 2019. 34 (2). P. 304–306.
10. Fitzwater M. The rhetoric of American presidency: From George Washington to Barak Obama. New York. NY: Routledge, 2019. 246 p.
11. Gamson W. A. The changing culture of affirmative action: From colorblindness to multiculturalism. New York, NY: Yale University Press, 2019. 105 p.
12. Gleason P. The translation of idioms in Joe Biden's speeches. *Language and Intercultural Communication*. 2019, 19 (2). 269 p.
13. Grachov G. I. Rhetoric. Kyiv: Knowledge, 2006. P. 29–38.
14. Gubinska N. Translation of lexical and stylistic means of Joe Biden's political speeches: features and problems. *Scientific notes of the National University "Kyiv-Mohyla Academy".* Series: Philology, 146 (2). P. 55–62.
15. Hindman M The myth of digital democracy: *The role of the Internet in American politics.* Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2019. P. 68–80.
16. Hoffmann C. The translation of rhetorical figures in Joe Biden's speeches. *Journal of Pragmatics*, 2019. 329 p.
17. Ivanova O. Lexical and stylistic means of Joe Biden's political speeches: translation and analysis. *Scientific Bulletin of the Volodymir Dahl East Ukrainian National University.* Series: Philology, 2019. 150 (3). P. 100–107.
18. Jones T. M. Book review: Comparing media systems. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2007. 41 (1). P. 128–131.

19. Karpenko O. Lexical and stylistic means of Joe Biden's political speeches: translation features *Scientific Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University.* Series: Philology, 2019. 28 (3). P. 97–113.
20. Kellner D. Media spectacle and the crisis of democracy. 2015. http:/dx.doi.org/10.4324/9781315633480
21. Kearns K. The translation of political jargons in Joe Biden's speeches. *International Journal of Translation,* 2019. 23 (2). P. 56–64.
22. Klymenko O. Translation of lexical and stylistic means of Joe Biden's political speeches: theoretical and practical aspects. *Scientific Bulletin of the Ivan Franko Zhytomyr State University.* Series: Philology, 2019. 1 (17). P. 13–16.
23. Lee S. The translation of cultural references in Joe Biden's speeches. *Translation and Interpreting Studies,* 2019. 14 (2). 140 p.
24. Mann R. The translation of political ideology in J. Biden's speeches. *Translation Studies,* 2019. 12 (2). P. 167–183.
25. Murphy R. Translation of political metaphors in J. Biden's speeches. *Metaphor and Symbolism*, 2019. 34 (3). P. 167–170.
26. Nikolayenko O. O. Rhetoric. Kyiv: Knowledge, 2008. P. 203–210.
27. Oliynyk V. V. Rhetoric. Kyiv: Knowledge, 2004. P. 112–120.
28. Peshkovsky O. M. Rhetoric. Kyiv: Lybid, 1999. P. 115–122.
29. Slynko I. V. Rhetoric. Kyiv: Knowledge, 2002. P. 18–36.
30. Smith S. The translation of political rhetoric in J. Biden's speeches. *Discourse and Society*, 2019 30 (5). P. 58–63.
31. Tian H. The translation of political discourse in the age of social media: a case study of J. Biden's inaugural address. *Translation and Studies*, 2019. 12 (2). P. 210–216.
32. Vovk O. Lexical and stylistic means of Joe Biden's political speeches: translation aspect. *Scientific Bulletin of the Vasyl Stus Donetsk National University. Series: Philology*, 2019. 28 (3). P. 114–118.
33. Voytenko S. G. Rhetoric. Kyiv: Knowledge, 2002. P. 34–40.
34. Watson M. The translation of political stereotypes in Joe Biden's speeches. *Translation and Interpreting Studies*, 2019. 14 (2). P. 256–260.
35. Weiss D. The political economy of media. Monthly Review Press 2019. 589 p.
36. Yeh W. The translation of political rhetoric in J. Biden's speeches: A cognitive approach. *Discourse and Society*, 2019. 30 (5). P. 279–281.
37. Zhao M. The translation of political satire in J. Biden's speeches. *Metaphor and Symbolism,* 2019. 34 (3). P. 285–290.
38. Zhu L. The translation of political topoi in J. Biden's speeches. *International Journal of Translation*, 2019. 23 (2). P. 278–283.

UDC 81’373.46:340.134:614.253.4
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.101-113

Viktoriia Kostenko,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages, Latin and Medical Terminology,
Poltava State Medical University
https://orcid.org/0000-0001-9077-2191
Poltava, Ukraine

Ivanna Znamenska,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages, Latin and Medical Terminology,
Poltava State Medical University
https://orcid.org/0000-0001-7091-6215
Poltava, Ukraine

Iryna Solohor,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages, Latin and Medical Terminology,
Poltava State Medical University
https://orcid.org/0000-0001-9899-6552
Poltava, Ukraine

Yevheniia Honcharova,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Lecturer at the Department of Foreign Languages, Latin and Medical Terminology,
Poltava State Medical University
https://orcid.org/0000-0003-3341-3752
Poltava, Ukraine

Legal discourse in informed consent templates for cardiac surgery: a linguistic analysis

Юридичний дискурс у формах інформованої згоди на кардіохірургічні втручання: лінгвістичний аналіз

Summary. *This study investigates the linguistic features of legal discourse in informed consent templates (ICTs) for cardiac surgery, also focusing on their structure, readability, and communicative effectiveness. Informed consent is an*

essential legal and ethical requirement in medical practice, ensuring transparency, patient autonomy, and shared decision-making. However, the hybrid nature of ICTs, where medical and ethical discourses intersect, often results in complex language that challenges patient comprehension.

The research is based on the discourse analysis of 50 ICTs from U.S. healthcare institutions, with a focus on lexical, grammatical, and structural aspects. It has been revealed that medical discourse prevails in the texts, significantly shaping their linguistic characteristics, though legal discourse adds to the overall complexity and formalization of the texts, ensuring voluntary decision-making for patients and safeguarding healthcare providers from liability. The study highlights the interdiscursive nature of ICTs, where legal language intersects with medical terminology to balance patient comprehension with legal sufficiency. This dual function, while necessary for adherence to ethical and legal standards, often results in increased textual density and reduced readability, posing challenges to effective patient communication. Other linguistic features such as nominalization, passive voice, specialized legal terminology, and lengthy sentence structures enhance the formal and precise nature of these documents. Volitional verbs, legal hedging through modal verbs, and standardized legal phrasing ensures compliance with regulatory and institutional guidelines.

Findings suggest that while ICTs aim to balance medical accuracy with legal sufficiency, their complexity often reduces patient comprehension. Readability assessments indicate that these documents are written at an advanced level, potentially hindering informed decision-making. The study highlights the importance of simplifying language, reducing syntactic complexity, and improving clarity to enhance accessibility that is of a great importance for doctor-patient communication in high-risk medical situations.

Key words: *informed consent, interdiscursivity, legal terminology, syntax complexity, nominalization, hedging, patient-centered communication.*

Анотація*. У роботі розглянуті особливості мовної репрезентації юридичного дискурсу в інформованих згодах (ІЗ) для кардіохірургічних втручань. Інформована згода є ключовою юридичною та етичною вимогою медичної практики, що забезпечує прозорість, автономію пацієнта та спільне прийняття рішень. Однак гібридний характер ІЗ, де переплітаються медичний та юридичний дискурси, ускладнює її мовну тканину і, таким чином, створює бар'єри для розуміння пацієнтами.*

Для дослідження використано 50 форм ІЗ, вибраних з сайтів медичних закладів США. Медичний дискурс є основним у проалізованих текстах, що значною мірою зумовлює їхні мовні характеристики. Юридичний дискурс, мета якого – забезпечити ухвалення вільного усвідомленого рішень пацієнтами та, водночас, захистити медичних працівників від юридичних ризиків, до певної міри ускладнює виклад змісту документа. У роботі підкреслена інтердискурсивна природа форм ІЗ, де лінгвістичні засоби, характерні для юридичного дискурсу, вплетені в канву медичного повідомлення, що часто призводить до ущільнення тексту та зниження його читабельності. Серед ключових лінгвістичних особливостей виокремлено номіналізацію, пасивні конструкції, спеціалізовану юридичну термінологію та складні синтаксичні структури, що підсилюють формальність і точність документів. Ви-

користання волітивних дієслів, модальних дієслів як засобів хеджування, та стандартизованих юридичних формулювань забезпечує відповідність текстів вимогам, які висуваються до документів.

Результати дослідження свідчать, що прагнення поєднати точність та достатню кількість медичної інформації з юридичними аспектами захисту пацієнтів та лікарів зумовлює створення конденсованих і складних текстів, які можуть ускладнювати процес прийняття обґрунтованих рішень.

Ключові слова: *інформована згода, інтердискурсивність, юридична термінологія, складний синтаксис, номіналізація, хеджування, комунікація, орієнтована на пацієнта.*

Introduction. Communication in healthcare field follows structured social actions and textual conventions, or genres that are both well-established and continuously evolving to meet emerging communicative needs. Healthcare discourse has developed a diverse range of genres tailored to different purposes across intra-professional, doctor–layperson, and inter-professional communication, which reflect the typical social practices and conventions of discourse communities within specific sociocultural contexts. The informed consent process is fundamental to medical practice at present, especially in high-risk procedures that pose a significant risk of complications, adverse events, or mortality due to their complexity, invasiveness, or the patient's underlying condition. Obtaining informed consent is viewed both as a form of doctor-patient communication aimed at evaluating all treatment options and making shared healthcare decisions – whether to accept or decline a particular treatment – and as an essential component of patient care worldwide. Informed consent forms are formal written documents that serve medical, legal, and administrative purposes within the doctor–patient relationship, promoting trust and transparency while aligning with the ethical principle of autonomy and ensuring patients' rights to make informed medical decisions [5; 12, 13; 24]. A completed and signed informed consent form serves a dual protective function – shielding patients from assault and battery while safeguarding healthcare providers from potential legal claims by dissatisfied patients.

Given that heart disease remains one of the leading causes of mortality worldwide, informed consent forms (ICFs) for coronary surgery play a crucial role in ensuring that patients understand the risks, benefits, and alternatives to their treatment. As a genre, ICFs not only communicate complex medical information but also serve essential legal and administrative functions, making audience awareness critical. These documents are based on key medical, legal, and ethical guidelines that define patient rights, physician responsibilities, and institutional compliance. However,

this interdiscursive nature often complicates patient comprehension, as multiple layers of technical, legal, and medical language converge in a single text. Although regulations emphasize that ICTs should be concise, readable, and prioritize patient understanding, they have progressively become longer and more complex over time [12; 32], potentially undermining their intended purpose.

Medical communication, particularly the genre of informed consent, has become a focal point for understanding how different discourses intersect and influence patient understanding and decision-making [28; 5]. Given its multidimensional nature, informed consent has been the subject of extensive research across diverse disciplines, including medicine [6; 10; 17; 19; 21], law [22], nursing [21], bioethics [23; 26], sociology [8; 26], and psychology [25]. While informed consent has been thoroughly theorized, most notably in A History and Theory of Informed Consent by R. Faden and T. Beauchamp, much of the existing research focuses on its ethical, legal, and procedural dimensions [12]. However, there remains a significant gap in exploring the discursive and linguistic aspects of the consent form as a tool for communication, particularly in how language choices impact patient comprehension and decision-making [8; 17; 10; 31]. Addressing these challenges could lead to more accessible ICTs, ultimately improving patient autonomy and healthcare outcomes.

This study aims at examining the linguistic forms of legal discourse in informed consent templates for cardiac surgery, focusing on the challenges and strategies in balancing technical accuracy, legal sufficiency, and patient comprehension. It aligns with the contemporary emphasis on patient-centered care and shared decision-making, emphasizing the importance of clear and effective communication.

Materials and Methods. The templates were collected through systematic Google searches and obtained from publicly available institutional, hospital, and academic repositories that ensured a diverse and representative sample, encompassing a variety of healthcare providers and geographic regions. A corpus of 50 informed consent templates (ICTs) for cardiac surgery procedures was compiled, sourced from U.S. healthcare settings to ensure alignment with established legal and medical standards. The templates were obtained through systematic Google searches and retrieved from publicly accessible institutional, hospital, and academic repositories. This approach facilitated the collection of a diverse and representative sample, encompassing a broad spectrum of healthcare providers and geographic regions.

This study was conducted within the framework of functional linguistic approaches, which analyze linguistic resources and their interrelations based on their communicative functions – specifically, how

they interact to shape meaning [15; 16]. To examine language in relation to its social context, the study employed discourse analysis, understood as "the analysis of language as it is used to enact activities, perspectives, and identities" [14, p. 4–5]. Discourse analysis consists of two primary dimensions: textual, which focuses on the structural features of discourse, and contextual, which relates these structures to social and cultural factors [3; 4]. Within this framework, the study applied generic structure analysis to identify and categorize key structural components and themes in the documents, alongside linguistic analysis to investigate specific language patterns.

The linguistic analysis of informed consent forms was conducted using both qualitative and quantitative methods. The analysis aimed to identify recurring linguistic features characteristic of legal discourse, such as complex sentence structures, passive voice, nominalizations, and specialized terminology. To assess the readability (Flesch-Kincaid Readability Score and the Gunning Fog Index) and quantitative characteristics (word frequency, text length, sentence length) that influence the accessibility and clarity of informed consent documents, online text-processing tools such as *Text Analyzer* (https://www.online-utility.org) and *Text Analyzer* (http://textalyser.net/) were utilized.

Results and discussion. Informed consent is a unique document that combines medical and legal discourse to ensure both the delivery of essential information to patients and compliance with regulatory standards. Nevertheless, there are no universally mandated standard formats for cardiac surgery informed consent templates. However, organizations such as the American Heart Association (AHA), the American College of Cardiology (ACC), and the Society of Thoracic Surgeons (STS) provide detailed guidance on the optimal structure and content for cardiac and coronary interventions. A recent review of studies in cardiology found that the content of consent forms in this field represents a "mix of legal requirements, ethical principles, and accrued practice" [3, p. 501], often varying across institutional, regional, and national contexts. The review also highlighted evidence suggesting that the choice of information included in consent forms may not always align with the highest priorities – either in terms of meeting legal obligations to inform patients or providing information that best supports patient understanding and decision-making [20, p. 382]. This variability in consent forms underscores the relevance of interdiscursivity, a concept that highlights the interplay of various discourses, particularly in complex fields of social practice, for instance, in medicine and law [2; 11].

In broad terms, interdiscursivity is a key concept in discourse analysis and sociolinguistics, referring to the blending, interaction, or hybridiza-

tion of distinct discourses within a single text or communicative event. This phenomenon underscores the dynamic interplay of linguistic conventions that extend beyond the textual surface, revealing the interconnected networks of social practices as manifested in genres, discourses, and styles [13]. The interdiscursivity of professional practice has attracted growing scholarly interest, particularly in research on professional and institutional discourse. Studies by V. K. Bhatia [2] have explored interdiscursivity in legal and business communication, demonstrating how professional genres incorporate elements from multiple discourses to achieve communicative goals. C. N. Candlin and Y. Maley have examined interdiscursive patterns in medical discourse, highlighting how patient-centered communication integrates legal, ethical, and scientific discourses [4]. S. Sarangi and C. Roberts have investigated interdiscursivity in institutional and workplace settings, analyzing how professional identities and power relations are negotiated through discourse [28].

A notable example of interdiscursivity in medical discourse is provided by G. Musson and L. Cohen, who examined British medical practice and observed a progressive colonization of medical discourse by the discourse of enterprise [27]. This shift, driven by broader societal transitions from state-supported healthcare to privately organized medical practice, has resulted in a significant fusion of medical and economic discourses, reshaping the language and practices of healthcare professionals. In a related vein, S. Sarangi has studied interdiscursivity in genetic counseling**,** illustrating how multiple discourse types – including medical, ethical, and psychological – intersect in patient interactions, influencing both communication and decision-making processes [29]. These studies collectively underscore the growing complexity of professional communication, where traditional disciplinary boundaries are increasingly blurred, necessitating further exploration of how interdiscursive practices shape professional identities and institutional interactions.

The analysis of findings obtained by applying *Text Inspector* and *Text Analyzer* has revealed that the average numerical characteristics of ICTs for cardiac surgery procedures can vary depending on the complexity of the procedure, institutional guidelines, and the level of detail required. The word count typically ranges between 1,500 and 2,500 words**.** This length ensures that the document is sufficiently comprehensive to address legal, medical, and procedural details while remaining accessible to patients [12]. However, variations exist depending on the complexity of the procedure: simpler surgeries may require shorter templates of approximately 1,000 words**,** whereas more complex procedures**,** such as heart transplants, often necessitate longer documents that can exceed 3,000 words to adequately convey all essential information. The sentence count in ICTs for cardiac

surgery typically ranges from 80 to 120 sentences, balancing detail and readability, though simpler forms may have 50–60 sentences, and complex forms can exceed 150 sentences. The sentence length reflects the specialized nature of legal and medical discourse. On average, sentences contain 15–25 words, incorporating complex structures necessary for precision and clarity. The longest sentences, ranging from 30 to 50 words, are often found in sections detailing risks, benefits, or legal disclaimers, where comprehensive explanations are required. In contrast, shorter sentences (5–10 words) are typically used in headings, bullet points, or direct instructions to enhance readability. Readability metrics indicate that informed consent templates are written at a level appropriate for individuals with a high school education or higher. The Flesch-Kincaid readability score places these documents between the 8th–12th-grade levels, while the Gunning Fog Index falls between 12 and 15, reflecting the use of longer sentences and technical vocabulary. These metrics suggest that while the content is relatively complex, efforts are made to ensure patient comprehension.

Our research reveals that medical discourse prevails in ICTs for cardiac surgery, significantly shaping their linguistic characteristics: emphasizes detailed descriptions of surgical procedures, potential health risks, expected outcomes, and the medical rationale behind proposed treatment options. The primary goal of this discourse is to provide patients with a comprehensive understanding of what to expect before, during, and after treatment.

Legal discourse in this context tends to emphasize compliance with statutory and ethical requirements in the informed consent process. We presume the linguistic presentations of legal discourse in ICTs for cardiac surgery exhibit distinct characteristics reflecting both legal requirements and medical communication needs. We analyzed these representations at the lexical, grammatical, structural, and compositional levels.

The lexis of ICTs for cardiac surgery primarily consists of common language vocabulary (approximately 70%), complemented by specialized medical terminology (around 23%) and legal terminology (about 7%). Legal discourse in ICTs often employs specialized vocabulary, including legal terminology and jargon, to uphold adherence to legal standards. This terminology serves to establish clarity, precision, and legal validity in patient–doctor communication, reducing ambiguity and potential liabilities. For example: “I consent to the photographing or videotaping of the operations or procedures to be performed, including appropriate portions of my body, for medical, scientific, or educational purposes, provided my identity is not revealed by descriptive texts accompanying the pictures” [36]. Such phrasing reflects the formal and binding nature of

legal discourse, ensuring that patients understand the scope and implications of their consent.

Terms such as risk disclosure, patient's autonomy, informed consent, voluntary decision, legally responsible person, professional judgment, patient's identity convey essential legal principles that safeguard patient rights and define professional obligations. These terms often originate from statutory and case law and carry specific interpretations within legal and medical contexts. Verbs of volition also play an important role in legal discourse as they convey desire, intent, or willingness to act, helping to establish the mental state of individuals – a key element in legal arguments [9, p. 88–89; 1, p. 7–8]. Determining volition is essential for distinguishing between accidental occurrences and deliberate actions, which can significantly influence legal outcomes. Volitional verbs to agree, to authorize, to assume, to consent, to reject, to attest, and to certify play an important role in informed consent documents, as they explicitly express the patient's will and acts of making conscious decision, reinforcing both their autonomy and legal responsibility. These verbs serve as the linguistic mechanism for granting authorization, also ensuring clarity in the consent process, e. g.: "*I consent to the possible insertion of an intra-aortic balloon pump should it become necessary to temporarily support the heart and circulation*" [35]; "*I also agree that fellows, residents and surgical assistants may participate in significant tasks that are part of the procedure. In addition, I agree to have any other appropriate personnel present for the procedure"* [33].

The verbs of volition are predominantly concentrate in the final section, *Consent / Acknowledgement*, as they are to demonstrate and confirm that patient is free in his / her choice from "coercion and from unfair persuasions and inducements" [6, p. 637].

The grammar typical of legal discourse in ICTs for cardiac surgery exhibits several nuanced features that reflect its formal and precise nature. Legal writing often underscores duties, rights, or consequences rather than the specific parties performing actions, and, according to M. Shiflett, "this grammatical concept, accepted or refused by the linguists, is a permanent fixture in legal language, and it involves downplaying of agency or responsibility" [30, p. 33]. The passive voice, commonly used to depersonalize actions and focus on the procedure rather than the actor, shifts the focus to what matters in a legal context, thus serving as a as a hedging device, e. g.: "*If written materials explaining the Risks/Hazards/ Benefits are required to be provided to the patient by the provider performing the medical care and/or surgical procedure, those have been provided"* [35].This strategy is particularly useful for limiting liability and managing patient expectations, as it mitigates direct attribution of

responsibility. For example, phrases like *"*Complications may occur" or "It is advised that follow-up appointments be attended" deflect emphasis from specific actors, creating a sense of neutrality and professionalism. Passive voice also mirrors the traditional style of legal language, which tends to prioritize formality over conversational clarity [3].

In addition to the passive voice, modal verbs are frequently employed as legal hedging devices in ICTs. Words like "may", "will", "might", "could", "should", and "shall" are used to convey obligations, possibilities, and recommendations while leaving room for flexibility or uncertainty. This use of modality allows for careful balancing between informing patients and protecting healthcare providers from absolute commitments or guarantees. For instance, a sentence "*The chances of these occurring may be different for each patient based on the care/procedure(s) and the patient's current health*" [35] illustrates how modal verbs function to temper expectations and clarify limitations.

Nominalization is another linguistic feature in ICTs for cardiac surgery, reflecting the formal and legal nature of these documents: "*I hereby certify that the patient or one authorized to act on his/her behalf has authorized the performance of the procedure(s)*" [37]. Our findings reveal that verbal nominalizations encapsulating actions or processes into noun forms and allowing for more concise expressions of complex ideas are the most prevalent in ICTs. By converting verbs and, rarely in studied ICTs, adjectives into nouns, nominalization creates a more abstract, impersonal tone that aligns with the objective and authoritative style of legal discourse. This linguistic strategy allows for the condensation of complex information while focusing on actions or processes rather than the actors involved similarly to the passive voice, thus, helping emphasize procedural objectivity. However, excessive nominalization can contribute to increased complexity and reduced readability, potentially challenging patients' understanding.

A defining syntactic feature of legal language is the length and complexity of sentences, often resulting from the compression of large amounts of information into a single statement. Composite sentences, particularly complex and compound-complex structures, being central to legal discourse, are quite frequent in ICTs [18, p. 142] as they enable the presentation of multiple elements – such as conditions, consequences, and exceptions – within a cohesive framework. This structure provides the precise articulation of nuanced relationships between concepts. For example, a sentence "*If the party fails to comply with the terms outlined in this agreement, then the contract shall be deemed void*" [37] demonstrates how composite sentences clarify legal reasoning. Another notable characteristic of legalese in complex sentences is embedding, where subordinate

clauses are intricately nested within independent clauses, enhancing the precision and comprehensiveness of the text, for example: "*I understand that during my care/procedure(s) my physician/health care provider may discover other conditions which require additional or different care/procedure(s) than originally planned*" [36].

Analyzing the impact of nominalization and syntactic complexity in ICTs through Grice's maxims of quantity and manner highlights potential challenges to patient comprehension. The maxim of quantity requires communication to be sufficiently informative without excessive detail; however, nominalization and complex syntax, while condensing information, can often obscure meaning, making it more difficult for patients to fully grasp critical information for informed health decision-making.

The structural and compositional peculiarities of legal discourse in ICTs for cardiac surgery are essential to ensuring that these documents meet both legal and institutional standards while remaining accessible to patients. One key feature of ICTs is their structured format, which organizes complex medical and legal information in a logical and systematic manner. Another important aspect is the use of standardized phrasing and templates across ICTs for cardiac surgery, which ensures compliance with legal mandates and best practices while also facilitating their application in diverse clinical and legal contexts. The structural and compositional characteristics of legal discourse in ICTs for cardiac surgery are intended to meet both legal and institutional standards while maintaining accessibility for patients. Informed consent templates for cardiac surgery often include sections densely populated with legal vocabulary and distinct grammatical features. The sections as Procedure Description, Risks and Benefits, Patient Rights, Liability Clauses, Emergency Procedures, Blood Transfusion Consent, and Acknowledgment of Understanding employ precise legal terminology and structures to ensure clarity, safeguard patient rights, and mitigate legal risks. Balancing medical information with legal language is critical for effective communication in the situation of obtaining or giving informed consent.

Conclusions. Informed consent templates for cardiac surgery embody a complex interaction between medical and legal discourses, each fulfilling distinct yet complementary functions. While medical professionals emphasize clarity and transparency, legal language often introduces complexity, which may impede readability and patient comprehension due to the integration of specialized terminology and complex sentence structures.

Legal terminology is unevenly distributed across different sections of these templates, with the highest concentration found in Risks and Benefits, Patient Rights, Liability Clauses, Emergency Procedures, Blood

Transfusion Consent, and Acknowledgment of Understanding. These sections underscore the challenge of balancing legal obligations with the ethical responsibility to inform and empower patients.

Further exploration of the discursive and linguistic dimensions of ICTs is needed to address gaps in patient comprehension and decision-making that includes investigating how interdiscursive practices shape communication and identifying strategies to balance technical accuracy with readability.

REFERENCES

1. Al-Rabiah M. R. Linguistic features of legal language: a contrastive study of Saudi Arabia and Canada labour laws: Dissertation. Al-Imam Muhammad Ibn Saud Islamic University. Published by European Centre for Research Training and Development. UK. 2018. 30 p.
2. Bhatia V. K. Interdiscursivity in professional discourse. Discourse and Communication. 2010. № 4 (1). P. 32–50.
3. Boddington P. et al. Consent forms in genomics: the difference between law and practice. European Journal of Health Law. 2011. Vol. 18, No. 5. P. 491–517.
4. Candlin C. N., Maley Y. Intertextuality and interdiscursivity in the discourse of alternative dispute resolution. The construction of professional discourse. London: Longman, 1997. P. 201–220.
5. Candlin C. N., Candlin S. Healthcare communication: a problematic site for applied linguistics research. Annual Review of Applied Linguistics. 2003. № 23. P. 134–154.
6. Carmen M. G., del Joffee S. Informed consent for medical treatment and research: a review. Oncologist. 2005. Vol. 10 (8). P. 636–641.
7. Coleman B. In Defense of the Passive Voice in Legal Writing. Journal of Technical Writing and Communication. 1997. Vol. 27 (2). P. 191–203.
8. Corrigan O. Empty ethics: the problem with informed consent. Sociology of Health & Illness. 2003. Vol. 25 (7). P. 768–792.
9. Coulson D. More than Verbs: An Introduction to Transitivity. The Scribes Journal of Legal Writing. 2020. Vol. 19. P. 82–125.
10. Darriba P. English to Spanish translated medical forms: A descriptive genre-based corpus study. Translation and Interpreting.2018. Vol.10 (2). P. 122–141.
11. Engberg M., Kjær A. L. Professional Discourse across Medicine, Law, and Other Disciplines. Cambridge Scholars Publishing, 2011. 385 p.
12. Faden R. R., Beauchamp T. L. A History and Theory of Informed Consent. New York: Oxford University Press, 1986. 408 p.
13. Fairclough, N. Discourse and Social Change. Cambridge: Polity Press, 1992. 259 p.
14. Gee, J. P. An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method. Routledge, 1999. 176 p.
15. Halliday, M. A. K. An Introduction to Functional Grammar. London: Edward Arnold, 1985. 384 p.
16. Halliday M. A. K., Matthiessen, C. M. I. M. An Introduction to Functional Grammar. 3rd ed. London: Routledge, 2014. 480 p.

17. Karadzic-Kocica U. et al. Informed consent in cardiac surgery – current institutional practice and legislation. Vojnosanitetski pregled. 2021. Vol. 79. P. 29–39.
18. Kostenko V., Bieliaieva O., Solohor I. Complex sentences in texts of informed consent for dental treatment: structural, semantic, communicative and discursive aspects. Germanic Philology Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. 2021. P. 135–147.
19. Kostenko V. H., Solohor I. M. Semantic and pragmatic peculiarities of verbs in informed consent templates for dental treatment. *Scientific notes of V. I. Vernadsky Taurida National University, Series: "Philology. Journalism"*. Vol. 70(1). Part 2. 2020. P. 109–115.
20. Laurie G., Postan E. Rhetoric or reality: what is the legal status of the consent form in health-related research? Medical Law Review. 2013. Vol. 21 (3). P. 371–414.
21. Licqurish S., Evans A. 'Risk or Right': a discourse analysis of midwifery and obstetric colleges' homebirth position statements. Nursing Inquiry. 2016. Vol. 23 (1). P. 86–94.
22. Maclean A. Autonomy, Informed Consent and Medical Law: A Relational Challenge. New York; Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 315 p.
23. McConnell T. C. Inalienable Rights: The Limits of Consent in Medicine and the Law. Oxford: Oxford University Press, 2000.
24. Manson N. C., O'Neill O. Rethinking Informed Consent in Bioethics. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
25. Matthew D. B. Race, Religion, and Informed Consent – Lessons from Social Science. *The Journal of Law, Medicine and Ethics*. 2008. № 36(1). P. 150–173.
26. Mazur D. J. How successful are we at protecting preferences? Consent, informed consent, advance directives, and substituted judgment. *Medical Decision Making.* 2006. № 26(2). P. 106–109.
27. Musson G., Cohen L. The Enterprise Discourse: An Empirical Analysis of its Effects. *Communication and Culture*: 6th Annual Communication and Culture Conference, Sheffield Hallam University. 1996.
28. Sarangi S., Roberts C. Talk, Work, and Institutional Order: Discourse in Medical, Mediation, and Management Settings. Berlin: Mouton de Gruyter, 1999. 529 c.
29. Sarangi S. Activity Types, Discourse Types and Interactional Hybridity: The Case of Genetic Counseling. *Discourse and Social Life*. London: Pearson Education Limited, 2000. P. 1–27.
30. Shiflett M. Passive Tense in English Legal Text. *International Journal of Novel Research in Humanity and Social Sciences*. 2017. V. 4(2). P. 32–35.
31. Sugarman J. Informed Consent, Shared Decision-Making, and Complementary and Alternative Medicine. *The Journal of Law, Medicine and Ethics*. 2003. № 31(2). P. 247–250.
32. Wray L. O. et al. Veterans' mental health beliefs: Facilitators and barriers to primary care-mental health use. *Family Systems & Health.* 2016. № 4(4). P. 404–413.

ILLUSTRATION SOURCES

33. Consent for Arteriography and Possible Angioplasty, Stent Placement or Lytic Therapy. URL: https://surl.li/lcifij (Date of access: 22.01.2025)

34. Consent for cardiac surgery for ascending aortic dissection. URL: https://surl.li/lrbgcz (Date of access: 22.01.2025)
35. Consent form for open heart surgery. URL: https://surl.li/bapaan (Date of access: 22.01. 2025)
36. Disclosure and consent for endovascular stenting. URL: https://surl.li/hqmskg (Date of access: 12.01.2025)
37. Informed Consent for Private Cardiac Treatment Procedures. URL: https://surl.li/bpodjg (Date of access: 14.01.2025)

УДК 811.111’373.612.2
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.114-123

Ірина Крикніцька,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
http://orcid.org/0000-0003-3143-8956
м. Київ, Україна

Когнітивна обробка комплексної візуальної метафори: підхід теорії концептуальної інтеграції

Cognitive processing of a complex visual metaphor: a conceptual integration theory approach

Анотація. *Аналіз візуальних метафор з погляду когнітивної методології становить важливий і дискусійний напрямок у сучасній когнітивній лінгвістиці. У статті досліджуються зв’язок між способом зображення доменів візуальної метафори і її когнітивною обробкою у концептуальній мережі інтеграції. Мета статті полягає у розробці алгоритму аналізу комплексної візуальної метафори у ракурсі Теорії Концептуальної Інтеграції з огляду на зв’язок між візуальними та концептуально інтегрованими структурами. У цьому контексті увагу приділено виявленню типу візуальної метафори як метафори-ідентифікації зважаючи на спосіб і ступень візуалізації її доменів, а також типу концептуальної мережі як одно діапазонної, що визначає спосіб когнітивної обробки метафори. Аналізуються процеси концептуальної інтеграції в кожній з двох метафор, що складають комплексну метафору-диптих, а саме метафор ЕГО (его-світогляд) – це ТРИКУТНИК і ЕКО (еко-світогляд) – це КОЛО. Визначаються елементи і відношення у фреймах, що структурують вхідні простори ТРИКУТНИК і КОЛО і постачаються у бленд для заповнення структур фреймів ЕГО і ЕКО. Розглядається, у який спосіб елементи для мапувань маркуються особливостями візуалізації геометричних фігур і їх вмісту, а також ґрунтуються на асоційованих з геометричними фігурами символічних значеннях. Проаналізовано елементи родового простору, що включають орієнтаційні образ-схеми і конвенційну концептуальну метафору Підконтрольність / Підвладність – Низ. У комплексній метафорі визначені вітальні відношення Ідентичності (одна Планета Земля) і Дисаналогії (візуалізація Землі різними формами, конфігураціями і вмістом), що поєднують вхідні ментальні простори. Обґрунтовано концептуальні процеси, що відбуваються у інтегративному бленді комплексної метафори на етапах його композиції, завершення і розвитку. Перспективою подальших досліджень вбачаємо розробку інтегративної методики аналізу візуальної метафори, що поєднує*

здобутки теорії релевантності, теорії концептуальної інтеграції і теорії концептуальної метафори.

Ключові слова: *комплексна візуальна метафора, Теорія Концептуальної Інтеграції, однодіапазонна концептуальна мережа, інтегративний бленд.*

Summary. *Analysis of visual metaphors from the perspective of cognitive methodology represents an important and debated direction in contemporary cognitive linguistics. The article explores the connections between the way of depicting domains in visual metaphor and its cognitive processing within a single-scope conceptual blending network. The aim of the article is to propose an algorithm for analyzing complex visual metaphors from the perspective of Conceptual Integration Theory, focusing on the relationship between visual and conceptually integrated structures. In this context, attention is paid to identifying the type of visual metaphor as an identification based on the manner and degree of visualizing its domains, as well as the type of conceptual network as single-scope, determining the way the metaphor is cognitively processed. Processes of conceptual integration are analyzed within each of the two metaphors constituting a complex diptych metaphor, namely the EGO (ego-worldview) – TRIANGLE and ECO (eco-worldview) – CIRCLE metaphors. Elements and relationships within the frames that structure the input spaces of TRIANGLE and CIRCLE are identified and blended to fill the frame structures of EGO and ECO. The article examines how elements for mappings are marked by the visualization specifics of geometric shapes and their content, grounded in associated symbolic meanings. The study also analyzes elements of the generic space, including orientational image-schemas and the conventional conceptual metaphor BEING SUBJECT TO CONTROL is DOWN. In the complex metaphor, vital relations of Identity (one Planet Earth) and Disanalogy (visualization of Earth in different forms, configurations, and contents) are identified, linking input mental spaces. Conceptual processes occurring in the integrative blend of the complex metaphor at its composition, completion, and development stages are justified. Future research prospects include the development of an integrative methodology for analyzing visual metaphor that combines the achievements of Relevance Theory, Conceptual Integration Theory, and Conceptual Metaphor Theory.*

Key words: *complex visual metaphor, Conceptual Integration Theory, single-scope conceptual network, integrative blend.*

Вступ. Застосування дослідницьких інструментів Теорії Концептуальної Інтеграції (далі – ТКІ) до аналізу візуальних метафор залишається актуальним, але дискусійним питанням у сучасній когнітивній лінгвістиці. Такий стан речей зумовлений специфікою когнітивної обробки візуальних метафоричних образів, що може бути ускладнена низкою чинників: відсутністю візуалізації одного з доменів, зокрема, у метафорах-ідентифікаціях [13, с. 77–79], невідповідністю між вхідними концептуальними просторами і візуалізованими доменами метафори, кореляцією візуалізованого домена або його деталей одночасно з різними вхідними ментальними просторами,

частотним переважанням відмінностей між зображеними доменами над подібностями поміж ними, що має своїм наслідком поширеність у візуальних метафорах свого роду «семантичної аномалії» [12, с. 5], суттєво ускладнюючи процес їх когнітивної обробки.

Для аналізу візуальних метафор важливо враховувати, що в таких метафорах подібності та відмінності в першу чергу існують між двома візуальними об'єктами, і лише в другу чергу, через інтерпретацію таких об'єктів, виявляється подібне і відмінне між двома концептами, пов'язаними з візуальними об'єктами.

Зважаючи на вищезазначене, дослідження візуальних метафор з використанням когнітивної методології є досить новим і недостатньо висвітленим напрямом сучасної когнітивної лінгвістики і когнітивної прагматики. Зокрема, візуальні і мультимодальні метафори аналізувалися з точки зору Теорії Концептуальної Метафори [1; 4], в тому числі у її розширеній і модифікованій версії, запропонованої З. Ковечешем [7].

Нечисленні праці присвячені розробці механізму когнітивної обробки візуальних метафоричних образів на основі дослідницьких інструментів Теорії Релевантності, включаючи ад хок концепти, ад хок ознаки, емерджентні властивості метафори тощо [5; 8; 11; 14]. Зокрема, пояснювальні інструменти Теорії релевантності застосовуються у алгоритмі обробки візуальної метафори у моделі концептуального завантаження (conceptual upload model) Франсіско Юса, де характеристики візуально-концептуального інтерфейсу – першого етапу обробки метафори – визначають напрямки коригування концептуальної інформації під час другої, фази інтерпретації, яку дослідник йменує інференційною [15, с. 147–172].

Втім, найоптимальнішою для аналізу візуальних метафор є, на наш погляд, модель, запропонована Теорію Концептуальної Інтеграції. По-перше, алгоритм аналізу у ракурсі ТКЦ дозволяє працювати з кількома ментальними просторами, у тому числі з більш ніж двома вхідними просторами, що нерідко має місце у візуальних метафорах завдяки численним візуальним деталям, що можуть активувати розвиток додаткових несподіваних смислів і асоційованих з ним субметафор. По-друге, динамічне формування сенсу у концептуальній інтеграційній мережі, із «заповненням» відсутніх елементів через процес ментальної інтеграції, відповідає самій природі візуального сприйняття.

Аналізові візуальної метафори в ракурсі Теорії Концептуальної Інтеграції присвячені нечисленні зарубіжні і вітчизняні праці [6; 9; 10], у яких здійснюється спроба дослідити механізми міжпросторових переносів (cross-space mappings) у концептуальних мережах

з урахуванням способу візуалізації доменів і деталей зображених метафоричних образів.

Водночас, когнітивна обробка візуальних метафор на основі теорії концептуального блендінгу залишається недостатньо дослідженим аспектом у сучасній когнітивній лінгвістиці, в тому числі з огляду на взаємозв'язок такої обробки і типу візуальної метафори, а також типу концептуальної мережі, відповідно до якого здійснюється концептуальна інтеграція візуально маркованих ментальних просторів.

Постановка завдання. Мета статті – запропонувати алгоритм аналізу комплексної візуальної метафори у ракурсі Теорії Концептуальної Інтеграції з огляду на зв'язок між візуальними та концептуально інтегрованими структурами.

Мета статті уточняється у низці завдань: 1) Визначити тип метафори з огляду на спосіб і ступень візуалізації доменів; 2) Виявити тип концептуальної мережі, що визначає спосіб когнітивної обробки візуальної метафори; 3) Послідовно дослідити процеси концептуальної інтеграції в кожній з метафор, що складають комплексний метафоричний образ; 4) Проаналізувати особливості інтегративного бленду комплексної метафори на етапах його композиції, завершення і розвитку.

Методологія та методи дослідження. Для вирішення завдань дослідження використовується метод аналізу на основі Теорії Концептуальної Інтеграції [2; 3]. Серед складових ТКІ стаття використовує такі:

1) Набір ментальних просторів, що утворюють концептуальну мережу інтеграції, який включає: два або більше ввідних просторів (input spaces), що надають структуру елементів для інтеграції; родовий простір (generic space), що містить спільні для ввідних просторів абстрактні структури, які забезпечують міжпросторовий звязок; змішаний простір (blended space), у якому відображаються вибрані елементи з кожного вхідного простору, що утворюють у мапуваннях нові структури знань, яких не було у вхідних доменах.

2) Механізм міжпросторових переносів (cross-space mappings), у межах якого діють зв'язки відповідності (matching and counterpart connections) і вибіркові проекції (selective projection).

3) Концептуальні процеси: композиції, завершення, розробки / елаборації бленду.

4) Типи концептуальних мереж: проста, дзеркальна, одно просторова / одно діапазонна (англ. single-scope), дводіапазонна (англ. double-scope) і багато діапазонна (multiplescope).

Виклад основного матеріалу дослідження. Представлене візуальне зображення є за своєю композицією зображенням-дипти-

хом, що інтегрує два метафоричних образи, які об'єднані спільною темою, але ґрунтуються на двох протилежних концептах, що візуалізовано на рис. 1.

Рис. 1. Візуальна метафора Еко-не-Его

Джерело: https://www.redbubble.com/i/art-print/Eco-not-Ego-by-Soll-E/40825977.1G4ZT

У першій метафорі вхідними просторами є Коло та Екологічний світогляд, позначений абревіатурою ECO, у другій – Трикутник і Егоцентричний світогляд, маркований словом EGO. З точки зору візуалізації ментальних просторів обидві метафори є метафорами-ідентифікаціями, оскільки лише один з доменів кожної метафори зображений візуально, а саме джерельний або домінантний простір у вигляді геометричної фігури, в той час як другий домен (цільовий) позначений вербально. У свою чергу, візуалізовані простори зображені як контейнерні метафори: змістом контейнерів – кола і трикутника є різноманітність живих організмів на планеті Земля, зображених у різних конфігураціях.

За типом концептуальної мережі обидві метафори є одно просторовими / одно діапазонними, у яких ввідні простори мають різну фреймову структуру, але домінантним для інтеграції є лише один фрейм, елементи якого відображаються у бленді і у другому просторі (недомінантному або цільовому), повністю зберігаючи топологію зв'язків. Домінантні фрейми структурують ввідні простори, пов'язані з двома різними геометричними фігурами. Відповідно, у бленд і у ввідні простори ECO і EGO мапуються елементи, пов'язані

як з ознаками, в тому числі конотативними і символічними, кола і трикутника, так і з особливостями їх візуалізації.

У першій метафорі Его – це Трикутник в бленді відображаються відношення, насамперед пов'язані з візуалізацією геометричної фігури. Так, розташування людини-чоловіка на вершині трикутника, що відображає положення верхньої вертикалі, проектується в суміші як домінуюча позиція людини, що підпорядковує собі усі види і форми життя на планеті, вибудовуючи з ними вертикальні, тобто владні відносини.

В цьому зв'язку, позиція людини як вершини трикутника відображується у бленді як відношення Вертикаль – Ієрархія, що залучає орієнтаційну когнітивну імідж-схему «верх-низ», а також конвенційну концептуальну метафору БУТИ ПІДКОНТРОЛЬНИМ / ПІДВДАНИМ СУБЄКТОМ – БУТИ УНИЗУ (BEING SUBJECT TO CONTROL is DOWN). Імідж-схеми «верх-низ» і «контейнеру» структурують, разом з зазначеною метафорою «загального рівня», родовий простір ознак, спільних для ввідних просторів ЕГО і ТРИКУТНИК, в чотирьох просторовій ментальній моделі метафори.

Відношення ієрархії, домінування і підпорядкування стосуються не лише інших біологічних видів, але й людини, іншої за статтю, оскільки жінка на рисунку не розташована на горизонталі з чоловіком, а займає у вмісті трикутника другий рівень ієрархії разом з морськими ссавцями. Мапування у бленд відношень ієрархії і вертикалі підтримуються конотативними значеннями, асоційованими з фігурою трикутника. Так, у різних культурах ця геометрична фігура символізує саме домінуючий чоловічий принцип.

Вибіркові проекції із домінантного простору ТРИКУТНИК відображуються у бленд і заповнюють структуру фрейму ЕГО такими мапуваннями: Его – це домінування, Его – це підпорядкування, Его – це ієрархія, Его – це дискримінація всіх біологічних видів, включаючи людину-жінку.

Особливості концептуальної інтеграції в одно діапазонній мережі метафори ЕГО – ТРИКУТНИК проілюстровані рисунком 2. Використані нотаційні позначення включають такі абревіатури, як: ВП1 і ВП2 – відповідно, Вхідні Простори 1 і 2; РП – Родовий Простір; ПБ – Простір Бленду.

Друга метафора у зображенні-диптиху, а саме ЕКО – це КОЛО, за типом концептуальної мережі також є одно діапазонною, оскільки у суміш відображуються відносини і елементи структури домінантного фрейму, що організує ввідний простір КОЛО. Такі елементи пов'язані як з інтерпретацією геометричної форми кола і особливостей його візуалізації, так із когнітивною обробкою асоційованих з

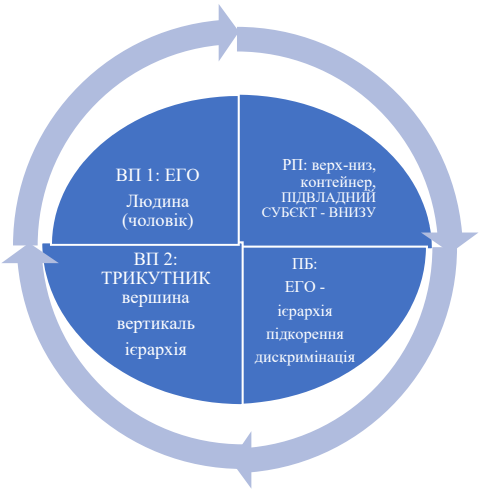

Рис. 2. Концептуальна інтеграція в одно діапазонній мережі: метафора ЕГО – ТРИКУТНИК

колом додаткових символічних значень, що здійснюється на етапі розвитку бленду.

Коло відображає сферу, всі точки якої рівновіддалені від центру, таким чином візуально кодуючи значення рівності та рівних прав усіх форм і видів життя, що населяють планету Земля. Ці значення проектуються в суміш, заповнюючи структуру цільового входу ЕКО. Крім того, геометрична форма кола є асоційованою з такими додатковими символічними значеннями, як цілісність, єдність та гармонія. При мапуванні на структуру фрейму ЕКО вибрані елементи утворюють відображення, такі як: Еко – рівність форм життя, Еко – рівні права всіх живих організмів, Еко – цілісність, Еко – єдність, Еко – гармонія.

Специфіка концептуальної інтеграції в одно діапазонній мережі метафори ЕКО – КОЛО проілюстрована рисунком 3.

Оскільки візуальне зображення є складною метафорою-диптихом, що поєднує два метафоричних образа, його подальша когнітивна обробка здійснюється у напрямку утворення нових структур на основі співвіднесення мапувань, отриманих у блендах двох метафор. Ментальні простори ЕКО і ЕГО об’єднані вітальним відношенням Ідентичності (одна Планета Земля, але з різною конфігурацією і взаємозв’язками форм життя). Водночас, завдяки особливостям візуалізації доменів, представлених геометричними фігурами, і залученню додаткових асоціативно-символічних значень актуалізується

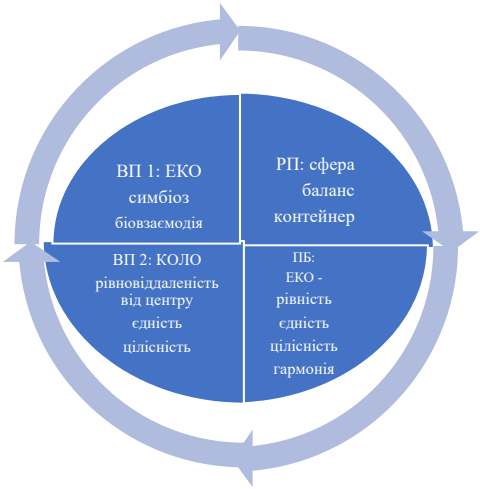

Рис. 3. Концептуальна інтеграція в одно діапазонній мережі: метафора ЕКО – КОЛО

вітальне відношення Дисаналогії (Disanalogy), що дозволяє концептуалізувати реципієнті ментальні простори ЕКО і ЕГО у комплексі протилежних елементів і відносин.

Нейтралізація концептуальної опозиції здійснюється на етапі Композиції інтегративного бленду комплексної метафори, з появою у ньому таких нових структур, як: Его – це руйнування гармонії, Его – це заперечення єдності і цілісності форм життя, Его – нерівність. На етапі Завершення когнітивної обробки у бленд комплексної метафори можуть залучатися додаткові конотації і асоціації, пов'язані з ввідним простором ТРИКУТНИК як неприродної форми для круглої планети Земля.

Розвиток або елаборація бленду інтегрованої метафори здійснюється як концептуалізація егоцентричного світогляду як неприродного типу стосунків між формами життя на планеті Земля (круглої планети), який порушує гармонію та взаємозв'язок. Подальший динамічний розвиток бленда з його розробкою у сценарій можливий на основі вітальних причинно-наслідкових зв'язків та схеми орієнтації вертикальний – горизонтальний. Гармонія, єдність і рівність відновлюються, якщо его-підхід до Землі замінити еко-світоглядом, із позбавленням людини місця на вершині вертикалі і її переміщенням у коло взаємодії і взаємо-єдності з іншими формами життя.

Отже, виведення значення комплексної метафори і її складників в однодіапазонній мережі концептуальної інтеграції є ускладненим

через необхідність когнітивної обробки, поряд з візуалізованими деталями, асоціативних і символічних зв'язків, закодованих геометричними формами і особливостями їх візуалізації.

Висновки з дослідження. На основі проведеного аналізу комплексної візуальної метафори доходимо наступних висновків. За способом візуалізації проаналізоване метафоричне зображення є складною візуальною метафорою, що інтегрує дві метафори-ідентифікації, у яких один із доменів маркований візуально, а другий – текстуально.

За типом концептуальної мережі обидві метафори є одно діапазонними, оскільки домінантним для концептуальної інтеграції є в них лише фрейм одного вхідного ментального простору, елементи якого відображаються у бленді і заповнюють структуру фрейму другого вхідного простору. Домінантні фрейми включають елементи і відношення, що пов'язані з вхідними просторами ТРИКУТНИК і КОЛО та базуються як на особливостях візуалізації фігур і їх вмісту, так і на асоційованих з цими геометричними фігурами символічних значень. Ментальні простори, що надають структури для заповнення елементами, включають ЕГО (его-світогляд) і ЕКО (еко-світогляд). Вибіркові проекції із домінантного простору ТРИКУТНИК відображуються у бленді такими мапуваннями: Его – це домінування, Его – це підпорядкування, Его – це ієрархія, Его – це дискримінація. Родовий простір концептуальної мережі метафори включає орієнтаційну образ-схему «верх-низ» і конвенційну концептуальну метафору Підконтрольність / Підвладність – Низ (положення Внизу). Елементи фрейму Коло утворюють у бленді такі мапування, як: Еко – рівність форм життя, Еко – рівні права, Еко – цілісність, Еко – єдність, Еко – гармонія.

У комплексній метафорі ментальні простори ЕКО і ЕГО об'єднані вітальним відношенням Ідентичності (одна Планета Земля) і Дисаналогії (візуалізація різними формами і конфігураціями) елементів і відносин. На етапі Композиції інтегративного бленду у змішаному просторі відображаються такі мапування, як: Его – це руйнування гармонії, Его – це заперечення єдності і цілісності форм життя, Его – нерівність. На етапі Завершення бленд залучає асоціативне знання щодо того, що коло є природною, а трикутник – неприродною формою для планети Земля. Елаборація бленду здійснюється як сценарій заміни его-підходу еко-світоглядом, із позбавленням людини місця на вершині вертикалі і її переміщенням у коло взаємодії, гармонії і рівності з іншими формами життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bort-Mir L., Bolognesi M. Reliability in the identification of metaphors in (filmic) multimodal communication. *Multimodal Communication*, Vol. 11, Issue 3, 2022. P. 187–201.
2. Fauconnier G. Generalized integration networks. In V. Evans & S. Pourcel (eds). *New Directions in Cognitive Linguistics*, 2009. P. 147–160.
3. Fauconnier G. & Turner M. *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books, 2002. 464 p.
4. Forceville Ch. Identifying and Interpreting Visual and Multimodal Metaphor in Commercials and Feature Films. *Metaphor and Symbol*, Vol. 39, Issue 1, 2024. P. 40–54.
5. Forceville Ch. *Visual and Multimodal Communication: Applying the Relevance Principle.* New York: Oxford Academic, 2020. 288 p.
6. Joy A., Sherry Jr, J. F., Deschenes J. Conceptual blending in advertising. *Journal of business research*, Vol. 62, Issue 1, 2009. P. 39–49.
7. Kövecses Z. Visual metaphor in extended conceptual metaphor theory. In R. Benczes, V. Szelid (eds.). *Visual Metaphors*, 2022. P. 15–32.
8. Kravchenko N., Prokopchuk M., Muntian O., Zvereva M., & Kozachuk A. Visual metaphor analysis: a relevance theory approach. *Amazonia Investiga,* 13(80), 2024. P. 233–241.
9. Kravchenko N., Shanaieva-Tsymbal L. Multimodal Ukrainian Brand Narrative: Semiotics, Structure, Archetypes. *Bulletin of Alfred Nobel University. Series "Philological Sciences"*, Vol. 2, Issue 26/2, 2023. P. 27–44.
10. Kravchenko N., Yudenko O. Visual metaphor in commercial ad: effectiveness or failure? *Cognition, Communication, Discourse*, Vol. 23, Issue 4, 2021. P. 62–71.
11. Lagerwerf L., Van Mulken M., Lagerwerf J.B. Conceptual similarity and visual metaphor: effects on viewing times, appreciation, and recall. *Frontiers in Communication*, Vol. 8, 2023. P. 1–13.
12. MacCormac E.R. *A Cognitive Theory of Metaphor*. Cambridge MIT Press, 1985. 254 p.
13. Peterson M. O. Aspects of visual metaphor: An operational typology of visual rhetoric for research in advertising. *International Journal of Advertising: The Review of Marketing Communications*, Vol. 38, Issue 1, 2019. P. 67–96.
14. Yus F. Finding relevance in smartphone advertising. *Internet Pragmatics,* Vol. 6, Issue. 1, 2023. P. 1–41.
15. Yus F. Visual metaphor versus verbal metaphor: A unified account. In C. Forceville, E. Uriós-Aparisi (eds.). *Multimodal Metaphor*. Berlin, New York: De Gruyter Mouton, 2019. P. 147–172.

УДК 811.111’42:81’276.6(045)
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.124-131

Олександра Левоненко,
аспірантка,
Запорізький національний університет
https://orcid.org/0000-0003-1244-5720
м. Запоріжжя, Україна

Категорія ввічливості та засоби її актуалізації в англомовному юридичному дискурсі

The category of politeness and means of its actualization in English legal discourse

Анотація. *У статті досліджується категорія ввічливості як комунікативно-прагматичний феномен, з особливим акцентом на її реалізацію в англомовних юридичних текстах. Ввічливість розглядається як складна багатогранна категорія, що охоплює вербальні та невербальні засоби вираження, а також соціокультурні та лінгвістичні аспекти комунікації.*

У роботі визначаються основні етапи та напрями дослідження категорії ввічливості в лінгвістиці. Класичний етап характеризується аналізом ввічливості як прагматичної категорії мовлення та комунікації, де увага зосереджена на мовних стратегіях, спрямованих на підтримку гармонійних відносин між комунікантами. Дискурсивний етап враховує ментальні, соціо- та лінгвокультурні аспекти ввічливості, підкреслюючи її залежність від контексту та культурних норм. Інтеракційний етап базується на ідеї спільного конструювання та розуміння ввічливості учасниками комунікації, акцентуючи увагу на динаміці взаємодії та спільному створенні значень.

Особлива увага приділяється явищу ґеджування (hedging), яке є невід’ємною характеристикою англомовної юридичної комунікації. Ґеджування розглядається як засіб пом’якшення категоричності висловлювань, що дозволяє уникнути прямолінійності та забезпечити більш обережне формулювання думок. У юридичних текстах це проявляється через використання модальних дієслів, умовних конструкцій, вставних слів та фраз, які знижують ступінь категоричності тверджень і забезпечують гнучкість інтерпретації.

Аналізуються також вербальні та невербальні засоби актуалізації ввічливості в англомовних юридичних текстах. До вербальних засобів належать формули ввічливості, евфемізми, непрямі мовленнєві акти, використання пасивних конструкцій та номіналізацій. Невербальні засоби включають такі аспекти, як форматування тексту, використання певних шрифтів, розташування інформації на сторінці, що сприяє створенню відповідного тону та настрою спілкування.

Різноманітні підходи до трактування категорії ввічливості зумовлені її комплексністю та багатоаспектністю, а також різними теоретичними

та методологічними засадами її вивчення. У статті підкреслюється важливість урахування культурних та соціальних норм при аналізі ввічливості, оскільки те, що вважається ввічливим в одній культурі, може сприйматися інакше в іншій.

Таким чином, дослідження категорії ввічливості та засобів її актуалізації в англомовних юридичних текстах дозволяє глибше зрозуміти механізми комунікації в юридичному дискурсі, а також виявити специфіку використання мовних засобів для досягнення комунікативних цілей.

Ключові слова: *категорія ввічливості, англомовний юридичний дискурс, ґеджування, прагматика, засоби актуалізації.*

Summary. *The article emphasizes politeness as a communicative and pragmatic phenomenon, focusing on its manifestation in English-language legal texts. Politeness is regarded as a complex and multifaceted category encompassing verbal and nonverbal means of expression and communication's sociocultural and linguistic dimensions.*

The study identifies the main stages and directions in the study of politeness within linguistics. The classical stage is characterized by analyzing politeness as a pragmatic category of speech and communication, focusing on linguistic strategies aimed at maintaining harmonious relationships between communicators. The discursive stage takes into account mental, socio-, linguistic, and cultural aspects of the generation of politeness, emphasizing its dependence on context and cultural norms. The interactional stage is based on the idea of the joint construction and understanding of politeness by communication participants, highlighting the dynamics of interaction and the co-creation of meanings.

Special attention is given to hedging, which is an integral characteristic of English-language legal communication. Hedging mitigates the categorical nature of statements, allowing for a more cautious formulation of thoughts. In legal texts, this is manifested through modal verbs, conditional constructions, and parenthetical words and phrases, which reduce the degree of categorical assertions and provide flexibility in interpretation.

The article also analyzes verbal and nonverbal means of actualizing politeness in English-language legal texts. Verbal means include politeness formulas, euphemisms, indirect speech acts, passive constructions, and nominalizations. Nonverbal means encompass aspects such as text formatting, the use of specific fonts, and the arrangement of information on the page, which contribute to the creation of an appropriate tone and mood in communication.

Due to its complexity and multifaceted nature, as well as the different theoretical and methodological foundations of its study, various approaches exist to interpreting the category of politeness. The article emphasizes the importance of considering cultural and social norms when analyzing politeness, as what is considered polite in one culture may be perceived differently in another.

Thus, studying the category of politeness and the means of its actualization in English-language legal texts allows for a deeper understanding of the mechanisms of communication in legal discourse, as well as identifying the specifics of using linguistic means to achieve communicative goals.

Key words: *politeness category, English-language legal discourse, hedging, pragmatics, means of actualization.*

Вступ. У сучасній лінгвістиці категорія ввічливості розглядається як ключовий елемент ефективної комунікації, що сприяє підтриманню соціальної гармонії та уникненню конфліктів між учасниками спілкування. Ввічливість охоплює як вербальні, так і невербальні засоби, які забезпечують дотримання соціальних норм та етикету.

Юридичний дискурс, зокрема англомовний, характеризується високим ступенем формальності та специфічними комунікативними стратегіями. У цьому контексті ввічливість відіграє важливу роль у забезпеченні ефективної взаємодії між сторонами, підтриманні професійної етики та створенні сприятливого комунікативного середовища.

На нашу думку, питання засобів актуалізації категорії ввічливості в науковій комунікації недостатньо висвітлено, що і є **метою** цієї наукової роботи.

У зв'язку з цим **завданнями** є аналіз основних етапів та напрямів дослідження ввічливості в лінгвістиці, з'ясування вербальних та невербальних засобів актуалізації ввічливості, встановлення корелятивного зв'язку між ввічливістю та ґеджуванням та засобами їх актуалізації в англомовному юридичному дискурсі.

Методологія та методи дослідження. У дослідженні використано комплексний підхід, що поєднує якісні та кількісні методи аналізу. Методологічною основою роботи є когнітивно-дискурсивний та прагмалінгвістичний підходи, що дозволяють розглянути категорію ввічливості в науковій комунікації крізь призму її мовної реалізації та функціонального навантаження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорія ввічливості не є новою в лінгвістиці і досліджується в різних мовознавчих парадигмах, таких як прагматика [5; 9; 11], лінгвокультурологія [3], та концептологія [2]. Попри численні наукові праці, єдиного загальноприйнятого визначення цієї категорії досі не існує. Різні дослідники по-різному трактують її сутність, виділяють різні етапи вивчення та засоби вираження ввічливості.

Зародження категорії ввічливості в лінгвістиці пов'язується з дослідженнями англо-американського напряму другої половини XX століття. У 60-х і 70-х роках у роботах Е. Гоффмана, а також П. Браун і С. Левінсона були опубліковані основні тези з вивчення форм ввічливої поведінки. У зарубіжній лінгвістичній літературі надається велике значення розробці теорії ввічливості [5; 6], оскільки вважається, що ця категорія відіграє важливу роль в процесі комунікації. Дослідники дійшли висновку, що лінгвістична ввічливість існує для того, щоб «зберегти обличчя слухача»

[5, с. 345]. Під «обличчям» розуміється самоповага, а в процесі спілкування необхідно зберегти, підтримати самооцінку людини. При цьому зберегти обличчя – це не мета комунікації, а умова, без виконання якої нормальне спілкування неможливо. Вміти виконувати цю умову повинен кожен член суспільства [4, с. 159; 5, с. 61].

Слід зазначити, що через багатовимірність поняття ввічливості науковці трактують його по-різному, спираючись на різні теоретичні та методологічні підходи. В історії лінгвістичних досліджень цієї категорії виокремлюють такі етапи [7, с. 32–33]:

Класичний (прагматичний) – пов'язаний із роботами П. Грайса [8], теорією ввічливості Р. Лакоффа [9], а також дослідженнями П. Браун і С. Левінсона [5] та Дж. Ліча [11];

Дискурсивний – розвивається в межах дискурс-аналізу, де ввічливість розглядається крізь призму ментальних, соціокультурних, лінгвокультурних та інших чинників, що впливають на її реалізацію в мовленні та дискурсі [1];

П. Грайс визнає існування максими ввічливості [8, с. 47]. Р. Лакофф, застосовуючи переважно прагматичний підхід, класифікує ввічливість на основі її функцій. В її концепції, яка охоплює як вербальну, так і невербальну комунікацію, виділяються три ключові принципи ввічливої взаємодії [10]:

– не нав'язуйся ("don't impose");

– залишай простір для вибору ("give options");

– виявляй доброзичливість ("make the listener feel good, be friendly").

Ці принципи припускають, що мовні формули ввічливості можуть бути застосовані у різних комунікативних контекстах, проте їхня інтенсивність та конкретна форма вираження залежать від обставин взаємодії.

Ввічливість є системою стратегій, яка змінюється залежно від ситуації. Дослідження категорії ввічливості свідчить, що концепція, запропонована П. Браун і С. Левінсоном, є найповнішою та послідовною. В її основі лежить поняття «обличчя» (public self-image face) – позитивної соціальної цінності, яку кожен член суспільства прагне підтримувати. Будь-які мовленнєві дії спрямовані або на збереження «обличчя», або на запобігання його втраті.

На базі понять «збереження» та «втрата обличчя» П. Браун і С. Левінсон створили загальну теорію ввічливості, що пояснює передбачуваність мовленнєвих актів з огляду на їхню «вагомість». Визначальними чинниками виступають соціальна дистанція між співрозмовниками та складність дії, яка може загрожувати «обличчю» учасника комунікації. Основний принцип цієї теорії полягає в тому,

що чим вища ймовірність завдання шкоди «обличчю» слухача (Face Threatening Acts), тим більш ввічливо висловлюється мовець.

Однією з ключових складових увічливості є ґеджування (від англ. hedge – невизначений, ухильний вислів). Його розглядають як «етикетний елемент дискурсу» [7, с. 17] та категорію, що сприяє досягненню позитивного результату у спілкуванні [12, с. 135].

Феномен ґеджингу є невід'ємною характеристикою англомовного наукового дискурсу. О. М. Ільченко визначає його як універсальний маркер, що відіграє важливу роль у формуванні смислового та прагматичного навантаження англомовних наукових текстів [2, с. 147]. Завдяки ґеджуванню дослідники можуть завуальовувати негативні оцінки та пом'якшувати категоричність своїх тверджень у наукових текстах англійською мовою.

Термін «hedging» вперше запровадив Дж. Лакофф, який звернув увагу на особливі мовні одиниці, зокрема «*власне кажучи», «вельми», «дуже»,* що могли як уточнювати висловлювання, так і робити його більш розмитим. Основна увага дослідника була зосереджена на предикативному аспекті ґеджування, хоча він також зазначив, що це явище може реалізовуватися різними мовними засобами [9, с. 251].

Ідеї Лакоффа були розвинуті Г. Клеменом, який довів, що саме поняття *hedging* містить у собі елемент невизначеності, а не лише представляє речі такими, якими вони є. Загалом ґеджування передбачає певні обмеження у висловлюваннях або твердженнях, що дозволяють мінімізувати ризик, пов'язаний із їхньою інтерпретацією [7, с. 18]. Його основна функція – пом'якшення категоричності висловлювання, оскільки без нього мовлення може звучати занадто прямолінійно, емоційно або навіть різко.

У правовій комунікації ґеджування служить життєво важливим інструментом, який впливає на дискурс, розглядаючи та керуючи складною соціальною динамікою, присутньою в правових умовах. Ґеджування допомагає підтримувати та регулювати стосунки між комунікантами, гарантуючи, що взаємодія залишається шанобливою та уважною до різноманітного походження учасників [2].

Наприклад, у судових дебатах адвокат може використати прийом ґеджування, заявляючи: *"It seems that the evidence suggests..."* замість *"The evidence proves..."* [7]. *Це* дозволяє уникнути категоричних тверджень, які можуть бути оскаржені опонентом, та залишає простір для альтернативних інтерпретацій.

Ґеджування відіграє важливу роль у гармонізації спілкування, дозволяючи більш плавний обмін, що визнає складність правового контексту [12]. Пом'якшуючи іллокутивну силу висловлювань, ґеджування допомагає захистити пропозиційний зміст, тим самим

запобігаючи потенційним конфліктам і непорозумінням, які можуть виникнути внаслідок прямих і недвозначних тверджень [13].

Зокрема, у контрактах часто використовуються такі фрази, як *'to the best of our knowledge"* або *"subject to applicable laws",* що зменшує ризики юридичної відповідальності та враховує можливі зміни в законодавстві.

Це є особливо важливим у правових умовах, де динаміка влади та соціальний статус можуть суттєво впливати на дискурс, оскільки ґеджування дозволяє співрозмовникам спритно керувати цими відносинами. Наприклад, суддя може пом'якшити наказ, кажучи: *"I would advise you to consider..."* замість *"You must..."* [7], зменшуючи таким чином тиск на підсудного або адвоката.

Крім того, стратегії ґеджування сприяють збереженню обличчя як для того, хто говорить, так і для того, хто слухає, що є ключовим аспектом при розгляді делікатних питань або невизначених правових тлумачень [14]. Наприклад, у дипломатичних переговорах юристи можуть використовувати формулювання, такі як *"There might be room for discussion regarding..."* замість прямого *"This is incorrect"* [7].

Таким чином, ґеджування виконує не лише лінгвістичну функцію, але також відіграє важливу соціальну роль, передаючи нюанси, пов'язані з певністю та зобов'язаннями, одночасно відображаючи соціокультурні виміри правової комунікації [12].

Досліджуючи категорію ввічливості в англомовному юридичному дискурсі, дослідження підкреслює еволюцію теорії ввічливості від її ранніх формулювань до більш складного розуміння, яке визнає взаємодію прагмалінгвістичної та соціолінгвістичної поведінки.

Наприклад, у судових рішеннях часто використовуються ввічливі вирази, такі як *"It is respectfully submitted that..."* або *"With all due respect..."* [8], які допомагають пом'якшити потенційно критичні або спірні висловлювання.

Ця перспектива узгоджується з сучасними поглядами в лінгвістиці, які наголошують на значенні соціокультурних норм та індивідуальних ментальних рамок у керуванні використанням мови. Примітно, що роль ґеджування постає як життєво важливий механізм у правовій комунікації, полегшуючи навігацію соціальними ієрархіями, одночасно забезпечуючи повагу та пристойність у взаємодії.

Пом'якшуючи іллокутивну силу висловлювань, ґеджування не тільки захищає пропозиційний зміст юридичного дискурсу, але й відображає складності, притаманні правовому контексту. Наприклад, у переговорах між юридичними сторонами фрази на зразок

“*We might consider the possibility of...”* замість *“We will agree to...”* [8] дозволяють залишати простір для подальших маневрів.

Вербальні та невербальні засоби актуалізації ввічливості в англомовних юридичних текстах відіграють важливу роль у забезпеченні ввічливості та ефективності юридичної комунікації, допомагаючи досягати балансу між формальністю, чіткістю та етикетом мовлення.

Зокрема, серед вербальних засобів актуалізації ввічливості в юридичних документах можна виокремити формули ввічливості, що виражають повагу до адресата. Наприклад, у юридичних листах часто використовуються такі звернення, як *“Dear Sir/Madam”,* або *“We respectfully request that...”* [8], що демонструє офіційний стиль спілкування.

Евфемізми, як ще один різновид вербальних засобів, сприяють пом’якшенню можливих негативних наслідків комунікації. Наприклад, замість прямого *“breach of contract”* (порушення договору) може використовуватися формулювання *“failure to fulfill contractual obligations”*, що звучить менш звинувачувально.

Непрямі мовленнєві акти також широко застосовуються у юридичних текстах для зниження категоричності висловлювань. Наприклад, у судових рішеннях замість прямого наказу *“You must comply with the court order”* може використовуватися м’якше формулювання *“It is expected that compliance with the court order will be ensured”* [13].

До невербальних засобів можна віднести використання форматування, що підкреслює важливість певних частин тексту. Наприклад, у контрактах ключові положення можуть бути виділені жирним шрифтом або капіталізацією (*“THE PARTIES AGREE THAT...”*), що привертає увагу до критично важливої інформації.

Крім того, розташування інформації на сторінці може впливати на сприйняття тексту. У судових рішеннях і офіційних документах часто застосовується поділ на параграфи та використання маркованих списків, що сприяє логічній структуризації інформації та полегшує її розуміння.

Висновки з дослідження. Досліджуючи категорію ввічливості в англомовному юридичному дискурсі, дослідження підкреслює еволюцію теорії ввічливості від її ранніх формулювань до більш складного розуміння, яке визнає взаємодію прагмалінгвістичної та соціолінгвістичної поведінки. Результати показують, що ввічливість не є статичним атрибутом, який визначається виключно фіксованими соціальними категоріями; скоріше це динамічна конструкція, сформована контекстуальними впливами та спільним конструюванням значення між співрозмовниками. Ця перспектива узгоджується з сучасними поглядами в лінгвістиці, які наголошують на значенні

соціокультурних норм та індивідуальних ментальних рамок у керуванні використанням мови. Примітно, що роль ґеджування постає як життєво важливий механізм у правовій комунікації, полегшуючи навігацію соціальними ієрархіями, одночасно забезпечуючи повагу та пристойність у взаємодії. Пом'якшуючи іллокутивну силу висловлювань, ґеджування не тільки захищає пропозиційний зміст юридичного дискурсу, але й відображає складності, притаманні правовому контексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєва О. О. Ввічливість в англомовному науковому дискурсі: проблема визначення. *Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія: Філологія.* 2000. № 4. С. 20–26.
2. Ільченко О. М. Ґеджінг в аспекті етикетизації. *Мовні і концептуальні картини світу: збірник наукових праць.* Київ: Логос, 2000. № 38. С. 147–155.
3. Кущ Е. О. Лінгвоідеологічні та комунікативні особливості політичного дискурсу Великобританії з питань імміграції. *Мова і культура. Наукове видання. Серія «Філологія».* Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2004. Вип. 7. Т. 3. Ч. 2. С. 116–122.
4. Федіна М. Інтерпретація поняття «обличчя» як методологічного підґрунтя в дослідженнях теорії лінгвістичної ввічливості П. Браун і С. Левінсона та моделей неввічливості Дж. Калпепера й Д. Баусфілда. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* 2015. № 15. Т. 2. С. 157–160.
5. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 352 p.
6. Brown P., Levinson S., Goody E. (Ed.) Universal in Language Usage: Politeness Phenomena. *Questions and Politeness: Strategies in Social Interaction.* Cambridge: Cambridge University Press, 1978. P. 56–289.
7. Clemen G., Gotti M., Dossena F. (Eds.). The Concept of Hedging: Origins, Approaches and Definitions. *Academic Discourse and Critical Thinking.* Berlin: Walter de Gruyter, 1996. P. 85-96.
8. Grice H. P., Cole P., Morgan J. L. (Eds.). Logic and Conversation. *Syntax and Semantics.* New York: Academic Press, 1975. Vol. 3. P. 41–58.
9. Lakoff G. Hedges: A Study of Meaning Criteria and the Logic of Fuzzy Concepts. *Papers from the Eighth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society.* Chicago: Chicago University Press, 1972. 296 p.
10. Lakoff R. Language and Women's Place. New York: Harper & Row, 1975. P. 45–79.
11. Leech G. Principles of Pragmatics. London: Longman, 1983. 442 p.
12. Vass Ward H. A Comparative Analysis of Hedging in a Corpus of Two Written Legal Discourse Genres: дис. ... д-ра філол. наук: 4.11.2015, Madrid, Universidad Politécnica de Madrid, 2015. 318 p.
13. Vlasyan G. R. Linguistic Hedging In The Light Of Politeness Theory. In I. V. Denisova (Ed.), Word, Utterance, Text: Cognitive, Pragmatic and Cultural Aspects. Future Academy: *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*, 2018. P. 685–690. DOI: 10.15405/epsbs.2018.04.02.98.

УДК 811.111
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.132-140

Ірина Лелет,
доцент кафедри «Філологія»,
Одеський національний морський університет
https://orcid.org/0000-0002-0865-9358
м. Одеса, Україна

Вплив цифрової комунікації на трансформацію мовних норм англійської мови : аналіз сучасних тенденцій

Influence of digital communication on the English language norms: analysis of modern tendencies

Анотація. *Представлене дослідження є спробою проаналізувати та описати вплив сучасних цифрових технологій на традиційні мовні норми англійської мови, простеживши лексичні, синтаксичні та графічні трансформації. Цифрова комунікація (далі – ЦК) представлена соціальними мережами, месенджерами та онлайн-платформами, сприяє модифікації традиційних мовних норм. Вплив ЦК на англійську мову є вагомим: її лексичний склад збагачується новими словами, запозиченнями, абревіатурами, акронімами, які швидко адаптуються до норм англійської мови. Використання термінів з інших мов, таких як «emoji» та «anime» (японська), «meme» (грецька), «avatar» та «rendezvous» (французька), свідчить про глобалізацію цифрового простору. Поява різних графічних елементів, таких як емодзі або CamalCase, в ЦК спричинена технічними обмеженнями й необхідністю швидкої передачі інформації. Вони відбивають культурні особливості спільнот, що використовують ці засоби спілкування. Важливим аспектом є синтаксичні зміни: спрощення речень, скорочення синтаксичних конструкцій та використання неформального стилю. Методологія дослідження включає аналіз цифрового дискурсу, зокрема коментарів та загальнодоступних публікацій. Основні тенденції ЦК включають економію мовленнєвих зусиль, гібридність, інтерактивність і динамізм. Ці зміни значно впливають на комунікативну культуру та адаптацію англійської мови до нових умов спілкування. Трансформації у нормах англійської мови, спричинені сучасними тенденціями, відображають загальний процес мовної еволюції під впливом технологій. Дослідження демонструє, що цифрова комунікація є рушійною силою трансформацій сучасної англійської мови, що виражається в адаптації лексичних норм, появі нових засобів вираження та зміні структурної організації тексту. Перспектива проведеного дослідження вбачається у вивченні змін мовних стратегій в цифровому спілкуванні під впливом процесів розвитку сучасних норм англійської мови.*

Ключові слова: *англійська мова, емодзі, лексика, мовні норми, сленг, синтаксис, соціальні мережі, цифрова комунікація.*

Summary. *The present paper is an attempt to analyse and describe the impact of modern digital technologies on traditional English language norms by tracing lexical, syntactic and graphic transformations. Digital communication (or DC), represented by social media, messengers and online platforms, contributes to the modification of traditional language norms. The impact of digital communication on the English language is significant: its vocabulary has been enriched with new words, borrowings, abbreviations, and acronyms that quickly adapt to the norms of the English language. The use of terms from other languages, such as "emoji" and "anime" (Japanese), "meme" (Greek), "avatar", and "rendezvous" (French), is evidence of the globalisation of the digital space. The appearance of various graphic elements, such as emojis or CamalCase, in DC has been caused by technical limitations and the need to transmit information quickly. They reflect the cultural characteristics of the communities that use these means of communication. Syntactic changes make up an important aspect as well: simplification of sentences, reduction of syntactic constructions and use of informal style. The research methodology includes the analysis of digital discourse, including comments and publicly available publications. The main trends in DC include saving speech effort, hybridity, interactivity and dynamism. These changes have a significant impact on the communicative culture and the adaptation of English to new conditions of communication. Transformations in the norms of the English language caused by modern trends reflect the general process of linguistic evolution under the influence of technology. The study demonstrates that digital communication is the driving force behind the transformations of contemporary English, which is reflected in the adaptation of lexical norms, the appearance of new means of expression and changes in the structural organisation of the text. The perspective of the research is to study the changes in language strategies in digital communication under the influence of the processes of development of modern English language norms.*

Key words: *digital communication, emojis, English language, linguistic norms, slang, social networks, syntax, vocabulary.*

Вступ. Сучасні цифрові технології суттєво впливають на всі сфери людського життя, зокрема на мову та комунікацію. Соціальні мережі, месенджери та інші платформи цифрового спілкування сприяють зміні мовних норм англійської мови, породжуючи нові лексичні, синтаксичні та графічні особливості. Глобалізація та миттєва передача інформації через інтернет сприяють поширенню нових мовних явищ, які швидко стають звичними для широкого кола англомовних користувачів. Їх вивчення зумовлює ***актуальність*** представленої наукової розвідки.

Вплив цифрової комунікації на англійську мову сприяє виникненню різних тенденцій, що стають джерелом для лінгвістичних досліджень. Багато українських науковців вивчають особливості інтернет-спілкування, а саме: його стилі та етикет (С. В. Зайцева, О. І. Луценко, К. Огороднік, В. В. Посохова, М. О. Столярова);

аналізують вплив цифрового середовища на лексичний склад, орфографію, граматичну структуру та стилістичні особливості сучасної англійської мови (О. Стойко, І. Попович, В. Пітьовка); досліджують англіцизми в українській інтернет-комунікації (Я. В. Битківська, Г. Б. Гудима, О. Дмитренко, С. Кохан, Л. П. Кислюк, Л. В. Кравчук, М. Кухтик, Ю. О. Молоткіна, Я. Шевченко), що свідчить про взаємний вплив мов у цифровому просторі; розглядають соціально-психологічні проблеми спілкування у віртуальній реальності (Н. Г. Грабар). Не залишаються осторонь й зарубіжні лінгвісти, серед яких С. Кемп, К. Кімделл, С. Наусен, І. Реймонд, Д. Дерек та С. Тагліамонт, чиї праці присвячені різним аспектам цифрового спілкування та його впливу на мову.

Численні дослідження підкреслюють, як інтернет-комунікація сприяє мовним змінам та адаптаціям у сучасному суспільстві.

Методологія та методи дослідження. ***Матеріалом*** дослідження обрано електронні листи та коментарі, публікації й дописи із вільного доступу в мережі Інтернет.

Проведення представленого дослідження уможливив *комплексний міждисциплінарний підхід*, який поєднує ***лінгвістичний аналіз, описову методологію, порівняльний та інтерпретативний аналізи*** для всебічного вивчення впливу цифрової комунікації на англійську мову в умовах сучасного медіапростору.

Ретельний *аналіз лінгвістичної літератури* дозволив встановити та окреслити ключові характеристики цифрової комунікації та специфіку її прояву в англомовному сегменті інтернету; за допомогою *методу якісного контент-аналізу* цифрових текстів (наприклад, повідомлень у соціальних мережах, чатах, форумах, електронних листах) ідентифіковано лінгвістичні новоутворення, синтаксичні зміни, неологізми та графічні трансформації, що стали типовими для досліджуваного виду комунікації; *порівняльно-аналітичний метод* дозволив простежити зміни у структурі англійської мови під впливом цифрової комунікації, порівнюючи традиційні та сучасні мовні форми; *метод спостереження* застосовано для фіксації типових мовних явищ у віртуальному середовищі (скорочень, емодзі, акронімів, стилістичних особливостей, синтаксичних спрощень, а також використання *CamelCase*, графічної модифікації літер та символів); *етимологічний та семантичний аналізи* залучено до розгляду запозичень з інших мов, які інтегрувалися до англійської мови у цифровому дискурсі й зумовлюють тенденції глобалізації та мультикультурності в цифровій англомовній комунікації. В межах дослідження також використано елементи *дискурсивного аналізу*, що дало змогу інтерпретувати функціонування нових мовних одиниць у контексті

цифрового дискурсу, а також з'ясувати їхнє комунікативне навантаження в реальних мовленнєвих ситуаціях.

Комплексний підхід уможливлює повне осмислення впливу цифрової комунікації на англійську мову, що, в свою чергу, дозволяє нам зробити обґрунтовані висновки щодо трансформації лексичних, синтаксичних і графічних параметрів англійського мовлення у цифрову добу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українські лінгвісти приділяють значну увагу вивченню цифрової комунікації, визначаючи сучасні тенденції її впливу на англійську мову.

Цифрова комунікація (далі ЦК) – це процес обміну інформацією через цифрові технології, зокрема інтернет, соціальні мережі, месенджери, форуми та інші платформи. ЦК охоплює різні форми взаємодії, що відбуваються у віртуальному просторі. Ключовим аспектом ЦК є власне сама мережа Інтернет, через яку відбувається цей тип спілкування. Н. Г. Грабар стверджує, що мережа Інтернет є особливою сферою віртуального простору, яка сприяє взаємодії «людина – комп'ютер» та додає можливості комунікації «людина – комп'ютер – людина» [1, с. 2]. Інтернет слугує не лише посередником у спілкуванні, а й сприяє виникненню «віртуальних співтовариств» у віртуальній реальності, яка набуває ознак окремого специфічного світу, сформованого саме інтернет- спілкуванням [там само, с. 2].

ЦК може відбуватися синхронною (чати, відеодзвінки) та асинхронною (повідомлення, електронні листи, коментарі). Особливістю цього виду спілкування є використання текстових, аудіо- та візуальних елементів, які доповнюють або навіть замінюють традиційне мовлення [2; 5].

Тим не менш, ЦК – це спілкування, незважаючи на фізичну відсутність людини, що само по собі є реальним, живим, людським мислення, втіленим у текстову форму, яка може поєднувати словесне повідомлення, колір, звук, анімацію, графіку [3, с. 65].

Аналіз лінгвістичної літератури показує, що характерними рисами ЦК є наступні:

– лаконічність та економія лінгвальних засобів, що передбачає вживання скорочень, акронімів, емодзі та символів;

– спрощення синтаксису: уникнення чи мінімізація складних конструкцій, використання коротких речень або навіть окремих слів, опущення слів;

– гібридність та мультимодальність: текст комбінується з візуальними елементами (емодзі, GIF-анімаціями, стікерами, відео); різні графічні засоби надають емоційного забарвлення та розширюють

контекст для сприйняття повідомлення адресатом (прикладом цього слугують меми із текстовим супроводом);

– інтерактивність передбачає швидкий зворотній зв'язок: лайки, коментарі, репости, що дозволяють миттєво висловлювати свою думку та надавати підтримку; а також меми та інтернет-жаргон;

– динамічність: постійна зміна та адаптація до сучасних трендів мемів та інтернет-жаргонів;

– притаманність рис розмовного стилю мовлення: неформальний стиль спілкування, що зближує комунікантів та налаштовує на продовження спілкування, вживання еліптичних конструкцій, емфаза через повтори або капіталізацію [4; 7; 11].

Отже, ЦК є динамічною, гнучкою та адаптивною. Вона відображає сучасний ритм життя й особливості спілкування в мережі. Описані ключові характеристики сприяють швидкому й ефективному обміну інформацією.

Гібридність ЦК дозволяє комбінувати текстові та візуальні елементи, що підсилює виразність та емоційність повідомлень. Використання скорочень, акронімів, мемів, емодзі та графічних елементів робить спілкування більш зрозумілим та доступним, особливо серед молодіжної аудиторії.

Неформальний стиль спілкування в мережі Інтернет, численні скорочення та емфаза через повтори чи капіталізацію впливають на традиційні мовні норми, стаючи звичними навіть у робочих та офіційних комунікаціях.

Цифрова комунікація відображає сучасні тенденції спілкування, що ґрунтуються на швидкості, економії мовних засобів та інтеграції різних форматів інформації. Це явище продовжує розвиватися, змінюючи правила мовної взаємодії та впливаючи на комунікативну культуру суспільства.

Далі проаналізуємо, як трансформується англійська мова у цифрову епоху та які фактори впливають на її розвиток.

Один із найпомітніших аспектів трансформації англійської мови в цифрову епоху – це поява та активне використання неологізмів, комп'ютерної термінології, запозичень і скорочень. Наприклад, такі слова, як *google, tweet, blog, unfriend, selfie*, стали частиною повсякденного вжитку, відбиваючи зміни в культурі спілкування.

Запозиченнями, що згодом адаптувалися до фонетичних вимог, граматичної системи та семантичних норм англійської мови, походять з різних мов [8; 9]:

– японської: *emoji* (лексема, що позначає «піктограма» або «ідеограма»), *otaku* (людина, захоплена аніме, манґою чи комп'ютерними технологіями, часто має соціально ізольований стиль життя); *manga*,

anime – популярні японські комікси та анімація, що є частиною глобальної цифрової культури; *kaomoji* – японські текстові смайлики, які передають емоції за допомогою символів;

– китайської: *WeChat* – незважаючи на те, що це власне назва месенджера, термін став символом китайської моделі цифрового комунікаційного супроводу, де одна платформа об'єднує безліч сервісів;

– грецької: *meme* широко використовується в Інтернеті для позначення вірусного контенту;

– французької: *avatar* – графічне зображення або іконка, що представляє користувача у віртуальному середовищі; *déjà vu* – використовується в цифровому контексті для позначення повторюваних або передбачуваних ситуацій в Інтернеті; *rendezvous* – у технічній сфері може означати «точку зустрічі» або серверну точку підключення в мережевих системах.

Наявність подібних запозичень в англійській мові відображають глобалізацію технологій та вплив різних культур на розвиток цифрового середовища. Вони роблять мову *універсальною*, полегшуючи міжнародне спілкування в Інтернеті. Багато з цих термінів вже закріпилися в словниках, деякі продовжують еволюціонувати разом із розвитком технологій.

Активно використовуються абревіатури та акроніми типу *LOL – laugh out loud, BRB – be right back, IMHO – in my humble opinion, BBL – be back later, ROTF – rolling on the floor, CUL8TR – see you later, pls. – please, fwd – forward, thx – thanks,* тощо, які спрощують та прискорюють комунікацію.

Графічні особливості англомовної комунікації в цифровому просторі формуються під впливом різних факторів, таких як технічні обмеження, необхідність швидкої передачі інформації, а також культурні особливості спільнот, що використовують ці засоби спілкування.

На графічному рівні англомовна комунікація характеризується активним використанням *емодзі*, що представляють собою графічні символи, які замінюють слова або підсилюють їх значення. Наприклад, смайлики можуть виражати емоції, підкреслювати сарказм чи змінювати тональність висловлювання від нейтрального до виразного. Емодзі певною мірою дозволяють уникати неоднозначностей у письмовій комунікації, компенсуючи відсутність невербальних сигналів, таких як інтонація або вираз обличчя.

Іншим поширеним явищем є заміна букв цифрами або спеціальними символами, що призводить до лексичних трансформацій, описаних вище, та швидко поширюється серед молоді, наприклад: *thx = thanks, gr8 = great, b4 = before, l8r = later*. Ця тенденція особливо

популярна не лише серед підлітків, а й у геймерських спільнотах, оскільки дозволяє створювати особливу візуальну естетику текстів: *H3llo* замість *Hello*, *@mazing* означає *amazing*, *G00d M0rn1ng* замінює *Good Morning*.

Один з ключових графічних засобів ЦК є *CamelCase* (Верблюжий Реєстр). *CamelCase* передбачає написання слів або словосполучень без пробілів, із великої літери на початку кожного нового слова. Спочатку цей стиль використовувався у програмуванні для найменування змінних та функцій у мовах *Java*, *Python* та інших. Проте згодом він став популярним і в масовій цифровій комунікації. Прикладами *CamelCase* є *YouTube, iPhone, eBay*. У молодіжному сленгу *CamelCase* використовується для створення стильних скорочень:

1LuvU4ever фраза, що розшифровується *I Love You Forever*

Da0fWk означає *Day of Week*

Використання капіталізації передає емоції, надаючи ЦК жвавості та виразності: I CAN'T BELIEVE THIS!

Вплив ЦК на синтаксис є також вагомим. Одним із важливих аспектів мовної трансформації є скорочення речень, уникнення складних синтаксичних конструкцій і спрощення побудови висловлювань, що особливо помітно в текстових повідомленнях, де важлива швидкість комунікації. Крім того, у неформальному цифровому спілкуванні нерідко ігноруються пунктуаційні норми, що може впливати на загальний рівень грамотності носіїв англійської мови. Через спрощення структури речень та зміни традиційних граматичних конструкцій, англійська мова стала більш лаконічною, гнучкою та емоційно виразною.

Одна з найбільш очевидних змін у синтаксисі цифрової комунікації – це тенденція до скорочення речень. У текстових повідомленнях в соціальних мережах користувачі часто опускають допоміжні слова та підмети, створюючи уривчасті, але зрозумілі висловлювання:

– *Going to the store* замість ***I am*** *going to the store*;

– *Need help?* замість ***Do you*** *need help?*

– *Sounds good* замість ***That*** *sounds good to me*.

Ця тенденція зумовлена бажанням спростити спілкування і передати думку швидше, що особливо актуально для мобільного листування.

Традиційно складні речення в цифровій комунікації часто скорочуються до простих або складносурядних:

– *I'll be late because I missed the bus → Missed the bus, will be late*.

– *I was going to call you, but I got busy → Was gonna call, got busy*.

У ЦК скорочуються й питання:

– *You coming?* замість ***Are*** *you coming?*

– *What time?* замість *What time* ***is it****?*

Такі граматичні скорочення зумовлені бажанням комунікантів спростити текст і зробити його легшим для швидкого сприйняття.

Під впливом популярних мемів та шаблонів синтаксичні конструкції набувають різного ефекту, від гумористичного до драматичного в ЦК:

– *Me trying to finish my work* – речення є незавершеним, в якому *Me* виступає підметом без дієслова.

– *The moment when you realize...* – речення без підмета.

Емодзі, про які згадувалося вище, стали не лише засобом вираження емоцій, але й заміною цілих слів або навіть граматичних конструкцій. Вони можуть виконувати роль підмета, присудка або доповнення у реченні. Таким чином, емодзі, змінюючи стандартну структуру речень, роблять їх неформальними.

Цифрова комунікація також сприяла поширенню розмовних і граматично нестандартних конструкцій, які стали нормою в онлайн-спілкуванні: *gonna* замість *going to*; *wanna* замість *want to*; *dunno* замість *I don't know.* Хоча ці скорочення раніше були характерні для усного мовлення, сьогодні вони широко використовуються в текстових повідомленнях і соцмережах [13; 15].

Незважаючи на численний характер нових тенденцій, що впливають на норми англійської мови, багато з них поступово проникають у публічний дискурс і навіть у літературну англійську мову. Зміни у мовних нормах відображаються у словниках, підручниках та наукових працях, що підтверджує їхнє поступове прийняття суспільством.

Висновки з дослідження. Цифрова комунікація відіграє ключову роль у зміні мовних норм англійської мови, зокрема в лексиці, графіці та синтаксисі. Соціальні мережі, месенджери та цифрові платформи сприяють спрощенню мовної форми, появі нових слів і розширенню функціоналу лінгвальних засобів. Ці зміни варто досліджувати не лише з точки зору їхнього впливу на сучасну англійську мову, але й у контексті їхнього майбутнього впровадження в нормативні мовні практики.

Поява та активне використання неологізмів, запозичень і скорочень, які швидко адаптуються до фонетичних вимог, граматичної системи та семантичних норм англійської мови й входять до повсякденного вжитку, відбивають зміни в культурі спілкування. Графічні особливості англійськомовної комунікації у цифровому просторі є відображенням сучасних технологічних та соціальних змін. Використання емодзі, скорочень, CamelCase і спеціальних символів робить письмове спілкування більш динамічним, експресивним і зручним. Це не лише спрощує спілкування, а й дозволяє користувачам самовиражатися у текстах, додаючи їм індивідуальності та стилістичної виразності. Цифрова комунікація значно впливає й на синтаксис анг-

лійської мови, робить його більш гнучким, динамічним і неформальним. Основні зміни включають скорочення речень, використання емодзі, перехід до більш розмовного стилю.

Вважаємо, що описані тенденції продовжують розвиватися, адаптуючись до новітніх технологічних можливостей і змін у способах комунікації, задовольняючи потреби сучасних користувачів Інтернету.

Перспективу проведеної наукової розвідки вбачаємо у вивченні змін мовних стратегій в цифровому спілкуванні під впливом процесів розвитку сучасних норм англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грабар Н. Г. Соціально-психологічні проблеми спілкування у віртуальній реальності. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. № 3–4. 2012. С. 82–85.
2. Зайцева С. В. Інтернет спілкування як нова форма міжособистісної комунікації. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Вип. 11. 2012. С. 45–53.
3. Луценко О. І. Лінгвістичні аспекти Інтернет-комунікації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна*. Вип. 40. 2013. С. 64–66.
4. Огороднік К. Особливості інтернет спілкування. Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації. 2012. URL: https://naub.oa.edu.ua/2012/osoblyvosti-internet-spilkuvannya/ (дата звернення: 25.10.2025).
5. Посохова В. В. Стилі онлайн спілкування інтернет-користувачів в повсякденній мережній діяльності. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. № 3. 2013. С. 211–215.
6. Столярова М. О. Етикет у віртуальній англомовній комунікації (на матеріалі чатлайнових сесій): автореф. дис. … канд. філол. наук 10.02.04. Київ, 2005. 20 с.
7. Baron N. Always On: Language in an Online and Mobile World. England: Oxford University Press, 2013. 304 p.
8. Crystal D. Txtng: The Gr8 Db8. England: Oxford University Press, 2009. 278 p.
9. Danet B., Herring S. The Multilingual Internet: Language, Culture, and Communication Online. England: Oxford University Press, 2007. 320 p.
10. David M. K. Language and the Digital Realm: Sociolinguistic Perspectives. Palgrave Macmillan, 2019. 255 p.
11. Kemp S., Datareportal. *Digital: 2020 Global digital overview.* URL: https://datareportal.com/reports/digital-2020-global-digital-overview (дата звернення 14.03.2025)
12. Kimdall C. A. Study of the Most Common Misspelled Words. URL: http://www.spellingsociety.org/journals (дата звернення 20.02.2025).
13. Nowson S. The Language of Weblogs: a Study of Genre and Individual Differences. Unpublished Doctoral Thesis. University of Edinburgh, 2006. 279 p.
14. Raymond E. The Jargon File, version 4.4.8. URL: http://www.catb.org/~esr/jargon/ (дата звернення 20.03.2025).
15. Tagliamonte S. A., Derek D. Linguistic ruin? LOL! Instant messaging and teen language. American Speech, 2008. Vol. 83. № 1. P. 3–34.

УДК 81’374.73-028.16:81’28-048.62:008
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.141-151

Наталя Любимова,
старша викладачка кафедри філології та перекладу,
Інститут права та сучасних технологій
Київського національного університету технологій та дизайну
https://orcid.org/0009-0000-3719-6893
м. Київ, Україна

Людмила Роєнко,
старша викладачка кафедри філології та перекладу,
Інститут права та сучасних технологій
Київського національного університету технологій та дизайну
https://orcid.org/0000-0002-6794-0051
м. Київ, Україна

Репрезентація концепту SUN/LE SOLEIL в англійській та французькій лінгвокультурах

Representation of the SUN/LE SOLEIL concept in English and French linguistic cultures

Анотація*. Статтю присвячено дослідженню понятєвих та образних особливостей концепту SUN/SOLEIL в англійській та французькій лінгвокультурах, як фрагменту мовної картини світу, його способам репрезентації на основі словникових дефініцій, а також аналізу схожостей й відмінностей когнітивних ознак вказаного концепту у двох лінгвокультурах. У статті здійснено різні види аналізу вищезазначеного концепту, а саме: етимологічний, семантичний, культурологічний, дискурсивний та фразеологічний; схарактеризовано субстантивно-атрибутивні словосполучення зі стрижневим компонентом SUN/SOLEIL:* ***bright sun, golden sun, morning sun, evening sun, hot sun, rising sun, burning sun, blinding sun, distant sun, tropical sun*** *(англ.м);* ***le soleil brillant, le soleil doré, le soleil du matin, le soleil du soir, le soleil ardent, le soleil levant, le soleil couchant, le grand soleil, le soleil éclatant, le soleil tropical****, що сприймається у проєкції певних англо-французьких реалій, які концентрують навколо себе важливу, культурно значущу інформацію. Зауважено, що лексема SUN/SOLEIL широко вживається у складі фразеологічних зворотів:* ***‘a place in the sun’, ‘make hay while the sun shines’, ‘everything under the sun’, ‘the sun never sets on’****(англ.м.);* ***‘sous le soleil exactement’, ‘faire le soleil dans la maison’, ‘un enfant du soleil’, ‘après la pluie’, ‘le beau temps’*** *(франц.м). Досліджено, що фразеологізми використовують образ сонця для вираження різних аспектів життя, від удачі і благополуччя до часу та обставин, що змінюються. З’ясовано, що розглянуті фразеологічні одиниці відіграють значущу роль в*

мовному просторі та найбільш яскраво надають характеристику особам, предметам та явищам дійсності. Концепт яскраво представлений у багатьох творах різних жанрів та стилів англійської та французької літератури. Проведений аналіз показав, що досліджувана лексична одиниця в двох лінгвокультурах розглядається як філософський концепт світосприйняття, що є невід'ємною частиною людської природи, складає провідну парадигму ціннісного культурного аспекту, який не знає кордонів часу і простору і становить формулу нашого мислення і світосприйняття.

Ключові слова: *репрезентація, мовна картина світу, словникова дефініція, концепт, фразеологічна одиниця, понятєві та образні особливості, когнітивна ознака, лінгвокультура, світосприйняття.*

Summary. *The article focuses on the study of conceptual and figurative features of the concept SUN/SOLEIL in English and French linguistic cultures as a fragment of the linguistic world picture, its ways of representation based on dictionary definitions, as well as to the analysis of similarities and differences of cognitive features of the said concept in the two linguistic cultures. The article carries out various types of analysis of the above-mentioned concept, namely: etymological, semantic, cultural, discursive as well as phraseological; it characterizes substantive-attributive phrases with the core component SUN/SOLEIL:* ***bright sun, golden sun, morning sun, evening sun, hot sun, rising sun, burning sun, blinding sun, distant sun, tropical sun*** *(English);* ***le soleil brillant, le soleil doré, le soleil du matin, le soleil du soir, le soleil ardent, le soleil levant, le soleil couchant, le grand soleil, le soleil éclatant, le soleil tropical*** *which is perceived in the projection of certain Anglo-French realities that concentrate important, culturally significant information around them. It is noted that the lexeme SUN/SOLEIL is widely used as part of phraseological turns:* ***'a place in the sun', 'make hay while the sun shines', 'everything under the sun', 'the sun never sets on'****(англ.м.);****'sous le soleil exactement', 'faire le soleil dans la maison', 'un enfant du soleil', 'après la pluie', 'le beau temps'*** *((French). It is investigated that phraseological units use the image of the sun to express various aspects of life, from good luck and prosperity to time and changing circumstances. It is found that the considered phraseological units play a significant role in the linguistic space and most vividly characterize persons, objects and phenomena of reality. The concept is vividly represented in many works of different genres and styles of English and French literature. The analysis has shown that the studied lexical unit in the two linguistic cultures is considered as a philosophical concept of worldview, which is an integral part of human nature, constitutes the leading paradigm of the value cultural aspect, which knows no boundaries of time and space and constitutes the formula of our thinking and worldview.*

Key words: *representation, linguistic world picture, dictionary definition, concept, phraseological unit, conceptual and figurative features, cognitive feature, linguistic culture, worldview.*

Вступ. У сучасному мовознавстві активно тривають дискусії навколо поняття «концепт». Концепт – це не тільки сукупність знань та уявлень про певний предмет або явище навколишньої дійсності, які по-різному відображаються у царині змісту одиниць різних мов

[2, 464]. Треба зазначити, що концепти є семантичними утвореннями, які мають лінгвокультурну специфіку та характеризують носіїв певної етнокультури. У мові концепти реалізуються одиницями різних мовних рівнів – лексемами, фразеологізмами, приказками та прислів'ями, граматичними формами, синтаксичними структурами та текстами. Лінгвокультурологічний підхід до розуміння концепту береться за основу у нашій роботі.

Дедалі частіше в центрі уваги лінгвістичних досліджень перебуває проблема вивчення відображення пізнання у мові. Мова – це дзеркало, яке знаходиться між світом і людиною, за допомогою якого ми можемо пізнати найважливіші властивості світу [1]. Мовна картина світу – спосіб відбиття реальності у свідомості людини, сприйняття реальності крізь призму мовних, культурно-національних особли- востей та інтерпретацію навколишнього світу за загальнолюдськими концептуально-структурними і національними ствердженнями. І цю тезу добре було б враховувати у процесі міжкультурної комунікації. Сукупність предметів, явищ і процесів, зафіксованих у свідомості людини, у сприйнятті реципієнта, становить концептуальну картину світу, яка вербалізується через мовні засоби. Зрозуміло, що концептуальна картина світу є багатшою, ніж мовна. Мовна картина світу створювалася віками, і у кожного народу вона різна. У її творенні беруть участь носії різних ментальностей та рівнів. Не все, що бачить навколо себе людина, вербалізується і відображається за допомогою мови, і не вся інформація, яка надходить із зовнішнього світу, набуває мовного вираження. Неоднакове світоглядне (ментальне) бачення певного референта навіть у споріднених мовах пояснюється різними концептосферами − концентратами культури окремих народів. Доцільно зауважити, що структура мови впливає також на спосіб мислення і поведінку носіїв мов. Сутність мовної картини світу є антропоцентричною, адже вона передає не лише образ світу сам по собі, а й фіксує правила орієнтації людини у світі, формує стереотипи сприйняття, відображає накопичений досвід людства, обумовлює комунікативну поведінку, розуміння зовнішнього і внутрішнього світу людини. Завдяки мові людина виражає і пізнає саму себе, осмислює дійсність на основі як життєвого (індивідуального), так і суспільного (колективного) досвіду, а тому мовна картина світу є наслідком діяльності цілого ряду поколінь. У цьому відношенні, мова виступає засобом передачі досвіду світосприйняття. З точки зору І.О. Голубовської національно-мовна картина світу це – «виражене засобами певної мови світовідчуття і світорозуміння етносу, вербалізовану інтерпретацію мовним соціумом навколишнього світу і себе самого в цьому світі» [1]. Виникнення

національно-специфічних мовних форм визначається двома чинниками: 1) фактами зовнішнього світу стосовно етносу (природа та матеріальна культура народу, які етнос безпосередньо сприймає); 2) факторами національного способу мислення та менталітету. З давных-давен концепт SUN/SOLEIL привертав увагу багатьох вчених, поетів та письменників. Поняття концепту є здавна відомим таким парадигмам, як психологічній, філософській, літературознавчій і лінгвістичній. Реалії сучасності диктують сфери актуальності для лінгвістів-дослідників. Цей концепт є ключовим елементом мовної картини світу, представленим по різному у кожній національній мовній картині.

Методологія та методи дослідження. Аналіз лінгвокультурного концепту SUN /SOLEIL було здійснено за допомогою різних методів, які дозволяють розкрити його значення в мовній картині світу. Це 1. *Етимологічний аналіз* – дослідження походження слів "Sun" (англ.) та "Soleil" (фр.), їхніх коренів у праіндоєвропейській мові, семантичних зрушень та еволюції значень). 2. *Семантичний аналіз* – виявлення прямих і переносних значень (сонце як небесне світило, джерело світла, метафора радості та тепла); аналіз синонімів, антонімів, омонімів. 3. *Міфологічний та культурологічний аналіз* – вивчення ролі СОНЦЯ в різних культурах (Єгипет – Ра, Греція – Геліос, Франція – Людовик XIV як «король-сонце»). 4. *Когнітивний аналіз* – дослідження ментальних структур, пов'язаних із концептом SUN"/SOLEIL у свідомості носіїв англійської та французької мов. 5. *Дискурсивний аналіз* – дослідження вживання концепту у текстах різних жанрів: художніх, наукових, публіцистичних. 6. *Фразеологічний аналіз* – аналіз сталих виразів із SUN/ SOLEIL.

Метою є розкриття понятєвих та образних особливостей концепту, який досліджується, в англійській та французькій лінгвокультурах, як фрагменту мовної картини світу, його семантиці та способам вербалізації на основі словникових дефініцій, а також аналізу схожості й відмінностей когнітивних ознак вказаного концепту у двох лінгвокультурах. Таке комплексне дослідження є безперечно актуальним, оскільки вивчення засобів вербалізації концепту SUN/ SOLEIL в мовній картині світу англійців та французів із точки зору системності дає нове осмислення лінгвістичних подій, понятєвих та образних особливостей концепту SUN/SOLEIL в англійській та французькій лінгвокультурах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепт SUN / SOLEIL в англійській та французькій лінгвокультурах має як спільні, так і відмінні понятєві та образні особливості. В обох мовах він пов'язаний із загальнолюдськими уявленнями про: 1. Джерело світла

і тепла: ‘the sun gives light’ (англ.), ‘le soleil brille’ (фр.). 2. Часовий орієнтир: рух сонця використовується для позначення часу (‘sunrise’ – схід сонця, ‘coucher du soleil’ – захід сонця). **Походження концепту сонця** (SUN/SOLEIL) та його лінгвістичні корені: слово ‘sun’ в англійській мові походить від староанглійського ‘sunne’, яке має германські корені [5]. У французькій мові ‘soleil’ походить від латинського ‘sol’, що також означає сонце [6]. Ці лексичні корені відображають спільні індоєвропейські традиції, пов’язані з поклонінням сонцю. Ядро концепту – світло, тепло, життя, божественність, периферійні значення – символізм у міфах, поезії, літературі. Категорія роду в мовах відіграє важливу роль у формуванні сприйняття концептів. У випадку SUN (англ.)/SOLEIL (фр.) ми бачимо певні лінгвокультурні особливості. Англійська мова не має граматичної категорії роду, тому ‘sun’ є граматично нейтральним (it). Проте в поетичному та метафоричному контексті сонце часто персоніфікують як чоловічий образ (‘he’). Це пояснюється міфологічними асоціаціями, де сонце часто зображувалося чоловічим божеством. У французькій мові слово ‘soleil’ є іменником чоловічого роду (le soleil). Це пов’язано з традиційним сприйняттям Сонця як активного, життєдайного принципу, що асоціюється з мужністю та силою. В історичному контексті сонце у Франції стало символом королівської влади (Людовик XIV – «Король-Сонце»). Le Soleil (чоловічий рід) → активний, денний, сильний. Субстантивно-атрибутивні словосполучення зі стрижневим компонентом SUN (англ.) та SOLEIL (фр.) можна утворити шляхом поєднання іменника з означенням (прикметником або іншими атрибутивними конструкціями). Англійська мова (THE SUN)*: bright sun – яскраве сонце; golden sun; morning sun – ранкове сонце; evening sun – вечірнє сонце; hot sun – гаряче сонце, rising sun – сонце, що сходить; burning sun; blinding sun – засліплююче сонце; distant sun – далеке сонце, tropical sun – тропічне сонце.* Французька мова (LE SOLEIL): ***le soleil brillant*** *– яскраве сонце, l**e soleil doré** – золоте сонце, l**e soleil du matin** – ранкове сонце, l**e soleil du soir** – вечірнє сонце, l**e soleil ardent** – палюче сонце, l**e soleil levant** – сонце, що сходить, l**e soleil couchant** – сонце, що заходить, l**e grand soleil** – велике сонце, l**e soleil éclatant** – сліпуче сонце.* Семантика концепту SUN/SOLEIL є багатозначною та має як пряме, так і переносне значення.1) Прямі значення [8] – сонце як небесне світило: центральне тіло Сонячної системи, джерело світла й тепла для Землі. Наприклад: ‘The Sun rises in the east’. (Сонце сходить на сході); ‘Le Soleil brille dans le ciel’. (Сонце світить у небі). Джерело світла й енергії: природне явище, що забезпечує фотосинтез, впливає на клімат. Наприклад: ‘without the Sun, life on Earth would not exist’. (Без сонця життя на землі не

існувало”); б) “Le Soleil chauffe la Terre”. (Сонце нагріває Землю.). 2. Переносні значення – ***с***имвол радості, щастя, тепла. ‘She is the sunshine of my life’. (Вона – сонце мого життя.). ‘Tu es mon soleil’. (Ти – моє сонце). Образ оптимізму, натхнення, сили – ‘after the storm, the sun always shines’. (Після бурі завжди виходить сонце.) ‘Il apporte du soleil dans nos vies’. (Він приносить сонце в наші життя). Аналіз синонімів, антонімів, омонімів: прямі синоніми – англійська: ‘star’ (у значенні небесного тіла, але ширше поняття), французька: ‘astre’ (небесне світило), ‘luminaire’ (джерело світла). Переносні синоніми – англійська: ‘brightness’, ‘warmth’, ‘joy’, ‘hope’, французька: ‘lumière’ (світло), ‘chaleur’ (тепло), ‘bonheur’ (щастя). Антоніми – прямі антоніми. Англійська: ‘darkness’ (темрява), ‘night’ (ніч). Французька: ‘obscurité’ (темрява), ‘nuit’ (ніч). Переносні антоніми – англійська: ‘sadness’, ‘gloom’, ‘coldness’. Французька: ‘tristesse’ (смуток), ‘froideur’ (холодність). Омоніми: в англійській мові слово sun не має омонімів, але має споріднене слово son (син), що є омофоном. (‘Омофони – це слова, які звучать однаково, але мають різне значення і написання’) [8]. Син – дитина чоловічої статі. Сонце – зоря, яка забезпечує світло і тепло на Землі. Ця омофонія іноді використовується в поезії або грі слів для вираження любові, наприклад: «Ти моє сонце, мій сину!» – ‘You are my sun, my son!’. (Фраза, яка грає на обох значеннях, маючи на увазі, що син так само важливий, як сонце). У французькій мові soleil не має омонімів, але може входити до сталих виразів із переносним значенням (coup de soleil – сонячний удар). Тобто, концепт SUN/SOLEIL є багатозначним, охоплюючи наукові, культурні та емоційні аспекти. Він має чітку антонімію (сонце ↔ темрява) та багатий набір переносних значень, що відображають позитивні людські емоції.

Концепт SUN/SOLEIL у світових міфах і літературі має багатогранний символізм, пов’язаний із життям, світлом, мудрістю, божественною силою та циклічністю часу. В англомовних міфах та легендах сонце – це божество – Геліос (Helios) у грецькій міфології – бог Сонця, що щодня проїжджає небом на золотій колісниці. Ра (Ra) в єгипетській міфології – головне божество, творець життя. Інті (Inti) у міфах інків – бог Сонця, джерело імператорської влади. В скандинавській міфології сонце – життєдайна сила, персоніфікована у богині Соль (Sól), яка їздить небом на колісниці. В кельтських традиціях Сонце втілює божественну енергію та світло мудрості. У франкомовних міфах та легендах Король-Сонце (Le Roi-Soleil) – це образ, пов’язаний з королем Людовіком XIV, який асоціював себе із сонцем як символом абсолютної влади та божественного права на правління. Сонце здавна є символом гармонії. У грецькій і римській

традиції Сол (Sol) і Аполлон (Apollo) символізують гармонію, світло істини, мистецтво. У французьких народних віруваннях сонце у фольклорі відіграє роль життєдайної енергії, пов'язаної з циклами врожаю та родючості. Символізм сонця в англійській літературі: у п'єсі Вільяма Шекспіра (William Shakespeare) 'Ромео і Джульєтта' (1597) Ромео порівнює Джульєтту із сонцем: '***Arise, fair sun, and kill the envious moon.' (Піднімися, прекрасне сонце, і затьми заздрісний місяць***). Тут сонце – це символ краси, любові та життя. Джон Донн (John Donne) у своєму вірші '***The Sun Rising'*** (1633) оспівує сонце як могутню, але доброзичливу силу, що керує часом і життям. У романі Ернеста Хемінгуея (Ernest Hemingway). '***The Sun Also Rises'*** (1926) сонце символізує невпинність життя та відродження. У французькій літературі у поезії Альфонса де Ламартіна (Alphonse de Lamartine) сонце символізує швидкоплинність часу та неминучість змін: '***Le soleil de l'avenir éclaire l'ombre du passé'.*** (Сонце майбутнього освітлює тінь минулого.) У Альбера Камю (Albert Camus) в 'L'Étranger' («***Сторонній***», 1942) сонце є символом абсурду та байдужості світу: головний герой відчуває фізичний дискомфорт через палюче сонце, що підкреслює його відчуженість. У Сент-Екзюпері (Antoine de Saint-Exupéry), '***Le Petit Prince'*** («***Маленький принц***», 1943) сонце є символом нового початку, надії та циклічності життя: '***On aime le soleil quand il se couche'.*** (Ми любимо сонце, коли воно заходить.). Отже, сонце в міфології та літературі англійської та французької мов є потужним символом: а) світла, життя, мудрості (Ра, Аполлон, Геліос, Король-Сонце), б) кохання, краси, відродження (Шекспір, Гемінгуей), філософського усвідомлення, абсурду та часу (Камю, Ламартін, Сент-Екзюпері). Його багатогранність робить концепт SUN/SOLEIL універсальним і ключовим у різних культурах.

З когнітивної точки зору сонце часто мислиться як центр, навколо якого все обертається (Сонячна система, монархія). СХЕМА СВІТЛУ-ТЕМРЯВИ. Сонце асоціюється зі світлом, що протистоїть темряві, де світло символізує знання, добро, життя. Метонімічні зв'язки: сонце як джерело світла → ясність думки, знання, істина. Сонце як джерело тепла → життєва енергія, любов, щастя. Сонце як частина дня → час, циклічність, відродження. Приклад: '***The sun is shining on you today!'*** (***Тобі сьогодні щастить!***). '***Avoir du soleil dans le cœur.*** (фр. – «***мати сонце в серц***і», тобто бути радісним). Метафоричні моделі концепту SUN/SOLEIL: 1) сонце як ЖИТТЯ. '***The sun gives life to everything on Earth'***: '***Le soleil fait vivre la nature'.*** (Сонце дає життя природі.). Сонце як ІСТИНА та ПРОСВІТЛЕННЯ. 'A ray of sunshine in a dark world'. (Промінь надії у темному світі). 'Voir la vérité en pleine lumière'. (Бачити істину в повному світлі). Сонце як

ЕМОЦІЙНИЙ СТАН (радість, щастя, любов): ‘You are my sunshine!’ (Ти моє сонечко!). “Il est mon soleil” (Він – моє сонце.) Сонце як ВЛАДА: Le Roi-Soleil – Король-Сонце Людовик XIV, – образ, який він активно культивував, оголошуючи себе «без рівних», і зображуючи як бога сонця Аполлона[10]. Отже, в англійській мові “SUN” асоціюється передусім із оптимізмом, радістю, надією. У французькій “SOLEIL” має більш виражену символіку влади, гармонії, натхнення, формує потужні когнітивні моделі у свідомості носіїв мови. Він відображає глибокі культурні символи життя, світла, емоційного тепла, істини та влади. Таким чином, в різних мовах він по-різному впливає на світогляд: в англійській – це переважно символ радості та життя. У французькій – також символ абсолютної влади.

Дискурсивний аналіз концепту SUN/SOLEIL передбачає дослідження його вживання у текстах різних жанрів, включаючи художню літературу, наукові тексти та публіцистику. Кожен жанр використовує цей концепт із певною семантичною та прагматичною функцією. У *художніх текстах (*поезія, проза, драматургія) концепт SUN/ SOLEIL найчастіше використовується у символічному, метафоричному або емоційно забарвленому контексті. Англійська художня література: у поезії Вільяма Блейка (William Blake) ‘*The Little Black Boy’ (1789)*, сонце символізує божественне світло і рівність: ‘*Look on the rising sun: there God does live’*. У любовній лірициВільяма Шекспіра (William Shakespeare) – у «Ромео і Джульєтті» сонце уособлює красу та кохання: ‘*Arise, fair sun, and kill the envious moon’*. У сучасній прозі Ернеста Хемінгуея (Ernest Hemingway) – ‘*The Sun Also Rises’ (1926)* сонце зображене як символ часу, відродження та пошуку сенсу. У французькій класичній художній літературі Віктора Гюго (Victor Hugo) – у ‘Les Misérables’ сонце символізує свободу та надію. У філософському романі Альбера Камю (Albert Camus) – у ‘L’Étranger’ сонце стає символом абсурду та байдужості світу: ‘*Le soleil m’accablait’*. (Сонце мене гнітило.) У поезії Шарля Бодлера (Charles Baudelaire) – у вірші ‘*Le Soleil’* сонце асоціюється з творчістю та натхненням. У висновку зазначимо, що у художньому дискурсі сонце виконує символічну функцію: воно може бути джерелом життя, натхнення, любові, а також символом влади або навіть ворожої сили; у публіцистичному дискурсі сонце часто використовується як образний засіб для пояснення політичних проблем: ‘A new leader must be like the sun, bringing light after a long night’. (Новий лідер має бути як сонце, що приносить світло після довгої ночі). Франкомовна публіцистика (соціальні питання) ‘Un rayon de soleil dans la crise économique’. (Промінь сонця в економічній кризі.). Лінгвокультурний концепт SUN/LE SOLEIL може виражатися **фразеологічними**

одиницями (далі ФО). Матеріалом дослідження слугувала вибірка з фразеологічних словників англійської мови. Потрібно зазначити, що у фразеологічних одиницях яскраво виражаються ціннісні орієнтири концептуального простору лінгвокультури. З 80-х років XX століття у лінгвістиці значно посилюється увага до тематичного опису фразеологічного складу мови [3; с. 3]. Класифікуючи фразеологізми із досліджуваним концептом в англійській мові, можна поділити їх на **1) фразеологізми з позитивним значенням:** '*to have one's moment in the sun'* – бути в центрі уваги, мати свій зоряний час; '*make hay while the sun shines'* – користуйся нагодою, куй залізо, поки гаряче; '*a place in the sun'* – вигідне становище, успіх у житті; '*you are my sunshine'* – ти моя радість, щастя; '*under the sun'* – на землі, у світі; '*to have a sunny disposition' – мати веселу вдачу*; **2) фразеологізми з негативним значенням:** '*the sun has set on (something*)' – епоха закінчилася, щось втратило свою актуальність; '*everything under the sun'* – усе можливе, що тільки є (інколи з відтінком перевантаженості: '*She talks about everything under the sun!'* – Вона говорить про все підряд!); '*scorching sun'* – нестерпне пекуче сонце (у переносному значенні – тяжкі обставини); '*the sun may shine, but it still rains'* – навіть у гарні часи трапляються проблеми (аналог «не все так гладко») та **3) фразеологізми, що виражають життєву філософію:** '*one cannot stare at the sun for too long'* – не можна довго спостерігати за величчю без наслідків (усе має межі); 'every sun has its shadow' – немає абсолютного щастя, завжди є проблеми; '*after the sun, comes the rain'* – після гарних часів настають випробування [11, с. 123; 12, с. 491].

Дані проведеного нами аналізу ФО показують, що французька фразеологія з LE SOLEIL також містить позитивну та негативну конотацію, але має більше емоційного та поетичного забарвлення. Наприклад: '*Avoir le soleil dans le cœur'* (мати сонце в серці) – бути життєрадісним. *'Il fait un soleil de plomb'* (пекуче сонце, букв. «сонце зі свинцю») – нестерпна спека. '*Après la pluie, le beau temps'* (букв. «після дощу гарна погода») – після труднощів настають кращі часи. На відміну від англійської, французькі вирази більше передають чуттєвість та життєвий досвід, тоді як англійські наголошують на раціональності, удачі та обмеженості людських можливостей. Концепт сонця (SUN/LE SOLEIL) досліджували такі науковці, як: 1. К. Г. Юнг (Carl Gustav Jung, роки діяльності: 1900–1960-ті). Дослідження: Юнг вивчав архетипи, зокрема сонце як символ свідомості, божественного просвітлення та життєвої енергії. Його роботи, такі як «Червона книга» (1914–1930), містять багато символічних образів, включаючи сонце. 2. Мірча Еліаде (Mircea Eliade, роки діяльності: 1920–1980-ті) у своїх працях, таких як «Священне і профанне» (1957), Еліаде ана-

лізував символіку сонця в релігійних контекстах, підкреслюючи його роль у міфології та ритуалах. 3. Герберт Рід (Herbert Read, роки діяльності: 1930–1960-ті) у своїх критичних працях, таких як 'Art and Society' (1935), досліджував вплив природи, включаючи сонце, на емоційний стан художників і мистецтво в цілому. 4. Ролан Барт (Roland Barthes, роки діяльності: 1950–1980-ті) у своїх роботах, таких як «Система моди» (1967) і «Міфології» (1957), аналізував знакові системи та символіку, включаючи образи сонця в культурному контексті. 5. Багато сучасних літературознавців (20-ті роки XX століття до сьогодення), таких як Тері Іглтон (Terry Eagleton) та інші, досліджують концепт сонця в контексті романтизму, символізму та модернізму, акцентуючи увагу на його значенні у творах різних авторів. Присвячення значної кількості наукових досліджень вивченню цього концепту з різноманітних позицій на матеріалі різних мов свідчить про інтерес науковців до вивчення цього концепту, що відображає культурний розвиток народу.

Комплексне дослідження концепту SUN/SOLEIL підтвердило, що найбільш важливі для свідомості людства ціннісні поняття знаходять багаточисленні способи лексикалізації у англо- та франкомовній картині світу. Вивчення тенденцій у духовно-культурних ціннісних орієнтаціях англійського та французького етносів дало змогу проникнути в глибинні процеси, що відбуваються в суспільстві, що є важливим для побудови картини світу.

Висновки і перспективи дослідження. Концепт *SUN/SOLEIL* в обох лінгвокультурах має спільні ознаки, пов'язані з його символікою, міфологією та природними циклами. Проте культурні контексти, асоціації та лексичні особливості створюють унікальні відмінності, які відображають різні світосприйняття та культурні традиції. Цей аналіз підкреслює, як одна й та ж концепція може мати багатогранне значення в різних культурних контекстах. Перспективним вважаємо дослідження форм та засобів прояву концепту *SUN/SOLEIL* в інших мовах для виявлення спільних і відмінних механізмів мислення носіїв мови в процесі категоризації та концептуалізації світу. Пізнаючи навколишній світ, людина намагається визначити цінність предметів, явищ, законів природи та суспільства, своє місце у світі. Дослідження лексичних і фразеологічних особливостей, пов'язаних із сонцем, в різних мовах може включати вивчення метафор, символів і ідіом, що розкриває глибше розуміння культурних асоціацій; дослідження міфологічних уявлень про сонце в різних релігійних традиціях може виявити глибокі культурні корені та зміни в сприйнятті сонця з часом; дослідження впливу глобалізації на сприйняття сонця в різних культурах, зокрема, як зміни в культурному обміні

можуть вплинути на традиційні уявлення про сонце. Дослідження концепту сонця в англомовній та франкомовній культурах має великий потенціал для розширення знань про культурні, соціальні та екологічні аспекти. Це може допомогти не лише у вивченні цих конкретних культур, але й у загальному розумінні людського сприйняття природи та її символів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заремська І. Мовна картина світу як об'єкт лінгвістичних досліджень. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/. Дата звернення 05.03.2025.
2. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. Київ: Академія, 2003. 464 с.
3. Пасинок В.Г., Бондаренко Е. В. Лінгвокогнітивні механізми у комунікативному акті. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. № 773, 2007. 3 с.
4. Chambers 21st Century Dictionary. URL: https://chambers.co.uk/search/?query=sun&title=21st (дата зв.: 06.03.2025).
5. Горох (онлайн-бібліотека словників української мови). URL: https://goroh.pp.ua/Етимологія/сонце (дата звернення: 15.02.2025).
6. Вікісловник URL:https://uk.wiktionary.org/wiki/soleil (дата зв.: 06.03.2025).
7. Онлайн перекладач&словник. URL: https://ua.opentran.net/ukrainian-french/сонце.html (дата звернення: 06.03.2025).
8. Портал української мови та культури СЛОВНИКUA: веб-сайт. URL: https://slovnyk.ua/index.php?swrd=омофони (дата звернення: 03.03.2025).
9. Українська електронна бібліотека LibreTexts:веб-сайт. URL: https://ukrayinska.libretexts.org (дата звернення: 03.03.2025).
10. Cambridge Free EnglishDictionary: веб-сайт. URL: http://dictionary.cambridge.org/english/sun (дата зв.: 27.02.2025).
11. Ripert P. Dictionnaire des maximes, dictons et proverbes français. Maxi-Livres, 2001. 127 c.
12. Tom McArthur Longman Dictionary of English Idioms. Harlow, 1979. 491 c.

УДК 378:811.111
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.152-161

Тетяна Мись,
старший викладач кафедри іноземних мов
Юридичний інститут
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
https://orcid.org/0009-0000-7582-8214
м. Київ, Україна

Важливість іноземної мови при підготовці фахівця в галузі права

The importance of a foreign language in training a specialist in the field of law

Анотація. *У статті розглядаються деякі аспекти та засоби навчання англійської мови, які забезпечують якісну професійну орієнтацію під час підготовки фахівців-юристів. Досліджується питання кар'єрного росту спеціалістів-юристів, які вільно володіють іноземною мовою, лінгвістичні особливості юридичного матеріалу, аналізуються елементи процесу професійної спрямованості, завдання студента юридичного вузу, розвиток професійних навичок та вмінь. Метою даної статті є розгляд значення іноземної мови в галузі юриспруденції, а саме: аспектів і засобів навчання, вплив англійської мови на кар'єрний ріст фахівця даної спеціальності, а також практичне використання англійської мови в сучасному світі. Під час вивчення даного питання, я використовувала такі методи як: порівняльний метод, описовий метод, метод аналізу та синтезу, детально звертала увагу на дослідження різних науковців в цій сфері. Варто зазначити, що курс юридичної англійської мови необхідно базувати на юридичних термінах і характеристиках країни, мова якої вивчається. Вивчення специфіки граматичних особливостей правових текстів,правильний переклад юридичної термінології ,пошук необхідних еквівалентів в українській мові,розуміння відмінностей,нюансів вживання,тощо.,дає можливість використовувати іноземну мову у професійній діяльності. Для досягнення рівня комунікативної професійної компетентності ,необхідна взаємодія кафедри англійської мови з іншими юридичними кафедрами, що дозволить актуалізувати навчальний матеріал, відповідно до загальної навчальної програми. Можна зробити висновок, що в сучасній соціокультурній ситуації, в умовах міжнародної інтеграції, успішна діяльність юриста часто потребує вільного володіння іноземною мовою, як мовою спеціальності та наявності точних навичок перекладу. Тому питання взаємодії мови і права заслуговує особливої уваги для представників цієї професії.*

Ключові слова: *професійна підготовка спеціалістів-юристів, навички,освітня система, професійна компетентність, іноземна мова, аспекти.*

Summary. *The article examines some aspects and means of teaching English, which provide high-quality professional orientation during the training of legal specialists. The following questions are investigated: issue of career growth of legal specialists who are fluent in a foreign language, linguistic features of legal material, elements of the process of professional orientation, tasks of a law student, development of professional skills and abilities. The purpose of this article is to consider the significance of a foreign language in the field of jurisprudence, aspects and means of study, its influence on the career growth of a specialist in the field of law, as well as the practical use of the English language in the modern world. During the study of such question, I used the comparative method, descriptive method, the method of analysis and synthesis and paid detailed attention to the research of different scholars in this field of investigation. It should also be noted, that the course of legal English should be based on legal terms and characteristic of the country, whose language is being studied. Studying the specifics of grammatical features of legal texts, correct translation of legal terminology, finding the necessary equivalents in the Ukrainian language, understanding differences, nuances of usage, etc., allows to use a foreign language in professional activity. To achieve the level of communicative professional competence, the interaction of the English language Department with other Law Departments is necessary, which will make it possible to update the training material in accordance with the general curriculum. We can conclude that in the current socio-cultural situation, in the context of international integration, the successful legal activity often requires a free command of foreign language, as the language of specialization and the availability of certain translation skills. Therefore, the question of language and law interaction deserves special attention for representatives of this profession.*

Key words: *professional training of legal specialists, skills, educational system, professional competence, foreign language, aspects.*

Вступ. В даний час процес глобалізації торкається всіх сфер діяльності, спонукаючи сучасного фахівця до участі в міжкультурному діалозі, що дозволяє йому аналізувати результати своєї професійної діяльності у контексті співвідносної сфери професійної діяльності ведучих держав світового співтовариства, оцінювати свої проблеми та досягнення в

міжкультурному аспекті. В умовах єдиного інформаційного простору одним із актуальних аспектів цієї проблеми стає вільне володіння іноземною мовою,а саме англійською, як уніфікованим інструментом міжкультурної комунікації. Це означає, що юрист зобов'язаний знати іноземну мову на високому рівні, застосовуючи, як у діловій, фінансовій, так і у правовій сферах. В іншому випадку фахівець, який не має можливості здійснювати спілкування з носіями іноземної мови, зіштовхуватиметься у своїй роботі з значними труднощами у кар'єрному просуванні. З огляду на це, достатньо вільне володіння іноземною мовою, зумовлює професійне зростання сучасного фахівця практично в будь-якій галузі знання.

Методологія та методи дослідження. Досліджуючи це питання, використано порівняльний метод, описовий метод, метод аналізу та синтезу та звернена увага на дослідження різних науковців. Найбільший внесок у вивчення цього питання зробили вчені Рональд Гольфарб і Девід Мелінкоф. Саме завдяки Девіду Мелінкофу у США почався рух за спрощення законодавства, страхової політики, споживчих договорів та впровадження юридичного письма в навчальні програми студентів-юристів. Він почав свої дослідження ще в 1953 році, коли написав статтю «Як робити договори нерозбірливими» («*How to Make Contracts Illegible*») [10, с. 418–432]. Але більш комплексно підійшов до питання, опублікувавши свою класичну книгу – «Мова закону» *(«The Language of the Law»)* у 1963 році. У ній Мелінкоф проілюстрував походження сучасної юридичної мови з до-норманських, латинських, староанглійських та інших джерел кілька сторічної давності. Він пояснив, чому ті чи інші терміни могли бути логічними та актуальними 600 років тому, але зараз їхнє вживання недоречне або відверто неправильне. Певний внесок до цього питання зробили такі науковці, як: Кошіль Н., Рибіна Н., Собчук Л., Гирила О. тощо.

Мета статті – розглянути питання про значення іноземної мови у сфері юриспруденції, аспекти і засоби вивчення, її вплив на кар'єрне зростання фахівця в галузі права, а також практичне використання англійської мови у сучасному світі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес глобалізації дає істотний вплив на формування вищої професійної освіти, але саме: завдання обліку глобальних процесів у світі, готовність та здатність майбутніх фахівців до адаптації мають бути закладені вже у самій системі освіти. Це узгоджується з головним завданням вищих навчальних закладів – підготовкою висококваліфікованих фахівців, які володіють глибокими теоретичними знаннями та практичними навичками за спеціальністю.

Формування професійної освіти студента є найважливішою характеристикою курсу «Іноземна мова» як навчальна дисципліна. Варто зазначити, що іноземна мова не тільки сприяє підвищенню загальної культури юриста, але є одним із основних засобів професійного зростання майбутнього фахівця, так як, навчання мови йде на професійно орієнтованих матеріалах по всіх галузях права. Однією з найдивовижніших статистичних даних про важливість англійської мови на різних спеціальностях є те, що 5% спеціалістів з високим рівнем англійської мови стають юристами [12]. (див. рис. 1).

Саме професійна спрямованість навчання іноземних мов у юридичному вузі дозволяє викладачеві формувати та розвивати у студентів інтерес до предмета, роблячи заняття професійно значущими

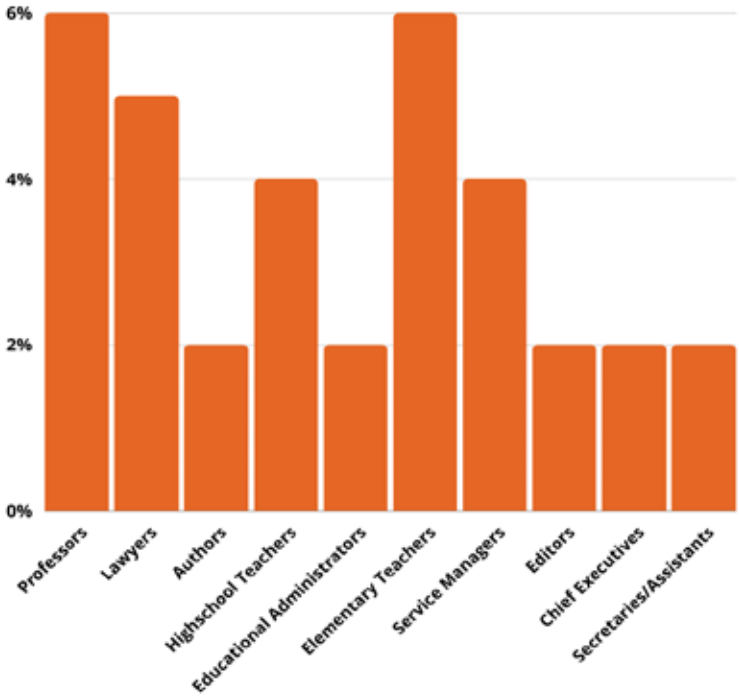

Рис. 1. Інфографіка популярності використання англійської мови в різних професійних сферах

для майбутніх фахівців визначеного профілю. Професійна спрямованість – процес багатогранний, вимагає ряд специфічних факторів, таких як певний підхід до предмета, що вивчається. Звідси і акцент на індивідуальну роботу з кожним студентом, опора на самостійність, активізацію знань, умінь та навичок, постійна увага до професійної значущості іноземної мови, передбачення перспектив її використання у майбутній професії.

Іноземна мова є незамінним компонентом професійної підготовки юристів від початку її вивчення у вузі. Починаючи з початкового етапу, розглядаються юридичні тексти англійською мовою, і вони повинні мати чітко виражену професійну спрямованість і не містити вузькоспеціальні терміни. Інакше вирішується питання про зміст навчального матеріалу на старших курсах. Накопичення інформації, розширення міжнародних, наукових, правових зв'язків говорять про те, що юрист має вміти вільно користуватись іноземн-

ною літературою. Опанування іноземної мови означає надбання ще одного мовного коду, що забезпечує безпосереднє підключення до інформативних джерел світової науки і практики, що зрештою робить спеціаліста не тільки більш освіченим, але, що особливо актуально, значно

розширює його професійні можливості. За рейтингом EF English Proficiency Index показано, що в Україні мають помірний рівень володіння англійською мовою,а найбільший попит в її оволодінні саме в юридичній сфері [3]. За даними Бюро статистики праці, це десять найпоширеніших вакансій серед спеціалістів з високим рівнем англійської мови. (див. рис. 2).

Рис. 2. Інфографіка рейтингу EF EPI по посадовим функціям

Процес професійної спрямованості юридичного профілю ВНЗ формується відповідно до двох важливих елементів. Перший, – професійна спрямованість формату навчання пов'язана з необхідні-

стю вивчення лінгвокраїнознавчого матеріалу. Другий, – студенти опановують основні знання щодо специфіки системи англо-американського права. Формування навичок усної та письмової мови зумовлено необхідністю набуття комунікативної та мовної компетентностей для ведення розмови за фахом, набуття навичок ведення дипломатичних перемовин, здійснення ділового листування, анотування та реферування професійного англомовного тексту.

За роки навчання на юридичному факультеті студент отримує знання з правознавства, в процесі навчання у нього формується особистісне ставлення до цих знань, а також переконання, принципи та вміння застосовувати набуту ерудицію та навички на практиці. Освіта є компонентною, тобто всі форми, процеси та предмети освіти мають виховне значення. Вивчення іноземних мов виховує повагу до вітчизняної та зарубіжної культури, особливо правової.

Завдання студента юридичного вузу – стати взірцем моральності, висококультурною людиною, яка здатна впроваджувати в життя правову культуру, щоб бути неупередженим суддею у сфері людських провин, рішуче протистояти правопорушенням, сприяти справедливості, неухильно дотримуватися принципів законності. Навчальна та виховна діяльність юридичного вишу, починаючи з першого дня навчання студентів, зводиться до розкриття престижу юридичної професії, зародженню у студентів моральних початків професійної діяльності юриста, прагненню всебічно пояснити суть правової допомоги. Не менш важливою є сторона професії юриста – набуття галузевих юридичних знань, умінь та навичок. Засвоєння знань студентом на лекціях, семінарах, з книг та підручників, з англійської мови, спеціально орієнтована на юридичну спеціальність. Інтенсивність обміну інформацією, характерна для сучасного періоду розвитку суспільства, вимагає від фахівця знань іноземної мови на високому рівні, а отже, зростають загальні вимоги до якості мовної підготовки майбутніх спеціалістів. Навчальні посібники з англійської мови не просто дають набір відомостей і є довідковою літературою по різним галузям права, а й пропонують своєрідне трактування процесу навчання. Практичні завдання, що відповідають цільовій установці посібників з іноземної мови, зводяться до наступного: навчити студента читати наукову літературу та складати інструкції текстів, розуміти іншомовну мову на слух, робити усні та письмові повідомлення за спеціальністю, а також вести бесіду у професійній, соціокультурній та побутовій сферах. Необхідно пропонувати студентам соціально значущі теми, що ґрунтуються на фактах, а також навчальні мовні ситуації, у яких студенти самостійно можуть ставити цілі, формулювати стратегії та програ-

мувати мовні дії, пов'язані з узагальненням інформації, реалізуючи цим соціально-комунікативні завдання.

Весь період навчання іноземної мови для професійних цілей ділиться на два етапи:

1) формування знань базової мови ((загальнолітературних) слів та термінології, граматичних правил);

2) читання наукової літератури, реферування та анотування професійно-спрямованих текстів.

Важливе значення має знання спеціальної термінології в галузі права українською та англійською мовами. Ці знання будуть корисні при роботі з юридичними чи фінансовими документами. Іноземна мова необхідна юристу для ведення переговорів з іноземними партнерами, виступу перед іноземною аудиторією, обміну досвідом та для професійного спілкування з іноземними колегами.

За тематичним принципом всі теми, які пропонуються студентам, зазвичай формуються спираючись на те,які сфери юриспруденції студенти вивчають по наявній освітній програмі, наприклад: юридична професія, адміністративне право, конституційне право, договірне право, цивільне право, суд присяжних, кримінальне право, громадянське право, тощо. Кожна тема має підтеми, щоб на кожному занятті детально ознайомити студентів з термінологією і іншими відмінностями в англійській мові.

Розбіжність у структурі речень англійської мови та рідної, відмінності в деяких закономірностях їх побудови, викликають труднощі в розумінні тексту та ведуть до необхідності спеціального розгляду його логічної побудови, виділення мовних штампів та аналізу зразків анотацій та анотаційних перекладів книг, журнальних та газетних статей. Після написання логічного плану статті, студент має обрати ключові слова тексту, який знадобиться для подальшої компресії його змісту, що є неодмінною умовою анотації. При складанні анотації студенти повинні використовувати мовні кліше [7, с. 33].

Навички читання реалізуються в умінні читати юридичну літературу, навички говоріння, – в умінні відтворювати прочитане у повній чи скороченій формі, спілкуватися на тему спеціальності та суміжних з нею областей знань, навички аудіювання, – сприймати усне, наукове мовлення, наявне в певних жанрах (лекції, доповіді, бесіди, дискусії, інтерв'ю, тощо), навички письма, – в умінні складати анотації та реферати на основі аналізу змісту та функцій професійно-спрямованого тексту іноземною мовою.

Науковці зазначають, що професія юриста пов'язана з професійним володінням словом [11, с. 54]. Підставою для такої заяви є той факт, що проблеми обсягу значення слова, питання про ступінь від-

повідності зіставляючи умови в різних мовних системах, співвідношення основного та контекстуально-заданих типів значень мовних одиниць, прагматичні особливості їх використання представляють інтерес як для лінгвістів, так і для представників інших спеціальностей, зокрема юристів.

В англійській літературі використовується термін «судова лінгвістика». Даний напрямок лінгвістичних досліджень активно розвивається протягом останніх п'ятнадцяти років і передбачає вивчення більш широкого кола питань, зокрема, особливостей усної та письмової форм дискурсу у судовій практиці, у законодавчій діяльності, а також аналіз проблем тлумачення та перекладу відповідних текстів [5, с. 33]. В українській методичній літературі можна зустріти такі терміни, як «юрислінгвістика», «лінгвокриміналістика». Велика кількість судових розглядів, пов'язаних із мовними правопорушеннями, призвело до вироблення єдиного терміна «судова лінгвістична експертиза», що має аналог англійською, – «forensic linguistics», знайшовши широке застосування в наші дні. Фахівець у галузі права, який здійснює перекладацьку діяльність може зіткнутися з такими труднощами, як мовна інтерференція, нерозуміння нюансів метафоричного значення, складність синтаксичної структури висловлювання, відмінність мовних та культурних традицій спілкування. Юридичний переклад можна розглядати як сферу практичної ,лінгвістичної діяльності та як навчальну дисципліну. Юридичний переклад, як сфера практичної мовної діяльності, є різновидом спеціалізованого перекладу, метою якого є передача різних письмових та усних юридичних текстів іншою мовою. Для юристів зі знанням іноземних мов, важливо вивчати лінгвістичні особливості письмових і усних тем на юридичну тематику. А саме:

1. Великий словниковий запас правових матеріалів, основну частину якого складають юридичні терміни, безліч з яких перекладаються українською мовою за допомогою словосполучень і взагалі описово. Наприклад: «litigation» – судовий процес, «bailiff»[ˈbeɪlɪf] – судовий пристав, «Environmental law» – правові норми з охорони навколишнього середовища [2, с. 152].

2. Спостерігаються певні стилістичні відхилення від загальнолітературних норм. Сюди можна віднести: а) широке використання еліптичних структур (абревіатури, без артиклів) в англійській мові, особливо в документах, що пишуться на регулярній основі з невеликими варіаціями за формою та змістом (резюме, звіти, рішення, висновки); б) зміщення офіційно-діловодного стилю в документах, присвячених загальним чи адміністративно-господарським питанням.

3. Наявність абревіатур. Більшість абревіатур використовуються лише в юридичних текстах та документах. Наприклад: DSB – a Dispute settlement Body – колегія з вирішення спорів, LLC – Limited liability company – Товариство з обмеженою відповідальністю, CJTC – Closed Joint-Stock Company – Закрите акціонерне товариство, CEO – Chief Executive Officer – головний виконавчий директор (генеральний директор), FSUE – Federal State Unitary Enterprise – ФДУП – Федеральне Державне Унітарне Підприємство, тощо [6].

4. Під час перекладу юридичних текстів важливо пам'ятати, що будь-яка країна має свою правову систему, юридичну термінологію та реалії.

Стиль юридичних документів повинен відповідати стилю того ж матеріалу, з тією ж мовою перекладу, але при перекладі великої кількості документів, або текстів, у перекладі може бути збережений стиль оригінального тексту. Є певні речі, про які не можна забувати при перекладі юридичних документів, що багато звичайних слів в юридичних документах можуть мати термінологічне значення, і в цьому випадку, необхідно користуватися відповідним словником або довідником, щоб уникнути інтерференції деяких відомих значень слів, і виразів, із загальним або спеціальним значенням в юридичному документі.

Висновки з дослідження. Таким чином, іноземна мова робить свій посильний внесок і має єдину мету у становленні спеціаліста-юриста, а сучасні вимоги до підготовки майбутніх спеціалістів диктують необхідність інноваційних підходів та навчання іноземної мови (розвитку творчого мислення, мовної активності, професійної компетенції майбутніх спеціалістів). Професійна підготовка спеціаліста розуміється як система педагогічних технологій, методів та прийомів, спрямована на досягнення передбачуваного результату.

У процесі навчання іноземна мова є предметом засвоєння, тоді як у житті виступає як засіб вирішення як мовних, так й соціальних та професійних завдань. При засвоєнні курсу «Юридична англійська мова» необхідно ґрунтуватися на юридичних термінах та реаліях, характерних для країни мова якої вивчається, що сприяє наближенню студентів до її національної правової культури. Вивчення нюансів граматичних особливостей юридичних текстів дає можливість користуватися іноземною мовою у професійної діяльності. Для досягнення рівня комунікативної професійної компетенції потрібна взаємодія кафедри англійської мови із юридичними кафедрами, що дозволить актуалізувати навчальний матеріал.

Останнє, що слід зазначити, що в соціокультурній ситуації, що склалася, в умовах міжнародної інтеграції, успішна діяльність

юриста часто вимагає вільного володіння іноземною мовою, як мовою спеціальності та наявності певних перекладацьких навичок. Тому питання взаємодії мови та права заслуговують на особливу увагу представників цієї професії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богословська М. О. Деякі аспекти судово-лінгвістичної експертизи. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. С. 152–158.
2. Борисюк Е. *Legal English: учасники процесу, види права, історія*. 2019. URL: https://yappi.com.ua/posts/read/legal-english-uchasnyky-protsesu-vydy-prava-istoriia (дата звернення:10.03.2025).
3. *ІПН та інші юридичні скорочення англійською* URL: https://www.ujournal.com.ua/post/ipn-ta-insi-iuridicni-skorocennia-angliiskoiu-1. (дата звернення:02.03.2025).
4. Мартинова Р.Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов. Київ: Вища школа, 2004. 456 с.
5. Свиридова Л.В. Про структуру та основні положення методики судово-авторознавчої класифікаційної експертизи. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: Зб. матеріалів засідання «круглого столу», присвяч. 85-річчю створення Харк. наук.-дослід. ін-ту судових експертиз ім. М. С. Бокаріуса (11–12 листоп. 2008 р.), с. 33–45.
6. Хоролець Т. Перекласти не можна залишити: як написати ТОВ англійською і не помилитись, 2022. URL: https://grade.ua/uk/blog/pereklasti-ne-mozhna-zalishiti-yak-napisati-tov-anglijskoyu-i-ne-pomilitis/ (дата звернення:26.02.2025).
7. Чирков О. Анотування наукового дослідження – невід'ємна складова наукової українознавчої праці. *Українознавство*, № 2 (35), 2010. 33 с.
8. Що таке «EF EPI»? З якою метою і ким складається рейтинг? Які інструменти використовуються для отримання даних? 2022. URL: https://enguide.ua/magazine/dinamika-vladeniya-angliyskim-yazykom-v-ukraine-za-7-let (дата звернення:07.03.2025).
9. Urgal C. C. The Key Role of Foreign Language Teachers in Content and Language Integrated Learning at a University Level. *The International Journal of Learning in Higher Education*. Vol. 25, no. 2, 2018. P. 7–16. URL: https://doi.org/10.18848/2327-7955/cgp/v25i02/7-16 (date of access: 14.03.2025).
10. Mellinkoff D. How to Make Contracts Illegible. *Stanford Law Review*. Vol. 5, no. 3, 1953. P. 418. URL: https://doi.org/10.2307/1226449 (date of access: 14.03.2025).
11. Goldfarb R. L., Mellinkoff D. The Language of the Law. *Michigan Law Review*. Vol. 63, no. 1, 1964. P. 180. URL: https://doi.org/10.2307/1286463 (date of access: 14.03.2025).
12. Webb A. English major statistics that challenge what you know URL: https://employedhistorian.com/english-major/statistics-facts/ (дата звернення: 11.03.2025).

УДК 811.111’42
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.162-171

Ірина Морозова,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри англійської філології
та методики викладання іноземної мови,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
https://orcid.org/0000-0002-1243-7854
м. Харків, Україна

Олена Коряк,
магістр філології,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
https://orcid.org/0009-0001-4306-2215
м. Харків, Україна

Послання Президента США «Про стан країни» як ритуалізований тип політичного дискурсу

US President’s State of the Union Address as a ritualized type of political discourse

Анотація. *Стаття присвячена діахронічному аналізу послання Президента США «Про стан країни» як жанрової форми ритуалізованого політичного дискурсу, прагматичні та лінгвостилістичні характеристики якого зазнають трансформацій під впливом суспільно-політичного контексту. На основі типології мовленнєвих актів Г. Г. Почепцова автори встановлюють, що у президентських зверненнях домінують констативи, директиви та промісиви. Проведений аналіз свідчить про еволюцію комунікативних стратегій у період від XVIII до XXI ст. У зверненні першого Президента Дж. Вашингтона 1790 р., що є інваріантним зразком аналізованого жанру, переважають ретроспективні оцінки, директиви із закликами до дії та обіцянки. Водночас у промовах сучасних президентів, зокрема Дж. Буша-молодшого, Б. Обами та Дж. Байдена, акцент зміщується на перспективні плани й емоційні запевнення. Змінюється також синтаксична та лексична структура текстів: зростає частка розмовних елементів й образної лексики, а складні конструкції поступаються місцем простішим, що підвищує доступність звернення «Про стан країни» для широкої аудиторії. Уживані мовленнєві акти також демонструють еволюційні зміни: директиви стають більш експліцитними, а використання квеситивів, що стимулюють адресата до рефлексії та взаємодії, значно збільшується. Проведений лінгвостилістичний аналіз засвідчує тенденцію до відходу від офіційно-ділового стилю на користь розмовно-побутового, що сприяє зближенню ритуалізованого політичного дискурсу з повсякденними комуніка-*

тивними практиками. Вказана зміна сприяє посиленню емоційного зв'язку між Президентом та громадянами США, роблячи звернення більш персоналізованими. Збереження інваріантної структури жанру при його динамічних модифікаціях свідчить про його адаптацію до суспільних очікувань, що забезпечує ефективність цього типу ритуалізованого дискурсу у політичній комунікації.

Ключові слова: *директив, констатив, квеситив, мовленнєвий акт, послання Президента США «Про стан країни», офіційно-діловий стиль, промісив, ритуалізований дискурс, розмовно-побутовий стиль.*

Summary. *This article is dedicated to a diachronic analysis of the State of the Union Address as a genre-specific form of ritualized political discourse, whose pragmatic and linguo-stylistic characteristics undergo transformations under the influence of socio-political contexts. Drawing upon Heorhii Pocheptsov's typology of speech acts, the authors establish that constatives, directives, and commissives predominate in the Presidential addresses. The conducted analysis indicates an evolution of communicative strategies from the 18th to the 21st century. In the first State of the Union Address of 1790 by President George Washington, which serves as the invariant model of the analyzed genre, retrospective evaluations, directives, and promises prevail. Conversely, in the addresses of modern American Presidents, including George W. Bush, Barack Obama, and Joseph Biden, the emphasis shifts toward prospective plans and emotive assurances. The syntactic and lexical structures of the texts also undergo significant modifications: the proportion of conversational elements and figurative language increases, while complex constructions give way to simpler ones, thereby enhancing the accessibility of the Address for a broader audience. The speech acts used also exhibit evolutionary changes: directives become more explicit, while the use of quesitives – designed to prompt reflection and interaction from the audience – intensifies significantly. The conducted linguo-stylistic analysis reveals a tendency of refusing from the formal style in favor of a more colloquial and expressive register, which facilitates the convergence of ritualized political discourse with everyday communicative practices. This shift contributes to strengthening the emotional connection between the President and U.S. citizens, making the State of the Union Address more personalized. The preservation of the genre's invariant structure alongside its dynamic modifications demonstrates its adaptability to expectations of the American society, ensuring the effectiveness of this form of ritualized discourse in political communication.*

Key words: *colloquial style, commissive, constative, directive, formal style, quesitive, speech act, State of the Union Address, ritualized discourse.*

Вступ. Політичний дискурс як лінгво-прагматичне явище вимагає від дослідників дедалі більших зусиль щодо його інтерпретації, не дивлячись на те, що як сам феномен дискурсу, так і його політичний різновид неодноразово виступали об'єктом вивчення. Загальноприйнятим для Харківської лінгвістичної школи є визначення дискурсу як процесу і результату мисленнєво-комунікативної діяльності людини, як спілкування, опосередкованого приналежністю мовців

до тієї чи іншої соціальної групи у певній комунікативній ситуації [12, с. 124] та спрямованого на взаємну орієнтацію у життєвому просторі [4, с. 12]. Політичний тип дискурсу – це процес і результат усної або письмової взаємодії адресанта та адресата й зовнішніх, екстралінгвістичних, чинників (мети, обставин, способу та часу утворення), що характеризується інституційністю [2, с. 105]. Першу частину вищенаведеного визначення може реалізовувати сукупність наявних в усній/письмовій комунікації мовленнєвих актів, а другу – правила публічної політики, оформлені згідно з існуючими традиціями та перевірені досвідом (порівн. [9, с. 67]); це уможливлює розгляд американського президентського дискурсу з точки зору його ритуалізації.

Ритуалізоване мовлення розглядається вітчизняними вченими переважно в царині психології [7], і в меншому обсязі в царині стилістики як складова ділового спілкування (див., наприклад [11]). Мовознавці визначають його як стереотипне символічно навантажене вербальне спілкування [3, с. 300], яке функціонує на перетині соціуму, мислення та мови [13, с. 92], проте його прагмалінгвістичні риси допоки залишаються поза увагою дослідників, що дозволяє нам виділити невирішене питання опису мовленнєвих засобів реалізації ритуалізованого дискурсу на прикладі послань президентів США «Про стан країни».

Ритуалізований дискурс, у т.ч. ритуалізований президентський дискурс і послання «Про стан країни» як його різновид, займає особливе місце і має значний вплив на комунікативні практики представників американської лінгвокультурної спільноти, що обумовлює актуальність виконуваного дослідження; аналіз закономірностей використання комунікативних стратегій та мовленнєвих засобів у цих посланнях сприяє поглибленню розуміння функцій таких промов у політичній комунікації та дозволяє простежити еволюцію мовленнєвих стратегій президентів у контексті зміни соціально-політичних умов. Об’єктом дослідження є послання Президента США «Про стан країни» як різновид ритуалізованого дискурсу; предметом – його мовні й мовленнєві характеристики. Метою роботи є аналіз лексико-семантичної та лінгво-прагматичної складових послання Президента США «Про стан країни». Дослідження виконано на матеріалі семи президенських звернень «Про стан країни», які проголошувалися у XVIII і XXI століттях.

Методологія та методи дослідження. Дослідження промов президентів США «Про стан країни» базується на методологічних засадах і фундаментальних принципах двох лінгвістичних підходів, що функціонують в межах антропоцентричної наукової парадигми,

а саме історичної прагмалінгвістики та соціодискурсивної прагматики, інтегрують прагма- та соціологічні аспекти, зокрема соціоісторичні й соціокультурні, у вивчення мовленнєвої поведінки та інкорпорують методи прагмалінгвістики, соціолінгвістики, структурної, дискурсивної та історичної лінгвістики, а також синтаксичної семантики та семантики тексту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Щорічне звернення президента США до Конгресу *«Про стан країни»* (*«State of the Union» Address*) посідає особливе місце в американському політичному дискурсі. Обов'язок голови держави проінформувати законодавчий орган про становище в країні закріплений Конституцією [20], що дозволяє нам вважати цей жанр політичного дискурсу ритуалізованим (див. тлумачення у [5, с. 27–28]), тобто стереотипним та символічно навантаженим вербальним спілкуванням. Промова «Про стан країни» з часом перетворилася на могутній механізм комунікації Президента з американським суспільством й попри свій усталений конституційний статус, жанр президентського звернення не залишається незмінним. Його прагматика та лінгвостилістичні особливості чутливо реагують на зрушення суспільного та політичного контексту і домінуючих комунікативних практик. Відтак, діахронічне дослідження текстів президентських послань простежує ключові напрями розвитку політичного дискурсу США.

Дискурс – це складний соціолінгвістичний феномен певної лінгвокультурної спільноти, зумовлений соціокультурними, політичними, прагма-ситуативними, психологічними та іншими факторами, що має двовимірну структуру, лінгвістичний шар якої представлено зв'язним текстом або його семантично значущим й синтаксично завершеним фрагментом, а екстралінгвістичний шар – сукупністю знань, уявлень, настанов представників лінгвокультурної спільноти, необхідних для повноцінного розуміння тексту [8, с. 208].

Одиницею аналізу у цій роботі є мовленнєвий акт на дискурсивному рівні та слово, словосполучення й речення на лексико-семантичному, синтаксичному та композиційному рівнях. Застосування теорії мовленнєвих актів до аналізу президентських послань «Про стан країни» є, на нашу думку, релевантним і надає додаткові можливості розуміння мовленнєвих дій у політично-дискурсивній ситуації. В основу нашого дослідження покладено типологію мовленнєвих актів Г. Г. Почепцова, яка враховує прагматичний компонент висловлень і місить констативи (стверджувальні тези), промісиви (обіцяні зобов'язання), менасивни (погрози), директивни (заохочення до спільних дій), перформативи (мовленнєві акти, що безпосередньо реалізовують певні дії у момент мовлення) та квеситиви (запити)

[6]. Цей підхід допоміг спрогнозувати комунікативний ефект висловлення на адресата в аналізованих президентських зверненнях.

Початковою точкою діахронічного аналізу ми обрали першу президентську промову «Про стан країни» Дж. Вашингтона, виголошену 1790 року, яку розглядаємо як жанровий прототип. На рівні змісту та композиції вона задає інваріантну структуру цього жанру ритуалізованого політичного дискурсу і передбачає: ретроспективний огляд досягнень держави, ідентифікацію викликів, окреслення планів на майбутнє. Утім, змістове наповнення та питома вага цих блоків суттєво різняться у діахронії. У зверненні Дж. Вашингтона пріоритет надається ретроспекції здобутків молодої американської держави та лаконічним обіцянкам подальших звершень, сповнених просвітницького оптимізму. Натомість у промовах президентів XXI ст., Дж. Буша-молодшого, Б. Обами та Дж. Байдена, домінує перспективна частина з деталізацією програмних ініціатив адміністрації та емоційно-забарвленими запевненнями у здатності нації гідно відповісти на виклики сучасних реалій. Такі акценти зумовлені відмінністю соціокультурних контекстів: якщо президентське звернення XVIII ст. виголошувалося в умовах післяреволюційного здобуття незалежності та віри у безмежні можливості республіканського ладу, то промови XXI ст. постають реакцією на кризові явища (теракти 11 вересня, економічні рецесії, пандемію COVID-19), які потребують мобілізаційної риторики та визначення конкретних кроків влади. Порівняймо:

(1) *The advancement of agriculture, commerce, and manufactures by all proper means will not, I trust, need recommendation… [State of the Union Address, George Washington, 1790].*

(2) *America has added jobs for a record 52 straight months [State of the Union Address, George W. Bush, 2008].*

(3) *«But here at home, inflation is coming down. Here at home, gas prices are down $1.50 from their peak … COVID deaths are down by 90 percent [State of the Union Address, Joseph Biden, 2023].*

Ще виразніше діахронічні трансформації простежуються на рівні мовленнєвих актів. У першому зверненні Дж. Вашингтона «Про стан країни» переважають констативні ствердження з елементами позитивної ретроспективної оцінки, директивні спонукання з модальними показниками необхідності та промісиви у формі декларативних намірів. Наведене співвідношення ілокутивних типів висловлення маніфестує інституційність політичної комунікації та субординованість відносин Президента з Конгресом й американським народом:

(4) *The recent accession of the important state of North Carolina to the Constitution of the United States (of which official information has been*

received), the rising credit and respectability of our country, the general and increasing good will toward the government of the Union, and the concord, peace, and plenty with which we are blessed are circumstances auspicious in an eminent degree to our national prosperity [State of the Union Address, George Washington, 1790].

Промови Дж. Буша-молодшого, Б. Обами та Дж. Байдена виявляють ще глибшу трансформацію в напрямку інтимізації та діалогізації спілкування голови держави з громадянами. Директиви набувають більш експліцитного характеру завдяки вживанню інклюзивного займенника *we;* водночас у цих закликах відбувається збільшення кількості випадків застосування модальних слів *must, should, need, have to,* які надають їм переконливого відтінку для негайного виконання наказу. Промісиви реалізують тактику декларації зобов'язань, яка створює привабливий і образ Президента США. Поряд із констативами, директивами та промісивами, що домінують в усіх сучасних посланнях, значну роль відіграють також експресиви, які моделюють психологічний стан слухача чи його ставлення до суспільних цінностей:

(5) *We honor your service; we are inspired by your sacrifice; and you have our unyielding support [State of the Union Address, Barack Obama, 2009].*

Вищезазначені мовленєві акти в сучаному президентському ритуалізованому дискурсі домінують над раціонально-аргументативними підходами переконання Дж. Вашингтона у 1790 р. Активізується й використання квеситивів у президентських посланнях Б. Обами та Дж. Байдена, які провокують адресатів до міркування над нагальними проблемами та пошуку відповідей на питання американської спільноти:

(6) *... And finally, how can we make our politics reflect what's best in us and not what's worst?» [«State of the Union» Address, Barack Obama, 2016].*

(7) *Would we stand for the most basic of principles? Would we stand for sovereignty? Would we stand for the right of people to live free of tyranny? Would we stand for the defense of democracy? [State of the Union Address, Joseph Biden, 2023]* – квеситиви виступають як інструмент актуалізації ціннісних концептів SOVEREIGNTY, FREEDOM, DEMOCRACY.

Аналіз політичних промов президентів США у діахронічному аспекті виявляє трансформації в арсеналі директивних засобів. Якщо у зверненні Дж. Вашингтона 1790 р. переважали конструкції з модальним дієсловом *ought to*, які апелювали до морального обов'язку авдиторії – *(8) ... we ought to be prepared to afford protec-*

tion to those parts of the Union, and, if necessary, to punish aggressors [State of the Union Address, George Washington, 1790], то в сучасних промовах спектр директивних маркерів суттєво розширюється. Промови Дж. Буша демонструють активізацію вживання модального дієслова *must*, яке акцентує на категоричності спонукання до виконання завдань:

(9) *... we must prevent the terrorists and regimes who seek chemical, biological, or nuclear weapons from threatening the United States and the world [State of the Union Address, George W. Bush, 2002].*

Звернення Б. Обами 2009 та 2016 рр. і Дж. Байдена 2021 та 2023 рр. демонструють подальшу диверсифікацію вербалізації мовленнєвого акту директиву. Поряд з модальними дієсловами *must, should, need, have to, will* використовуються імперативні форми, а також конструкції *let's*, які пом'якшують спонукання та фокусують увагу на спільній відповідальності за реалізацію окреслених цілей:

(10) *Let's make America the country that cures cancer once and for all [State of the Union Address, Barack Obama, 2016].*

(11) *Go get vaccinated, America. Go and get the vaccination [State of the Union Address, Joseph Biden, 2021].*

У першому зверненні Дж. Вашингтона основним засобом вербалізації зобов'язань виступало модальне дієслово *shall*: (12) *«... perceive from the information contained in the papers which I shall direct to be laid before you ...» [State of the Union Address, George Washington, 1790]*. Натомість у промовах президентів XXI ст. його функціональне навантаження перебирають на себе модальне дієслово *will* та конструкція *be going to*:

(13) *... we will continue to take every lawful and effective measure to protect our country ... [State of the Union Address, George W. Bush, 2008].*

(14) *We will rebuild, we will recover, and the United States of America will emerge stronger than before [State of the Union Address, Barack Obama, 2009].*

Вказані маркери віддзеркалюють істотні зрушення в комунікативних пріоритетах жанру: якщо висловлення з дієсловом *shall* радше декларували наміри, то конструкції з *will* та *be going to* окреслюють конкретні кроки на шляху реалізації обіцяного. Виявлені трансформації увиразнюють вектор еволюції президентського дискурсу від асиметричних субординативних до партнерських відносин з громадянами, які передбачають діалогічність, взаємну відповідальність та психологічну залученість комунікатів.

Спираючись на доробок О. В. Бабенко та М. Г. Сушко-Безденежних [1, с. 33–43; 10, с. 55], простежуємо лінгвостилістичні зміни,

яких зазнали послання «Про стан країни», а саме динаміку мовного оформлення текстів на лексико-семантичному, синтаксичному та композиційному рівнях. Лексико-семантичний рівень організації текстів у діахронії засвідчує поступовий відхід від канонів офіційно-ділового стилю у бік розмовності та експресивізації. Послання Дж. Вашингтона вирізняється високим індексом книжності (наявні суспільно-політичні терміни *public affairs, the Constitution, the Union, session, public credit, declaration, legislature, administration, government, naturalization, pacific measures* тощо; канцеляризми *provision, intercourse, ascertained, facilitated, indispensable, expedient* тощо; етикетні кліше *Fellow-Citizens, Gentlemen of the House of Representatives, Gentlemen of the Senate and House of Representatives*), який маркує інтелектуалізм викладу та соціокультурну дистанційованість комунікантів. На перший план у сучасних промовах президентів США Дж. Буша-молодшого, Б. Обами та Дж. Байдена виходять загальновживана лексика, зразками якої є іменники на кшталт *opportunity, education, innovation, retirement, unity,* образно-експресивні елементи *freedom, liberty, justice, strength, American dream, courage*, концептуальні метафори *across oceans and continents, ticking time-bombs, war on terror, dose of hope*. Усі ці зміни в бік «орозмовлення» відображають зближення ритуалізованого політичного дискурсу з повсякденними комунікативними практиками представників американської лінгвокультурної спільноти.

Синтаксична організація президентських звернень так само еволюціонує від канонічності до розмовності. Домінування складних речень, висока частотність пасивних й безособових конструкцій в промові Дж. Вашингтона маніфестують сувору ієрархічність політичної комунікації:

(15) *The proper establishment of the troops which may be deemed indispensable will be entitled to mature consideration. In the arrangements which may be made respecting it it will be of importance to conciliate the comfortable support of the officers and soldiers with a due regard to economy [State of the Union Address, George Washington, 1790].*

Проаналізовані зразки президентських звернень сучасності, навпаки, тяжіють до спрощення синтаксису, активізації паралельних, інфінітивних конструкцій та повторів як засобів сегментації інформації й емоційного впливу на адресата. Загалом проаналізованим текстам притаманний перехід від статики до динаміки, від безособовості до персоніфікованості, від монологічності до діалогічності комунікації:

(16) *We will rebuild, we will recover, and the United States of America will emerge stronger than before [State of the Union Address, Barack Obama, 2009].*

(17) *«We're working again, dreaming again, discovering again, and leading the world again» [«State of the Union» Address, Joseph Biden, 2021].*

Висновки з дослідження. Встановлено, що промова «Про стан країни» як жанр ритуалізованого дискурсу характеризуються домінуванням констативів, директивів і промісивів на прагмалінгвістичному рівні. Констативи виконують інформативну функцію, а директиви та промісиви підсилюють спонукальний і сугестивний компоненти комунікації. Наявність інших типів мовленнєвих актів зумовлюється політичними завданнями та змістовною специфікою звернення, що сприяє варіативності й ефективності залученої комунікативної стратегії. Лексичне наповнення послань «Про стан країни» відображає різноплановість тематичних акцентів, що відповідають пріоритетам політичного курсу очільника держави. У залежності від змістового наповнення конкретного звернення, окремі промови зосереджені на питаннях національної безпеки, що зумовлює домінування відповідної термінології, тоді як інші акцентують соціально-економічні аспекти і містять відповідні лексичні одиниці. Характерною рисою проаналізованих послань є тенденція до використання простих речень замість складносурядних і складнопідрядних конструкцій, що посилює ефективність комунікації, забезпечуючи адаптивність звернень до суспільних очікувань.

Попри збереження інваріантної структури та базових функцій послання «Про стан країни» Дж. Вашингтона 1790 р., цей жанр зазнає постійних модифікацій у напрямку психологізації та діалогізації, що відповідає динаміці ціннісних орієнтирів американського суспільства та сучасним вимогам до якості політичної комунікації. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у розширенні емпіричної бази завдяки залученню інших жанрових різновидів ритуалізованого політичного дискурсу, таких як інавгураційні промови, передвиборчі дебати тощо. Це дозволить отримати більш панорамне бачення еволюційних процесів у політичній комунікації США.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко О. В. Практикум з стилістики англійської мови. К.: ВЦ НУБіП, 2014. 134 с.
2. Ковальова О. Політичний дискурс: сучасні лінгвістичні інтерпретації. *Актуальні питання гуманітарних наук. Сер. «Мовознавство. Літературознавство».* 2020. Вип. 27, Т. 2. С. 101–107.
3. Корольов І. Р. Поняття дискурсу в сучасному мовознавстві: визначення, структура, типологія. *Studia Linguistica*. 2012. Вип. 6. С. 285–305.
4. Мартинюк А. П. Дискурс. *Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики.* Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. С. 11–13.

5. Одарчук Н. А., Мірончук Т. А. Лінгвостилістичні особливості англомовного ритуального дискурсу. *Південний архів (філологічні науки).* 2022. № 91. С. 25–32.
6. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. К. : Видавничий центр «Київський університет», 1999. 307 с.
7. Психологія спілкування : навч. посіб. К. : КНЕУ, 2015. 309 с.
8. Серажим К. С. Еволюція поглядів на дискурс. *Актуальні проблеми журналістики : зб.наук.пр.* 2001. С. 207–215.
9. Славова Л. Л. Мовна особистість лідера у дзеркалі політичної лінгвоперсонології : США – Україна. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2012. 360 с.
10. Сушко-Безденежних М. Г. Лінгвопрагматика конституційного дискурсу Німеччини: діахронічний аспект: дис. … канд. філол. наук. Харків, 2016. 293 с.
11. Філоненко М. М. Психологія спілкування : навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2024. 224 с.
12. Шевченко І. С. Мовленнєвий акт і дискурс в когнітивно-прагматичному та історичному ракурсі. *Переклад у наукових дослідженнях представників Харківської школи.* Вінниця : Нова книга, 2013. С. 117–134.
13. Шевченко І., Петренко О. Дискурсивні стратегії неввічливості у когнітивно-прагматичному вимірі. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2019. Вип. 70. С. 91–101.
14. Biden J. R. Address Before a Joint Session of the Congress. April 28, 2021. URL: https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-3 (Last accessed: 18.03.2025).
15. Biden J. R. Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union. February 07, 2023. URL: https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-the-state-the-union-29 (Last accessed: 18.03.2025).
16. Bush G.W. Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union. January 29, 2002. URL: https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-the-state-the-union-22 (Last accessed: 18.03.2025).
17. Bush G.W. Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union. January 28, 2008 URL: https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-the-state-the-union-18 (Last accessed: 18.03.2025).
18. Obama B. Address Before a Joint Session of the Congress. February 24, 2009. URL: https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-1 (Last accessed: 18.03.2025).
19. Obama B. Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union. January 12, 2016. URL: https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-the-state-the-union-19 (Last accessed: 18.03.2025).
20. State of the Union. *Encyclopedia Britannica*. URL: https://www.britannica.com/topic/State-of-the-Union-presidential-address (Last accessed: 18.03.2025).
21. Washington G. First Annual Address to Congress. www.presidency.ucsb.edu/documents/first-annual-address-congress-0 (Last accessed: 18.03.2025).

УДК 811.111’23
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.172-178

Людмила Окулова,
доцент кафедри «Філологія»,
Одеський національний морський університет
https://orcid.org/0000-0002-8798-0034
м. Одеса, Україна

Лексика сучасних соціальних мереж (на матеріалі англійської мови)

Vocabulary of modern social networks (based on the English language material)

Анотація. *Сучасні соціальні мережі є важливим чинником трансформації комунікативних процесів, що сприяє формуванню унікальної мережевої мови. Поєднання елементів усної та письмової комунікації забезпечує швидку передачу інформації, що не може не впливати на мовні норми. Стаття присвячена дослідженню ролі соціальних мереж у зміні мовних процесів, зокрема їхнього впливу на лексику та особливості функціонування мережевої мови. У статті проаналізовано поняття «соціальна мережа», визначено основні категорії лексичних новоутворень, які активно використовуються в онлайн-комунікації: абревіатури, акроніми та неологізми. Наведено приклади їх поширення у популярних соціальних мережах (Twitter, Instagram, Facebook). Наприклад, Twitter збагатив англійську мову такими лексемами як attwicted, twitamin, egotwistical, retweet. Серед найпоширеніших скорочень, вживаних у цій соціальній мережі, є Ab/abt, BFN, HAND, тощо. Завдяки Instagram поширеними стали акроніми «OOTD» (Outfit of the Day), «WCW» (Woman Crush Wednesday) та ін. Назва соціальної мережі Facebook вже сама по собі є поширеною абревіацією FB. Також завдяки їй в англійській мові закріпилися скорочення IMO (in my opinion), TBT (throwback Thursday), ін. Проаналізовано їхній вплив на традиційні мовні норми, зокрема вивчено зміни у лексичному складі англійської мови й описано тенденцію до спрощення орфографічних правил. Методологія дослідження включає описовий метод, порівняльний аналіз, лінгвостилістичний аналіз, контекстуальний аналіз та статистичний метод. Проведено аналіз 300 лексичних одиниць, відібраних методом суцільної вибірки. Виявлено, що основна частина мережевих новоутворень має англомовне походження, що зумовлено глобалізацією та домінуванням англійської мови у сфері цифрової комунікації. Результати дослідження демонструють, що мережеве мовлення є динамічним явищем, що безперервно розширює словниковий запас мови. Зокрема, популярні соціальні мережі генерують унікальні неологізми та скорочення, які поступово інтегруються в мовлення користувачів, закріплюючись у їхній комунікативній практиці.*

Ключові слова: *абревіатура, акронім, мережева мова, неологізм, скорочення, соціальна мережа.*

Summary. *Modern social networks are a significant factor in transforming communication processes, contributing to the formation of a unique network language. The combination of oral and written communication elements ensures rapid information transmission, inevitably influencing linguistic norms. The given article explores the role of social networks in language transformation, particularly their impact on vocabulary and the functioning of network language. The paper analyzes the concept of "social network" and identifies key categories of vocabulary innovations actively used in online communication: abbreviations, acronyms, and neologisms. Examples of their spread in popular social networks (Twitter, Instagram, Facebook) are provided. For instance, Twitter has enriched the English language with lexemes such as attwicted, twitamin, egotwistical, and retweet. Among the most common abbreviations used on this network are Ab/abt, BFN, HAND, etc. Thanks to Instagram, acronyms such as OOTD (Outfit of the Day) and WCW (Woman Crush Wednesday) have become widespread. The name of the social network Facebook itself is a commonly used abbreviation (FB). Additionally, Facebook has contributed to the establishment of abbreviations such as IMO (in my opinion) and TBT (Throwback Thursday) in the English language. The article examines their impact on traditional linguistic norms, particularly changes in the lexical composition of English and the tendency toward simplified spelling rules. The research methodology includes a descriptive method, comparative analysis, linguistic and stylistic analysis, contextual analysis, and statistical methods. The study analyzes 300 lexical units selected through the continuous sampling method. It has been found that the majority of network neologisms originate from English due to globalization and the dominance of English in digital communication. The study results demonstrate that network language is a dynamic phenomenon that continuously expands the vocabulary. Popular social networks generate unique neologisms and abbreviations, which gradually integrate into users' speech and become embedded in their communicative practices.*

Key words: *abbreviation, acronym, network language, neologism, shortening, social network.*

Вступ. Сучасний світ важко уявити без глобальної мережі, що стала невід'ємною частиною повсякденного життя людей, охоплюючи як їхній домашній простір, так і мобільні пристрої. Віртуальна реальність і людство нині нерозривно взаємопов'язані, що сприяє трансформації комунікативних процесів. Все більше людей віддають перевагу онлайн-спілкуванню над безпосередньою взаємодією, це, в свою чергу, зумовлює формування особливого підтипу мовлення – мережевого. Мережева комунікація поєднує елементи живого мовлення та класичної письмової форми, забезпечуючи ефективний обмін інформацією.

Комбінація лаконічності усного мовлення та точності письмової комунікації робить мережеву мову своєрідно оптимізованою, оскільки вона сприяє економії часу на передання повідомлень. Наприклад, коротке *OK* є еквівалентом слова *добре* (яке містить п'ять

літер), а його ще більш скорочена форма *К* взагалі зводить позитивну відповідь до однієї літери. Наскільки такі скорочення впливають на вербальну функцію мови – питання дискусійне, адже будь-яка інновація в мовленні проходить певні етапи розвитку, що можуть як збагачувати комунікацію, так і призводити до її спрощення.

Процес поширення та адаптації мережевої мови зумовлено низкою соціальних, технічних і культурних чинників. Дослідження цього явища набувають дедалі більшої актуальності, адже важливо розуміти рівень її інтеграції в повсякденне мовлення. Аналіз мережевої комунікації, який проводять українські вчені та лінгвісти, зокрема В. В. Власенко [1], О. І. Дзюбіна [2], О. А. Леонтович [3], Л. Масенко [4], ін., свідчить про важливість вивчення динаміки впливу мережевого спілкування на сучасну мову.

Таким чином, ***актуальність*** нашого дослідження зумовлена потребою в системному аналізі мережевої комунікації та її впливу на норми мови, що сприятиме розумінню напрямів розвитку мовлення у XXI столітті.

Методологія та методи дослідження. ***Матеріалом*** дослідження послугували абревіатури, акроніми та неологізми у кількості 300 одиниць, обраних методом суцільної вибірки з найпопулярніших соціальних мереж сьогодення.

Під час дослідження застосовано такі наукові ***методи***:

описовий метод – для виявлення особливостей функціонування мережевої лексики та аналізу їхніх основних характеристик;

метод ***порівняльного аналізу*** – для зіставлення особливостей мовних новоутворень у різних соціальних мережах;

метод ***лінгвостилістичного аналізу*** – для вивчення функціонального навантаження абревіатур, акронімів та неологізмів у цифровому середовищі;

метод ***контекстуального аналізу*** – для дослідження особливостей використання нових лексем у реальних комунікативних ситуаціях;

статистичний метод – для кількісного аналізу поширеності окремих лексичних одиниць у соцмережах.

Сукупність застосованих методів дослідження відібраного практичного матеріалу дозволяє комплексно дослідити явище мережевої мови та її вплив на сучасний мовний простір.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найпопулярнішими соціальними мережами сьогодення з понад 100-мільйонною аудиторією є *Facebook, YouTube, Twitter, Instagram, TikTok, Linkedin, Threads* [5]. Саме ці соціальні мережі стають джерелом появи нових лексичних одиниць, які поступово інтегруються в мовлення та закріплюються в ньому, водночас формуючи нові норми письмової комуніка-

ції. Це проявляється у спрощенні орфографічних правил, зниженні уваги до грамотності, а також у тенденції до зникнення розділових знаків. Таким чином, словниковий запас мережевої мови безперервно збагачується та адаптується до цифрового середовища.

Поняття *соціальна мережа* почали вивчати ще в 30-х роках XX століття, проте тоді воно не було пов'язане з Інтернетом і не мало сучасного значення. Вперше цей термін введено соціологом Джеймсом Барнсом, який визначав *соціальну мережу* як соціальну структуру, що складається з групи вузлів (соціальних об'єктів) і зв'язків між ними [8, с. 15]. Традиційне визначення поняття *соціальна мережа* належить Д. Бойд. Дослідниця розглядає його як мережеві послуги, що дозволяють користувачам створювати громадські або напівгромадські профілі, визначати список контактів і взаємодіяти з ними [9, с. 210].

Таким чином, в епоху глобалізації людство не лише може створювати віртуальне життя, а й формувати нову мережеву мову, словниковий запас якої постійно розширюється.

Розвиток Інтернету та мобільного зв'язку зробив можливим постійний зв'язок між людьми незалежно від їхнього місцезнаходження. Спочатку зв'язок був обмежений: одне текстове повідомлення не мало перевищувати 160 символів латиницею, тому користувачі вдавалися до скорочень. У такий спосіб з'явилися перші інтернет-абревіатури та акроніми. Паралельно мова збагачувалася неологізмами.

Українські мовознавці В. Німчук та О. Пономарів визначають *абревіатуру* як «скорочене слово, утворене з початкових літер чи частин слів» [6; 7]. *Акронім*, у свою чергу, є різновидом абревіатури, що складається з початкових літер слів або словосполучень і вимовляється як єдине слово. Саме це є відмінністю акроніму від абревіатури. Деякі акроніми настільки інтегруються в мову, що починають відмінюватися, як звичайні іменники. *Неологізми*, згідно з О. Пономарівим та В. Німчуком, – це «нові слова або значення, що виникають у мові внаслідок її розвитку» [там само]. Так, наприклад, внаслідок технологічного та цифрового прогресу з'явилися та закріпилися в мові такі слова як *влог, мем,* скорочення *IP (Internet Protocol), LCD (Liquid Crystal Display), SONAR (Sound Navigation and Ranging), GPRS, GPS, SMS, Wi-Fi, USB*, тощо.

Далі опишемо перетворення, які відбулися в англомовній комунікації та вплинули на норми сучасної англійської мови.

Багато лексичних одиниць з'явилося завдяки мережі *Twitter*, що є мікроблогом, де користувачі можуть ділитися подіями з особистого життя за допомогою відео, фото, а також фраз, лімітованих 140 знаками. *Twitter* має власний словник термінів, притаманних тільки його

користувачам. Найвідомішим є слово «tweet», яке в перекладі українською мовою означає «пташиний щебет», але вже набуло нового значення «повідомлення у мережі Twitter». Однак, назва мережі походить від лексеми «twit», яка, своєю чергою, означає уїдливість, глузування, докір. При цьому фірмовий знак мережі *Twitter* – силует птаха, який передбачає поширення інформації за допомогою щебету.

Завдяки соціальній мережі *Twitter* в англійській мові з'явилися такі *неологізми*:

– ***attwicted*** походить від *addicted* та означає людину, дуже захоплену Twitter;

– ***bird-of-mouth*** означає поширювати новини та інформацію за допомогою Twitter;

– ***twitamin*** : комбінація із лексемою *vitamin* означає корисну інформацію для будь-якого користувача Twitter;

– ***egotwistical*** походить від *egotistical* й мається на увазі егоцентричний користувач Twitter, який пише тільки про себе;

– ***retweet*** як і *tweet*, що перекладається як «щебетати», передбачає поширення інформації, яку опублікував інший користувач.

– Серед найуживаніших *скорочень* у цій соціальній мережі наступні:

– Ab/abt – *about* (акронім – прийменник «про»);

– B/c – *because* (акронім – скорочений сполучник «тому що»);

– B4 – *before* (акронім – прийменник «до»);

– BFN – *bye for now* (абревіатура «до побачення»);

– EMA – *e-mail address* (акронім «електронна пошта »);

– HAND – *have a nice day* (акронім «гарного дня»);

– U – *you* (акронім «ти»);

– LOL – *laughing out loud* (акронім «дуже голосно над чимось сміятися»).

Twitter також породив поняття *хештег* (#, hashtag, hash tag), який використовується для впорядкування тем, створюючи тренд і залучаючи більше користувачів до обговорення певної теми. У 2012 році *хештег* був визнаний словом року.

З поняттям *hashtag*, а також *selfie* та *follower*, асоціюється ще одна популярна соціальна мережа – *Instagram*. Це безкоштовна платформа для публікації фото з життя. Ця мережа дала новий виток трансліте-рації англійського алфавіту в інші мови. Проілюструємо прикладом: ні в кого більше не викликає подиву такі словосполучення, як *запостити лук* (від англ. *to post a look*), що означає розмістити фото в тому образі (зачіска, взуття, одяг, аксесуари), у якому людина перебуває в цей момент. Від цього виразу походить лексема *lookbook*, яка має на увазі інтернет-каталог образів, відібраних за колекціями,

сезонами тощо. Якщо людині подобається якась річ, вона замість звичного мені подобається скаже *лайк* (від англ. *like*), що є транслітерованим словом, яке асимілювало в українську мову. *Like* називають своєрідним акронімом, тому що він складається з одного слова, висловлюючи позитивне ставлення до чого-небудь. Наведемо приклади вживання найбільш популярних інстаграмних лексем:

– LB – *like back* (лайкни моє фото у відповідь на мій лайк на твоєму; використовується як заклик для збільшення кількості підписників і лайків на своїй сторінці в інтернет-мережі, абревіатура).

– OOTD – *outfit of the day* (модний образ дня; використовується, якщо людина одягнена особливим чином, на відміну від інших днів; є найпопулярнішим серед модних блогерів, які щодня створюють нові образи, абревіатура).

– *regram* (лексема, що означає те саме, що й *retweet* у *Twitter*, тобто прагнення поширити інформацію, зокрема фото, оскільки слово містить корінь gram від Instagram, неологізм).

– WCW – *woman crush Wednesday* (середа жінок, якими ми захоплюємося; заохочує користувачів ділитися фотографіями жінок, яких вони поважають, щосереди, абревіатура).

– SS – *selfie Sunday* (заклик робити селфі по неділях; за останньою статистикою цей хештег був використаний понад 10 мільйонів разів, абревіатура).

– IG – *Instagram* (соціальна мережа, онлайн-платформа; одне з найпоширеніших інтернет-слів нарівні з селфі, лук, постити та іншими, акронім).

– *fitspo* (fit – підходити, бути придатним, а також скорочення від fitness; друга частина – spo, скорочене від sport, тобто ведення правильного і здорового способу життя; також використовується як заклик до інших дотримуватися здорових звичок, неологізм).

Facebook – ще одна з найвідвідуваніших онлайн-платформ, багата на неологізми, абревіатури та акроніми. Ось деякі з найуживаніших слів у цій соцмережі:

– Френд (від англ. friend – друг, неологізм).

– Френдзона (від англ. friend zone – ситуація нерозділеного кохання з боку одного з користувачів/друзів, неологізм).

– BF (від англ. boyfriend – хлопець, з яким жінка перебуває в платонічних, романтичних або сексуальних відносинах, акронім).

– IMO (від англ. in my opinion – на мою думку, абревіатура).

– TBT (від англ. throwback Thursday – абревіатура, що використовується при публікації старого фото, щоб підкреслити його давність).

– FB (від англ. Facebook – соціальна мережа, назва якої дослівно означає «книга з обличчями», абревіатура).

Ми навели лише малу частину найуживаніших і транслітерованих у нашу мову інтернет-запозичень. Такі слова, як *запостити, зафоловити, сфоткати, зачекинитися, лавати, треш, юзати,* витісняють та замінюють звичні для нас слова, що зумовлено модними тенденціями, а також процесом глобалізації сучасного світу, який вимагає скорочувати обсяг переданої інформації за той самий проміжок часу.

Висновки з дослідження. Активний потік запозичень з англійської мови остаточно закріплює за нею статус мови міжнародного спілкування, що підтверджується абсолютним домінуванням англіцизмів серед неологізмів, скорочень (абревіатур та акронімів). Проведений у статті аналіз соціальних мереж та мережевої мови дозволяє дійти наступного висновку: мова сучасних соціальних мереж є вираженням інтелектуального потенціалу людства XXI століття. Як нова система комунікації, соціальна мережа деформує класичний варіант письмової мови, що призводить до неминучих трансформацій: нещодавно створені абревіатури, акроніми та неологізми швидко виникають в мережевій мові, формуючи сучасне повсякденне спілкування не лише у мережі, а й в реальному житті, збагачуючи мову новими лексемами, використовуючи словотвірний інвентар англійської мови.

Перспективою нашого дослідження вбачаємо у вивченні конкретних словотвірних способів утворення нової лексики сучасних соціальних мереж.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власенко В. В. Сучасна українська літературна мова : Бібліографічний покажчик. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. 508 с.
2. Дзюбіна О. І. Структура, семантика та прагматика сленгових неологізмів соціальних мереж Twitter та Facebook (на матеріалу англійської мови) : дис. … канд. філол. наук : 10.02.04 / Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2016. 206 с.
3. Леонтович О. А. Проблеми віртуального спілкування. *Полеміка*. № 7. 2000. С. 4–11.
4. Масенко Л. Мова і суспільство : Постколоніальний вимір. К. : КМ «Академія», 2004. 163 с.
5. Найпопулярніші соціальні мережі. URL: https://wedex.com.ua/blog/najpopulyarnishi-sotsmerezhi/ (дата звернення: 10.02.2025)
6. Німчук В. В. Словник української мови. Наукова думка, 1966. 424 с.
7. Пономарів О. Культура слова. Мовностилістичні поради. К.: Либідь, 2011. 272 с.
8. Barnes J. Class and Committees in a Norwegian Island Parish. *Human Relations*. 1958. P. 39–58.
9. Boyd D., Ellison N. Social Network Sites : Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*. Vol. 13, no. 1. 2007. P. 210–245.

UDC 811.111’25+811.161.2:821(73)
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.179-187

Halyna Onyshchak,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Philology,
State University “Uzhhorod National University”
https://orcid.org/0000-0002-5133-4313
Uzhhorod, Ukraine

Kateryna Nykytchenko,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Theory and Practice of Translation from the English Language,
Kyiv National Linguistic University
https://orcid.org/0000-0003-4938-5290
Kyiv, Ukraine

Reproducing the stylistics of a psychological thriller in the Ukrainian translation of Colleen Hoover’s novel “Verity”

Відтворення стилістики психологічного трилеру в українському перекладі роману Коллін Гувер «Веріті»

Summary. *The current paper explores the translation of stylistic devices in psychological thrillers, focusing on the Ukrainian rendering of Colleen Hoover’s novel «Verity». Psychological thrillers rely heavily on suspense, emotional tension and internal character conflict to engage the reader. These effects in the novel under consideration are achieved through a variety of stylistic means such as metaphors, similes, personification, and syntactic constructions like repetition, rhetorical questions, parallel constructions, nominative sentences and aposiopesis. The study highlights the translator’s task not only to transfer meaning but also to preserve psychological depth, implicit information and emotional intensity. Using methods of continuous sampling, contextual analysis and comparative analysis, the research examines how key stylistic means function in both the source and target language texts. While many devices such as anaphora and parallel constructions were successfully adapted, others underwent shifts in tone and imagery. Similarly, emotionally intense metaphors and personifications were sometimes softened in translation. The findings demonstrate that grammatical and lexical translation transformations impact the suspense-building mechanisms of the target language text, influencing the reader’s emotional perception and cognitive engagement. Moreover, the analysis reveals that stylistic shifts often stem from the translator’s attempts to align the narrative with cultural and linguistic norms of the target audience. The study concludes that while the translator achieves a high degree of equivalence, subtle*

linguistic and cultural differences inevitably affect the preservation of stylistic nuances in the target language. Ultimately, the research emphasizes the delicate balance between fidelity to the source text and adaptation to the target culture in literary translation.

Key words: *stylistic devices, psychological thriller, grammatical and lexical translation transformations, target language, equivalence, linguistic and cultural differences.*

Анотація*. У статті досліджується відтворення стилістичних засобів у психологічних трилерах, зокрема в українському перекладі роману Коллін Гувер «Веріті». Психологічні трилери значною мірою базуються на саспенсі, емоційному напруженні та внутрішньому конфлікті персонажів для утримання уваги читача. У досліджуваному романі ці ефекти досягаються за допомогою різноманітних стилістичних засобів, таких як метафори, порівняння, персоніфікації, а також синтаксичних конструкцій, зокрема повторів, риторичних запитань, паралельних конструкцій, номінативних речень і апозіопези. Основним завданням перекладача є не лише передати зміст, але й зберегти психологічну глибину, імпліцитну інформацію та емоційну насиченість першоджерела. Використовуючи методи суцільної вибірки, контекстуального та порівняльного аналізу, дослідження розглядає функціонування ключових стилістичних засобів у текстах оригіналу й перекладу. Хоча багато стилістичних прийомів, як-от анафора чи паралельні конструкції, були вдало адаптовані в перекладі, деякі зазнали змін у тональності та образності. Емоційно насичені метафори й персоніфікації були дещо пом'якшені під час перекладу. Результати дослідження засвідчують, що граматичні та лексичні трансформації при перекладі впливають на механізми створення напруги в тексті перекладу, формуючи емоційне сприйняття та когнітивну залученість читача. Крім того, аналіз виявив, що стилістичні зміни часто зумовлені прагненням перекладача узгодити розповідь із культурними та мовними нормами цільової аудиторії. Отже, хоча перекладач досяг високого рівня еквівалентності, мовні та культурні відмінності неминуче вплинули на збереження стилістичних нюансів у перекладі. Дослідження підкреслює баланс між точністю оригінального тексту та адаптацією до культури цільової мови у художньому перекладі.*

Ключові слова: *стилістичні засоби, психологічний трилер, граматичні та лексичні перекладацькі трансформації, мова перекладу, еквівалентність, мовні й культурні відмінності.*

Introduction. In contemporary society, psychological thrillers have gained increasing popularity among readers, captivating them with intricate and unpredictable narratives, complex characters and an ever-present sense of suspense. The genre immerses its audience in the atmosphere filled with psychological tension, constantly driving their curiosity to uncover hidden truths. However, the process of translating psychological thrillers extends beyond the mere linguistic transfer of the text. It requires a profound understanding of the genre's stylistic

intricacies and sensitivity to preserving the same degree of suspense and psychological depth in the target language. Furthermore, it is important to regard implicit information, since it «facilitates understanding of the text structure's essential elements, which help penetrate into its basic concepts» [2, p. 252].

The primary objective of a psychological thriller is to evoke emotional tension in readers, inducing feelings of unease, anxiety, anticipation and uncertainty. Central to achieving this effect is the concept of «suspense», which serves as both a literary device and a key narrative technique. The suspense effect is crafted through the strategic use of various stylistic elements, including metaphors, allusions, symbolism, repetition, comparisons, epithets and other stylistic expressive means. These linguistic and stylistic choices not only shape the novel's atmosphere but also play a crucial role in sustaining the reader's psychological engagement.

The proposed study examines the peculiarities of reproducing the stylistics of a psychological thriller in the Ukrainian translation of Colleen Hoover's novel «Verity». The research aims to contribute to the broader field of literary translation studies by analyzing the extent to which the translation retains the original work's stylistic features, suspense-building techniques and psychological intensity. It highlights the challenges translators face when rendering psychological thrillers and explores strategies that effectively preserve their unique stylistic and emotional impact in the target language.

Methods and material. Several scientific methods were used to fulfill the research objectives. Firstly, continuous sampling was utilized to compile a corpus of linguistic material in both the source and target languages, which was subsequently subjected to a comparative analysis. The latter enabled us to disclose similarities and differences in the reproduction of the stylistics in the Ukrainian translation of C. Hoover's psychological thriller «Verity». Secondly, contextual analysis proved indispensable for examining the linguocultural features of the source and target language material. Lastly, the descriptive method played a pivotal role in systematically observing the data and formulating generalizations based on the findings.

Results and discussion. Psychological thrillers are distinguished by extended emotionally charged dialogues and deep character self-analysis. Additionally, the authors frequently employ stylistic devices and expressive means to saturate the text with deep inner thoughts and emotions. The characters in psychological thrillers «are typically complex and layered, with motivations that are not always clear or easy to understand» [1, p. 76]. The former are often depicted as highly knowledgeable individuals with refined perspectives, experiencing «a range of

emotions, including fear, paranoia, anxiety, or suspicion, which can lead to unpredictable behaviour» [1, p. 76]. Consequently, stylistic devices play a crucial role in generating emotional tension. In her novel «Verity», C. Hoover utilizes a range of linguistic and stylistic techniques to establish an immersive psychological atmosphere that influences the reader's consciousness, evokes deep-seated fears and unveils hidden mysteries.

A simile serves as a stylistic device which conveys a resemblance between seemingly unrelated elements from different areas, enhancing the unexpectedness and vividness of the expression within the text. The greater the contrast is between them, the more profound the impact is on the reader. For instance, the sentence «*I might have been obsessed with him, but a woman knows if she wants to keep a man forever, she has to act like she could get over him in a day*» [3, p. 76] exemplifies the use of comparison to heighten the psychological complexity of relationships. Thus, the simile functions as a stylistic device that juxtaposes two seemingly contradictory ideas – deep emotional attachment («*obsession*») and the appearance of emotional detachment («*getting over him in a day*»). This contrast intensifies the unexpectedness of the statement, reinforcing the paradoxical nature of human emotions and creating a striking effect on the reader. It challenges conventional expectations about love and commitment, making the expression more vivid and thought-provoking.

In the translated version, the calqued phrase «*поводитися так, наче*» closely mirrors the function of «*act like*», maintaining the idea of simulated detachment. However, «*I might have been obsessed with him*» is interpreted as «*Хоч я й запала на нього*» [4, p. 92], which conveys strong attraction but does not fully capture the obsessive connotation present in the original, leaning more toward deep interest, slightly softening the emotional intensity.

In the following example, the sound of a head bursting open was compared to the popping of a champagne cork: «*I closed my eyes before his head went under the tire, but I heard it pop like the cork of a champagne bottle*» [3, p. 1]. To render the sentence into Ukrainian, the translator employs both lexical and grammatical translation transformations. Thus, the outer partitioning was used to adapt the sense of the original to the target language readers. The source language phrase «*like the cork of a champagne bottle*» is expanded in the translation: «*Я встигла заплющити очі, щоб не бачити, як його голова пірнає під колесо, однак дуже виразно почула, як вона тріснула. З таким звуком корок вилітає з пляшки шампанського*» [4, p. 5]. This expansion emphasizes the vividness of the comparison, offering a more dynamic and immediate sense of the sound. The original comparison is preserved,

yet its description is enriched, potentially increasing the intensity of the sensory experience for the target language reader.

Moreover, to enhance the emotional impact of anticipation in psychological thrillers, metaphors are frequently employed. They often convey both explicit and implicit meanings, serving to exaggerate the events or characters' emotional state. For instance, the metaphor in the following sentence vividly conveys how deeply ingrained and pervasive the main character's paranoia became over time: «*That paranoia bled into my adulthood, and by then, I was set in my ways*» [3, p. 16]. The second part of the sentence, «*I was set in my ways*», suggests that the paranoia became a fixed part of Verity's personality, influencing attitudes and behaviors. It conveys a powerful image of internal struggle and lasting psychological impact.

While the idea of gradual, uncontrolled spread is maintained in the translated version, the intensity and emotional impact of the verb *bled* is slightly diminished: «*Ця параноя протекла в мою зрілість, підтягнувши за собою цілий набір комплексів*» [4, p. 16]. In the source language text, it suggests something more painful and invasive, while the chosen equivalent («*протекла*») in Ukrainian feels less intense. The description («*підтягнувши за собою цілий набір комплексів*») shifts the focus to the psychological baggage paranoia brought, providing more explicit information than the English original. In other words, while the translation effectively conveys the invasive nature of paranoia, it still lacks the intensity of the original metaphor, focusing on a more explicit depiction of the psychological burdens carried by the main character.

To convey mystery and psychological complexity without explicit description, C. Hoover employs antonomasia by referring to the woman as the iconic painting by Leonardo da Vinci instead of directly describing her expression or demeanor: «*For a moment, I can't escape her gaze. She's the Mona Lisa, following me as I move across the room*» [3, p. 83]. The Mona Lisa is universally recognized for her enigmatic expression, piercing gaze and the illusion of eyes that follow viewers. The reference to the Mona Lisa in the mentioned sentence suggests that the woman in question embodies mystery and perhaps she is unreadable like the famous portrait.

While the English sentence directly assigns the woman the qualities of the Mona Lisa, the Ukrainian translation softens this with «*немовби*», suggesting a resemblance rather than an identity: «*Якийсь час мені не вдається уникнути її пильного погляду. Вона немовби Мона Ліза, стежить за всіма моїми рухами, де б я не була в цьому кабінеті*» [4, p. 100]. The translation captures the essence of the original text, maintaining the sense of mystery and psychological depth, yet the translator

made slight adjustments that reflect the linguistic and cultural sensibilities of the Ukrainian language.

Personification also plays a significant role in establishing the emotionally tense atmosphere characteristic of psychological thrillers. The former intensifies the reader's emotional engagement and heightens the sense of internal conflict by attributing human qualities to emotions. For instance, the sentence «*I can feel the embarrassment creeping up my neck*» [3, p. 67] personifies embarrassment, portraying it as a tangible, invasive force. This choice of imagery evokes a sense of unease, anticipation and anxiety, allowing readers to experience the character's discomfort viscerally.

The Ukrainian translation «*Я ніяковію*» [4, p. 83] depicts a straightforward expression of the character's state but lacks the metaphorical depth of the original. It eliminates the personification and instead delivers emotion directly, which reduces the emotional impact. Furthermore, the translation focuses more on the resulting emotion rather than the process, omitting the gradual progression captured in «*creeping up my neck*». However, it remains an appropriate and contextually justified choice due to linguostylistic considerations since it evokes a sudden, unavoidable discomfort in target language readers, aligning with the unsettling atmosphere typical of psychological thrillers.

In her novel «Verity», C. Hoover masterfully utilizes anticlimax in a very effective way, building emotional tension and the significance of the situation incrementally: «*I was about to have a breakdown. I could feel it. Or at least a meltdown. A temper tantrum. A hissy fit. Any of them would have been inappropriate, though*» [3, p. 136]. The author employs it by arranging the utterance so that each subsequent description of emotional collapse becomes progressively less serious.

The translation preserves the use of anticlimax, though with some differences in terms of tone and emotional intensity: «*Я була на межі нервового зриву. Я відчувала це. Або на межі депресії. Спалаху гніву. Вибуху істерики. Хоча всі ці прояви були б зараз недоречні*» [4, p. 167]. The use of more intense emotional descriptors in Ukrainian creates a heavier atmosphere, which affects how the target audience experiences the character's emotional progression. As a result, there is a more dramatic portrayal of emotional collapse, potentially leading the audience to focus more on the character's internal conflict rather than the emotional release that is present in the original English version.

In psychological thrillers, syntactic stylistic devices also play a crucial role in building suspense and heightening the emotional intensity of the narrative. For instance, repetition amplifies key emotions or ideas, creating a sense of obsession or even escalating panic: «*I needed to please him.*

I needed to be what made him smile, breathe, wake up in the mornings» [3, p. 65]. For a Ukrainian-speaking audience, the translation effectively reproduces the stylistic function of anaphoras by maintaining the obsessive tone of the original: «*Я відчувала необхідність задовольняти його бажання. Я відчувала необхідність бути такою, яка змушувала його усміхатись, дихати і прокидатись щоранку*» [4, p. 80].

Sometimes repeated phrases and words underline a character's growing anxiety, contributing to a feeling of compassion: «*«I'm so sorry,» I whisper. And I am. Sorry about his daughter. Sorry for being curious*» [3, p. 8]. The translation does not directly replicate the repetition found in the original. Instead, it disperses the sense of regret and guilt through a more detailed and explanatory approach: «*Я шепочу: Пробачте, я не знала. Прийміть мої співчуття. Я кажу це абсолютно щиро. Мені справді шкода, що з його донею трапилося таке нещастя. І мені дуже ніяково за свою безтактність*» [4, p. 12]. In other words, it shifts the tone from self-reproachful to empathetic, slightly altering the mood of the scene.

The consecutive contact repetition mimics the rhythm of disjointed thoughts, emphasizing a sense of helplessness and disbelief: «*Oh, my God. I cover my mouth with unsteady fingers. No, no, no!*» [3, p. 67]. The character's mind is racing, struggling to process the situation, and the repetition conveys the overwhelming nature of her distress. The translation captures the character's mental rejection of a horrifying situation: «*О боже мій! Я прикриваю рот тремтячою рукою. Ні, ні, ні!*» [4, p. 82]. Thus, the repetition preserved in the translation draws readers deeper into the unsettling atmosphere of the psychological thriller.

The aposiopesis coupled with anaphora in the following passage mimics the character's mental disarray and paranoia, reinforcing the suspenseful mood: «*"Please ... please ..." I say out loud. Though I don't know why or to whom I'm saying it*» [3, p. 162]. The Ukrainian translation mirrors this structure precisely: «*"Будь ласка ... будь ласка ..." – промовляю вголос, хоча до кого я звертаюсь – я не знаю*» [4, p. 199]. The repetition of «*будь ласка*» in Ukrainian carries the same emotional weight as «*please*» in English, resonating with readers as a desperate plea. The stylistic device remains effective without cultural distortion, ensuring natural translation while preserving the intensity of the scene.

Parallel constructions often serve to mirror the dualities within a character's psyche or the contrasting forces at play in the novel under analysis: «*I did all the easy parts of mothering and Jeremy and the nanny did all the hard parts*» [3, p. 190]. They create tension through balance and symmetry, yet subtly hinting at an underlying conflict. The translator effectively replicates the parallelism by maintaining a similar structure:

«*Я виконувала всі прості обов'язки матері, а Джеремі з нянькою робили всю важку роботу*» [4, p. 233]. While achieving the same symmetrical effect in the translation, the parallel construction also highlights the emotional distance and passive acceptance of the situation.

Moreover, rhetorical questions in C. Hoover's «Verity» evoke inner turmoil and self-doubt, as the characters grapple with existential uncertainties: «*Did I see her? Was it a hallucination because of stress? Did I feel guilty for being with her husband?*» [3, p. 187], «*Was it my destiny from the beginning to suffer such a tragic end?*» [3, p. 57]. These questions deepen the psychological complexity and pull the audience deeper into the web of suspense, maintaining an air of uncertainty and tension throughout the narrative.

The rhetorical questions are rendered into Ukrainian using interrogative constructions, mirroring the syntactic structure of the original: «*А я точно її бачила? Може, це була галюцинація від стресу? Чи це я почуваюсь винною за те, що була з її чоловіком?*» [4, p. 230], «*Чи мені від самого початку судилося страждаи від такого трагічного фіналу?*» [4, p. 69]. The translated questions are not aimed at eliciting answers but rather express the narrator's uncertainty, guilt and psychological confusion.

The extended nominative sentence «*Death by routine*» [3, p. 1] in «Verity» by C. Hoover plays a striking role in establishing the tone characteristic of a psychological thriller. Though syntactically condensed, the phrase is semantically and emotionally dense. Its elliptical structure immediately draws the reader into the protagonist's mental state. The Ukrainian translation retains the central semantic message, yet introduces a significantly different syntactic and stylistic structure that subtly alters its effect on the readership: «*Людину вбила звичка*» [4, p. 5]. The former includes an explicit subject (*«людину»*) and a finite verb (*«вбила»*), converting it into a complete syntactic unit. While this increases grammatical clarity, it removes the elliptical feel of the original, which was more reflective of internal, unarticulated thoughts.

In the sentence *«I'm not sure it was healthy – how codependent I was. Still am, really»* [3, p. 74], the ellipsis is realized through the omission of expected elaboration, which plays a key role in generating suspense and psychological tension. The construction is substituted in the target text by the concise and emotionally loaded phrase *«Я й досі залежна»* [4, p. 90]. The translation demonstrates a high degree of stylistic and emotional equivalence, preserving both the ellipsis-driven suspense and the character's psychological state. Together, syntactic stylistic devices enhance the psychological depth and immersive nature of thrillers, keeping readers on edge and invested in the evolving mystery.

Conclusions. The analysis demonstrated that C. Hoover's psychological thriller «Verity» is marked by intense emotional plot, intricate character psychology and the strategic use of stylistic devices to heighten suspense and emotional responses in readers. These devices serve as a means through which complex emotional states such as paranoia, obsession, fear and guilt are vividly revealed. While many of them are successfully preserved and appropriately adapted in the target language, subtle shifts in tone, intensity and imagery reproduction often occur. The translator's linguistic choices, although sometimes constrained by the target language's specificity, play a crucial role in maintaining the psychological ambiance and stylistic integrity of the source language text. Ultimately, the success of the translation lies in the translator's ability to balance fidelity to the source with sensitivity to the target audience's cultural and emotional expectations.

Future research could expand its scope by conducting comparative translation analyses across C. Hoover's multiple novels, exploring how linguistic and stylistic choices shape the reception and interpretation of psychological thrillers in diverse cultures.

BIBLIOGRAPHY

1. Niblin Niknash A. N., Arunprabu C. S. Sneak Peek in Psychological Thriller *The Good Lie* by Alessandra Torre. *Trends in Language Teaching, Literature, Cultural Studies, and Linguistics* / P. Athahar, S. Mohankumar, R. Sriganesh, K. Shaheen , V. B. Saktheeswar. JEC Publication, 2024. P. 75–80.
2. Nykytchenko K., Onyshchak H. Multimodality as Challenge in Horror Fiction Translation. *Visnyk Universitetu imeni Alfreda Nobelya. Seriya: Filologicni Nauki*. 2023. Vol. 2, issue 26/2. P. 253–269.

LIST OF ILLUSTRATIVE SOURCES

3. Hoover K. Verity. GB : Sphere, 2022. 336 p.
4. Гувер К. Веріті / пер. з англ. С. Ковальчук. Київ : Видавництво РМ, 2025. 376 с.

УДК 811.161.145:169.764
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.188-196

Ганна Приходько,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології,
Запорізький національний університет
https://orcid.org/0000-0001-6220-5333
м. Запоріжжя, Україна

Когнітивний напрям у сучасній науці про мову

Cognitive direction in modern language science

Анотація. Когнітивна лінгвістика на сучасному етапі – галузь нової наукової парадигми, що отримала назву функціонально-діяльнісного мовознавства. Основним положенням лінгвістичного функціоналізму є твердження щодо похідності мовної форми від функцій мови. Когнітивний напрям функціоналізму особливо виділяє роль когнітивних функцій і передбачає, що інші функції виводяться з них або зводяться до них. Основним принципом когнітивної лінгвістики є теза про те, що зміст свідомості людини можна дослідити через звернення до вивчення мови. Когнітивний підхід до аналізу мови полягає у виявленні та поясненні процесів категоризації та концептуалізації, які, відбиваючись у мові, реконструюються у вигляді понятійної системи. У цій розвідці ми виходимо з положень семантико-когнітивного підходу, спрямованого на дослідження співвідношення семантики мови з концептосферою народу, зв'язок семантичних процесів із когнітивними. Утвердження в лінгвістиці поняття «концепт» позначило новий ступінь у осягненні способів, закономірностей та особливостей взаємодії мови та свідомості, розширило рамки змістовного аналізу мовних явищ і надало значно більшу глибину та ефективність семантичних досліджень. Когнітивний підхід дозволяє розкрити та простежити механізм відображення та розподілу в семантичній структурі мови знань про світ та про саму мову. Предметом дослідження когнітивної лінгвістики є значення мовних одиниць різних мовних рівнів, які об'єктивують той чи інший концепт, а кінцевою метою – реконструкція (моделювання) концепту як мисленнєвої одиниці за даними мови. На сучасному етапі когнітивна лінгвістика досліджує проблеми репрезентації ментальних механізмів освоєння мови та принципів їх структурування; диференціації когнітивного, мовного, комунікативного та інших видів свідомості; виявлення форми залежності національного мислення від національної культури та менталітету. На даний момент можна говорити про наступні напрямки в когнітивній лінгвістиці: культурологічне – дослідження концептів як елементів культури з опертям на дані різних наук; лінгвокультурологічне – дослідження названих мовними одиницями концептів як елементів національної лінгвокультури у

зв'язку з національними цінностями та національними особливостями цієї культури: напрям від мови до культури; логічне – аналіз концептів логічними методами поза прямою залежністю від їхньої мовної форми; філософсько-семіотичне – досліджуються когнітивні засади знаковості; семантико-когнітивне – дослідження лексичної та граматичної семантики мови як засобу доступу до змісту концептів, як способу їх моделювання від семантики мови до концептосфери.

Ключові слова: *когнітивна лінгвістика, концепт, лінгвокультурологічний, логічний, семіотичний, семантико-когнітивний.*

Summary. *At the present stage of development cognitive linguistics is a branch of a new scientific paradigm, which has been called functional-active linguistics. The main thesis of linguistic functionalism is the statement about the derivation of language form from the functions of language. The cognitive direction of functionalism especially highlights the role of cognitive functions and assumes that other functions are derived from them or reduced to them. The main principle of cognitive linguistics is the idea that the content of human consciousness can be studied through the learning of language. The cognitive approach to language analysis consists in identifying and explaining the processes of categorization and conceptualization, which, being reflected in language, are reconstructed in the form of a conceptual system. In this investigation, we proceed from the requirements of the semantic-cognitive approach, aimed at studying the relationship between the semantics of language and the conceptosphere of the people, the connection of semantic processes with cognitive ones. The establishment of the notion "concept" in linguistics marked a new stage in understanding the methods, patterns and features of the interaction of language and consciousness, expanded the framework of the substantive analysis of linguistic phenomena and provided much greater depth and effectiveness of semantic research. The cognitive approach allows revealing and tracing the mechanism of reflection and distribution in the semantic structure of language knowledge about the world and about the language itself. The subject of research of cognitive linguistics is the meaning of language units of different language levels that objectify one or another concept, and the ultimate goal is the reconstruction (modelling) of the concept as a mental unit based on language data. At the present stage, cognitive linguistics investigates the problems of representing mental mechanisms of language acquisition and the principles of their structuring; differentiation of cognitive, linguistic, communicative and other types of consciousness; identification of the form of dependence of national thinking on national culture and mentality. At the moment, one can talk about the following directions in cognitive linguistics: culturological – the study of concepts as elements of culture based on data from various sciences; linguocultural – the study of concepts which are named by linguistic units as elements of national linguistic culture in connection with national values and national features of this culture: the direction from language to culture; logical – the analysis of concepts by logical methods outside of direct dependence on their linguistic form; philosophical-semiotic – the cognitive principles of signification are studied; semantic-cognitive – the study of the lexical and grammatical*

semantics of language as a means of accessing the content of concepts, as a means of modelling them from the semantics of language to the concept sphere.
Key words: *cognitive linguistics, concept, linguocultural, logical, semiotic, semantic-cognitive.*

Вступ. На рубежі XX–XXI ст. у сучасній лінгвістиці відбувається становлення та стрімкий розвиток нової наукової парадигми, що отримала назву когнітивної. У світовому масштабі когнітологія – одна з провідних галузей прикладних та фундаментальних досліджень, що об'єднала представників різних наук, що досліджують пізнання та його еволюцію, свідомість, інтелект, мислення, сприйняття, подання та набуття знань, мову як засіб пізнання та комунікації, мозкові механізми пізнання, емоцій та складних форм поведінки.

Когнітивна лінгвістика на сучасному етапі – галузь нової наукової парадигми, що отримала назву функціонально-діяльнісного мовознавства.

Основним положенням лінгвістичного функціоналізму є твердження щодо похідності мовної форми від функцій мови [17]. Когнітивний напрямок функціоналізму особливо виділяє роль когнітивних функцій і передбачає, що інші функції виводяться з них або зводяться до них. У центрі уваги когнітивної лінгвістики знаходиться мова як загальний когнітивний механізм, як когнітивний інструмент – система знаків, що відіграють роль у репрезентації (кодуванні) та у трансформуванні інформації [3; 12; 24].

Основним принципом когнітивної лінгвістики є теза про те, що зміст свідомості людини можна вивчити через звернення до вивчення мови. Когнітивний підхід до аналізу мови полягає у виявленні та поясненні процесів категоризації та концептуалізації, які, відбиваючись у мові, реконструюються у вигляді понятійної системи. Цілісність та структурованість когнітивної свідомості та її складових створюються аналітичною та синтетичною роботою мислення. Аналіз розчленовує пізнаваний світ, картує його, розбиває на «ареали» з допомогою когнітивних одиниць, концептів. Концептуалізації протиставлено категоризацію, яка дозволяє відновити зв'язки між окремими ментальними утвореннями. Синтез когніцій об'єктивується процесами мовного синтезу.

Метою когнітивної лінгвістики є розуміння того, як відбуваються процеси перцепції, категоризації, класифікації, систематизації та осмислення світу, як здійснюється накопичення знань, які системи забезпечують різні види діяльності інформацією [18]. У цій розвідці ми виходимо з положень семантико-когнітивного підходу, спрямованого на дослідження співвідношення семантики мови з концептосферою народу, зв'язок семантичних процесів із когнітивними.

Методологія визначається цілями, матеріалом, теоретичним спрямуванням статті. Вона інтегрує основні принципи когнітивної теорії та лінгвоконцептології. Методологією, яка використовується у дослідженні, є концепція когнітивістики, яка представляє основні поняття для лінгвістичного аналізу. Зосереджуючись насамперед на семантичних особливостях концептів, ця теорія розширює межі аналізу дискурсивної семантики. Це означає, що всі аспекти спілкування (настрій, адресант і адресат з їхніми комунікативними інтенціями та когнітивні системи) стають дуже важливими для досягнення відповідного когнітивного ефекту.

Утвердження в лінгвістиці поняття «концепт» позначило новий ступінь у осягненні способів, закономірностей та особливостей взаємодії мови та свідомості, розширило рамки змістовного аналізу мовних явищ і надало значно більшу глибину та ефективність семантичних досліджень [1, с. 335; 10; 14, p. 516; 19]. Когнітивний підхід дозволяє розкрити та простежити механізм відображення та розподілу в семантичній структурі мови знань про світ та про саму мову.

Виклад основного матеріалу дослідження. Предметом дослідження когнітивної лінгвістики є значення мовних одиниць різних мовних рівнів, які об'єктивують той чи інший концепт, а кінцевою метою – реконструкція (моделювання) концепту як мисленнєвої одиниці за даними мови. Отже, когнітивна лінгвістика досліджує мовні засоби (слова, словосполучення, тексти), що репрезентують у мові та мовленні певні концепти, тому в її межах досліджуються всі зафіксовані в мові засоби вербальної репрезентації певного концепту, що дозволяє розкрити різні складники змісту концепту та розглядати зміст та структуру даного концепту як одиниці мислення даного соціуму.

Крім когнітивної лінгвістики до даного напрямку, що прийшов на зміну структуралізму і генеративізму, відносять цілу низку лінгвістичних дисциплін, – психолінгвістику, нейролінгвістику, етнолінгвістику, соціолінгвістику, теорію мовленнєвих актів, конверсаційний аналіз, стилістику, нову риторику, лінгвістику тексту, комунікативну граматику та ін. [2, с. 11–22; 24, p. 15].

Будучи одним з найважливіших складників цілого комплексу когнітивних наук, когнітивна лінгвістика займається дослідженням таких фундаментальних проблем, як структури уявлення знань про світ та способи концептуальної організації знань у мові. Визначним є те, як саме людина сприймає та концептуалізує дійсність, які фактори об'єктивного та суб'єктивного характеру мають визначальне значення у формуванні картини світу певним етносом.

Відмінність когнітивної лінгвістики від інших когнітивних наук полягає, по-перше, у її матеріалі – вона досліджує свідомість на матеріалі мови (інші когнітивні науки досліджують свідомість на своєму матеріалі), а по-друге, у її методах – вона досліджує концепти та когнітивні процеси, робить висновки про типи та зміст концептів у свідомості людини на основі застосування до мови наявних у розпорядженні лінгвістики власне лінгвістичних методів аналізу з подальшою когнітивною інтерпретацією результатів дослідження [23].

Традиційно батьківщиною сучасної когнітивної лінгвістики вважають США та пов'язують її становлення з іменами Дж. Лакоффа і М. Джонсона [22], Р. Лангакера [23], А. Ченки [16] та ряду інших вчених. Історія розвитку когнітивної науки там досить докладно описана вітчизняними дослідниками [12].

Хоча когнітивна лінгвістика як наука оформилася лише протягом двох останніх десятиліть XX століття, відповідний напрям думки був присутній у мовознавстві, у тому числі й вітчизняному, як мінімум, більше століття. Як слушно зазначають учені, у когнітивній лінгвістиці ми бачимо нову стадію вивчення складних взаємозв'язків мови та мислення, проблеми, значною мірою характерної саме для теоретичного мовознавства [6, с. 64–66; 11, с. 203–213]. Мовознавці стверджують, що когнітивні дослідження отримали визнання в нашій лінгвістиці, насамперед тому, що вони звертаються до тем, які завжди хвилювали мовознавство: мови та мислення, головних функцій мови, ролі людини в мові та ролі мови для людини [20].

Визначаючи витоки когнітивного напряму в лінгвістиці, дослідники називають три основні джерела – когнітологію, лінгвістичну семантику і психологічний напрямок у мовознавстві. Два з них не просто існували і активно розвивалися у вітчизняному мовознавстві, а багато в чому передбачали загальні тенденції світової лінгвістики.

Вже у XIX столітті у перших теоретичних працях з мовознавству О. О. Потебні порушується питання про особливості засвоєння та обробки інформації, способи ментальної репрезентації знань за допомогою мови. Унікальним у лінгвістичній концепції О. О. Потебні є її передбачення багатьох сучасних проблем вітчизняної та світової лінгвістики. Наприклад, досліджуючи онтологію мови, учений піднімає проблему його психологічної природи: «Питання про ставлення думки до слова ставить віч-на-віч з іншим питанням: про походження мови, і, навпаки, спроба усвідомити початок людської мови, неминуча при всякому зусиллі піднятися над масою приватних даних мовознавства, передбачає відомий погляд на значення слова для думки та ступінь його зв'язку з душевним життям взагалі» [9, с. 7]. Питання щодо зв'язку думки та слова, поставлене О. О. Потебнею,

рівнозначне двом теоретичним питанням сучасного мовознавства: взаємовідношення мислення і мови в онтогенезі і філогенезі.

Істотним пунктом онтології О. О. Потебні є судження про те, що ментальна картина світу прямо не пов'язана зі світом як таким і відноситься до нього опосередковано: «все ... існує для мене настільки і в такому вигляді, наскільки і як воно сприймається мною» [9, с. 125]. По суті, вчений говорить про розрізнення концептуальної та мовної картини світу, наголошуючи, що знання про світ є лише людським способом відображення світу, не тотожним самому світу. Таким чином, дослідник добре розумів роль мови у процесах пізнання нового, у процесах становлення та розвитку людських знань про світ на основі психологічних процесів апперцепції та асоціації, на основі різних за силою уявлень людини про факти, що мають назви у мові.

Особливу роль у вирішенні проблеми співвідношення мови та мислення зіграв активний розвиток психолінгвістики, у межах якої вивчалися процеси породження і сприйняття мови, процеси вивчення мови як системи знаків, що зберігається у свідомості людини, співвідношення системи мови та її використання, функціонування [4, с. 97–117; 7]. Значний внесок зробили праці представників ономасіологічного спрямування [12], а також роботи, присвячені вивченню мовних картин світу та проблемам категоризації світу [5, с. 94–103; 13, с. 46–50].

Необхідно відзначити одну дуже важливу особливість когнітивної лінгвістики – незважаючи на те, що її формування відбувалося в полеміці зі структурним мовознавством, вона не тільки не спростовує, а, навпаки, використовує багато здобутків традиційної, структурної та генеративної лінгвістки.

Питання ж про третє джерело – когнітологію, що сформувалася в результаті розвитку інженерної дисципліни, відомої як штучний інтелект, на нашу думку, є відкритим. Твердження, що когнітивна лінгвістика вийшла з когнітології, здається нам правомірним лише частково; Поява даних наук була викликана єдиною проблемою, пов'язаною з дослідженням свідомості людини, – необхідністю отримання даних про діяльність розуму [21]. Формування відбувалося майже одночасно, з різницею у два-три роки, тому правильніше говорити про вплив когнітології на когнітивну лінгвістику та існування спільних передумов у науці для створення нового міждисциплінарного спрямування.

Різноманітні тлумачення та визначення предмета когнітивної лінгвістики, її категорій, взаємин з когнітологією та іншими науками пропонують автори, які спеціально займаються цими проблемами [2; 12; 18; 24].

Як новий науковий напрямок когнітивна лінгвістика почала формуватися у вітчизняній лінгвістиці з середини дев'яностих років XX століття.

Істотними для становлення нового лінгвістичного спрямування стали фундаментальні праці І. М. Колегаєвої, С. І. Потапенка, А. М. Приходька, О. О. Селіванової, М. П. Фабіан, Дж. Лакоффа, Р. Лангакера та багатьох інших лінгвістів.

На сучасному етапі когнітивна лінгвістика досліджує проблеми репрезентації ментальних механізмів освоєння мови та принципів їх структурування; диференціації когнітивного, мовного, комунікативного та інших видів свідомості; виявлення форми залежності національного мислення від національної культури та менталітету.

Як і зарубіжна, вітчизняна когнітивна лінгвістика не є однорідним напрямом, об'єднаним спільністю концепції та дослідницьких підходів, – швидше навпаки.

На сьогоднішній день існує безліч шкіл і течій когнітивної лінгвістики. На даний момент можна говорити про наступні напрямки в когнітивній лінгвістиці:

– культурологічне – дослідження концептів як елементів культури з опертям на дані різних наук [8; 15];

– лінгвокультурологічне – дослідження названих мовними одиницями концептів як елементів національної лінгвокультури у зв'язку з національними цінностями та національними особливостями цієї культури: напрям від мови до культури [6; 23];

– логічне – аналіз концептів логічними методами поза прямою залежністю від їхньої мовної форми [1];

– філософсько-семіотичне – досліджуються когнітивні засади знаковості [12];

– семантико-когнітивне – дослідження лексичної та граматичної семантики мови як засобу доступу до змісту концептів, як засобу їх моделювання від семантики мови до концептосфери [3; 12; 18].

Висновки з дослідження. Узагальнюючи все сказане вище, зазначимо, що важливість ідей американських когнітивістів для розвитку та сучасного стану когнітивної лінгвістики у вітчизняному мовознавстві нами не заперечується. Однак саме існування власних засад, а не данина модним тенденціям, дозволило когнітивній лінгвістиці не просто зміцнитися в нашій країні, а й набути широкого розвитку. Використовуючи іншу термінологію, вітчизняні лінгвісти займалися тими самими проблемами, що й західноєвропейські. Лінгвокогнітологія, яка виникла на ґрунті вітчизняної лінгвістики, безумовно, увібрала в себе багато західноєвропейських ідей, переломивши їх особливим чином.

Вітчизняне мовознавство увійшло в когнітивну науку, ураховуючи досягнення світової науки і зберігаючи у ній своє місце. Суперечливість і значний розмаїття думок з багатьох найважливіших питань когнітивної проблематики і, зокрема, щодо проблематики концептів і концептуального аналізу свідчить, перш за все, про труднощі формування нового наукового напряму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балашова С.С. Лінгвокультурний концепт як одиниця дослідження. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. Зб. наук. пр. Ужгород: ПП Підголіцин П.Ю., 2006. Вип. 4. С. 332–340.
2. Воробйова О. П. Когнітивна поетика: спектр проблематики і напрями досліджень. *Studia philologica*. 2020. Вип. 14. С. 11–22.
3. Голобородько К.Ю. Когнітивна лінгвістика: дослідницький інструментарій та моделювання концептосфери митця. *Наук. вісник Херсонського держ. ун-ту. Сер.: «Лінгвістика»*: Зб. наук. пр. Херсон: Вид-во ХДУ, 2006. Вип IV. С. 295−300.
4. Гончарук Н., Онуфрієва Л. Психологічний аналіз рівнів побудови комунікативних дій. *Psycholinguistics. Психолінгвістика.* 2018. Вип. 24 (1). С. 97–117.
5. Єрмоленко С. Я. Мінлива стійкість мовної картини світу. *Мовознавство*. 2009. № 3–4. С. 94–103.
6. Єсипенко Н. Г. Профілювання лінгвокультурних концептів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2012. Вип. 29. С. 64−66.
7. Партико Т. Б. Загальна психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. 416 с.
8. Потапенко С. І. Вступ до когнітивної лінгвістики : [навчальний посібник]. Ніжин: Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2013. 140 с.
9. Потебня О. О. Мова, національність, денаціоналізація. Нью-Йорк: Українська Вільна Академія Наук у США, 1992. 155 с.
10. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 200. 332 с.
11. Романчук С., Преснер Р., Ванівська О. Когнітивна лінгвістика та моделювання мовних структур у людському розумі. *Вісник науки та освіти. Серія: Філологія.* № 12 (18). 2023. С. 203–213.
12. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 711 с.
13. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. К.: Либідь, 2003. 376 с.
14. Barsalou L. Situated simulation in the human conceptual system. *Language and Cognitive Processes*. 2003. 5/6. P. 513–562.
15. Bartminski J. Aspects of Cognitive Ethnolinguistics. Sheffield: Equinox, 2012. 272 p.
16. Cienki A. Idealized cognitive models, and domains. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*: ed. by D. Geeraerts and H. Cuyckens. New York: Oxford University Press, 2007. P. 170–188.

17. Croft W. Cognitive Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 356 p.
18. Evans V. Cognitive Linguistics: An Introduction. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. 830 p.
19. Fabian M. et al. Envy as a Psychological and Cognitive Phenomenon in Ukrainian and Slovak Linguistic Consciousness (Based on the Associative Experiment. *Acta Linguistica Lithuanica*. № 90. 2024. P. 301–324.
20. Fauconnier G., Turner M. The way we think. Conceptual blending and the mind's hidden complexities. New York: Basic Books, 2002. 464 p.
21. Isac D. I. Language: An Introduction to Linguistics as Cognitive Science. Oxford: OUP, 2013. 384 p.
22. Lakoff G., Johnson M. Metaphors we live by. Chicago: University of Chicago Press, 1980. xiii, 239 p.
23. Langacker R. Cognitive Grammar: A Basic Introduction. New York: Oxford University Press, 2008. 562 p.
24. Rosch Eleanor. Cognition and Categorization. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1978. P. 1–25.

УДК 811.111.367.625-026
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.197-206

Надія Савчин,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології та перекладу,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
https://orcid.org/0009-0005-0905-3162
м. Івано-Франківськ, Україна

Особливості творення стилістичного прийому гри слів

The peculiarities of play of words formation as a stylistic device

Анотація. *У статті здійснено системний аналіз творення такого стилістичного засобу як «гра слів», описано класифікації за різними критеріями, проаналізовано основні підходи до тлумачення цього поняття в англійській мові. Встановлено, що, насправді, існує багато підходів до тлумачення стосовно пояснення суті цього поняття. Провівши детальний аналіз, можна стверджувати, що грою слів (мовною грою, каламбуром) називають слово (словосполучення, фразеологічний зворот), стилістичний зворот чи мініатюру, створену певним автором, що виражена в комічному використанні слів, що збігаються за звучанням, проте мають різне значення; подібних за звучанням слів; різних значень одного і того ж слова. Необхідно також підкреслити те, що незважаючи на численні дослідження гри слів, учені так і не дійшли згоди стосовно загальноприйнятого тлумачення цього поняття. Описано принципи класифікації каламбурів і визначено, що учені здійснюють типологізацію цього феномену відповідно до різних лінгвістичних характеристик та мовних особливостей, а саме: відповідно до особливості гри слів (співзвучності двох слів, перетворенні слів); до внутрішньої структури каламбурів (ті, які ґрунтуються на фонетичній, лексичній та фразеологічній основі); з точки зору лексичних особливостей функціонування каламбурів (багатозначності чи омонімії, на основі інших лексичних категорій – антонімії, етимології, обігравання частин слів – коренів чи афіксів); відповідно до будови гри слів (поєднання в контексті одиниць з однаковим чи різним звучанням, але з різним значенням, переоформлення слова за зразком іншого); способів їх творення (розпад ідіоми або сталого виразу, гра цифр, фонетичне членування, підміна слів у ідіомі співзвучними словами (але не повністю) із збереженням формальної структури даної ідіоми; підміна слів у ідіомі неспівзвучними, а можливо навіть неіснуючими в мові словами. Детальні дослідження типів, способів творення та загальних характеристик каламбурів є досить важливим у вивченні художньої літератури, адже вони сприяють покращенню розуміння та надають тексту особливого стилістичного відтінку.*

Ключові слова: *гра слів, підходи, класифікації, внутрішня структура, лексичні особливості, мовна гра.*

Summary. *The article deals with a systematic analysis-based inquiry into the formation of such stylistic device as play of words and with classifications according to different characteristics; the main approaches to the definition of this notion in the English language are outlined. It is determined that, in fact, there are various approaches to the definition as for the essence of this notion. Having analyzed in details, we may state, that, wordplay, or pun, or play of words, or playing on words is the type of language use (set expression, phraseological unit), stylistic expression or miniature created by a certain speaker as a means of a humorous effect, words which coincide in speaking or close to it, but they have different meanings, or one and the same word has different meanings. It is also important to highlight that there is no generally accepted definition to this notion in spite of numerous works. The principles of a wordplay classification are given and it is pointed out that scientists, whose works have been under investigation, analyzed a wordplay according to various language peculiarities, realized the typology of this phenomenon due to different linguistic characteristics, namely: in accordance with the play of words linguistic features (the melody of words, word changes); with the play of words internal structure (those, which are based on phonetic, lexical and phraseological basis); play of words functioning from the lexical point of view (polysemantic words or homonyms, or on the basis of other lexical categories – antonyms, etymology, or constituents of words play – roots or affixes); in accordance with its structure (two language units similar or close in speaking but different in their meanings, substitution of a word which resemble the other); and the ways of formation (the split of an idiom or set expression, the play of figures, phonetic splitting, partial substitution of words in idiom without changing its formal structure, and even it is possible to substitute the idiom with the non-existing words in speech. Close investigations of word playing types, formation and general characteristics are essential in fiction study because they are meant for better understanding and they give the text special stylistic effect.*

Key words: *play of words, approaches, classifications, internal structure, linguistic characteristics, a word playing.*

Вступ. Незважаючи на те, що такий стилістичний засіб як гра слів цілком слушно відноситься більшістю дослідників до одного з найскладніших лінгвістичних феноменів, що позначається на труднощах дослідження цього поняття як для стилістики (загальної і стилістики окремих мов), так і для теорії і практики перекладу. Протягом багатьох років лінгвістична думка зверталась до особливостей трактування цього визначення, детальний аналіз якого допоможе краще проникнути в суть цього поняття, виокремити та порівняти основні підходи до його визначення та краще дослідити гру слів. Гра слів трапляється не тільки в усіх жанрах вітчизняної та зарубіжної літератури, але також у повсякденному мовленні: анекдотах, коміксах, комедіях, рекламі, журналістських текстах тощо. Сьогодні рідко трапляються друковані твори, де б не використовувалася гра слів. Саме таке широке використання цього мовного феномену зумовлює необхідність ґрунтовного дослідження цього поняття.

Методологія та методи дослідження. Проблема визначення поняття «гра слів» була і залишається у центрі уваги багатьох мовознавців. Дослідженню поняття «гра слів» присвячено праці вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема Л. Райнер [11], О. О. Тараненко [9], О. О. Лоленко [6], В. А. Кухаренко [4; 5], О. О. Селіванова [7; 8] та ін., однак у сучасні лінгвістиці недостатньо досліджень, присвячених вивченню специфіки творення та перекладу каламбурів. Метою статті є аналіз механізму творення гри слів та визначення їх основних мовних характеристик. Поставлена мета зумовлює необхідність розв'язання таких завдань: 1) проаналізувати основні підходи до визначення поняття «гра слів»; 2) описати основні принципи класифікації каламбуру; 3) з'ясувати особливості творення каламбуру. Тому поставлена мета та зазначені завдання статті зумовили вибір таких методів дослідження, як *описовий* метод, щоб виокремити основні характеристики даного поняття; *порівняльний* метод, щоб встановити подібні чи відмінні характеристики творення гри слів в англійській та українській мовах; *методи типології та суцільної вибірки* та метод *узагальнення.*

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичний аналіз показує, що вивчення особливостей функціонування гри слів зокрема, у художній літературі, є ключовим аспектом для розуміння та перекладу текстів. Детальний аналіз цього поняття дає змогу встановити відмінності у способах передачі мовних феноменів в англійській та українській мовах. Необхідність поглиблення вивчення гри слів, як одного з основних способів утворення комічного змісту становить науковий інтерес у теоретичному й практичному аспектах як в українській, так і в англійській мовах. У сучасному мовознавстві та перекладознавстві дослідження поняття «гра слів», типів її класифікації та способів перекладу посідає одне з провідних місць.

Перш за все слід зупинитися на понятті «гра слів», що викликає неоднозначне трактування у лінгвістичній літературі. На невизначеність поняття і його меж вказує недиференційоване використання різних термінів як синонімічних позначень: «гра слів», «гра словами», «каламбур», «мовна гра».

О. О. Селіванова ввела термін «мовна гра» для позначення феномену гри слів та опису мови як системи конвенціональних правил, в яких мовець бере участь. Поняття мовної гри передбачає плюралізм значень вислову. На думку лінгвіста, складовими мовної гри є мова та дії, якими супроводжується сказане [8, с. 83–84].

Однак, В. А. Кухаренко, у лінгвістичній літературі все частіше використовує термін «мовна гра», що розширено тлумачиться як гіперонімічне позначення, що включає каламбур, оксюморон, пара-

докс, зевгму, парономазію, жартівливу етимологізацію слів та інші мовні феномени [5, с. 81].

О. О. Татаренко стверджує, що гра слів це поняття яке об'єднує різні види ігрових маніпуляцій зі словом (словосполученням, фразеологічним зворотом) в масштабах абзацу, речення, інших одиниць тексту, а також тексту в цілому. Ціль використання гри слів в рамках традиційної стилістики визначається прагненням до створення комічного, сатиричного або пародійного ефекту [9, с. 15–16]. Варто зауважити, що таке трактування має узагальнюючий характер. В основному воно стосується гри слів як своєрідного композиційного принципу, що організовує текст, який відноситься до ігрового стилю (тобто власне тексту, побудованого на словесній грі). З іншого боку, дане визначення є корисним у тому сенсі, що розширює структурний обсяг гри слів, активізуючи, окрім рівнів слова, словосполучення і фразеологічного звороту, також рівень текстовий – до цілого тексту.

В окремих дослідженнях, які були проведені за останні роки, учені подають вужче тлумачення терміну «гра слів». О. М. Білоус визначає гру слів («каламбур») як риторичний засіб у якості стилістичного прийому, що, у свою чергу, слугує засобом створення комічного, побудований на основі наступних явищ: полісемія, омонімія/омофонія, злиття частин двох різних слів, трансформація крилатих виразів, мовні парадокси [1, с. 35–41].

Очевидно, що визначення, запропоноване О. М. Білоусом, не дає цілісного уявлення про гру слів з тієї причини, що воно не виділяє основної ознаки (або декількох), яка б відрізняла дане явище від інших, які також слугують засобами створення комічного. Насправді тут сутність цього явища пояснюється виключно через ті джерела, які його генерують.

Варто зауважити, що хоча більшість науковців вважає, що терміни «гра слів» та «каламбур» є тотожними, Л. В. Кравець стверджує, що «каламбур» являє собою тільки різновид гри слів, метою якої є досягнення певного ефекту естетичного впливу (найчастіше комічного) шляхом порушення мовних норм та творчого використання мовних одиниць [3, с. 102].

О. О. Лоленко вважає, що гра слів є оказіональним лінгвістичним явищем широкого функціонального спектру (функціонує як засіб створення комічного, виконує низку експресивних функцій у текстах, які належать до різних функціональних стилів, реалізує текстоорганізуюючу функцію тощо) і базується на навмисному (інтернаціональному) чи ненавмисному зіткненні двох або більшої кількості значень на рівні слова, словосполучення, фразеологіч-

ного звороту, окремого елементу тексту чи цілого тексту, і таким чином може реалізовувати словотворчий потенціал мовної системи [6, с. 93–94].

Як бачимо з даного визначення, можна ствердно сказати, що «грою слів» («мовною грою», «каламбуром») називають слово (словосполучення, фразеологічний зворот), стилістичний зворот чи мініатюру, створену певним автором, що виражена в комічному (гумористичному) використанні слів, що збігаються за звучанням, проте мають різне значення; подібних за звучанням слів; різних значень одного і того ж слова. Гра слів використовується в масштабах абзацу, речення, інших одиниць тексту, а також тексту в цілому. Необхідно також зазначити, що учені так і не дійшли згоди щодо загальноприйнятого тлумачення цього поняття.

Гра слів широко використовується в різних літературних жанрах. З метою детального вивчення та аналізу каламбурів, ґрунтовного дослідження даного феномену, необхідно розглянути різні підходи до визначення типів гри слів, зробити детальний аналіз різних видів каламбурів, систематизувати та порівняти види класифікації цього мовного феномену, запропоновані різними ученими.

Складність визначення і подальшого дослідження мотивується структурною багатошаровістю гри слів. Фактично, лінгвісти, в основному досліджували джерела «гри слів», а не сам мовний феномен. Звідси і складність, що виникає при класифікації гри слів як мовної реалії із чітко визначеними межами.

Німецький мовознавець Л. Райнер одним з перших здійснив класифікацію гри слів. В ній враховується можливість перетворення речення, однак акцент все одно ставиться на особливості гри слів. На думку ученого, існує чотири види цього мовного феномену:

1) гра слів, що виникла через двозначне звучання одного і того ж слова;

2) гра слів, що виникла внаслідок співзвучності двох слів;

4) гра слів, що побудована на перетворенні слів, внаслідок чого частина одного слова стає подібною на інше слово;

5) гра слів, утворена внаслідок паліндромії (філологічне явище, в якому речення складається з двох слів, які однаково читаються справа на ліво та зліва на право) [11, с. 341–342].

С. І. Влахов та К. С. Флорин розробили власну класифікацію лексичних каламбурів. Науковці вважали, що до групи лексичних каламбурів можна віднести три типи гри слів, що ґрунтуються на:

1) обіграванні слів чи їхніх частин (коренів чи афіксів);

2) багатозначності чи омонімії;

3) на основі інших лексичних категорій – антонімії, етимології.

Учені особливу увагу звертали на те, що ця класифікація є умовною, в тому розумінні, що досить рідко трапляються мовні одиниці які можна було б віднести тільки до однієї конкретної групи [2, с. 290–291].

Необхідно наголосити на тому, що С. І. Влахов та К. С. Флорин здійснюють класифікацію каламбурів ще й відповідно до їх внутрішньої структури. Науковці вважають, що каламбури можуть ґрунтуватись на:

Фонетичній основі (звучання переважає над сенсом, часом це переважання є настільки помітним, що виникає сумнів чи насправді такий зворот належить до каламбурів).

Приклад оригінального тексту:

– Do you know anything about modern culture, Bernard? Beckham, Posh, Pokemon. I mean...

– Pac Man. It's pronounced Pac Man.

– Forget it.

Приклад перекладу:

– Ти взагалі хоч щось знаєш про сучасну культуру, Бернард? Бекхем, Пош, Покемон. Я маю на увазі ...

– Пек Мен. Вимовляється «Пек Мен».

– Забудь.

Лексичній основі (одиниці, побудовані на основних лексичних категоріях: обігрування багатозначних слів, омонімів і антонімів, а також і деякі особливі випадки – каламбури на основі термінів та власних імен), наприклад: *Yesterday Sir Lancelot had a dream about his horse. It was a knightmare* (в реченні поєднуються слова «*knight*» – «*лицар*», «*mare*» – «*кобила*» та «*nightmare*» – «*страшний сон*»).

Фразеологічній основі (будуються за допомогою трансформацій, суть яких полягає у руйнуванні форми або змісту початкової фразеологічної одиниці і при цьому досягається одночасне сприйняття прямого та переносного компонентів – явище подвійної актуалізаці), наприклад: *It was raining cats and dogs, and two kittens and a puppy landed on my window-sill* [2, с. 301–304].

О. О. Тараненко здійснює класифікацію гри слів відповідно до її будови. Учений виділяє сім типів каламбурів:

1. Зіставлення, поєднання в контексті одиниць з однаковим чи різним звучанням, однак з різними значеннями, завдяки чому досягається відповідний стилістичний, але частіше семантико-стилістичний ефект.

2. Підставлення в контекст (часто після паузи, що на письмі передається через крапки) замість очікуваного і звичного слова іншого слова з близьким або однаковим звучанням.

3. Переосмислення слова за зразком іншого з можливим становленням нового значення або омоніма, навмисне поєднання в одній мовній одиниці двох значень або використання її «старої» форми для наповнення новим змістом.

4. Переоформлення слова за зразком іншого.

5. Злиття двох слів з подібним звучанням у рамках спільного третього.

6. Переставлення слів, речень та їх частин, коли сам набір мовних одиниць лишається тим самим, але зміна їхніх позицій приводить до створення протилежного значення, іронічного ефекту.

7. Поширення гри слів, коли вона не обмежується обіграванням двох значень полісемічного слова (омонімів, паронімів) і одне з них втягує у співвідносне вживання ще й інше слово, з одним із значень якого воно може поєднуватися відношеннями антонімії (парадигматичний принцип) або лексичної сполучуваності (синтагматичний принцип) [9, с. 38–40].

Основні типи каламбурів та принципи їх класифікації узагальнено в таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Принципи класифікації каламбурів

Принципи класифікації	**Типи каламбурів та гри слів**
1. Особливість гри слів (Л. Райнер)	Гра слів, що виникла через двозначне звучання одного і того ж слова; співзвучності двох слів; побудована на перетворенні слів; створена внаслідок паліндромії.
2. Внутрішня структура каламбурів (С. І. Влахов, К. С. Флорин)	Каламбури, що ґрунтуються на: фонетичній, лексичній та фразеологічній основі; співставленні омонімів, співзвучності слів у вузькому контексті, зіткненні омофонів, співставленні омографів, перетворенні фразеологізмів і стійких словосполучень, різних значеннях слова чи словосполучення, жартівливі етимологізації.
3. Лексичні особливості функціонування каламбурів (С. І. Влахов, К. С. Флорин)	Гра слів сформована завдяки обігруванню слів чи їхніх частин (коренів чи афіксів); багатозначності чи омонімії; на основі інших лексичних категорій – антонімії, етимології.
4. Будова гри слів (О. О. Тараненко)	Поєднання в контексті одиниць з однаковим чи різним звучанням, однак з різними значеннями; підставлення в контекст замість очікуваного слова іншої мовної одиниці з близьким або однаковим звучанням; переосмислення слова за зразком іншого з можливим становленням нового значення.

Можна зазначити, що існує ряд різних підходів до класифікації каламбурів. Учені здійснювали класифікацію цього лінгвістичного феномену відповідно до різних мовних особливостей, а саме: відповідно до внутрішньої структури каламбурів, лексичних особливостей їхнього функціонування, особливостей гри слів та інших характеристик. Варто наголосити на тому, що поділ каламбурів на типи є досить умовним, оскільки майже неможливо натрапити на мовні одиниці, які належать тільки до однієї конкретної групи.

Висновки з дослідження. Отже, гра слів широко використовується у художній літературі в якості одного з основних стилістичних прийомів, що застосовується для створення комічного змісту. Слід зазначити, що науковці так і не змогли дійти спільної точки зору стосовно визначення цього поняття. Дослідники вивчали каламбури відповідно до різних мовних феноменів, з цим і пов'язані розбіжності в теоріях щодо їхньої класифікації.

Проаналізовано основні підходи до тлумачення поняття «гра слів» в англійській та українській мовах та визначено, що існує багато підходів щодо пояснення суті цього поняття. Науковці, роботи яких було проаналізовано, проводили дослідження каламбурів відповідно до різних мовних особливостей. Провівши детальний аналіз різних підходів щодо визначення поняття «гра слів», можна стверджувати, що грою слів (мовною грою, каламбуром) називають називають слово (словосполучення, фразеологічний зворот), стилістичний зворот чи мініатюру, створену певним автором, що виражена в комічному використанні слів, що збігаються за звучанням, проте мають різне значення; подібних за звучанням слів; різних значень одного і того ж слова. Необхідно також підкреслити те, що незважаючи на численні дослідження гри слів, учені так і не дійшли згоди щодо загальноприйнятого тлумачення цього поняття.

Описано принципи класифікації каламбурів і визначено, що лінгвісти здійснюють типологізацію цього феномену відповідно до різних лінгвістичних характеристик та мовних особливостей, а саме:

1) відповідно до особливості гри слів (гра слів, що виникла через двозначне звучання одного і того ж слова; співзвучності двох слів; побудована на перетворенні слів; створена внаслідок паліндромії);

2) відповідно до внутрішньої структури каламбурів (каламбури, що ґрунтуються на: фонетичній, лексичній та фразеологічній основі; співставленні омонімів, співзвучності слів у вузькому контексті, зіткненні омофонів, співставленні омографів, перетворенні фразеологізмів і стійких словосполучень, різних значеннях слова чи словосполучення, жартівливі етимологізації);

3) з точки зору лексичних особливостей функціонування каламбурів (гра слів сформована завдяки обіграванню слів чи їхніх частин (коренів чи афіксів); багатозначності чи омонімії; на основі інших лексичних категорій – антонімії, етимології);

4) відповідно до будови гри слів (поєднання в контексті одиниць з однаковим чи різним звучанням, однак з різними значеннями; підставлення в контекст замість очікуваного слова іншої мовної одиниці з близьким або однаковим звучанням; переосмислення слова за зразком іншого з можливим становленням нового значення; переоформлення слова за зразком іншого; злиття двох слів з подібним звучанням у рамках спільного третього);

5) відповідно до способів творення гри слів (обігрування значення слів-омонімів та багатозначних слів; розпад ідіоми або сталого виразу; гра цифр; «розмивання» границь слів і омонімічна гра слів; фонетичне членування слова з подальшою його трансформацією шляхом підміни схожих за звучанням (але не ідентичних) фонем; членування слів на нібито семантично-значущі елементи з їхньою подальшою трансформацією та заміною; підміна слів у ідіомі співзвучними словами (але не повністю) із збереженням формальної структури даної ідіоми; підміна слів у ідіомі неспівзвучними, а можливо навіть неіснуючими в мові словами.

Детальні дослідження типів, способів творення та загальних характеристик каламбурів є досить важливим у вивченні художньої літератури, адже вони сприяють покращенню розуміння та надають тексту особливого стилістичного відтінку. Як виявилося, неможливо чітко класифікувати каламбури за мовленнєвими характеристиками, адже процес творення гри слів є надзвичайно складним, один і той самий каламбур можна віднести до тієї чи іншої класифікації, адже вона ґрунтується на різних мовних особливостях, і такий поділ вважається умовним. Необхідно наголосити ще й на тому, що розуміння змісту гри слів ускладнюється ще й тим, що він сприймається суб'єктивно, тобто кожен читач розуміє його по-своєму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус О. М. Гра слів як перекладацька проблема. *Вісник Сумського державного університету.* Суми: 2005. № 5 (77). С. 35–41.
2. Влахов С. І. Стилістичне використання мовних одиниць / С. І. Влахов, К. С. Флорин. К., Вища школа. Вип. 4. 2009. 360 с.
3. Кравець Л. В. Стилістика української мови: Навч. посібник. / За ред. проф. Л. Мацько. К.: Вища шк., 2004, 199 с.
4. Кухаренко В. А. Практикум зі стилістики англійської мови. Вінниця: Нова книга, 2003. 160 с.
5. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця: Нова книга, 2004. 192 с.

6. Лоленко О. О. Функціональні особливості гри слів. Наукові праці. Філологія. К., 2006. № 57. С. 91–97.
7. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, К., 2006. 716 с.
8. Селіванова О. О. Актуальні напрямки сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). Київ, 1999. 148 с.
9. Тараненко О. О. Гра слів. Культура слова. К, 1997. Вип. 50. С. 37–41.
10. Hawthorn, J. A. A Glossary of Contemporary Literary Theory. London, N. Y., 2000. 400 p.
11. Reiners L. Stilkunst. Ein Lehrbuch deutscher Prosa. Verlag, 2004. 542 p.
12. Toolan, M. J. The Stylistics of Fiction: A Literary-stylistic Approach. L.: Routledge, 1977. 352 p.
13. Wales, K. A. Dictionary of Stylistics. London: Longman, 2001. 324 p.
14. Widdowson, H. G. Practical Stylistics. Oxford: OUP, 1992. 230 p.

УДК 811.111’373.612.2
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.207-215

Лілія Соболь,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри практики англійської мови та методики її навчання,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
https://orcid.org/0000-0001-7233-5756
м. Дрогобич, Україна

Атрибутивний тип метонімічних переносів на позначення людини в англійській мові

Attributive type of metonymic transfers denoting a person in English

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню метонімічних переносів на позначення людини в англійській мові. Зазначено, що існує чотири основні типи метонімічних переносів найменування: атрибутивний, каузальний, локальний і темпоральний. Наголошено, що атрибутивний тип метонімічних переносів є одним із найчастотніших. Він зумовлений асоціацією понять ознаки (атрибуту) і об’єкту, що володіє цією ознакою. Підкреслено, що цей тип метонімічних переносів може реалізуватися за різноманітними моделями. До основних моделей віднесено наступні: ознака → людина, ознака → місце, ознака → предмет, ознака → подія, ознака → дія та інші. Основну увагу зосереджено на метонімічних переносах найменування, утворених за моделлю ознака → людина. На основі детального аналізу статей тлумачних словників зроблено висновок, що метоніми, утворені за цією моделлю, поділяються на ряд тематичних груп. До найбільш чисельних віднесено такі тематичні групи: звання (ступінь, титул, чин) → людина, що має це звання; відмінна риса людини → людина, що характеризується за цією рисою; предмет одягу → людина, що носить цей одяг; колір → людина, що асоціюється з цим кольором, знак зодіаку → людина, що народилася у відповідний період та інші. Зазначені групи вирізняються найбільшою кількістю закріплених значень і прикладів уживання. З’ясовано, що поєднуючись в одному контексті з іншими стилістичними прийомами, метонімічні переноси надають висловлюванням помітного стилістичного забарвлення. Вказано на можливість існування подібних семантичних типів, моделей і тематичних груп у ряді інших мов. Таку кореляцію пояснено спільністю біологічної й психофізіологічної основи мови людини, що не залежить від її національної приналежності. Акцентовано, що проблема дослідження семантичних та концептуальних особливостей метонімії є перспективною і може бути продовжена при аналізі текстів різних функціональних стилів.*

Ключові слова: *англійська мова, метонімія, метонімічні переноси на позначення людини, атрибутивний тип, тематична група, стилістичне забарвлення.*

Summary. *The article deals with the study of metonymic transfers to denote a person in English. It has been noted that there are four main types of metonymic transfers: attributive, causal, local and temporal. It has been emphasized that the attributive type of metonymic transfers is one of the most frequent. It is due to the association of the concepts of a feature (attribute) and an object that possesses this feature. It has been pointed out that this type of metonymic transfer can be realized by various models. The main models include the following: feature → person, feature → place, feature → object, feature → event, feature → action, and others. The main attention has been focused on metonymic transfers formed according to the feature → person model. It has been concluded that metonyms formed according to this model are divided into a number of thematic groups. The most numerous groups are the following: rank (degree, title) → a person who has this rank; distinctive feature → a person characterized by this feature; article of clothing → a person who wears this clothing; colour → a person associated with this colour, zodiac sign → a person born in the corresponding period, etc. These groups are distinguished by the largest number of fixed meanings and examples of use. It has been found out that when combined in one context with other stylistic devices, metonymic transfers give statements a noticeable stylistic colouring. The possibility of correlations between semantic types, models, and thematic groups of English and some other languages has been mentioned. They can be explained by the commonality of the biological and psycho-physiological basis of human language, which does not depend on the nationality. It has been emphasized that the problem of studying the semantic and conceptual features of metonymy is promising and can be continued on the material of the texts of different functional styles.*

Key words: *English language, metonymy, metonymic transfers denoting a person, attributive type, thematic group, stylistic coloring.*

Вступ. Сучасні лінгвістичні дослідження трактують метонімію як перенесення найменування, «логічну основу якого складає входження об'єму одного поняття в об'єм іншого на підставі психологічних асоціацій, що відображають об'єктивно існуючі просторові, темпоральні, каузальні (причинові), кількісні, а також атрибутивні зв'язки між предметами» [2, с. 36].

Феномен метонімії неодноразово ставав об'єктом наукових досліджень. Її вивчали в контексті аналізу стилістичних засобів і художніх прийомів; досліджували метонімічні переноси крізь призму історико-семантичних процесів; розглядали як засіб синхронної організації лексики. Однак, незважаючи на численні ґрунтовні розвідки з семантики, стилістики і лексикології англійської мови, у яких детально розглядаються явища вторинної номінації та переносного значення слів, дослідження метонімічних переносів на позначення людини лише зрідка потрапляють у фокус уваги науковців. У вітчизняному мовознавстві цій проблемі присвячували праці К. Міхальова, А. Удинська, В. Зайцева, В. Березинський, В. Ващенко,

Т. Вільчинська, І. Голубовська, І. Гук, О. Ємець, О. Материнська, І. Микитюк, І. Нестеренко, О. Тараненко та інші вчені. У зарубіжній лінгвістиці цю проблему більшою чи меншою мірою розглядали L. Verschuur, B. Warren, G. Stern, J. Lyons, H. Jackson, R. Dirven, A. Cartens та ін.

Отже, **актуальність** дослідження зумовлена недостатнім рівнем вивчення метонімічних переносів на позначення людини, а також необхідністю розробки моделі їх детального опису в англійській мові. Усвідомлення теоретико-практичної складності аналізу окресленої проблеми дає підстави обмежити коло дослідження, зосереджуючи основну увагу на одному із найчастотніших типів метонімічних переносів – *атрибутивному*. Відтак, **мета** дослідження полягає в детальному описі атрибутивного типу метонімічних переносів на позначення людини в англійській мові.

Досягнення поставленої у роботі мети стало можливим завдяки використанню таких **методів** лінгвістичного аналізу: *описового, контекстологічного, дистрибутивного,* а також методу *компонентного аналізу*.

Виклад основного матеріалу дослідження. Англійська мова демонструє позначення людини іменниками, утвореними за чотирма типами метонімічного переносу найменування: *атрибутивним, каузальним, локальним* і *темпоральним*. *Атрибутивний* тип метонімічного переносу є одним із найчастотніших. Він зумовлений асоціацією понять ознаки (атрибуту) і об'єкту, що володіє ознакою. Цей тип метонімічного переносу може реалізуватися за різноманітними моделями, наприклад: *ознака → людина*, *ознака → предмет, ознака → дія, ознака → подія, ознака → місце* та ін. У нашій роботі ми зосередимо увагу на метонімічних переносах, утворених за моделлю *ознака → людина.* В англійській мові існує велика кількість таких метонімів. На основі аналізу статей тлумачних словників метоніми, утворені за цією моделлю, поділяються на тематичні групи: *звання (ступінь, титул, чин) → людина, що має це звання; відмінна риса людини → людина, що характеризується за цією рисою; предмет одягу → людина, що носить цей одяг; колір → людина, що асоціюється з цим кольором, знак зодіаку → людина, що народилася у відповідний період* та ін. [див. про це: 4, с. 85].

Серед метонімічних переносів, які належать до моделі *ознака → людина*, найбільшою кількістю закріплених значень представлений перенос *звання → людина, що має це звання.* Він складає більше половини від усіх метонімічних переносів за вказаною моделлю. Цей факт логічно можна пояснити існуванням в англійській мові значної кількості різноманітних статусів, рангів, титулів, чинів тощо.

Метоніми цієї групи доречно розподілити на декілька тематичних підгруп. Так, наприклад, в англійській мові зустрічаються випадки позначення людини військовими званнями, офіцерськими чинами (армії, флоту, військово-повітряних сил тощо): *midshipman* ‘звання хлопця або юнака, який навчається на морського офіцера’ → *midshipman* ‘курсант військово-морського училища’ (LCE, 150). Існують також найменування різноманітних позначень людей, що належать до духовенства, тобто духовні звання й титули, напр.: *bishop* ‘титул священика високого рангу в деяких християнських церквах’ → *bishop* ‘священик, що має цей титул’ (LCE, 164). Частими є випадки, коли вчені ступені й звання різних рівнів позначають людей, яким вони присвоєні, як от: *Bachelor of Arts* ‘ступінь бакалавра з гуманітарних наук’ → *Bachelor of Arts* ‘людина, що має цей ступінь’ (WCD, 100).

На увагу заслуговує тематична група *відмінна риса людини → людина, що характеризується за цією рисою.* Метоніми цієї групи не тільки називають людину, а й дають їй характеристику за зовнішністю, віком, освіченістю, особистими якостями, розумовими здібностями, соціальним станом і под. Зауважимо, що такі метоніми можуть позначати як окрему людину, так і групу осіб неозначеної кількості, напр.: *intellect* ‘здібність до пізнання, здатність набувати знання, розум’ → *intellect* ‘людина великого розуму, інтелектуал; розумні люди’ (WCD, 700).

Невелику кількість складають метоніми, які в похідному значенні є збірними іменниками, напр.: *femininity* ‘жіночість, жіночність’ → *femininity* збірн. ‘жінки’ (WCD, 490). Серед метонімів зазначеної групи в англійській мові існують конструктивно зумовлені метонімічні значення. Так, іменник *good* ‘добро, благо’ на позначення хороших, добрих людей уживається тільки в сполученні з означеним артиклем *‘the’* (WCD, 975).

До метонімів, утворених у результаті переносу *риса → людина* можна також віднести іменник *sex*, вихідне значення якого – ‘сукупність анатомо-фізіологічних ознак організму, що... дозволяє розрізняти чоловічі й жіночі особини’ (WCD, 1228). Частотно вживаними в мовленні є метонімічні позначення чоловіків та жінок цими іменниками в поєднанні з різними прикметниками. Слід зазначити, що в англійській мові такі позначення жінок є стилістично маркованими і часто мають позначки *образливе*. Це можна пояснити тим фактом, що в англомовних країнах прийнято уникати т. зв. *sexist language* і будь-яке приниження або дискримінація однієї статті іншою є неприпустимими, напр.: *fair sex* (букв. ‘прекрасна, красива стать’) збірн. ‘жінки’ (WCD, 479); *gentle sex* (букв. ‘ніжна стать’) іноді образл. ‘жінки взагалі’ (WCD, 5576).

До зазначеної тематичної групи слід віднести також психічні якості людини, так звані *наївні органи*. До *наївної анатомії* традиційно зараховують такі поняття, як *уява*, *фантазія, душа*, *розум*, *пам'ять* і под. Проте варто зважити на те, що на позначення саме людини, а не її психічних якостей, в англійській мові уживаються лише деякі з них, напр.: *spirit* 'основа життя людей, життєва сутність' → *spirit* 'індивідум, що характеризується якимись рисами характеру' (WCD, 1291).

На окрему увагу заслуговує номінація душа *(soul)*, яка «найчастіше використовується в усталених, стереотипізованих висловах, формульних словосполуках, а також розвиває нові напрямки лексико-семантичної сполучуваності і набуває оказіональних значеннєвих відтінків. Цьому сприяє поєднання прямого і переносного значень… Реалізуючи образний потенціал в різноманітних епітетних, метафоричних структурах, ця номінація стає стрижнем численних експресивно маркованих контекстів» [3, с. 213]. В англійській мові переносне значення іменника *soul* асоціюється з людиною взагалі, про що свідчать словникові тлумачення, напр.: *soul* 'основа життя в людині' → *soul* 'людина; лідер у якійсь справі' (NOD, 1950).

Для представників англо-саксонської культури особливо важливим є поняття *mind* (розумовий спосіб емпіричного пізнання дійсності). На думку А. Удинської, поняття *mind* є «специфічним продуктом англійської мови, що не має еквівалентів в інших мовах світу» [див. про це: 4, с. 48]. Тлумачний словник англійської мови фіксує позначення цим іменником людини, напр.: *mind* 'розумові або психічні здібності' → *mind* 'людина або група людей як втілення розумових здібностей' (NOD, 1778-1779). Зауважимо, що вживання супровідного прикметника іноді може звужувати значення метоніма, особливо ж коли йдеться не про всіх людей, а лише про певну їх групу, яка вирізняється із загальної маси.

В англійській мові на позначення людини також уживається іменник *wit* і його композити – *nitwit* та *half-wit*. Тлумачні словники фіксують переносні значення цих іменників, порівн.: *wit* 'кмітливе сприйняття та здатність розумно виражати зв'язок між ідеями' → *wit* 'людина, що має таке сприйняття'(WCD, 1530); *nitwit* 'дурна людина' (WCD, 916).

Серед метонімів зазначеної групи вирізняється частотністю вживання іменник *force*. Розгляньмо його пряме й переносне значення, які фіксуються тлумачними словниками: *force* 'фізична енергія, міць або сила' → *force* 'військa, збройні сили; будь-яка група людей, що об'єдналася для спільних дій' (WCD, 520). Варто зауважити, що цей метонім часто вживається з означеннями, які конкретизують зна-

чення іменника. В англійській мові ці іменники входять до складу деяких закріплених словосполучень, які вживаються на позначення груп осіб, об'єднаних тією чи іншою діяльністю, напр.: *air forces* 'військово-повітряні сили'; *active forces* 'постійна армія' (букв. 'активні сили') (там само).

Не менш чисельною є тематична група *предмет одягу → людина, яка носить цей одяг.* Беручи до уваги словникові дефініції, які зазначають, що одяг може сприйматися як ознака певного соціального статусу, ознака приналежності до конкретної соціальної групи, професії і под., ми робимо висновок про можливість зарахування таких метонімічних переносів до атрибутивної моделі *ознака → людина*, напр.: *black belt* 'чорний пояс як ознака вищого рівня майстерності учасника змагань із бойових мистецтв' → *black belt* 'людина, яка досягла цього рівня' (WCD, 141).

Варто також відзначити, що існує порівняно невелика кількість метонімічних позначень людини найменуванням одягу чи взуття, які історично пов'язані з тим чи іншим прошарком суспільства чи його окремими представниками й досі з ними асоціюються. Це зумовлено, очевидно, тим, що в повсякденному мовленні незнайому людину часто називають за якимось елементом гардеробу, який помітно вирізняє її з-поміж інших людей. Прикладом може слугувати іменник *blouse* 'сорочка вільного крою, яку носили селяни або робітники, особливо у Франції' → *blouse* 'французький робітник' (OD, 247).

В англійській мові частотно вживаним стало метонімічне позначення жінки іменником *skirt.* Воно є стилістично маркованим, а словники англійської мови позначають його, як образливе: *skirt* 'нижня частина плаття, пальто, що простягається вниз від талії; предмет одягу, що його звичайно носять жінки й дівчата' → *skirt* сленг, звич. образл. 'жінка або дівчина' (WCD, 1256). Учені вважають, що «такі метонімічні найменування служать засобом мовної економії, оскільки передають одним словом значення словосполучення» [4, с. 101].

Людину можна також метонімічно позначити маскарадним костюмом, в який вона одягнена. Випадки таких переносів закріплені в словниках досліджуваної мови, напр.: *domino* 'маскарадний костюм у вигляді широкого плаща з рукавами і з капуром' → *domino* 'людина, одягнена в доміно' (OD, 726). Такі метонімічні переноси можуть використовуватися в певних ситуаціях для приховання небажаної для впізнання особи, що може мати місце під час костюмованого балу.

Епізодично метоніми вживаються в поєднанні з прикметниками, що позначають колір; такі найменування часто стають прізвиськами.

У деяких випадках спостерігається зміна в графічному вигляді метоніма – маленька літера змінюється на велику, напр.: *shirt* ‘одяг для верхньої частини тіла з коротким або довгим рукавом’ (WCD, 1237) → *Brownshirt* (букв. ‘коричнева сорочка’) ‘член нацистської штурмової групи; нацист’ (WCD, 175); *jacket* ‘коротке пальто різноманітних форм’ (WCD, 720) → *blue jacket* (букв. ‘синій або блакитний піджак’) матрос англійського або американського військового флоту’ (WCD, 150).

Першим компонентом словосполучення на позначення людини можуть виступати не тільки назви кольорів, але й інші іменники й прикметники, проте в цьому випадку метонімічне значення найменування одягу чи взуття поєднується із метафоричним значенням першого компоненту, напр.: *shoe* ‘вид невисокого взуття, звич. із шкіри’ (WCD, 1238) → *gumshoe* (букв. ‘гумовий черевик’) сленг ‘детектив’ (WCD, 595); *boot* ‘шкіряне або гумове взуття для частини або всієї ноги’ (WCD, 158) → *slyboots* (букв. ‘хитрі чоботи’) ‘хитра або шкідлива людина’ (WCD, 1263).

Окремої уваги заслуговує тематична група *колір → людина, що асоціюється з цим кольором.* Як стверджує О. Ємець, такі метоніми є «виразним засобом створення кольорової, яскравої картини світу, природи, оригінальним засобом характеристики людей у художньому тексті… Широке використання кольорових метонімічних означень у художній літературі, сучасній розмовній мові … свідчить про наявність метонімічних концептів у нашому мисленні» [1, с. 92]. Метонімічні позначення людини кольороназвами характеризують її за расою, національністю або за політичними переконаннями, як от: *black* ‘чорний колір’ → *black* ‘представник однієї з темношкірих народностей, особливо Африки, Океанії та Австралії’ (WCD, 141).

Слід зазначити, що в англійській мові назви основних кольорів можуть метонімічно вживатися на позначення членів тієї чи іншої партії або політичних угрупувань, які використовують ці кольори у своїй атрибутиці, одязі тощо. Порівняймо: *grey* ‘сірий колір’ → *grey* ‘член армії конфедерації під час американської громадянської війни’ (WCD, 584); *pink* ‘рожевий колір’ → *pink* ‘людина з лівоцентристськими, але не радикальними, політичними уподобаннями’ (WCD, 1027) та інші. Метоніми цієї групи виконують номінативну функцію і є переважним способом позначення референта.

У тлумачних словниках англійської мови фіксуємо також позначення людини за назвами сузір’їв, як от: *Virgo* ‘Діва, сузір’я зодіаку між Левом та Терезами; шостий знак зодіаку’ → *Virgo* ‘людина, що народилася під цим знаком, зазвичай – між 23 серпня й 22 вересня’ (WCD, 1488). Логічно припустити, що сузір’я отримали такі назви

через зовнішню схожість з відповідними тваринами чи об'єктами. Цей факт підводить нас до висновку, що в основі метонімії цього типу лежить оцінний стереотип, від якого і залежить метонімічна характеристика людини, народженої у певний період: овен – упертий, рак – цілеспрямований, лев – гордий і сильний, діва – ніжна, терези – врівноважені, близнюки – роздвоєні і т.д. Характеризуючи метоніми зазначеної групи, А. Удинська слушно зазначає, що «метонімія представляє об'єктивну оцінку людини, яка базується на тому, що так визначено зірками, долею тощо… Метоніми цієї групи характеризують людину як носія постійних якостей, які не залежать від неї самої» [4, с. 108]. Отже, не зважаючи на те, що у порівнянні з метафоричною оцінкою метонімічна є менш наочною, проте вона вирізняється помітною глибиною, адже виявляє різні боки психічного життя людини.

Висновки з дослідження. Дослідження метонімічних переносів на позначення людини в англійській мові дало підстави для висновку, що атрибутивний тип є одним із найчисельніших у семантичній класифікації метонімів. У його межах найчастотніше реалізується модель *ознака → людина*. Утворені за цією моделлю метоніми поділяються на декілька тематичних груп: *звання (ступінь, титул, чин) → людина, що має це звання; відмінна риса людини → людина, що характеризується за цією рисою; предмет одягу → людина, що носить цей одяг; колір → людина, що асоціюється з цим кольором, знак зодіаку → людина, що народилася у відповідний період* та ін. Вони вирізняються найбільшою кількістю закріплених значень і прикладів уживання. Поєднуючись в одному контексті з іншими стилістичними прийомами, метоніми надають висловлюванням яскравого стилістичного забарвлення. Проте варто відмітити, що аналізовані мовні явища притаманні не лише англійській мові. Спорадично простежуються міжмовні кореляції у семантичних типах, моделях і тематичних групах, що можна пояснити «спільністю біологічної й психофізіологічної основи мови людини, що не залежить від її національної приналежності, та однаковим сприйняттям об'єктів позамовної дійсності носіями різних мов» [4, с. 152].

Перспективи дослідження. Питання вивчення семантичних та концептуальних особливостей метонімії є достатньо перспективним. Його розгляд може бути продовжено при дослідженні текстів різних функціональних стилів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ємець О.В. Стилістичні та концептуальні аспекти функціонування метонімічних епітетів у художньому тексті. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, № 27, 2006. С. 90–92.
2. Нестеренко І.Я. Явища непрямої номінації в українській мові: дис … канд. філол. наук: 10.02.01. Вінниця, 1997. 195 с.
3. Сирко І. М. Мовна організація внутрішнього портрета людини (на матеріалі щоденника М. Галабурди-Чигрин). *Studia Ukrainica Posnaniensia*. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Zeszyt I. 2013. P. 209–218.
4. Удинська А. Г. Метонімічні переноси на позначення людини в англійській і українській мовах: дис ... канд. філол. наук: 10.02.17. Донецьк, 2007. 220 с.
5. Dirven R. Metonymy and Metaphor: Different Mental Strategies of Conceptualization. *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 2003. P. 75–111.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

LCE – Longman Lexicon of Contemporary English. Longman Group Ltd, 1997. 910 p.

WCD – Random House Webster's College Dictionary. Glencode ed., 1990. 1568 p.

NOD – The New Shorter Oxford English Dictionary. Oxford University Press, 1993. 3801 p.

OD – The Shorter Oxford English Dictionary. Oxford Clarendon Press, 1964. 2515 p.

УДК 82.09:821.112.2
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.216-225

Світлана Соколовська,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології та зарубіжної літератури,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
https://orcid.org./0000-0002-2335-1765
м. Житомир, Україна

Синергетичний характер смислотворення в художньому дискурсі Германа Гессе (на прикладі роману «Гра в бісер»)

The synergetic character of sense-making in the artistic discourse of Hermann Hesse (based on the novel 'The Glass Bead Game')

Анотація. *У статті обґрунтовано актуальність лінгвокогнітивного підходу до вивчення художнього дискурсу. Описано процедуру дослідження з використанням методики аналізу когнітивно-концептуальних параметрів дискурсу, характеристик, що виявляють особливості представлення події в когнітивній моделі автора і вплив його дискурсу на соціокультурні уявлення адресата. Проаналізовано особливості художнього дискурсу Г. Гессе як завершеної моделі, а його інтерпретаційного потенціалу як відкритого процесу моделювання. Специфіку ідіостилю досліджено на матеріалі роману Г. Гессе «Гра в бісер». Виявлено, що дискурсивний смисл функціонує як елемент багаторівневого когнітивного утворення, який формується в унікальному поєднанні когнітивної моделі світу з індивідуальним авторським переосмисленням номінованої реалії. Множинність підходів та інтерпретацій уможливлює розгляд художнього дискурсу в різних ракурсах, серед яких ціннісно-смисловий підхід до дослідження лінгвокогнітивного підґрунтя мовленнєвої діяльності. У зазначеному ракурсі встановлено лінгвокогнітивні механізми, що розкривають особливості дискурсивної інтерпретації мовною особистістю навколишньої реальності. У середовищі художнього дискурсу, реалізуючись у дискурсивних одиницях художнього тексту, концепт «Glasperlenspiel» отримує семіотичне вираження в дискурсивних знаках, які є ключовими в ідіостилі Г. Гессе. Дослідження показало, що процес смислотворення в художньому дискурсі постає явищем синергетичним, зображально-виражальні засоби стимулюють формування певних образів у свідомості читача, залучають його до художнього світу автора. Саме в дискурсивному середовищі додаткові смислові приростання лексичної семантики роблять максимально відкритим смисловий простір. Процесу смислотворення властива суб'єктивність індивідуального розуміння, оскільки в умовах художньої комунікації значення слова не є кон-*

стантним, і, функціонуючи в дискурсивному середовищі, значення лексичної одиниці «домислюється» комунікантами.

Ключові слова: *ідіостиль, концепт, ціннісно-смисловий підхід, комунікативна взаємодія, дискурсивні знаки, смислова парадигма.*

Summary. *The article substantiates the relevance of the linguistic and cognitive approach to the study of literary discourse. The research procedure is described using the methodology of analysing the cognitive-conceptual parameters of discourse, characteristics that reveal the peculiarities of the event representation in the author's cognitive model and the influence of his discourse on the addressee's socio-cultural ideas. The features of Hesse's literary discourse as a complete model and its interpretive potential as an open process of modelling are analysed. The specifics of the individual style are studied on the basis of Hesse's novel 'The Glass Bead Game'. It is found that discursive meaning functions as an element of a multilevel cognitive formation, which is formed in a unique combination of the cognitive model of the world with the individual author's rethinking of the nominated reality. The multiplicity of approaches and interpretations makes it possible to consider artistic discourse from different perspectives, including the value-sense approach to the study of the linguistic and cognitive basis of speech activity. In this perspective, linguocognitive mechanisms are identified. They reveal the peculiarities of the discursive interpretation of the surrounding reality by a linguistic personality. In the context of literary discourse, being realised in the discursive units of a literary text, the concept of 'The Glass Bead Game' receives semiotic expression in discursive signs that are key in H. Hesse's individual style. The study has shown that the process of sense-making in literary discourse is a synergistic phenomenon; pictorial and expressive means stimulate the formation of certain images in the reader's mind, involve him/her in the author's artistic world. It is in the discursive context that semantic additions to lexical semantics make the semantic space as open as possible. The process of sense-making is determined by the subjectivity of individual understanding, since in the conditions of artistic communication the meaning of a word is not constant, and, functioning in the discursive context, the meaning of a lexical unit is 'guessed' by communicators.*

Key words: *individual style, concept, value-semantic approach, communicative interaction, discursive signs, semantic paradigm.*

Вступ. Серед існуючого різноманіття лінгвістичних шкіл і напрямів не можна не помітити в науці про мову нашого часу поліпарадигмальну основу сучасної лінгвометодології. Одним із її конструктивних механізмів є інтеграція ідей різних наукових шкіл і течій, в межах яких учені здійснюють спроби лінгвофілософського осмислення словесно-художньої творчості. Зрозуміло, для цього потрібна певна інтегральна категорія. Таке завдання ефективно виконує феномен дискурсу. Лінгвістичний смисл цього поняття лаконічно сформулював Еміль Бенвеніст: дискурс – це все, що перебуває між мовою і мовленням [10, с. 27]. На його комунікативно-когнітивну сутність

звернув увагу Теун ван Дейк: дискурс – це і саме висловлення, й ті когнітивні настанови (фрейми), що детермінують зміст і форму висловлення [11, с. 117].

Окрім визначення дискурсу як загального поняття, увагу мовознавців привертають різні його типи, в тому числі й художній дискурс. На думку представниць Харківської наукової школи І. Шевченко та О. Морозової, основними критеріями виокремлення типів дискурсу стають ті, що пов'язані з такими його категоріями, як ситуативність, адресатність, інтенціональність, інформативність, а також стратегії й тактики дискурсу, когезія, когерентність, інтертекстуальність та ширше – інтердискурсивність, і можуть бути розрізнені в термінах семіотичної моделі – формальних, функціональних, змістових критеріїв [9, с. 234].

Вивчення й аналіз дискурсу як складного й поліфункціонального феномену належить до пріоритетних і актуальних напрямів сучасних лінгвістичних досліджень. Про це свідчить велика кількість наукових праць зарубіжних мовознавців, зокрема Е. Бенвеніста, Г. Брауна, Б. Буссе, Т. А. ван Дейка, В. Дресслера, С. Міллза, П. Серіо, М. Стаббса, В. Тойберта, З. Шмідта. Проблемам онтології дискурсу присвячено студії українських мовознавців Ф. Бацевича, Н. Петлюченко, К. Сеpажим, І. Шевченко. Когнітивні аспекти дискурсу вивчали Є. Бондаренко, О. Морозова, комунікативні аспекти – Л. Безугла, І. Колегаєва, С. Швачко, І. Шевченко, типологію дискурсу – А. Мартинюк, О. Морозова, І. Фролова, аспекти дискурсного аналізу художнього твору – І. Бехта.

Множинність підходів та інтерпретацій уможливлює розгляд художнього дискурсу в різних ракурсах, серед яких ціннісно-смисловий підхід до дослідження лінґвокоґнітивного підґрунтя мовленнєвої діяльності. У зазначеному ракурсі важливо встановити лінґвокоґнітивні механізми, що розкривають особливості дискурсивної інтерпретації мовною особистістю навколишньої реальності.

Мета цієї розвідки полягає у визначенні когнітивно-концептуальних параметрів художнього дискурсу Г. Гессе, а також у виявленні когнітивних структур, що визначають систему ціннісних координат автора.

Методологія та методи дослідження. У праці використано загальнонаукові методи спостереження, аналізу, синтезу, порівняння; лінгвістичні методи, а саме: описовий метод – для розкриття дискурсивного статусу художнього тексту; метод концептуального аналізу застосований під час вивчення репрезентованих у художньому дискурсі когнітивних структур; контекстуально-інтерпретаційний метод – для виокремлення ймовірних читацьких стратегій рецепції художнього дискурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Звернення до цієї проблематики зумовлено, з одного боку, розглядом художнього дискурсу як діяльнісного феномену, а з іншого − осмисленням цього феномену як завершеної моделі, а його інтерпретаційного потенціалу як відкритого процесу моделювання. Комунікативна сутність дискурсу взагалі та художнього зокрема виражається в тому, що структура, семантика і прагматика дискурсу підпорядковані вираженню авторської інтенції та її експлікації (або, навпаки, її «затемненню»).

І. Шевченко описує дискурс як багатоаспектну когнітивно-комунікативно-мовну систему-гештальт, що визначається сукупністю трьох аспектів: формуванням ідей та переконань (когнітивний аспект), взаємодією комунікантів у певних соціокультурних контекстах (соціопрагматичний аспект) та використанням вербальних і невербальних засобів (мовний аспект) [9, с. 45]. Віддаючи першість когнітивним і соціопрагматичним чинникам, дослідники в той самий час акцентують на важливості вербального складника дискурсу, що має безпосереднє матеріальне втілення [7, с. 6].

Як зауважує І. Бехта, «визначення поняття *дискурс* передусім через поняття *текст* свідчить про спорідненість цих термінів, а визначення *дискурсу* також через поняття *мовлення* містить ознаки динамічного змісту феномену. Їхнє розмежування, проте, уявляється також природним, якщо виходити з позиції когнітивної лінгвістики, зіставляючи конкретну когнітивну діяльність та її результати» [1, с. 9]. Поділяючи думку І. Бехти, варто зазначити, що у контексті когнітивно-дискурсивної парадигми сучасного мовознавства художній текст виступає головною одиницею дискурсу, мовною реальністю та продуктом мовної реальності. Його вивчення відбувається в сукупності з екстралінгвістичними чинниками як вербального та знаково зафіксованого продукту мислення.

Важливою передумовою дослідження художнього дискурсу вважаємо розуміння його як комунікативної взаємодії адресанта (автора художнього твору) та адресата (потенційного читача), що відбувається у певному історичному і соціокультурному контексті. Ця взаємодія базується на ідеях, переконаннях, світоглядних орієнтирах автора, має на меті регулювання ідей, переконань, світоглядних орієнтирів читача та матеріалізується у вигляді тексту художнього твору [8, с. 54].

На думку І. Колегаєвої, у межах художнього дискурсу доцільно розглядати два базові підтипи: прозовий та поетичний художні дискурси. Дослідниця вказує на складну багатошарову структуру художнього прозового дискурсу, в якій конструювання смислів та регулятивна функція здійснюється на різних рівнях [2, с. 103].

У художньому тексті елементи мовної системи проєктуються крізь призму автора. При цьому суб'єктивна модель реальності, що вибудовується в тексті, та втілені в мові фундаментальні уявлення про світоустрій присутні в художньому тексті від самого початку, оскільки основна інформація про світ привноситься самою мовною системою. Отже, мовна картина світу (КС) постає первинною – такою, що має «передтекстовий» характер, натомість авторська КС функціонує як вторинна, що має динамічний характер і є модифікацією мовної КС.

Стосовно цього О. Селіванова звертає увагу на розмежування понять «картина світу» й «когнітивна модель світу». У когнітивно-дискурсивній парадигмі сучасного мовознавства когнітивна модель світу позначає «універсальне концептуальне представлення дійсності в різноманітності її зовнішніх і внутрішніх зв'язків, що існує у вигляді певної системи понять (час, простір, причина, наслідок, число, частина й ціле тощо)» [6, с. 407]. Важливим моментом наукової рефлексії є усвідомлення того, що репрезентовані в художньому дискурсі когнітивні структури можна розглядати як ментальні утворення, котрі визначають систему ціннісних координат автора. Через вивчення художнього дискурсу як особливого креативного середовища можна виявити особливості того, як інтерпретуються авторською свідомістю загальнокультурні цінності [4, с. 203].

Слід зазначити, що поняття «смисл» як особистісна, ситуативна категорія містить сукупність усіх психічних фактів, що виникають у нашій свідомості завдяки слову [5, с. 10]. Такий підхід дає змогу зв'язати лінгвістичне підґрунтя номінацій з емотивними та когнітивними структурами мовної свідомості та розглядати неочікувані лінгвістичні зв'язки використаних у художньому тексті мовних одиниць як експлікацію нестандартних когнітивних структур, репрезентованих в унікальних авторських мікроконтекстах [15, с. 103]. При цьому «константна когнітивна реальність лінгвістичних одиниць» слугує для мовної свідомості своєрідним ментальним підґрунтям, на якому формується інтегративна когнітивна структура дискурсивного прирощення [14, с. 18].

У такий спосіб дискурсивний смисл функціонує як елемент багаторівневого когнітивного утворення, що формується в унікальному поєднанні когнітивної моделі світу з індивідуальним авторським переосмисленням номінованої реалії. Семантика дискурсивної одиниці характеризується «розмитим» денотативним співвідношенням, рекомбінацією сем у структурі дискурсивно зумовленого значення, яке корелює з мовним значенням використаної лексичної одиниці й амбівалентним аксіологічним змістом. Так, у романі Г. Гессе «Гра в

бісер» аксіологічна амбівалентність характеризує семантику одного з ключових засобів вербалізації авторського концепту «Glasperlenspiel» – лексему *geistig*. На прикладі ключового вербалізатора *geistig* ми спостерігаємо синергетичну взаємодію концептуального змісту та дискурсивної інтенції. Ця взаємодія є процесом дискурсивно-метафоричного мислення, внаслідок якого стійкі репрезентатори ціннісного смислу стають словами-цінностями [15, с. 105]. Частотний в ідіостилі Г. Гессе епітет *geistig* як елемент мовної системи означає: *1) auf das Denkvermögen des Menschen, seine Fähigkeit, Dinge zu durchdenken und zu beurteilen, bezogen; 2) besonders scharfen Verstand, ausgeprägtes Denkvermögen besitzend, sich mit den Dingen des Geistes beschäftigend; 3) nur gedacht, allein in der Vorstellungswelt vorhanden* [12, с. 689]. У художньому дискурсі письменника цей епітет реалізовано в таких контекстах, що синкретично актуалізують семантичні варіації:

«Was die Menschheit an Erkenntnissen, hohen Gedanken und Kunstwerken in ihren schöpferischen Zeitaltern hervorgebracht, was die nachfolgenden Perioden gelehrter Betrachtung auf Begriffe gebracht und zum intellektuellen Besitz gemacht haben, dieses ganze ungeheure Material von ***geistigen*** *Werten wird vom Glasperlenspieler so gespielt wie eine Orgel vom Organisten, und diese Orgel ist von einer kaum auszudenkenden Vollkommenheit, ihre Manuale und Pedale tasten den ganzen* ***geistigen*** *Kosmos ab, ihre Register sind beinahe unzählig, theoretische ließe mit diesem Instrument der ganze* ***geistige*** *Weltinhalt sich im Spiele reproduzieren»* [13, с. 13].

У цьому прикладі бачимо синкретичну поліфонію смислів, що формуються під час розширення вербального контексту, в якому, з одного боку, реалізовано сакральний план семантики, а з іншого, актуалізовано семи*«erfunden, gedacht, fiktiv»*, що зумовлено асоціативним співвідношенням зі словом *«ideal»*. Отже, ми спостерігаємо подвійне кодування рефлексії свідомості на реальність: знакове представлення концептуалізації свідомістю навколишнього світу реалізовано в сигніфікативному плані семантики, в той же час у художньому дискурсі як системі вторинного перекодування репрезентовано суто авторську концептуалізацію:

«Jeder Bewegung des ***Geistes*** *gegen das ideale Ziel einer Universitas Litterarium hin, jeder platonischen Akademie, jeder Geselligkeit einer* ***geistigen*** *Elite, jedem Annäherungsversuch zwischen den exakten und freieren Wissenschaften, jedem Versöhnungsversuch zwischen Wissenschaft und Kunst oder Wissenschaft und Religion lag dieselbe ewige Idee zugrunde, welche für uns im Glasperlenspiel Gestalt gewonnen hat.* ***Geister*** *wie Abälard, wie Leibniz, wie Hegel haben den Traum ohne Zweifel*

gekannt, das geistige Universum in konzentrische Systeme einzufangen und der lebendigen Schönheit des ***Geistigen*** *und der Kunst mit der magischen Formulierkraft der exakten Disziplinen zu vereinigen»* [13, с. 14].

У середовищі художнього дискурсу, реалізуючись у дискурсивних одиницях художнього тексту, концепт «Glasperlenspiel» отримує семіотичне вираження в дискурсивних знаках, що виступають як ключові в ідіостилі Г. Гессе: *die geistige Bewegung, die Entwicklung des geistigen Lebens in Europa, die Freiheit des Geistes, hohe geistige Leistungen, dem Geist treu bleiben, der Prozess der Selbstprüfung, der Besinnung und des bewussten Widerstandes gegen den Verfall, die innere Mahnung*. Таким шляхом ціннісно навантажені слова в авторському дискурсі набувають додаткового дискурсивно зумовленого смислу, підкреслюють позачасовий зміст моделі зображеного світу, в якій виразно звучить мотив служіння. Цей мотив кілька разів програється у різних тональностях [3, с. 202]. Образні мотиви, що виникають, мовби зливаються під рукою майстра-диригента у симфонію, в котрій історія Йозефа Кнехта проходить головною музичною темою [3, с. 202].

Ключові образи розкриваються через «накопичення» смислових ознак за рахунок їхньої багаторазової актуалізації у словах, які утворюють смислову парадигму. Звучать різні мікротеми: сутності людини та сенсу її життя, самоідентифікації, інтелектуальної діяльності, розвитку науки й мистецтва, духовної кризи, з них наскрізною є тема покликання, потяг до розуму, прагнення позбутися хаосу. Відповідні ключові елементи *(Kämpfe um die Freiheit des Geistes, bildungsbedürftige Leser, eine gewisse Umordnung der Welt)* посилюються смисловими парадигмами:

1) *Die Unsicherheit und Unechtheit des geistigen Lebens, eine große materielle Not, eine Periode politischer und kriegerischer Gewitter, ein Misstrauen gegen sich selbst, gegen seine eigene Kraft und Würde, gegen seine eigene Existenz;*

2) *schmerzlich-schönes Spiel der Erscheinungen, amor fati, eine göttliche Bestätigung, die freispielende Plastizität der Spielsprache, der Kultus der Musik, die intellektuelle Redlichkeit und der echte Drang nach scharfer, eindeutiger Formulierung;*

3) *das Spiel als eine Art Weltsprache der Geistigen, die Weiterbildung des Spiels, das beschaulich-fleißige Geistesleben, die geistige Freiheit, keine Abhängigkeit vom Erfolg.*

У такий спосіб ми спостерігаємо реалізацію потенційних можливостей лексичної одиниці, зануреної в синергію художнього дискурсу. В лексичній семантиці ці потенційні можливості належать до периферійної семантики мовного значення. Периферійна семантика,

супроводжуючи систему стійких і конвенційно закріплених значень у мові, не просто доповнює семантику узуальну, а й є одним із провідних чинників дискурсивної синергії, формування смислів, незалежних від системних лексичних значень. Формування смислів при цьому постає як процес, що синтезує різноманітні чинники. Ці чинники визначають різноспрямовані вектори смислотворення, не обмежуючись лише семантичною рекомбінацією та дискурсивним прирощенням смислу. Текстова інтерференція в семантиці дискурсивних номінацій зумовлена й забезпечується усім прагматичним спектром синергетики художнього дискурсу, відтак смисловий потенціал слова індукується самим середовищем авторського художнього дискурсу [15, с. 110].

Слід зазначити, що в художньому дискурсі на авторську мовленнєво-мисленнєву діяльність впливає як система зовнішніх стимулів, так і внутрішні установки на лінгвокреативність. Йдеться насамперед про прагнення творчої особистості знаходити засоби смислового й емоційно-почуттєвого вираження, що виходять за межі узуального смислотворення. Художній текст Г. Гессе демонструє континуальність процесу смислотворення:

*«Unsere **Bestimmung** ist, die **Gegensätze** richtig zu erkennen, erstens nämlich als **Gegensätze**, dann aber als **die Pole einer Einheit**. So ist es auch mit dem Glasperlenspiel. Die Künstlernaturen sind in dies Spiel verliebt, weil man darin phantasieren kann […].*

*Jeder von uns ist nur **ein Mensch, nur ein Versuch, ein Unterwegs**. Er soll aber dorthin **unterwegs** sein, wo **das Vollkommene** ist, er soll **ins Zentrum** streben, nicht an die Peripherie»* [13, с. 79].

В унікальних образах реалізовано художнє уявлення про покликання, здатність розпізнавати протиріччя як полюси певної єдності. В ідіостилі Г. Гессе інтеграцію концептів «Glasperlenspiel» і «Bestimmung» підтримано метафорою:

*«Diese Abgefallenen haben trotz allem für mich etwas Imponierendes, so wie der abtrünnige Engel Luzifer etwas Großes hat. Sie haben vielleicht das Falsche getan, vielmehr, sie haben ganz ohne Zweifel das Falsche getan, aber immerhin sie **haben etwas getan**, **sie haben etwas vollzogen**, sie haben einen **Sprung** gewagt, es gehöre **Mut** dazu […].*

*Damit meine ich das **Loslassenkönnen,** das **Ernstmachen**, nun eben – das **Springen**! Ich wünsche mir nicht, in meine frühere Heimat und in mein früheres Leben zurückzuspringen, sie zieht mich nicht, ich habe sie beinahe vergessen. Aber ich wünsche mir: einmal, wenn die Stunde kommt und es notwendig sein wird, **mich** auch **losmachen** und **springen** zu **können**, bloß nicht zurück ins Geringere, sondern vorwärts und **ins Höhere**»* [13, с. 74].

Художній дискурс виявляється більшим за самого себе, він репрезентує образ Гри в бісер як певного феномену в його емоційно-смисловій синергетичній єдності: розуміння небезпеки, здатність відірватися і стрибнути, мати відвагу на такий стрибок. У цьому просторі відбувається переосмислення базових концептуальних моделей, що передбачає появу додаткового складника або зміну ракурсу концептуалізації.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Дослідження показало, що процес смислотворення в художньому дискурсі постає явищем синергетичним, зображально-виражальні засоби стимулюють формування певних образів у свідомості читача, залучають його до художнього світу автора. Саме в дискурсивному середовищі додаткові смислові прирощення лексичної семантики роблять максимально відкритим смисловий простір. Процес смислотворення визначається суб'єктивністю індивідуального розуміння, оскільки в умовах художньої комунікації значення слова не є константним, і, функціонуючи в дискурсивному середовищі, значення лексичної одиниці «домислюється» комунікантами. Смислотворення як лінгвоментальне підґрунтя художнього дискурсу відбувається:

– у балансуванні між мовним загальнокультурним підґрунтям і суб'єктивними чинниками, котрі визначає комплекс особистісних асоціативних механізмів;

– у розбіжності між потенційними смислами й актуалізованими в контексті;

– у діалогічній розбіжності між рефлексивним осмисленням автором власного «Я» у світі та дискурсивною спрямованістю його свідомості «назовні», що виражається у вербалізації особистісних смислів і об'єктивується у формі художнього тексту.

Аналіз тексту роману Г. Гессе як продукту художнього дискурсу виявив, що мовною особистістю автора освоєний дискретний простір мовної системи, притаманний індивідуально-авторській художній системі певний лексикон, який використано для вербалізації задуму автора. Смисловий простір художнього дискурсу залишається при цьому необмеженим, оскільки дискурсивна одиниця має відкритий характер семантичного наповнення означуваного.

Перспективним є вивчення когнітивного та комунікативного аспектів художнього дискурсу з урахуванням соціально-історичного і культурного контексту епохи, релевантного для діалогу автора і читача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бехта І. А. Аспекти дискурсного аналізу художнього твору. *Слов'янський вісник*. Рівне : РІСКСУ. Вип. 6. 2006. С. 7–18.
2. Колегаєва І. М. Зображення персонажного дискурсу як жанрово детермінований вплив комунікативної вторинності в художньому тексті. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна. № 896. 2010. С. 102–107.
3. Мегела І. П. «Гра в бісер» Германа Гессе як філософська утопія. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. Вип. 54. 2015. С. 200–205. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_54_78.
4. Полюжин М. М. Перспективи розвитку когнітивно-дискурсивної парадигми знання. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Ужгород : ФОП Бідюк Є. І. Вип. 12. 2017. С. 202–204.
5. Психологія людини: Л. С. Виготський та сучасна наука : зб. ст. / за ред. М. В. Папучі. Ніжин : НДУ імені М. Гоголя. Вип. 1. 2018. 127 с.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
7. Скороходько Е. Ф. Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу). Київ : Логос, 2006. 99 с.
8. Фролова І. Є., Омецинська О. В. Специфіка художнього дискурсу та його аспектів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна. Вип. 87. 2018. С. 52–61.
9. Шевченко І. С., Морозова О. І. Проблеми типології дискурсу. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: монографія. Харків : Константа, 2005. 354 с.
10. Benveniste E. Problems in General Linguistics. London : Hau Books, 2023. 350 p.
11. van Dijk T. A. Discourse and Context. A Sociocognitive Approach. New York : Cambridge University Press, 2008. 282 p.
12. Duden. Deutsches Universalwörterbuch: Das große Bedeutungswörterbuch. Berlin : Bibliographisches Institut, 2023. 2160 S.
13. Hesse H. Das Glasperlenspiel. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2009. 608 S.
14. Langacker R. W. Cognitive Grammar: A Basic Introduction. Oxford : Oxford University Press, 2008. 584 p.
15. Zima E. Einführung in die gebrauchsbasierte kognitive Linguistik. Berlin & Boston : De Gruyter, 2021. 365 S.

UDC 811.111’27+81’373.43:004.738.5
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.226-238

Olesia Stoika,
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor at the Foreign Languages Department,
Uzhhorod National University
https://orcid.org/0000-0002-7695-6100
Uzhhorod, Ukraine

Vadym Pitovka,
Postgraduate Student
Uzhhorod National University,
https://orcid.org/0009-0002-7192-406X
Uzhhorod, Ukraine

Social media and language innovation: a study of slang, abbreviations, and emoticons

Соціальні мережі та мовні інновації: дослідження сленгу, абревіатур та емотиконів

Summary. *This article examines the impact of social media on the innovation and variation of the English language, focusing on informal digital features such as slang, abbreviations, emoticons, and non-standard spellings. The main aim is to develop a theoretical framework for understanding linguistic variability in online communication and to identify the cultural and technological factors that shape these changes. The research tasks include defining digital language variation, categorizing emerging linguistic forms, and analyzing the influence of social factors such as age, gender, and social status.*

Building on recent studies by Crystal, McCulloch, Danet and Herring, and Lyddy, the study highlights how the internet, particularly platforms like TikTok, Twitter, and Facebook, fosters rapid and user-driven linguistic innovation.The methodology combines qualitative and quantitative approaches, including content and lexical analysis of online language, sociolinguistic profiling through micro-case studies, and statistical evaluation of digital discourse patterns.

Findings indicate that younger users employ informal forms more frequently, including acronyms, emojis, and stylized spellings, while older users tend to maintain more standard language structures. The research also identifies the cultural significance of platform-specific slang and shows how language use is influenced by identity, context, and digital tools.

The study concludes that social media is a powerful force in shaping contemporary English, accelerating the spread of linguistic change through informal, expressive, and creative usage. These insights contribute to the

growing field of digital sociolinguistics and suggest new directions for future interdisciplinary research at the intersection of language, technology, and culture.

***Key words**. Social media, language variation, Internet slang, abbreviations, emoticons, digital discourse, sociolinguistics.*

***Анотація**. У статті досліджується вплив соціальних мереж на інноваційність і варіативність англійської мови, зосереджуючись на неформальних цифрових елементах, таких як сленг, абревіатури, емотикони та нестандартні орфографічні форми. Основною метою дослідження є розробка теоретичної моделі для розуміння мовної варіативності в онлайн-комунікації, а також визначення культурних і технологічних чинників, які впливають на ці зміни. До дослідницьких завдань належать: окреслення особливостей цифрової мовної варіації, класифікація новітніх мовних форм і аналіз впливу соціальних факторів, таких як вік, стать і соціальний статус.*

Спираючись на праці Кристала, МакКаллох, Данет і Геррінг та Лідді, автори підкреслюють, як інтернет – особливо такі платформи, як TikTok, Twitter і Facebook – стимулює стрімкий розвиток мовних інновацій, ініційованих самими користувачами. Методологія дослідження поєднує якісні й кількісні підходи, зокрема контент- і лексичний аналіз онлайн-мови, соціолінгвістичне профілювання на основі мікродосліджень, а також статистичне вивчення дискурсивних моделей.

Результати показують, що молодші користувачі частіше використовують неформальні мовні засоби – абревіатури, емодзі, стилізоване написання – тоді як старші користувачі переважно дотримуються стандартних мовних форм. У статті також звертається увага на культурне значення платформного сленгу та на те, як мовна поведінка формується під впливом особистісної ідентичності, контексту та цифрових інструментів.

У статті стверджується, що соціальні мережі відіграють вирішальну роль у формуванні сучасної англійської мови, пришвидшуючи поширення мовних змін через неформальне, експресивне та креативне мовлення. Отримані висновки сприяють розвитку цифрової соціолінгвістики та окреслюють напрями подальших міждисциплінарних досліджень на перетині мови, культури й технологій.

***Ключові слова:** соціальні мережі, мовна варіативність, інтернет-сленг, абревіатури, емотикони, цифровий дискурс, соціолінгвістика.*

Introduction. In the digital age, language is undergoing rapid transformation, especially within online communication platforms such as social media. These platforms have become not only channels of interaction but also vibrant spaces of linguistic creativity. Social media users, particularly younger generations, continuously develop and adopt new forms of expression that differ significantly from standard language norms. Informal features such as abbreviations, acronyms, emoticons, and slang dominate everyday online conversations and contribute to the evolution of a distinct digital vernacular. Internet language is not homogeneous; instead, it varies depending on the user, platform, and

communication context. Rooted in SMS and early digital communication, contemporary online discourse frequently includes shortened word forms, clippings, contractions, and unconventional spellings. These variations serve multiple functions: they increase efficiency, express identity, convey humor, or simply follow current digital trends. Moreover, the rise of platforms like TikTok has amplified the spread and reinvention of slang, making them key instruments of cultural expression and youth identity. Social factors such as age, gender, and social status play a crucial role in shaping language use on the Internet. Younger users tend to embrace linguistic experimentation and informal expressions more actively than older ones. Additionally, different user groups may adopt certain abbreviations, emoticons, or word replacements as markers of belonging or creativity. This study aims to explore how language innovation manifests on social media through a systematic analysis of slang words, abbreviations, emoticons, and other informal linguistic forms. It also investigates how social variables influence the use of these features in online communication. A growing body of scholarly work has recognized the impact of digital technologies on language use. Geoffrey McCulloch, in Because Internet: Understanding How Language Is Changing, investigates how internet users creatively manipulate language. She emphasizes the role of social media in developing new norms of communication that are informal, emotive, and visually enhanced – fueled by emojis, GIFs, and abbreviations [10, p. 145]. Similarly, Danet and Susan, in The Multilingual Internet, examine the intersection of language, culture, and digital communication, stressing the diversity and hybridity of online expression across different linguistic communities [6, p. 78]. Studies like those by Lyddy and Sa'aleek [9, 11] also show that digital communication influences not only vocabulary but also grammar, spelling norms, and pragmatic conventions. Their research highlights how the affordances of new technologies – such as character limits, real-time messaging, and platform-specific trends – contribute to the rise of linguistic shortcuts, clippings, contractions, and slang expressions in everyday online communication. Historically, as Algeo [1], Baugh and Cable [2], and Hogg [8] have shown, the English language has always been in flux, adapting to social, political, and technological shifts. The Internet is simply the latest catalyst in a long series of transformative forces. What distinguishes the current moment is the speed, scale, and participatory nature of linguistic change, fueled by social media platforms and user-generated content. This article builds upon these foundational studies by examining how linguistic variation manifests in social media through emerging forms such as slang, emoticons, shortenings, and abbreviations. The study also explores how social factors – such as age,

gender, and status – influence online language practices, contributing to the development of a rich and ever-evolving digital vernacular.

Methodology/Methods. This study adopts a mixed-methods approach, combining qualitative and quantitative strategies to examine linguistic variability in online communities. The research focuses on the dynamics of language innovation in digital environments, particularly within social media platforms.

To explore the phenomenon, the study applies several complementary methods. Content analysis was conducted on a corpus of language samples from public posts on platforms such as Facebook, Twitter, and TikTok to identify non-standard lexical features, including emoticons, acronyms, and informal expressions. These examples were categorized through comparative lexical analysis, pairing digital forms with their standard equivalents to investigate patterns like phonetic simplification and word-digit substitution.

A micro-level sociolinguistic profiling involved analyzing the online language use of four individuals of varying age, gender, and social status to assess how social factors influence linguistic choices. Historical and technological contextualization was used to place language change within broader digital trends, including mobile communication and platform-specific tools like TikTok's short video format.

Quantitative analysis helped determine the frequency and distribution of various informal forms across data samples. Thematic analysis was also employed to explore the social and cultural meanings of slang terms, using definitions from digital sources such as Urban Dictionary.

This integrated methodology enables a comprehensive understanding of how language is creatively adapted in digital communication, offering valuable insights into the relationship between language, identity, and technology.

Results and Discussion. Internet slang does not constitute a homogeneous language variety. Rather, it differs according to the user and type of Internet situation. Coming straight from SMS language, this is a way of replacing entire words or bits of words by their phonetic equivalent embodied into single letters or figures. Here are some examples: 2: too or 4: for, 2moro: tomorrow, 4u: for you, gr8: great, 2nite: tonight, 10q: thank you, da: the, u: you, 10x: thanks, y: why [4, p. 34].

Other common Internet abbreviations and symbols include "<3" which resembles a heart and stands for "love," using "@" in place of the word "at" and using the number "2" instead of typing "to" or "too" ("I <3 you.", "I'm @ the store.", "I'm going 2 school.") [4, p. 87].

In linguistic morphology, shortening, clipping, and contractions are processes that involve the reduction of a word or phrase. These processes

often occur in informal language use, and they can change the form and sometimes the meaning of the original word or phrase [2, p. 142].

Shortening is the process of reducing a word or phrase to a shorter form, often by removing one or more syllables.

Clipping *i*s a specific type of shortening where a part of a word is removed to create a shorter form.

Table 1

Illustration of shortening and their standard form

	Internet variation	**Standard form**
SHOTERNINGS	Bro	Brother
	Sis	Sister
	Lang	Language
	Fri	Friday
	Feb	February
	Aft	After

Table 2

Illustration of clippings and their standard form

	Internet variation	**Standard form**
CLIPPINGS	Til	Till
	Wil	Will
	Hav	Have
	Wher	Where
	I'l	I will
	Goin	Going
	Talkin	Talking
	Smilin	Smiling
	Drivin	Driving
	Meetin	Meeting

Table 3

Illustration of contractions and their standard form

	Internet variation	**Standard form**
CONTRACTIONS	Gd	Good
	Nxt	Next
	Frm	From
	Bt	But
	Wkend	Weekend
	Nw	Now
	Abt	About
	Tmrw	Tomorrow

Unconventional spellings refer to the non-standard or irregular ways in which words are spelled. These spellings often deviate from the standard rules and conventions of spelling in a given language. Unconventional spellings can occur for various reasons, such as dialectal differences, informal or colloquial language use, or deliberate stylistic choices in literature or artistic contexts [2, p. 156].

Table 4

Illustration of unconventional spellings and their standard form

	Internet variation	**Standard form**
Unconventional spellings	Gud	Good
	Thanx	Thanks
	Plz	Please
	Sum	Some
	Masseg	Message
	Sory	Sorry
	Shud	Should

Word-letter replacement refers to the process by which letters within a word are substituted with other letters or symbols, often for the purpose of creating a shorthand or informal representation of the word.

Word-digit replacement, on the other hand, involves the substitution of letters with numerical digits [6, p. 78].

Table 5

Illustration of word-letters replacement and their standard form

	Internet variation	**Standard Form**
Word – letter replacement	Y	Why
	U	You
	B	Be
	R	Are
	S	Is
	C	See, sea
	K	Okay
	D	the

Table 6

Illustration of word-digits replacement and their standard form

	Internet variation	**Standard form**
Word-digits replacement	4	For
	2	Two, too, to
	8	Ate

In linguistic studies, ***word combinations*** such as «wanna» and «gonna» are examples of contractions, where two or more words are combined to form a single word.

Abbreviations, on the other hand, involve shortening a word or phrase by omitting letters or syllables. Abbreviations are commonly used in written language to save space or time, and they can range from highly formal abbreviations used in academic writing [10, p. 212].

Table 7

Illustration of word combinations and therir standard form

	Internet variation	**Stardard form**
Word combination	Wanna	Want to
	Gonna	Going to
	Lemme	Let me
	Dunno	Do not know
	Gotta	Got to

Table 8

Illustration of abbreviations and their standard form

	Internet variation	**Standard form**
Abbreviations	AFAIK	As far as I know
	ASAP	As soon as possible
	IDK	I do not know
	CMB	Call me back
	LOL	Lough out loud
	IMO	In my opinion
	IRL	In real life

However, the attention should be taken on some of the most widely used acronyms and shorthand terms, that have been identified from researched Twitter and Facebook chat samples [3, p. 111]:

BF: Boyfriend
BBL/BBS: Be Back Later/Soon
BTW: By The Way
B4N: Bye For Now
KTHX: OK, Thanks
BFF: Best Friends Forever
BFFL: Best Friends for Life
L8R: Later
BRB: Be Right Back
NM: Never mind
CYA: See You
NP: No Problem
DBEYH: Don't Believe Everything You Hear
OIC: Oh, I See.
FAQ: Frequently Asked Questions
OMG: Oh My God
FB: Facebook
OTOH: On the Other Hand
FYI: For Your Information

ORLY: Oh Really? **GF:** Girlfriend **ROFL:** Roll On the Floor Laughing.
GR8: Great **SMH**: Shaking My Head
HTH: Hope This Helps **SFW:** Safe for Work
ILY: I Love You **TMI:** Too Much Information
IMHO: In My Humble Opinion
TTYL: Talk to You Later **W/O:** Without
J/K: Just Kidding **WYSIWYG:** What You See Is What You Get
YW: You're Welcome

Keyboard-generated icons and smileys emoticon is a pictorial representation of a facial expression using punctuation marks, numbers and letters, usually written to express a person's feelings or mood. Emoticons are generally found in web forums, instant messengers and online games. They are culture-specific and certain emoticons are only found in some languages but not in others [5, p. 49].

Table 9

Illustration of emoticons and their meanings

	Internet variation	Meaning
Emoticons	:-)	Smile, happy face
	:=(	Crying
	:-| :|	Straight face, no expression
	%-) %)	Drunk, confused
	\o/	Cheer "Yay, yay."
	O_O	Surprised, shocked

Usually, and in most cases, the younger generation uses all these variations the most. Over the past twenty years, the Internet has radically transformed the way people communicate, both locally and globally 7, p. 45].

Language variety on social media platforms is greatly influenced by social factors, including age, gender, and social standing. These elements have an impact on how people express themselves and interact with others through language in online settings [10, p. 145].

The experiment was conducted to investigate the variability of usage the language depending on people's age, gender and social status. The experiment involved 4 participants.

The results of the experiment showed that Person 1, Person 2, and Person3 used a lot of abbreviations and acronyms, while person 4 tried to communicate more formally, almost never using informal communication.

Table 10

Characteristics of the people who participated in the experiment

Person	Name	Age	Social status	Country
Person 1	Jackson	21 years old	Student	The USA,Texas
Person 2	Amanda	18 years old	Worker	Great Britain
Person 3	Sophia	20 years old	Student	The USA(but was born in Poland)
Person 4	Melania	42 years old	Worker	The USA, California

It can be concluded that age has a great influence on the language usage in social media. Also, Person 3 used less informal vocabulary than Person 1 and Person 2 (they are all almost the same age) and tried to write always formally, rarely using abbreviations and acronyms, as she is not a native speaker.

Table 11

Variations of words used by people in online communication

Standard form	Person 1	Person 2	Person 3	Person 4
By the way	By d way	Btw	Btw	By the way
Because	Bec	Bcoz	Bcoz	Because
Me too	M 2	M 2	Me 2	Me 2
Thank you	Tnx	Ty	Thanx	Thank you
I am sorry	Sorry	Am sori	I'm sorry	I'm sorry
Together	2gether	2gther	Together	Together
See you later	C u latr	Cu later	See u latr	See you later
You	U	U	U	You
Before	B4	B4	Before	Before
What	?	Wat	What	What
Tomorrow	Tmrw	2morrow	Tom	Tomorrow
Good morning	Gudam	Good morn	Good mor	Good morning
Good bye	Gudbye	Gud bye	Bye	Bye
Congratulations	Congrats	Congrats	Congrats	Congrats

Compared to older users, younger users tend to use more slang, acronyms, and casual language. Additionally, they could be more inclined to pick up on the latest linguistic fads and idioms that are trending on social media. On the other hand, older users could choose formal language and standard spelling and grammar. Gender may also have an impact on language use on social media. Men may speak more directly and assertively, whilst women may speak more expressively and emotionally. The subjects and information that people are more likely to discuss online might also be influenced by their gender.

On social media, people with greater social standing or those who are thought to have more social influence may use language differently. They might speak in a more formal manner in order to uphold a particular character or image, or they might speak in a way that communicates their social class and cultural capital.

New slang terms and expressions are continuously being created by social media users to describe their interactions, experiences, and feelings. Slang is frequently used in social media posts to give them humor and originality. Slang terms that are playful or fun can be used by users to enhance the entertainment value of their content. Memes are an excellent illustration of this, as they frequently make use of slang and internet humor. Slang differs from usual English speaking significantly and breaks a lot of English-speaking rules. It's also constantly changing and evolving [10, p. 150].

Among the most commonly used slang words are:

1. **Dude.** The slang word *dude* most typically refers to a man, but in some cases can also refer to a woman. *"Hey, dude! How have you been?"* [12].

2. **Bro**. Similar to *dude*, the slang term *bro* refers to a male friend. It is also a short form for brother. It's a casual term that is typically used in informal settings. *Bro* can also be used as a form of address [12].

3. **Chill**. *Chill* is used to refer to someone calm and collected in their demeanor. *"Wow, she's so chill"* [12].

4. **Cringey (or cringe).** The slang word cringey is used when someone acts/ or is so embarrassing or awkward, it makes you feel extremely ashamed and/or embarrassed. *"Thinking back on my high school self is so cringey"* [12].

5. **Dead.** *Dead* is used to refer to someone overwhelmed with laughter (used in response to something extremely funny). *"Dude, I'm dead. That's so funny"*[12].

6. **Flex.** As far as urban slang, the definition is «to show off.» Used by many rappers, most notable Ice Cube and the Geto Boys. Originated in the urban community, and has been used for quite some time. *«...no **flexin'**, didn't even look in the nearest direction as I ran the intersection. (This is said because Ice is trying to get away from some people who tried to kill him the other day In the song, of course)»* [12].

7. **GOAT.** An acronym meaning Greatest (G) Of (O) All (A) Time (T). It is usually used to describe someone or something as being the best compared to anything else. (Typically used in a sarcastic manner). *"You bought us all donuts??? Bro, you're the goat"* [12].

8. **Troll.** The slang word *troll* refers to one who posts a deliberately provocative message to a newsgroup or message board with the intention

of causing maximum disruption and argument. *"Don't respond to trolls in the comments. You're just giving them what they want"* [12].

9. **L.** L mean «loss» or «lose». *"Sorry, Caleb, but Sarah won that game. Just take the L."* [12].

10. **W.** «W» as an abbreviated term for a win in a competition. *"I'm confident that Auburn will stomp Georgia this season and bring home another W."*[12].

Due to users' constant creation and popularization of new terms and expressions, TikTok has developed into a slang a lot. The platform has become an explosion of linguistic innovation and creativity due to its short-form video format and viral trends.

One of the most widely used slang term of recent months is **Delulu**. Delulu originated in the K-pop community and is shorthand for the word *"delusional"*. It can be applied to any situation where you feel someone is being entirely unrealistic. *"I can't believe you think that's true, you're so **delulu**, LOL*" [12].

The slang word **coded** something or someone, that has stereotypical traits based on race, gender, sex, sexual orientation or age. "*I hate that character SO much! They are totally **'black coded'**"* [12].

The phrase that originated in Tiktok and gained wide popularity is **Roman Empire.** That is a slang expression for something that someone constantly thinks about (used especially by girls on TikTok), inspired and popularized by the belief that most men often think about the actual Roman Empire and its legacy. "***My Roman Empire** is the fact that my mom dated Ethan Hawke in college"* [12].

Another popular youth slang is **side eye.** The expression has gained lots of popularity through TikTok. This slang word refers to someone regarding you with suspicion and giving you the side eye. It gained popularity through the "bombastic side eye" trend on TikTok [12].

A CEO (Chief Executive Officer) is defined as the highest-ranking person in an organization and handles major decisions. But if someone is called a CEO on TikTok, it means **this person is the leader or most talented** at something. *"I'm the **CEO** of self-sabotage"* [12].

A glow up is a drastic transformation, usually in physical appearance**.** It describes the process of becoming an improved version of yourself and appearing more confident, motivated, and attractive. The term often applies to teenagers and young adults. "*She has really had a **glow up** since the last time I saw her!"* [12].

The word **based** is used when you agree with something; or when you want to recognize someone for being themselves, i.e. courageous and unique or not caring what others think. Especially common in online

political slang. *«Dude, I think that Nietzsche might be my favourite philosopher». «That's **based**, bro»* [12].

Slang is one of effect of social life in language it is part of language variety which are informal which used to communication as members in social community.

Conclusions. This article has explored the dynamic and complex nature of language variation in social media, focusing on the creative use of slang, abbreviations, contractions, emoticons, and non-standard spellings. Through analysis of examples drawn from platforms such as Twitter, Facebook, and TikTok, the study has demonstrated how digital communication fosters new linguistic forms that reflect both functional needs and social identities. These language innovations are largely shaped by cultural trends, technological affordances, and user preferences – particularly among younger generations, who tend to adopt informal and playful styles of expression. A key finding is the influence of social factors such as age, gender, and social status on language choices in digital contexts. While younger users often prefer acronyms, emojis, and slang, older users tend to employ more formal and standardized forms. Additionally, the rise of platform-specific slang – especially from TikTok – illustrates how digital communities actively generate and circulate new terms that often transcend online spaces and enter everyday speech. The findings presented in this article contribute to our understanding of how language evolves in response to technological change. However, several avenues remain open for further research. Future studies could explore cross-linguistic variations, platform-specific language norms, and the pedagogical implications of informal digital discourse. Large-scale corpus analysis, cognitive studies on emoji and meme interpretation, and examinations of language's role in online identity and activism would also enrich the field. Overall, the language used on social media is constantly changing and shows how flexible and creative modern communication can be. People, especially younger users, adapt language to fit fast, casual, and expressive online conversations. New slang, abbreviations, and symbols make communication quicker and more personal. As social media platforms grow and evolve, so will the ways people use language. This makes online communication an important area for future research in language, culture, and technology.

BIBLIOGRAPHY

1. Algeo J. The Origins and Development of the English Language. 6th ed. Boston : Wadsworth, 2019. 364 p.
2. Baugh A., Cable T. A History of the English Language. London : Pearson Education, 2002. 459 p.

3. Crystal D. English as a Global Language. Cambridge : Cambridge University Press, 1997. 229 p.
4. Crystal D. Language and the Internet. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 256 p.
5. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 245 p.
6. Danet B., Susan C. The Multilingual Internet: Language, Culture, and Communication Online. Oxford : Oxford University Press, 2007. 362 p.
7. Graddol D. The Future of English? London : The British Council, 1997. 66 p.
8. Hogg R. An Introduction to Old English. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2002. 162 p.
9. Lyddy F. Language change in the age of the Internet: The case of British English . *Journal of Linguistic Evolution*. 2014. P. 1–30.
10. McCulloch G. Because Internet: Understanding How Language Is Changing. New York : Riverhead Books, 2019. 336 p.
11. Sa'aleek A. The impact of the Internet on English language learning and teaching. *International Journal of English Linguistics*. Vol. 6, No. 2, 2006. P. 1–15.
12. Urban Dictionary. 2023. URL: https://www.urbandictionary.com/define.php?

УДК 811.14’06
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.239-248

Анна Столярова,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації,
Навчально-науковий інститут філології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
https://orcid.org/0000-0002-9981-2222
м. Київ, Україна

Особливості висвітлення екологічної проблематики у грецьких інтернет-ЗМІ (лінгвістичний аспект)

Peculiarities of environmental issues coverage in Greek digital media (linguistic aspect)

Анотація. *У статті розглянуто специфіку розкриття проблематики довкілля у грецьких інтернет-ЗМІ, вивчено тематичні та жанрово-стилістичні особливості відповідних публікацій, пояснено встановлені закономірності. Дослідження показало, що екологічна журналістика в Греції перебуває на стадії формування. Більшість публікацій, присвячених глобальним питанням, є передруком закордонних матеріалів, і лише публікації, присвячені місцевим проблемам, є здебільшого автентичними. Водночас відсоток таких автентичних матеріалів є відносно невеликим. Лише незначна частка проаналізованих інтернет-ЗМІ мають окрему рубрику, присвячену проблемам довкілля. Переважна більшість ресурсів спорадично публікує матеріали екологічної тематики в інших рубриках. Це свідчить про те, що редактори не мають змоги регулярно наповнювати таку рубрику відповідними матеріалами через брак фахівців. Про незрілість екологічної журналістики в Греції свідчить і жанрова бідність публікацій. Практично всі матеріали належать до інформаційних жанрів. Це розширені новинні замітки, інформаційні кореспонденції та звіти природоохоронних організацій. Вони не вимагають від журналіста ані глибокого аналізу причинно-наслідкових зв’язків, ані перебування на місці подій. Стильові риси аналізованих публікацій зумовлено їх жанровими особливостями. Основу текстів складає загальновживана лексика, проте трапляються і загальнозрозумілі наукові терміни. Іншою властивістю є активне використання газетної фразеології. Офіційний тон та відстороненість у подачі інформації досягаються за рахунок активного вживання форм пасивного стану дієслів. Синтаксична будова текстів є характерною для книжно-офіційного стилю: переважають складнопідрядні речення з однорідними членами. Зроблено висновок про те, що домінуючі в грецькій екологічній журналістиці інформаційні жанри не є вдалим вибором для пропагування екологічного руху в Греції. Сухий та відсторонений тон публікацій є недоречним у неспеціа-*

лізованих виданнях, оскільки не сприяє формуванню в читачів інтересу до тематики довкілля.

Ключові слова: *екологічна журналістика (екожурналістика), електронні ЗМІ, довкілля, екологічні проблеми, жанри екологічної журналістики, інформаційні жанри, стилістичні особливості.*

Summary. *The present article examines the peculiarities of the coverage of environmental issues in Greek electronic media, studies the thematic, genre and stylistic features of the publications in question, as well as explains the established trends. The analysis has shown that environmental journalism in Greece is still at the stage of formation. Most publications devoted to global issues are reprints of foreign materials, and only materials devoted to local problems are authentic. However, the percentage of such authentic publications is relatively low. Only a small proportion of the Internet media have a separate section devoted to environmental problems. The majority of the electronic media sporadically publish materials on environmental topics in other sections. This indicates that the editors are unable to regularly fill such a section with relevant materials due to the lack of specialists. The immaturity of Greek environmental journalism is also evidenced by the genre poverty of the publications. The vast majority of materials belong to informational genres – extended news notes, informational correspondence and reports by environmental organizations. They do not require from a journalist to analyze the described phenomena in depth, nor to be present at the scene of events. The stylistic features of the publications in question stem from their genre features. While the commonly used vocabulary prevails, one can also come across generally understood scientific terms. Another feature of these publications is the active use of newspaper phraseology. The official tone and impersonal presentation of information are achieved through the active use of passive verb forms. The syntactic structure of the analyzed publications is characteristic of the official and publicistic style: it is dominated by subordinate clauses with homogeneous members. Informational genres that dominate in Greek environmental journalism are not a good choice for promoting the environmental movement in Greece. Their dry and detached tone is inappropriate in non-specialized media, as it does not contribute to the promotion of interest in environmental issues.*

Key words: *environmental journalism, electronic media, environment, environmental (ecological) problems, genres of environmental journalism, informational genres, stylistic features.*

Вступ. У 60-х роках XX століття згубний вплив людської діяльності на довкілля внаслідок технічного прогресу і розвитку промисловості сягнув таких масштабів, що не помічати його стало неможливо. Відтоді екологічна проблематика почала стрімко входити у суспільний дискурс, одним з основних виразників якого є ЗМІ. Медіа не лише чуйно реагують на питання, що хвилюють суспільство, а й сприяють формуванню громадської думки, спонукають людей діяти. І саме на останню особливість ЗМІ особливо розраховували ті, хто став порушувати питання захисту довкілля. Так поступово у сучас-

ній журналістиці почав формуватися окремий напрям – екологічна журналістика, метою якої є «послідовне висвітлення екологічних питань глобального та місцевого рівня» [1, с. 150].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Екологічна журналістика як явище почала викликати природний інтерес дослідників різних країн. Перші публікації стали з'являтися на Заході наприкінці XX ст. і продовжили виходити на початку XXI ст. Серед них можна назвати розвідки А. Хансона [9], М. Ньюзіла [11], Д. Арлт [8]. На зламі тисячоліть проблемою зацікавились і в Україні, про що свідчать праці О. Бєлякова [1] та Д. Олтаржевського [6]. В останні роки інтерес до довкіллєвої проблематики у нас невпинно зростає, про що свідчить написання наукових праць та укладання посібників з екологічної журналістики ([3], [2], [4], [7], [5] та ін.). У той же проміжок часу з'являється чимало розвідок з цієї проблеми і в Греції, захищаються бакалаврські та магістерські роботи ([14], [13], [10], [15], [12], [16]). Водночас ми не зустріли мовознавчого осмислення грецькомовних публікацій екологічної тематики ні в грецькій, ні у вітчизняній елліністиці. Заповненню саме цих прогалин і присвячене дане дослідження.

Мета розвідки полягає у детальному дослідженні публікацій екологічної тематики в інтернет-версіях найпопулярніших грецьких газет та електронних ЗМІ, що не мають паперового прототипу; вивченні їх тематичних та жанрово-стилістичних особливостей, поясненні встановлених закономірностей. Об'єктом дослідження є публікації природоохоронної спрямованості у найпопулярніших грецьких інтернет-виданнях. Предметом виступають тематичні особливості та жанрово-стилістична специфіка екологічних публікацій у сучасних грецьких інтернет-ЗМІ. Матеріалом слугували 70 текстів, опублікованих за період з початку лютого до середини березня 2025 р., дібрані з таких восьми онлайн-ресурсів: «Кафімеріні» [17], «Зугла» [18], «Прото Фема» [19], «Та Неа» [20], «Ефнос» [21], «То Віма» [22], «Авгі» [23] та «Іефімеріда» [24].

Методологія та методи дослідження. У статті використано *метод суцільної вибірки* для добору практичного матеріалу; *метод спостереження* – для виявлення в текстах явищ, властивих публікаціям екологічної тематики. *Описовий метод* застосовувався для інвентаризації та систематизації виявлених явищ. *Метод кількісних підрахунків* слугував для встановлення існуючих закономірностей. Для інтерпретації отриманих результатів використано *індуктивний метод*.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цілком природним є те, що першими, хто усвідомив стрімке зростання екологічної

загрози навколишньому середовищу, стали країни з найбільш розвинутою економікою – США та країни Західної Європи. Саме в них як основних забруднювачах довкілля і почала шлях свого становлення екологічна журналістика. Дослідники в цілому погоджуються, що у формуванні екологічної журналістики можна умовно виділити декілька етапів. Хоча її витоки датуються XIX століттям, коли спостерігаються перші спроби висвітлення проблематики довкілля (напр., праця Г. Д. Таро «Уолден, або Життя в лісі»), вирішальним етапом для нового напряму у журналістиці стало формування екологічного порядку денного у 1960–1970-х рр. Це був час, що характеризувався зростанням суспільного інтересу до екологічної тематики (зокрема, до індустріального забруднення, наслідків масштабних катастроф), появою екологічних рухів та спеціалізованих друкованих видань. По-справжньому проривною стала праця американки Рейчел Карсон «Безмовна весна» (1962 р.), що спровокувала жваву суспільну дискусію.

У 1980–1990-і роки екологічна журналістика стає професійною та структурованою. Формуються товариства екологічних журналістів, посилюється роль міжнародних організацій, таких як ООН, проводяться глобальні конференції з питань довкілля. У США деякі університети починають пропонувати спеціалізацію в царині екологічної журналістики. У 2000-х роках екологічна журналістика продовжує розвиватися, чому сприяє глобалізація, поява нових технологій (інтернет) та способів поширення інформації (блоги, соціальні мережі, електронні медіа). Відбувається політизація екологічної проблематики: у багатьох країнах з'являються зелені партії, розвивається екоактивізм. ЗМІ активно висвітлюють питання кліматичної зміни, енергетичного переходу та декарбонізації, публікують матеріали про відновлювані джерела енергії, торкаються проблеми екосправедливості. Діяльність екоактивістів впливає на мову екологічного дискурсу: вона стає менш науковою та більш емоційною і експресивною. Таким чином, екологічна журналістика пройшла шлях від окремих публікацій поодиноких авторів до повноцінного різножанрового напряму в мас-медіа.

Паралельно зі становленням екологічної журналістики як окремого напряму формувалася і її жанрова система. Рівень розвиненості екологічної журналістики в тій чи іншій країні зумовлює більше чи менше жанрове різноманіття. Як і в інших галузях журналістики, в екожурналістиці можна виділити *інформаційні, аналітичні* та *художньо-публіцистичні* жанри. До перших належать *новинна замітка* (коротка або розширена інформація про нештатні ситуації на промислових підприємствах), *репортаж* (опис подій з місця, де

сталася надзвичайна ситуація) та *інтерв'ю* (бесіда зі спеціалістами в галузі екології або екоактивістами). Якщо замітки та репортажі, присвячені екологічній проблематиці, досить часто трапляються у загальних ЗМІ, то інтерв'ю з фахівцями – переважно у вузькоспеціальних виданнях. Аналітичні жанри включають *кореспонденцію*, що відіграє довідково-просвітницьку роль та часто трапляється у неспеціалізованих ЗМІ. Натомість *статті* екологічної тематики можна зустріти майже виключно у вузькоспеціалізованих виданнях. Третя група жанрів охоплює *нариси*, що вирізняються емоційністю, експресивністю та є частиною виховного процесу. Їх можна зустріти як у спеціалізованих виданнях, так і в регулярних ЗМІ.

Хоча засновниками і піонерами екологічної журналістики були американські та західноєвропейські журналісти, усвідомлення того, що проблеми довкілля не мають кордонів, а також процеси глобалізації сприяють тому, що екожурналістика розвивається в усіх куточках світу, зокрема в Греції. Грецькі медіа останнім часом приділяють пильну увагу екологічним проблемам як глобального, так і місцевого рівня. Щоправда, самі грецькі дослідники визнають, що екологічна журналістика у них на батьківщині все ще перебуває на стадії формування та наразі недостатньо розвинена. Так, більшість публікацій, присвячених глобальним питанням, є передруком матеріалів, взятих з іноземних ресурсів, і лише матеріали, присвячені місцевим проблемам, є здебільшого автентичними. Водночас відсоток таких автентичних публікацій не є високим [15, с. 22]. Проведений нами аналіз дібраних матеріалів свідчить про те, що серед екологічних проблем місцевого рівня найбільше уваги в них приділяється лісовим пожежам, зникненню лісів та втраті біорізноманіття, нестачі води, посухам та спеці, забрудненню моря (у т. ч. пластиком) та повітря, питанням утилізації сміття, негативному впливу туризму на довкілля, а також екоактивізму. Ось лише деякі заголовки:

Το κλιματικό στρες «νεκρώνει» τα δέντρα της Ατικής (07.03.2025) [17].

Τα πλαστικά κατακλύζουν τις ελληνικές παραλίες (06.03.2025) [17].

Οικοδομικές εργασίες στο Μαραθωνήσι καταγγέλλουν περιβαλλοντικές οργανώσεις – Σε κίνδυνο οι χελώνες καρέτα-καρέτα (05.03.2025) [19].

Κρούσματα γρίπης των πτηνών στις λίμνες της Ελλάδας – Κίνδυνος να επαναληφθεί η καταστροφή του 2022 (06.03.2025) [20].

Πώς οι έντονες ξηρασίες και βροχοπτώσεις επηρεάζουν τη γεωργία τα τελευταία 30 χρόνια στην Ελλάδα – Η έκθεση της Greenpeace (13.03.25) [19].

Публікації, присвячені глобальним проблемам, здебільшого висвітлюють питання кліматичної зміни (глобального потепління і його наслідків) та енергетичного переходу:

Κοπέρνικος: Σε ιστορικό χαμηλό η επιφάνεια των πάγων σε Αρκτική και Ανταρκτική τον Φεβρουάριο (06.03.2025) [17].

Η Ευρώπη επενδύει στην εκπαίδευση και την κατάρτιση για την καινοτομία και την πράσινη μετάβαση (18.02.2025) [17].

Κλιματική κρίση: Σχεδόν 2 εκατοστά πάνω η στάθμη της θάλασσας από το λιώσιμο των πάγων (19.02.2025) [24].

Важливо зазначити, що рівень представленості матеріалів екологічного спрямування в інтернет-виданнях різниться. Лише незначна частка проаналізованих нами ресурсів мають окрему рубрику, присвячену проблемам довкілля. У «Кафімеріні», «Зугла» та «Прото Фема» наявна постійна тематична рубрика *Περιβάλλον* (Довкілля), а «Іефімеріда» має аналогічну рубрику *Green* (Зелений світ), де регулярно друкуються відповідні матеріали. Решта ж ресурсів публікує матеріали екологічної тематики в інших рубриках. Так, «Та Неа» має розділ *Επιστήμη και τεχνολογία* (Наука і технології), де серед інших матеріалів трапляються і публікації екологічної спрямованості. «Ефнос» та «Авгі» спорадично публікують відповідні матеріали у розділах *Κόσμος* та *Διεθνή* (Міжнародні новини) відповідно, «То Віма» – у розділі *Science* (Наука). Відсутність у значному числі видань окремої рубрики, присвяченої екологічній проблематиці, свідчить, по-перше, про те, що редактори не вважають за потрібне привертати увагу читачів до екологічних питань, а по-друге, про те, що вони не мають змоги регулярно наповнювати подібну рубрику відповідними матеріалами через брак фахівців у галузі екологічної журналістики.

Перегляд згаданих ресурсів за період з початку лютого до середини березня 2025 р. показав, що рекордсменами за числом матеріалів екологічної спрямованості є «Іефімеріда» та «Кафімеріні», де за вказаний часовий відрізок вийшло 20 та 17 публікацій відповідно. Третє місце посів ресурс «Прото Фема» (11 публікацій). Далі йдуть «Зугла» (6 публікацій), «То Віма» (5 публікацій), «Та Неа» і «Авгі» (по 4 публікації) та «Ефнос» (3 публікації).

Найбільшу частку публікацій про місцеві проблеми, написаних грецькими журналістами, знаходимо у «Прото Фема» – 8 з 11-ти; у газеті Кафімеріні їх 8 з 17-ти, тобто приблизно половина; в «Іефімеріда» – лише 3 з 20-ти; у «Зугла» і «То Віма» – по одній; у «Та Неа», «Авгі» і «Ефнос» – нуль. Як бачимо, в Греції місцева екологічна журналістика лише починає розвиватися, тому далеко не всі видання можуть собі дозволити спеціалістів у цій галузі.

Про незрілість екологічної журналістики у Греції на сучасному етапі свідчить і відсутність жанрового різноманіття публікацій. Переважна більшість з проаналізованих нами за розглядува-

ний проміжок часу матеріалів належать до інформаційних жанрів. Це *розширені новинні замітки, кореспонденції інформаційної, а не аналітичної спрямованості* та *звіти природоохоронних організацій*. Натомість репортажі з місця подій майже відсутні, також практично не траплялися нам інтерв'ю. Ось мало не єдиний приклад репортажу з елементами інтерв'ю з нашої вибірки:

Οι «Κόρες της Καλύμνου» που καθαρίζουν τους ελληνικούς βυθούς – Ρεπορτάζ (08.03.2025) [17].

Описані вище жанрові уподобання, на нашу думку, пояснюються двома причинами. По-перше, згадані інформаційні жанри – найменш затратні: вони доволі лаконічні, не потребують від журналіста ані глибокого аналізу причинно-наслідкових зв'язків, ані перебування на місці подій та інтерв'ювання свідків, спеціалістів тощо. За умови обмеженості ресурсів, що виділяються на екологічну журналістику в Греції, це оптимальний варіант для подачі новин екологічного характеру. З таким завданням може впоратися і журналіст загального профілю. Натомість репортаж вимагає набагато більшого занурення журналіста у проблему, творчої наснаги і часу для створення матеріалів. Інтерв'ю, аналітичні кореспонденції та статті також вимагають глибших знань у царині екології, а значить, і відповідної підготовки. Що стосується звітів природоохоронних організацій, котрі доволі часто публікуються в аналізованих нами інтернет-виданнях, то вони укладаються науковцями, журналісти ж просто передруковують їх або подають у скороченому, дещо адаптованому вигляді. Проблема цих звітів полягає в тому, що вони написані науковцями сухою і недостатньо доступною для неспеціалістів мовою та переобтяжені безліччю цифр, що не сприяє зацікавленню читачів екологічною проблематикою.

Το 2024 δεν ήταν το πιο ξηρό έτος την τελευταία 30ετία. Το 1992, το 2000 και 2001 ήταν πολύ πιο ξηρά έτη. Από την άλλη, το 2009 και το 2010 σημειώθηκαν πολλές βροχοπτώσεις. Οσον αφορά τις ημέρες χιονοκάλυψης, στη Βόρεια Ελλάδα και στην Πίνδο κυμάνθηκαν κατά 30-35% κάτω από τη μέση τιμή της περιόδου 2005-2023. Πάνω από τη μέση τιμή είχαμε μόνο τα μεγάλα υψόμετρα στα Λευκά Ορη (25.02.25) [17].

Стилістичні особливості грецьких публікацій екологічної тематики зумовлено їх жанровою специфікою. Інформаційні жанри покликані точно передавати найважливішу інформацію про події в різних сферах суспільного життя. Звідси й основні їхні стильові риси – стислість викладу, офіційний тон, відстороненість у подачі інформації, відсутність емоцій. Саме це і спостерігаємо в аналізованих нами публікаціях.

Лексичну основу розглядуваних матеріалів складають *загальновживані слова*, проте тематика довкілля зумовлює необхідність

вживання і відповідної *термінології*, щоправда здебільшого лише *загальнозрозумілої* її частини, яка стала основою екологічного дискурсу: *φαινόμενο του θερμοκηπίου, κλιματική αλλαγή, παγκόσμια θέρμανση, υπερθέρμανση του πλανήτη, ενεργειακή μετάβαση, ανακύκλωση, μηδενικά απόβλητα, ανθρακικό αποτύπωμα, απανθρακοποίηση, οικολογική συνείδηση, πράσινο μέλλον* тощо. Іншою властивістю досліджуваних нами публікацій екологічної тематики є активне використання газетної фразеології, тобто *усталених словосполучень*: *θέτω τον θεμέλιο λίθο*, *μειώνω την εξάρτηση της χώρας από ...*, *δήλωνω ρητά ότι ...*, *επιδιώκω το πράσινο μέλλον* та ін. Подекуди трапляються в аналізованих текстах і вже «прописані» в писемних функціональних стилях новогрецької мови елементи кафаревуси: архаїзовані форми пасивного аористу дієслів та книжні дієприкметники:

Αυτά τα πλαστικά ... να περάσουν τα επόμενα δεκάδες χιλιάδες χρόνια διασπώμενα σε δισεκατομμύρια μικροσκοπικά πλαστικά κομμάτια ... (25.02.25) [8].

... ενός μπουκαλιού νερού από τερεφθαλικό πολυαιθυλένιο ή PET, που εισήχθη για πρώτη φορά στην Τουρκία το 1984 (25.02.25) [8].

Офіційний тон та відстороненість у подачі інформації досягається за рахунок широкого вживання форм пасивного стану дієслів та віддієслівних іменників:

Το Zero Waste Project κατέληξε να χρησιμοποιηθεί ακόμη και ως μέσο εξωτερικής πολιτικής, που θα υποστηριχθεί από τις διπλωματικές αποστολές της Τουρκίας σε όλο τον κόσμο για να υπογραμμίσει τη δέσμευσή της για την καταπολέμηση της κλιματικής κρίσης (25.02.25) [8].

Η εκστρατεία ... θα «αποτρέψει την ανεξέλεγκτη σπατάλη» με την αποτελεσματική συλλογή του πλαστικού και την ανακύκλωσή του, με αποτέλεσμα έναν «βιώσιμο κόσμο για τις μελλοντικές γενιές» (25.02.25) [8].

Синтаксична будова аналізованих текстів є характерною для книжно-офіційного стилю. Бажання вмістити якомога більше матеріалу у відносно невеликий обсяг публікації зумовлює переважання довгих складнопідрядних речень з однорідними членами, часто переобтяжених дієслівними формами пасивного стану:

*Σε μια περίπτωση, οι δημοσιογράφοι παρατήρησαν **πώς** μια πλαστική σακούλα **που** παραδόθηκε σε έναν κάδο ανακύκλωσης έξω από ένα κατάστημα franchise της Tesco, δρομολογήθηκε 80 μίλια από το Λονδίνο στην πόλη-λιμάνι του Χάργουιτς, από εκεί **με πλοίο** στην Ολλανδία, στη συνέχεια **με φορτηγό** στην Πολωνία, **πριν** τελικά σταλεί 2.000 μίλια νότια, στα περίχωρα των Αδάνων, **όπου** βρέθηκε σε μια βιομηχανική αυλή στοιβαγμένη με τόνους άλλων ευρωπαϊκών σκουπιδιών* (25.02.25) [8].

Висновки. Проведене дослідження продемонструвало, що екологічна журналістика в Греції перебуває на стадії формування. Наразі

далеко не всі медіа мають рубрику, присвячену тематиці довкілля. Це пояснюється недостатнім рівнем усвідомлення суспільством відповідних проблем та побоюванням редакторів, що такі матеріали не будуть користуватися популярністю в аудиторії. Про недостатню розвиненість екожурналістики в Греції свідчить відносно незначна частка автентичних матеріалів, присвячена місцевим проблемам, і жанрова бідність проаналізованих публікацій. Переважання інформаційних, а не аналітичних жанрів говорить про те, що їх створенням займаються здебільшого журналісти загального профілю, що не мають відповідної підготовки. Крім того, значна частка матеріалів є недостатньо адаптованими до аудиторії неспеціалістів. Їхній сухий і відсторонений тон не сприяє зростанню інтересу в широкої аудиторії до природоохоронної тематики та залученню читачів до вирішення екологічних проблем, від яких потерпає Греція.

Перспективи подальших досліджень. У подальшому видається продуктивним здійснення порівняльних досліджень публікацій екологічної тематики в грецьких, українських та англомовних виданнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бєляков О. О. Сучасні проблеми розвитку екологічної журналістики в Україні. *Культура народов Причерноморья*. № 22, 2011. С. 149–152. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/81093 (дата звернення: 12.03.2025)
2. Дочинець Х. М. Екологічні проблеми в медіапросторі Закарпаття: кваліфікаційна робота магістра: спец. 061 «Журналістика» / наук. керівник Г. І. Гецко. Ужгород: УжНУ, 2019. 109 с. URL: https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/38027 (дата звернення: 12.03.2025)
3. Марушкіна І., Алексєєва Є., Залізняк Ю., Аметов Ф. Як писати про екологію в нових медіа: посібник. Львів: Варіанти, 2017. 52 с. URL: https://issuu.com/mixaua/docs/posibnyk-eco?utm_medium=referral&utm_source=pryroda.in.ua (дата звернення: 12.03.2025)
4. Мельничук М. С. Тренди екологічної інтернет-журналістики в Україні: кваліфікаційна робота магістра: спец. 061 «Журналістика» / наук. керівник К. Г. Сіріньок-Долгарьова. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 78 с. URL: https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/handle/12345/4309 (дата звернення: 12.03.2025)
5. Мялковська Л. М., Жванія Л. В., Войтенко І. Г. Екологічна культура в сучасних медіа в Україні. *Обрії друкарства*. № 2 (14), 2023. С. 140–153. URL: https://horizons.vpi.kpi.ua/article/view/295278 (дата звернення: 12.03.2025)
6. Олтаржевський Д. О. Висвітлення екологічної тематики на сторінках сучасної української преси (засади, проблематика, досвід, жанрові форми та мовностилістичні прийоми): дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.08 «Журналістика». Київ, 2004. 196 с. URL: https://uacademic.info/ua/document/0404U003449 (дата звернення: 12.03.2025)
7. Харченко С. В., Шинкарук В. Д. Екологічна журналістика: міжнародний досвід та українські реалії. *Міжнародний філологічний часопис*. № 13 (1), 2022. С. 77–89. URL: https://philologicalscience.com.ua/web/uploads/pdf/16106-38183-2-PB%2077-89.pdf (дата звернення: 12.03.2025)

8. Arlt D., Hoppe I., Wolling J. Climate change and media usage: Effects on problem awareness and behavioural intentions. *The International Communication Gazette*, Vol. 73, No. 1–2, 2011. Pp. 45–63. URL: https://www.researchgate.net/publication/254093261_Climate_change_and_media_usage_Effects_on_problem_awareness_and_behavioural_intentions (дата звернення: 12.03.2025)
9. Hanson A. The Mass Media and Environmental Issues. London and New York: Leicester University Press, 1993. 234 p.
10. Kostarella I., Theodosiadou S., Tsantopoulos G. The coverage of environmental issues by the Greek media from the editors' perspective. *Global Virtual Conference*, 2013. P. 399–407. URL: https://www.academia.edu/27702895/The_coverage_of_environmental_issues_by_the_Greek_media_from_the_editors_perspective (дата звернення: 12.03.2025)
11. Neuzil M., Kovarik W. Mass Media and Environmental Conflict: America's Green Crusades. Thousand Oaks, London and New Delhi: SAGE Publications, 1996. 243 p.
12. Γιολτζίδου Γ., Γιολτζίδου Φ. Η περιβαλλοντική δημοσιογραφία στην Ελλάδα: κάλυψη, τάσεις και παραλήψεις. *Ετήσιο Ελληνόφωνο Επιστημονικό Συνέδριο Εργαστηρίων Επικοινωνίας*, *1* (1), 2022. Σ. 15–24. URL: https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/cclabs/article/view/4935/4899 (дата звернення: 12.03.2025)
13. Κάππας Ξ. Περιβάλλον, ΜΜΕ και ΜΚΟ. *Περιβάλλον και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης*, Αθήνα: Μορφωτικό ίδρυμα της Ενώσεως Συντακτών Ημερήσιων Εφημερίδων Αθηνών, 2009. σ. 19–20.
14. Λυμπεροπούλου Μ. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση: Ο ρόλος των διαφημίσεων (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία). Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2007. 130 σ. URL: https://hellanicus.lib.aegean.gr/items/8e46f39f-947f-4f40-a098-62d3c745eac1 (дата звернення: 12.03.2025)
15. Μαρίνη Γ. Περιβαλλοντική Ευαισθητοποίηση και Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία). Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2017. 101 σ. URL: https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/1672495/file.pdf (дата звернення: 12.03.2025)
16. Νίκας Κ. Τα ΜΜΕ και η περιβαλλοντική πληροφόρηση (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία). Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 2023. 128 σ. URL: https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/81586/26943.pdf?sequence=4 (дата звернення: 12.03.2025)
17. Καθημερινή. URL: www.kathimerini.gr (дата звернення: 15.03.2025)
18. Ζούγκλα. URL: www.zougla.gr (дата звернення: 15.03.2025)
19. Πρώτο Θέμα. URL: www.protothema.gr (дата звернення: 15.03.2025)
20. Τα Νέα. URL: www.tanea.gr (дата звернення: 15.03.2025)
21. Εθνος. URL: www.ethnos.gr (дата звернення: 15.03.2025)
22. Αυγή. URL: www.avgi.gr (дата звернення: 15.03.2025)
23. Το Βήμα. URL: www.tovima.gr (дата звернення: 15.03.2025)
24. Ιεφημερίδα. URL: www.iefimerida.gr (дата звернення: 15.03.2025)

UDC 811.111’276.16:81’37-047.37
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.249-261

Myroslava Fabian,
Doctor of Philology, Professor,
Professor at the English Philology Department,
Uzhhorod National University
https://orcid.org/0000-0002-3351-1275
Uzhhorod, Ukraine

Politeness as a communicative value: corpus research

Ввічливість як комунікативна цінність: корпусне дослідження

Summary. *Language is the most important means of forming and sustaining human knowledge about the world. In the process of interacting with the objective world, individuals capture the results of its understanding with the help of words. Since language conveys a specific way of conceptualizing the world unique to it, its units reflect a particular system of views shared by its speakers. Moreover, language reflects the world and culture of the people who speak it, preserving this in linguistic units while simultaneously shaping its speakers. As individuals acquire a language, they begin to perceive the world through the perspective suggested by their native tongue and adopt the conceptualization of the world inherent in their culture. Language records, preserves, and transmits from generation to generation the system of values upon which a specific culture is based, serving as one of its most essential characteristics.*

The present article examines the lexeme “politeness” as a communicative value in modern English, employing a mixed-methods approach that integrates quantitative and qualitative research techniques. Quantitative methods include frequency analysis and n-gram modeling to identify common collocations of “politeness” within the enTenTen21 corpus. Word clouds visually represent the frequency and relationships of these collocations, emphasizing their significance in various contexts. Qualitative analysis explores the social, cultural, and linguistic dimensions of “politeness”, analyzing its functions in domains such as gender, power, social justice, digital communication, and child development.

The findings demonstrate that “politeness” functions as both a linguistic characteristic and a social construct, rooted in cultural norms and values. The study reveals its role in regulating behaviour, maintaining social harmony, and reflecting cultural attitudes toward communication. Corpus contexts also include workplace communication, where “politeness” facilitates professionalism, and digital interactions, in which traditional etiquette often erodes. Additionally, the analysis points to the influence of gender aspects and power structures on the verbalization of politeness.

A comprehensive examination of collocations with the lexeme “politeness” reveals how specific pairings reflect habitual language use and cultural priorities. The word cloud provides a dynamic way to visualize the semantic relationships

of politeness with its contextual lexemes. At its core is politeness, surrounded by lexemes, which belong to the same semantic field or share similar contextual usage. The present corpus research highlights the connections of politeness with other communicative values such as gentleness, prudence, humility, etc.

Key words: *politeness, communicative value, corpus research, Sketch Engine, collocation.*

Анотація*. Мова є найважливішим засобом накопичення та збереження людських знань про світ. У процесі взаємодії з об'єктивним світом людина фіксує результати його розуміння за допомогою слів. Оскільки мова передає особливий, властивий лише їй спосіб концептуалізації світу, її одиниці відображають певну систему поглядів, яку поділяють її носії. Більше того, мова відображає світ і культуру народу, який нею розмовляє, закріплюючи це в мовних одиницях і водночас впливає на формування її носіїв. Опановуючи мову, людина починає сприймати світ крізь призму, закладену в її рідній мові, і переймає концептуалізацію світу, притаманну її культурі. Мова фіксує, зберігає і передає з покоління в покоління систему цінностей, на яких ґрунтується певна культура, виступаючи однією з її найсуттєвіших характеристик.*

У цій статті розглядається лексема «politeness» як комунікативна цінність у сучасній англійській мові із застосуванням комбінованого підходу, який об'єднує кількісні та якісні методи дослідження. Кількісні методи включають частотний аналіз та моделювання n-грами для виявлення найпоширеніших словосполучень з лексемою «politeness» у корпусі enTenTen21. Хмари слів візуально представляють частоту та взаємозв'язки цих словосполучень, підкреслюючи їхню значущість у різних контекстах. Якісний аналіз досліджує соціальні, культурні та лінгвістичні аспекти ввічливості, аналізуючи її функції в таких сферах, як гендер, влада, соціальна справедливість, цифрова комунікація та виховання дітей.

Результати дослідження свідчать, що ввічливість функціонує і як лінгвістична характеристика, і як соціальний конструкт, закладений у культурних нормах і цінностях. Дослідження розкриває її роль у регуляції поведінки, збереженні соціальної гармонії та відображенні культурної складової комунікації. Контексти корпусу також включають спілкування на робочому місці, де ввічливість сприяє професіоналізму, і цифрову взаємодію, де традиційний етикет часто втрачає свою актуальність. Крім того, аналіз вказує на вплив гендерних аспектів і владних структур на вербалізацію ввічливості.

Всебічний аналіз словосполучень з лексемою «politeness» виявив, як певні словосполучення відображають повсякденне використання мови та культурні орієнтири. Хмара слів дозволяє динамічно візуалізувати семантичні зв'язки між ввічливістю та її контекстуальними лексемами. В центрі politeness оточена словами, що належать до того ж семантичного поля або характеризуються подібним контекстуальним ужитком. Представлене корпусне дослідження виокремлює зв'язки ввічливості з іншими комунікативними цінностями, такими як делікатність, розсудливість, скромність тощо.

Ключові слова: *ввічливість, комунікативна цінність, корпусне дослідження, Sketch Engine, колокація.*

Introduction. *Politeness* in linguistics has been a significant area of research since the 1970s, since Brown and Levinson's seminal work. The concept of politeness is closely related to speech etiquette, though not all components of it fall under the notion of politeness [2, p. 384]. In his work "The Pragmatics of Politeness", Leech offers a comprehensive examination of politeness phenomenon in English, presenting it as a form of communicative altruism and exploring various speech acts associated with politeness [9]. The study of politeness in English as a second language is particularly important, as learners often struggle with sociolinguistic features influenced by culture, gender, language style, and domain [4, p. 93]. Current advancements in *politeness* research include examining polite language usage in interactional contexts, exploring impolite interactions, and investigating the biological underpinnings of face and politeness in human sociality.

Recent corpus-based studies have also explored politeness in various contexts. Pan examines politeness strategies used by Thai EFL learners, finding a preference for negative politeness and limited strategy use [12]. Oliver develops a method for identifying politeness metalanguage in Shakespeare's plays, uncovering 234 forms across 4,023 instances [11]. Islentyeva et al. analyze common politeness markers (please, thank you, thanks, sorry) in spoken British English, revealing their primary use in core senses like requests and apologies [6]. Friginal investigates politeness markers in aviation and customer service interactions, focusing on their distribution across socio-cultural structures and task dimensions [3]. Furthermore, the scholars demonstrate the versatility of the corpus-based approach in examining politeness in different languages, time periods, and contexts, providing data on linguistic patterns, cultural norms, and communication strategies.

Methods and material. The study uses a mixed-methods approach, combining quantitative and qualitative research techniques. Quantitative methods involve frequency analysis and the use of n-grams to identify the most common collocations of *politeness* in the corpus. The frequency of these lexemes is then analyzed and presented graphically through word clouds, which highlight the most common words and their relationships. Qualitative methods include exploring the social, cultural, and linguistic contexts in which *politeness* is used, examining its functions in various communication domains such as gender, power, social justice, and child development. Corpus tools are employed to identify and analyze related words, helping to explore the meanings and associations of *politeness* as a communicative value in contemporary English.

The data is obtained from the English Web Corpus (enTenTen), a part of Sketch Engine [13], which is a large-scale linguistic resource consisting

of texts gathered from the Internet. It is part of the TenTen corpus family, which encompasses corpora in over 40 languages, all created using advanced technology designed to capture linguistically valuable content from the web. The enTenTen21 corpus, the most recent version, contains 52 billion words. These texts were collected between October-December 2021 and January 2022.

Results and discussion. It is widely recognized that cultural values can be divided into two primary categories: material and spiritual. The material category includes a range of exceptional works of intellectual, artistic, and religious creation, such as paintings, literature, architectural monuments, and handicrafts. The spiritual category, on the other hand, encompasses the social experience of society, particularly the principles of life activity that have proven to be the most effective and socially productive. These include customs, traditions, cognitive stereotypes, values, assessments, images, opinions, and interpretations – essentially, the core norms of behaviour and judgment that foster social integration and mutual understanding within a community. In essence, spiritual values reflect the process through which society adapts itself to the social environment and establishes the ideals to guide human relationships and behaviour.

While many of the values accumulated over history are universal, their significance and ranking on the value scale differ across cultures [16]. This cultural variation defines the distinctiveness, peculiarity, and uniqueness of each society. Shared cultural values and traditions, together with language, are considered to be some of the key indicators of an ethnic group. Every culture is based on its own system of values, which serve as guiding principles for life and ultimately define the essence of that society. For example, Eastern cultures prioritize the unity of society and the individual, family, respect for elders, self-improvement, interdependence, and modesty, while Western ones emphasize the distinction between the individual and society, prioritizing individual over collective values, independence, personal freedom, and equality.

When individuals encounter a different culture, they often react sensitively to variations in value systems, relying on their own perceptions of which values hold importance. This can lead to sharp judgments, evaluations, and the development of ethnic stereotypes. To foster effective communication, it is essential to understand the value systems of other linguistic cultures' members, making this a critical focus in intercultural interactions.

Building on Kostelijk's perspective, values tied to communicative consciousness – defined as "the system that ensures communicative activity" [7, p. 22] – are particularly significant. These values, referred

to as communicative ones, profoundly shape a society's communicative behaviour and play a key role in the formation of national communication styles. Understanding these values enhances the ability to interpret, predict, and adapt to the communicative behaviour of cross-cultural interlocutors, ultimately facilitating smoother interactions in new cultural environments.

Although a universally accepted definition of communicative value has yet to be established, we understand them as mental dispositions that regulate commonly recognized normative communicative behaviour (both verbal and non-verbal) characteristic of members of a particular ethnocultural community. As mental constructs, communicative values are expressed through complementary signs, which can be both linguistic and non-linguistic. Non-linguistic ones, reflecting communicative values, include ritualized behaviour within a linguistic-cultural community, non-verbal communication cues, symbolic signs, and informative-regulatory markers. Since language acts as the historical retransmitter of cultural values [5, p. 299], communicative values are also expressed in verbalized forms. Linguistic signs of value objectification include lexemes, idioms, proverbs, catchphrases, statements, and various types of texts.

The present research explores how *politeness* is verbalized in various thematic contexts as well as identifies frequent collocations associated with the word, and examines the implications of these findings in sociolinguistic and pragmatic studies. The topics for *politeness* in a web corpus cover a broad scope presented in Table 1.

Table 1

The main themes of *politeness* verbalization

Topics	Examples
1	**2**
Cultural Norms and Politeness	*A little politeness would have warned me to open the door with some clothes on, right?*
Politeness in Digital Communication	*E-mail is a form of communication, and as such demands politeness, consideration, and niceties.*
Politeness and Linguistic Studies	*We acquired words by ostention and fast-learning, in a social context of pragmatic use and conventions of discourse, politeness, evasiveness, self-deception, all of it to some extent templated by evolutionary prehistory …*
Politeness in Professional Settings	*All-in-all, dealing well with a disgruntled customer comes down to patience, politeness, and understanding.*
Gender and Politeness	*Air Canada was the first airline to drop traditional politenessfor modern sensitivities when it replaced "ladies and gentlemen" with "everyone" back in 2019.*

Continuation of table 1

1	2
Politeness and Power Dynamics	*I'm sorry, but this is the second human being I have ever encountered who demanded this kind of faux politeness to be attached to every opinion as if you're apologizing for it.*
Politeness and Social Justice	*Politeness entails avoiding microaggressions and fostering respectful dialogue to create a more inclusive society.*
Historical Perspectives on Politeness	*People no longer have a sense of mores, morality, politeness and the general niceties of civilized society.*
Children and Politeness	*...to teach a child to be polite if you are polite to your children. If we respect them, they naturally respect us. Genuine politeness is nothing more than respect for other people that is learned through symbiosis.*

Table 1 reveals how *politeness* is expressed in the English Web 2021 corpus, showing its varied functions and importance in different communication spheres. A significant context in which *politeness* is highlighted is in relation to cultural norms, where it acts as an implicit guide to proper conduct and frequently influences human behaviour or follows social expectations in day-to-day interactions, for instance: *"The language she spoke and her body language all expressed high levels of politeness and refinement in Japanese communication"* [13]. The larger cultural context in which people live shapes this type of *politeness*, serving as a subtly potent behaviour regulator.

The relationship between *politeness* and digital communication is another major issue in the corpus. Traditional social etiquette has been observed to be eroding as technology advances, with online interactions occasionally sacrificing civility. Concerns over how *politeness* changes or is ignored in digital environments are raised by this tendency, which illustrates the conflict between technical advancement and the breakdown of the customs that traditionally governed face-to-face contact: *"Common courtesy, politeness, and appropriate behavior can be overlooked online, so always ask yourself if you would say what you are typing to that person face-to-face before you hit send!"* [13].

The corpus further addresses *politeness* in the context of linguistic studies, showing how it is influenced and taught by social interaction. It demonstrates its complexity, which is both a linguistic characteristic and a social construct having roots in cultural and evolutionary settings, for example: *"Linguistic politeness is a part of our social image, our cultural tradition, although it rarely becomes conscious knowledge"* [13].

In the workplace, being courteous is frequently seen as an essential quality for relationship management and effective leadership. It is linked

to traits like determination, humility, and tolerance – qualities that are critical for settling disputes and preserving peace. This demonstrates how being courteous not only facilitates easy communication between people but also greatly enhances professionalism and respect in leadership settings, for example: *"Politeness, humility, tolerance, and determination were Srila Prabhupada's leadership trademarks"* [13].

Our corpus analysis shows how *politeness* rules vary in reaction to changing society attitudes toward gender, demonstrating how gender relations also affect the ways of expressing *politeness*. For example, although while discretion, modesty, and politeness are valued qualities for all people, not just women, cultural conditioning can affect the society's views on particular features. The shifting opinions on these issues show how social expectations and cultural norms influence *politeness*: *"While discretion, modesty, and politeness are always key virtues (for anyone, not just women), the way we think of the female breast is partially culturally conditioned, and I'm convinced that the modern Western view is unhealthy"* [13].

Politeness is also examined in light of power dynamics, where it can be used as a tactic to negotiate intricate hierarchies as well as a tool of preserving social harmony, for example: *"That repeated "so" is a brilliant bit of mimicry, capturing not just the change in accent, but the deployment of a certain effusive, patronizing politeness, so characteristic of the British upper classes"* [13]. Power and authority can influence the *politeness's* enaction in communication, as seen by the instances in which it is employed to conceal or moderate strong beliefs.

Another significant topic is the connection between social justice and courtesy, where *politeness* is presented as a way to promote inclusivity and respect. Here it is viewed as a tool of fostering more inclusive and fair social contexts through minimizing microaggressions and encouraging courteous conversation, demonstrating its potential as a force for social good: *"To that end, I've personally interpreted this "whiteness" as: neutrality to cultural bias (dialog, clothing, etc.), politeness, professionalism, common courtesy, and well, just generally being a decent functioning human in society"* [13].

The idea of *politeness* has historically been articulated as something that has changed throughout time. Some experts are of opinion that contemporary society has forgotten the fundamental principles of civility that formerly governed social interactions, for example: "*We may not admit it openly, out of a sense of decency or politeness, but mankind is becoming more and more inhuman day by day*" [13]. This historical perspective invites reflection on how shifts in societal norms and values impact our understanding of *politeness* and its role in maintaining order and civility.

Lastly, the corpus covers the transmission and learning of *politeness*, with a focus on children. Since mutual regard and modelled behaviour foster respect for others, *politeness* is revealed as the one learnt through symbiotic interactions. This viewpoint emphasizes how civility plays a great role in socialization and how crucial it is to foster healthy interpersonal connections from a young age: *"The respect and politeness are some of the things that seem to be missing in children today"* [13].

Analyzing the corpus, among the various types of collocations provided by the n-gram, our focus is on the collocations POLITENESS + Noun. The n-gram below demonstrates the most frequent ones.

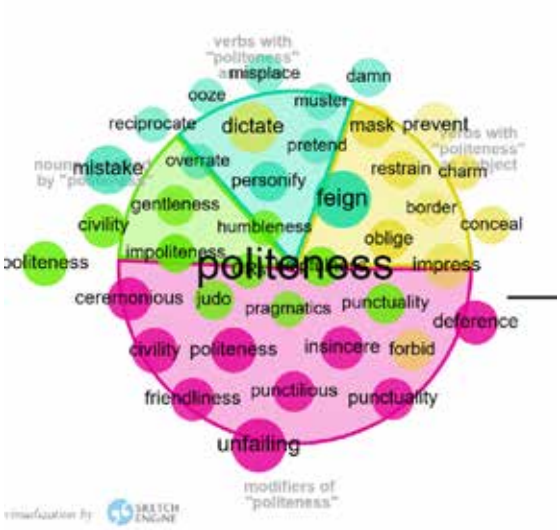

Fig. 1. N-gram collocates with POLITENESS

The present table shows the collocates belonging to different parts of speech which are most commonly used with POLITENESS.

One of the most frequent collocations is *utmost politeness* (see Figure 2), which ranks 13th among the most often used thematic collocations in the discourse. It is characterized by the highest score of 4,0. The significance of the score lies in its ability to highlight which collocations are more tightly linked and thus more meaningful or typical in the language. Moreover, the score of the collocation *utmost politeness* suggests that these two words are strongly associated in the corpus, meaning that *utmost* is frequently used to modify *politeness*. This high score also implies that *utmost politeness* is not just a random pairing of

Table 2

The most frequent collocations related to POLITENESS

Colocations with POLITENESS	Frequency of use	Score
politeness strategies	666	1,8
politeness theory	347	1,5
negative politeness	189	1,2
basic politeness	180	0,3
positive politeness	167	0,4
true politeness	162	0,3
extreme politeness	155	1,6
mere politeness	152	2,4
to express politeness	151	0,7
excessive politeness	147	2,8
formal politeness	145	1,5
linguistic politeness	123	3,6
utmost politeness	122	4,0
exaggerated politeness	115	5,3
British politeness	113	0,1
false politeness	87	0,8
politeness norms	73	2,3

Fig. 2. Concordance UTMOST POLITENESS

words but rather a fixed or highly habitual collocation that often appears together in various texts.

Other most frequent collocations with *politeness* include *politeness strategies, politeness theory,* and *negative politeness*, which are commonly found in academic discussions, particularly in sociolinguistics and pragmatics. These collocations prove that *politeness* is frequently discussed in theoretical terms and often in relation to the strategies employed to maintain it in communication. Other common collocations like *mere politeness, excessive politeness*, and *utmost politeness* verbalize the varying degrees of this phenomenon, suggesting that it is often framed as something that can be intensified or overdone. The frequency of these collocations indicates that *politeness* is not just about maintaining respect or decorum but can be seen as a spectrum of social behaviour and can vary in intensity depending on the context.

The collocation *linguistic politeness* is also significant, pointing to the fact that language plays a key role in the expression of *politeness*. This refers us to studies in pragmatics, where the structure of language is considered essential to polite interaction. Other culturally specific collocations such as *British politeness* and *false politeness* reflect the idea that *politeness* is shaped by cultural norms, and its notion can be seen as either authentic or insincere depending on the situation. The relatively low frequency of these collocations suggests that while these structures are relevant in specific discussions, they are less central compared to broader, more theoretical terms.

The collocations *exaggerated politeness* and *extreme politeness* show that *politeness* is not only seen as a positive attribute but also as something that can be perceived as excessive or insincere, which often points to a desire to establish social distance or reinforce social hierarchies. These collocations are more likely to appear in discussions about the potential pitfalls or overuse of *politeness*, which may not always meet the social expectations or desired outcomes of communication.

In addition to the frequency of word usage, the thesaurus has been used for our corpus research. A thesaurus is a list of words together with their frequency and similarity score. Its main function is to find which words occur in the same context as the one under analysis. In this way, Sketch Engine also selects collocates with the same grammatical relations [10, p. 24–29]. In addition, this function makes it possible to visualize words similar in context in the form of a cloud (Fig. 3).

Thus, in a word cloud, the core is represented by the lemma of a given word surrounded by the lexemes belonging to the same semantic field or have similar contextual usage. The frequency of the word use affects its

Fig. 3. Thesaurus of the word POLITENESS in the English Web 2021 corpus

location in the cloud: the higher the frequency, the closer the word is to the cloud's centre [1, p. 193–207].

In the word cloud for POLITENESS, the following lexemes are highlighted: *civility, modesty, decorum, decency, friendliness, gentleness, graciousness, calmness, prudence, helpfulness, attentiveness, composure, candor, truthfulness, respectability, tact, punctuality, propriety, cheerfulness, self-control, self-restraint, selflessness, humility, self-discipline, and sportsmanship.* The innovative aspect of this feature is that it enables the researcher to explore the semantic relationships of the lexeme POLITENESS and its interaction with other words in context.

Word Sketch Difference is an enhancement of the word sketch tool. It creates Word Sketches for two words and allows for a comparison, making it easy to identify variations in their usage [15, p. 162]. This feature is particularly valuable for examining closely related synonyms, antonyms, or words within the same semantic domain (Fig. 4).

The collocates highlighted in green are typically associated with the green lemma, while those in red are more commonly linked with the red lemma. The white collocates, on the other hand, are frequently combined with both lemmas.

Thus, it is clear that *politeness* usually co-occurs with *civility, courtesy, decorum, formality,* and *deference*. Its antonym *impoliteness* is used in the same contexts with the lexeme *incivility*. Both words under study co-occur with *arrogance, politeness, aggression,* and *rudeness*.

Conclusions. Any culture is based on a system of values that serves as fundamental life guidelines and ultimately defines the culture of a given society. These values are verbally expressed, making them amenable to

Fig. 4. The opposition of lemmas POLITENESS and IMPOLITENESS

linguistic analysis and instrumental for studying linguistic consciousness. The mentality of any people is characterized by a system of core values that manifests their way of life, language, and communicative behaviour. While acknowledging the importance of studying the entire value system of various linguocultures' representatives, we assign particular significance to the ones related to communicative consciousness, which underpin the everyday activities of members of an ethnocultural society. Knowledge of these values greatly facilitates understanding, predicting, and accurately interpreting the behaviour of another culture representatives.

The present research dealt with the varied verbalizations of *politeness* in the English Web 2021 corpus. The analysis of the corpus contexts points to the importance of *politeness* not only in daily communication but also within digital, professional, and gender-related spheres. As social, technical, and cultural norms develop, *politeness* becomes a fundamental component that regulates interpersonal relationships and societal expectations.

The findings reveal clear characteristics that illustrate how *politeness* is applied in a variety of contexts, from professional settings to digital communication and cultural conventions. Its inclusion within discussions of power dynamics, social justice, and historical perspectives also reveals its adaptability and relevance across different contexts. The examination of frequent collocations further supports the idea that *politeness* is shaped

by cultural values, communication strategies, and social structures. The significant presence of terms such as *politeness strategies*, *linguistic politeness*, and *negative politeness* reveals the academic focus on politeness in sociolinguistics and pragmatics. The abovementioned collocations highlight the theoretical aspects of *politeness* and its role in maintaining social relationships.

BIBLIOGRAPHY

1. Bober N., Liashko O., Kapranov Y., Cherkhava O., Meleshkevych L., Interpretation of keywords as indicators of intertextuality in English New Testament texts. *Wisdom.* Vol. 2(22), 2022. P. 193–207.
2. Brown P. Politeness and Impoliteness. *Oxford Handbook of Pragmatics*/ ed. Yan Huang. Oxford: Oxford University Press, 2017. P. 383–399.
3. Friginal E. The case of task-oriented, polite discourse in intercultural aviation and customer service interactions. *Journal of Corpora and Discourse Studies,* Vol. 7, 2024. P. 258–281.
4. Gumartifa A. Studies of Sociolinguistics: Theory of Politeness in English as Second Language. *Journey*, Vol. 5, No. 1, 2022. P. 91–100.
5. Haugh M. The discursive challenge to politeness theory: An interactional alternative. *Journal of Politeness Research*, No. 3, 2007. P. 295–317.
6. Islentyeva A., Pesendorfer L., Tolochin I.V. "Can I have a cup of tea please?" Politeness markers in the Spoken BNC2014. *Journal of Politeness Research,* No. 19, 2023. P. 297–322.
7. Kostelijk E. Values-based Communication: A New Impulse to Communication Effectiveness. *Joy (Advances in Public Relations and Communication Management*, Vol. 5) / Verčič, A.T., Tench, R. and Einwiller, S. (Ed.). Emerald Publishing Limited, Leeds, 2020. P. 21–35.
8. Lach Mirghani K. Thank you, sorry and please: English politeness markers in Polish. *Crossroads. A Journal of English Studies*, № 38, 2022. P. 94–116.
9. Leech J. The Pragmatics of Politeness. Oxford: Oxford University Press, 2014. 343 p.
10. Makhachashvili R., Semenist I. Linguistic philosophy of cyberspace. *25th World Multi-Conference on Systemics, Cybernetics and Informatics, WMSCI*. Vol. 2, 2021. P. 24–29.
11. Oliver S.J. A corpus-based approach to (im)politeness metalanguage: A case study on Shakespeare's plays. *Journal of Pragmatics*, Vol. 199, 2022. P. 6–20.
12. Pan Zh. A Corpus-Based Study on Politeness Used by L1 Thai EFL Learners. *International Journal of Linguistics* 2022, Vol. 14, No. 6. P. 28–47.
13. Sketch Engine. 2024. URL: https://app.sketchengine.eu/
14. Ruhi S. & Aksan Y. Exploring (Im)politeness in Specialized and General Corpora: Converging Methodologies and Analytic Procedures. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2015. 263 p.
15. Thomas J.E. Discovering English with Sketch Engine (DESkE), chapter 9 *Word Sketches*, 2015. P. 161–176.
16. Wierzbicka A. Cross-Cultural Pragmatics. The Semantics of Human Interaction (2nd ed.). Berlin: Mouton de Gruyter, 2003. 502 p.

УДК 811.124’367.52+808.5:94(37)Лівій
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.262-274

Емілія Швед,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри романських мов та зарубіжної літератури,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
https://orcid.org/0000-0002-9477-7579
м. Ужгород, Україна

Оксана Дацьо,
старший викладач кафедри романських мов
та зарубіжної літератури,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
https://orcid.org/0000-0001-6974-9544
м. Ужгород, Україна

Олександра Яцків,
старший викладач кафедри романських мов
та зарубіжної літератури,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
https://orcid.org/0000-0003-0339-9208
м. Ужгород, Україна

Словопорядок як ознака ідіостилю Т. Лівія

Word order as a feature of titus Livius’ idiostyle

Анотація. *Сучасне мовознавство характеризується посиленим інтересом до вивчення проблем риторики, що найтісніше переплетена з поетикою, логікою, стилістикою. Цінним матеріалом у цьому плані є твір відомого римського історіографа Тіта Лівія «Ab urbe condita» чи скорочено в українському варіанті «Історія». Промови історичних персоналій, які автор вводить у цей твір, є класичними зразками ораторського мистецтва. На даний час існує чимало наукових досліджень, присвячених вивченню лінгвостилістичних особливостей промов інших декад твору, промови ж першої декади залишились поза увагою дослідників. У цьому контексті особливої уваги набуває всебічний аналіз синтаксичних засобів експресії промов. Стаття присвячена аналізу ролі словопорядку та словорозташування у промовах історичних осіб з точки зору емоційно-експресивного забарвлення як одного із факторів аргументації. Дослідження засвідчує, що більшості конструкцій промов притаманне стилістично активне розташування компонентів: постпозиція підмета стосовно присудка, що сприяє актуалізації реми, вживається відносно рідше, – присудок зазвичай знаходиться у кінці речення. Характерною ознакою Лівієвих означень є вживання їх у препози-*

ції щодо іменника, часто така препозиція зумовлена особливою питальною інтонацією, бажанням автора якомога сильніше актуалізувати означення. В процесі дослідження виділились препозитивно-постпозитивні побудови, що містять два означення, а також дистантне розміщення контактних в нормі елементів, що сприяє більшій експресії та аргументативності. Для автора «Історії» характерно винесення додатків у абсолютну препозицію, дуже часто це – цілий ряд однорідних додатків, що сприяє їх логічній акцентації. У статті детально вивчено у цьому контексті функції обставин. Дослідження квантитативних співвідношень препозицій та постпозицій членів речення дають можливість краще зрозуміти рисунок стилю автора «Історії» та пізнати специфіку його ідіостилю.

Ключові слова**:** *риторика, стилістика, Давній Рим, Тіт Лівій, його твір «Історія» (промови твору), синтаксичні засоби експресії промов, порядок слів у реченні.*

Summary*. Modern linguistics is marked by an increased interest in the study of rhetoric, which is closely intertwined with poetics, logic, and stylistics. The work of the renowned Roman historian Titus Livius, Ab urbe condita (referred to in Ukrainian as "History"), serves as valuable material in this regard. The speeches of historical figures incorporated by the author into this work are classical examples of rhetorical art. While a significant amount of research has been devoted to the linguistic and stylistic features of speeches in other decades of the work, the speeches of the first decade have remained largely unexplored. In this context, a comprehensive analysis of the syntactic means of expression in the speeches becomes particularly relevant. This article examines the role of word order and word arrangement in the speeches of historical figures, focusing on their emotional and expressive connotations as a factor in argumentation. The research reveals that most speech constructions feature stylistically active placement of components. For example, while the postposition of the subject relative to the predicate is less frequent, it emphasizes the rheme, whereas predicates are typically located at the end of the sentence. A distinctive feature of Livius' use of adjectives is their preposition relative to nouns. Such prepositioning is often driven by a specific interrogative intonation and the author's desire to strongly emphasize the adjective. The study also highlights prepositional and postpositional constructions containing two adjectives, as well as the distant placement of elements that are normally in contact, which enhances expressiveness and argumentation. Another notable feature of Livius' style is the placement of objects in absolute preposition, often as a series of homogeneous objects, which contributes to their logical emphasis. The article also investigates the role of adverbials in this context. An analysis of the quantitative relationships between prepositional and postpositional sentence elements provides deeper insight into the stylistic structure of "History" and reveals the specifics of Titus Livius' idiostyle.*

Key words: *rhetoric, stylistics, Ancient Rome, Titus Livius, his work "History" (speeches), syntactic means of expression in speeches, word order in sentences.*

Вступ. Протягом століть досягнення риторики практично освоювалось різними науками: поетикою, логікою, стилістикою. Оскільки

головним питанням стилістики, як і риторики, є питання ефективного використання мови, симбіоз риторики зі стилістикою є дуже тісним. Стилістика, фактично, бере початок у риториці, джерела стилістики та сучасної лінгвостилістики слід шукати у класичній риториці. На даний час в умовах глибокого вивчення основ ораторського мистецтва, появою у зв'язку з цим нових ідей та гіпотез, добрим підґрунтям стає детальне фактологічне вивчення відповідного текстового матеріалу античної епохи.

Цінним матеріалом у цьому плані є твір відомого римського історіографа Тіта Лівія «Ab urbe condita», чи скорочено в українському перекладі «Історія», що наповнений численними промовами історичних персоналій, які укладені автором з великою риторичною майстерністю. Знайомлячись із більшістю праць, присвячених цій темі, звертаємо увагу на те, що в них детальному вивченню піддаються в основному промови інших декад «Історії», промови ж першої залишились поза увагою дослідників.

У працях відомих дослідників неодноразово висловлювалась думка про те, що промови історичних осіб, які автор вводить у свій твір, є втіленням усіх кращих традицій античної риторики [10; 11; 12; 13; 14; 15; 16]. Саме у цих промовах проявив себе ораторський талант автора, вони, як зазначалося у попередніх наших дослідженнях [8; 9], є цінним надбанням античної риторики; ми прийшли до висновку, що «довгі, плавні періоди – одна з найхарактерніших рис стилю автора «Історії». Їх уміла побудова свідчить про високу майстерність володіння словом та служить дієвим засобом аргументації» [9, с. 217]. Виходячи з цих міркувань, ми поставили за мету дослідити окремі аспекти мови та стилю промов історичних персоналій твору, а саме лінгвостилістичну роль словопорядку у реченнях як синтаксичного засобу експресії. Завданням нашого дослідження є фіксація та аналіз емоційно-експресивних засобів образності у контексті словорозташування та словопорядку, що слугують у промовах важливим засобом аргументації. Теоретичним підґрунтям дослідження стали праці таких науковців як Н. Баранник, А. Галас, Н. Гуйванюк, В. Гуменяк, С. Єрмоленко, В. Коломійцева, О. Пономарів [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7].

Матеріалом дослідження є промови історичних осіб першої декади твору Т. Лівія «Ab urbe condita», що у сумі складають 914 Вайсенборнівських рядків [17; 18].

Методологія та методи дослідження. Під час дослідження застосовувався описовий метод, що базувався на прийомах класифікації та систематики культурно-історичної інтерпретації, застосовувалася компонентна та контекстна методика лінгвістичного аналізу.

Окрім загальнонаукових методів аналізу, синтезу, індукції та дедукції, в дослідженні застосовано зіставний та порівняльно-історичний методи. З метою створення чіткішої картини стилістичної манери автора застосовувався статистичний метод.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що словопорядок та словорозташування надає реченням неабияку експресивну роль у контексті речення, визначає його смислову вагомість, завдяки чому одне і теж висловлення отримує різні відтінки.

Як засвідчує спостереження, Тіт Лівій вводить у промови речення з прямим стилістично-нейтральним розташуванням компонентів, однак більшість речень промов складають інверсивні, для яких притаманне стилістично-активне розташування членів. Інверсія ж найтісніше пов'язана з актуальним членуванням речення, яке організує його для передачі актуальної інформації. Отже, виходячи з комунікативного призначення, поділяємо речення на дві частини: тему – дане, основу вислову та рему – нове, ядро вислову. При інверсивному порядку слів на відміну від стилістично-нейтрального, маємо у реченні перехід від реми до теми. Інверсія полягає у порушенні загальноприйнятої граматичної послідовності мови, – перестановці частин фрази. Як правило, вона сприяє акцентації та підсиленню виразності мови.

Взагалі порядок слів у латинському реченні вільний. Римські письменники ставили підмет найчастіше на початку речення. Яка ж специфіка використання позиції підмета із стилістичною метою у Лівія? Слід зазначити, що у промовах найчастіше зустрічаємо речення з препозицією підмета щодо присудка. Таке розташування властиве конструкціям розповідно-інформаційного типу:

1. *Juppiter optimus maximus, alii dii deaeque obsidentur…* /III, 17, 3/, – Всеблагий та всемогутній Юпітер, інші боги та богині оточені…

2. *Discordia ordinum et venenum urbis huius … sustulere illis animos* /III, 67, 6/, – Чвари між суспільними станами та отрута цього міста … підтримують їхній дух.

Як бачимо, хоча порядок слів у цих зразках прямий, абсолютна препозиція підмета сприяє його логічній акцентації. Часто така позиція підмета зумовлена питальною інтонацією речення, словорозташування зумовлене також типом речення. Підмет у таких випадках, як правило, виражений питальним займенником:

1. *Ecquis rettulit aliquid ad coniuqem ac liberos praeter odia*? /III, 68, 5/, – Хто приніс дружині та дітям що-небудь, крім ненависті.

2. *Quis dubitat, quin in aeternum urbe … nova imperia … instituantur*? /IV, 4, 4/, – Хто б сумнівався, що у вічному місті … нові уряди … встановлюють?

З метою надання більшої акцентації підмету автор «Історії» часто починає конструкцію за допомогою сполучників: «*et*» чи «*at*», як от:

1. *Et hi postulant, ut sacrosancti habeatur* /III, 17, 10/, – І вони вимагають, щоб їх вважали за святих.

2. *At enim dignitas ad homines pertinet…* /VI, 41, 4/, – Але ж гідність притаманна людям.

З метою логічного наголошення у абсолютній препозиції Т. Лівій часто вживає підмети, виражені особовими чи вказівними займенниками, порівняймо:

1. *Tu unus eximius es…* /IX, 34, 11/, – Ти єдиний є лише особливим.

2. *Haec conubia patrum ac plebis interrupit* /IX, 34, 5/, – Ця завжди заперечувала законність шлюбів між патриціями та плебеями.

Як засвідчило дослідження, постпозиція підмета стосовно присудка, що характерна для інверсивного порядку слів, застосовується у промовах відносно рідше:

1. *Non manebit extra domum patris sponsa Icili* /III, 45, 8/, – Не залишиться поза домом свого батька наречена Іцілія.

2. *Nempe patrum secuntur liberi* /IV, 4, 11/, – Хіба не успадковують діти майно батьків.

Без сумніву, винесення підмета у абсолютну постпозицію сприяє його особливій актуалізації, надає реченню потрібного експресивно-стилістичного відтінку. Співвідношення препозиції та постпозиції підмета щодо присудка у промовах квантитативно виражається у співвідношенні 5:1.

Як відомо, присудок у класичних авторів найчастіше знаходиться у кінці речень. Присудок на початку речення у класиків зустрічається рідко, хіба що на нього падає особливий емоційний наголос. Це твердження у значній мірі стосується позиції присудка у реченнях промов. Дослідження засвідчує, що найчастіше присудок знаходиться у абсолютному кінці. Показове місце у реченні він займає у конструкціях, що містять синтаксичний зворот *Accusutivus cum Infinitivo* /III, 45, 10/.

Присудок вимагає особливого логічного наголошення, коли виступає у ролі засобу волевияву, спонукання до дії; у таких випадках препозиція його тісно пов'язана із стилістичною орієнтацією мови, до прикладу:

1. *Intuemini enim horum deinceps annorum …* /V, 51, 5/, – Проаналізуймо тільки ці останні роки…

2. *Ostendite modo bellum…* /VI, 18, 7/, – Оголосіть лише війну…

3. *Nolo ego istam in te modestiam…* /IX, 34, 15/, – Я не вимагаю від тебе такої скромності…

Ці типові зразки Лівієвих конструкцій є ілюстрацією значної стилістичної сили інверсивних присудків, ролі їх логічної наголошено-

сті. Такий логічний наголос привертає увагу до даного слова, а це в свою чергу сприяє вияву намірів мовця. Тіт Лівій дуже вдало застосовує стилістично-активне розташування присудка, вигідно виділяючи рему, – нову важливу думку, на якій автор прагне сконцентрувати максимальну увагу читачів, як от:

1. *Tenuit Aemilia lex violentos illos censores…* /IX, 34, 9/, – Стосувався закон Емілія тих жорстоких цензорів…

2. *Eludant nunc licet religiones…* /VI, 41, 7/, – Нехай вони тепер насміхаються над священнодійствами…

Проведені статистичні підрахунки дали такий результат: препозиція та постпозиція присудка співвідноситься як 2:5.

У промовах історичних персоналій першої декади твору «Ab urbe condita» знаходимо чимало зразків властивого для класичної латини розташування означення після означуваного іменника. Це часто буває, коли у ролі означення виступає відносний прикметник, до прикладу: *nuptam pudicam* /III, 45, 6/, – скромну наречену; *adsentatores publicos* /III, 68, 10/, – громадські брехуни; *auxilio alieno* /III, 68, 5/, – чужою допомогою. Однак, характерною особливістю Лівієвих означень є вживання їх у препозиції щодо іменника. Означення, виражені якісними прикметниками, у позиції перед іменником стають стилістично виразнішими: *communis res* /III, 68, 3/, – суспільне благо; *antiquos mores* /III, 68, 12/, – давніх звичаїв; *aeterna urs* /IV, 4, 4/, – вічне місто. Нерідко препозиція зумовлена особливою питальною інтонацією, бажанням якомога сильніше актуалізувати означення: *Quae si perpetua concordia sit, quis non spondere ausit …* /V, 3, 10/, – Якщо би утвердилась постійна згода, кожен насмілився б гарантувати…

Часто для оптимального логічного наголошення у препозицію виносяться означення, виражені присвійними займенниками: *suus sermo* /II, 32, 4/, – своя мова; *sua cura* /III, 32, 9/, – своя турбота; *suo labore* /III, 32, 9/, – своєю працею; *vestram ignaviam* /III, 67, 5/, – вашу боязкість; *suas preces* /X, 7, 5/, – ваші прохання; *suae virtutis* /III, 67, 5/, – своєї доблесті. Такими конструкціями автор «Історії», як правило, виражає цілі ряди означень з емоційно-підсиленою характеристикою.

Відомо, що якщо у латинських конструкціях до іменника є два означення, одне з них ставиться перед ним, а друге – після нього. Такі препозитивно-постпозитивні побудови часто служать у промовах для виділення реми. У препозиції в таких випадках, як правило, вживається означення із стилістично вагомішим навантаженням: *nobilissimos viros honoratissimosque* /III, 67, 8/, – найзнатніших і найпочесніших осіб; *nullane res nova* /IV, 4, 3/, – жодна нова справа;

nullis iniuriis vestris /V, 3, 4/, – жодними вашими образами; *salvis tectis publicis* /V, 53, 2/, – неушкодженими громадськими спорудами. Зустрічаємо цікавий випадок дистантного розташування контактних в нормі елементів, що сприяє більшій експресії: *propitios habemus deos* /III, 19, 12/, – милостивих ми маємо богів.

Вживання означень, виражених прикметниками, що походять від власних імен, характеризується перевагою препозитивності, тобто стилістичною акцентацією. Яскравими прикладами можуть бути наступні словосполучення: *Romano nomine* /IV, 6, 11/, – Римським ім'ям; *Nova via* /V, 52, 11/, – Нова вулиця; *Aemilia lex* /IX, 34, 9/, – закон Емілія; *Sacer mons* /III, 67, 11/, – Священна гора. Характерно, що у Лівія зустрічаємо двояке вживання форм, – *Sacer mons* /II, 32, 2/ та *mons Sacer* /III, 52, 3/. Відомий дослідник античності Л. Кюнаст, пояснюючи паралельне використання цих форм, зазначає, що Т. Лівій вживає форму *Sacer mons*, оскільки римляни скорочено називали Священну гору *Sacer*, за аналогією до назв *Aventinus*, *Quirinalis* і т. п. [15, с. 306].

Дослідження засвідчило, що у автора «Історії» прикметник частіше вживається у препозиції щодо іменника. Для всіх наведених вище типових зразків характерна інверсія, а вона завжди пов'язана із виділенням, сама по собі емфатична, тому придає мові промов емоційної напруженості, експресії. Спостереження показало, що препозиція означення значно переважає постпозицію, за нашими підрахунками це співвідношення складає 10:7.

Прямі та непрямі додатки можуть вживатися стосовно присудка у препозиції чи постпозиції. Логічно не акцентовані додатки Лівій вживає у позиції перед присудком, нерідко це буває зумовлено питальною інтонацією речення:

1. *De imperio actum est*? /IV, 3, 7/, – Чи мова йде про владу?

2. *Hos omnes deos publicos privatosque, Quirites, deserturi sitis*? /V, 52, 3/, – І цих усіх суспільних та приватних богів, ви Квірити, збираєтеся покинути?

Винесення додатків у промовах історичних осіб у абсолютну препозицію сприяє їх логічній акцентації. Лівій дуже часто будує конструкції типу: *Aio Locutio templum propter caelestem vocem in Nova via iussimus fueri* /V, 52, 10/, – Аю Локутію храм, через те, що ви почули голос із неба, ви наказали спорудити на Новій вулиці. Нерідко з метою підсилення стилістичної орієнтації Лівієм у таку позицію виноситься цілий ряд однорідних додатків, до прикладу: *Auxilium tribunicum, provocationem ad populum, scita plebis iniuncta patribus, sub titulo aequandarum legum nostra iura opressa tulimus et ferimus* /III, 67, 9/, – Допомогу трибунів, апеляцію до народу, постанови пле-

беїв, нав'язані патриціям, ущемлення наших прав під видом зрівняння у правах ми терпіли і терпимо. Інверсовані додатки у позиції після підмета служать виділенню та акцентації реми:

1. *Adversae deinde res admonuerunt religionum* /V, 51, 9/, – Нещастя змусило нас згодом згадати про обов'язки перед релігією.

2. *Reddidere igitur patriam et victoriam et antiquum belli decus…* /V, 52, 10/, – Отже, слід відмовитися від батьківщини, перемоги, давньої славної війни…

У цих випадках логічну наголошеність додатків, зумовлює суб'єктивний порядок слів. Проте спостереження засвідчує, що серед способів розташування додатка значна перевага на боці препозиції стосовно присудка, співвідношення препозицій та постпозицій додатків складає 4:1.

Обставини у реченнях промов переважно вживаються у препозиції щодо присудка. Слід зазначити, що період із наголошеними препозитивними обставинами є характерною ознакою індивідуального стилю Лівія. Речень із обставинним зачином у промовах більшість, обставини такого типу у абсолютній препозиції є стилістично-акцентованими. У Лівія помітна тенденція виносити у абсолютну препозицію обставини часу, як от: *Inde ad multitudinem oratione versa…* /III, 17, 3/, – Потім, звертаючись до юрби, він продовжив…

Характерним для автора «Історії» є нанизування у реченнях однотипних, рідше різнотипних, обставин у препозиції, до прикладу: *Ante portas est bellum, si inde non pellitur, iam intra moenia erit, et arcem et Capitolium scandet, et in domos vos persequetur* /III, 68, 7/, – Тепер війна біля воріт, не дасте відсіч ворогу тепер, він у стіни проникне, в храм і на Капітолій підніметься, у ваших домівках буде вас переслідувати. Винесення обставин у постпозицію стосовно присудка пов'язане із стилістичним виділенням реми: *Tenuit deinceps omnes censores intra centum annorum spatium* /IX, 34, 10/, – Обов'язковим він (закон) потім був для всіх цензорів упродовж ста років.

Співвідношення препозицій та постпозицій обставин складає 6:1.

Як бачимо зі всіх наведених прикладів, стилістична роль інверсії чи абсолютної препозиції обставин є дуже вагомою; вони виконують функцію своєрідного індикатора, який привертає увагу слухача до найбільш значущого, стилістично важливого компонента речення.

Отже, дослідження стилістичних закономірностей у розташуванні слів має особливе значення у вивченні стилістичної манери Тіта Лівія. Характерним у цьому плані для стилю Лівія є вживання означення перед означуваним словом. Квантитативні дослідження препозицій та постпозицій членів речення дають можливість збагнути рисунок стилю Лівія, адже словопорядок залежить від твор-

чого почерку і є вагомою ознакою індивідуального стилю автора «Історії».

Висновки з дослідження. Отже, дослідження специфіки словопорядку у реченнях промов засвідчує, що словорозташування та словопорядок теж служить вагомим фактором аргументації. Більшості синтаксичних конструкцій промов історичних персоналій у творі Т. Лівія «Історія» притаманне стилістично активне розташування компонентів. Характерною ознакою Лівієвих означень є вживання їх у препозиції щодо іменника, що, як правило, зумовлене особливою питальною інтонацією, бажанням автора якомога сильніше актуалізувати означення. Для автора «Історії» характерно винесення додатків у абсолютну препозицію, часто це – цілий ряд однорідних додатків. Стилістична роль інверсії чи абсолютної препозиції обставин у синтаксичній системі промов є дуже вагомою; вони є своєрідними індикаторами, що при вертають увагу читача та служать його переконанню.

Таким чином, дослідження стилістичних закономірностей у розміщенні слів має особливе значення в процесі вивчення стилістичного почерку автора «Історії». Квантитативні співвідношення препозицій та постпозицій членів речення дають можливість краще дослідити рисунок стилю Лівія, адже словопорядок залежить від творчого почерку і є разом з тим ознакою ідіостилю автора.

Результати дослідження послужать дороговказом для подальшого вивчення промов, дослідженню специфіки застосування автором інших синтаксичних засобів експресії та аргументації, що в свою чергу допоможе детальніше дослідити його ідіостиль.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранник Н. Функціонально-стилістичний підхід до вивчення односкладних речень. *Дивослово*. № 3, 2006. С. 27–29.
2. Галас А. Інтерпретації періоду як об'єкта синтаксису і стилістики. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Вип. 20, 2015. С. 34–43.
3. Гуйванюк Н.В. Експресивний синтаксис. Гуйванюк Н.В. Слово – Речення – Текст: Вибр. праці. Чернівці: Чернівецький університет, 2009. С. 409–478.
4. Гуменяк В.О. Поняття стиль і дискурс у інтерпретаційних парадигмах сучасної лінгвістичної думки. *Лінгвістичні дослідження*. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, Вип. 52, 2020. С. 148–159.
5. Єрмоленко С.Я. Лінгвостилістика: основні поняття, напрями й методи дослідження. *Мовознавство*. № 3–4, 2005. С. 112–125.
6. Коломійцева В. Явище плеоназму в українському синтаксисі. *Українська мова*. № 1, 2009. С. 33–40.
7. Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови: Підручник. 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.

8. Швед Е.В., Дацьо О.Г., Яцків О.М. Лінгвостилістичні функції складного синтаксичного цілого та конструкцій з однорідними побудовами у Т. Лівія (на матеріалі промов історичних осіб твору Т. Лівія «Історія»). *Актуальні питання гуманітарних наук*. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», Вип. 71. Том 3, 2024. С. 183–189.
9. Швед Е., Дацьо Т., Яцків О. До питання структури та аргументаційної ролі періодів у творі Т. Лівія «Історія». *Сучасні дослідження з іноземної філології*. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика№1(25), 2024. С. 209–218
10. Bernhardy G. Grundriss der Römischen Literatur. Halle, 1850. S. 542–545.
11. Bruns J. Die Persönlichkeit in der Geschichtsschreibung der Alten. Kiel, 1897. 84 s.
12. Burck E. Die Erzählungskunst des Titus Livius. Berlin, 1934. 244 s.
13. Burck E. Wege zum Livius. Darmstadt, 1674. 544 s.
14. Eckert W. De figurarum in Titi Livi ab urbe condita libris usu. Vratislaviae, 1911. 103 s.
15. Kühnast L. Die Hauptpunkte der Livianischen Syntax. Berlin, 1871. 402 s.
16. Stacey S. Die Entwicklung des Livianischen Stiles. Leipzig, 1896. 66 s.
17. Titi Livi. Ab urbe condita libri. Erklärt von W. Weissenborn, M. Müller. lib. I–VI. Lipsiae: Teubner, 1910. 396 s.
18. Titi Livi. Ab urbe condita libri. Erklärt von W. Weissenborn. Bd. III. Buch. VI–X. Berlin: Weidmann, 1876. 220 s.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО
LITERATURE STUDIES
LITERATURWISSENSCHAFT
ÉTUDES LITTÉRAIRES

УДК 821.111.09»19/20»М.Еміс:008(1-15-11)»654»
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.275-284

Андрій Верцімага,
аспірант факультету іноземних мов, кафедра світової літератури,
Львівський національний університет імені Івана Франка
https://orcid.org/0009-0006-1515-1137
м. Львів, Україна

Концепт «цивілізація» в гуманітарних науках та літературознавстві крізь призму творчості Мартіна Еміса

The concept of “civilization” in the humanities and literary studies through the lens of Martin Amis’s works

Анотація. *Концепт «цивілізація» є одним з ключових понять гуманітарного знання, починаючи з XVIII століття і до сьогодні. Полісемантичність і масштаб цього поняття, і відповідно різні інтелектуальні традиції його інтерпретації створили підстави для розвитку «цивілізаційних студій» як міждисциплінарного дослідницького простору, що вивчає еволюцію та динаміку цивілізацій. Стаття досліджує історичну трансформацію поняття «цивілізація» від античності до сучасності, аналізуючи концепції провідних учених. Простежено еволюцію розуміння цивілізації від лінійної моделі прогресу до складної багатовимірної системи взаємодій у працях філософів, істориків та культурологів. Особливої уваги надано аналізу різних методологічних підходів до дослідження цивілізаційних процесів, зокрема, структуралістському, постмодерністському та світ-системному аналізу. Розглянуто внесок українських науковців у розвиток цивілізаційної теорії, що дозволяє виявити специфіку національного розуміння цього феномену в контексті глобальних трансформацій. Проаналізовано методологічні підходи до дослідження цивілізаційних процесів із застосуванням інструментарію різних гуманітарних дисциплін. Поєднання цивілізаційних студій з літературознавчими підходами є продуктивним для дослідження цивілізаційних і культурних процесів, відтворених у художній літературі. У статті розглянуто специфіку репрезентації цивілізаційних процесів у літературі XX–XXI століть, з особливою увагою до творчості Мартіна Еміса – одного з провідних сучасних британських письменників. Різноманітні аспекти сучасної цивілізації, її суперечності та культурні наслідки, зокрема, сучасне місто як центр цивілізації та зіткнення Західної і Східної мегацивілізацій, досліджені в його творах. Окрему увагу приділено аналізу постмодерністських наративних стратегій Еміса як засобу художнього осмислення цивілізаційних процесів. Дослідження розкриває, як через літературну творчість артикулюються такі актуальні проблеми, як екологічна криза, соціальна нерівність, релігійний фундаменталізм, культур-*

на фрагментація та трансформація людської суб'єктивності в умовах глобалізованого інформаційного суспільства.

Ключові слова: *цивілізація, цивілізаційні студії, сучасна західна цивілізація, гуманітарні науки, культурні процеси, літературознавство, Мартін Еміс.*

Summary. *The concept of «civilization» has been one of the key concepts in humanities from the 18th century until today. The polysemantic nature and scope of this concept, along with different intellectual traditions of its interpretation, created foundations for the development of «civilization studies» as an interdisciplinary research space that studies the evolution and dynamics of civilizations. The article examines the historical transformation of the concept of «civilization» from antiquity to modern times, analyzing the concepts of leading scholars. The evolution of the understanding of civilization is traced from a linear model of progress to a complex multidimensional system of interactions in the works of philosophers, historians, and cultural theorists. Special attention is given to the analysis of various methodological approaches to the study of civilizational processes, particularly structuralist, postmodernist, and world-system analysis. The contribution of Ukrainian scholars to the development of civilization theory is examined, which allows for revealing the specifics of the national understanding of this phenomenon in the context of global transformations. The methodological approaches to the study of civilizational processes are analyzed using the tools of various humanities disciplines. Combining civilization studies with literary approaches is productive for researching civilizational and cultural processes depicted in literature. The article examines the specifics of the representation of civilizational processes in the literature of the 20th-21st centuries, with particular attention to the works of Martin Amis – one of the leading contemporary British writers. Various aspects of modern civilization, its contradictions and cultural implications, particularly the modern city as a center of civilization and the clash between Western and Eastern mega-civilizations, are explored in his works. Special attention is paid to the analysis of Amis's postmodernist narrative strategies as a means of artistic understanding of civilizational processes. The research reveals how such pressing problems as ecological crisis, social inequality, religious fundamentalism, cultural fragmentation, and the transformation of human subjectivity in the context of globalized information society are articulated through literary creativity.*

Key words: *civilization, civilization studies, modern Western civilization, humanities, cultural processes, literary studies, Martin Amis.*

Вступ. У сучасному гуманітарному дискурсі концепт «цивілізація» посідає особливе місце, виступаючи своєрідною точкою перетину різних наукових парадигм та методологічних підходів. Актуалізація цього поняття у XXI столітті зумовлена низкою глобальних викликів: від геополітичних трансформацій до екологічних криз, що спонукають до переосмислення фундаментальних засад людського співіснування та культурного розвитку. Як зазначає Фернан Бродель,

«Для визначення поняття цивілізації потрібні спільні зусилля всіх суспільних наук» [7, с. 53].

Іммануїл Валлерстайн підкреслює значення багатовимірного аналізу світ-системи: «… ми вивчали ці феномени [глобалізація, тероризм] в окремих коробках, яким ми дали особливі назви – політика, економіка, соціальна структура, культура – не усвідомлюючи, що ці коробки є більше конструктами нашої уяви, ніж реальності. Явища, що розглядаються в цих окремих коробках, настільки тісно переплетені, що кожне передбачає інше, кожне впливає на інше, кожне є незрозумілим без урахування інших коробок» [14, с. 10]. Багатовимірність концепту «цивілізація» створює широке поле для міждисциплінарних досліджень, де літературознавство відіграє особливу роль як простір рефлексії та художнього осмислення цивілізаційних процесів.

У гуманітарних науках зміст поняття «цивілізація» постійно еволюціонує та збагачується новими значеннями. Етимологічний аналіз демонструє глибоке вкорінення терміну в античній традиції: він походить від латинського civilis («громадянський», «державний»). Середньовічна християнська традиція збагатила розуміння цивілізованості релігійним виміром. Особливо значущою стала концепція Августина Блаженного про два гради – земний і небесний, що трансформувала античне розуміння цивілізаційного розвитку, додавши до нього есхатологічний вимір.

Епоха Просвітництва принесла нове розуміння цивілізації як процесу культурного та інтелектуального вдосконалення. Подальший розвиток наукової думки у XIX столітті позначився формуванням емпіричних методів в гуманітарних дослідженнях, зокрема у вивченні історичних і цивілізаційних процесів. У цей період, як констатує Пітер Берк, паралельно з концептом «цивілізації» відбувається теоретичне осмислення когерентного йому поняття «культури»: «...термін «Culture» або «Kultur» дедалі частіше вживався у Британії та Німеччині (французи віддавали перевагу терміну civilisation)» [8, с. 6]. Почали формуватися цивілізаційні студії як науковий напрям, у межах якого науковці прагнули до комплексного вивчення цивілізації через призму історії людства, розвитку моральних засад та еволюції інтелектуальної думки. Показовими в цьому контексті є праці Франсуа Гізо, Генрі Томаса Бокля та Жуля Мішле, які заклали фундамент для сучасного розуміння цивілізаційних процесів.

Отже, метою цієї розвідки є комплексний аналіз концепту «цивілізація» в контексті гуманітарних наук та літературознавства, з особливим акцентом на його художню репрезентацію в літера-

турних творах Мартіна Еміса – одного з ключових представників британської постмодерністської літератури. Дослідження спрямоване на виявлення специфіки літературознавчого осмислення цивілізаційних процесів та їхнього відображення у художніх текстах письменника.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю систематизації та переосмислення наявних підходів до вивчення концепту «цивілізація» в контексті сучасних глобалізаційних процесів та культурних трансформацій. Міждисциплінарний характер дослідження дає змогу розглянути цей концепт у широкому теоретико-методологічному контексті, залучаючи інструментарій різних гуманітарних дисциплін та літературознавчих шкіл, що особливо важливо для аналізу творчості Еміса, чиї тексти пропонують глибоке художнє осмислення цивілізаційних суперечностей сучасності.

Методологія та методи дослідження. Дослідження концепту «цивілізація» в гуманітарних науках та літературознавстві, зокрема через призму творчості Еміса, потребує застосування комплексного інтегративного підходу. Методологічну основу дослідження складають теоретичні положення цивілізаційних студій, постколоніальної теорії, культурної антропології та літературної компаративістики.

Основним методологічним принципом дослідження слугує міждисциплінарний підхід, що дає змогу інтегрувати досягнення різних галузей гуманітарного знання для комплексного аналізу концепту «цивілізація» та його художньої репрезентації. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям у гуманітаристиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку XX століття відбулося формування класичної парадигми цивілізаційних досліджень у працях Освальда Шпенглера, Арнольда Тойнбі, Питирима Сорокіна. Особливого значення набула концепція Шпенглера, у якій він розглядав цивілізацію як завершальну стадію розвитку культури: «Цивілізація – це невідворотна доля Культури <...> Цивілізації є найбільш поверховими та штучними станами, на які здатне розвинене людство» [12, с. 48]. Ця песимістична візія знайшла глибокий відгук у літературі модернізму, зокрема у творчості Томаса Манна та Германа Гессе. Принципово інший, менш детерміністичний погляд на природу цивілізації запропонував сучасник Шпенглера Тойнбі. На противагу фаталістичній концепції «занепаду», він розробив динамічну теорію цивілізаційного розвитку. За його словами, «Цивілізація, якою ми її знаємо, це рух, а не стан, подорож, а не гавань. Жодна з відомих цивілізацій ніколи не досягала мети самої цивілізації» [13]. Ця концепція цивілізації як безперервного процесу, а не кінцевого стану, запропонувала більш оптимістичний погляд на можли-

вості цивілізаційного розвитку, підкреслюючи здатність суспільств до відродження та трансформації у відповідь на історичні виклики.

Середина XX століття відзначилась розвитком структуралістського підходу в працях Ф. Броделя та школи «Анналів». Серед найвпливовіших теоретиків культури і цивілізації XX століття П. Берк виділяє постаті Михайла Бахтіна, Норберта Еліаса, Мішеля Фуко та П'єра Бурдьє, чиї концепції суттєво вплинули на розвиток гуманітарного знання [8, с. 53]. Еліас, засновник теорії цивілізації, у праці «Процес цивілізації» (1939) розглядав цивілізацію через призму змін у повсякденній поведінці та формування механізмів самоконтролю. Постмодерністське розуміння цивілізації, представлене в роботах Фуко, акцентує увагу на системах класифікації та режимах істини, що формують цивілізаційні парадигми. Фуко демонструє, як різні «епістеми» формують різні розуміння цивілізації та культури, створюючи складну мережу владних відносин та культурних практик. Бурдьє розвинув концепцію культурного відтворення в цивілізаційному процесі через поняття «габітусу» та «культурного капіталу». Бахтін, хоча безпосередньо не теоретизував про цивілізацію, запропонував важливе розуміння діалогічної природи культурних процесів через концепції карнавалізації та поліфонії.

Значний внесок у розвиток цивілізаційної теорії зробили й українські науковці. Особливої уваги заслуговують фундаментальні дослідження українських філософів та культурологів, зокрема Сергія Кримського, Юрія Павленка, Мирослава Поповича, Вадима Скуратівського, у працях яких комплексно розроблено теоретико-методологічні засади цивілізаційних студій. С. Кримський та Ю. Павленко, аналізуючи цивілізаційний процес у його органічному зв'язку з етноісторичним розвитком, обґрунтували принципи єдності, стадійності, поліваріантності та цивілізаційної дискретності, а також розкрили культурні архетипи та цивілізаційну ідентичність українського народу: «За умов глобалізації світ <...> набуває вигляду полі-цивілізаційної структурно-функціональної системи, в якій окремі цивілізаційні складові поводяться не однаково і своїм традиційним ідейно-ціннісним підґрунтям великою мірою визначають майбутнє народів та країн, що їх складають» [2, с. 4].

Становлення сучасних цивілізаційних студій наприкінці XX століття характеризується розвитком світ-системного аналізу Валлерстайна та теорії Самуеля Гантінгтона про зіткнення цивілізацій, у якій він стверджував, що «…найглибші протиріччя між людськими спільнотами та домінуюче джерело конфліктів матимуть культурний характер <...> головні конфлікти глобальної політики відбуватимуться між націями та групами різних цивілізацій» [9, с. 32]. Отже,

як міждисциплінарний напрям, цивілізаційні студії сформувалися на основі синтезу різних методологічних підходів.

Література XX–XXI століть як форма художньої свідомості пропонує багатоаспектну рефлексію цивілізаційних процесів. Модерністська література зосереджується на дослідженні внутрішнього світу людини в умовах стрімких цивілізаційних трансформацій, проблемах поглиблення дихотомії Природи і Цивілізації, формулюючи «ідею коеволюції людини і природи, Природи і Цивілізації як імператив виживання людства» [1, с. 380]. Не менш важливо, як наголошує Ольга Бандровська, письменники у XX столітті роблять акцент на діалозі між цивілізаціями, виявляють такі норми та цінності, що асоціюються з ознаками глобальної цивілізації, універсальна модель якої ураховує цивілізаційні коди технократичної західної цивілізації і наближених до природи незахідних цивілізацій [1, с. 343]. Своєю чергою, постмодерністська література артикулює нові виклики: проблеми ідентичності в глобалізованому світі, фрагментацію суб'єкта в інформаційному суспільстві та складність мультикультурних взаємодій.

Особливо важливою виступає антиутопічна література XX століття, що запропонувала своєрідну лабораторію дослідження можливих шляхів цивілізаційного розвитку. За спостереженням Фредріка Джеймісона, який досліджував зокрема твори Джорджа Орвелла та Олдоса Гакслі, сутність антиутопії полягає в тому, що «система виробляє власний інстинкт самозбереження і нещадно навчається усувати будь-які загрози своєму подальшому існуванню, нехтуючи цінністю індивідуального життя» [10, с. 205]. Поетика жанру антиутопії вирізняється використанням специфічних художніх прийомів: математичної символіки, механістичних метафор та геометризації простору.

Значущою у відображенні цивілізаційних процесів є також постколоніальна література, оскільки вона акцентує увагу на міжкультурному діалозі, концепції «цивілізаційного Іншого», питаннях ідентичності та гібридності, а також на колективній і індивідуальній травмі колонізації. За словами Гомі Бгабги, «вивчення світової літератури могло б стати дослідженням того, як культури пізнають себе через свої проєкції "іншості"» [6, с. 17].

Яскравим прикладом такого цивілізаційного діалогу є полеміка між творами Джозефа Конрада та Чинуа Ачебе. Конрад, один із перших письменників, які художньо досліджували багатополярний світ, у своєму романі «Серце темряви» (1899) традиційно вважається критиком колоніалізму. Однак Ачебе у своєму есе «Образ Африки: расизм у «Серці темряви» Конрада» (1975) звинувачує Конрада в расизмі, наголошуючи: «Джозеф Конрад був запеклим расистом»

[3, с. 12]. У відповідь на це Ачебе у романі «І прийшло знищення» (1958) представляє складний і багатогранний портрет однієї з африканських цивілізацій, розкриваючи її внутрішню логіку, традиції та цінності. Таким чином, діалог між цими текстами ілюструє, як література може ставати простором переосмислення колоніальних і постколоніальних реалій.

Едвард Саїд, який є основоположником постколоніальної теорії, у своїй фундаментальній праці «Орієнталізм» (1978) зосереджує критичний аналіз на деконструкції усталених бінарних опозицій, зокрема протиставлення «Захід – Схід». Важливим методологічним принципом у нього є міждисциплінарний підхід. Саїд стверджує, що «вивчення людини і суспільства – чи то Сходу, чи ні – найкраще проводити у широкому полі всіх гуманітарних наук <...> вчені є критичними читачами і студентами того, що відбувається в інших галузях» [11, с. 327]. У відповідь на концепцію орієнталізму розвинулася концепція «оксиденталізму» – критичного погляду на сучасну західну цивілізацію з позиції Сходу. Одними з найвідоміших авторів, які працювали над цією темою, є Авішай Маргаліт і Ієн Бурума.

У літературному дискурсі XXI століття метамодернізм, що прийшов на зміну постмодернізму, перебуває в процесі активної інституалізації та пропонує нові підходи до осмислення цивілізаційних викликів сучасності. В центрі метамодерністської рефлексії постають екологічні виклики технократичної цивілізації, пошук нової етики в постгуманному світі та спроби відновлення втраченого зв'язку між природою і цивілізацією. Особливе місце в цьому контексті належить урбаністичній тематиці: сучасна література досліджує місто як палімпсест культурних значень та соціальних практик, де міський простір стає метафорою цивілізаційної кризи та місцем зіткнення різних культурних парадигм. Така переорієнтація літературного дискурсу відображає прагнення переосмислити гуманістичні цінності в умовах стрімкого технологічного розвитку та актуальних екологічних загроз.

З окресленої перспективи, Мартін Еміс належить до найбільш впливових британських письменників сучасності, чия творчість пропонує глибокий аналіз цивілізаційних процесів кінця XX – початку XXI століття. У своїх творах він розглядає різноманітні аспекти сучасної цивілізації, її суперечності та культурні наслідки, зокрема, сучасне місто як центр цивілізації та зіткнення Західної і Східної мегацивілізацій.

Еміс використовує постмодерністські наративні стратегії для осмислення культурних і цивілізаційних протиріч, що дає змогу

йому піддавати сумніву традиційні наративи і розкривати складність сучасного світу. Його звернення до іронії, сарказму і деконструкції уможливлює критичне переосмислення цивілізаційних конфліктів. Можливим шляхом подолання цих протистоянь, на думку Еміса, є розвиток «видової свідомості»: «Нашим найкращим призначенням як планетарних співжителів є розвиток того, що називають «видовою свідомістю», щось, що перевищує націоналізм, блоки, релігії, етнічність» [5, с. 12].

У романі «Лондонські поля» (1989) Еміс створює складну картину урбаністичної цивілізації кінця XX століття. Письменник досліджує місто як простір, де переплітаються різні соціальні та культурні наративи. Лондон у романі постає не просто тлом подій, а повноцінним учасником наративу, втілюючи протиріччя сучасної цивілізації.

У романі «Гроші» (1984) письменник досліджує вплив фінансового капіталізму на трансформацію культурних цінностей. Головний герой втілює моральну деградацію суспільства споживання: «Кімнати діляться, кімнати множаться. Будинки розщеплюються, будинки нашаровуються втричі. Люди також подвоюються, діляться, розщеплюються» [4, с. 63]. Також у багатьох романах письменник досліджує такі аспекти цивілізаційної кризи, як моральна деградація суспільства споживання, криза традиційних цінностей та інститутів, проблема насильства в сучасній культурі, трансформація міжособистісних відносин в умовах технологічного розвитку.

Особливе місце у творчості Еміса посідає проблема взаємодії між Західною та Східною цивілізаціями, найповніше розкрита у збірці статей і коротких оповідань «Другий літак: 11 вересня: 2001–2007» (2008). Цей твір, що належить до художнього феномену «пост-9/11» літератури, пропонує глибокий аналіз трагедії 11 вересня та наступної «Війни з терором». Письменник критично переосмислює як ісламістський фундаменталізм, так і західний культурний релятивізм, наголошуючи на необхідності захисту ключових цінностей сучасної демократії: свободи слова, гендерної рівності, відокремлення релігії від держави. Водночас він уникає спрощеного протиставлення «прогресивного Заходу» і «відсталого Сходу», показуючи складність та неоднозначність цивілізаційних взаємодій у глобалізованому світі. Еміс вважав, що трагедія 11 вересня дала можливість переглянути усталені погляди і підходи західної цивілізації: «Багато з нашого аналізу, можливо, було цілком недоречним, тому що ми постійно намагаємося тлумачити ісламізм з точки зору раціонального» [5, с. 86]. На думку письменника, для розуміння цивілізаційних конфліктів необхідно вийти за межі суто раціонального дискурсу та врахувати культурно-психологічні аспекти протистояння.

У пізніх творах Еміса, зокрема в романі «Зона інтересу» (2014), присвяченому темі Голокосту, моральна проблематика набуває екзистенційного виміру. Письменник досліджує феномен радикального зла та його вплив на європейську цивілізаційну свідомість. Зображуючи повсякденне життя нацистських офіцерів та їхніх родин поблизу концтабору Аушвіц, Еміс показує, як морально монструозні дії можуть поєднуватися з буденною нормальністю, створюючи моторошну картину банальності зла.

Таким чином, моральна проблематика у творчості Еміса нерозривно пов'язана з діагностикою цивілізаційної кризи. Письменник досліджує такі феномени як споживацтво, комодифікація людських відносин, культурне насильство, релігійний фундаменталізм та моральний релятивізм, показуючи їхній деструктивний вплив на людську суб'єктивність та соціальні зв'язки. Особливої уваги заслуговує дослідження Емісом феномену радикального зла та його впливу на сучасну цивілізаційну свідомість.

Висновки з дослідження. Проведене дослідження концепту «цивілізація» в гуманітарних науках та літературознавстві крізь призму творчості Мартіна Еміса дає підстави зробити низку важливих висновків. По-перше, спостерігається суттєва трансформація розуміння цього поняття – від лінійної моделі прогресу до складної багатовимірної системи взаємодій. По-друге, «цивілізаційні студії» як міждисциплінарний напрям створюють продуктивну методологічну базу для аналізу культурних процесів у їхній динаміці та взаємозв'язку. По-третє, художня література, зокрема творчість Еміса, пропонує унікальні моделі осмислення цивілізаційних трансформацій сучасності. Його твори демонструють, як літературна творчість може стати інструментом глибокого аналізу цивілізаційних процесів та їхнього впливу на людську свідомість і культуру.

Поточне дослідження відкриває перспективи для подальших розвідок у декількох напрямках. Продуктивним видається поглиблене вивчення репрезентації міжцивілізаційних взаємодій у сучасній британській літературі, зокрема у творчості таких авторів як Салман Рушді, Зеді Сміт, Кадзуо Ішігуро. Це дасть змогу розширити розуміння способів художнього осмислення цивілізаційних процесів у літературі глобалізованого світу. Ще одним перспективним напрямком є дослідження впливу цифрової революції на трансформацію цивілізаційних парадигм та їхню художню репрезентацію в сучасній літературі. Твори Еміса, хоча й торкаються проблематики інформаційного суспільства, не повністю відображають радикальні зміни, пов'язані з цифровізацією всіх сфер життя, що стала визначальною характеристикою цивілізаційного розвитку початку XXI століття.

Таким чином, дослідження концепту «цивілізація» в гуманітарних науках та літературознавстві не лише розширює наше розуміння творчого доробку цього визначного британського письменника, а й збагачує методологічний інструментарій для аналізу складних цивілізаційних процесів сучасності та їхньої художньої репрезентації в літературі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандровська О. Т. Модернізм між минулим і майбутнім: антропологічний дискурс англійського роману. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. 444 с.
2. Кримський С.Б., Павленко Ю.В. Цивілізаційний розвиток людства. Київ: Фенікс, 2007. 316 с.
3. Achebe C. An image of Africa: Racism in Conrad's Heart of Darkness. Research in African Literatures, Vol. 9, № 1, 1978. P. 1–15.
4. Amis M. Money. London: Penguin Books, 1985. 394 p.
5. Amis M. The second plane: September 11: 2001–2007. London: Jonathan Cape, 2008. 224 p.
6. Bhabha H. The location of culture. London: Routledge, 2004. 440 p.
7. Braudel F. A history of civilizations. London: Penguin Books, 1995. 600 p.
8. Burke P. Cultural history and civilization studies. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. 312 p.
9. Huntington S. P. The clash of civilizations and the remaking of world order. New York: Simon & Schuster, 2011. 368 p.
10. Jameson F. Archaeologies of the future: The desire called utopia and other science fictions. London: Verso, 2007. 431 p.
11. Said E. W. Orientalism. London: Penguin Modern Classics, 2003. 396 p.
12. Spengler O. The decline of the West. Oxford: Oxford University Press, 1991. 414 p.
13. Toynbee A. [Quote]. Reader's Digest. Vol. 73, № 438, 1958.
14. Wallerstein I. World-systems analysis: An introduction. Durham: Duke University Press, 2004. 128 p.

УДК 821(366)(045)
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.285-295

Наталя Іваницька,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри іноземної філології та перекладу,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
https://orcid.org/0000-0002-9925-1285
м. Вінниця, Україна

Лілія Терещенко,
кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри іноземної філології та перекладу,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
https://orcid.org/0000-0002-2774-8540
м. Вінниця, Україна

Корпусний підхід до виявлення фокалізаторів у романі Айріс Мердок «Пора Янголів»

A corpus approach to identifying focalizers in Iris Murdoch's novel "The Time of Angels"

Анотація. *У статті розглядається роль дієслів сприйняття (verba sentiendi) як ключових маркерів фокалізації у художньому тексті. Не зважаючи на те, що дослідники вказують на різні маркери фокалізації, вони досить одностайні у визначення дієслів verba sentiendi як важливих засобів конструювання фокалізації в художньому творі. За допомогою корпусного менеджера LancsBox було проведено аналіз частоти слововживань дієслів в романі Айріс Мердок «Пора янголів», виділено 13 найпоширеніших дієслів сприйняття, розподілено їх на 4 мікрокатегорії. Отриманий дані були застосовані для порівняння частотності слововживань зазначеної категорії дієслів у творах ще двох британських авторок та із загальним корпусом художньої літератури у BNC2014. У романі Айріс Мердок найпоширенішими дієсловами сприйняття були лексеми, що належать до категорії «розумова діяльність», а саме think, know, suppose, understand, believe, mean, а також група дієслів перцепції (see, hear). Другою за чисельністю стала категорія дієслів на позначення психо-емоційного стану (feel, want, seem). Відносно поширеними виявились дієслова to love та to like, що належать до категорії «ставлення». Саме ці дієслова є досить поширеними як у художній літературі в цілому, так і в творах інших авторів, яким також властива варіабельна фокалізація. Однак у кожному випадку відмічаємо особливості переважання певних дієслів, що може бути співвіднесене із сюжетом*

твору. Глибший інтерпретаційний та семантичний аналіз розділів роману Айріс Мердок показав, що не всі дієслова сприйняття представляють саме ментальний простір фокалізатора, але їх переважна більшість (>50%) прямо стосується перспективи конкретного персонажа-фокалізатора. Ці дієслова не лише допомагають визначити, хто є фокалізатором, а й створюють ефект занурення читача в суб'єктивне сприйняття подій персонажем, активізуючи його роль у конструюванні смислу подій.

Ключові слова: *Айріс Мердок, дієслова сприйняття, корпус, наративні маркери, фокалізація, художній текст*

Summary. *The article examines the role of verba sentiendi as key markers of focalization in a fiction text. Despite the fact that researchers point to different markers of focalization, they are quite unanimous in identifying verba sentiendi as an important means of constructing perspective in a literary work. Using the LancsBox corpus manager, we analysed the frequency of verb occurrences in Iris Murdoch's novel The Time of the Angels, identified 13 most common verbs of perception, and divided them into 4 micro categories. The obtained data were used to compare the frequency of word usage of this category of verbs in the works of two other British authors and with the general corpus of fiction in BNC2014. In Iris Murdoch's novel, the most common verbs of perception were lexemes belonging to the category of "mental activity", namely think, know, suppose, understand, believe, mean, as well as a group of perception verbs (see, hear). The second largest category was verbs denoting psycho-emotional states (feel, want, seem). The verbs to love and to like, which belong to the category of attitude, were relatively common. These verbs are quite common both in fiction in general and in the works of other authors, which are also characterized by variable focusing. However, in each case, we note the peculiarities of the prevalence of certain verbs, which can be correlated with the plot of the novel. A deeper interpretive and semantic analysis of the chapters of Iris Murdoch's novel showed that not all verbs of perception represent the mental space of the focalizer, but the vast majority of them (>50%) directly relate to the perspective of a particular focalizing character. These verbs not only help to determine who the focalizer is but also create the effect of immersing the reader in the character's subjective perception of events, activating his/her role in constructing the meaning of events.*

Key words: *Iris Murdoch, verba sentiendi, corpus, narrative markers, focalization, literary text.*

Вступ. Фокалізація – ключове поняття для наратології – виходить далеко за межі звичайного зорового сприйняття і охоплює різні види перцепції та когнітивної діяльності, згадані у художньому творі. Після конструктивної критики і влучних пропозицій, зазначених у роботах Ш. Ріммон-Кенан [10] та Д. Германа [7], термін «фокалізація», запропонований Ж. Женеттом [6], набув уточнення та сучасного трактування, замінивши поняття «точки зору», «погляду», «знання», «поля» тощо.

В. Шмід трактує фокалізацію як утворений зовнішніми та внутрішніми факторами вузол умов, що впливають на сприйняття і

передачу подій у художньому тексті. Художня інформація, відома авторові, не підлягає вербальному оформленню, поки наративний матеріал не стає об'єктом чийогось «погляду». Повідомлення виникають лише з відбором окремих елементів із безмежної кількості характеристик, притаманних подіям. Такий відбір завжди послуговується певною точкою зору [11, с. 121].

Оскільки існує істотна різниця між тим, хто розповідає про події, і тим, хто їх бачить і сприймає, Ш. Ріммон-Кенан наголошує на різниці між нарацією та фокалізацією, вказуючи, що рефлексія та сприйняття подій розгортається в свідомості певного персонажа і лише передається наратором, який може ніяким чином не ідентифікувати себе в тексті [10, с. 72–73]. Коли змінюється фокалізація, змінюється не нарація, змінюється саме кут зору, з якого спостерігаються події роману, адже все побачене далі вербалізується наратором.

Відповідно фокалізація буває усталеною або змінною чи варіабельною, тобто відноситься не до одного персонажа, а декількох, чи періодично переходить від одного фокалізатора до іншого, що й визначає багаторівневість та різноманітність форм перцепції в художньому тексті. Перехід від одного фокалізатора до іншого нерідко відбувається без будь-яких формальних змін у наративному плані, що можу суттєво спантеличувати читачів та ускладнює процес інтерпретації.

Зазначимо, що «точка зору» або «перспектива» є базовою характеристикою ментальної діяльності, а отже, «строго кажучи, жодне речення в будь-якому дискурсі не є вільним від певного ступеня перспективізації» (у сенсі судження людини чи фокусу концептуалізації) [13]. Фокалізація запрошує читачів до конструювання ментальних просторів, як певних концептуальних утворень, що зазвичай формуються навколо центральної точки орієнтації та свідомості [5].

Для визначення фокалізатора до уваги беруться чотири плани фокалізації – просторовий, часовий, психологічний та ідеологічний. При цьому дослідники пропонують низку вербальних маркерів, включаючи дейктичні, референційні та синтаксичні, а також лексику, що належить до декількох видів граматичних та семантичних груп. Ш. Ріммон-Кенан вказує на такі вербальні сигнали фокалізації, як вибір номінації персонажа, темпоральна та когнітивна дистанція, а також емоційно забарвлені вислови [10]. Д. Герман звертає увагу на оцінну лексику, особові / безособові займенники, артиклі, минулий час дієслів, маркований синтаксис (спрощені чи навпаки ускладнені речення) і наявність дієслів сприйняття, пізнання та емоційної реакції (наприклад, *seemed to speak*, *felt*) [7].

Для розпізнавання фокалізатора М. Шорт [12] виділяє сім маркерів точки зору, зокрема: дейксис (часовий, просторовий, соціальний), оцінні вислови, схема-орієнтовану лексику, психологічну послідовність, референційні показники, а також дієслова сприйняття та пізнання, «фактологічні» дієслова та прислівники. Р. Мак-Каллум теж наголошує на важливості дієслів сприйняття (на зразок, *saw, looked*), часових формах дієслів, емотивній лексиці, непрямій та невласне прямій мові тощо [8]. Як бачимо, поряд з дейктичними маркерами фокалізації, типово зазначаються емоційно забарвлена лексика та дієслова сприйняття та мислення, які можуть виступають важливими показниками «точки зору», оскільки їх використання вказує на процес сприйняття та інтерпретації події.

П. Вензель вказує, що конструювання відповідного ментального простору фокалізатора ґрунтується не лише на таких експліцитних маркерах, як особисті або присвійні займенники, маркери просторового та темпорального дейксису, але й на лексико-граматичних та стилістичних «фактори впливу», які можуть розширити сконструйований ментальний простір. Сюди відносять питальні та модальні конструкції, вигуки, незвичні метафори та порівняння, а також дієслова сприйняття [13].

І. Бехта залучив аналіз дієслів сприйняття та дієслів мовлення для виявлення особливостей зовнішньої та внутрішньої фокалізації у творчості Анджели Картер. При цьому дослідник виділив три категорії verba sentiendi (вираження поглядів і думок, відчуттів та сприйняття, почуттів та емоцій) і виявив значне переважання саме першої категорії (вираження думки), що на думку автора, прямо пов'язане з характеристиками персонажа [4].

Залучення сучасних методів дослідження, зокрема і корпусного підходу до аналізу літературних творів, може допомогти перевірити достовірність висунутих припущень щодо можливості ідентифікації фокалізаторів за допомогою низки текстових маркерів, зокрема саме дієслів сприйняття.

Мета дослідження – провести аналіз вживання дієслів сприйняття та мислення як маркерів варіабельної фокалізації на матеріалі роману Айріс Мердок «Пора янголів».

Методологія та методи дослідження. Дослідження було проведено у декілька етапів за допомогою методів корпусної лінгвістики, семантичного, наративного та інтерпретаційного аналізів. За допомогою корпусного менеджера LancsBox було проведено аналіз частоти слововживань дієслів в романі Айріс Мердок «Пора янголів» [9]. Аналіз семантики дієслів дозволив відібрати з отриманого списку дієслова сприйняття та мислення, частота вживання яких ста-

новила не менше 50 на увесь текст. Отримані дані були застосовані для порівняння частотності слововживань зазначеної категорії дієслів у творах ще двох британських авторок – Джейн Остин «Чуття і чутливість» [3] та Вірджинії Вульф «Місіс Делловей» [14] – для яких також характерна змінна фокалізація, а також зіставити дані із загальним корпусом художньої літератури у BNC2014.

На наступному етапі за допомогою наративного та інтерпретаційного аналізів було встановлено, хто є фокалізаторами у романі Айріс Мердок «Пора янголів» та які фрагменти тексту співвідносяться із кожним з чотирьох фокалізаторів. Відповідно, укладено чотири корпуси текстових фрагментів, які представляють чотири «точки зору» в усьому романі. Було проаналізовано частотність вживання виявлених дієслів сприйняття у окремих корпусах для кожного з чотирьох фокалізаторів, а також за допомогою інструменту Plot корпусного менеджера AntConc виявлено дисперсію відповідних дієслів у тексті. Отримані конкорданси були проаналізовані вручну для виявлення тих прикладів слововживань, які безпосередньо стосувались фокалізатора, і тих, які стосувались інших персонажів. Зрештою було підведено кількісні підрахунки щодо частоти маркування фокалізатора саме дієсловами сприйняття та мислення, зокрема у випадку варіабельної фокалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Айріс Мердок – одна зі найскладніших фігур у післявоєнній англійській літературі. У її творах поєднується потужна оповідна енергія, комічне і трагічне, гротеск і в той же час буденна життєва конкретика. Художньому стилю письменниці властивий витончений психологізм, тяжіння до ексцентричних характерів, сатири, емоційної напруги і тонкої лірики. Авторка показує різноманітність та амбівалентність людських характерів, гостроту їх поривань, прагнень та суб'єктивного сприйняття оточення, нерідко вдаючись до різних наративних стратегій, а також поєднання зовнішньої та внутрішньої фокалізації з метою досягнення ефекту таємничості та емоційної напруги, а також залучення читачів до активного філософсько-інтелектуального діалогу [2].

У романі «Пора янголів» події представляються з точки зору чотирьох персонажів – Маркуса Фішера, Мюріел Фішер, Петті О'Дріскол та Юджина Пєшкова, тоді як постаті Карела та Елізабет Фішер залишаються прихованими, оскільки їхня свідомість закрита від читача. Зміна фокалізатора відбувається в кожному розділі, більша частина з яких починається з безпосередньої згадки в діалозі імені персонажа, чий погляд на події буде представлений. Варіабельна фокалізація робить твір динамічним, дозволяє зануритись у свідомість або

життєвий досвід героїв, але з іншого боку, утримує читача в певній невизначеності, залучає до поступового збирання фрагментів інформації та розплутання сюжетної «інтриги» – інцесту між «прихованими» персонажами.

Інтерес до дієслів як маркерів фокалізації пов'язаний насамперед з роллю дієслів як організуючих елементів висловлення, а також властивостями самих дієслів, які через конфігурації семного складу, нерідко передбачають орієнтацію на субстанційні параметри самої ситуації [1]. Зважаючи на розмаїття класифікацій дієслів, зосередимо увагу лише на функціонально-семантичній. Дієслова категорії сприйняття відносимо до мікрокатегорії «розумова діяльність», яка поділяється на перцепивний та мисленнєвий складники, та мікрокатегорій «психо-емоційний стан» і «ставлення» [1].

За результатами аналізу частотності слововживань у романі Айріс Мердок було виявлено, що найпоширенішими дієсловами сприйняття, які зустрілися у тексті щонайменше 50 разів, були наступні: *see* (39,25 випадків слововживань на 10 тис. токенів), *think* (36,36), *know* (34,34), *feel* (25,54), *seem* (22,90), *want* (16,10), *hear* (10,19), *love* (10,06), *mean* (7,55), *suppose* (7,42), *believe* (7,17), *liked* (7,17), *understand* (7,04). Аналіз зазначених лексем виявив, що майже всі вони (окрім дієслів *seem* та *mean*) відносяться до ядерних зон відповідних мікрокатегорій, тобто є типовими формами вираження перцептивних, мисленнєвих, психо-емоційних дій та станів. Найпоширенішою виявилась мікрокатегорія «розумова діяльність» (разом частотність випадків слововживань становила 149,32 на 10 тис. токенів), в складі якої виділилась найчисельніше група дієслів мислення (*think, know, suppose, understand, believe, mean*) – 99,88 на 10 тис., а також група дієслів перцепції (*see, hear*) – 49,44 на 10 тис. Другою за чисельністю стала мікрокатегорія дієслів на позначення психо-емоційного стану (*feel, want, seem*) – 64,54 на 10 тис. токенів. Зрештою до останньої мікрокатегорії «ставлення» потрапили лексеми *to love* та *to like* – 17,23 слововживань на 10 тис.

Відтак найрізноманітніше і найчастіше в романі «Пора янголів» представлене мислення персонажів, що дозволяє описати їхні дії, спрямовані на зіставлення явищ об'єктивної дійсності, побудову умовиводів, отримання знань та формування на цій основі певних висновків. Типовою конкретизацію перцептивної діяльності фокалізаторів виявились процеси зорового та слухового сприймання об'єктів. Група дієслів психо-емоційного стану як стилістично й семантично багата категорія має потужні можливості для відображення розмаїття станів, емоцій та афектів. Однак у тексті роману превалювала узагальнююча лексема *to feel*, що може бути пов'язано з нездат-

ністю англійської мови «одієслівити» більшість психо-емоційних станів через виразну схильність до аналітичного творення лексем, у межах якого необхідно брати до уваги біноми на зразок: *to get bored, to be nervous, to feel grief* тощо. Категорія дієслів «ставлення» представлена в тексті роману не лише дієсловами *to love* і *to like*, але й зокрема *to hate*, яке однак виявилось набагато менш розповсюдженим (2,64 випадків на 10 тис.), що дозволяє говорити про позитивну спрямованість фокалізаторів щодо інших осіб чи предметів (об'єктів ставлення), або принаймні відсутність категорично негативного ставлення, що відповідає сюжету роману, який насамперед досліджує розмаїття і глибину людської любові.

Зіставний аналіз розповсюдженості дієслів сприйняття у романі Айріс Мердок із загальним корпусом художньої літератури (BNC 2014), а також двома творами інших британських авторок («Чуття і чутливість» Дж. Остин, «Місіс Делловей» В. Вульф), які характеризуються змінною фокалізацією, представлено на рисунку 1.

Загалом можна констатувати, що розподіл дієслів сприйняття в зазначених творах відповідає загальним тенденціям у художній літературі, із переважанням дієслів *know, think, see, feel*, які вочевидь найчастіше використовуються для конструювання ментального простору персонажа. При цьому у творах зі змінною або варіабельною фокалізацією з'являються і атипові частотності: у творі «Місіс Делловей» – *think* та *like,* у романі «Чуття і чутливість» – *hear* та *believe*. Роман «Пора янголів» має підвищену частоту вживання дієслів *see*,

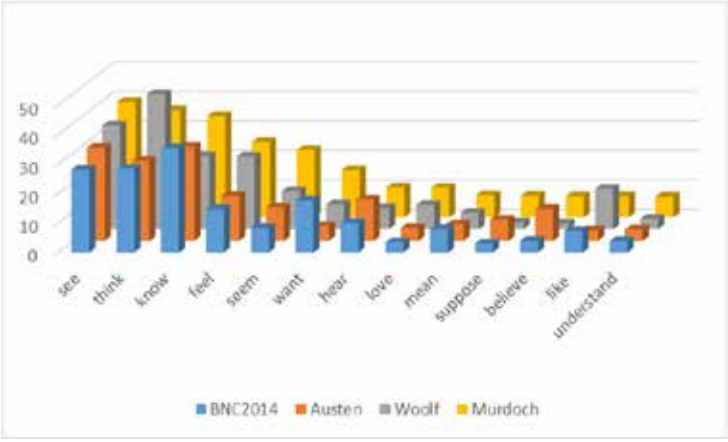

Рис. 1. Частотність дієслів сприйняття у романах А. Мердок, Дж. Остин, В. Вульф та BNC2014

think, *know*, *seem*, *want*, *love*, *suppose*, *believe*, *understand*, що може свідчити про свідомі спроби Айріс Мердок більш детально маркувати аж чотирьох фокалізаторів у творі, адже у ході розвитку сюжету читачеві потрібно швидко ідентифікувати кожного з них.

Розподіл тексту роману «Пора янголів» на окремі корпуси фрагментів, пов'язаних з одним з чотирьох фокалізаторів, дозволив дослідити, чи є розбіжності у частоті вживань дієслів сприйняття для окремого фокалізатора. Спершу було проведено порівняння розділів у цілому, а потім вручну проаналізовано, яка кількість зазначених у конкордансах лексичних одиниць описують саме ментальний простір фокалізатора, а не використовуються іншими персонажами у діалогах.

Аналіз частотності дієслів сприйняття у різних розділах роману загалом підтверджує загальну тенденцію до домінування дієслів *see*, *think*, *know*, *feel*. При цьому можна відмітити певні цікаві деталі. Петті О'Дріскол відомі жахливі секрети родини, а також подробиці життя усіх членів родини, оскільки вона багато років працює у них служницею і є коханкою голови родини Карола Фішера. Недивно, що дієслово *to know* у її розділах зустрічається значно частіше звичайного (47,62 на 10 тис.), а оскільки героїня заплутується у стосунках з двома чоловіками, кожен з яких має ще додаткові стосунки, лексеми *want, love* і *seem* набувають особливої значущості в описі емоційного стану героїв. Персонаж, якому найбільше властиві філо-

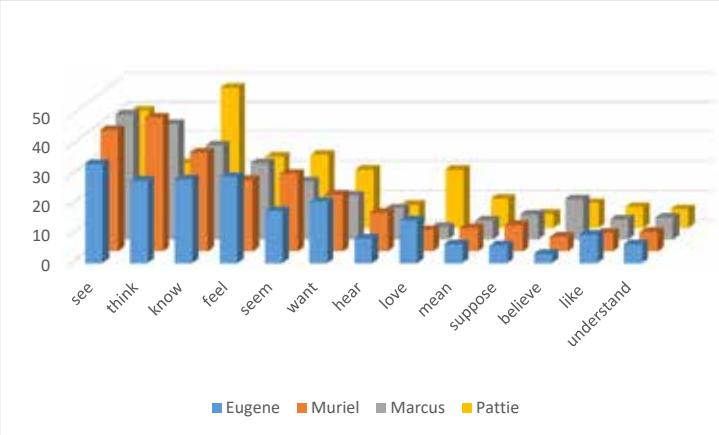

Рис. 2. Частотність дієслів сприйняття у розділах роману «Пора янголів», де фокалізаторами виступають Петті, Маркус, Мюріел та Юджин

софські пошуки і сумніви в своєму призначенні – Маркус Фішер. Його розділи досить помітно рясніють дієсловами *think* та *believe*. Раціональна Мюріел намагається зрозуміти оточуючих, їхні почуття, не підозрюючи, що діставшись до істини вона зруйнує все. Відповідно відмічаємо більшу концентрацію слів *think* та *seem*. Зрештою, невиразний, тихий, неосудливий Юджин мало цікавиться рештою персонажів, намагаючись побудувати особисте щастя з Петті, що спонукає фокусуватись на почуттях та бажаннях (відповідно зростає чисельність дієслів *love*, *like*, *want*).

Перевірка співвідношення кожного конкретного випадку вживання дієслова сприйняття для опису ментального простору фокалізатора та загального числа слововживань була здійснена вручну на основі конкордансів, укладених на матеріалі 16 глав роману – по 4 глави для кожного фокалізатора, щоб забезпечити приблизно однаковий обсяг тексту для аналізу. Результати представлені в абсолютних величинах; усі випадки, в яких кількість вжитих словоформ на позначення ментального простору фокалізатора вища за 50% усіх вжитих словоформ, позначено за допомогою * (таблиця 1).

Отже, у переважній своїй більшості дієслова сприйняття, незалежно від категорії, передають в тексті саме ментальний стан фокалізатора, особливо дієслова *feel* та *hear*, які майже завжди в романі «Пора янголів» відображають емоційний стан та слухову перцепцію саме того персонажа, чия точка зору представлена у розділі.

Розбіжність у чисельності слововживань деяких поширених дієслів сприйняття може бути пов'язана з тим фактом, що конкорданси укладались на основі граматичної розмітки, а значить «домішались» випадки полісемії та омонімії. Зокрема, дієслово *to see* неодноразово використовувалось у тексті за значенням «зустрітись, побачитись» і «розуміти», а не «бачити», наприклад: *"I wonder if I could* ***see*** *the new Rector?" "I'm afraid the Rector is not* ***seeing*** *anybody at present." "I'd only keep him for a moment. You* ***see****, actually –"* [9, с. 3]. Крім того, свій вплив мало діалогічне мовлення, в якому зустрілись мовні кліше *I think*, *I mean* ("*Oh, just that* ***I think*** *it's an unhealthy friendship. They ought to see more young men*."; "*I prefer older men.* ***I mean****, a good deal older than myself*."). Проте навіть з подібними застереженнями ми відзначаємо суттєве превалювання у прикладах саме перцепції певного персонажа-фокалізатора, особливо за умов використання дієслів у минулому часі: *Pattie's gloved hand touched the corner where the concrete met the brick and she* ***saw*** *a shape to her right which she* ***knew*** *must be the tower built by Christopher Wren* [9, с. 8].

Висновки з дослідження. Не зважаючи на те, що дослідники вказують на різні маркери фокалізації, вони досить одностайні у визна-

Таблиця 1

Співвідношення випадків вживання дієслів сприйняття на позначення ментального простору фокалізатора та їх загальної кількості

Дієслова сприйняття	Петті		Мюріел		Маркус		Юджин	
	Ментальний простір фок.	Загальна кількість	Ментальний простір фок.	Загальна кількість	Ментальний простір фок.	Загальна кількість	Ментальний простір фок.	Загальна кількість
See	**26***	44	**47***	70	**43***	55	**34***	46
Think	**15***	23	**54***	60	**29***	43	**33***	41
Know	**33***	51	**28***	53	**21***	37	**17***	34
Feel	**22***	26	**32***	34	**26***	27	**41***	45
Seem	**23***	29	**29***	36	**21***	32	**17***	24
Love	**4***	6	**13**	31	**3***	5	**20***	28
Want	1	7	**15***	24	**8***	9	**19***	29
Hear	**4***	7	**13***	15	**11***	14	7*	11
Suppose	**3***	4	**10***	16	**6***	9	7*	8
Understand	**3***	4	**1***	2	**5***	7	0	0
Mean	**4***	8	4	11	**8***	8	3	8
Like	3	8	**4***	8	7*	11	**10***	15
Believe	**4***	7	**5***	7	**9***	14	**3***	5

чення дієслів *verba sentiendi* як важливих засобів конструювання фокалізації в художньому творі. У романі Айріс Мердок найпоширенішими дієсловами сприйняття були лексеми, що належать до категорії «розумова діяльність», а саме *think, know, suppose, understand, believe, mean*, а також група дієслів перцепції (*see, hear*). Другою за чисельністю стала категорія дієслів на позначення психо-емоційного стану (*feel, want, seem*). Відносно поширеними виявились дієслова *to love* та *to like*, що належать до категорії «ставлення». Саме ці дієслова є досить поширеними як у художній літературі в цілому, так і в творах інших авторів, яким також властива варіабельна фокалізація. Однак у кожному випадку відмічаємо особливості переважання певних дієслів, що може бути співвіднесене із сюжетом твору. Глибший інтерпретаційний та семантичний аналіз 16 розділів роману Айріс Мердок показав, що не всі дієслова сприйняття представляють саме ментальний прості фокалізатора, але їх переважна більшість (>50%) прямо стосується перспективи конкретного персонажа-фокалізатора. Ці дієслова не лише допомагають визначити, хто є фокалізатором, а й створюють ефект занурення читача в суб'єк-

тивне сприйняття подій персонажем. Подальші дослідження можуть зосередитися на аналізі використання цих дієслів у різних часових формах, на дослідженні аналітичних форм дієслів-біномів психоемоційного стану та вивченні оцінної лексики як маркерів фокалізації в художньому тексті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іваницька Н.Б. Дієслівні системи української та англійської мов: парадигматика і синтагматика: монографія. Вінниця: СПД Главацька, 2011. 636 с.
2. Терещенко Л.Я. Антропонімікон художнього твору як вияв наративного плану автора. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Філологічні науки,* 2020. 1 (II). С. 160–166. https://doi.org/10.26661/2414-9594-2020-1-2-22 .
3. Austen J. Sense and Sensibility. HarperCollins Publishers, 2017. 368 p.
4. Bekhta I. Quantifying verbal semantics: a computer-based discourse analysis of verba sentiendi vs. verba dicendi in Angela Carter's fiction. *COLINS-2024: 8th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems*, 2024. P. 12–13.
5. Dancygier B. Fictive Deixis, Direct Discourse, and Viewpoint Networks. *Frontiers in Communication.* 2021. № 6. P. 1–16. https://doi.org/10.3389/fcomm.2021.624334.
6. Genette G. *Narrative Discourse Revisited*. Trans. Jane Lewin. Ithaca: Cornell UP, 1988.
7. Herman D. *Story Logic: Problems and Possibilities of Narrative*. Lincoln: University of Nebraska, 2002.
8. McCallum R. *Ideologies of Identity in Adolescent Fiction: The Dialogic Construction of Subjectivity.* New York: Garland, 1999.
9. Murdock I. The Time of the Angels. Vintage Classics, 2002.
10. Rimmon-Kenan S. *Narrative fiction: Contemporary poetics*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2011.
11. Schmid W. *Narratology: An introduction.* Berlin – Boston: De Gruyter, 2010.
12. Short M. Exploring the Language of Poems, Plays and Prose. London: Longman, 1996.
13. Wenzel P. "Less Voice, more Viewpoint" – Towards a Cognitive Reconceptualization of the Centres of Orientation in Poetry. *Journal of Literary Theory*. 2024. Vol. 18 (2). P. 218–237. https://doi.org/10.1515/jlt-2024-2010.
14. Woolf V. Mrs Dalloway. Харків: Folio, 2023.

УДК 821-31.09(410) Гарріс
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.296-308

Тетяна Лях,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних комунікацій,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
https://orcid.org/0000-0002-7913-3468
м. Ужгород, Україна

Метафізика гри в романі Джоан Гарріс «Джентельмени та гравці»

The metaphysics of play in Joan Harris' novel "Gentlemen and players"

Анотація. У статті досліджено шляхи актуалізації гри в романі Джоан Гарріс «Джентельмени та гравці» на рівні поетики, з'ясовано філософську концепцію гри у творі, зокрема в метафізичному та антропологічному аспектах. У філософській думці ХХ століття гру переважно розглядають як феномен, який не піддається раціональному поясненню, як елемент творчості, авторську стратегію. Осмислення цього феномену у контексті буття людини, корелювання гри з уявою, фантазією, свободою оприявнюють метафізичний дискурс гри в романі Джоан Гарріс «Джентельмени та гравці». Героїня роману здійснює ряд убивств, організовуючи при цьому свій світ як захопливу гру, в якій ці вчинки набувають для неї особливого сенсу. Розкриваючи соціальні причини злочину, авторка зосереджується не лише на психологічному аспекті, а й на філософському дискурсі роману, який оприявнюється через феномен гри. Завдяки першоособовій нарації письменниця показує внутрішні переживання Джулії Снайд, її взаємини з іншими персонажами, простежує мотиви, які спонукали дівчину до скоєння злочинів. Сприйняття героїнею гри як буття, її постійна зміна ролей і масок, самоідентифікація через процес гри дають підстави розглядати роман у філософсько-метафізичному дискурсі. Гра передбачає прояв ірраціональних, несвідомих процесів у психіці людини, показує дисбаланс між реальністю і вигадкою в житті героїні. Через гру Джулія Снайд заперечує суспільну регламентацію, прагне свободи, що є виявом трансгресії. Джоан Гарріс відображає свідомість сучасної людини у зв'язку зі світом, простежує процес самоідентифікації героїні, котра самостійно намагається зрозуміти мотиви своїх вчинків. Дослідження дає можливість глибше зрозуміти та інтерпретувати творчість і філософування Джоан Гарріс, окреслює подальше вивчення сучасного роману в міждисциплінарному дискурсі.

Ключові слова: *філософсько-метафізичний дискурс, гра, ідентичність, трансгресія, образ, наратив, метафора, символ, реальність, англійська література.*

Summary. *The article examines the ways of actualising play in Joan Harris's novel "Gentlemen and Players" at the level of poetics and elucidates the philosophical concept of play in the work, particularly in its metaphysical and anthropological aspects. In 20th century philosophical thought, play is often seen as a phenomenon that resists rational explanation, characterised as a creative element and a strategic choice by the author. By exploring play in the context of human existence and linking it to imagination, fantasy, and freedom, we uncover the more profound metaphysical discourse present in Harris's "Gentlemen and Players". The heroine commits a series of murders, organising her world as an exciting game in which these actions acquire a special meaning for her. Revealing the social causes of the crime, the author focuses not only on the psychological aspect but also on the philosophical discourse of the novel, which is shown through the phenomenon of play. The author reveals Julia's inner experiences, relationships with other characters, and the motivations behind her criminal actions through first-person narration. Julia's perception of play as a form of existence, along with her constant role changes and the masks she wears, highlights her self-identification through the game. This perspective allows us to examine the novel within a philosophical and metaphysical framework. The concept of play unveils irrational and unconscious processes within the human psyche and illustrates the imbalance between reality and fiction in Julia's life. Through her engagement in play, Julia rejects societal regulations and seeks freedom, which represents a form of transgression. Joan Harris captures the consciousness of the modern individual about the surrounding world and explores her protagonist's journey of self-discovery as she attempts to understand the motives behind her actions. The study provides an opportunity to more deeply understand and interpret the work of Joan Harris and her philosophising and outlines further analysis of the modern novel in an interdisciplinary discourse.*

Key words: *philosophical and metaphysical discourse, play, identity, transgression, image, narrative, metaphor, symbol, reality, English literature.*

Вступ. Феномен гри є одним із найважливіших у людському бутті, адже охоплює майже всі його сфери, тому має чимало своїх різновидів: «імітаційна, міметична (релігійний ритуал, театр), азартна (спорт, лотерея, карти), продуктивна, що найповніше проявляється на теренах літератури (мистецтва)» [7, с. 238]. Із формальної точки зору гра передбачає наявність правил, певних умов, наявність гравців, засобів гри (суб'єктів і об'єктів) тощо. Літературознавиця Марія Зубрицька, розглядаючи гру як літературно-теоретичну категорію, визначає такі її основні засади: гра як засада художнього комунікування; візія гри з погляду автора і читача; цілі, яких автор прагне досягти за допомогою гри; цілі самої гри та авторських стратегій; відношення гри до усталених літературних конвенцій; межі гри як літературного явища та принципи побудови художнього тексту; гра як органічна складова сприйняття художнього тексту; гра як глибинна властивість мови [5, с. 237–238].

Література XX століття рясніє творами, які спонукають читача вести гру з текстом. Письменники все частіше вдаються до прийомів гри у своїх творах: просторово-часові трансформації, уведення у твір двійника, моделювання вигаданої реальності, карнавалізація, інтертекстуальність, іронія, гротеск тощо (О. Вайлд «Портрет Доріана Грея», Г. Гессе «Гра в бісер», У. Еко «Ім'я троянди», Ф. Дюрренматт «Грек шукає грекиню», В. Шевчук «Кросворд», Ю. Андрухович «Рекреації» та ін.). Належне місце у ряді названих творів займає роман сучасної британської письменниці Джоан Гарріс «Джентельмени та гравці» («Gentlemen and Players»), виданий у 2005 році. Роман визначають як психологічний трилер. Феномен гри оприявнює філософсько-метафізичний дискурс твору, що дає підстави розглядати його в когорті кращих сучасних творів англійської літератури.

Для з'ясування філософії гри в романі важливо простежити ключові аспекти цього феномену, явлені в європейській філософії XX століття. Осмислення гри відбувається ще в добу античності, зокрема у працях Геракліта, Платона, Аристотеля. Феномен гри набуває онтологічного сенсу у європейських філософів XX століття (І. Кант, Ф. Ніцше, О. Шпенглер, Й. Гейзінга, М. Гайдеґґер, Г. Гадамер, Ж. Дельоз, Ж. Бодріяр, М. Фуко та ін.).

Чи не найбільш ґрунтовно розглянув гру і її значення для людства та культури в цілому нідерландський мислитель Й. Гейзінга у своїй праці «Homo Ludens» (1938). Розглядаючи природу гри, дослідник відзначав її ірраціональну природу: «у самій природі грі є щось нематеріальне» [2, с. 7]; «оскільки дійсність гри сягає за межі сфери людського життя, гра не може спиратися на якісь раціональні підвалини» [2, с. 9]; «визнаючи гру, доводиться визнавати й дух, адже, хоч би чим іще була гра, вона не матерія. <…> Гра тільки тоді стає можливою, мисленною і збагненною, коли потік духу розриває всезагальну детермінованість космосу» [2, с. 10].

Як спосіб буття твору мистецтва розглядає гру німецький філософ Й. Г. Гадамер [3, с. 102]. Він осмислює її як онтологічну даність, яка існує сама по собі, а не у зв'язку із суб'єктом, зрештою, сама гра і визначає суб'єкт: «гра має свою власну сутність, незалежну від свідомості тих, хто грає. Гра відбувається й там, навіть переважно й власне там, де тематичні обрії не звужені для-себе-буттям суб'єктивності, й там, де немає суб'єктів, що поводяться по-ігровому» [3, с. 103].

У модернізмі і постмодернізмі відбувається осмислення взаємодії гри і літератури у філософсько-естетичному дискурсі. З позиції деконструкції розглядає гру Ж. Дерріда, який оперує поняттям «віль-

ної гри», яка «означає руйнування присутности» [4, с. 631]. Поле вільної гри – «поле нескінченних заміщень у замкненості скінченного ансамблю. Це поле дозволяє такі нескінченні заміщення тільки тому, що <…> йому чогось бракує, бракує центру, який гальмує і дає підстави для гри зміщень» [4, с. 628].

Крім цього, актуалізувався психологічний підхід до гри. К.-Ґ. Юнґ одним із перших розглянув психологію людини крізь призму різних ролей, які вона грає протягом життя. Учений ототожнював людину з архетипом персони, який відображав зовнішній облік індивіда. Персона представляє маску або роль, яку людина «одягає» на себе в соціальному житті, система пристосування індивіда, яка часто проявляється у професійній сфері, адже особа має своє покликання чи професію [10, с. 221–222].

Пізніше американський психолог і психіатр Е. Берн розробив транзакційний аналіз та теорію психологічних ігор, які впливають на наше спілкування та поведінку і лежать в основі міжособистісних відносин у різних сферах життя. Е. Берн описав Я-стани як послідовні способи мислення, відчуття та поведінку, які виконуються людиною. У кожної людини набір поведінкових схем співвідноситься з певним станом її свідомості. А з іншим психічним станом, часто несумісним із першим, буває пов'язаний вже інший набір схем. Ці відмінності та зміни призводять нас до думки про існування різних станів Я. Людина в соціальній групі в кожний момент часу виявляє один зі станів Я, наприклад, Батька, Дорослого чи Дитини. Люди з різним ступенем готовності можуть переходити з одного стану до іншого [1, с. 34].

Отже, гра проявляється на різних рівнях людського буття, і у філософській думці ХХ століття її розглядають як феномен, який не піддається раціональному поясненню, елемент творчості, авторську стратегію. Осмислення людиною гри у контексті буття, корелювання гри з уявою, фантазією, сприйняття її як свободи вибору, пошуки сенсу гри в самій грі оприявнюють метафізичний дискурс цього феномену, який спостерігаємо в романі Джоан Гарріс «Джентельмени та гравці».

Мета статті – простежити шляхи актуалізації гри в романі Джоан Гарріс «Джентельмени та гравці» на рівні поетики, з'ясувати філософську концепцію гри у творі в метафізичному та антропологічному аспектах.

Методологія та методи дослідження. У ході аналізу застосовано культурно-історичний, типологічний, герменевтичний, психоаналітичний методи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єктом уваги авторки є історія Джулії Снайд, свідомість котрої повністю погли-

нає гра. Письменниця показує поступове внутрішнє потрапляння людини в ігровий дискурс, внаслідок чого відбувається перетворення молодої жінки в убивцю. З одного боку, Джоан Гарріс дотримується західноєвропейського канону романістики, адже її героїня доповнює характери романів XX століття, яким притаманні стани самотності, відчуження від суспільства, яке виявляє до них свою байдужість і жорстокість. З іншого боку, героїня Джоан Гарріс постає перед читачем як егоцентрична особа, яка здійснює ряд убивств, організовуючи при цьому свій світ як захопливу гру, в якій ці вчинки набувають особливого сенсу. Завдяки першоособовій нарації авторка показує мотиви поведінки героїні, її внутрішні переживання, відносини з іншими персонажами, простежує мотиви, які спонукали дівчину до скоєння злочинів. Письменниця виступає свого роду психоаналітиком, адже у ході історії героїні розкриває процес її самопізнання, становлення власного Я. Джоан Гарріс відображає свідомість сучасної людини у зв'язку зі світом, що її оточує, простежує процес самоідентифікації своєї героїні, котра самостійно намагається зрозуміти мотиви і причини своїх вчинків. Цікаво, що в романі відображеноє першоособову нарацію відразу двох персонажів: Джулії Снайд (гравця) та викладача приватної школи «Сент-Освальд» Роя Стрейтлі (джентльмена), що загострює напругу у творі та дає можливість висвітлити мотиви поведінки героїні з різних точок зору.

Гра формує композицію твору. Роман побудовано як шахову партію, яку розігрує Джулія з учнями і викладачами школи «Сент-Освальд». Твір складається з розділів, кожен із яких присвячено певній фігурі або терміну в шахах (Pawn, King, Knight, En passant, Check, Bishop, Queen, Mate), з фігурами співвідносяться персонажі роману, героїня асоціює себе з найсильнішою в шахах – ферзем.

Авторка уводить читача в дискурс гри вже на початку роману, використовуючи епіграф із поезії Роя Гарпера «Коли йде з поля старий гравець у крикет» (When an Old Cricketer Leaves the Crease): "When an old cricketer leaves the crease you never know whether he's gone / If sometimes you're catching a fleeting glimpse of a twelfth man at silly mid-on /And it could be Geoff, and it could be John, with a new-ball sting in his tail /And it could be me and it could be thee". Разом із тим, роман розпочинається ще одним епіграфом – рядками Джефрі Вільямса: "Any skool is a bit of a shambles". Ці два епіграфи, розгортаючи назву твору, наче моделюють на початку твору дві команди цієї гри: гравців, тобто тих, хто грає, і джентельменів – тих, проти кого грають. Ігровий дискурс у романі також увиразнюють елементи обрядовості, карнавалу, під час якого Джулія скоює вбивство. Переживання свого буття як карнавалу, відчуття світу як сцени, де легко

змінити свою роль з учня на вчителя, із вчителя на вбивцю чи крадія, стає для героїні її природним станом.

Розкриваючи соціальні причини злочину героїні, Д. Гарріс зосереджується не лише на психологічному аспекті, а й на філософському дискурсі роману, який оприявнюється через феномен гри. Гра передбачає прояв ірраціональних, несвідомих процесів у психіці людини, показує дисбаланс між реальністю і вигадкою в житті героїні, що веде до ірраціональних мотивів у її поведінці. Сприйняття героїнею гри як буття, її нескінченна зміна ролей і масок, самоідентифікація через процес гри дають підстави розглядати роман у філософсько-метафізичному дискурсі.

Будь-яка гра передбачає набір правил, а на ігровому полі – це ще й певні лінії, кордони чи ворота, за які не можна переступати гравцям. Однак головний принцип гри, яку розпочала героїня, є саме перетин лінії, намагання зайти чим далі за межу дозволеного. Так Джулія заперечує суспільну регламентацію, прагне свободи, що насамперед є виявом трансгресії. Трансгресію розглядають як «долання соціальних меж дозволеного, причиною якого ставало прагнення з'ясувати крайні межі кінцевості, зокрема аналіз переходів "людина – тварина", "життя – смерть (екстаз як її різновид)", "профанне – сакральне", "свято (карнавал) – буденність". Особливе значення надавалося межі як забороні, що передбачає її подолання, тобто трансгресію» [6, с. 52].

У романі «Джентельмени та гравці» гра є виявом трансгресії. З дорослішанням Джулії, межі в її грі наповнюються новим сенсом, а їхній кожний переступ стає для неї новим раундом у грі, життєвим досвідом. Мати залишила родину, і Джулію змалку виховував батько, котрий працював наглядачем у Сент-Освальді. Відтак, дитинство і юність дівчини минає біля омріяної школи, в яку їй ніколи не потрапити. Постійні конфлікти і непорозуміння з боку однокласників та батька стали тим фундаментом, на якому зросло відчуження Джулії: "A solitary child even then; awkward in company; invisible at school" [9, с. 15]. У такій ситуації єдиним способом врятуватися від сумних реалій і розважити себе стає гра.

Вхід до Сент-Освальду із застережливим написом "no trespassers" наче сам спонукав героїню переступити цю межу, дозволити собі цей непослух. Адже Сент-Освальд є символом влади і впливу: "Beyond it, there was Order. There was authority. Any infringement of that order would result in retribution as mysterious as it was terrible. I did not doubt it for a moment; the fact that no details were given merely strengthened the air of menace" [9, с. 17]. Відтак, перетин його кордонів був для Джулії виявом підліткового бунтарства, певної внутрішньої свободи,

що поступово переросло у захопливу гру. Так виявляється одна із сутностей гри, яку Й. Гейзінга означив як свободу: «вона *(гра – Т.Л.)* вільна, вона – сама свобода» [2, с. 15].

Якщо місце дії роману, яким є Сент-Освальд, розглядати в постмодерному дискурсі, то до нього цілком доречним є термін «не-місце» – явище, яке набуває певного сенсу, коли до нього є дотичним суб'єкт як носій свідомості. За словами І. Кропивко, «не-місце як територія, що не закріплена на мапі та слугує для реалізації тимчасових формалізованих зв'язків між людьми (магазини, вокзали тощо) (Марк Ауте). Сюди можемо додати теорію М. Фуко про гетеротопні місця, які водночас існують і не існують у колективній свідомості стандартизованого суспільства. Такими є місця для людей, що перебувають у маргінальних станах: лікарні для хворих, хосписи для тих, хто помирає, тюрми для злочинців тощо. Перебуваючи в цих місцях, люди ніби є в суспільстві й водночас відгороджені від нього» [6, с. 54].

Саме такими, відгородженими від суспільства, є мешканці Сент-Освальда, який постійно потребує жертв: "St Oswald's is always hungry, devouring everything – love, lives, loyalty – without ever sating its interminable appetite" [9, с. 484]. На думку Джулії, саме Сент-Освальд, а не вона, став убивцею двох людей, котрих вона любила понад усе на світі – батька і Леона: "Even then I knew who was responsible. Not Bishop, though he was partly to blame. Not Straitley, not the papers, not even the Head. St Oswald's killed my father, just as surely as St Oswald's killed Leon. St Oswald's, with its bureaucracy, its pride, its blindness, its assumptions. Killed them and digested them without a thought, like a whale sucking up plankton" [9, с. 410–411].

Сент-Освальд стає ігровим полем для Джулії ("It was at this point that St Oswald's became my playground" [9, с. 59]), і водночас він є тим простором, що обмежує рамки гри. За Й. Гейзінгою, "всяка гра відбувається в межах свого ігрового простору <…>. Арена цирку, картярський стіл, чарівне коло, храм, сцена, кіноекран, тенісний корт, приміщення суду тощо – всі вони за формою і функцією є ігрові простори, тобто відчужені місця, відокремлені, обгороджені, освячені території, де діють особливі, власні правила. Все це ніби тимчасові світи серед світу звичайного, створені для відправлення окремого, замкненого в собі дійства" [2, с. 17]. Саме таким раєм, недосяжним і прекрасним, населеним юними богами, постає школа в дитячій уяві Джулії: "But that first forbidden glimpse of St Oswald's seemed like unattainable glory to me then; it was Xanadu, it was Asgard and Babylon all in one. Within its grounds young gods lounged and cavorted" [9, с. 22]. Проте героїня змалку усвідомлювала, що у цій казці для маленької Джулії не було місця ("Beyond that lay a world as strange

and remote in my eyes as Narnia or Oz; a world to which I could never belong" [9, с. 15–16]).

Дівчина починає гостро відчувати свою нерівність із елітарним соціумом та свої мізерні шанси туди потрапити: "I understood then that this was far more than a line in the dirt, after all. It was a barrier no amount of bravado or desire would permit me to cross. I was an intruder; suddenly I felt very conscious of my dirty jeans, my scuffed sneakers, my pinched face and lank hair. I no longer felt like a daring explorer. I had no right to be there. I had become something low, common; a spy, a prowler, a dirty little sneak with hungry eyes and light fingers. Invisible or not, that was how they would always see me. That was what I was" [9, с. 22]. Перетин кордону Сен-Освальду для героїні символізувало нівелювання статусної ієрархії різних груп суспільства. Відтак, героїня починає розглядати як гру саме життя, у якому кожен виконує певну ігрову модель.

Поступове входження героїні в Сент-Освальд все більше поглинало її у гру, адже там діяли свої закони: "It's all too easy to get drawn in, you know; at St Oswald's, different laws apply to those of the world outside. One of these is Time, which passes much faster here than anywhere else" [9, с. 280]. Рефлексія гравця настільки оволоділа Джулією, що змінюється її рольова поведінка. Вона постановила подолати той кордон, перегратися сам Сент-Освальд, навіть порушуючи правила: "So I was an outsider. So what? Any rule can be broken. Trespass, like any crime, goes unpunished when there's no one to see it. Words – however talismanic – are only ever words" [9, с. 22–23]. Жага помсти за себе, за батька, за Леона веде Джулію до скоєння вбивства ("Call it a sacrifice, if you like. A payment in blood" [9, с. 322]). Джулія сприймає вбивство як жертвоприношення, що відповідає, за Й. Гейзінгою, ще одному сенсу гри: "у своїй англосаксонській формі цей корінь (lâc, lâcan) означає, крім "гри", "плигання", "ритмічного руху", ще й "жертву", "жертвоприносини"" [2, с. 52]. Убивство для Джулії є ще однією межею, перетнути яку так само легко, як і кордони Сент-Освальду: "murder is really no big deal. It's just a boundary, meaningless and arbitrary as all others – a line drawn in the dirt" [9, с. 13].

Життя в Сент-Освальді, в якому домінував дух гри ("For most of all, St Oswald's teaches conformity, team spirit; playing the game" [9, с. 336]), сприймається як система ігор і поведінкових сценаріїв. Персонажі роману носять маски і костюми, грають певну роль або навіть декілька: **"**Each school has its own ecosystem and social mix, but the same species tend to predominate everywhere. Suits, of course (more and more of these since the arrival of the New Head – they hunt in packs), and their natural enemy, the Tweed Jacket. <…> Then there's the

Eager Beaver, of which my German colleagues Geoff and Penny Nation are typical specimens, the Jobsworth, who reads the Mirror during Staff Meetings, is rarely seen without a cup of coffee and is always late to lessons, the Low-Fat Yoghurt (invariably female, this beast, and much preoccupied with gossip and dieting), the Jackrabbit of either gender (who bolts down a hole at the first sign of trouble), plus any number of Dragons, Sweeties, Strange Birds, Old Boys, Young Guns and eccentrics of all kinds" [9, c. 38–39].

В ігровому дискурсі з рольовою маскою часто асоціюється образ ляльки. Образ Джулії в романі сприймається як лялька, яку доля викинула на смітник життя: **"**God knows, I tried. There were endless shopping trips; dress fittings; appointments at the beautician's. Any girl would dream of being taken in hand; to be Gigi, to be Eliza, to change from the ugly duckling into the gracious swan. It was my mother's dream, anyway. And she indulged it now; crowing happily over her living doll" [9, c. 444].

Символіка ляльки-маски в романі набуває метафізичного сенсу. Адже у перевдяганні виявляється таємничість гри. Й. Гейзінга відзначав, що «перевдягшись чи сховавшись за маскою, людина "грає" іншу роль, іншу істоту. Вона ж і є ця, інша істота!» [2, с. 20]. Джулія постійно змінює свої рольові маски, щоб досягати своїх цілей, маніпулювати людьми. Скажімо, перед своїми психоаналітиками вона вдає жертву, перед батьком – «свого хлопця», який вгадує і виконує його забаганки: "I had to be what he wanted me to be. And so, in my turn, I worked on my father. I watched football on television; ate fish and chips from newspaper; jettisoned my books; volunteered for every household chore" [9, c. 267]. Проте головною для неї стала маска учня Сент-Освальду, бунтівника і джентльмена водночас, адже це амплуа допомагало безперешкодно блукати коридорами і закутками Сент-Освальду, слухати і підслуховувати, а головне – підтримувати дружбу з Леоном: "Failing that, a St Oswald's boy; a gentleman player, a cricket captain, a boy with the guts to transcend his class and make something of himself, even if it meant leaving his father behind" [9, c. 43].

Після загибелі Леона Джулія скидає вбрання сент-освальдівського учня, і вже приймає інший облік, який відповідає очікуванням її матері, – дівчину з манерами: **"**By that time, though, my transformation was well under way. The ugly duckling had begun to change; and with my mother's help it happened fast. I did not resist it. With Leon dead, Pinchbeck could not hope or wish to survive. I disposed rapidly of my St Oswald's clothes and relied upon my mother to do the rest" [9, c. 408–409]. Зрештою, коли через багато років Джулія знову повертається в Сент-Освальд, щоб зіграти останній раунд і відомстити школі, вона

надягає вже нову маску: “My new persona is likeable without being intrusive; a good listener; precisely the qualities needed in a murderer and a spy” [9, с. 65]. Так гра стає своєрідною формою буття героїні.

Із маскою у філософсько-психологічних концепціях ХХ століття корелює поняття «самості», що передає єство особистості, її самоідентичність. Героїня роману «Джентельмени та гравці» перебуває у внутрішньому конфлікті, адже маски і гра повністю нівелювали її внутрішню суть, відтак, вона почуває себе невидимкою: **“**My favourite was The Invisible Man. Walking along the corridors of St Oswald’s at night, smelling the day’s chalk and the bland lingerings of the kitchen, hearing the dead echoes of happy voices and watching the shadows of the trees fall on to the newly polished floors, I knew exactly, and with a deep ache of longing, how he had felt” [9, с. 64].

Джулія відчуває самотність і тугу, прагне віднайти себе серед фігур на ігровому полі. Тому її головною метою в кінці гри є визнання джентльменами Сент-Освальду її та її перемоги: **“**Now you know me. That’s all I really wanted of you, old man. Respect. Regard. That curious visibility that is the automatic birthright of those living on the other side of the line” [9, с. 481].

За словами Й. Гейзінги, «від дитячих літ і аж до найвищих ступенів культурної діяльності однією з наймогутніших спонук до самовдосконалення як особи, так і соціуму виступає жадоба діставати похвалу й шану за свою перевагу. <…> Аби когось переважити, треба довести свою перевагу; аби заслужити визнання, твоя заслуга має стати для всіх очевидною. А довести перевагу можна тільки в змаганні» [2, с. 76]. Саме таких наслідків своєї гри прагнула героїня роману, адже для неї неприйнятним є те, що ім’я переможця залиться невідомим: «Still, one thing is missing from the victory tableau. My own face. The face of the artist among» [9, с. 335].

Д. Гарріс, творячи образ Джулії, постійно ставить її поряд з іншими персонажами, які або увиразнюють її негативні риси, або навпаки, посилюють позитивні. Так, свій психотип Джулія позиціонує з учнем Сент-Освальду Коліном Найтом: “I can identify with a boy like Knight. Small, lank, inarticulate, an obvious outsider. Shunned by his classmates, not for any question of religion, but for a more basic reason. It isn’t anything he can alter; it’s in the contours of his face, the no-colour of his limp hair, the length of his bones. His family may have money now, but generations of poverty lie bone-deep in him. <…> There is a look in his eyes that – I recognize too well; the wary, resentful look of a boy who has long since stopped trying for acceptance. All he can do is hate” [9, с. 105–106]. Екстраполюючи на нього власні негативні якості, яких вона намагається позбутися, Джулія обирає його своєю жертвою.

Натомість образ Стрейтмена для Джулії є прямо протилежним, вона його позиціонує як ворога, бо вважає, що через нього загинув Леон: “still the same affectations, the gown, the tweed jacket, the Latin phrases. I felt almost fond of him today, as if he were an old uncle I hadn’t seen for years. But I can see him behind his disguise, even if he does not see me. I know my enemy” [9, с. 67]. Водночас вона відчуває до нього глибоку повагу, адже саме він відкрив їй світ знань: “No other teacher has earned my respect <…>. No one else – teacher, parent, analyst – has ever taught me anything worth knowing. Perhaps this is why I let him live. Or perhaps it was to prove to myself that I have finally surpassed my old magister” [9, с. 488]. На знак своєї поваги після завершення гри Джулія дарує йому годинника, що був «з характером», як і вона сама (“the watch is just an ordinary watch, rather old and slightly tarnished, but keeping excellent time in spite of its age and with a face that, if not precisely handsome, is certainly full of character” [9, с. 494]). Джулію і Стрейтмена єднає насамперед Сент-Освальд, їхнє небайдуже ставлення до цієї фортеці знань і вічності, яке в Джулії переростає в ненависть і жагу його руйнації таку ж глибоку, як у Стрейтмена – любов і намагання врятувати Сент-Освальд будь-яким чином.

Однакову кінцівку має історія обох персонажів: вони обоє потрапили в аннали історії Сен-Освальда: Джулія – через гру, що супроводжувалася жертвами і втратами (“She has cut a place for herself in the heart of St Oswald’s; in three months she has become a legend” [9, с. 505], Стрейтмен – через свої видатні заслуги перед учнями і колегами (“when I come back to St Oswald’s I’ll make sure to look for his name on the Honours Board among the Old Centurions. I have a definite feeling it will be there” [9, с. 492].

Перевдягання героїні, зміна її масок виконує важливу роль у антропологічному дискурсі гри в романі, зокрема розгортанні психологічного портрету Джулії. «Гра в іншого» поступово змінюється в позиціонуванні Я до іншого, комунікування з іншим, а відтак і самоусвідомлення, розуміння персонажем власної ідентичності. У філософській думці Інший осмислюється у контексті взаємодії «Я» і «Ти» (Ясперс, Бубер, Левінас), тлумачиться як властивість буденної свідомості, котра сприймає Іншого як річ, видовище, щось відщеплене й відчужене (Барт), як структура поля сприйняття, яка уможливлює вихід за межі власного простору «у не свій» (Дельоз); в екзистенційній онтології Гайдеггера Інший осмислюється у модусі «співбуття», на освоєнні «чужого» тощо [8, с. 249].

Вказані антропологічні аспекти спостерігаємо в романі «Джентельмени та гравці». Авторка, наче психоаналітик, показує внутрішній світ героїні, окреслює події, які стали своєрідними сходинками,

які вели її до вбивства, і водночас – її шлях самоідентифікації, зокрема через Іншого, яким для Джулії стає Леон. Образ Леона на початку роману сприймається як двійник Джулії, яких насамперед єднає дух бунтарства, намагання заперечити будь-які правила і норми. Джулія настільки захоплюється Леоном, що намагається його наслідувати, переймає його манеру поведінки, звички. Однак у ході самоаналізу Джулії, постійному порівнянні себе і Леона стає зрозуміло, що вони цілком різні. Ця інакшість криється в артистичному началі, яке мала Джулія і не мав Леон: "As for Leon, he always enjoyed my murals; he himself was no artist, and it astonished him that I was able to create such accurate portraits" [9, с. 283].

Історія Джулії, її гра із Сент-Освальдом не завершилася. У кінці роману героїня намагається здійснити певний самоаналіз, зрозуміти мотиви і причини своїх страшних злочинів: "But why? I hear you ask. Sometimes I still ask it myself. Why do I do it? Why so dogged, after all these years?"; "What do I want, then? / What have I always wanted?" [9, с. 334–335]. Вона усвідомлює, що колись настане той час, коли вона знову сюди повернеться, але вже в новому образі: "until one day I find myself back in front of St Oswald's main gates, like the serpent with its tail in its mouth, whose creeping ambition girdles the earth" [9, с. 491]. Образ змії, що кусає себе за хвіст є метафорою вічного повернення, циклічності буття, і самоусвідомлення Джулії. Водночас, ця метафора передає ситуацію фронтиру в романі. За словами І. Кропивко, «фронтир – межа як динамічний простір між тим, що вже завершене й існує у вигляді уламків минулого, і тим, що ще не виявлене, перебуває в потенційному, зародковому стані. Фронтир означує і внутрішній стан постмодерної людини, і стан зовнішнього щодо неї світу, який вона інтеріоризує у своєму сприйнятті» [6, с. 58].

Висновки з дослідження. У філософській думці ХХ століття гру переважно розглядають як феномен, який не піддається раціональному поясненню, як елемент творчості, авторську стратегію. Осмислення цього феномену у контексті буття людини, корелювання гри з уявою, фантазією, свободою оприявнюють метафізичний дискурс гри в романі Джоан Гарріс «Джентельмени та гравці».

Роман побудовано як шахову партію, яку розігрує Джулія з учнями і викладачами школи «Сент-Освальд». Твір складається з розділів, кожен із яких присвячено певній фігурі або терміну в шахах, з фігурами співвідносяться персонажі роману. Героїня роману здійснює ряд убивств, організовуючи при цьому свій світ як захопливу гру, в якій ці вчинки набувають особливого сенсу. Розкриваючи соціальні причини злочину Джулії, авторка зосереджується не лише на психологічному аспекті, а й на філософському дискурсі роману, який

оприявнює гра. Завдяки першоособовій нарації письменниця показує внутрішні переживання Джулії, її взаємини з іншими персонажами, простежує мотиви, які спонукали дівчину до скоєння злочинів. Сприйняття героїнею гри як буття, її зміна ролей і масок, самоідентифікація через процес гри дають підстави розглядати роман у філософсько-метафізичному дискурсі. Гра передбачає прояв ірраціональних, несвідомих процесів у психіці людини, показує дисбаланс між реальністю і вигадкою в житті героїні. Через гру Джулія заперечує суспільну регламентацію, прагне свободи, що є виявом трансгресії. Джоан Гарріс відображає в романі свідомість сучасної людини у зв'язку зі світом, простежує процес самоідентифікації героїні, котра самостійно намагається зрозуміти мотиви і причини своїх вчинків.

Дослідження дає можливість глибше зрозуміти та інтерпретувати творчість і філософування Джоан Гарріс, окреслює подальше вивчення сучасного роману в міждисциплінарному дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берн Е. Ігри, у які грають люди. Харків: Книжковий клуб «КСД», 2016. 256 с.
2. Гейзінга Й. Homo Ludens / пер. з англ. О. Мокровольського. К.: Основи, 1994. 250 с.
3. Ґадамер Г.-Ґ. Істина і метод. Т. І: Герменевтика. Основи філософської герменевтики / пер. з нім. О. Мокровольського. К.: Юніверс, 2000. 464 с.
4. Дерріда Ж. Структура, знак і гра у дискурсі гуманітарних наук. *Антологія світової літературно-критичної думки XX ст./ за ред. М. Зубрицької. 2-е вид. доповнене.* Львів: Літопис, 2001. С. 617–632.
5. Зубрицька М. Homo legens: читання як соціокультурний феномен. Львів: Літопис, 2004. 352 с.
6. Кропивко І.В. Українська і польська постмодерна проза (карнавал, фрагментація, фронтир) [монографія]. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 524 с.
7. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / упоряд. Ю.І. Ковалів. Т. 1. К.: Академія, 2007. 624 с.
8. Філософський енциклопедичний словник / ред. колегія: В.І. Шинкарук (гол.) та ін.; Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України. К., 2002. 744 с.
9. Harris Joanne. Gentlemen and Players. Great Britain, Black Swan Book, 2006. 508 p.
10. Jung C. G. The archetypes and the collective unconscious. 2nd edition. The collected works of C.G. JUNG. Vol. 9. Part 1. / translated by R.F.C. Hull. Princeton University press, 1968. 589 p.

УДК 821.111(73)-31.09
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.309-317

Олена Мащенко
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри порівняльної філології східних та англомовних країн,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
https://orcid.org/0000-0002-3351-1275
м. Дніпро, Україна

Пошуки американського «великого роману» в надрах творчості американських письменників з азійським бекграундом

Searching for the American “great novel” in the bowels of writings of American authors of Asian background

Анотація*. Інтерес до сіно-американської літератури був спричинений постструктуралістськими теоріями, які проголошували відсутність системи, що обертається навколо єдиного центру, епістемологічну невпевненість, скептицизм щодо великих дискурсів, множинність світу і плюралістичність думок стосовно будь-яких феноменів, сплеском постколоніальної теорії, яка висвітлила унікальність і «не-другорядність» літератур, створених поза межами західного канону, і мультикультуральною естетикою, яка передбачала не асиміляцію етнічних літератур з літературою мейнстріму, а їх унікальність і самобутність. Сучасна американська письменниця китайського походження Гіш Джен, отримала літературне визнання серед критиків азійсько-американського літературознавства та зайняла почесне місце серед корифеїв азійсько-американської літератури, таких як Л. Чу, М. Х. Кінгстон, Е. Тан, Ф. Чін, Дж. Окада, Е. М. Ітон, Д. Чанг та ін. Її єдина збірка оповідань «Хто тут ірландка?» (“Who’s Irish?”, 1999) принесла Гіш Джен найбільше визнання серед американських авторів як майстра малої форми. Так, оповідання «Народжені в один день» (“Birthmates”) з цієї збірки було обрано Дж. Апдайком для публікації у книзі «Кращі американські оповідання століття» (“The Best American Short Stories of the Century”, 2000). Художні та наукові праці письменниці стали своєрідним віддзеркаленням проблем обговорюваних літературою доби мультикультуралізму і невід’ємно пов’язаних з розробкою питань національних стереотипів, ідентичності, расової дискримінації, конфліктом поколінь, гендерною диференціацією. Український літературознавчий дискурс поки обходить стороною вивчення творчості американських письменниць китайського походження. Між тим, на думку американських теоретиків, не обтяжених стереотипними уявленнями про фігуру сучасного американського автора, Гіш Джен є однією з творців нової американської літератури.*

Ключові слова: *сіно-американська література, Гіш Джен, мультикультуралізм, наратив, гіперканонізація, великий роман, око камери.*

Summary. *The intense interest in Sino American literature was fueled by poststructuralist theories that proclaimed the absence of a system revolving around a single center, epistemic uncertainty, skepticism about grand discourses, the plurality of the world and the pluralism of opinions regarding any phenomena, the surge of postcolonial theory that highlighted the uniqueness and "non-secondariness" of literatures created outside the Western canon, and multicultural aesthetics that assumed not the assimilation of ethnic literatures with mainstream literature, but their uniqueness and originality. Gish Jen, contemporary American writer of Chinese origin, has received literary recognition among critics of Asian American literary studies and has taken an honorable place among the literary giants of Asian American prose, such as L. Chu, M. H. Kingston, E. Tan, F. Chin, J. Okada, E. M. Eaton, D. Chang, etc. Her only collection of short stories "Who's Irish?" (1999) brought Gish Jen the greatest recognition among American authors as a master of the short form. Thus, the story "Birthmates" (1994) from this collection was chosen by J. Updike for publication in the book "The Best American Short Stories of the Century" (2000). The author's literary and non-literary writings have become not only a kind of reflection of the problems discussed in the literature of the era of multiculturalism and inextricably linked with the development of issues of national stereotypes, identity, racial discrimination, generation gaps, gender differentiation. Ukrainian literary discourse still bypasses the study of the work of American writers of Chinese origin. Meanwhile, according to American theorists, not burdened by stereotypical ideas about the figure of a modern American author, Gish Jen is one of the architects of new American literature.*

Key words: *Chinese American literature, Gish Jen, multiculturalism, narrative, hypercanonization, big novel, camera eye.*

Вступ. Американська проза, написана письменниками азійського походження, в першу чергу пов'язується з творчістю трьох найбільш відомих її представниць – Максін Хон Кінгстон з її «Жінкою-воїном» (1976), авторкою романів «Клуб веселощів та удачі» (1989), «Дружина кухонного Бога» (1991), «Не дати рибі потонути» (2005) Емі Тан та відомою не лише прозовими творами «Типовий американець» (1991), «Мона в землі обітованій» (1996), «Світ і містечко» (2010) і збіркою оповідань «Хто тут ірландка?» (1999), а й збіркою лекцій «Написане тигром: мистецтво, культура і незалежне "я"» ("Tiger Writing: Art, Culture and Independent Self", 2013) Гіш Джен. Висока академічна оцінка їх творчості розпочала процес повернення і «повторного першого читання» творів тих письменників, які знаходились біля витоків цього крила американської літератури Суї Сін Фар, Й. Ногучі, Лі Ян Пхоу, Лінь Юйтан, Д. Чанг, Л. Чу, Т. Морі, Цзян Сіцена (Hsi Tseng Tsiang), М. Окубо і переосмислення творчості сучасних американських письменників Дж. Хейджорн, Т. Ча, Ф. Чіна, М. Х. Кінгстон, Д. Лі, позбавленого шаблонізації в інтерпретації образів азійців в ранній азійсько-американській літературі

і ролі письменників з азійським бекграундом у формуванні сучасної американської літератури.

Методологія. Дослідження базується на застосуванні комплексного підходу до аналізу тексту, з використанням порівняльного, історико-літературного і теоретико-поетичного методів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною передумовою у появі негативного стереотипного мислення WASP-американців стосовно іммігрантів в Сполучених Штатах науковці вважають закон «Про депортацію певних осіб та заборону в'їзду на територію США» 1882 року, який поширювався здебільшого на іммігрантів китайського походження, проте негативні азійські образи-стереотипи японських, корейських та філіппінських іммігрантів також панували у американському суспільстві [5, с. 47]. І протягом десятиліть герой детективних романів американського письменника Ерла Д. Біггерса Чарлі Чан, втілені актрисою китайського походження Анною Мей Вонг (Anna May Wong) жіночі персонажі голлівудських фільмів та літературний злодій повістей англійського письменника Сакса Ромера Фу Манчу (Fu Manchu) були єдиними прототипами азійців, які увійшли у свідомість американців та створили первинне уявлення про азійську спільноту в США [5, с. 45].

Спеціалісти в області пограничних студій сходяться на думці, що вже з появою перших американських письменників азійського походження англомовна література Сполучених Штатів почала збагачуватись темами, пов'язаними з життям і світобаченням азійських мігрантів, основною з яких була тема зіткнення двох світів – азійського та американського, – реалізована через зображення сімейних відносин, перипетій життя іммігрантів на теренах чужої країни та пошук власної ідентичності в умовах, відмінних від тих, до яких звикли ці люди з народження тощо. Тим не менш, літературознавчий інтерес до цієї спадщини виник значно пізніше, буквально в останні два десятиліття 20 століття, коли в академічних програмах деяких американських університетів та коледжів азійсько-американська література була переміщена з периферії американського історико-літературного процесу до однієї з його складових. До цього часу, як відомо, постколоніальний дискурс оголив (слід визнати, доволі відчайдушно, а подекуди навіть зухвало) питання, що стало особливо актуальним в епоху мультикультуралізму, непевності і спірності євроатлантичної літературної традиції як художньо-естетичної норми. Поширений в американській культурі в восьмидесяті роки 20-го століття, мультикультуралізм було прийнято співвідносити з культурним та етнічним фемінізмом, рухом афроамериканців, сексуальних меншин. Завдяки цьому одним з найважливіших чинників

у сучасній американській літературі стало явище «вибуху канонів» як відповіді на «гіперканонізацію» та «націоналізацію літературного наративу». У підсумку мультикультуралізм, з його децентрованістю літературного простору, коли в доповнення до канону мейнстріму виникають етнічні літературні канони, став періодом підйому в тому числі і художніх текстів, автори яких знаходились на перехресті двох традицій – євроатлантичної та азійської, зокрема далекосхідної.

Було б помилкою вважати, що визнанню письменників з азійським бекграундом стали на заваді лише скепсис та монополізація мейнстріму WASP-письменниками. Шань Цзян Хе вбачає в розвитку літератури китайсько-американських іммігрантів відсутність цілісності, яку він прочитує в іммігрантських текстах як «процес критичної саморефлексії над світом масових міграцій, над країною, заснованою різноманітними іммігрантами, з поглядом на самих собі, а не на єдине ціле» [3, с. 61–62]. Водночас Е. Хантлі переконана в превалюванні зовнішніх факторів, насамперед складних умов іммігрантського життя, порівняно з рідною землею, які виснажували та пригнічували їх творчий потенціал, заважаючи створювати синкретичний самобутній літературний процес.

Але окрім цього, ключовими питаннями азійсько-американської літератури другої половини XX ст. стають питання расової та гендерної диференціації. Вони спровокували конфлікт між культурним націоналізмом та фемінізмом в її історії. Представниця азійсько-американських студій Ширлі Геок-лін Лім у своїй статті «Феміністична та етнічна літературні теорії в азійсько-американській літературі» (“Feminist and Ethnic Literary Theories in Asian American Literature”, 1993) стверджує, що «…останні п’ятнадцять років після виходу роману М. Х. Кінгстон «Жінка-воїн» (1976) триває напружене протистояння між баченням культури з боку азійсько-американських письменниць та культурним націоналізмом, проголошеним деякими письменниками-чоловіками» [8, с 577]. У свідчення критикиня наводить вступ до антології «Ааййййїїїїї! Антологія азійсько-американських письменників» (Aiiieeeee! An Anthology of Asian-American Writers, 1974) та «неоконфуціанське» есе «Збирайтеся ви всі, азійсько-американські письменники» (“Come All Ye Asian American Writers”) з «Великої Ааййййїїїїї! Антології китайсько-американської та японсько-американської літератури» (“The Big Aiiieeeee!: An Anthology of Chinese American and Japanese American Literature”, 1991) письменника і критика Ф. Чіна як прикладу чоловічого культурного націоналізму. Добре відомо, що Ф. Чін різко критикував популярних азійсько-американських письменників і письменниць, зокрема, М. Х. Кінгстон та Е. Тан, звинувачуючи їх у асиміляції із західною

«білою» культурою та поширенні расизму стосовно азійської нації, а також він наголошував, що вказані вище письменники умисно використовують стереотипи китайської культури задля того, щоб завоювати увагу білого читача. Зокрема, Ф. Чін звинувачував М. Х. Кінгстон у використанні легенди «Фа Мулан» задля зміцнення впливу феміністських ідей в творчості американок китайського походження, яких він вважає зрадниками свого коріння. Не можна не враховувати і те, що за такою войовничістю Ф. Чіна, яка виглядає як виклик будь-яким політкоректним спробам виокремити азійсько-американську літературу в етнічну письменницьку нішу, простежується вдумливий аналіз, який поділяє літературу не за расовим, а за естетичним принципом: справжня література (“real”) чи підробка (“fake”): “Here, we offer a literary history of Chinese American and Japanese American writing concerning the real and the fake” [1, с. 91]

Натепер опозиція чоловічого і жіночого голосів в азійсько-американській літературі можна вважати епізодом хроніки становлення і зростання митців з азійським бекграундом. Початок 21 століття, головним чином під впливом ідей мультикультуралізму, ознаменувався зміною загального підходу до сприйняття ролі їх творів в сучасному літературному процесі, переважним теоретико-концептуальним та методологічним принципом якого стала відмова від бачення цього крила американської літератури як периферійного і похідного. Разом з появою в англомовному літературному просторі таких письменників, як К. Ішігуро, Г. Джен, Д. Лі, Р. Озекі, Іюнь Лі та інших, ця зміна дала поштовх подальшому осмисленню ролі письменників з азійським естетико-поетологічним досвідом у західних художніх та духовних пошуках. Так, в англомовному літературознавстві початку 21 століття, зокрема в монографії Х. Грайс «Домовляючись про ідентичність: Вступ до азійського американського жіночого письма» (“Negotiating Identities: An Introduction to Asian American Women’s Writing”, 2002), ще існує погляд на прозу М.Х. Кингстон, Е. Тан та Г. Джен лише як на «захопливе нове поле жіночої літератури азійської діаспори» (“exciting new field of Asian women’s diaspora-literatures”) [2, с. 1]. Дослідниця характеризує їх твори як певний колективний «продукт», створений на основі «інтертекстуального, симбіотичного впливу, що діє через відчуття текстової спільності» (“a mode of intertextual, symbiotic influence which functions through a sense of a textual community”) [2, с. 90]. Ба більше, багатоголосся їх текстів (не просто формальна особливість поетики тексту, а оприявлення особливого художнього мислення, сформованого китайською естетико-поетологічною традицією сплощення художнього простору) трактується Х. Грайс як спосіб використання усних традицій

своїх успадкованих азійських культур, що робить розповідь «общинною дією» [2, с. 90].

Але вже є й інше трактовка їх ролі в американській літературі. Одна з найбільш впливових світових феміністичних критикинь Е. Шовалтер у своїй статті «Жіночий кордон» (“The Female Frontier”, 2009) ставить Г. Джен в один ряд із такими провідними американськими письменницями, як Джейн Смайлі (Jane Smiley), Боббі Енн Мейсон (Bobbie Ann Mason), Мерилін Робінсон (Marilynne Robinson), Ребекка Гольдштейн (Rebecca Goldstein), Тоні Моррісон (Toni Morrison), Енні Пру (Annie Proulx), Джойс Керол Оутс (Joyce Carol Oates) та іншими. Е. Шовалтер називає Г. Джен видатною романісткою і відмовляється від визначення “Asian American writer”, змінюючи її статус на американську письменницю [9]. Її стаття – справедливе визнання того, що в американській прозі саме романи Г. Джен позначили етап зміни онтологічного статусу цього крила американської літератури не як «не-зовсім-американської», не як її надлишкової парадигми, а як наступного етапу існування американського «великого нового роману» [6]. Сама Г. Джен вважає американським «великим романом» роман іншої американки азійського походження Г. Янагігари «Маленьке життя» (“A Little Life”, 2015). Проте, для нас важливе не конкретне ім’я автора, роман якого в майбутньому буде визнаний «великим романом». Головне – це усвідомлення того, його автор може бути письменником з азійським бекграундом. Певним чином цей етап співвідноситься з аналогічними змінами, які відбулись у 80 роки 20-го століття стосовно афро американських письменників.

У новаторському романі «Кохана дружина» (“The Love Wife”, 2004) Гіш Джен презентована форма наративу, яка одночасно корінниться і в європейській модерністській традиції, і в традиції китайської літератури. В романі представлено три покоління: перше покоління презентує собою мама Вонг, друге покоління можна умовно поділити на дві групи – Карнегі та Блонді, що від народження проживали в Америці, та Лан – уродженка Китаю, а також третє покоління – діти Карнегі та Блонді. Кожне з цих поколінь по-різному дивиться на світ, кожен персонаж стикається з рядом важливих саме для нього питань і проблем. Відсутність одного ключового наратора разом із динамічною зміною фокалізації з внутрішньої на зовнішню і навпаки, створює багатоаспектну, рухливо-нестабільну оптику погляду одні і ті самі події. Час оповіді змінюється разом з персонажами, їх думками та репліками, що разом створює певний калейдоскопічний ефект, доводячи ступінь драматизації наративу до граничної і дозволяючи прослідкувати сімейні відносини переселен-

ців з Азії та їх нащадків із «середини тексту». Таким чином заглиблення до наративу стає більш відчутним, адже відсутність автора (одна з фундаментальних рис літератури модернізму) в тексті стає майже абсолютною. Імпліцитний читач ніби знаходиться всередині оповіді, в ситуації "camera eye", змінюючи оптику сприйняття від одного персонажа до іншого в цьому постійно мінливому калейдоскопі персонажів. Художній прийом "camera eye" був досконало розроблений американським письменником-модерністом Дос Пассосом. При цьому, на відміну від, наприклад, «42 паралелі», в романі письменниці «око камери» виступає не просто художнім прийомом, який дозволяє побудувати текст як суму різних наративів. Він являє собою єдиний цілісний наратив.

Множинність голосів не призводить до фрагментації дженівського тексту, оскільки він побудований на одному з ключових естетичних принципах китайського мистецтва І Цзін. Як відомо, концепт китайської естетики та філософії мистецтва І Цзін є дуже складним для перекладу. Зокрема, Янфан Тан, професор факультету мов у Коледжі Вільяма та Мері у США у своїй статті «Переклад крізь культури: І Цзін і розуміння китайської поезії» (Translating across Cultures: Yi Jing and Understanding Chinese Poetry, 2014) зазначає, що його дослівний переклад англійською як "the realm of meaning" не передає глибину всього сенсу цього давнього естетичного принципу. Замість перекладу Янфан Тан пропонує спиратись на його визначення: «…невимовний і наповнений сенсом художній простір, який поет навмисно конструює через поєднання своїх думок і почуттів з об'єктами чи сценами, які він зображує у своєму вірші» [10, с. 188]. Ідея полягає в тому, що читач, подібно до глядача картини, не лише бачить деталі, але й осмислює приховані значення, уявляючи сцену подумки. Поетичний світ (І Цзін) збагачується завдяки здатності читача домальовувати картину у власній уяві, інтерпретуючи приховані смисли зображення.

Другий аспект І Цзін, що пов'язаний з навмисною семантичною невизначеністю, Янфан Тан розкриває, згадуючи визначальну традицію китайської поезії – створення лакун у тексті, які читач має самостійно заповнити своєю уявою. Принцип полягає в тому, щоб навмисно не домовляти, залишаючи простір для роздумів та емоційного переживання читача, для передачі всієї суті, не використовуючи слова. Як відомо, цей естетичний принцип був дуже цінованим поетом-імажистом Кеннетом Рексротом, який дорікав іншому поету-імажисту Езрі Паунду за брак місця для порожнечі у його віршах.

Професор Педагогічного університету Яньчен Хе Тін в тому ж ключі трактує принцип І Цзін як ідею внутрішнього бачення, що

виникає в уяві людини під впливом мистецтва. У своїй статті «Традиційний китайський естетичний підхід до мистецтва» (“Traditional Chinese Aesthetic Approach to Arts”, 2022) дослідник визначає І Цзін як найвищу мистецьку мету, показник майстерності художника та вираз життєвої енергії в творі мистецтва. Так само як і Янфан Тан, Хе Тін зауважує, що в китайській традиції художники та письменники прагнуть створити твори, де зовнішня форма (сцена) та внутрішній емоційний світ перебувають у діалектичній єдності. Важливо, що митці спочатку продумують емоційний тон, сцену та дух твору. Концепція підкреслює взаємо доповнення зовнішнього та внутрішнього в мистецтві, де форма та вираження працюють разом, щоб створити досконалий художній твір. Важливо зазначити, що, наприклад, в модерністському романі «До Маяка» в сонеті Шекспіра як образі-епіфанії блискуче схоплений естетико-поетологічний принцип І Цзін. Фрагментарно з’явившись у вульфівському тексті, сонет Шекспіра, отримує цілісність, досконалість і красу виключно через емоційне сприйняття Місіс Ремзі, через сполохи її розсіяних захоплених думок і прямо не пов’язаних з композицією або лейтмотивом сонета картин, що виникають і миттєво згасають в її уяві. І тільки таке розуміння поетики образів роману Г. Джен дозволяє побачити в двомірному образі Блонді не простакувату, заморену і безхарактерну дружину, а сильну, незалежну жінку і турботливу матір, яка з непохитним достоїнством готова прийняти руїни своєї сім’ї. Проза Гіш Джен, в якій глибини тексту знаходяться поза текстом, образи – поза образами – у відчутті, відгуку, алюзіях, емоціях, відголосках, згадках, тим, що не можна схопити словом, – актуалізує саме таке внутрішнє бачення.

Висновки з дослідження. Вивчення творчості письменниці не може бути зведеним до механістичного пошуку впливів на неї американської та китайської літературних традицій, їх синтезу або розмежування. Натомість ми запропонували іншу оптику на її творчість – в аспекті створення новітніх форм художнього. Насправді, аналіз текстів Г. Джен виявляє не стільки набір засобів і способів втілення художнього змісту, інтертекстуальних зв’язків тощо, а тонку та іноді ледь помітну рухливу взаємодію східного і західного, художнього і теоретичного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Chin F. Come All Ye Asian American Writers. *The Big AIIIEEEEE!: An Anthology of Chinese American and Japanese American Literature*. ed. by J.P. Chan, F. Chin, L.F. Inada, Sh. Wang. N.Y.: Penguin Books, 1991. P. 1–92.
2. Grice H. Negotiating Identities. An Introduction to Asian American Women’s Writing. Manchester University Press, 2002. 257 p.

3. He Shan Qiang. Chinese-American Literature. *New Immigrant Literatures in the United States: A Sourcebook to Our Multicultural Literary Heritage*. Ed. Alpana Sharma Knippling. Westport, CN: Greenwood Press, 1996. P. 43–65.
4. He T. Traditional Chinese Aesthetic Approach to Arts. *Open Journal of Philosophy*. August 2022, Vol. 12. No 3. P. 312–322.
5. Huntly E. Amy Tan and Asian American Literature. *Asian-American Writers*. Ed. by H. Bloom. Infobase Publishing, 2009. P. 43–61.
6. Jen G. After 'A Little Life,' Hanya Yanagihara's Big New Novel Rewrites History URL: https://www.nytimes.com/2022/01/07/books/review/to-paradise-hanya-yanagihara.html (accessed 02.07.2024).
7. Jen G. The Love Wife. N.Y.: Vintage Books. 2004. 379 p.
8. Lim Sh. Feminist and Ethnic Literary Theories in Asian American Literature. *Feminist Studies.* Vol. 19 No 3, Autumn, 1993. P. 570–595.
9. Showalter E. The Female Frontier. URL: http://www.theguardian.com/books/2009/may/09/female-novelists-usa (accessed 2.05.2016).
10. Tang Yanfang. "Translating across Cultures: Yi Jing and Understanding Chinese Poetry." Translating across Cultures: Yi Jing and Understanding Chinese Poetry". *Intercultural Communication Studies* XXIII (1): 187–202. (2014). 188.
11. Updike J. The Best American Short Stories of the Century. N.Y.: Houghton Mifflin Company. 1999. 720 p.

УДК 82-1
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.318-327

Михайло Сеньків,
викладач кафедри української філології,
ЗВО «Університет Короля Данила»
https://orcid.org/ 0009-0007-7474-8061
м. Івано-Франківськ, Україна

Тетяна Музика,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології,
ЗВО «Університет Короля Данила»
https://orcid.org/0000-0002-2653-6108
м. Івано-Франківськ, Україна

Художня деміфологізація соціалістичного раю у поезії Василя Стуса «Ось вам сонце, сказав чоловік з кокардою на кашкеті»

The artistic demythologization of socialist paradise in Vasyl Stus's poem "Here is the sun, said the man with the cockade on his hat"

Анотація. *Стаття присвячена аналізу поезії «Ось вам сонце, сказав чоловік з кокардою на кашкеті» із самвидавної збірки «Веселий цвинтар» Василя Стуса крізь призму міфокритики та інтертекстуального підходу. У праці здійснено дослідження художніх особливостей деконструювання міфологеми «соціалістичного раю», визначено домінанти творчого світобачення Стуса-поета, проаналізовано художні прийоми розвінчування соціалістичного раю як репресивної утопії, репрезентовано способи зіставлення імпульсів художнього простору твору та думок автора із його літературно-публіцистичним спадком. Здійснено порівняння тексту поезії та біблійних історій, визначено домінанти авторського переосмислення релігійних наративів, простежено специфіку їхньої художньої трансформації. Акцентовано на промовистих образах-деталях, окреслено проблему втечі з раю. Аналіз твору в ширшому контексті української та світової літератури (твори Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Василя Барки, Івана Багряного, Джорджа Орвелла та ін.) дає змогу простежити загальні тенденції літературної деміфологізації соціалістичного раю. Установлено, що автор втілює власну ідею радянської дійсності як «світу навпаки». Поетика твору ґрунтується на гротеску, іронії та семантичному контрасті, що сприяє руйнуванню офіційних наративів. Наприклад, семантика сонця – традиційного символу життя і відродження – набуває іронічного, а подекуди й трагічного відтінку. Чоловік з кокардою є втілен-*

ням репресивної машини режиму, яка, використовуючи міфологеми світла й істини, маніпулює масовою свідомістю. Василь Стус вибираючи алюзію на створення світу у біблійній Книзі Буття вдало демонструє антиміф – реальність без ідеологічного гриму: радянський рай – це пекло.

Ключові слова: *Василь Стус, деміфологізація, рай, пекло, людина, соціалізм.*

Summary*. The article is devoted to analyzing the poem «Here is the sun, said the man with the cockade on his cap» from the self-published collection «Merry Cemetery» by Vasyl Stus through the prism of mythocriticism and intertextual approach. The work studies the artistic features of deconstructing the mythologeme of the «socialist paradise,» identifies the dominants of the creative worldview of Stus, the poet, analyzes the artistic techniques of debunking the aesthetics of the socialist paradise in poetry, and presents ways of comparing the impulses of the creative space of the work and the author's thoughts with his literary and journalistic heritage. The author compares the text of poetry and biblical stories, identifies the dominants of the author's reinterpretation of religious narratives, and traces the specifics of their artistic transformation. The author emphasizes the eloquent images and details and analyzes the problem of escape from paradise and its debunking as a repressive utopia. The analysis of the work in the broader context of Ukrainian and world literature (works by Hryhoriy Skovoroda, Taras Shevchenko, Vasyl Barka, Ivan Bahrianyi, George Orwell, etc.) allows us to trace the general trends of literary demythologization of the Soviet myth and its debunking as a repressive utopia. It is established that the author embodies his idea of Soviet reality as a «world in reverse.» The poetics of the work are based on grotesque irony and semantic contrast, which contributes to the destruction of official narratives. For example, the semantics of the sun, a traditional symbol of life and rebirth, takes on an ironic and sometimes tragic connotation. "The Man with the Cockade is the embodiment of the regime's repressive machine, which manipulates mass consciousness using mythologies of light and truth. By choosing an allusion to the creation of the world in the biblical Book of Genesis, Vasyl Stus successfully demonstrates an anti-myth – a reality without ideological makeup: the Soviet paradise is hell.*

Key words: *Vasyl Stus, demythologization, paradise, hell, man, socialism.*

Вступ. Василь Стус є однією з найяскравіших постатей української літератури другої половини XX століття, поетом, перекладачем, літературознавцем і правозахисником. Його творчість, глибоко вкорінена в національну традицію, поєднує екзистенційну філософію, символізм і модерністську естетику. У своїх поетичних текстах Стус осмислював долю людини в тоталітарному суспільстві, проблему внутрішньої свободи та морального вибору. Його життя та творчість нерозривно пов'язані з боротьбою за право на самовираження, що зрештою зробило його символом спротиву радянській репресивній системі.

Творчість Василя Стуса свого часу ставала об'єктом наукових зацікавлень багатьох літературознавців та критиків. Так, до ана-

лізу деяких аспектів життя та творчості поета зверталися, зокрема, Євген Сверстюк, Дмитро Стус; психологічним особливостям постаті митця присвячені праці Ніли Зборовської, Михайлини Коцюбинської; сихоаналітичні пошуки джерел Стусової творчості репрезентовано у дослідженні Ольги Пуніної.

Метою статті є дослідження особливостей художньої деміфологізації соціалістичного раю в поезії «Ось вам сонце, сказав чоловік з кокардою на кашкеті» Василя Стуса.

Досягнення цієї мети передбачає розв'язання комплексу завдань: визначити домінанти творчого світобачення Стуса-поета, проаналізувати художні прийоми розвінчування естетики соціалістичного раю у поезії «Ось вам сонце, сказав чоловік з кокардою на кашкеті», репрезентувати шляхи зіставлення імпульсів художнього простору твору та думок автора із його літературно-публіцистичного спадку.

Методологія та методи дослідження. У статті використано системний підхід, що передбачає поєднання історико-літературного, культурологічного, порівняльного, описового методів з елементами семіотики. Застосовано також прийоми біографічного аналізу, що дало змогу розкрити духовно-творчу сутність особистості Василя Стуса, виявити світоглядну позицію автора. Використання елементів психологічного та філософського аналізу дозволило поліаспектно представити художню візію соціалістичного раю митця.

Виклад основного матеріалу дослідження. За визначенням Євгена Сверстюка, Василь Стус належав до когорти тих людей, чиєї зірки суспільство не бачило, коли «небосхил був захмарений і засліплений сезонними ліхтарями» [5]. Актуальність нашого дослідження зумовлена потребою детального аналізу творів митця, які рідше стають об'єктом літературознавчого аналізу, виокремлення домінант художньої репрезентації дійсності у його поезіях.

У 1971-му Василь Стус написав і власноруч видав у кількості дванадцяти примірників збірку «Веселий цвинтар». Серед найбільш відомих творів, які увійшли до неї, – «Вертеп», «Мені здається, що живу не я», «Тато молиться Богу», «На Лисій горі догоряє багаття нічне», «У тридцять літ ти тільки народився», «Цей біль – як алкоголь агоній», «У цьому полі, синьому, як льон», «Сто дзеркал спрямовано на мене», «В мені уже народжується Бог». У своїх згадках про батька Дмитро Стус дав наступну коротку характеристику збірці: «чи то ґротеск, чи то трагічне самопоїдання-самознищення»[10, с. 679]. Стус-син також підняв важливу тему руйнування «Веселим цвинтарем» імперської міфології як першочергового завдання із віднайдення людиною себе та свого автентичного голосу. На дегуманізації та втраті свого «я», а також на домінуванні гротеску у художньому

світі самвидавної збірки акцентувала також Михайлина Коцюбинська [4, с. 139]. Дуже вдало узагальнив дух всієї збірки «Веселий цвинтар» Ростислав Семків: «Це сходження в пекло. Записки живого серед мертвих, пройняті в'їдливою іронією до спільноти, котра й не думає прокидатися з паралітичного радянського сну» [6, с. 548]. Нелегальний характер поезій та їхні відверті іронія і сарказм щодо радянської дійсності згодом згадають під час судового процесу, закинувши Стусові невдячність перед СРСР-батьківщиною. Але хіба автор міг писати по-іншому?

У статті про творчість Володимира Свідзинського «Зникоме розцвітання» Василь Стус у традиційний спосіб через вдивляння у самого себе шукає відповіді на питання: що формує світ поетичного слова, чому він є саме таким, а не іншим, де є творчі мистецькі орієнтири, що просвітлюють дорогу імпульсам? І знаходить ті розв'язки, за якими ми сьогодні впізнаємо Стуса-творця: мистецтво є способом самозберегтися від світу, з одного боку, і «покарою із покар», з іншого. «Сучасний поет шукає самого себе – в тому обширі, яким він – завжди всупереч реальності – визначає простір своєї індивідуальності» [9, с. 57]. Підкреслимо, що «всупереч реальності» є свідченням того, що її (реальність) треба щонайменше враховувати, розглядати та вивчати з метою створити цілющу альтернативу. При цьому Стусові у поезії не завжди вдається втриматися від гострої та в'їдливої образності, викриття вад та відвертих перекривлень радянської дійсності, що особливо яскраво знаходить втілення у збірці «Веселий цвинтар». До слова, ця самвидавна збірка позначила певний перелом у творчості поета, «коли він міняв підхід до поезії, коли він ставав іншим» [2, с. 104].

За правилами Умберто Еко, які систематизував Ростислав Семків у книзі «Як писали класики», для письменника є обов'язковою потреба «бодай тимчасового перебування автора у власному уявному світі» [6, с. 209]. Йдеться про створення справді цінних високохудожніх полотен красного письма через проживання митця у просторі свого вимислу, через кристалізацію аж до деталей усіх його тонкощів, півтонів, натяків. У такому випадку вигаданий письменником світ має усі шанси стати більш, як реальним, а, відповідно, мистецьки вартісним, поліфонічним. Альтернативну дійсність «Веселого цвинтаря» Василеві Стусові не потрібно було вигадувати, бо він, швидше, просто зробив художні знімки епохи, що у ній волею долі йому довелося жити. Єдине, що завдяки тонкому та майстерному налаштуванню оптики, митець переніс зображення не на фотопапір, а на сторінки збірки через використання влучного багатозначного подекуди безкомпромісного слова.

Серед інших творів збірки увагу привертає поезія «Ось вам сонце, сказав чоловік з кокардою на кашкеті». За фасадом легкої, дещо іронічної історії поступово розгортається драма несправжнього, фальшивого, вимушеного. Чоловік з кокардою на кашкеті немов наново створює світ, визначає його чіткі межі. Він поміщає створене ним у зрозумілу йому ж коробку обмежень і описує правила гри в ній. Образ чоловіка із кокардою виникає цілком органічно із тих передумов, що їх сам Василь Стус пізніше опише коротко і правдиво страшно: «Людина сьогодні загнана в глибоке підпілля, а в ньому чує себе державним злочинцем» [8]. Відповідно, для таких злочинців, для тих людей, що залишилися людьми у повноті цього визначення, може існувати виключно єдина логіка примусового і невсипущого контролю над ними – репресивна система, каральні органи. І як найбільш влучна деталь, що служить взірцем для вирізнення таких органів у художньому світі згаданої поезії, – кокарда на кашкеті. Образи наглядачів, працівників органів правопорядку, сірих маленьких гвинтиків великої державної машини кількаразово вириnають на сторінках творчості Василя Стуса. Їх об'єднує підкреслена відсутність тих людських рис, що складають домінанту гуманності, співпереживання. І, якщо усі люди є потенційними злочинцями, то їхні наглядачі автоматично також стають в'язнями, бо вимушено перебувають в межах однієї тюрми – СРСР – «спільне в нас – що в'язні ми обоє / дверей обабоки» («Невже ти народився чоловіче»). В іншому творі, «Балухаті мистецтвознавці», поет формує символ віри для світу, в якому є «провалля діагоналевих галіфе», «кітелі» та «матерія вічна»: «Більше ніж Марксові / я вірю в ваші чоботи хромові. / То який же я в біса/ неблагонадійний?» Оцій художній влучності Стусового слова можна було б позаздрити, якби не той факт, що за свою майстерність та відвертість поет зрештою заплатив спершу здоров'ям, а згодом – життям.

Розгортання оповіді в «Ось вам сонце, сказав чоловік з кокардою на кашкеті» наштовхує нас на переосмислення біблійної історії про світотворення із Книги Буття. «Ось вам сонце», «доправитесь царства небесного», «кому хочеться тікати з раю» – ці алюзії створюють рамку художнього простору поезії. Хтось великий і потужний дарує людям-дітям світ їхнього існування, розвитку, навчання і росту. Проте, попри точкову схожість із Книгою Буття, Стус уводить у полотно твору недвозначні деталі, котрі посилюють тривогу та окреслюють штучність і «фейковість» створюваної дійсності. Серед таких варто назвати: «беріть до рук іграшкові калатала, / бемкайте, хоч би й по голові. / Щоб не хотілося їсти й пити – / слухайте лекції, дивіться популярні кінофільми», «подав жмутик / проштемпельова-

них текстів / (дозволено цензурою/ для колективного співу / двом, трьом і більше співакам)», «розучуйте цікаву гру про війну, / уявіть, що опали вас вороги/ і хочуть позбавити щасливого існування», «очі під кокардою, / схожі на дві крапельки ртуті».

Особливо крайній образ-деталь про очі схожі на ртуть остаточно деміфологізує усю оповідь, підкреслює казенщину та холод пропонованого для існування світу. Порівняння із ртуттю має свій акцентований символізм. Адже наслідки інтоксикації цим металом є надважкими. Стверджується, що ртуть є доволі підступною, бо ж знищує людську особистість [11]. Тож очі, будучи схожими «на дві крапельки ртуті», завершують руйнування образу їхнього власника, як творця уявного раю.

Спробуємо ближче придивитися до зіставлення поезії та біблійної історії. Основним Божим наказом у створеному раю для Адама та Єви є строга заборона наближатися до дерева пізнання. Творець рішуче застерігає: «Не їжте із нього, і не доторкайтесь до нього, – щоб вам не померти» (Книга Буття 3:3). Натомість єдиним попередженням чоловіка з кокардою на кашкеті, який і виступає творцем Стусового ерзац-раю, є: «тільки не розбігайтесь». Чуємо вимогу перебувати разом, у масі, в натовпі. Оцей імператив – триматися колективу – спрощує усі майбутні запобіжні заходи контролю, спостереження, нагляду за людьми. Коли хтось залишається в гурті, то навіть вмикаються системи його (гурту) саморегуляції. Усі бачать всіх, усі стежать за всіма, усі є одне ціле. Водночас, така вимога – «тільки не розбігайтесь» – вбачається глибоко дегуманізованою нормою. Ніби мова йде не про відкритий для людини світ, а про концтабір. У ньому всі змушені до однакової активності – «бемкайте, хоч би й по голові», «слухайте лекції, дивіться популярні кінофільми», «співайте оцих пісень», «розучуйте цікаву гру про війну».

Звертає увагу форма множини – адже мова йде не про особу, а про певне об’єднання. Колективна дія покликана зневолити особистість та навчити механічній, а не осмисленій діяльності. Тож людині замість вільної волі залишаються тільки чіткі межі, позначені «носаком» (ще одна деталь) чобота. Схожі досвіди описав в’язень німецьких концтаборів Віктор Франкл: «Людина думала про себе лише як про частину величезної людської маси; її існування зводилося до тваринного рівня. Людей водили стадом» [12, с. 65]. Концтабори, німецькі чи радянські, були елементами тоталітарного способу організації влади. Їхнє завдання – перевиховувати великі маси людей, уніфіковувати їх, стирати усіляку індивідуальність.

«Візію тоталітарної дійсності» (М. Кульчицька), певну модель побудови тоталітарного «раю» в Україні репрезентовано також в

романі «Рай» діаспорного письменника Василя Барки, написаному під час перебування в таборах «Ді-Пі»: «Замість проголошеного земного «раю» організовано концтабір на п'ятнадцять мільйонів душ, обнесений колючим дротом: фізичний концтабір <….> і духовний концтабір, з якого негайно переселювано в фізичний – тих, хто думкою відхилялися від «генеральної лінії» [1, с. 68–69]. Твір, всуціль «пройнятий гіркотою тодішнього стану і полемічністю напівприречених», репрезентує людей, які перебуваючи в «самійському центрі диявольського дна» змушені «під загрозою смерти, десятиліттями говорити і думати наперекір своєму переконанню», нівелюючи власну індивідуальність, повинні «публічно заперечувати свій етичний ідеал». Трагічність їхнього становища посилюється і тим фактом, що втікати – нікуди, адже змальований у творі рай – як глибока прірва, темний біологічний хаос, схожий «на замулену всесвітню калабаню, куди людина, обплутана нитками свято-ненависного світогляду, зсувається день-у-день і відчуває, що нема ніякого порятунку» [1, с. 62].

Абсолютно схожими були пріоритети планів та дій радянської влади щодо своїх громадян – створити «нову радянську людину», яка «відчуває зв'язок із колективом, що незримо стоїть за нею» [13]. Якщо навчання, то лише у групі, якщо досягнення, то виключно в колективі, якщо прогрес, то тільки всезагальний. Саме поняття «радянська людина» максимально знеособлене, дезорієнтоване з погляду національної та духовної ідентичностей. Загалом колектив, натовп розмивають межі власного простору, позбавляють індивідуальних рис та голосу: «кому хочеться тікати з раю, / загукали ми в одне горло». Добровільне самообмеження у такому раю максимально наближає його до антираю. Аналізованій поезії типологічно схожий художній світ у романі «1984» Джорджа Орвелла з його загальнообов'язковими активностями, двохвилинками ненависті, оксиморонним міністерством любові, що є жаским, смертельнонебезпечним місцем страждань, тортур та допитів. І якщо алогічні орвеллівські слогани – «Війна – це мир», «Свобода – це рабство» – накласти на художній світ поезії Стуса, то легко зможемо відчитати «рай – це пекло».

І сам Стус вимушено приймає цю антигру не лише у поезії «Ось вам сонце, сказав чоловік з кокардою на кашкеті». Поет і в реальності вчиться жити у цій новій системі координат, аналізує та систематизує її особливості. Зокрема, він вже відбував другий термін покарання, коли у листі до рідних, описуючи умови нагляду, загалом функціонал репресивної радянської машини, вимушено зізнається: «Але я нічого порадити не можу, бо це світ навпаки» [7; с. 24]. І цей

концепт «світу навпаки» непомітно з реальності перетікає у художній вимір. Тому з'являються парадокси, коли голод тамується лекціями та кінофільмами, від холоду захищають пісні, але тільки ті, що дозволені цензурою, а відпочинок перетворюється на гру про війну. Про волю і вільний вибір людини взагалі не йдеться, адже накази укладають своєрідну конституцію обов'язкових до виконання норм.

Схоже розвінчування привабливого соціалістичного раю у рядках поезії «Ось вам сонце, сказав чоловік з кокардою на кашкеті» перегукуються з викривальними словами у відкритому листі Василя Стуса до Петра Шелеста: «Візьміть «просту» радянську людину. Вона навчилась сміятися, коли їй дуже гірко (так виконується наказ – радійте! співайте!), вона «добровільно» робить те, до чого приневолена… засуджує те, чим нишком захоплюється. Людина одурманена» [8]. Не секрет, якщо когось позбавити усіх життєвих орієнтирів, то його легко перетворити у об'єкт для маніпуляцій. Такій людині неважко продати ідею раю, навіть якщо поза самою кольоровою обгорткою буде щось абсолютно до раю протилежне. І вже роль сонця виконує дешевий п'ятак, дорогою називають обтятий кордонами простір, опіка та турбота замінюються безглуздими порадами, а у відповідь лунають подяка та радість обдарованих, які скочуються до сарказму та фальшивих ноток визнання – «Благодійнику наш».

Звертаючись до образу раю, Стус певною мірою продовжує традицію української літератури. «Сад божественних пісень» Григорія Сковороди використовує барокову поетику, зокрема, оселяє рай у людському серці, як джерело мудрості, виваженості, правильних рішень. Можна загадати травестійну «Енеїду» Котляревського, котрий свого героя услід за Вергілієм проводить у потойбіччя. Зокрема, Еней відвідує рай, в якому отримує від батька-Анхіза благословення на завершення свого славного походу. Як ніхто до нього раніше Тарас Шевченко дуже активно достворює образ України через метафори едему: «У нашім раї на землі / Нічого кращого немає, / Як тая мати молодая / З своїм дитяточком малим» («У нашім раї на землі»), «Подивіться на рай тихий, / На свою країну» («І мертвим, і живим, і ненародженним»). Ці ідилічні вкраплення не можуть однак применшити іншого погляду на несправжність естетики «садків вишневих». Дуже часто в Шевченка рай стає охопленим пекельним вогнем. Він раптом трансформується у крихкість та навіть кардинально змінює власні якості, поки не сягає протилежних. Оксана Забужко у праці «Шевченків міф України» влучно підкреслює такі перетворення художнього світу Кобзаря – «всі без винятку прояви «раю на сім світі» виявляються ілюзорними…, бо генетично вражені червоточиною, наперед

мічені, наче тавром первородного гріха, своєю безборонністю перед злом» [3; с. 94]. І тому виникає інший образ, який виводить удавану ідилічність із сумнівів двозначності та нечітких трактувань на жахливу дійсність. Звідси Шевченкові рядки: «Ми в раї пекло розвели» («Якби ви знали, паничі»), «Запекло, почервоніло / І рай запалило. / Мов прокинувся, дивлюся: / Село почорніло» («Мені тринадцятий минало»). Те, що видавалося раєм, насправді таким не є, що суголосне із Стусовим творчим одкровенням.

Якщо Шевченко творив у середині XIX століття, то Іван Багряний твір «Тигролови» видав у середині наступного. І у цьому романі довкола історії-втечі Григорія Многогрішного зав'язується фактурний образ соціалістичного раю (його, зокрема, символізує потяг «Тихоокеанський експрес № 1»), який, власне, герой і покидає. Тобто тут має місце мимовільна позачасова полеміка роману Багряного та поезії Стуса. У обидвох творах рай є більш, ніж ілюзорним явищем, але індивідуальна боротьба та чин Григорія кличуть до втечі, в той час як колективний хор голосів із поезії Василя Стуса, нехай у саркастичній манері, покірно декламує: «кому хочеться тікати з раю».

Висновки з дослідження. Отже, у своєму творі «Ось вам сонце, сказав чоловік з кокардою на кашкеті» поет втілює власну ідею радянської дійсності як «світу навпаки». Створена ним естетика ерзацраю абсолютно неприховано демаскується через художні засоби іронії, сарказму, гротеску. Василь Стус вибирає алюзію на створення світу у біблійній Книзі Буття лише для того, щоб послідовно крок за кроком зняти усі можливі сумніви у тому, що насправді мова йде про орвеллівського масштабу парадокс: радянський рай – це пекло.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барка В. Рай : роман. Нью-Йорк : Вид-во «Свобода», Джерзі Сіті, 1953. 309 с.
2. Дворко Г. З інтерв'ю 24 лютого 1991 року. *Василь Стус: Поет і Громадянин. Книга спогадів та роздумів*. Київ : Кліо, 2013. 684 с.
3. Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. Київ : Факт, 2006. 148 с.
4. Коцюбинська М. Стусове «Самособоюнаповнення». *Сучасність*. № 6, 1995. С. 137–144.
5. Сверстюк Є. Василь Стус – летюча зірка української літератури. URL: http://ukrlife.org/main/sverstuk/stus.htm. (Дата звернення: 20. 03. 2025)
6. Семків Р. Пригоди української літератури (від романтизму до постмодернізму). Київ : Темпора, 2024. 688 с.
7. Стус В. Твори у чотирьох томах. Том 6 (додатковий). Книга перша. Львів : Видавнича Спілка «Просвіта», 1997. 496 с.
8. Стус В. Відкритий лист до Петра Шелеста, 1968 р. URL: https://stus.center/p/vidkritii-list-do-petra-shelesta-1968-r--19418. (Дата звернення: 20. 03. 2025)

9. Стус В. Зникоме розцвітання. *Стус Василь. Небо. Кручі. Провалля. Вода*. Львів : Видавництво Старого Лева. 2024. С. 57–85.
10. Стус Д. За літописом Василя Стуса. *Стус Василь. Час творчості / Dichtensezeit*. Київ : Дніпро, 2005. С. 667–682.
11. Філіпп Г. ТЕС і діагноз «руйнування особистості». URL: https://surl.gd/lqxpgd. (Дата звернення: 20. 03. 2025)
12. Франкл В. Людина у пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Харків : КСД. 2024. 160 с.
13. Як Україну робили радянською (і як українці чинили опір). URL: https://www.village.com.ua/village/life/podcast/347523-ukrainian-history-street-2023-s02e15. (Дата звернення: 20. 03. 2025)

УДК 82.111.09-22’’17’’
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.328-339

Ірина Сирко,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри практики англійської мови та методики її навчання,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
https://orcid.org/0000-0001-9173-2925
м. Дрогобич, Україна

Галина Ступницька,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри практики англійської мови та методики її навчання,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
https://orcid.org/0000-0002-7622-425X
м. Дрогобич, Україна

Теоретичні аспекти дослідження англійської комедії XVIII ст.

Theoretical aspects of the study of English comedy of the 18th century

Анотація. *Стаття присвячена вивченню теоретичних аспектів дослідження англійської комедії XVIII ст. Запропоновано визначення комедії, як драматичного жанру літератури, що характеризується специфічною структурою, формою і змістом, а також індивідуальними особливостями творчості, притаманними драматургам певної епохи. Акцентовано, що на становлення жанру англійської комедії XVIII ст. впливають тенденції, які визначають специфіку вказаного літературного процесу. Охарактеризовано домінантні риси жанру: іронічне сприйняття навколишнього світу, висміювання традиційних шаблонів, тверезий критицизм, раціональне переосмислення наявних ідеалів та ін. Наголошено на прийомах побудови комедійного тексту: використання дотепних діалогів, побутових колізій, комедійних прийомів (як, напр., прийом гри у грі). Підкреслено посилення алегоричності у мовленні персонажів. Окрему увагу відведено інтризі, як визначальній композиційній ознаці комедійного твору. Окреслено гумор та сатиру, як особливі способи художнього відображення дійсності. Зосереджено увагу на основних темах (духовна спустошеність особистості, самотність, етичні проблеми, нівелювання моральних цінностей, влада грошей, боротьба за місце в суспільстві тощо). Акцентовано, що англійській комедії XVIII ст. властива соціальна типажність (драматурги запозичували героїв з реального життя). Відзначено вплив на розвиток жанру суспільної актуальності. Наголошено на намаганні комедіографів фактографічно*

зображати реальні ситуації. Зроблено висновок, що в комедії аналізованої епохи органічно поєднуються побутові спостереження і глибокі психологічні характеристики героїв, що запроваджує нові моделі цього жанру у XVIII столітті.

Ключові слова: *літературний процес, англійська література, драматичний жанр, англійські драматурги, комедія XVIII століття, жанрологічна еволюція.*

Summary. *The article deals with theoretical aspects of the study of English comedy of the 18th century. The definition of comedy as a dramatic genre of literature characterized by a specific structure, form and content, as well as individual features of creativity inherent in the playwrights of a certain era has been provided. It has been emphasized that the formation of the genre of English comedy of the 18th century is influenced by the trends that determine the specifics of this literary process. The dominant features of the genre have been characterized: ironic perception of the world, ridicule of traditional patterns, sober criticism, rational rethinking of existing ideals, etc. The methods of constructing a comedy text have been pointed out: the use of witty dialogues, everyday conflicts, comedy techniques (such as the game within a game), etc. The increase of allegory in the characters' speech has been emphasized. Particular attention has been paid to intrigue as a defining compositional feature of a comedy. Humour and satire as special ways of artistic reflection of reality have been outlined. Attention has been focused on the main themes (spiritual devastation of the individual, loneliness, ethical problems, levelling of moral values, the power of money, the struggle for a place in society, etc.). It has been noted that English comedies of the 18th century are characterized by social typology. The influence of social relevance on the development of the genre has been mentioned. The attempts of the authors to depict real situations factually have been traced. It has been concluded that the comedy of the analyzed era organically combines everyday observations and deep psychological characteristics of the characters, which introduces new models of this genre in the 18th century literature.*

Key words: *literary process, English literature, dramatic genre, English playwrights, comedy of the 18th century, genre evolution.*

Вступ. Незважаючи на багатовікову історію побутування *комедії* як самодостатнього виду мистецтва й літератури, у коло об'єктів системного літературознавчого аналізу комедійні твори потрапили лише на початку XX століття. Відтоді відбувається безперервний розвиток методик їх літературознавчого вивчення й інтерпретації. Адже «перехід традиційних канонів до новітніх та дещо незвичних, призводить до народження різноманітних літературних рефлексій, змушує літераторів шукати і пояснювати зміст цих новацій» [4, с. 232].

Варто зазначити, що у літературознавчих колах англійська комедія ще донедавна мала статус унікального та одиничного феномена. І хоч без її розгляду не обходиться жоден науковий аналіз зарубіжної драматургії, проте комплексного окреслення цього жанру у

філологічній науці досі немає. У зарубіжному літературознавстві дослідження англійських комедійних творів різних періодів перебувають у фокусі уваги M. Auburn, L. Bartlett, F. Bateson, E. Bernbaum, I. Donaldson, I. Evans, A. Hoffman, T. Jordan, K. Lynch, E. Rump, J. Taylor та інших науковців. У вітчизняній науці, окрім незначних за обсягом розділів у підручниках із зарубіжної літератури, є окремі розвідки В. Бабко, Л. Бондар, Г. Боян, М. Воробей, Т. Наливайко, З. Стоянова та ін., які мають на меті осягнути різні аспекти вивчення англійської комедії.

Аналізуючи зазначений жанр, учені в основному присвячують увагу дослідженню творчого шляху його представників, проведенню порівняльного аналізу поетики різних драматургів, окресленню стильових ознак окремих драматичних творів, вивченню комунікативних особливостей мови персонажів, розгляду жанрово-стильової еволюції в англійській комедії конкретно визначених періодів, інтерпретації найбільш репрезентативних комедійних творів, їхнього місця й ролі в історії англійської драматургії та ін. Проте, попри безперечну значущість цих робіт, продовжує існувати певна лакуна в сучасному українському літературознавстві, що стосується аналізу теоретичних засад вивчення жанру комедії. Зазначений факт і визначає **актуальність** нашої наукової розвідки.

Усвідомлення теоретико-практичної складності детального вивчення окресленої проблеми дає підстави обмежити коло дослідження, зосереджуючи основну увагу на англійській комедії XVIII ст. Відтак, **метою** пропонованої розвідки є розгляд теоретичних аспектів аналізу комедійного жанру саме цього літературного періоду.

Методологія та методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних науковців – дослідників англійської драматургії XVIII століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комедія – це драматичний жанр літератури, що характеризується специфічною структурою, формою і змістом, а також індивідуальними особливостями творчості, притаманними драматургам певної епохи. У цьому жанрі події, персонажі та ситуації представлені у комічному світлі, а конфлікти зазвичай мають щасливе завершення. Вказані ознаки – це «домінантні риси, що об'єднують необхідні для створення художнього цілого прийоми та засоби гумору, іронії, карикатури, пародії, художньої гіперболізації, шаржу» [5, с. 27]. Вони уможливлюють визначення історичного розвитку національної комедії крізь призму її жанрових особливостей.

На становлення жанру англійської комедії XVIII століття впливають тенденції, що визначають специфіку вказаного літературного процесу. Зазначена епоха характеризується взаємопроникнен-

ням стильових ознак, активним розвитком та видозміною жанрових моделей. Для англійських комедіографів стає властивим сприймати навколишній світ крізь призму іронії, висміювати традиційні шаблони тощо. Тогочасні творці англійської комедії пропонують новий погляд на людину, гумористично зображуючи ті її дії, думки і настрої, які вони вважають особливо важливими і актуальними. Подібні аспекти «мають значне жанрологічне навантаження, адже, впроваджуючи нові ідейно-тематичні горизонти, вони зумовлюють використання оригінальних зображально-виражальних прийомів і засобів» [див. про це: 5, с. 29].

Комедіографів XVIII століття слушно вважають досконалими майстрами побудови комедійного тексту. Йдеться, перш за все, про дотепні діалоги, введення у канву твору побутових сцен з різноманітними колізіями та перипетіями, а також запровадження низки комедійних прийомів (як, напр., прийом *гри у грі).* Сукупність цих та інших комедійних компонентів передбачає гармонійний контраст прекрасного та потворного і допомагає розгортанню морально-етичних ознак сміхової культури.

Пропонуючи читачеві (чи глядачеві) *веселе зображення сумного*, англійські комедіографи XVIII століття часто наголошують на вкрай важливих для суспільства питаннях. У своїх творах вони в комічному світлі представляють ті теми, на яких акцентують також і в трагедіях. Серед таких – духовна спустошеність особистості, самотність, етичні проблеми, нівелювання моральних цінностей, безправ'я жінок, влада грошей, боротьба за місце в суспільстві, соціальні чи економічні утиски тощо. Власне такі аспекти демонструють комедії Джорджа Фаркера «Близнюки-суперники», «Офіцер-вербувальник», «Хитромудрий план чепурунів» та ін., у яких чітко помітним є звернення автора до політичної і соціальної сатири. На думку дослідників, комедійні твори Фаркера є одним із основних джерел просвітницького реалізму.

Розглядаючи особливості розвитку і побутування англійської комедії XVIII століття, слід відзначити важливість впливу на неї суспільної актуальності. Однією з найосновніших ознак творів цього жанру вважають те, що вони були написані в певну епоху та для епохи, завдяки цьому повсякчас наголошується суспільний характер комедії» [див про це 5, с. 33]. Адаптуючи жанр до нових умов і форм життя, комедіографи усвідомлюють потребу доповнити традиційні комедійні колізії оригінальними мотивами, вивести їх на новий ідейно-естетичний рівень, трансформувати відповідно до новітніх жанрових канонів. Окреслені аспекти особливо характерні для п'єс Річарда Стіла. Більшість із них позначені аналітичністю, тверезим

критицизмом, раціональним переосмисленням наявних ідеалів. Серед творів драматурга вирізняється комедія «Совісні закохані», у якій автор поставив собі за мету повчати, а не висміювати. І хоча цей твір, на думку літературознавців, не має великої художньої цінності, проте він критично зображає картини буржуазного побуту, утверджуючи при цьому традиційні норми моралі.

Англійська комедія зазначеного періоду вирізняється точністю і переконливістю побутових деталей, влучністю психологічних характеристик, посиленим динамізмом дій і чіткою тематичною лінією, що зв'язує їх у єдину канву. Варто згадати і про відсутність надмірної патетики, відточеність реплік, гармонійно пов'язаних загальним конфліктом твору, активний рух сюжету, виразні сцени на завершення кожного акту, а також майстерні комбінації наростань і спадів кульмінаційних епізодів. Усі вище перелічені комедійні характеристики майстерно поєднує у своїх високохудожніх п'єсах Річард Шерідан. Зауважимо, що його комедія «Школа скандалу» упродовж століть залишається одним із кращих зразків просвітницького реалізму і відіграє велику роль в історії світової комедіографії.

Варто відзначити, що відтворення комічних аспектів життя зазначеної літературної доби чи не найяскравіше відбивається на мовленні комедійних персонажів. Воно адекватно відтворює спосіб мислення героїв і вирізняється посиленою алегоричністю, завдяки чому справляє на аудиторію потужний комічний ефект. Дослідники індивідуальної психології комедійних персонажів та їхньої поведінкової моделі з цього приводу зауважують наступне: «Відтепер мова у творі мистецтва набуває надзвичайної ваги не в якості висловлювання митця, а як висловлювання персонажів» [7, с. 99]. Учені наголошують на тому, що відхилення мовлення персонажів від усталених норм літературної мови демонструє їхній багатий внутрішній світ та глибину душі. Вкраплюючи простонародну лексику чи діалектизми у свої діалоги (монологи), дійові особи комедій постають в особливому емоційному світлі, що значно підсилює гумористично-жартівливий ефект зображуваних ситуацій.

Для більшості англійських комедіографів досліджуваної епохи властиве намагання зобразити реальні події та ситуації якомога фактографічніше. Це зумовлено потребою гротескно пояснити залежність людини від впливу суспільних факторів на її життя. Найчастіше до гротеску вдається Річард Шерідан. Це, до прикладу, засвідчують персонажі таких його п'єс, як «Школа скандалу», «Суперники» та ін. Вони набувають гротескного вигляду, вихваляючись своєю освіченістю та намагаючись виглядати інтелектуалами, але демонструючи водночас крайній примітивізм. Гротескно сприймається в комедіях

Шерідана і світське лихослів'я, яке практично завжди є центральним об'єктом зображення і головним героєм п'єс. Забезпечені й нудьгуючі леді та джентльмени неначе змагаються у поширенні пліток, у майстерності зведення наклепів лише для того, аби згаяти вільний час. Як стверджує І. Зайцева, Річард Шерідан спрямовує свої п'єси «проти духовного неподобства, убозтва і лицемірства вищих кіл... Предметом викриття і осміяння в них стають насмішники, губителі чужих репутацій, які з витонченістю знущаються над гідністю і честю людей» [2, с. 56]. Властиве драматургові висміювання моральної недобропорядності є типовою ознакою комедій окресленого періоду.

Попри мовленнєво-мовні особливості, специфіка жанру англійської комедії XVIII століття простежується також і на тематично-проблемному та сюжетно-фабульному рівні. Помітно актуалізується тематика, більш аналітичним стає дослідження повсякденних явищ життя, поглиблюється психологізм, посилюється інтелектуалізм викладу. Автори жартують над різноманітними ситуаціями, насичуючи їх глибокими ідеями та філософським змістом. Смішні життєві ситуації увиразнюються через розмірковування. Власне, в цьому й полягає знаковий аспект інтелектуальної комедії, яка вимагає від читача чи глядача активної розумової діяльності, співучасті у подіях, роздумів над парадоксами людського існування.

Англійським комедіям XVIII століття властива яскрава соціальна типажність. Її можна пояснити тим, що тогочасні драматурги не вигадували своїх героїв – вони запозичували їх з реального життя. Митців-комедіографів приваблював не так процес змалювання людських пристрастей, як їх неповторність у кожній окремій людині. Власне тому і образи героїв, і їхні імена та характеристики у комедійних творах є дуже реалістичними, жарти і дотепи – життєвими, а картини побуту – мальовничими. Життєва достовірність п'єс аналізованого періоду увиразнює їх етичні й естетичні орієнтири, відтак XVIII століття можна вважати одним із визначальних у розвитку національної англійської комедії.

Однією з визначальних композиційних ознак комедійного твору зазначеного періоду є інтрига. Вона проявляється у несподіваних збігах обставин, неочікуваних поворотах сюжету, напружених зіткненнях мотивів, завуальованих намірах та ін. Інтрига передбачає не уявне, а дійсне зіткнення інтересів персонажів, зумовлюючи раптові несподівані ситуації. Завдяки інтризі твори вказаного періоду насичені різноманітними авантюрами, веселими витівками, пригодами, халепами, непорозуміннями і помилками героїв, але слід наголосити, що в кожній з окреслених ситуацій завжди домінує розважальний компонент.

Вдало побудована інтрига також забезпечує комедійним п'єсам особливу рухливість і легкість жанру. Вона ефективно реалізується у творах завдяки прийомам гіперболізації окремих рис персонажів, використанню елементів буфонади, застосуванню мотивів викриття та підслуховування. Власне такою, сповненою інтриг, численних хитромудрих задумів, підступних пасток, витівок і примх, є блискуча комедія Річарда Шерідана «Дуенья». Її герої – життєрадісні, експресивні постаті з'ясовують наслідки випадкових помилок і непорозумінь, а заплутана сюжетна лінія з динамічним конфліктом наприкінці твору має традиційний для комедійного жанру щасливий фінал.

Домінуюче місце у жанрі комедії займає гумор. З одного боку, він викликає сміх чи іронію, а з іншого – руйнує ілюзію зовнішньої гармонії, спонукає читача (чи глядача) до чіткої послідовності у розвитку думки. Йдеться про те, що у комедійних п'єсах зазвичай присутнє двопланове художнє зображення подій і образів, за якими ховаються гумористичні асоціації, розкрити які можна лише аналітичним шляхом. Важливою умовою таких п'єс є складний, заплутаний та розгалужений сюжет, в основу якого покладені глибокі художні задуми.

Утверджуючи високі моральні стандарти через засудження суспільних вад і недоліків, комедія XVIII століття висміює типові хиби тогочасної епохи, представляє їх у доволі непривабливому, критичному ракурсі. Викриваючи їх, доброзичливий гумор часто поступається дошкульній сатирі, яку Л. Демко окреслює як «особливий спосіб художнього відображення дійсності, який полягає в гострому осудливому осміянні негативного» [див.: 1, с. 124]. Сатиру викликають нівелювання усталених норм поведінки, вчинки, що протирічать здоровому глузду, сповідування недолугих інтелектуальних та етичних принципів і под. Прикладом насичених сатирою комедій слушно вважати п'єси відомого драматурга XVIII століття Олівера Голдсміта «Доброзичливі», «Ніч помилок» та ін. З одного боку, його твори веселять і розважають, а з іншого – слугують чудовим уроком, адже за кумедними витівками їх персонажів можна простежити глибокий повчальний зміст. Автор сатирично змальовує недосвідченість молодих людей, які легко піддаються обману і маніпуляції. І хоч твори Голдсміта не вирізняються надмірним моралізаторством, та все ж у них присутні дидактичні мотиви, які є стандартною ознакою комедійного жанру.

У комедійних творах абсурдність навколишнього світу завжди є предметом насмішок. Але варто також зауважити, що «комедія хоче виправляти людей сміхом, а не висміюванням, і вона не обмежується

виправленням тільки тих вад, з яких сміється, і тільки тих людей, які цими вадами страждають. Її справжня загальна корисність полягає в самому сміхові, в тренуванні нашої здібності помічати смішне, легко і швидко відкривати його під різною машкарою пристрасті і моди в усіх його сполученнях з іншими, ще гіршими або добрими властивостями, навіть під зморшками врочистої серйозності» [6, с. 116].

До найвизначніших драматургів-сатириків зазначеного періоду слушно зараховують Вільяма Уічерлі. Його п'єси «Любов у лісі, або Сент-Джеймський парк», «Джентльмен – вчитель танців», «Сільська дружина» є одними із найвикривальніших комедій цієї літературної доби. Їх сатирично-іронічна манера змалювання дійсності руйнує стереотипне бачення сумісності високих людських прагнень із реальним станом речей, що на нього людина приречена об'єктивними умовами. Активно розвивають сатиричну комедію в англійській літературі також Джон Гей і Генрі Філдінг, які в гротескно-пародійному світлі зображують соціополітичну ситуацію в Британії на початку XVIII століття.

Комедіям кінця аналізованої епохи притаманне органічне поєднання влучних побутових спостережень і глибоких психологічних характеристик героїв. Глузування над хибами окремих особистостей чи суспільства загалом не є у цих творах різко негативним, а сатира та іронія мають легкий відтінок ліричності. Прикладом варто вважати п'єсу Річарда Шерідана «Суперники», у якій надзвичайно реалістично представлений образ страждаючого від безпідставних підозр юнака, колоритно змальована комічність його сумнівів.

Поряд із замаскованим підтекстом для комедійних творів аналізованого періоду характерний відкритий фінал. З огляду на жанрологічні виміри, особливо важливою у них є кінцівка. Літературознавці сходяться на думці про те, що «комедія організовується від її фіналу. Зміна на краще, що полягає у вирішенні заплутаних взаємин, одруженні, зближенні, перемозі справедливості і т. д., передусім є чимось, що стосується змісту. Проте регулярне повторення цієї зміни у визначеному місці драми дає підстави розглядати її як найважливіший елемент форми. Його значення увиразнюється моментом, в якому він реалізується. Попередні знання глядача про жанр сприяють тому, що кожен новий конфлікт водночас передбачає його усунення» [8, с. 101]. Якщо ж кінцівка твору є незавершеною, то це призведе до того, що замість розв'язки у п'єсі з'являються нові невирішені проблеми. Відтак, основний конфлікт п'єси після її завершення залишиться невичерпаним.

Учені дійшли переконливого висновку, що «властивість комедії полягає в тому, щоб схопити смішне; отже, на цьому нахилі й буду-

ється мета того виду мистецтва, що полягає в збудженні сміху; його вважають за ознаку радості, але серце від того не робиться менш порожнім, ніж було. Якби комедія викривала справжні пороки, люди не сміялись би, а були б глибоко обурені» [3, с. 137]. Думка цитованого дослідника є слушною, адже комедіографи увиразнюють не потворність художнього образу, а комічний ефект, який він справляє. У даному контексті варто згадати *веселі* комедії Олівера Голдсміта «Добрячок» і «Ніч помилок». Центральні постаті цих комедій своїми вчинками викликають щирий сміх, хоч іноді їхня поведінка відверто суперечить логіці та здоровому глуздові.

У своїх комедіях представники XVIII століття основну увагу зосереджують не тільки на комічному зіткненні характерів, але й на світоглядному протистоянні. Зазначені аспекти творення комічного образу гармонійно співвідносяться з основними принципами жанру, який «зображує (або відтворює) потворно-смішне, висміює негативні явища життя і викликає сміх» [3, с. 20]. У контексті зазначеного показовими є комедії Вільяма Конгріва «Старий холостяк», «Любов за любов» та «Шляхи світського життя». У цих творах, попри веселощі та дивацтва, помітними є тези просвітителів про природність людини, про вагу почуттів і розуму тощо. Драматург акцентує на переважанні слова над дією, посилює увагу до психологічних і філософських роздумів, збільшує важливість підтексту тощо. Конгрів художньо заглиблюється в душу людини, відтворює складні внутрішні почуття і психологічні колізії. Все це надає його комедіям трагікомічного звучання, визначає переплетення смішного із сумним.

Специфічних ознак надає англійській комедії окресленого періоду органічний зв'язок комічного та трагічного планів зображення. На погляд науковців, він засвідчує нові виміри комічного. Відповідно до жанрової логіки комедій, у них обов'язково повинні бути наявними оригінальні об'єкти гумористично-іронічного зображення. У п'єсах тогочасних комедіографів важливими є не просто смішні риси характеру головних героїв, їхні вчинки та дії, але також представлені у парадоксальному світлі спотворені духовні цінності. Так, наприклад, п'єса «Авторський фарс» Генрі Філдінга висміює ницість лондонських знаменитостей, гостро критикує аморальність. У п'єсах цього автора шахрають не злодії і розбійники, а забезпечені поважні люди. Відтак, можна зробити висновок, що спосіб змалювання характерів Філдінга зумовлений актуалізацією життєвого матеріалу, що відповідав смакам і потребам сучасного авторові читача. Поєднуючи добродушний гумор з модернізацією традиційних мотивів і образів, їх адаптацією до світоглядних вимог

тогочасної доби драматург часто виходить за межі суто комедійного світосприйняття. У такий спосіб він запроваджує нові моделі англійської комедії XVIII ст., вносить важливу лепту у її жанрологічну еволюцію.

У підсумку зазначимо, що детальний розгляд комедійних творів англійських драматургів означеного періоду «дозволяє розглядати комедію даної доби як особливий художній світ із властивою йому тематикою, проблематикою, сюжетом, архітектонікою та стилістикою» [5, с. 55]. Перспективою дослідження вважаємо поглиблений аналіз теоретичних аспектів дослідження англійської комедії XVIII століття, а також інших літературних періодів, що дозволить повною мірою з'ясувати специфіку окресленого жанру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демко Л. М. Трансформація жанрів сатири та гумору у сучасній українській публіцистиці. *Тривіальна та елітарна література*. Бердянськ, 2020. С. 228-231.
2. Зайцева І. Є. Тенденції розвитку драматургії. Київ: НАКККіМ, 2021. 248 с.
3. Мороз З. П. На позиціях народності: Дослідження в двох томах. Київ: Дніпро, 1971. Т. ІІ. 480 с.
4. Сирко І. М. Міф про *американську мрію* у формуванні національної літератури США. *Сучасні дослідження з іноземної філології: збірник наукових праць*. УжНУ, 2024. № 2 (26). С. 229–236.
5. Ступницька Г. І. Жанрові особливості комедії в англійській, німецькій, українській драматургії (кінець XIX – початок XX ст.): дис ... канд. філол. наук 10.01.05. Дрогобич, 2018. 296 с.
6. Хрестоматія з теорії драми. Особливості драматургічного мистецтва в історичному розвитку. Від античних часів до початку XIX століття. Київ: Мистецтво, 1978. 184 с.
7. Lynch K. M. The Social Mode of Restoration Comedy. New York: The Macmillan Co., 1996. 242 p.
8. Pfister M. Das Drama: Theorie und Analyse. 11. Aufl. München: Fink, 2001. 454 s.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ
METHODS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING
DIDAKTIK
MÉTHODES D'ENSEIGNEMENT DES LANGUES ENTRANGERES

УДК 378.14.015.62:811
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.340-348

Ольга Алісеєнко,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
https://orcid.org/0000-0003-3840-7714
м. Дніпро, Україна

Ганна Мудренко,
викладач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
https://orcid.org/0000-0001-7476-4714
м. Дніпро, Україна

Особливості вивчення професійної англійської мови в дистанційному форматі

Features of learning professional English in a distance format

Анотація. *Стаття присвячена аналізу особливостей вивчення професійної англійської мови в умовах дистанційного навчання. Мета статті полягає в розкритті ефективності дистанційного навчання англійської мови з професійним спрямуванням, ураховуючи досвід передових українських дослідників у цій галузі. Основний акцент зроблено на підходи до адаптації навчального процесу до потреб сучасного студента та використання новітніх технологічних засобів. У роботі використано загальнонаукові методи дослідження, включаючи аналіз та систематизацію літературних джерел, порівняльний аналіз. Результати дослідження показують, що пандемія COVID-19 змусила світ, включаючи освітні установи, переключитися на дистанційне спілкування. В Україні додатковий тиск виник через військові дії з Росією, що привело до масової міграції громадян, для яких знання англійської стало необхідністю. Інтерес українців до англійської мови підтверджений рейтингом EF EPI, відображаючи бажання країни інтегруватися в світовий простір. Дистанційна освіта в Україні базується на онлайн-технологіях, підтримуваних платформами, такими як «Всеукраїнська школа онлайн», що отримує державну підтримку. Викладання англійської має дві моделі: британську (асинхронну) та американську (синхронну), які враховують потреби учнів. Цифрова глобалізація визначає способи спілкування і бізнесу. Дистанційне навчання допомагає адаптуватися до цих вимог, надаючи гнучкість та інновації. Проте традиційні заняття, що сприяють глибокому засвоєнню і командній роботі, залишаються незамінними. Для молоді смартфони стали вікном у світ навчання. Вчителі використовують різноманітні онлайн-інструменти, такі як «Google Classroom», «Skype»,*

«ZOOM», для здійснення уроків та взаємодії зі студентами, кожен з яких має свої особливості. Технології Google Meet і Trello полегшують дистанційне навчання, а платформи, такі як Google Classroom та Skype, допомагають у взаємодії та оцінюванні робіт студентів. Практичне значення. Дослідження може бути корисним для педагогічних працівників, що займаються викладанням іноземних мов у вищих навчальних закладах, а також для здобувачів освіти, які шукають оптимальні методи вивчення мов в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: *професійна англійська мова, дистанційне навчання, адаптація, технологічні засоби, підходи до викладання, загальнонаукові методи.*

Summary. *The article is devoted to the analysis of the peculiarities of learning professional English in the context of distance learning. The purpose of the article is to study the effectiveness of distance learning of ESP, taking into account the experience of leading Ukrainian researchers in this field. The main emphasis is placed on approaches to adapting the learning process to the needs of a modern student and the use of the latest technological tools. The study uses general scientific research methods, including analysis and systematization of literature sources, comparative analysis. The results of the study show that the COVID-19 pandemic has forced the world, including educational institutions, to switch to remote communication. In Ukraine, additional pressure has arisen due to military actions with Russia, which has led to mass migration of citizens for whom knowledge of English has become a necessity. The interest of Ukrainians in English is confirmed by the EF EPI rating, reflecting the country's desire to integrate into the global space. Distance education in Ukraine is based on online technologies, supported by platforms such as All-Ukrainian School Online, and receives government support. English teaching has two models: British and American, which take into account the needs of students. Digital globalization is changing the way we communicate and do business. Distance learning helps to adapt to these demands by providing flexibility and innovation. However, traditional classes that promote deep learning and teamwork remain indispensable. For young people, smartphones have become a window into the world of learning. Teachers use a variety of online tools, such as Google Classroom, Skype, and ZOOM, to deliver lessons and interact with students, each with its own characteristics. Technologies such as Google Meet and Trello facilitate distance learning, and platforms such as Google Classroom and Skype help with student interaction and assessment. Practical implications. The study can be useful for teachers involved in teaching foreign languages in higher education institutions, as well as for students looking for the best methods of learning languages in distance learning.*

Key words: *professional English, distance learning, adaptation, technological means, teaching approaches, general scientific methods.*

Вступ. Вивчення професійної англійської мови в останні роки стає все актуальнішим завданням для українців. У контексті глобалізації, міжнародних партнерств та інтеграції на різних рівнях бізнесу, науки та культури, сучасні фахівці стикаються з необхідністю воло-

діння англійською на професійному рівні. Міжнародний рейтинг *EF EPI* за 2022 рік підтвердив, що англійська мова посилила свою популярність у багатьох країнах, зокрема в Україні, яка показала значне поліпшення у рейтингу, піднявшись до 35 місця зі 49.

Останні події, зокрема вплив пандемії COVID-19, визначили новий вектор розвитку освітньої системи. Дистанційне навчання, яке раніше розглядалося як доповнення до традиційних форм, зараз стає основною моделлю для багатьох освітніх закладів. Це дозволяє студентам адаптуватися до нових умов, гнучко планувати свій графік та вивчати мову з будь-якої точки світу. Проте, разом з перевагами, дистанційний формат приносить й виклики. Перш за все, це втрата можливості живого спілкування, що є ключовим для розвитку комунікативних навичок.

Англійська мова, відома своєю глобальною присутністю, є основним інструментом комунікації у багатьох галузях. З урахуванням останніх світових подій, таких як війни та масові міграції, володіння нею стає ще більш важливим, адже мова сприяє соціальній інтеграції та відкриває нові професійні можливості.

Таким чином, вивчення професійної англійської мови в дистанційному форматі вимагає глибокого розуміння сучасних викликів та педагогічних підходів, що забезпечують ефективність навчання в умовах відсутності можливості вивчати її у традиційний спосіб.

Методи та методологія дослідження. У дослідженні використано загальнонаукові методи пізнання, а також метод критичного аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури. За допомогою методів індукції та дедукції були розроблені рекомендації щодо вирішення нагальних проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. З розвитком технологій та під впливом світових подій, таких як пандемія COVID-19, освітній процес зазнав значних змін, особливо у вивченні іноземних мов. О.Л. Вакуленко, Р.Г. Попович, І.О. Тимощук [1] зосередили свою увагу на стратегіях дистанційного вивчення мов в контексті модернізації освітньої системи України, акцентуючи на важливість педагогічної адаптації до новітніх технологічних засобів. Праця О. Гришкової [2] спрямована на адаптацію навчального процесу до потреб студентів нефілологічних спеціальностей, розглядаючи особливості вивчення професійної англійської мови. А. Коваленко [3] дослідила специфіку форм і методів роботи при дистанційному вивченні іноземних мов у часи пандемії, акцентуючи на необхідних змінах у підходах до викладання. Дослідження Л.Ф. Лозинського, Т.С. Липченко та Л.М. Усика [4] вказує на значущий вплив дистанційної форми навчання на професійну підготовку фахівців ІТ. Вони

підкреслюють, що таке вивчення може мати як позитивні, так і негативні сторони. О.Д. Остафійчук [5] звернула увагу на інноваційні методи і технології у викладанні англійської мови, що допомагають адаптуватися до змінюваних умов навчання. При цьому, дослідження Л.Ю. Прийми, Н.Г. Танько, Н.О. Шерстюка та О.М. Бєляєвої [6] зосереджене на медичних ЗВО, де підкреслюється особливість дистанційного вивчення англійської мови в цьому секторі.

Малодослідженим залишається питання дистанційного вивчення мов у загальноосвітніх закладах у часи війни, на що вказує В. Редько [7]. Також, унікальні умови воєнного стану та адаптація до них під час вивчення іноземних мов була вивчена О.П. Сердюк та М.П. Леоненко [8].

На фоні всіх цих досліджень стає очевидним, що особливості вивчення професійної англійської мови в дистанційному форматі потребують глибокого аналізу та систематизації інформації.

Поширення пандемії COVID-19 спричинило глобальний перехід до дистанційних форматів взаємодії в багатьох аспектах нашого життя. Насамперед, освітній сектор відчув ці зміни найбільше. Школи, університети та інші заклади освіти в ряді країн були змушені переключитися на онлайн-формат, щоб забезпечити безперервність навчального процесу [10]. Світ став свідком впровадження нових методів навчання, інтерактивних платформ та засобів, які допомагали підтримувати зв'язок між учнями та викладачами. Викладачі шукали креативні підходи, щоб зацікавити своїх студентів, а студенти намагалися адаптуватися до нової реальності, де вони вчилися вдома, часто без прямого контакту зі своїми однолітками.

В Україні ця ситуація стала ще складнішою через додаткові випробування, викликані збройною агресією Росії. Введення воєнного стану в 2022 році [8] змінило звичний ритм життя багатьох людей. У таких випадках школи стали не просто освітніми закладами, але й місцями, де діти могли отримати психологічну підтримку, відчуття спільноти та віру в майбутнє. Учителям доводилося знаходити баланс між навчанням та підтримкою своїх учнів у ці непрості часи.

Англійська мова, вже давно визнана світовою мовою комунікації, в умовах війни і точним вектором руху України до Євросоюзу, набула ще більшої актуальності. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну стало причиною масового переселення українців за кордон. У таких умовах, володіння англійською мовою стало не просто бажаним навиком, а важливою необхідністю для адаптації в інших країнах.

Міжнародний рейтинг EF EPI, який аналізує рівень володіння англійською мовою в різних країнах, підтвердив цю тенденцію. Згідно даними за 2022 рік, Україна посіла 35 позицію серед 111 країн. Це

підвищення позиції на п’ять місць у порівнянні з попереднім роком свідчить про зростаючу мотивацію українців вивчати англійську.

У контексті війни, вивчення англійської мови стало для багатьох не тільки засобом міжнародного спілкування, але й ключем до нового життя, можливістю працевлаштування, навчання та соціалізації в інших країнах. Така популярність англійської мови є відображенням зміцнення глобальних змін та прагненням українців до євроінтеграції інтеграції незважаючи на національні виклики [9].

Дистанційне навчання вже давно стало актуальною темою в освітньому середовищі. Проте слід розрізняти два ключових поняття: «дистанційна освіта» та «дистанційне навчання». «Дистанційна освіта» означає форму навчання, де освітні послуги доступні великій аудиторії завдяки використанню інформаційних технологій, незалежно від їх географічного розташування. Тоді як «дистанційне навчання» стосується безпосереднього процесу взаємодії між викладачем та студентом, який відбувається з допомогою технологій на певній відстані. Основна мета цього процесу полягає в набутті професійних знань та розвитку компетенцій [3].

Дистанційний формат навчання стосується педагогічної методики, де основна частина навчального процесу відбувається без фізичної присутності студентів та викладачів у тому самому місці. Завдяки сучасним технологіям, такий підхід дозволяє реалізувати навчання за допомогою інтернет-з’єднань, де матеріали курсу, відео-лекції, тести та інші ресурси доступні онлайн.

Дистанційне навчання може проходити у двох основних форматах: синхронному та асинхронному [6].

1. Британська модель дистанційного навчання, відома також як асинхронна або індивідуальна, фокусується на самостійному навчанні. Вона призначена для тих, хто бажає отримати основну чи додаткову освіту, не залишаючи своєї основної діяльності. Ця модель включає в себе добре структуровані навчальні матеріали, систему групових занять і індивідуальних консультацій (тьюторіали) та розроблену систему атестації студентів, що гарантує високий рівень якості освіти.

2. Американська модель дистанційного навчання є синхронною та груповою. Вона розглядається як альтернатива очній формі освіти, де безпосередній контакт між викладачем та студентами замінюється на телекомунікаційне спілкування. В цьому випадку акцент робиться на використанні сучасних телекомунікаційних технологій, а сама система навчання залишається відносно традиційною.

Обидві моделі пропонують цінні підходи до викладання іноземних мов, надаючи викладачам в Україні гнучкість у виборі методик та інструментів для навчання. Це дозволяє адаптувати навчальний

процес до конкретних потреб студентів, їхніх індивідуальних особливостей та ситуації в країні, а також забезпечувати високий рівень якості освіти в цій важливій сфері [1].

В Україні для викладання іноземних мов активно застосовуються як синхронні, так і асинхронні форми навчання, що дозволяє забезпечити максимальну гнучкість і ефективність освітнього процесу. Синхронні методи навчання доречні в тих випадках, коли потрібна пряма взаємодія між учасниками освітнього процесу. Наприклад, при обговоренні складних питань граматики, активній практиці усного мовлення або ролевих іграх. Синхронне навчання також доречне для підтримки мотивації студентів, адже пряме спілкування з викладачем та іншими студентами може допомогти підтримувати зацікавленість у матеріалі. Крім того, якщо є необхідність у швидкому отриманні зворотного зв'язку чи поясненнях від викладача, то синхронні заняття будуть найкращим вибором. Це, переважно, живі онлайн-уроки, відеоконференції, вебінари та групові дискусії.

Асинхронні методи навчання, з іншого боку, ідеально підходять для самостійного вивчення матеріалу, коли студентам потрібно працювати у власному темпі. Це можуть бути записані відеоуроки, аудіозаписи, текстові матеріали, онлайн-тренажери для вивчення граматики і лексики, тести та інші завдання для самостійної роботи. Студенти можуть працювати з цими матеріалами в зручний для себе час, а потім отримувати зворотний зв'язок від учителя. Це особливо корисно для вивчення лексики, письмових завдань або перегляду відеоматеріалів. Також асинхронні методи зручні, коли студенти мають різний рівень підготовки або зайнятість, дозволяючи кожному з них приступати до матеріалу в зручний для себе час. Крім того, вони можуть бути корисними для поглибленого вивчення матеріалу, коли студентам потрібно більше часу для рефлексії або практики.

Залучення до дистанційного навчання може залежати від різних факторів:

– узгоджених форматів навчання з військово-цивільною адміністрацією,

– технічної оснащеності студентів,

– доступності інтернету та електропостачання.

Вивчення професійної англійської мови стає все більш актуальним у світі, де цифрова трансформація змінюють межі спілкування та бізнес-взаємодії. Дистанційний формат навчання відіграє ключову роль у цьому контексті, допомагаючи професіоналам адаптуватися до швидко змінюваних вимог ринку та культурних особливостей. Основні особливості вивчення професійної англійської мови в дистанційному форматі:

– *гнучкість та доступність*. Дистанційний формат дозволяє студентам навчатися в зручний для них час і місці, незалежно від географічного розташування. Це вкрай корисно для зайнятих професіоналів, які прагнуть розвивати свої мовні здібності.

– *індивідуальний підхід*. Інтерактивні платформи та онлайн-ресурси дозволяють адаптувати навчальний матеріал під конкретні потреби і цілі кожного учасника.

– *технологічні інновації*. Застосування сучасних технологій, таких як віртуальна реальність, штучний інтелект або гейміфікація, може зробити процес вивчення більш захоплюючим та ефективним.

– *миттєвий зворотний зв'язок*. Більшість платформ надає автоматичне оцінювання вправ, що допомагає учням швидко визначити свої слабкі місця та вдосконалюватися.

– *співпраця на глобальному рівні*. Вивчаючи мову онлайн, учні отримують можливість спілкування з носіями мови, експертами та колегами з усього світу.

– *поглиблене вивчення*. Додаткові ресурси, такі як подкасти, відеоблоги, новини та статті, доступні для поглиблення знань та практики мови в професійному контексті.

– *адаптивне навчання*. Сучасні платформи можуть автоматично адаптувати матеріал під рівень знань студента, пропонуючи вправи відповідно до його поточних навичок.

Висновки з дослідження. У зв'язку з поширенням пандемії COVID-19 світова спільнота, зокрема освітній сектор, перейшли до дистанційних форматів взаємодії між викладачем та учнем. В Україні ситуація ускладнилась через війну з Росією, змушуючи багатьох українців шукати притулок за кордоном, де володіння англійською мовою стало критично важливим. Міжнародний рейтинг EF EPI підтвердив зростаючий інтерес українців до вивчення англійської, що відображає прагнення країни до глобальної інтеграції попри існуючі виклики.

Дистанційний формат навчання в Україні характеризується як педагогічна методика, де більшість навчальних процесів відбувається онлайн. Таке навчання підтримується сучасними технологіями та платформами, такими як «Всеукраїнська школа онлайн». Цей підхід отримав значущу підтримку з боку уряду. У контексті викладання іноземних мов існують дві основні моделі: британська (асинхронна) та американська (синхронна), кожна з яких має свої особливості та відповідає різним потребам студентів.

Глобалізація та цифрова трансформація розширюють межі спілкування та бізнес-взаємодії. Дистанційний формат навчання є відповіддю на ці зміни, допомагаючи людям пристосовуватися до нових

вимог ринку та культурних контекстів. Він пропонує гнучкість, індивідуальний підхід, інновації, миттєвий зворотний зв'язок, глобальну співпрацю, поглиблене занурення та адаптивне навчання. Однак живе спілкування в аудиторії, яке сприяє глибокому розумінню матеріалу, критичному мисленню, командній роботі та формуванню дружніх стосунків, не може бути повністю замінено онлайн-форматами, підкреслюючи його незмінну важливість.

Додаткові методи навчання англійської мови в дистанційному форматі включають асинхронне та синхронне навчання через аудіо- та відеозв'язок, інтерактивне спілкування, перегляд освітніх відеоматеріалів, онлайн-тести та виконання вправ. Сучасні технології, такі як Google Meet, Skype, Role-playing apps, Trello та інші, допомагають оптимізувати ці методи. Вчителі використовують різні платформи, наприклад, Google Classroom, Skype та Viber, для оцінювання та надання зворотного зв'язку студентам, зосереджуючись на якості цього зворотного зв'язку як на ключовому елементі успішного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вакуленко О. Л., Попович Р. Г., Тимощук І.О. Формування і розвиток стратегій дистанційного вивчення іноземних мов у контексті модернізації освітньої системи України. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: *Наукові записки РДГУ*, Вип. 16(59), 2017. С. 74–77.
2. Гришкова О. Методика навчання англійської мови за професійним спрямуванням студентів нефілологічних спеціальностей. Миколаїв: Видавництво Чорноморського державного університету імені Петра Могили, 2015. 220 с.
3. Коваленко А. Дистанційне навчання іноземної мови за умови пандемії: специфіка форм і методів роботи. *Актуальні питання гуманітарних наук*, Вип. 35, том 3, 2021. С. 250–255.
4. Лозинський Л.Ф., Липченко Т.С., Усик Л.М. Вплив дистанційної форми вивчення англійської мови на професійну підготовку фахівців з інформаційних технологій. *Інноваційна педагогіка*, Випуск 39, 2021. С. 175–178.
5. Остафійчук О. Д. Інноваційні методи і технології викладання англійської мови. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Вип. 30 (1), 2021. С. 290–293.
6. Прийма Л.Ю., Танько Н. Г., Шерстюк Н.О., Бєляєва О.М. Особливості дистанційного навчання англійської мови студентів медичних ЗВО. Полтава: Українська медична стоматологічна академія, 2021. С. 219–221.
7. Редько В. Особливості дистанційного навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти в умовах карантину. Національна академія педагогічних наук України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/2243/
8. Сердюк О.П., Леоненко М.П. Навчання іноземної мови в умовах воєнного стану: адаптація до нових умов. Вебсайт Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. URL: http://www.soippo.edu.ua/

index.php/4873-navchannya-inozemnoji-movi-v-umovakh-voennogo-stanu-adaptatsiya-do-novikh-umov
9. Українці покращили рівень володіння англійською мовою у 2022 році. Перший Кембриджський Центр. 2023. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: https://cambridge.ua/uk/news/ukraintsy-uluchshili-uroven-vladeniya-angliyskim-2022/
10. Шевченко С. Навчання англійської мови професійного спрямування в умовах дистанційної освіти. *Український педагогічний журнал*, № 1, 2021. С. 82–89.

УДК 37.016:811.111
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.349-363

Людмила Бабаєвська,
старший викладач кафедри іноземних мов,
Харківський національний університет мистецтв
імені І.П. Котляревського
https://orcid.org/0000-0003-1278-0086
м. Харків, Україна

Сценарний метод у навчанні англійської мови майбутніх музикантів

Scenario-based method in teaching English to future musicians

Анотація. *У сучасному світі глобалізація та інтернаціоналізація професійної діяльності висувають високі вимоги до рівня володіння іноземними мовами, зокрема англійською, особливо для музикантів, які активно беруть участь у міжнародних конкурсах, фестивалях, майстер-класах і конференціях. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю покращення підготовки студентів до практичного використання англійської мови в професійному контексті шляхом інтеграції реалістичних ситуацій, розвитку критичного мислення, прийняття рішень та ефективної комунікації. Мета дослідження – дослідити можливості застосування сценарного методу в навчанні англійської мови майбутніх музикантів для розвитку їхніх мовних, професійних та комунікативних навичок через інтерактивні та ситуаційні вправи. У статті проаналізовано літературні джерела, що висвітлюють роль сценарного методу в навчанні іноземних мов, а також розглянуто різні типи сценаріїв, що можуть бути корисними для музикантів. Виділено такі типи сценаріїв: сценарії на основі навичок, проблемно-орієнтовані сценарії, сценарії на основі проблемних ситуацій, спекулятивні сценарії, сценарії з розгалуженням, гейміфіковані сценарії, дослідницькі сценарії та сюжетні сценарії. Розроблено проблемно-орієнтований сценарій, що базується на реалістичній ситуації, в якій диригентка камерного оркестру має вирішити проблему заміни першого скрипаля перед важливим концертом. Цей сценарій дозволяє студентам відпрацьовувати навички прийняття рішень, командної роботи та адаптації до змін у професійному середовищі. Отже, сценарний метод є ефективним інструментом для розвитку мовних і професійних компетенцій студентів, а вибір відповідних сценаріїв залежно від потреб та інтересів студентів сприяє розвитку критичного мислення, творчого підходу до вирішення проблем і комунікативних навичок.*

Ключові слова: *сценарій, музиканти, професійні компетенції, критичне мислення, комунікативні навички.*

Summary. *In today's world, globalization and internationalization of professional activities place high demands on proficiency in foreign languages,*

particularly English, especially for musicians who actively participate in international competitions, festivals, master classes, and conferences. The relevance of this study stems from the need to improve students' preparation for the practical use of English in professional contexts by integrating realistic situations, promoting critical thinking, decision-making, and effective communication. The purpose of this study is to explore the potential of using the scenario-based method in teaching English to future musicians to enhance their language, professional, and communication skills through interactive and situational exercises. This article analyzes the literature on the role of the scenario method in foreign language teaching and examines various types of scenarios that can be valuable for musicians. The following types of scenarios are discussed: skills-based scenarios, problem-based scenarios, issues-based scenarios, speculative scenarios, branching scenarios, gamified scenarios, exploratory scenarios, and story-based scenarios. The article features a problem-based scenario based on a realistic situation in which a chamber orchestra conductor must resolve the issue of replacing the first violinist before an important concert. This scenario allows students to practice decision-making, teamwork, and adapting to changes in a professional environment. In conclusion, the scenario method is an effective tool for developing students' language and professional competencies. The choice of appropriate scenarios, tailored to students' needs and interests, contributes to the development of critical thinking, creative problem-solving, and communication skills.

Key words: *scenario, musicians, professional competencies, critical thinking, communication skills.*

Вступ. Сучасний світ стрімко змінюється, і глобалізація вимагає володіння іноземними мовами на високому рівні. Знання англійської, як мови міжнародного спілкування, стає важливою життєвою навичкою, без якої неможливо уявити успішну професійну чи творчу діяльність. Для музикантів це знання набуває особливої актуальності, адже їхня професія вимагає постійної комунікації з міжнародною аудиторією, участі у конкурсах, фестивалях, майстер-класах, наукових конференціях, а також доступу до сучасної музикознавчої чи дидактичної літератури. У зв'язку з цим, важливим є інтегрування в навчальний процес курсів з англійської мови, які адаптовані до потреб музикантів та спрямовані на вдосконалення мовної компетенції у професійному контексті.

Однак проблема вищої освіти полягає в недостатній кількості годин, відведених на вивчення іноземної мови. Заняття з англійської мови здебільшого зосереджуються на вивченні професійної лексики, читанні та обговоренні фахових текстів. Попри важливість цих аспектів, такий підхід не завжди дозволяє здобувачам розвивати навички практичного використання мови у реальних професійних ситуаціях. Залишається актуальним питання підготовки студентів до самостійного мислення, орієнтації у складних ситуаціях, кваліфі-

кованого вирішення практичних завдань та ефективного управління конфліктами в музичному середовищі. Завдання викладача виходить за межі простого навчання відтворення інформації. Сучасний педагог має спрямовувати свою роботу на те, щоб помістити здобувачів у реалістичні ситуації, з якими стикаються музиканти, сприяючи розвитку мовної компетенції, критичного мислення, здатності приймати рішення та впевненого спілкування у різноманітних професійних контекстах.

Одним з ефективних підходів для досягнення цих цілей є використання сценарного методу навчання, який дозволяє відтворювати професійні ситуації в реальному часі та в умовах, наближених до реальної практики [6, 11]. Цей метод сприяє не лише розвитку мовних навичок, а й формуванню вмінь адаптуватися до змінних умов, приймати зважені рішення та ефективно взаємодіяти в команді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сценарний метод отримав значну увагу у професійно орієнтованому викладанні іноземної мови, зокрема німецької. Дослідження C. Kuhn акцентує увагу на створенні як повсякденних ситуацій, таких як «У лікаря» або «У ресторані», так ы професійних, що дозволяє студентам студентам практикувати реальні комунікативні навички [6]. Аналогічний підхід підтримує Anna Svet, яка доводить, що сценарний метод сприяє розвитку мовно-комунікативних компетенцій, необхідних для адаптації до професійного середовища, водночас стимулюючи гнучкість і креативність студентів [15]. У контексті викладання мови для туризму пропонується впроваджувати сценарії, які імітують реальні ситуації, характерні для туристичної індустрії, що сприяє розвитку фахових мовних компетенцій [14, 8].

Схожі ідеї представлені у статті *The ‘scenario’ as a key educational tool in the simulation centre*. Автори підкреслюють, що адаптація сценаріїв до професійного контексту дозволяє ефективно моделювати складні міжособистісні взаємодії, що особливо важливо у підготовці педагогів. Дослідження базується на аналізі 74 симуляційних воркшопів і 150 сценаріїв, проведених у симуляційному центрі між 2019 і 2020 роками, і демонструє, як чітке визначення цілей та реалістичність сценаріїв впливають на якість навчання [7].

Рекомендації щодо створення й використання навчальних сценаріїв представлені у роботі *Szenarien im berufsbezogenen Unterricht Deutsch als Zweitsprache*, яка підкреслюють необхідність чіткої структури сценаріїв для досягнення навчальних цілей [11].

Навчання на основі сценаріїв (Scenario-Based Instruction, SBI) розглядається як ефективний інструмент для підвищення обізнаності студентів щодо стратегії саморегульованого навчання [12]. Авторка

доводить, що інтеграція сценаріїв у навчальний процес допомагає студентам краще організовувати свою роботу, планувати час і оцінювати власний прогрес.

Дослідження *Scenario-Based Learning* класифікує сценарії за їх типами та застосуванням, акцентуючи увагу на їх впливі на розвиток критичного мислення, навичок вирішення проблем і адаптивності [13]. У роботі E.P. Errington підкреслюється важливість вибору сценаріїв для задоволення конкретних професійних потреб, що сприяє практичному засвоєнню студентами матеріалу [3].

Сценарний підхід знайшов застосування у програмі розвитку навичок усного висловлення англійською мовою серед старшокласників, де підкреслюється значення адаптації сценаріїв під вікові та когнітивні особливості учнів [2].

Значним інноваційним внеском стали дослідження використання віртуальних сценаріїв у викладанні розмовної англійської мови. Автори підкреслюють переваги інтеграції таких сценаріїв для розвитку комунікативних навичок студентів у реальних життєвих ситуаціях, особливо в умовах дистанційного навчання [4].

Україномовних досліджень, присвячених сценарному методу, майже немає. Втім, вдалося знайти одне дослідження, яке заслуговує на увагу. В статті Г. Лисенка розглядаються особливості застосування сценарного методу в професійній освіті Німеччини для вивчення німецької мови як другої [1]. Автор акцентує увагу на тому, що цей метод є специфічним для окремих навчальних груп, адже навчальний процес базується не на підручникових темах, а на ситуаціях спілкування, актуальних для конкретних робочих місць. Також у дослідженні розглядаються можливості використання сценарного методу як засобу інтеграції аналізу комунікативних потреб до навчальних програм [1].

На жаль, можливості використання сценарного методу у викладанні англійської мови музикантам досі залишаються недостатньо дослідженими. Це означає, що ми маємо значний простір для подальших розвідок, які можуть допомогти музикантам не лише покращити рівень володіння мовою, а й підготуватися до реальних професійних ситуацій. Зокрема, варто звернути увагу на те, як сценарний метод може сприяти розвитку навичок спонтанного мовлення, опануванню фахової лексики та ефективній комунікації в репетиційному процесі, під час концертів або міжнародних майстер-класів. Важливо також розглянути можливість адаптації цього підходу до різних музичних спеціалізацій, адже потреби піаніста, вокаліста чи диригента можуть суттєво відрізнятися. Саме тому подальші дослідження в цьому напрямку можуть зробити навчання англійської для

музикантів більш практичним та наближеним до їхніх реальних професійних викликів.

Мета нашого дослідження полягає в тому, щоб дослідити можливості застосування сценарного методу в навчанні англійської мови майбутніх музикантів для розвитку їхніх мовних, професійних та комунікативних навичок через інтерактивні та ситуаційні вправи.

Методологія та методи дослідження. Для досягнення поставленої мети були використані наступні методи: аналітичний метод, що включає аналіз літературних джерел, сценаріїв і їх ефективності у навчальному процесі; компаративний метод, що полягає у порівнянні різних сценаріїв навчання англійської мови музикантів; метод проєктування – розробка конкретного сценарію, який відповідає потребам студентів-музикантів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сценарний метод у навчанні іноземних мов відкриває нові можливості для створення реалістичних умов спілкування, що сприяють глибшому засвоєнню мовних навичок. У різних контекстах поняття «сценарій» має різні значення, однак у навчанні іноземним мовам цей термін набуває специфічного сенсу. Згідно з визначенням Anne Sass, сценарії у навчанні іноземним мовам – це ланцюжки послідовних комунікативних ситуацій, які можуть виникнути в конкретному професійному контексті [9 цит. за 10, с. 222]. У такому випадку сценарій виступає як інструмент для моделювання реальних умов спілкування, що дозволяє студентам відпрацьовувати мовні навички, необхідні для ефективної комунікації на робочому місці. Таким чином, сценарії забезпечують організований процес, у якому кожен етап підготовки передбачає освоєння певних мовних та комунікативних засобів, що відповідають конкретним ситуаціям, з якими можуть зіткнутися професіонали в їхній діяльності.

Для того, щоб сценарний метод у навчанні іноземних мов забезпечував позитивні результати, необхідно врахувати кілька важливих аспектів:

1. **Потреби групи та очікувані результати навчання**. Важливо точно визначити, які мовні та комунікативні навички необхідно розвивати у студентів з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і специфіки майбутньої професійної діяльності. Це дозволяє адаптувати сценарії до реальних умов, в яких студенти можуть опинитися.

2. **Корисність запропонованих сценаріїв**. Сценарії повинні бути автентичними, актуальними та різноманітними, такими, що відповідають реальним комунікативним ситуаціям, з якими студенти можуть зіткнутися в своїй професійній діяльності. Важливо,

щоб студенти бачили практичну цінність навчання через сценарії, що сприятиме більшій залученості до процесу.

3. **Уникнення небажання студентів долучитися до сценарного навчання**. Оскільки сценарний метод вимагає активної участі студентів, важливо розробити завдання таким чином, щоб вони були зрозумілими та цікавими для учасників, уникати надмірної складності або однотипних завдань, що можуть призвести до мотиваційного спротиву.

4. **Доступність навчальних ресурсів**. Важливим аспектом є здатність викладача запропонувати студентам доступні та корисні сценарії, що відповідають актуальним професійним вимогам. Це передбачає наявність відповідних навчальних матеріалів, що дозволяють моделювати реальні умови спілкування в професійному середовищі [3].

Оскільки ефективність сценарного методу залежить від вищезазначених чинників, наступним кроком є визначення типів сценаріїв, які найкраще відповідають потребам конкретної аудиторії, в нашому випадку майбутніх музикантів. Отже, серед усіх існуючих видів сценарію найбільш ефективними наш погляд є наступні:

1. Сценарії на основі навичок (**Skills-based scenarios**) передбачають створення ситуацій, у яких студенти застосовують і закріплюють знання через практичний досвід. Вони спрямовані на розвиток професійних компетенцій, включаючи дотримання процедур, рольові обов'язки та ефективну взаємодію. Прикладом такого сценарію може бути репетиція концертного виконання, під час якої студенти спілкуються англійською: обговорюють інтерпретацію твору, отримують та дають коментарі, реагують на вказівки диригента чи колег. Аналіз помилок і зворотний зв'язок сприяють вдосконаленню мовлення та кращій підготовці до міжнародної професійної діяльності.

2. Проблемно-орієнтовані сценарії (Problem-based scenarios) занурюєть студентів у ситуації, які не мають єдино правильного рішення, змушуючи їх аналізувати свої знання, виявляти прогалини та приймати обґрунтовані рішення. Він розвиває критичне мислення, командну роботу та здатність адаптуватися до непередбачуваних обставин. У викладанні англійської музикантам проблемно-орієнтовані сценарії допомагають моделювати реальні професійні виклики. Наприклад, студентам пропонується ситуація: *«Ви – диригент, і концерт почнеться за годину. Один із головних скрипалів непритомніє. Як ви вирішите проблему?»* Студенти англійською обговорюють можливі варіанти: пошук заміни, перерозподіл партій, зміну програми. Вони оцінюють плюси й мінуси кожного рішення, пояс-

нюють свій вибір та прогнозують наслідки. Такий підхід не лише покращує мовні навички, а й розвиває здатність швидко ухвалювати рішення, ефективно комунікувати та працювати в команді–все, що необхідне для професійної діяльності музиканта.

3. Сценарії на основі проблемних ситуацій (Issues-based scenarios) занурюють студентів у реальні професійні ситуації, змушуючи їх аналізувати проблему, висловлювати аргументовані думки та знаходити рішення. Вони розвивають критичне мислення, комунікативні навички та вміння вести дискусію. Наприклад, студентам пропонується ситуація: «Ви – музичний керівник оркестру, і публіка критикує вибір репертуару: одні вимагають класичної музики, інші – сучасної. Як знайти баланс?» Студенти обговорюють різні точки зору, оцінюють їх вплив і аргументують свою позицію англійською. Такий підхід не лише покращує мовні навички, а й готує до реальних професійних викликів, допомагаючи студентам розвивати впевненість, аналітичне мислення та здатність ухвалювати обґрунтовані рішення.

4. Спекулятивні сценарії (Speculative-based Scenarios) допомагають студентам аналізувати поточні знання про професію та прогнозувати майбутні зміни, враховуючи соціальні й технологічні фактори. Вони розвивають навички формулювання гіпотез, аргументованої дискусії та творчого мислення. Наприклад, студентам пропонується ситуація: «Ви – музикант, що поєднує класичну та електронну музику. Як виглядатиме музична індустрія через 20 років?» Студенти обговорюють можливий вплив технологій (ШІ, віртуальна реальність, інтерактивні платформи) на створення, виконання та сприйняття музики, оцінюють зміни у смаках слухачів та взаємодії жанрів. Такий підхід сприяє розвитку стратегічного мислення, критичного аналізу та адаптивності до професійних викликів [3].

5. Сценарії з розгалуженням (Branching Scenarios) студентам вибирати найбільш підходящий шлях у складних ситуаціях, застосовувати теоретичні знання та рефлексувати щодо своїх рішень. Цей метод навчання створює інтерактивне середовище, що відображає реальні проблеми, з якими стикаються студенти,і стимулює глибше розуміння і застосування отриманих знань [5]. Наприклад, студент-музикант може зіткнутися з такою ситуацією: «Ви – диригент, що готується до концерту. Протягом репетиції з'являються проблеми з синхронізацією та темпом оркестру. Вам потрібно вибрати між різними варіантами вирішення: провести додаткові репетиції, змінити темп або перерозподілити частини між музикантами». Кожне рішення має свої наслідки, впливаючи на якість виступу та атмосферу в оркестрі. Такий сценарій допомагає учням практикувати

англійську мову, пов'язану з оркестровим виконанням, і розвивати навички вирішення проблем у професійному контексті.

6. **Гейміфіковані сценарії** (Gamified Scenarios) використовують елементи ігор, такі як змагання, бали та винагороди, щоб підвищити мотивацію учнів і заохотити їх до активної участі в навчальному процесі. Для музикантів це може бути віртуальний музичний конкурс – учні заробляють бали за правильне використання музичних термінів та інтерпретацію творів англійською; імпровізація – студенти імпровізують, описуючи свою гру англійською мовою; технічні вправи – виконання складних музичних пасажів з поясненнями англійською; музичний квест – студенти виконують завдання про музичні жанри чи композиторів, використовуючи англійську. Ці сценарії створюють інтерактивну та мотивуючу атмосферу для одночасного розвитку мовних та музичних навичок.

7. **Дослідницькі сценарії** (Exploratory Scenarios) дозволяють студентам самостійно досліджувати ситуації без чітких правил і відповідей, що сприяє розвитку творчого мислення та аналітичних навичок. Наприклад, студенти можуть створити нову композицію, поєднуючи класичні інструменти та електронні ефекти, експериментуючи з темпом, ритмом та стилем для знаходження оригінальних рішень. Такий підхід допомагає розвивати здатність адаптуватися до змінюваних ситуацій та мислити інноваційно, що є корисним для музикантів, які працюють в умовах постійних змін та розвитку музичних технологій.

8. Сюжетні сценарії (Story-Based Scenarios), які використовують наративні техніки, допомагають студентам глибше зрозуміти професійні теми через взаємодію з персонажами та занурення в контекст. Наприклад, студенти можуть опинитися в історії піаніста, що готується до першого виступу в оркестрі, стикаючись із труднощами, такими як технічні помилки, стрес і критика диригента. Вони мають вирішити, як справлятися з цими ситуаціями: звернутися за допомогою чи змінити підхід до роботи. Ці сценарії не лише допомагають покращити професійні навички, а й сприяють розвитку емоційної стійкості та здатності адаптуватися до складних ситуацій.

Таким чином, різні навчальні сценарії сприяють розвитку професійних та емоційних навичок студентів, допомагаючи їм адаптуватися до реальних ситуацій у їхній кар'єрі. Вони дозволяють практикувати прийняття рішень, покращувати комунікаційні здібності, розвивати творчість і емоційну стійкість, а також здобувати досвід у вирішенні складних проблем. Це робить навчання більш ефективним і підготовленим до викликів реального світу.

З огляду на розглянуті особливості сценарного методу та його типи, доцільно детальніше зупинитися на структурі навчального сценарію. Автори видання «Szenarien im berufsbezogenen Unterricht Deutsch als Zweitsprache», методичних рекомендацій щодо використання сценаріїв у навчанні, виокремлюють чотири основні складові навчального сценарію, що забезпечують ефективне опрацювання мовних навичок у професійних ситуаціях:

1. ***Gespräch*** (Обговорення) – початковий етап, під час якого студенти аналізують проблему, висловлюють свої думки, формулюють аргументи та ідеї. Це сприяє розвитку критичного мислення та вміння аргументувати свою позицію.

2. ***Informelles Gespräch*** (Неофіційне спілкування) – студенти тренуються у веденні неформальних розмов, які часто трапляються в робочому середовищі. Це може включати короткі діалоги між колегами, обговорення деталей проєкту чи уточнення інформації в неофіційній формі.

3. ***Telefonat*** (Телефонна розмова) – опрацювання телефонної комунікації, що є важливою складовою професійного спілкування. Студенти вчаться чітко та ефективно передавати інформацію, дотримуючись мовних норм і ввічливості.

4. ***Schriftliche Dokumentation*** (письмове документування, підсумкове повідомлення) – останній етап, що передбачає формальне оформлення результатів дискусії у вигляді усного чи письмового звіту. Студенти практикують чітке й структуроване представлення інформації [11, с. 37].

Відповідно до зазначених етапів пропонуємо проблемно-орієнтований сценарій, розроблений для здобувачів 2 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво.

Level: B1

Target Group: Music students

This scenario can be easily adapted to other music-related topics.

Integration into the course: The scenario can be used after students have explored the topics “Communicating in an Orchestra,” “Rehearsal Etiquette,” and the essential rules of professional ensemble playing, and before they participate in a live performance or rehearsal.

Note: Students take on specific roles in the scenario. Therefore, the role cards provide detailed character descriptions.

SITUATION:

Anna Williams, the conductor of the New York Chamber Orchestra, is preparing for an important evening concert. With only an hour left before the performance, she receives alarming news – Michael Turner, the first violinist, has suddenly collapsed backstage and will not be able to per-

form. Anna must quickly find a solution to ensure the concert proceeds smoothly.

Roles and Actions in the Situation:

1. Anna Williams (Conductor) – Makes the final decision and maintains order.

Anna immediately takes control of the situation. She understands that the first violin plays a crucial role in the performance, so she must quickly find a replacement or adjust the program. She calls concertmaster Sophia Lin and the orchestra members to discuss possible solutions. Remaining calm, she organizes a quick rehearsal with a temporary arrangement while coordinating with event organizer Ethan Carter to address logistical issues.

2. Sophia Lin (Concertmaster) – Assists with musical adjustments.

As the concertmaster, Sophia takes immediate responsibility for the first violin part. She evaluates whether she can play Michael Turner's part herself or if it needs to be distributed among the other violinists. She also leads a short rehearsal with the orchestra to help everyone adapt to the changes.

3. Orchestra Members – Discuss possible solutions and their feasibility.

The musicians are concerned about the situation but actively propose solutions. Someone recalls that an experienced violinist is in the audience and might be able to substitute for Michael. Others suggest shifting the program's focus to minimize the impact of the missing first violin. The orchestra members quickly adjust to the new circumstances and prepare for the performance with an updated structure.

4. Ethan Carter (Event Organizer) – Checks logistical possibilities (finding a replacement, adjusting the program).

Ethan immediately calls a music agent to check if a substitute violinist is available. He also considers whether the concert start time can be delayed by a few minutes to allow the orchestra to adjust. If no replacement can be found, he coordinates program changes with Anna and the orchestra.

5. James Davidson (Music Agent) – Unable to find a replacement.

James Davidson unfortunately cannot help. He informs that all suitable candidates are already engaged; consequently no replacement is available. He suggests that the orchestra rely on internal adjustments to manage Michael Turner's absence.

6. Olivia Reed (Music Critic) – Observes the problem-solving process and prepares a report.

Olivia is backstage, closely following the unfolding events. She takes notes on how the team responds to the emergency, what decisions are

made, and how quickly and professionally they adapt to the situation. Later, she uses these details to write an article about the performance, emphasizing the musicians' resilience and organizational skills.

OUTCOME:

Thanks to the team's coordinated efforts, Sophia takes over the solo parts, the orchestra members quickly adapt, and the event organizer ensures all necessary conditions for the performance. The concert is a success, and music critic Olivia Reed highlights in her review that the musicians' flexibility and professionalism allowed them to overcome an unexpected crisis.

SCENARIO OUTLINE

1. DISCUSSION

Conversation with the concertmaster and orchestra about possible solutions.

2. INFORMAL EXCHANGE

Discussion with the event organizer about logistical options (finding a replacement, adjusting the program).

3. PHONE CALL

Call to a music agent.

4. REPORT

Post-concert summary and media coverage highlighting the orchestra's adaptability.

Table 1

Step 1. Discussion	**Role 1 Anna Williams** You are Anna Williams, conductor of the New York Chamber Orchestra. One hour before the concert, you learn that first violinist Michael Turner has collapsed and can't perform. You urgently call a meeting with the concertmaster and orchestra to discuss solutions. **YOUR TASKS** Conversation with the concertmaster and orchestra about possible solutions. – Discuss with Sophia and the orchestra how to handle Michael's absence. – Ask Sophia if she can take over the solo parts or if they should be redistributed. – Listen to the orchestra's suggestions and decide on the best option. – Organize a brief rehearsal to adjust to the changes.
	Role 2 Sophia Lin. You are Sophia Lin, the concertmaster of the New York Chamber Orchestra. One hour before the concert, you learn that first violinist Michael Turner has collapsed and cannot perform. With his absence impacting key parts of the program, Anna Williams, the conductor, calls an emergency meeting to discuss how to proceed.

	Your task is to evaluate whether you can take over Michael's solo parts or if they need to be redistributed among the orchestra. You will also need to quickly organize a brief rehearsal to adjust the program and ensure a smooth performance despite the changes. **YOUR TASKS** Conversation with the concertmaster and orchestra about possible solutions. – Discuss Michael's absence with Anna and the orchestra. – Ask if you can take over the solo parts. – Listen to the orchestra's suggestions. – Organize a brief rehearsal to adjust to the changes.
	Role 3 Orchestra Members (number can be different). You are concerned about the situation but remain proactive in problem-solving. Some suggest redistributing Michael's parts among the remaining violinists, while others recall that an experienced violinist is in the audience and might be able to step in. If no replacement is found, they propose adjusting the program to minimize the impact of the missing first violin. Through teamwork and flexibility, they swiftly prepare for the concert with an updated structure. **YOUR TASKS** – Discuss how Michael's absence affects the performance and which sections need adjustments. – Suggest a possible replacement by recalling if any skilled violinists are in the audience. – Decide if Sophia Lin can take over the solo parts or if they should be redistributed. – Propose changes to the program to reduce the impact of the missing first violin.
Step 2. Informal exchange	**Role 1 Anna Williams** At the same time, you consult with the event organizer, Ethan Carter, to explore logistical options, including finding a last-minute replacement or adjusting the concert program. **YOUR TASKS** – Discussion with the event organizer about logistical options (finding a replacement, adjusting the program). – Talk to Ethan about whether a short delay is possible. – Discuss the feasibility of finding a replacement in time. – Coordinate any necessary program adjustments to accommodate the changes.
	Role 4. Ethan Carter You discuss the urgency of the situation with Anna, weighing the possibility of a short delay before the concert. You suggest whether there's enough time to find a replacement or make necessary adjustments. You also clarify the logistical needs for a potential program change if no suitable replacement can be found. Your goal is to ensure the concert can proceed smoothly despite the unexpected disruption.

	YOUR TASKS – Assess whether a delay in the concert start time is possible. – Discuss whether it is possible to find a substitute violinist in time. – Work with Anna to adjust the program if no replacement is available.
Step 3. PHONE CALL	**Role 4. Ethan Carter** You call a music agent to urgently check if there are any available violinists who can step in as a replacement for Michael. You provide the agent with detailed information about the required skill level and familiarity with the repertoire. If no violinists are available, you discuss alternative solutions with the agent, like redistributing Michael's parts or adjusting the program to minimize the impact. You rely on the agent's quick response to help determine the next steps. **YOUR TASKS** – Contact a music agent to find a last-minute replacement. – Provide details on the required skill level and repertoire for the replacement musician.
	Role 5. James Davidson You are contacted by Ethan Carter to urgently check if there are any available violinists who can step in for Michael Turner. Unfortunately, you inform Ethan that all suitable violinists are already engaged and, therefore, no replacement is available. You suggest that the orchestra rely on internal adjustments to manage Michael's absence. You recommend redistributing his parts among the remaining musicians or adjusting the program to minimize the impact of his absence on the concert. **YOUR TASKS** – Inform Ethan that no professional violinists are available for a last-minute replacement. – Advise the orchestra to rely on an internal solution, such as adjusting the program or finding a substitute among the audience. – Offer suggestions on how other orchestras have handled similar emergencies. – Provide reassurance and encouragement to help the team stay focused.
Step 4. REPORT	**Role 6. Music critic Olivia Reed** Meanwhile, music critic Olivia Reed, who is present backstage, observes the developments and takes notes for her post-concert report. Post-concert summary and media coverage highlighting the orchestra's adaptability. – Olivia writes about the orchestra's quick response to the crisis. – She includes detailed observations of the decision-making process and the musicians' adaptability. – She emphasizes how teamwork and professionalism saved the performance from disruption.

Цей сценарій комбінує різні типи мовленнєвої діяльності і адаптований для студентів-музикантів, які повинні розвивати не лише мовні навички, а й професійну комунікацію в контексті організації та виконання концертів. Кожен етап заняття дозволяє працювати з лексикою, що стосується музичних термінів і організаційних аспектів концертної діяльності.

Висновки з дослідження. Таким чином, можна зробити висновок, що сценарний метод – це справжній потужний інструмент у навчанні англійської мови, який активно залучає студентів у процес навчання. Він не лише допомагає розвивати мовні навички, а й сприяє формуванню професійних компетенцій. Щоб досягти найкращих результатів, важливо враховувати потреби групи, забезпечувати актуальність і корисність сценаріїв, а також звертати увагу на інтереси та мотивацію студентів. Вибір правильних типів сценаріїв, таких як проблемно-орієнтовані, гейміфіковані чи дослідницькі, допомагає розвивати критичне мислення, командну роботу та здатність адаптуватися до змін у професійному середовищі. Ці сценарії допомагають студентам відпрацьовувати практичні навички, приймати рішення в реальних ситуаціях, працювати в команді та знаходити оригінальні рішення, що є важливими для їхнього професійного розвитку. Сценарії створюють умови для глибшого занурення в професійні контексти, покращують комунікаційні здібності, емоційну стійкість і творчий підхід до виконання завдань. З урахуванням усіх цих особливостей та структурних компонентів сценарії стають незамінними в навчальному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лисенко Г. Л. Вивчення німецької мови для професійних цілей за допомогою сценарного підходу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. Том 2. № 41. 2019. С. 48–52.
2. El-Naggar, B. E., Al-Hadi, T. M., & Mohammad, W. H. M. A Scenario-Based Program for Developing English Oral Expression Skills of Secondary Schoolers. Journal of Research in Curriculum Instruction, 5(2), 2019. P. 159–174.
3. Errington E.P. Getting There: Choosing Scenarios to Meet Specific Professional Needs. *Preparing Graduates for the Professions using Scenario-Based Learning*. Brisbane: Post Pressed, 2010. P. 51–63.
4. Han M., & Niu S. Application of Virtual Scenario Teaching in Spoken English Teaching. International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET), 16(18), 2021. P. 129–142.
5. Jackson-Charles K. Branching Scenarios: A Strategy to Increase Teacher Candidates' Knowledge of Classroom Management Methods. *International Journal of Science and Re*search (*IJSR*), 12(9), 2023. P. 149–155.
6. Kuhn C. Szenarien im berufsorientierten Fremdsprachenunterricht: Planung, Unterrichtseinsatz, Assessment und Evaluation. *Die Unterrichtspraxis/Teaching German,* 51(2), 2018. P. 175–190.

7. Linder I. & Weissblueth E. The “scenario” as a key educational tool in the simulation centre. *European Journal of Teacher Education*, 2024. P. 1–17.
8. Ördek, Erdal. Scenario Method in Teaching Foreign Languages for Tourism. *Policy Development, Curriculum Design, and Administration of Language Education*. IGI Global Scientific Publishing, 2024, P. 199–215.
9. Sass A. 20 Die Szenario-Methode. *Berufs- und Fachsprache Deutsch in Wissenschaft und Praxis: Ein Handbuch aus DaZ- und DaF-Perspektive.* Berlin, Boston: De Gruyter, 2024, P. 247–258. Sass A. Mit Szenarien zur sprachlichen Handlungsfähigkeit im Beruf. In Performative Zuhänge zu Deutsch als Zweitsprache (DaZ). Ein Lehr- und Praxisbuch. Tübingen: Narr, 2022. S. 222.
10. Sass A. & Eilert-Ebke G. Szenarien im berufsbezogenen Unterricht Deutsch als Zweitsprache. Hamburg: passage gGmbH, 2014. 116 s.
11. Seker M. Scenario-Based Instruction Design as a Tool to Promote Self-Regulated Language Learning Strategies. *SAGE Open*, 6(4), 2016. P. 1–11.
12. Smith M.S., Warnes S. & Vanhoestenberghe A. Scenario-Based Learning. *Teaching and Learning in Higher Education: Per-spectives from UCL*. London: UCL Institute of Education Press, 2018. P. 144–156.
13. Stahlhacke E. Szenarien im berufsorientierten Deutschunterricht Vorschläge zum Einsatz der Szenario-Methode in Kursen mit Tourismusbezug. Seminararbeit. 2020. 37 p.
14. Svet A. Szenario-Methode zur Förderung der Beruflichen Handlungskompetenz: Exemplarische Studie zur Entwicklung der Sprachlich-Kommunikativen Kompetenz am Arbeitsplatz: Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades Dr. phil.. Jena, 2019. 534 s.

УДК 37.016:81’243
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.364-372

Ганна Братиця,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри німецької мови,
Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
https://orcid.org/0000-0003-2716-5561
м. Кам’янець-Подільський, Україна

Тетяна Калинюк,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької мови,
Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
https://orcid.org/0000-0001-8696-3286
м. Кам’янець-Подільський, Україна

ReziprokesLesenbei der OrganisationderGruppenarbeit im Fremdsprachenunterricht

Кооперативне читання у контексті організацій групової роботи на уроці іноземної мови

Reciprocal reading in the context of organization of group work in foreign language lessons

Annotation. *Im Artikel wird die Bedeutung des Leseprozesses im Fremdsprachenunterricht untersucht und hervorgehoben, dass Lesen nicht nur als individuelle, sondern auch als kooperative Tätigkeit betrachtet werden sollte. Das Lesen wird oft als individuelle Tätigkeit gesehen, obwohl es im Unterricht verschiedene Sozialformen gibt. Damit nicht nur Textverständnis gefördert wird, soll die Lehrperson Aktivitäten gestalten, die auch den kommunikativen Gebrauch von Informationen ermöglichen. Die Verzahnung von Sozialformen und Sprachfertigkeiten wird dadurch geschafft, indem die verschiedene Sozialformen (Einzel-, Partner-, Gruppenarbeit, Frontalunterricht) im Leseprozess unterstützt werden, der Fremdsprachenunterricht sollte also abwechslungsreich sein, damit Motivation und Leseverständnis steigern. Im Artikel wird widersprochen, dass rezeptive Fertigkeiten passiv sind, da der Sprachverarbeitungsprozess Denkleistung erfordert und Lesen ist deswegen nicht nur Aufnahme, sondern auch Interpretation von Informationen.*

Besonderes Augenmerk liegt auf dem reziproken Lesen, einer Methode, bei der Schüler abwechselnd die Rolle des Lehrenden übernehmen und den Text kooperativ erschließen. Die enge Verbindung zwischen rezeptiven und

produktiven Fertigkeiten wird betont, da Lesen nicht isoliert betrachtet werden kann, sondern mit Sprechen, Schreiben und Hören verknüpft ist.

Unter Bezugnahme auf den Gemeinsamen Europäischen Referenzrahmen (GER) werden verschiedene Kompetenzstufen des Leseverstehens dargestellt. Zudem wird argumentiert, dass Gruppenarbeit nicht nur das Textverständnis, sondern auch soziale und kommunikative Kompetenzen stärkt. Im Artikel wird zeigt, dass eine abwechslungsreiche Unterrichtsgestaltung mit strategischen Lesemethoden wie dem reziproken Lesen den Fremdsprachenerwerb effektiver und motivierender gestalten kann.

Schlüsselwörter: *Fremdsprache,Lesekompetenz, Sozialformen, rezeptive und produktive Fertigkeiten, Gruppenarbeit,reziprokes Lesen, kooperatives Lernen,Sozialkompetenz.*

Анотація. *У статті розглядається важливість процесу читання на заняттях з іноземної мови та підкреслюється, що читання слід розглядати не лише як індивідуальну, але й як спільну діяльність. Читання часто розглядається як індивідуальна діяльність, хоча доцільним, на нашу думку, є застосування різних соціальних форм діяльності на уроці. Щоб сприяти не лише розумінню змісту прочитаного, варто використовувати вправи, які також уможливлюють використання інформації для формування комунікативних компетентностей. Такий взаємозв'язок досягається шляхом підтримки різних соціальних форм (індивідуальна, партнерська, групова робота, фронтальне викладання), що урізноманітнює діяльність на уроці іноземної мови, підвищує мотивацію до навчання. У статті заперечується думка про те, що рецептивні навички є пасивними, оскільки процес обробки інформації вимагає розумових зусиль, і тому читання – це не тільки «поглинання», але й інтерпретація інформації.*

Особлива увага приділяється «взаємному» читанню – методу, коли учні по черзі беруть на себе роль вчителя і спільно досліджують текст. Підкреслюється тісний зв'язок між рецептивними та продуктивними навичками, оскільки читання не можна розглядати ізольовано, воно пов'язане з говорінням, письмом та аудіюванням.

З огляду на Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти визначено рівні формуваннянавичок розуміння прочитаного. Також стверджується, що робота в групах не лише покращує розуміння тексту, але й соціальні та комунікативні навички. У статті показано, що різноманітна організація уроку з використанням стратегічних методів читання, таких як взаємне читання, може зробити вивчення іноземної мови більш ефективним і мотивуючим.

Ключові слова: *іноземна мова, навички читання, соціальні форми, рецептивні та продуктивні навички, робота в групах, взаємне читання, спільне навчання, соціальні навички.*

Summary.*The article examines the importance of the reading process in the foreign language classroom and emphasizes that reading should be seen not only as an individual but also as a cooperative activity. Reading is often seen as an individual activity, although there are different social forms in the classroom. In order to promote not only text comprehension, the teacher should design*

activities that also enable the communicative use of information. The interlinking of social forms and language skills is achieved by supporting the various social forms (individual, partner, group work, frontal teaching) in the reading process, so foreign language lessons should be varied in order to increase motivation and reading comprehension. The article contradicts the idea that receptive skills are passive, as the language processing process requires mental effort and reading is therefore not only the absorption but also the interpretation of information.

Special attention is paid to reciprocal reading, a method in which pupils take turns in taking on the role of the teacher and cooperatively developing the text. The close connection between receptive and productive skills is emphasized, as reading cannot be viewed in isolation but is linked to speaking, writing and listening.

With reference to the Common European Framework of Reference (CEFR), different levels of reading comprehension skills are presented. It is also argued that group work not only strengthens text comprehension, but also social and communicative skills. The article shows that a varied lesson design with strategic reading methods such as reciprocal reading can make foreign language learning more effective and motivating.

Key words: *foreign language,reading skills, social forms, receptive and productive skills, group work, reciprocal reading, cooperative learning, social skills.*

Die Einführung. Leseprozess betrachtet man oft als etwas Individuelles, obwohl es beim Lesen in einem Klassenraum kaum immer nur um solche Sozialform wie Einzelarbeit geht. Die Aufgabe der Lehrperson besteht eher darin, dass im Unterricht Lernaktivitäten angeboten werden, die dazu beitragen nicht nur den Inhalt des Textes zu verstehen, sondern auch Informationen aus dem Text in kommunikativen (mündlichen und schriftlichen) Situationen zu benutzen. Dementsprechend trägt der Einsatz von verschiedenen Sozialformen dazu bei, dass unter den Lernenden Austausch funktioniert und dadurch einen erfolgreichen Unterricht geschafft wird.

Mit den Themen «Leseverstehen», «Lesekompetenz», «Lesestrategien» haben sich mehrere Wissenschaftler und Institutionen auseinandergesetzt. In PISA-Studien versteht man unter *Lesekompetenz* die Fähigkeit «geschriebene Texte zu verstehen, zu nutzen und über sie zu reflektieren, um eigene Ziele zu erreichen, das eigene Wissen und Potenzial weiterzuentwickeln und am gesellschaftlichen Leben teilzunehmen» [1]. Man muss auch nicht außer Acht lassen, dass es beim Leseverstehen um Subjektivität des Lesers geht: wie er das Gelesene wahrnimmt, was für eine Persönlichkeit, mit welchen Gefühlen und Gedanken vor uns steht [2]. Schwierigkeiten vermehren sich sehr bei dem Lesen in einer Fremdsprache, Lesen in diesem Fall ist schon eine komplexe Mischung aus dem erworbenen Wortschatz, dem sozialen Kontext und die Bewältigung dieser ist sehr wichtig wie beim Lernen,

sondern auch beim Lehren, denn die Vermittlung von Lesekompetenzen nicht von sich selbst erfolgt [4].

Methodik und Forschungsmethoden. Die Methodologie dieser Untersuchung basiert auf einem qualitativen Forschungsansatz mit einem starken didaktischen Fokus. Das reziproke Lesen wird dabei als eine innovative kooperative Lesemethode im Fremdsprachenunterricht betrachtet und hinsichtlich seiner Wirksamkeit für die Lesekompetenzentwicklung analysiert.Systematische Beobachtung von Unterrichtseinheiten, in denen reziprokes Lesen angewendet wird, Einbindung des GER (Gemeinsamen Europäischen Referenzrahmens für Sprachen) zur Einordnung der Lesekompetenzniveaus sowie auch Analyse der Interaktionen und Strategien, die Schülerinnen und Schüler beim kooperativen Lesen anwenden und der individuellen und kollektiven Leseprozesse sowie der Auswirkungen auf Motivation und Sprachentwicklungermöglicht eine fundierte Untersuchung der Wirksamkeit des reziproken Lesens als didaktisches Instrument zur Förderung der Lesekompetenz im Fremdsprachenunterricht.

Die wichtigsten Forschungsergebnisse im Überblick. Wir sind überzeugt, dass ein erfolgreicher Fremdsprachenunterricht auch dadurch gekennzeichnet wird, dass in ihn verschiedene Sozialformen genauso wie Arbeitsformen eingesetzt werden, die miteinander gut verknüpft sind. Der Fremdsprachenunterricht muss abwechslungsreich sein, auch wenn das die Art der Übungen und der Aufgaben betrifft. Grob gesagt, die Fähigkeiten, die im Fremdsprachenunterricht erworben werden, werden in (re)produktive und rezeptive geteilt. Dementsprechend gehört das Lesen eher zu den rezeptiven Fertigkeiten, woran man aber zweifeln darf. Wenn wir also die erworbene Fertigkeit als fachliche Kompetenz verstehen, darf man Lesekompetenz nicht isoliert in einen Fremdsprachenunterricht einsetzen, weil alle Fertigkeiten nämlich voneinander abhängig sind und zusammen einen komplexen Prozess des Spracherwerbs bilden.

Bei rezeptiven Fertigkeiten handelt es sich eher um die Aufnahme und Verarbeitung von akustischen und optischen Signalen, unmittelbar mit den Rezeptoren eines Menschen (Augen oder Ohren). Wie diese Signale wahrgenommen werden hängt dabei von jedem Rezipienten selbst ab, denn auf das Verständnis dieser Signale nehmen seine Erwartungen, Haltungen oder vorhandene Wissensbestände ihren Einfluss. So muss der Verstehensprozess auch als individueller und subjektiver Prozess verstanden werden. Dazu werden traditionell das Lesen und das Hören gezählt. Setzen die Schüler bei dem Unterricht rezeptive Fertigkeiten ein, so entnehmen sie Informationen aus den Lesetexten oder Hörtexten, um in nächster Unterrichtsphase mit diesen weiter zu arbeiten. Natürlich ist dieser Prozess auch mit anderen Fertigkeiten also Sprechen oder Schreiben

verbunden, oftmals werden nämlich gleich nach dem Lesen oder Hören die gewonnenen Informationen schriftlich oder mündlich wiederholt oder weiterverarbeitet. Der Unterricht könnte aber auch so aufgebaut werden, dass der Rezipient dabei neue Texte oder Inhalte erzeugt und dadurch erhalten solche Übungen und Aufgaben produktive Elemente. So entsteht bestimmte gemeinsame Abhängigkeit der rezeptiven und produktiven Fertigkeiten. Man darf also rezeptive Fertigkeiten als passiv, produktive Fertigkeiten als aktiv betrachten, dies gilt als nicht gerechtfertigt, denn der allgemeine Spracherwerb ist jedenfalls ein aktiver Prozess. Bei produktiven wie auch bei rezeptiven Fertigkeiten wird hohe Denkleistung des Schülers erfordert, die nicht als passiv zu bezeichnen ist.

Im GER wird das Lernen und Lehren von Sprachen und das Beurteilen von Sprachkompetenzen nach gemeinsamen Kriterien beschrieben und vergleichbar gemacht. Für die Entwicklung des Curriculums ist GER eine wichtige Grundlage, sie ermöglicht eine länderübergreifende Vergleichbarkeit sprachlicher Qualifikationen, die gegenseitige Anerkennung der sprachlichen Qualifikationen und bietet eine Basis für die Entwicklung von Lehrplänen, Prüfungen, Lehrwerken usw. Der GER beschreibt Kenntnisse und Fertigkeiten, die Lernende einer Sprache brauchen, um in dieser Sprache kommunizieren zu können und definiert Kompetenzniveaus, die die Lernfortschritte messbar machen [3].«GER-Kompetenzen»sind sehr eng mir den Kann-Beschreibungen verbunden, deswegen werden die Niveaustufen im Leseprozess so zugeordnet:

Fortgeschrittene (C1-C2) könnenpraktisch alle Arten geschriebener Texte verstehen und kritisch interpretieren(einschließlich abstrakte, strukturell komplexe oder stark umgangssprachlicheliterarische oder nicht-literarische Texte);ein breites Spektrum langer und komplexer Texte verstehen und dabei feine stilistische Unterschiede und implizite Bedeutungen erfassen;lange, komplexe Texte im Detail verstehen, auch wenn diese nicht dem eigenen Spezialgebiet angehören, sofern schwierige Passagen mehrmals gelesen werdenkönnen.

Mittelstufe (B1-B2) könnensehr selbstständig lesen, Lesestil und -tempo verschiedenen Texten und Zwecken anpassen und geeignete Nachschlagewerke selektiv benutzen;unkomplizierte Sachtexte über Themen, die mit den eigenen Interessen und Fachgebieten in Zusammenhang stehen, mit befriedigendem Verständnis lesen; verfügen übergroßen Lesewortschatz, haben aber möglicherweise Schwierigkeiten mit seltenenWendungen.

Anfänger (A1-A2) könnenkurze, einfache Texte zu vertrauten konkreten Themen verstehen, in denen gängige alltags- oder berufsbezogene Sprache verwendet wird;kurze, einfache Texte lesen und verstehen, die einen sehr frequenten Wortschatz und einen gewissen Anteil international

bekannter Wörter enthalten;sehr kurze, einfache Texte Satz für Satz lesen und verstehen, indem er/siebekannte Namen, Wörter und einfachste Wendungen heraussucht und, wenn nötig,den Text mehrmals lesen [3].

Bei der Analyse fällt uns auf, dass hier mehr um Leseverstehen handelt, also um rezeptive Fertigkeiten und kaum ist die Rede von produktivem Erwerb. Darum scheint uns sehr wichtig zu bemerken und zu betonen, dass das Lesen im Fremdsprachenunterricht, der in verschiedenen Sozialformen variabel organisiert wird, fördert und motiviert die Lernenden und,was besonders wichtig ist, gibt Instrumente, die beim Fremdsprachenerwerb besonders beachtet sein sollen. Die Wahl der geeigneten Sozialform hängt von den Lernzielen, dem Texttyp und den Bedürfnissen der Lernenden ab. Eine abwechslungsreiche Kombination verschiedener Sozialformen kann die Motivation steigern und das Leseverständnis in der Fremdsprache effektiv fördern. Individuelles Lesen (Einzelarbeit fördert zum Beispiel die Selbstständigkeit; entwickelt eigene Lesestrategien, die Lernende arbeiten im eigenen Tempo, während des Leseprozesses bei der Partnerarbeit (Lautleseverfahren wie «Lesetandem» oder «Lautlesetheater», gemeinsames Bearbeiten von Verständnisfragen) kommen Förderung der Kommunikation, kooperatives Lernen, gegenseitige Korrektur und Unterstützung auf den Vordergrund. Mit Hilfe von Rollenlesen, Gruppenpuzzle, arbeitsteiliges Lesen (z. B. «Jigsaw Reading») in der Gruppenarbeit werden soziale Interaktion, Förderung von Diskussionen und Meinungsbildung, vertiefte Verarbeitung des Gelesenen unterstützt. Und, schließlich im Frontalunterricht (gemeinsames Vorlesen, Lehrervorlesen, Diskussion eines Textes mit der ganzen Gruppe) erfolgt sich die strukturierte Steuerung durch die Lehrkraft, Einführung neuer Lesestrategien, gemeinsames Erarbeiten schwieriger Texte.

Für die Sozialisierung und die Entwicklung der kommunikativen Fähigkeiten schein uns besonders wichtig und erfolgreich die Gruppenarbeit zu sein und so eine Art des strategischen Lesens wie *Reziprokes Lesen* finden wir besonders interessant.Das Lesen nach Palincsar und Brown [6]stellt eine effektive Methode dar, um Texte systematisch zu bearbeitenю Diese kooperative Lesemethode ermöglicht den Schülerinnen und Schülern, sich gegenseitig bei der Erschließung von Inhalten zu unterstützen und Verständnisprobleme gemeinsam zu klären. Besonders betrifft das den Fachunterricht, der häufig mit verdichteten und formalen Texten arbeitet. Dabei entwickeln die Lernenden ihre Lesekompetenz, indem sie einen Text aus unterschiedlichen Perspektiven analysieren und sich über ihre Erkenntnisse austauschen. Zentrale Strategien wie Fragen stellen, Zusammenfassen, Klären und Vorhersagen stehen im Mittelpunkt. Ein wesentlicher Bestandteil dieses Ansatzes ist das laute Denken,

da es die Schülerinnen und Schüler dazu anregt, ihre Gedanken in Worte zu fassen und dadurch ihr Textverständnis zu vertiefen.

Zuerst muss man bestehen, dass die Vorteile der Gruppenarbeit im Leseprozess nicht zu unterschätzen sind. Offensichtlich, dass die Gruppenarbeitemotionale und soziale Kompetenzen stärkt.Durch das direkte Feedback, das die Lernenden von ihren MitschülerInnen erhalten, die Gestaltung der Dynamik in der Gruppe, um das gestellte Ziel zu erreichen wirdas soziale Lernen gefördert. Während die Lernenden in der Gruppe arbeiten, entstehen oft Konflikte, die gemeinsam gelöst werden müssen, indem trägt die Gruppenarbeit dazu bei, dass Sozialkompetenz im Lernprozess gefördert wird. Die Bewegung ist auch ein wichtiger Teil der Schüleraktivierung in den Gruppen, was zusätzlich das Gruppengefühl unterstreicht.Individuelle Unterschiede zwischen den SchülerInnen werden in einer Gruppe deutlich sichtbarer und verständlicher als im Frontalunterricht. Eingebettet in ein entsprechendes pädagogisches Konzept kann Gruppenarbeit so dieDifferenzierung im Unterricht indirekt fördern.

Reziprozität bedeutet, dass Lehren und Lernen in der Phase der Texterschließung wechselseitig erfolgen. Die methodische Vermittlung und Aneignung des Textverständnisses kann als ein interaktives Gespräch zwischen Lehrkräften und Schülern oder zwischen den Schülern untereinander betrachtet werden (*kooperatives Lernen*). In einem Leseteam übernehmen die Teilnehmer abwechselnd die Rolle des Lehrenden und moderieren als Lehrer-Schüler den Austausch in der Gruppe. Durch das reziproke Lesen erschließen sich die Schüler gemeinsam den Text im Dialog und lenken kooperativ ihre Verstehensprozesse. Gleichzeitig sollte die gemeinsame Reflexion über einen gelesenen Text nicht als zufälliger Meinungsaustausch oder ungezwungenes Gespräch missverstanden werden. Vielmehr basiert das Gespräch auf einer strukturierten Abfolge von bewährten Lesestrategien, die sich in der Forschung als effektiv für das Textverständnis erwiesen haben.

Das Konzept des reziproken Lesens verbindet zwei zentrale Aspekte: den kooperativen Prozess der Wissenskonstruktion und den gezielten Einsatz von Lesestrategien. Erst durch die methodische Verknüpfung dieser beiden Elemente entfaltet sich das volle Potenzial des reziproken Lesens. Die zugrundeliegende theoretische Annahme ist, dass sowohl der konstruktive Austausch über einen gelesenen Text als auch die systematische Anwendung von Lesestrategien maßgeblich zur Entwicklung der Lesekompetenz beitragen.

Für die Durchführung sollen die SchülerInnen in Gruppen eingeteilt werden. Innerhalb dieser Gruppen erhalten sie verschiedene Teilaufgaben (Klären, Fragen, Zusammenfassen, Vorhersagen), die

sie bei der gemeinsamen Besprechung eines zunächst in Einzelarbeit gelesenen Textes übernehmen. Der Lesetext wird vorher in einzelne Abschnitte gegliedert und Gruppen mit je 4 Lernenden gebildet.Jedes Gruppenmitglied bekommt eine Rollenkarte, lesen den ersten Abschnitt des Textes und bearbeiten ihre Arbeitsaufträge (Rollen). Schließlich besprechen die Lernenden in ihrer Gruppe ihre Lösungen und tauschen im Uhrzeigersinn die Rollenkarten und lesen nun den zweiten Abschnitt in Einzelarbeit. Die Handlung wiederholt sich solange, bis den ganzen Text bzw. Textabschnitt bearbeitet wird.

Diese Methode ist besonders produktiv während der Erarbeitung eines Textes aus einem Lehrwerk, der umfangsreich ist, dessen Verstehen für die Entwicklung weiteren Fähigkeiten (auch produktiven) sehr wichtig ist. Die gegenseitige Unterstützung der Lernenden, die gestellten Frage steigern die Konzentration auf den Kern der Sache, Hypothesenbildung (Vorhersagen) überprüft bisherige Textverständnis, aktiviert das eigene Vorwissen und simuliert die Sinnerwartung.

Zusammenfassung. Unsere Beobachtungen haben gezeigt, dass das reziprokes Lesen Fremdsprachenunterricht beeinflusst, indem die Lernenden aktiv am Unterricht teilnehmen und «rezeptiv» für «produktiv» trainiert werden. Von Bedeutung bleibt reziprokes Lesen als innovative und strukturierte Lehr- und Lernform, denn dabei werden nicht nur Wissen oder Inhalte des Unterrichts, sondern auch Denkweisen der StudentenInnen durch die Austauschprozesse beim Lernen rekonstruiert. Also solche Vorteile dieser Art der Aktivitäten im Fremdsprachenunterricht wie Motivationssteigerung, positivere Ergebnisse im Prozess des Textverständnisses und derSprachentwicklung, Sicherstellung der aktiven Teilnahme am Unterrichtsprozess usw. Obwohl die Methode eher nicht für Erstleser gedacht ist, weil ihr Ziel weder die Optimierung der Lesefertigkeit noch die Steigerung der Leseflüssigkeit, sondern trägt dazu bei, die methodische Verknüpfung unter «Mitteilnehmenden» durch vier funktionale Aufgaben kollaborativ den Text zu entschließen und zu verstehen, zu schaffen. Die Methode lässt sich auf jedem Sprachniveau beim Leseverstehen durchführen, dabei werden nicht nur Informationen verstanden, sondern mentale Fähigkeiten auf hohem Niveau eingesetzt. Die vorgeschlagenen Aufgaben: Hauptidee des Texteszu finden, die Vorhersage zu äußern, auf die Entwicklung metakognitiver Fähigkeiten der SchülerInnen effektiv wirken, eine angenehme Atmosphäregeschaffen, um die Hilfe zur Weiterentwicklung der Lesekompetenz zuleisten. So lernt man Verständnisprobleme lösen. Zusammenfassendlässt sich also sagen, dass das kooperative Lernen durch reziprokes Lesen einen wertvollenBeitrag zur Verbesserung des Leseverstehens im DaF-Unterricht leisten kann.

Unser nächster Schritt wäre es diese Methode weiter zu erforschen und ihre Implementierung in den Unterricht zufördern. Dieser Studie zufolge ist es empfehlenswert mindestens zu versuchen diese kooperative Methode in den Unterricht zuintegrieren, um dieLesekompetenz der SchülerInnen zu verbessern, dazu muss einemotivierende Lernumgebung geschafft werden. Die Auswahl interessanter undrelevanter Texte, die Berücksichtigung der individuellen Bedürfnisse (Handlungsorientierung) und Interessen (Personalisierung), sowie die Förderung von Diskussionen und Austausch in denLerngruppen dienen der Schaffung eines erfolgreichen Unterrichts. Die Lehrkräfte haben in dem Fall eine unterstützende Beobachtungsrolle.

LITERATUR

1. Deutsches PISA-Konsortium. Pisa 2000. Basiskompetenzen von Schülerinnen und Schülern im internationalen Vergleich. Opladen:Leske u. Budrich, 2001, S. 15–68.
2. Ehlers S. Lesetheorie und fremdsprachliche Lesepraxis aus der Perspektive des Deutschen als Fremdsprache. Tübingen : Narr, 1998. S. 110–179.
3. Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen. Lernen, lehren, beurteilen / Hg. vom Goethe-Institut Inter Nationes. Berlin, München : Langenscheidt, 2006. 224 S.
4. Lutjeharms M., Schmidt C. (Hrsg.). Lesekompetenz in Erst-, Zweit- und Fremdsprache. Tübingen : Narr, 2010. 205 S.
5. Lutjeharms M. VermittlungderLesefertigkeit // Krumm H.-J., Fandrych C., Hufeisen B., Riemer C. (Hrsg.). Deutsch als Fremd- und Zweitsprache. Ein internationales Handbuch. Berlin, New York : De Gruyter, 2010. S. 976–982.
6. Palincsar A. S., Brown A. L. Reciprocal teaching of comprehension-fostering and comprehension-monitoring activities. *Cognition & Instruction*. 1984. № 1. S. 117–175.

УДК 378:147:174.7:004.738.5
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.373-380

Ольга Верховцова,
старший викладач кафедри іноземних мов та перекладу,
ДВНЗ «Київський авіаційний інститут»
https://orchid.org/0000-0002-0446-190X
м. Київ, Україна

Олена Куценко,
старший викладач кафедри іноземних мов та перекладу,
ДВНЗ «Київський авіаційний інститут»
https://orchid.org/0000-0002-4033-7025
м. Київ, Україна

Прояви академічної недоброчесності під час он-лайн навчання

Manifestations of academic dishonesty during online learning

Анотація. *Наше суспільство постійно переживає зміни, які неминуче відбиваються на людській діяльності, зокрема в освіті. Останні роки ознаменувалися значними трансформаціями в освітньому процесі, особливо через пандемію COVID-19 та війну в Україні. Ці події спричинили масове впровадження дистанційного навчання, яке, хоча й забезпечує доступність освіти, водночас створює нові виклики, зокрема щодо академічної доброчесності. Заради справедливості потрібно сказати, що дистанційне навчання використовувалось і раніше для підтримки безперервної освіти, але її сьогоднішні масштаби є безпрецедентними. Через повномасштабну війну Росії в Україні тисячі українських студентів були змушені переїхати в інші міста чи країни, а багато університетів у гарячих точках не можуть продовжувати навіть дистанційне навчання. Онлайн освіта традиційно розглядалася як альтернативний шлях, який особливо добре підходить для тих, хто шукає можливості отримати вищу освіту. Порівняння онлайн навчання та традиційних методів має вирішальне значення для розуміння освітнього ландшафту, що постійно змінюється. У статті розглядаються переваги й недоліки онлайн-навчання, а також основні проблеми, з якими стикаються викладачі та студенти. Особливу увагу приділено причинам і масштабам проявів академічної недоброчесності, таким як плагіат, списування, використання сторонньої допомоги під час тестування та інші форми шахрайства. Мета дослідження – визначити, якими етичними принципами та правилами керуються учасники освітнього процесу, а також дослідити взаємозв'язок між мотивацією студентів і їхньою схильністю до нечесної поведінки. У висновках запропоновано шляхи мінімізації академічного шахрайства та підкреслено важливість формування мораль-*

но-етичної культури студентів, а саме чесності, поваги, справедливості та відповідальності.

Ключові слова: *дистанційне навчання, шахрайство, плагіат, етичні принципи, моральні норми.*

Summary. *Our society is constantly experiencing changes, some positive some negative, which inevitably affects us. Education is of paramount importance in our lives. In recent years, it has been significantly transformed by certain events, taking on new forms. Initially, the coronavirus pandemic forced teachers and students at all levels of education to adapt quickly to online or distance learning. To be fair, we should mention that some distance learning was used before to support education, but its current scale of application is unprecedented. Due to Russia's full-scale war in Ukraine, thousands of Ukrainian students were forced to move to other cities or countries, and many universities in hotspot areas are unable at this time to continue even distance learning.*

Online education has traditionally been viewed as an alternative pathway, particularly well-suited for those seeking opportunities to pursue higher education. The study of the comparison between the strengths and weaknesses of online learning and traditional methods of teaching is crucial in order to understand the constantly evolving educational landscape. This article studies the advantages and disadvantages of both approaches to identify the major challenges educators face during the teaching process in today's world, particularly the causes and scale of academic dishonesty which may arise in the current student environment, as well as possible ways to prevent it. The aim of the study is to determine the ethical principles and rules guiding participants in the educational process, to explore the relationship between students' motivation and their propensity for dishonest behaviour. The study results include an analysis of the causes and types of academic dishonesty. Learning a foreign language online is examined in relation to the specifics of distance education, whose primary characteristics include the network-based interaction of all participants in the educational process and a comparatively greater emphasis on independent work. In conclusion, the authors underline the importance of fostering a culture of integrity, reorienting moral standards and addressing the root causes of dishonesty.

Key words: *distance learning, cheating, plagiarism, ethical principles, moral norms.*

Вступ. Сьогодні пошук інформації є набагато простішим, ніж її обробка та аналіз. Головним помічником студентів виступає інтернет, що дає можливість швидко знайти інформацію з потрібної теми і використовувати її при підготовці будь-якого завдання. Термін «екстрене дистанційне навчання» було введено на ранніх етапах пандемії, щоб описати тимчасовий характер цього переходу [11]. Зростання онлайн-навчання продиктовано не лише макроекономікою. Люди сьогодні охоче звертаються до онлайн-освіти через її зручність і доступність. Вони можуть здобувати нові навички у своєму власному темпі та у вільний час, будучи не обмеженими традиційними

розкладами навчання. Навіть звичайні студенти, фактично 42% з опитаних, стверджують, що зручність була їх головною мотивацією під час вступу до онлайн-навчання. Без сумніву, онлайн-заняття можуть бути такими ж ефективними та дієвими, як і традиційні, і приносити інші явні переваги. Цей тип навчання може сприяти активній співпраці, але він також вимагає особливої уваги до освітнього процесу та взаємодії між викладачем і студентами. Незалежно від форми навчання викладач ставить чіткі цілі, визначені навчальною програмою, а також пояснює студентам, чого від них очікують і які знання вони повинні засвоїти. Ці цілі мають бути реалістичними, досяжними та відповідати рівню студентів [12, с. 28].

Онлайн-навчання пропонує неперевершену гнучкість. Завдяки підключенню до Інтернету студенти можуть отримати доступ до матеріалів курсу та лекцій у будь-який час і в будь-якому місці та переглядати їх щоразу, коли їм потрібно роз'яснення або додатковий час для засвоєння матеріалу. Ця доступність руйнує географічні бар'єри та відкриває двері для тих, хто має обмежений доступ до традиційного навчання, наприклад тих, хто живе в сільських чи віддалених районах, або тих, хто не може дозволити собі традиційну освіту. Крім того, платформи онлайн-навчання часто пропонують більш повний спектр курсів порівняно з традиційними навчальними закладами, що задовольняють більш спеціалізовані інтереси або спеціальні галузі. Попри те, що вивчення мов онлайн має велику кількість плюсів, існує і ряд проблем в дистанційному навчанні. Варто пам'ятати, що вивчення іноземної мови онлайн вимагає такої ж самовіддачі і уваги, як і навчання в традиційному режимі. Зазвичай онлайн-заняття в українських навчальних закладах проходять на спеціальних платформах для дистанційного навчання. В країні все більше поширюється формат змішаного навчання, який надає здобувачам вищої освіти значно більше гнучкості, оскільки уможливлює перегляд лекцій та виконання завдань у будь-який зручний для них час [7]. В процесі навчання викладач вимірює та оцінює рівень знань та навичок отриманих студентами. Тут ми можемо зіткнутися з проблемою академічної недоброчесності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Академічна недоброчесність не має універсального визначення. Навчальні заклади в різних регіонах по-різному розуміють і реагують на академічну нечесність. Вперше в українському середовищі це поняття з'явилося у 2017 році. Відповідно до закону академічна недоброчесність включає в себе будь-які дії, що порушують етичні стандарти та правила, що регулюють діяльність університетів, наукових установ та академічних спільнот. Це може охоплювати плагіат, підробку даних,

недостовірність досліджень, спотворення результатів, крадіжку ідей та інші порушення наукової чесності [3].

На сайті Європейського наукового фонду зазначається, що шахрайство в науці – це фабрикація (вигадування даних), фальсифікація даних (маніпулювання ними для підробки наукових результатів) і плагіат (подання роботи інших дослідників як своєї власної). Немає точних статистичних даних про поширеність цих явищ в міжнародному науковому співтоваристві – за різними оцінками від 0,1% до 1% дослідників вчиняють шахрайські дії і можливо від 10% до 50% вчених бувають задіяні в сумнівних діях [7].

Людмила Демидчук вивчала ступінь поширеності неетичної поведінки серед дослідників та різноманітність практик академічної недоброчесності. Дослідниця стверджує, що «плагіат перетворився в істотну проблему для вищої освіти більшості країн світу» [1]. Причини та умови появи та існування явища академічної недоброчесності, на думку авторки, пов'язані, перш за все, з соціально-економічними негараздами в суспільстві, а також з низькою престижністю роботи у сфері наукових досліджень та розробок, мізерним фінансуванням повноцінних наукових досліджень, придбання необхідної техніки, приладів і обладнання, комп'ютерного забезпечення тощо. На думку Інни Демуз плагіат найчастіше зустрічається серед тих студентів, у яких недостатня мотивація для отримання освіти. [2, с. 7].

Заклади освіти, в яких цінуються не знання, а оцінки, де пріоритетними є не набуття професійної компетентності, а отримання диплома чи сертифікату, створюють сприятливе середовище для процвітання нечесності, обману та плагіату. Колодяжна, А. В., яка вивчала досвід країн Європи і світу, дійшла висновку, «що основним фактором забезпечення академічної доброчесності, є позиція академічної спільноти, її вимоги. Сформувати людину духовну та моральну, що прагне й орієнтується на саморозвиток та самовдосконалення можна лише в тому закладі вищої освіти, у якому його авторитет і престиж базується на якості підготовки випускників, їхніх глибоких знаннях, на унікальних освітніх традиціях, школах наукової творчості викладачів і студентів [4, с. 132]. На думку Марушкевич А. «якість формування академічної доброчесності в університетському середовищі залежить від уміння керівництва ЗВО та його науково-педагогічних працівників, інших учасників освітнього процесу взаємодіяти між собою та здобувачами вищої освіти, а також протистояти проявам нечесності в будь-яких її виявах» [6, с. 39].

Методологія та методи дослідження. Інструментом дослідження було офлайн- та онлайн-анкетування серед студентів, що здобувають спеціальності «Журналістика», «Реклама та зв'язки з

громадськістю», «Туризм» та «Міжнародні економічні відносини». Загалом на запитання анкети відповіли 288 респондентів. Анкетування мало на меті з'ясувати, які нечесні дії студенти здійснювали під час навчання, а також їхню обізнаність щодо плагіату та етичних стандартів.

Фундаментальними принципами академічної порядності є чесність, довіра, повага, справедливість та відповідальність, яких обов'язково і за будь-яких умов повинні дотримуватись всі суб'єкти академічного простору. Зворотнім боком академічної чесності, порушенням її принципів є так звана «академічна нечесність», що розуміється як будь-які прояви шахрайства в академічному середовищі. Це поняття включає в собі нечесні прийоми або дії, заборонені правилами університету, що відносяться до навчальної діяльності та здійснюються студентами для досягнення несправедливої переваги в навчанні. Наприклад, такі поведінкові практики, як придбання контрольних, рефератів або курсових робіт, використання нотаток, коли це заборонено, наймання когось для проведення тесту за них, копіювання відповідей з Інтернету та їх перефразування, щоб виглядати унікальними. Серед опитаних 27% вважали, що легше обманювати на онлайн-курсі, в той час як для 73% студентів ймовірність обману була однаковою як для онлайн-занять, так і для очних занять. Ми говоримо про порушення академічної доброчесності тоді, коли студент свідомо здійснює протиправні дії. Підґрунтям цього є низка причин, які можна класифікувати як за рівнями (об'єктивні та суб'єктивні), так і за змістом (соціально-економічні, соціально-психологічні, культурно-виховні, організаційно-управлінські та інформаційно-технологічні); усі ці причини доповнюють одна одну та діють системно. Основними причинами академічної недоброчесності були названі:

– страх отримати низьку оцінку (50%);
– велике навантаження (20%);
– низька мотивація до навчання (30%).

Студенти часто хвилюються перед складанням тестів, багато бояться невдачі та негативних наслідків, які вони можуть мати для їхньої самооцінки, академічного прогресу чи майбутніх прагнень. Страх розчарувати себе, своїх батьків або викладачів може посилити рівень стресу. Причинами хвилювання може бути недостатня підготовка або нерозуміння чи неповне розуміння матеріалу. Студенти, які відчувають себе непідготовленими, можуть турбуватися про здатність запам'ятовувати інформацію або добре виконувати тест.

Часто вишам, особливо невеликим регіональним, з фінансових причин невигідно відраховувати студентів. Вони змушені три-

матись навіть за тих, хто не хоче вчитися. Університети та викладачі не завжди послідовно борються з академічним обманом. Та й у суспільстві загалом часто поблажливо ставляться до списування. У Центрально-Європейському університеті студентів, одного разу помічених у плагіаті, обов'язково перевіряють після кожного курсу; ті, кого піймали на плагіаті у підсумковій дипломній роботі залишаються без диплома. У закладах освіти Голландії та Швеції курсову роботу можуть забракувати, якщо плагіатом виявиться бодай півсторінки тексту. У Польщі місцева система перевірки plagiat.pl перестає перевіряти роботу, якщо виявляє, що неоригінальний текст становить 50%. У Великій Британії проблема студентського плагіату вважається настільки серйозною, що для вирішення проблеми боротьби з ним створено Стратегічний об'єднаний інформаційний комітет (JiSC), який також працює і в системі вищої освіти Шотландії, Уельсу та Північної Ірландії [12].

До яких стратегій мають вдаватись викладачі у боротьбі з академічною недоброчесністю під час онлайн вивчення мови, щоб забезпечити справедливе та ефективне навчання для всіх студентів? Викладачам важливо створити чіткі правила щодо чесності та надзвичайно наголосити на їх важливості. Ці правила повинні включати заборону плагіату, використання недозволених джерел і способів допомоги під час тестів і завдань. Викладачі можуть використовувати антиплагіатні програми для виявлення плагіату та недоброчесності в роботах студентів. Використання структурованих тестів з відкритими питаннями або завданнями, які вимагають особистого аналізу та розв'язання проблем, може зменшити можливість копіювання відповідей. Створення завдань, які стимулюють творче мислення та особистий внесок студентів, може зменшити спокусу до плагіату та недоброчесних дій. Забезпечення можливості для спілкування та обговорення матеріалу поза класною кімнатою може сприяти кращому зрозумінню матеріалу та зниженню спроб недоброчесності.

Висновки з дослідження. Досвід навчання в дистанційному форматі, накопичений з 2019 року є дуже продуктивним та корисним. Більшість викладачів змогли розробити та підготувати власні навчально-методичні матеріали для ведення роботи у віддаленому доступі, а також критично переоцінити наявні ресурси та обрати ті з них, які найбільш релевантні з точки зору курсу, що ними викладається. Спостереження про перспективність дистанційного навчання дозволяють припустити, що вища школа знаходиться ще на початку шляху по впровадженню нових форматів роботи у освітній процес. Розвиток інтернет технологій та їх доступність формують сприятливі умови для нелегальних дій під час навчання. Студенти

часто спокушаються коп'ютерним перекладачем при виконанні домашніх завдань, а багато хто й при усних відповідях в онлайн класі. Це на їхню думку економить час і звільняє від нудної роботи пошуку значення незнайомих слів і перечитування тексту.

Проведений нами аналіз дозволяє зробити висновок про багатогранність та взаємозв'язок причин академічного шахрайства, широкий діапазон його проявів та його залежність від конкретних ситуацій. Студенти вступають до вишів часто не готові до самостійної роботи, інтелектуальної та аналітичної діяльності, не мають навичок роботи з літературою. Низька морально-етична культура, переорієнтація моральних норм, зосередження на кінцевому результаті, а не на формуванні навичок і компетенцій як результат отримання освіти, той факт, що у студента переважає прагнення не набути максимум знань, а просто отримати оцінку створюють сприятливий клімат для шахрайства.

Однією з причин вважається відсутність жорсткого контролю проявів академічного шахрайства, а також відсутність санкцій з боку викладачів та керівництва. Більшість викладачів вважають, що обман мінімальний за таких форм контролю, як спонтанна відповідь, аналітичні завдання з вільним доступом до інтернет-ресурсів та виконання проектної роботи. На думку студентів це ще й індивідуальні творчі завдання. Найбільш важливим фактором, здатним протистояти шахрайству, є особистісна мотивація. Підсумовуючи, відзначимо, що ефективність навчання іноземній мові он-лайн залежить не тільки від студентів, а й від роботи викладача, який має компетентні знання, вміє організувати навчальний процес таким чином, щоб на заняттях легкістю та інтересом засвоювався програмний матеріал.

Для зменшення рівня академічної недоброчесності необхідно:

– Розвивати культуру доброчесності – проводити лекції та бесіди щодо важливості етичної поведінки в освіті.

– Удосконалювати методи оцінювання – використовувати відкриті питання, усні іспити, роботи, що ускладнюють списування.

– Застосовувати сучасні технології для виявлення плагіату – інтегрувати антиплагіатні системи та програмне забезпечення для виявлення підробок.

– Мотивувати студентів до самостійної роботи – розвивати критичне мислення та аналіз інформації, що сприятиме більш усвідомленому підходу до навчання.

У розпал цифрової ери молодим людям дуже легко отримати доступ до світу інформації за кілька кліків і обмінюватися з іншими людьми, тому ми повинні допомогти їм зрозуміти переваги, які про-

понують цифрові технології а також ризики, яким вони піддаються. Навчання та викладання дають нам змогу створювати культуру, в якій розуміють і цінують інтелектуальну чесність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демидчук Л. Причини та прояв дій з академічної недоброчесності в закладах освіти. Підприємництво та логістика в умовах сучасних викликів : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. [Тернопіль, 26-28 трав. 2022 р.]. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. С. 225–229.
2. Демуз І. Академічна недоброчесність та шляхи її подолання 2021. URL: https://undiasd.archives.gov.ua/img/2021/2021_01_11/2021_01_11_demuz.pdf (дата звернення: 16.01.2025).
3. Закон України «Про освіту». від 05.09.2017. Стаття 42 URL: https://gor1.licey.org.ua/stattya-42-zakonu-ukraini-pro-osvitu-12-57-15-27-02=2024 (дата звернення: 08.12.2024).
4. Колодяжна А. В. Академічна недоброчесність у вищій школі. Академічна доброчесність: виклики сучасності. Збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 27.06.2022–05.08.2022). URL: https://er.knutd.edu.ua /bitstream/123456789/22963/1/131-134.pdf (дата звернення: 15.01.2025).
5. Марушкевич А. Академічна недоброчесність. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, Серія: Педагогіка, Вип. 1(17), 2023. С. 77.
6. Полоз А., Хоменко В. Академічна недоброчесність у вищій освіті. 2020 URL: https://osvita.in/ua/akademichna-nedobrochesnist-u-vishhij-osviti/ (дата звернення: 16.01.2025).
7. Фалалєєва Л. Г. Захист основоположних прав у інтеграційному правопорядку Європейського Союзу: монографія. Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2020. 455 с.
8. Штепура А. П. Професійна підготовка майбутніх учителів англійської мови засобами дистанційного навчання в університетах Республіки Польща. *Вісник Ніжинського державного університету імені М.Гоголя*, No 2(16), 2024. С. 45–68. URL: http://lib.ndu.edu.ua/ dspace/handle/ 123456789/3864 (дата звернення: 02.12.2024).
9. Faculty Tutorial: Academic Dishonesty Definition and Types. URL: https://www.niu.edu/academic-integrity/faculty/types/index.shtml (дата звернення: 30.11.2024).
10. Higher education Collaborative solutions for higher education challenges. URL: https://www.jisc.ac.uk/higher-education (дата звернення: 21.12.2024).
11. Hodges C., Moore S., Lockee B., Trust T., Bond A. The Difference between Emergency Remote Teaching and Online Learning [Internet]. *Educause Review*. 2020 URL: https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning (accessed 17.07.2024).
12. Lunn E., Verkhovtsova O., Ishchenko O. Assessing language learning outcomes in online environments. *Studies in Comparative Education*, (2), 2024. P. 25–33. URL: https://doi.org/10.31499/2306-5532.2.2024.319847 (accessed 17.12.2024).

УДК 616.12-008.46(076)
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.381-389

Ігор Гаврило,
старший викладач кафедри романських мов і зарубіжної літератури,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
https://orcid.org/0000-0003-1782-7146
м. Ужгород, Україна

Тетяна Славич,
старший викладач кафедри романських мов і зарубіжної літератури,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
https://orcid.org/0000-0002-1928-3237
м. Ужгород, Україна

Михайло Рошко,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри романських мов і зарубіжної літератури,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
https://orcid.org/0000-0002-8024-8393
м. Ужгород, Україна

Проблеми діалогічного аргументованого навчання на уроках зарубіжної літератури

Problems of dialogic argumentative learning at foreign literature lessons

Анотація. *Останні дослідження з педагогіки вказують на важливість активної участі студентів у навчальному процесі для ефективного засвоєння знань. Найкращі результати досягаються тоді, коли навчання проводиться у формі діалогу. Такий підхід сприяє ґрунтовному розумінню матеріалу, розвитку критичного мислення та мотивації. Однак у сучасній університетській практиці діалог часто обмежується питаннями фактологічного характеру, які не стимулюють дискусії чи глибокого осмислення. Традиційний сценарій уроку базується на коротких відповідях студентів на запитання викладача, що обмежує дослідницьку атмосферу в аудиторії. Згідно зі схемою «ініціація, відповідь, відгук» (IRF), ініціативи викладача переважно складаються з закритих запитань, що стимулюють короткі відповіді. Альтернативою є розширений діалог (IRFRF), який заохочує студентів до висловлення власних думок, обґрунтувань і критичного аналізу. Основні принципи цього підходу включають колективність, взаємність, підтримку, кумулятивність та цілеспрямованість. У такому навчанні викладач виконує роль модератора, підтримує обговорення і допомагає студентам поглиблювати свої знання. Дослідження показують, що студенти*

часто не готові до аргументації через недостатній рівень знань, відсутність навичок або страх висловлювати свої думки. Вони переважно захищають власні позиції і зрідка інтегрують аргументи інших учасників. Участь у дискусії, що базується на розширеному діалозі, сприяє розвитку критичного мислення та концептуального розуміння. Відтак, задля ефективного діалогічного навчання важливо створити такі умови, які сприятимуть зацікавленості студентів: викладачі мають ставити відкриті запитання, що стимулюють висловлення різних точок зору, а також надавати можливості для дискусій у групах. Водночас необхідно враховувати соціальні аспекти, зокрема небажання студентів виступати проти одногрупників або захищати неприйнятну для них позицію. Активна участь студентів у діалозі не лише розвиває їхні навички аргументування, а й сприяє кращому розумінню навчального матеріалу та підвищенню мотивації до навчання.

Ключові слова: *дискусія, аргументування, комунікація, епістемні знання, залученість, діалог.*

Summary. *Recent research in pedagogy indicates the importance of active student participation in the learning process for effective learning. The best results are achieved when learning is conducted through dialogue. This approach contributes to a better understanding the material and developing critical thinking and motivation. However, in modern university practice, dialogue is often limited to factual questions that do not stimulate discussion or profound investigation. The traditional lesson scenario is based on short students' answers to the teacher's questions, which limits the research atmosphere in the classroom. According to the "initiation, response, feedback" (IRF) scheme, the teacher's initiatives mainly consist of closed questions that stimulate short answers. Extended dialogue (IRFRF) is an alternative scheme that encourages students to express their thoughts, justifications and critical analysis. The main principles of this approach include collectivity, reciprocity, support and purposefulness. The teacher is a moderator who supports the discussion and helps students broaden their knowledge. Research shows that students are often unprepared for discussions due to insufficient knowledge, lack of skills or fear of expressing their opinions. They mainly defend their positions but rarely integrate the arguments of other participants. Participation in a discussion based on extended dialogue contributes to developing critical thinking and conceptual understanding. Therefore, it is essential to create conditions that will promote student interest: teachers should ask open questions that stimulate the expression of different points of view and provide opportunities for group discussions. It is necessary to consider social aspects, particularly the reluctance of students to speak out against their classmates or defend an unacceptable position. Active students' participation in the dialogue develops their argumentation skills, contributes to a better understanding of the educational material and increases motivation to study.*

Key words: *discussion, argumentation, communication, epistemic thinking, engagement, dialogue.*

Вступ. Студентське активне навчання та плідна участь у процесі здобуття нових знань широко обговорюється в наукових розвідках

[2]. Загальновідомо, що навчання є найбільш ефективним саме тоді, коли воно проводиться у вигляді діалогу: що більше студенти спілкуються, дискутують, обговорюють, то краще вони запам'ятовують матеріал і, водночас, є вмотивованими до отримання нових знань.

Мета дослідження: дослідити проблеми проведення діалогічного аргументованого навчання на уроках зарубіжної літератури.

Методологія та методи дослідження. Для досягнення мети дослідження та узагальнення його результатів були використані такі методи: 1) теоретичний аналіз наукової літератури;

2) метод спостереження за студентами під час наукових конференцій, дискусій в аудиторіях;

3) метод порівняльного аналізу – для визначення кращої продуктивності серед схем IRFRF та IRF;

4) соціальний та психологічний підходи – для окреслення перепон, які стоять на шляху успішного проведення аргументованого навчання на заняттях;

5) методи узагальнення – для формулювання висновків дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Студентська участь в університетських аудиторіях є дещо обмеженою: викладачі часто задають питання по фактологічному матеріалу, а, відтак, отримують сухі та короткі відповіді студентів. Дана модель навчання не сприяє створенню невимушеної та дослідницької атмосфери в аудиторії і характеризується як така, що центрується на викладачеві, а не на студенті [3]. Типовий сценарій уроку складається з монологу викладача та декількох студентських відповідей, в той час як більшість студентів або мовчазні або не беруть активної участі в процесі навчання [9].

На основі своїх спостережень, Гардман Дж. виділяє наступну схему кооперації між викладачем та студентами: «ініціація, відповідь, відгук» («IRF») [4]. Розвинувши свої дослідження, в складовій «ініціації» вона виділяє відкриті, закриті, контрольні запитання від викладача студентам і навпаки: від студентів викладачу. Компонента «відповідь» характеризується як коротка чи розширена. «Відгук» розглядається нею як «підтвердження», «похвала» «заперечення», «коментування» та «апробація». У її дослідженні закриті питання складали близько 50 відсотків з усієї компоненти ініціації викладача, короткі відповіді становили 86 відсотків студентських відповідей, а підтвердження – близько 52 відсотків складової «відгук». Зауважимо, що чим більше викладач запитує студентів, надає можливостей виступити, приймає та підтримує будь-які варіанти відповідей, тим більше вони активізуються. Дослідження Герон М. підтверджують тезу про те, що викладачі, надають перевагу діалоговим формам

навчання на заняттях, однак, подекуди, відчувають певні обмеження [5]. Це особливо стосується критеріїв оцінки студентської участі та процесу викладу нового матеріалу.

У природничих науках IRF схема може бути справді затребуваною та плідною, однак в гуманітарних науках, зокрема на заняттях з історії зарубіжної літератури, такий підхід центрується навколо авторитетності викладача, а не аудиторії слухачів і залишає мало місця для автентичного дослідження ідей. На відміну від даного підходу, розширений діалог, а саме IRFRF схема [8] нам видається більш привабливою позаяк вона більше спрямована на залучення студентів до пошуків, висловлювання власних думок, в той час як роль викладача зводиться до ролі модератора дискусії.

Розширений діалог може розглядатися через призму наступних складових:

– колективність: викладач та студенти спільно виконують навчальні завдання в невеликих групах або обговорюють їх цілим класом;

– взаємність: викладач та студенти уважно слухають один одного, діляться думками та розглядають різні погляди;

– підтримка: студенти висловлюють і обґрунтовують свої ідеї без страху бути правими чи неправими і допомагають один одному в осмисленні сенсів;

– кумулятивність: викладач та студенти спираються на ідеї та досвід один одного;

– цілеспрямованість: дискусії є змістовними з точки зору навчальних цілей [1].

Діалогічний підхід IRF може складатися з таких етапів:

– Виявлення: діалогічний підхід реалізовується відкритими запитаннями, які спрямовані на донесення різних ідей та альтернативних думок. Автентичні запитання студента потенційно виникають саме під час діалогової взаємодії. Авторитетний підхід переважає тоді, коли викладач шукає правильну відповідь або варіанти відповідей через закриті та/або діагностичні запитання.

– Відповідь студента: характер відповіді студента часто узгоджується з характером поставленого запитання. Тобто, на закриті запитання відповіді студентів часто є короткими та заздалегідь визначеними, тоді як відкриті запитання потенційно залучають студентів до висловлення власних думок.

– Визнання: у діалогічному підході визнання відбувається через нейтральне або підтримуюче визнання, що потенційно приводить до розширеного діалогу та обміну ідеями. При авторитетному підході розпізнавання відповідей студента відбувається в оціночному та/або вказівному тоні.

– Використання: у діалоговому підході викладач використовує реакцію студента, щоб стимулювати його подальше мислення або використовує його ідеї, щоб встановити зв'язки між різними точками зору, наприклад, між повсякденними та науковими поглядами. У авторитетному підході викладач часто використовує відповіді студентів, щоб зробити правильні висновки.

Зазначимо, що обидва діалогічні підходи (IRF та IRFRF) можуть використовуватися для досягнення специфічних навчальних цілей: використовуючи IRF викладачі можуть отримати інформацію про результат навчання студентів і адаптувати свої методи навчання; а IRFRF, відповідно, дає можливість студентам отримати інформацію про свій прогрес у навчанні, щоб акцентувати свою увагу на конкретних знаннях та навичках, які надалі варто розвивати продуктивніше.

Впродовж останніх десятиліть серед освітян стало загальноприйнятим переконання, що студенти мають активно брати участь у комунікації в класі. Навчання, яке стимулює студентів до активної взаємодії у навчальному процесі вважається ефективним та продуктивним. Ідеальним же вважається підхід, при якому викладач ставить складні запитання, що потребують глибокого осмислення, а студенти дають змістовні відповіді, які викладач потім розвиває. Сучасна педагогічна спільнота одностайно визнає, що така участь суттєво впливає як на якість навчання так і на рівень залученості студентів. У цьому випадку навчання не ототожнюється із заучуванням; воно розглядається як участь у спільному дискурсі, де викладач організовує обговорення зі студентами, насичене їхніми аргументами (відоме як діалогічна аргументація). Хоч висловлення доводів є бажаним елементом у навчальній практиці, однак студенти не завжди готові до цього. Вони часто не мають мотивації обговорювати теми навчальної програми, уникають участі в аргументації, а коли беруть участь у дискусії, зазвичай лише висловлюють власні думки і не здатні поєднувати свої аргументи з аргументами своїх колег чи оцінювати їх. Таким чином, впровадження діалогічної аргументації в навчання супроводжується низкою викликів.

Чим вищий рівень участі студентів у діалозі під час відкритої дискусії в аудиторії, тим більша ймовірність того, що їхні висловлювання міститимуть саме ті аргументи, які будуть результатом раціонального процесу міркування. Викладачі, які приділяють більше часу процесу аргументації разом зі студентами, сприяють їхньому ефективнішому навчанню, ніж ті, хто зосереджується переважно на викладанні матеріалу. Завдяки аргументації студенти освоюють базові наукові практики, які передбачають прагнення осягнути суті явищ через критику, оцінювання, обґрунтування та захист своїх

позицій. Аргументація сприяє збільшенню складності знань і покращує концептуальне розуміння студентами навчальної програми. Для того, щоб критично осмислювати інформацію представлену в тексті, студенти повинні вміти самостійно наводити аргументи.

Основний принцип діалогічного навчання – цілеспрямованість – означає, що спілкування має бути узгоджене з освітніми цілями та відповідати вимогам навчальної програми. Діалогічне навчання ґрунтується на відкритих питаннях, які потребують високого рівня когнітивного напруження та заохочують студентів надавати власні обґрунтування замість того, щоб шукати заздалегідь вивчену інформацію у своїй пам'яті. Діалогічне навчання акцентує увагу на підтримці, яка сприймається як специфічна взаємодія між більш досвідченим учасником (викладачем або однолітком) і студентом. Така допомога спонукає студента виконати завдання, яке було б нездійсненним у випадку її відсутності. Метою такої взаємодії є не лише виконання завдання, але й розвиток навичок, необхідних для його вирішення.

Ключові фактори, що впливають на залученість студентів до діалогічної аргументації:

1) знання навчальної програми;
2) навички аргументації;
3) епістемне мислення.

Знання предметної галузі є одним із ключових чинників аргументації в класі, рівень знань із предмета впливає як на кількість аргументів, які студенти висувають в аудиторії, так і на їхню якість. Розуміння наукових аргументів вимагає специфічних знань із теми, що ускладнює сприйняття наукових текстів навіть для тих, хто знайомий із принципами аргументації, оскільки наукові аргументи базуються на складних знаннях.

Другим ключовим фактором є здатність особистості формулювати аргументи. Згідно з дослідженнями D. Kuhn [7], навички аргументації складаються з:

1) побудови аргументу;
2) обґрунтування аргументу;
3) створення контраргументу;
4) спростування контраргументу іншої сторони.

Однак аудиторна комунікація рідко коли насичена дискусіями, а можливостей для участі студентів у діалогічній аргументації – небагато. Забезпечення мінімальних практик з метою навчання аргументації може призвести до глибшого опанування навчального матеріалу студентами.

Третім фактором є епістемне мислення, що стосується розуміння знань і процесу їх здобуття. Студенти з нерозвиненими епістем-

ними знаннями зазвичай уникають аргументації, оскільки відчувають невпевненість у своїх можливостях досягти в ній успіху і таким чином уникають когнітивних конфліктів. Це породжує замкнене коло: уникаючи аргументації, їхні епістемні переконання не мають можливості розвиватися далі й вдосконалюватися, в той час як студенти з розвиненими навичками спілкування висувають більшу кількість аргументів і в процесі навчання вчаться викристалізовувати найякісніші з них. Зауважимо, що не всі студенти в класі одинаково розвивають епістемне мислення і не завжди практики його розвитку мають довготривалий ефект.

З одного боку, викладачі стараються залучати студентів до діалогів, проте організувати активну участь усіх тридцяти слухачів у формулюванні аргументів під час одного заняття є технічно складним завданням. Водночас, важливо розв'язати проблему зацікавлення матеріалом та інтегрування формалізованого навчання з індивідуальною мотивацією кожного студента, щоб заохотити їх до активної участі в обговоренні.

На початковому етапі студенти вчаться аргументації критично атакуючи задану позицію модератора. Водночас, вони здатні захищати власну точку зору, висуваючи все нові підтверджуючі аргументи. Однак, їхні навички інтегрувати та критично оцінювати як власні аргументи, так і аргументи інших учасників, здаються менш розвиненими. З іншого боку, генерація великої кількості аргументів, за відсутності критичного оцінювання, створює ситуацію, коли сильні та значущі з них залишаються непоміченими. Без втручання викладача або модератора дискусії важливі висловлювання студентів можуть залишитися без уваги і не отримати належного розвитку. Студенти генерують ідеї, що нагадує практику мозкового штурму, але не працюють з ними глибше, що було б більш когнітивно складним і корисним для них [6].

Також важливо враховувати соціальний аспект: студенти можуть неохоче виступати з аргументами проти своїх однокласників. Мовчазними вони залишаються і тоді, коли позиція\точка зору, яку вони мають захищати є неприйнятною для них, що заважає їм висловлювати власну точку зору та не сприяє їхній мотивації. Найчастіше студенти беруть участь у дискусії, висуваючи аргументи для захисту власної позиції, що свідчить про важливість їхньої особистої мотивації в діалозі. Водночас аргументовані відповіді спрямовані у протилежному напрямку: студенти повинні оцінювати аргументи, інтегрувати свої і чужі аргументи, що є більш когнітивно й соціально складним завданням, займає більше часу і знижує їхню залученість.

Висновки з дослідження

1. **Ефективність діалогу в навчанні:** Навчання, організоване у формі діалогу, є значно ефективнішим ніж традиційна лекційна подача матеріалу. Дискусії, обговорення та взаємодія між студентами й викладачами сприяють кращому засвоєнню знань і підвищенню мотивації до навчання.

2. **Порівняння моделей IRF та IRFRF:**

– **Модель IRF** (ініціація, відповідь, відгук) здебільшого орієнтована на викладача, але дозволяє адаптувати навчання до потреб студентів.

– **Модель IRFRF** (розширений діалог) сприяє більш глибокій взаємодії, залучаючи студентів до аналізу ідей, формування власних думок і обговорення альтернативних поглядів.

3. **Переваги розширеного діалогу:** Використання IRFRF-моделі забезпечує:

– колективність (спільне виконання завдань);

– взаємність (обмін думками й поглядами);

– підтримку (висловлення ідей без страху);

– кумулятивність (побудову нових знань на основі вже наявних);

– цілеспрямованість (змістовність і відповідність навчальним цілям).

4. **Значення аргументації:** Аргументація є важливою складовою діалогового навчання, яка дозволяє студентам не лише засвоювати нові знання, але й розвивати критичне мислення, вміння формулювати й оцінювати аргументи.

5. **Ключові фактори залученості студентів:**

– Знання предмету є базовою передумовою для участі у дискусіях.

– Навички аргументації включають побудову, обґрунтування, створення контраргументів та їх спростування.

– Епістемне мислення допомагає студентам усвідомити природу знань і процес їх здобуття, сприяючи активнішій участі в дискусіях.

6. **Виклики діалогічного навчання:**

– Технічні труднощі організації активної участі великої кількості студентів.

– Низька мотивація студентів до обговорення навчальних тем.

– Недостатній розвиток навичок інтегрування та оцінювання аргументів.

– Соціальні аспекти, такі як страх суперечити однокласникам або відстоювати неприйнятну позицію.

7. **Рекомендації для викладачів:**

– Створювати умови для безпечного висловлення думок.

– Ставити відкриті запитання, що стимулюють до глибокого осмислення.

– Підтримувати мотивацію студентів через інтеграцію їхніх особистих інтересів у навчальний процес.

– Модерувати дискусії, допомагаючи студентам оцінювати й розвивати аргументи.

Таким чином, перехід до діалогічних методів навчання, які заохочують активну участь студентів, сприяє підвищенню якості навчання, розвитку критичного мислення та здатності до аргументованої комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Alexander R. Towards Dialogic Teaching: Rethinking Classroom Talk. Dialogos. 2006. 57 p.
2. Baber H. Determinants of students' perceived learning outcome and satisfaction in online learning during the pandemic of COVID-19. *Journal of Education and e-Learning Research.* 2020. № 7(3). P. 285–292.
3. Børte K., Nesje K., Lillejord S. Barriers to student active learning in higher education. *Teaching in Higher Education*. 2020. P. 1–19.
4. Hardman J. Tutor-student interaction in seminar teaching: Implications for professional development. *Active Learning in Higher Education*. 2016. № 17 (1). P. 63–76. https://doi. org/10.1177/1469787415616728
5. Heron M. Dialogic stance in higher education seminars. *Language and Education*. 2018. № 32 (2). P. 112–126.
6. Gronostay D. Argument, counterargument, and integration? Patterns of argument reappraisal in controversial classroom discussions. *Journal of Social Science Education*. 2016. № 15 (2). P. 42–56.
7. Kuhn D. The skills of argument. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1991. 324 p
8. Lemke J. L. Talking science: Language, learning and values. Bloomsbury Academic. 1990. 261 p.
9. Wood A. K., Galloway R. K., Sinclair C., Hardy J. Teacher–student discourse in active learning lectures: case studies from undergraduate physics. *Teaching in Higher Education*. 2018. № 23 (7). P. 818–834.

UDC 376.36:159.952.3-056.36:81’246.3:004.92:373.5.016
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.390-405

Olena Gayevska,
PhD in Philology,
Associate Professor of Research and Educational Institute of Philology,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
https://orcid.org/0000-0001-6850-8757
Kyiv, Ukraine

The role of mapping in memory formation of children with autism spectrum disorder: through the lens of a bilingual environment

Роль картографування для формування пам’яті у дітей із розладами аутистичного спектру: через призму білінгвального середовища

Summary. *In the era of digitalization, society is witnessing the emergence of unique conditions for the development of educational environments across all levels. Digital technologies play a pivotal role in contemporary educational processes, particularly in the instruction of children with special educational needs, including those with Autism Spectrum Disorder (ASD). This article focuses on analyzing how the usage of mind maps – created with the aid of digital tools – can enhance cognitive processes, especially in terms of memorization and the reproduction of linguistic material, while also supporting the adaptation of children with ASD to bilingual environments. The study explores the potential for integrating digital technologies into the mapping process and their impact on improving the effectiveness of teaching children with special educational needs. A survey conducted during the 2024 online-seminar “International Experience in Applied Behavior Analysis”, organized in collaboration with credential bodies from the United States, along with a review of relevant scientific literature, allowed the author to conclude that mind mapping can play a significant role in strengthening memory among children with ASD in bilingual settings. However, their effectiveness is contingent upon additional training and consultation for parents, teachers, and other adults involved in the educational process. The study highlights the importance of employing digital tools in combination with structured instructional methods such as audio-supported mapping, repeated verbalization strategies, mnemonic matrices, and others – aimed at facilitating diverse educational goals in bilingual settings. Overall, the findings confirm that mind mapping is a promising strategy for developing memory and language skills in children with ASD and contributes positively to their adaptation in bilingual environments. These insights open up new directions for further research on optimizing teaching methods, particularly through the integration of digital*

technologies, to ensure a more personalized approach to developing children's cognitive and communicative abilities.
Key words: *mind mapping, digital tools, bilingual environment, memory, autism spectrum disorder.*

Анотація. *В епоху цифровізації в суспільстві створюються особливі умови для розвитку освітнього середовища на всіх рівнях. Цифрові технології відіграють важливу роль у сучасному освітньому процесі, особливо коли мова йде про навчання дітей з розладом спектру аутизму. Особлива увага у статті приділяється аналізу того, як використання ментальних карт, які створюються за допомогою цифрових інструментів, сприяє покращенню когнітивних процесів, зокрема запам'ятовуванню та відтворенню мовного матеріалу, а також адаптації дітей з РАС до білінгвального середовища. У дослідженні розглядаються можливості інтеграції цифрових технологій у процес картографування та їх вплив на підвищення ефективності навчання дітей з особливими освітніми потребами. Опитування учасників онлайн-семінару «Міжнародний досвід прикладного аналізу поведінки» з акредитаційними організаціями (США) у 2024 році та аналіз наукової літератури надав можливість зробити висновки, що інтелектуальні карти можуть грати важливу роль для формування пам'яті у дітей з розладами аутистичного спектру в двомовному середовищі за умови додаткового консультування батьків, вчителів та інших дорослих, які беруть участь у навчанні дітей, за умови використання цифрових інструментів щодо створення карт разом з низкою методів заснованих на структурований навчальних схемах, серед них аудіальний супровід картографування, стратегії повторного проговорювання слів, мнемо-матриця та ін. – з подальшим їх застосуванням для різних цілей в контексті навчання дітей в білінгвальному середовищі. Загалом результати дослідження підтверджують, що ментальні карти є перспективною стратегією розвитку пам'яті та мовних навичок у дітей з РАС, вони сприяють їхній адаптації в умовах білінгвального середовища. Ці висновки відкривають перспективи для подальших досліджень, спрямованих на оптимізацію методів навчання – зокрема шляхом інтеграції цифрових технологій для забезпечення більш персоналізованого підходу до розвитку когнітивних та комунікативних здібностей дітей.*
Ключові слова: *картографування, цифрові інструменти, білінгвальне середовище, пам'ять, розлад аутистичного спектру.*

Introduction. In the era of digitalization, specific conditions are required to develop the educational environment at all levels. Information and communication technologies (ICT) play an essential role in the modern educational process, especially when it comes to teaching students with special needs, in particular with autism spectrum disorders (ASD). One of the key aspects of successful inclusive education is the choice of appropriate methods of presentation of the educational material that contributes to the formation and development of cognitive abilities, particularly memory, in children with ASD. The use of adaptive digital tools helps to make the educational process more accessible, organized, and effective.

Scientists note the important role of mind maps in teaching – for example, the use of mind maps to improve students' thinking skills (Fajar Bagja Gumilar Winata, Rahmat Rahmat, 2022 [4]), to develop educational resources (Bhattacharya D., & Mohalik R., 2020 [2]), and teaching strategies and lesson plans (Olayinka Theodorio, Mataka Tawanda, Shambare Brian, 2024 [15]), to motivate students to learn (Rui Feng, Haroon N. Alsager, Zeinab Azizi, Leeda Sarabani, 2023 [18]), etc. Given the features of these tools, researchers draw attention to the importance of teachers' use of mind maps for various educational tasks for students with ASD (Drill R.B., Bellini S., 2022 [3]).

Mind mapping as a learning method plays an important role in memory formation, especially in children with ASD, as they often have visual abilities that allow them to better perceive information through diagrams, graphs, and maps [16]. This approach not only helps to organize knowledge and reduce cognitive load but also facilitates the process of memorization. It also stimulates the development of associative thinking, helping to form strong connections between different concepts. In the context of bilingual environment, mapping supports acquiring two languages, ensuring an effective comparison of concepts between them [7].

Hashim H.U., Yunus M.M., Norman H. investigate the challenges faced by students with ASD when learning English as a second language [7]. They identify such problems as limited language skills of children, which complicates the acquisition of a foreign language, difficulties with the perception of the oral language, understanding of context and grammatical structures, and peculiarities of sensory perception. In addition, scientists draw attention to the fact that teachers do not always have special methods and educational resources to adapt lessons to the needs of children with ASD.

Considering this, tools such as mind maps, communication support applications, and interactive methods are effective strategies for offering adaptive learning to children with ASD in a bilingual setting.

The purpose of the article is to identify and justify the role of mapping as an effective tool for memory formation of children with autism spectrum disorder in a bilingual environment.

Methods and material. The research methods include an analysis of pedagogical, methodological, and scientific literature on the use of mental maps for the adaptation of children with autism spectrum disorders in a bilingual environment, a study of pedagogical experience in the use of mapping and the creation of appropriate action matrices for educational purposes; an analysis of the experience of teachers, parents, and tutors in the use of the mental map method in teaching children with autism spectrum disorders; an analysis of the results of the survey conducted

among parents, psychologists, teachers and tutors on the use of mapping in teaching children with autism spectrum disorders in a bilingual environment. which was held within the framework of the seminar "International Experience of Applied Behavior Analysis in Ukraine" with credential organizations` (USA) participation and its follow-up brainstorm meetings in 2024-2025 (appendix 1). We distributed 15 questionnaires, to which we received 7 responses.

Results and discussion. The theory of the learning environment and the formation of its ecosystem has been explored in the research of Moore S. L., & Piety P. J. [10], Nguyen Lan & Tuamsuk Kulthida Nguyen Lan & Tuamsuk Kulthida [13], Norström Livia & Jungselius, Beata & Bradley Linda & Vallo Hult Helena [14] et al. The aspects of bilingual education for children with speech and language capabilities are the focus of studies such as Muelenz-Goli K. [11], Müller H.M. [12] et al.

Particular attention should be paid to the study by Muelenz-Goli, K. (2024), which focuses on language contact, the specific features of language development, and language use in bilingual environments, particularly among German–Japanese adolescents. The author examines the impact of bilingualism on communicative abilities, cognitive processes, and language adaptation in young people growing up in bilingual settings. Muelenz-Goli notes that language contact between German and Japanese in adolescents fosters cross-linguistic influence, which may manifest in mixed utterances, lexical borrowings, and hybrid grammatical constructions. The study demonstrates that the dominance of one language determines the nature of language contact: when both languages are equally developed, code-switching is more flexible and fluent, whereas when one language is dominant, the other may remain less developed.

Mind maps can be an effective tool for visualizing interlingual connections, particularly in bilingual education for children with Autism Spectrum Disorder (ASD), as such learning imposes additional cognitive load and requires clear information structuring. The visual elements of mind maps help children with ASD to better perceive, memorize, and compare linguistic units in two languages, fostering conceptual awareness, the development of associative thinking, and the enhancement of language competence. Moreover, the use of mind maps contributes to reducing anxiety levels by providing a comprehensible, structured framework for learning and facilitating gradual adaptation to a bilingual environment.

It is important to highlight the article by Müller, H.M. (2024), "Mehrsprachigkeit und neurokognitive Störungen der Sprachentwicklung" (Eng. "Multilingualism and Neurocognitive Disorders of Language

Development"), which examines the impact of multilingual settings on language development in children with neurocognitive disorders, particularly ASD. The author analyses how bilingualism can both complicate and support language development in children with speech and language impairments, considering neuroplasticity and the brain's adaptive mechanisms. The study draws on neurophysiological data obtained through Functional Magnetic Resonance Imaging (FMRI) and Electroencephalography (EEG), which reveal distinct patterns of neural activity in children learning in bilingual environments. Müller H.M. emphasizes that while bilingualism may increase cognitive demands, it also promotes greater cognitive flexibility and the development of explicit language control, which are crucial for children with speech and language disorders. The article also discusses the role of linguistic environments and pedagogical strategies in supporting bilingual development in children with special educational needs. The author stresses the importance of adapting educational methodologies, such as visual support tools, structured learning schemes, and mind maps, to help children with ASD acquire linguistic structures and develop communicative skills more effectively.

This study supports the necessity of applying mind-mapping strategies in memory development in bilingual children with ASD, as it confirms the neurocognitive characteristics of the learners that influence their ability to acquire two languages. It also substantiates the need for a structured approach to education, which can be implemented by utilizing mind maps to organize knowledge and reduce cognitive load through visual strategies. Thus, the findings presented by Müller (2024) strengthen our argument that mind maps may serve as a key instrument in supporting bilingual education for children with ASD, helping them to structure information and enhance their language development.

Huang Y.C., Lee I.J. [8] studied how the use of augmented reality (AR) and concept mapping can promote the development of social skills in children with ASD. Scientists conducted research among children aged 7–12 years. Special augmented reality programs that simulated social situations and the concept mapping method were used, which helped to structure the acquired knowledge. Children interacted with animated characters and virtual objects that responded to their actions, helping them practice social skills in a safe environment. Teachers created visual social situations diagrams showing the relationships between actions, words, and emotions. For example, if a child was learning how to respond to a greeting, the concept map would include:

– the central node, i.e., a specific social scenario? such as "Meeting a friend";

– primary branches extend from this node to depict appropriate responses, including possible responses: “Hello! How are you?” or “Good afternoon!”;

– secondary branches further elaborate on expected non-verbal and verbal behaviors that typically accompany or follow the initial response. These may predict the expected reactions (e.g. “smile”, “responses to greetings”, reciprocal “follow-up questions”, etc.).

Such maps helped children structure knowledge and remember the sequence of social interactions. The learning outcomes of children who used AR and mind maps were compared with those who studied using traditional methods. Notably, most children retained and used the acquired social skills after the experiment ended.

Previous research by Beauchamp M.L.H., Rezzonico S., Bennett T. et al. [1], Gilhuber C.S., Raulston T.J., Galley K. [6], Garrido D., López B., Carballo G. [5] have demonstrated that multilingual children with ASD exhibit comparable level of speech development to their monolingual peers with ASD, the impact of a multilingual environment on language skills does not appear to have detrimental effect on language acquisition. On the contrary, some cases indicate that there is an improvement in social interaction among them. Multilingualism has not been shown to impose additional challenges for children with ASD in the development of communication skills. Such an environment may foster enhanced development, contribute to improving social development and greater speech flexibility in language use.

It is worth noting the study by Jimenez-Gomez C., Pichardo J., & Ryan V. [9] on the study and analysis of the effectiveness of using instructive feedback to expand listening skills in children with ASD during second language learning. Scientists sought to determine how this technique could help improve the understanding of new vocabulary and instructions in children with ASD. Their methodology included the use of instructional feedback in the form of prompts and repetitions, the inclusion of learning situations in which children were asked to listen to new words and respond to instructions, and the analysis of the impact of learning strategies on the development of second language perception and recognition skills. The authors base their methodology on the fact that children can learn new information through direct instruction, observation, and listening while performing other learning tasks. This is like implicit learning, where a child receives secondary information during primary learning. In learning basic skills (such as picture identification or word repetition), the child is provided with additional linguistic information that is not required for the task but is still perceived by the child. In addition, children acquire knowledge

without active participation, for example, by hearing additional words or linguistic structures during the main learning task.

The researchers conducted training sessions where children were given listening and language comprehension tasks. For example, in response to the correct performance of the task, the adult provided not only positive reinforcement ("Great! It's a dog.") but also additional linguistic information ("A dog is an animal that lives with people."). Although this additional information was not part of the mandatory task, the children later began to utilize it in their speech and responses.

The experience of scientists in using instructional feedback can be effectively used in our research on mapping as a means of teaching children with ASD in a bilingual environment.

Thus, like instructive feedback, mind maps allow children to passively absorb information by observing the connections between words, categories, and concepts. For example, if a child uses a map to learn the words "dog", "cat" and "rabbit" they may additionally receive indirect linguistic cues (e.g., images of the habitats of these animals or their characteristics).

Concept mapping serves as an effective tool to support the adaptation of children to new learning environments. It enables the organization and systematization of educational content, supports the structuring of information, and facilitates the planning and execution of learning activities. It helps in managing and balancing the workload among teachers, parents, and tutors. Importantly, this method also provides a clear framework for monitoring and summarizing the child's progress and achievements over time. The creation of mind maps for educational purposes requires careful consideration by teachers, parents, and tutors. It is essential to select material that aligns with the child's individual needs and personal interests. Moreover, the choice of digital tools or software should prioritize accessibility and ease of use, both for the educator and the child, ensuring that the learning experience remains engaging and adaptable.

For instance, when introducing the concept of colors, the central node of the mind map could represent the theme "Colors." From this core, primary branches may depict individual colors, each of which leads to secondary branches illustrating real-life objects associated with those colors (e.g., red – pomegranate (always red); yellow – yolk (always yellow), etc.). Tertiary branches may then include simple phrases or short sentences combining the object and color (e.g., "Look at the red pomegranate", etc.). Additionally, audio elements may be integrated into the map. When selecting visual and auditory content, it is crucial to avoid stimuli that may confuse the child, cause misunderstanding.

Fig. 1. Conceptual Mind Map for facilitating the Study of Colors Associated with Specific Objects (Original Design Created Using Canva)

Another example of adapting in a bilingual environment (Fig. 2) could be a bilingual map that displays words in the child's native language and the language of the country where the child is located.

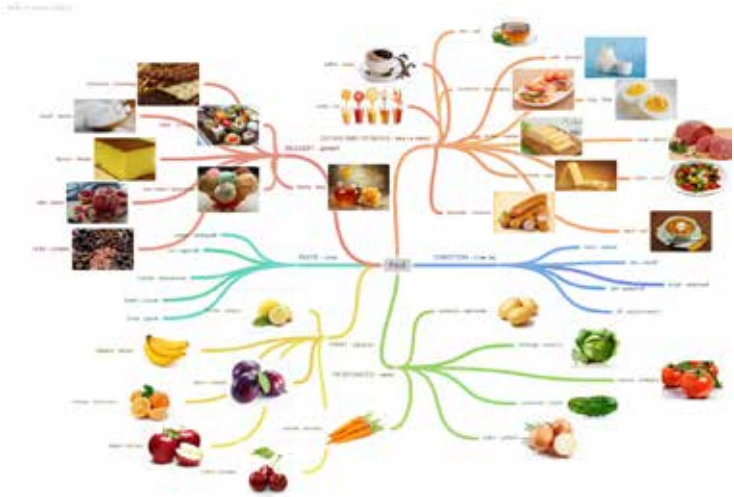

Fig. 2. Bilingual Mind Map for Learning Food Vocabulary (pre-designed map available at https://static.coggle.it/diagram/WFbUKvcXCnAKekyO/t/food)

As mentioned above, each child should have an extraordinary approach to presenting the material. This can be sequentially opening pictures or words, having the child search for correspondences, etc. Mind maps provide such opportunities that make the learning process interactive and allow you to control the presentation of information to children, unlike paper media.

Given the above, it should be noted that in addition to mind maps that reflect the clarity of tasks, it is recommended (Tarbox C.M., Silverman E.A., Chastain A.N. et al., 2021 [19]) to create an Activity Matrix that will help to conduct children's education consistently. Such an Activity Matrix can be built for the teacher and separately for each child.

For example, a matrix can be created for the teacher in Figure 1 according to the lesson stage, teacher activities, and expected results (Table 1).

Table 1

Enchanced Activity Matrix for the teacher according to Figure 1 "Mind map for studying colors under specific objects"

Lesson Stage	Teacher Activities	Expected Results
1. Familiarization	Show the mind map and ask: "What colors do you see?" Encourage identification of multiple color examples.	Children identify and name known colors.
2. Association	Help children connect each color with various objects (e.g., red – apple, pomegranate, ball). Use matrix format: vary both colors and object types.	Children begin to generalize color-object associations (early matrix training) and find and circle a particular object.
3. Word Repetition	Repeat color-object pairs (e.g., "green cucumber", "yellow yolk"). Present combinations in a varied order.	Improves memorization and begins to support flexible use of learned vocabulary across combinations.
4. Game: "What's Missing (Disappear)?"	Hide an item or part of the mind map; ask: "What was here?" "What object was this color?" Vary both rows (colors) and columns (objects).	Enhances memory and attention and supports generalization through matrix-style variable prompts.
5. Practical Task	Students draw and label new object-color pairs and add them to the mind map. Prompt variations across both dimensions (e.g., new color + new object).	Consolidates knowledge and promotes spontaneous generalization, the core goal of matrix training.

Additional questions may be incorporated into Table 1 to further stimulate engagement, such as: What other objects can be green? (e.g., grass, tree); What objects can be black? (e.g., cat, night); Which of these objects is food? (e.g., cucumber); What objects can vary in color? (e.g., car), among others. A promising approach involves combining a Combined Activity Matrix with a Matrix Training Table 2, as illustrated in the following example. This method is grounded in the principle of teaching specific, trained combinations during the learning phase, while subsequently introducing untrained combinations to promote generalization (e.g., "Touch the red car," "Point to the green grass").

Table 2

Matrix-Training Grid for Learners as follow-up to Table 1

Instructions (Actions)	Choose colors: blue (блакитний), green (зелений), yellow (жовтий), black (чорний), red (червоний), brown (коричневий), orange (оранжевий)		
Point to… Вкажи на ...	Sky (Небо)		
Touch (with your palm) … Доторкнись до ... (долонею)		Pomegranate (Гранат)	
Circle … Обведи (коло)...			Cucumber (Огірок)
Underline … Підкресли...	Car (Машина)		

Bilingual Matrix-Training Grid (Table 2) can be developed by educators to support personalized learning, specifically tailored to the unique needs of each learner. By systematically organizing instructional targets across multiple dimensions – such as vocabulary categories or language structures – these matrices establish a structured framework for memory-driven instruction and communication. Their functions (1) promote generalization across untrained combinations, facilitating broader skill transfer; (2) serve as an ongoing communication tool within bilingual educator teams, ensuring collaboration; and (3) function as a dynamic mechanism for tracking learning progress over time. Moreover, online platforms for creating mind maps should support the integration of interactive activities – such as the game "What Disappeared?" – by incorporating features like a dedicated button that temporarily conceals selected elements and restores them upon user interaction. The matrix will look different for learner and for teacher, but it is more of a task

guide for the teacher and can be provided to the child depending on her/his condition (Table 3).

Table 3

Activity Matrix for Learners according to Figure 1 "Mind map for studying colors under specific objects"

Task	What needs to be done?
1. Look at the picture	Find all the colors on the map. Use your finger to point out which objects have the same color
2. Say the colors out loud	Repeat after the teacher: Red, Yellow, Green, Black, Blue, Brown, Orange.
3. Find a pair	Match the color and the object: What is red? – Pomegranate.
4. Answer the question	- What color is a cucumber? – Green! - What color is a cocoa? – Brown!
5. Remember!	Try drawing your mind map and adding new colors and objects.
6. Tell a friend	Show the picture and tell me what colors you know!

In addition to Table 3, you can offer the child additional tasks, such as drawing own colorful picture and signing or naming its colors in second language (used in a foreign language environment).

In 2024, we took part in the seminar "International Experience of Applied Behavior Analysis" with ABA credential organizations (USA) and offered those present a questionnaire regarding the use of mind maps in working with children for the purpose of adaptation to a bilingual environment and memory training (appendix 1). The important issues that we paid particular attention to in drawing conclusions in our study were: 1. "Do you use mind maps in the education and adaptation of the child with ASD?". 2. "If yes, for what purposes?". 3. "Which programs or tools do you use to create mind maps?". 4) "How would you rate the effectiveness of mind maps in the child's learning process?". 5. "Have you noticed any improvements in the child's learning or communication after using mind maps?".

The respondents' answers to the questionnaire showed that the main purpose of using mind maps is to organize a child's daily schedule – 100% of respondents chose this answer, learning new words was indicated by 46% of respondents, improving social interaction – 56%, and creating step-by-step instructions for conducting classes – 15%.

This attitude of respondents towards the use of intellectual maps is explained by their answers to the question "What challenges have you faced when using mind maps?".

All respondents noted that difficulties in using maps to work with children arise due to the lack of experience and skills in their use, and additional training of parents and teachers is necessary.

Among the tools that were proposed for creating mind maps (MindMeister, Xmind, SimpleMind, Canva) were chosen by respondents: MindMeister – 10%; Xmind – 20%, SimpleMind – no one has chosen, Canva and MindMup – 100%. In addition, 2 respondents suggested using Mindomo.

A study conducted as part of follow-ups of the "International Experience of Applied Behavior Analysis" seminar in 2024 demonstrated the significant role of visual support in the learning and adaptation process of children with ASD in a bilingual environment. The results obtained confirm the potential of mind maps in the education and socialization of children with ASD, and also indicate the need to increase awareness and practical skills in their application among educators and parents.

Conclusions. The study`s results confirm the important role of mapping, in particular the use of mind maps, in the formation of memory in children with autism spectrum disorders in a bilingual environment. The main purpose of mind maps is to help organize the child's daily schedule, which contributes to reducing cognitive load and developing self-organization skills. At the same time, their use for learning new vocabulary and improving social interaction indicates the significant potential of this method to support bilingual learning. An important conclusion is that mind maps can serve as an effective tool not only for memorizing individual concepts, but also for forming associative connections between languages, which is critically important for children with ASD, who often have difficulties with generalization. At the same time, among the challenges, respondents noted a lack of skills in creating and using mind maps, which indicates the need for additional training for parents and teachers. Overall, the study confirms that mapping through mind maps is a promising strategy for developing memory and language skills in children with ASD, as well as contributing to their adaptation in a bilingual environment. This opens opportunities for further research in the direction of optimizing teaching methods, in particular by integrating digital technologies for a personalized approach to the development of children's cognitive and communicative abilities.

The prospects for further research lie in developing a comprehensive methodology for utilizing mapping techniques to support the formation and development of memory in students with Autism Spectrum Disorder across different age groups within bilingual environment.

REFERENCES

1. Beauchamp M.L.H., Rezzonico S., Bennett T. *et al.* The Influence of Bilingual Language Exposure on the Narrative, Social and Pragmatic Abilities of School-Aged Children on the Autism Spectrum. *Journal of Autism and Development Disorders.* 2023. Vol. 53. P. 4577–4590.
2. Bhattacharya D., Mohalik R. Digital mind mapping software: A new horizon in the modern teaching-learning strategy. *Journal of Advances in Education and Philosophy.* 2020. Vol. 4(10). P. 400–406.
3. Drill R.B., Bellini S. Combining Readers Theater, Story Mapping and Video Self-Modeling Interventions to Improve Narrative Reading Comprehension in Children with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Development Disorders.* 2022**.** Vol. 52. P. 1–15.
4. Fajar Bagja Gumilar Winata, Rahmat Rahmat. Digital Mind Mapping Learning Model to Increase Student Creativity. Proceedings of the Annual Civic Education Conference (ACEC 2021). 2022. Vol. 636. P. 101–106.
5. Garrido D., López B., Carballo G. Bilingualism and language in children with autistic spectrum disorder: a systematic review. *Neurologia* (Engl Ed). 2024. Vol. 39(1). P. 84–96.
6. Gilhuber C.S., Raulston T.J., Galley K. Language and communication skills in multilingual children on the autism spectrum: A systematic review. *Autism.* 2023. Vol. 27(6). P. 1516–1531.
7. Hashim H.U., Yunus M.M., Norman H. English As Secondary Language Learning and Autism Spectrum Disorder: The Obstacles in Teaching and Learning the Language. *Arab World English Journal*. 2021. Vol. 12 (2). P. 22–30.
8. Huang Y.C., Lee I.J. Using Augmented Reality and Concept Mapping to Improve Ability to Master Social Relationships and Social Reciprocity for Children with Autism Spectrum Disorder. In: Antona M., Stephanidis, C. (eds) *Universal Access in Human-Computer Interaction. Applications and Practice*, HCII 2020, Lecture Notes in Computer Science. Vol. 12. P. 180–189.
9. Jimenez-Gomez C., Pichardo J., Ryan V. Instructive feedback to expand listener skills in a second language in children with autism spectrum disorder. *Behavioral Interventions*. 2022. Vol. 37(1). P. 19–28.
10. Moore S.L., & Piety P.J. Online learning ecosystems: comprehensive planning and support for distance learners. *Distance Education.* 2022. Vol. 43(2). P. 179–203.
11. Muelenz-Goli K. Sprachkontaktphänomene, Sprachentwicklung und Sprachgebrauch Bilingualer in Forschung und Lehre. *Mündliche Kommunikation bei deutsch-japanischen Jugendlichen. Schriften zur Sprechwissenschaft und Phonetik*. 2024. Vol. 34. P. 19–110.
12. Müller H.M. Mehrsprachigkeit und neurokognitive Störungen der Sprachentwicklung. *Einführung in die Neurolinguistik*. J.B. Metzler, Berlin, Heidelberg. 2024. P. 9I 57–69.
13. Nguyen Lan, Tuamsuk Kulthida. Digital learning ecosystem at educational institutions: A content analysis of scholarly discourse. *Cogent Education*. 2022. Vol. 9(1).
14. Norström Livia, Jungselius Beata, Bradley Linda, Vallo Hult Helena. Designing Sustainable Digital Ecosystems For Language Learning and Integration. *International Workshop on the Changing Nature of Work*. 2023. Vol. 8. P. 1–5.

15. Olayinka Theodorio, Mataka Tawanda, Shambare Brian. Teacher educators' use of mind mapping in the development of TPACK in a technology-rich learning environment. *Education and Information Technologies*. 2024. Vol. 29. 18 P. 675–694.
16. Pramit Mazumdar, Giuliano Arru, Federica Battisti. Early detection of children with Autism Spectrum Disorder based on visual exploration of images. *Signal Processing: Image Communication*. 2021. Vol. 94. P. 116–184.
17. Pribadi B. A., Susilana R. The use of mind mapping approach to facilitate students' distance learning in writing modular based on printed learning materials. *European Journal of Educational Research.* 2021. Vol. 10(2). P. 907–917.
18. Rui Feng, Haroon N. Alsager, Zeinab Azizi, Leeda Sarabani. Impact of mind-mapping technique on EFL learners' vocabulary recall and retention, learning motivation, and willingness to communicate. *Heliyon*. 2023. Vol. 9(6). P. e16560
19. Tarbox C.M., Silverman E.A., Chastain A.N. *et al.* Taking ACTion: 18 Simple Strategies for Supporting Children with Autism During the COVID-19 Pandemic. *Behavior Analysis in Practice.* 2021. Vol. 14. P. 1099–1127.

Appendix 1

Questionnaire on the Usage of Mind Maps in Bilingual Education of Children with Autism Spectrum Disorder (ASD)

Form Description:

Dear participants,

This questionnaire is intended for parents, teachers, speech therapists, and other professionals working with children with Autism Spectrum Disorder (ASD). Its goal is to explore the role of mind maps in the education and adaptation of children with ASD to a bilingual environment. Your responses will help us better understand the needs of children, the effectiveness of this method, and provide suggestions for addressing the issue. **Thank you for your participation!**

Section 1: General Information

1. What is your role in the education and care of a child with ASD? (Select one or more options)

Parent
Teacher
Speech Therapist
Special Education Teacher
Psychologist
Other (please specify): _____

2. Child's age:

3. At what age did the child enter a bilingual environment?

4. Does the child speak two languages?

Yes

No

Partially (understands but does not speak)

5. Which languages does the child use in daily life?

Native language: _____

Second language: _____

Section 2: Use of Mind Maps

6. Do you use mind maps in the education and adaptation of the child with ASD?

Yes

No

I want to try

7. If yes, for which purposes? (Select all that apply)

Learning new words

Improving social interaction

Organizing daily routines

Structuring information

Step-by-step task instructions

Other (please specify): _____

8. Which programs or tools do you use to create mind maps?

MindMup

MindMeister

XMind

SimpleMind

Canva

Others (please specify): _____

I do not use any

Section 3: Effectiveness of Mind Maps

9. How would you rate the effectiveness of mind maps in the child's learning process?

Linear scale (1 to 5):

1 – Not effective at all

5 – Very effective

10. Have you noticed any improvements in the child's learning or communication after using mind maps?

Yes, significant improvement

Yes, partial improvement

No noticeable changes

Difficult to say

11. Which challenges have you faced when using mind maps? (Select all that apply)

Difficulty in creating maps

Lack of appropriate software

Hard to engage the child with mind maps

Adults need additional training

Other (please specify): _____

Section 4: Additional Comments

12. What other methods or tools do you use to support bilingual education for children with ASD?

13. What language-learning difficulties has the child faced, and how did you address them?

(This may include issues with speech development, reading, vocabulary acquisition, answering or asking questions, understanding others' conversations, group communication, etc.)

14. Do you use mind maps when planning activities with children? If yes, for what purposes?

15. Your suggestions on how to improve the use of mind maps in the education of children with ASD: _____

UDC 811.111:37.016
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.406-418

Nataliia Hodovanets,
PhD in Philosophy, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages,
SHEI 'Uzhhorod National University'
https://orcid.org/0000-0003-3429-6973
Uzhhorod, Ukraine

Viktoriya Lehan,
Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages,
SHEI 'Uzhhorod National University'
https://orcid.org/0000-0003-0222-3120
Uzhhorod, Ukraine

Modern English teaching tools: balancing engagement and effectiveness in the learning process

Сучасні інструменти викладання англійської мови: баланс між зацікавленістю та ефективністю у навчальному процесі

Summary. *This article covers the impact of modern English teaching tools on student engagement, comprehension, and accessibility within the learning process. It highlights the shift from traditional methods to digital platforms, gamified learning, and interactive applications such as Kahoot, Quizlet, and Google Docs. Kahoot is a software that enables educators to create tests, surveys and quizzes, which students can undertake individually or in the form of a competition in which participants receive points for the speed and correctness of their answers .Quizlet is an interactive service that presents vocabulary by creating sets of flash cards with words and definitions, and students can also listen to the pronunciation of a word on the site. These tools create a dynamic and participatory learning environment, fostering motivation and knowledge retention. The study examines their advantages, including multimodal content delivery, personalized learning paths, and real-time feedback, which cater to diverse learning preferences and enhance educational outcomes. Additionally, the integration of adaptive learning technologies ensures individualized support, enabling students to grasp complex concepts effectively. However, the paper critically evaluates the challenges associated with digital education, including cognitive overload, technological dependency, and disparities in accessibility. Issues such as internet connectivity gaps and lack of digital literacy among some students are discussed as potential barriers to equitable learning. Furthermore, the balance between traditional and technology-driven instruction is considered essential for maximizing the effectiveness of these tools. The findings emphasize*

that while modern English teaching tools significantly enrich the learning experience, their success depends on thoughtful implementation and teacher preparedness. Educators must integrate them strategically to complement rather than replace conventional pedagogical practices. This study provides insights into best practices for leveraging educational technologies while mitigating their limitations, ensuring inclusive, engaging, and effective language instruction in contemporary classrooms.

Key words: *teaching tools, student engagement, digital learning, gamification, adaptive technologies, accessibility, language instruction.*

Анотація. *У статті розглянуто вплив сучасних засобів навчання англійської мови на залученість студентів, розуміння матеріалу та доступність освіти. Розглядається перехід від традиційних методів до цифрових платформ, гейміфікованого навчання та інтерактивних додатків, таких як Kahoot, Quizlet та Google Docs. Kahoot дозволяє викладачеві створювати тести, опитування та вікторини. Квізи студенти можуть проходити індивідуально, а можна створити змагання, де за швидкість та правильність відповідей учасники отримують бали. Quizlet – це інтерактивний сервіс, де лексичний матеріал представлений шляхом створення наборів flash-карток зі словами і визначеннями. А також на сайті студенти можуть прослухати вимову слова. Ці інструменти сприяють створенню динамічного освітнього середовища, мотивуючи студентів і підвищують ефективність засвоєння знань. Аналізуються їхні переваги, зокрема мультимодальна подача контенту, персоналізовані навчальні траєкторії та зворотний зв'язок у режимі реального часу, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Дослідження також охоплює адаптивні технології, які надають індивідуальну підтримку студентам у вивченні складних понять. Однак у статті також критично оцінюються виклики цифрової освіти, такі як когнітивне перевантаження, залежність від технологій та проблеми доступності. Висвітлюються питання нерівності в доступі до Інтернету та недостатньої цифрової грамотності серед деяких студентів. Автори наголошують на необхідності збалансованого поєднання традиційного та технологічного навчання для досягнення найкращих результатів. Дослідження підкреслює, що сучасні технології можуть значно покращити освітній процес, проте їхня ефективність залежить від продуманого впровадження та готовності викладачів до їх використання. У статті окреслено найкращі практики інтеграції освітніх технологій, спрямовані на створення інклюзивного, ефективного та мотивуючого навчального середовища.*

Ключові слова: *освітні технології, залученість студентів, цифрове навчання, гейміфікація, адаптивні технології, доступність, викладання мови.*

Introduction. In rapidly evolving education, the integration of modern teaching tools has become a fundamental response to the changing needs of students and educators equally. These tools cover a broad spectrum of resources, which include digital platforms, interactive software, multimedia content and social learning environments. The relevance of

these pedagogical advances is underlined by an increasing emphasis on commitment, understanding, accessibility and general effectiveness in the learning process. In an era in which conventional education methods often fall short to maintain students' interest and facilitate understanding, modern English teaching tools offer innovative alternatives that promise to remodel the educational experience. Commitment is a critical determinant of successful learning results. Traditional instruction methods have often fought to captivate students, particularly in a saturated society of digital distractions. Modern English teaching tools, equipped with interactive characteristics and gamified elements, serve to actively involve students in their learning trips. By promoting a participatory atmosphere, these tools encourage students to take possession of their education, thus improving the motivation and retention of knowledge. However, the dependency of the technology for commitment raises relevant questions about the quality of student interaction.

The purpose of the article is to examine the potential and challenges of modern English teaching tools, specifically in balancing engagement, understanding, and accessibility with practical outcomes. It aims to explore the tools' contributions to creating dynamic learning environments while critically assessing their limitations, such as over-reliance on technology and issues of accessibility, to guide educators in their integration.

Methodology / Methods. The article employs a literature review methodology, descriptive analysis, generalization, synthesis, as well as social, psychological and cognitive approach synthesizing existing studies and case analyses to explore the efficacy of modern teaching tools. It draws from qualitative research, including: analysis of gamification, adaptive learning technologies, and interactive platforms. Examination of tools like multimedia content, gamified platforms, and collaborative applications (e.g., Kahoot, Quizlet, and Google Docs). Critical evaluation of accessibility barriers and socio-economic disparities.

Results and Discussion. Modern teaching tools often present linguistic concepts through various formats (videos, questionnaires, collaboration projects) that meet different styles and learning preferences. This multimodal approach can improve understanding, allowing students to understand complex ideas through visual, auditory and kinesthetic media. Digital resources can be adapted to accommodate various learning needs, including those of English students and students with disabilities. This adaptability is essential to promote inclusion and ensure that all students have equitable access to educational opportunities. However, significant concerns regarding digital division persist; Not all students have access to the necessary technology or a stable Internet connection. Therefore, although modern tools present opportunities for greater accessibility,

they inadvertently highlight the disparities that could exacerbate existing educational inequalities. The general effectiveness of modern English teaching tools to improve the learning process guarantees a critical exam. While these tools have the potential to transform pedagogical practices and improve learning results, their success depends on the reflexive implementation and mastery of the teacher to use them. Educators must be equipped with the skills to integrate these tools in a way that complements traditional teaching instead of replacing it. Modern English teaching tools have developed a variety of participation strategies, mainly taking advantage of multimedia content, interactive platforms and gamification techniques to promote a more dynamic learning environment. These strategies are an integral part of improving the interest and participation of students in the language acquisition process. The integration of multimedia content, including videos, podcasts and interactive animations, offers as a vital component to stimulate students' interest. By incorporating various forms of media, educators can attract several learning styles, thus accommodating auditory, visual and kinesthetic students equally. For example, video clips that represent real -life scenarios not only provide context, but also immerse students in the use of authentic language, which is crucial for understanding. The research indicates that "students are more likely to be involved and retain information presented through multimedia formats, since such tools are designed to create a multisensory learning experience" [4, p. 3]. This mode of instruction not only makes learning more entertaining, but also facilitates the deepest cognitive processing by presenting information in varied contexts. Interactive platforms, such as online questionnaires, discussion forums and collaboration projects, further improve participation in promoting active participation. These platforms allow students to participate in peer interaction, facilitate immediate feedback and foster a sense of community among students. Through these interactive characteristics, students can practice their linguistic skills in a support environment, which is particularly beneficial for those who may feel intimidated in traditional class environments. In addition, the use of real -time data analysis within these platforms allows educators to adapt instruction to the individual needs of students, thus improving understanding and maintaining the students committed. Another important strategy used in modern English teaching tools is gamification. This approach incorporates games design, such as points, badges and classification tables, in the educational process to motivate students. By transforming learning tasks into competitive activities and based on rewards, gamification takes advantage of intrinsic motivations, encouraging students to invest time and effort in language practice. Research has shown that the incorporation of gamified elements in educational

contexts can lead to better retention rates and greater enthusiasm for the subject [4]. In addition, the collaborative nature of many educational games encourages teamwork and communication, essential skills for language students. Whereas gamification can significantly increase commitment, it can also trivialize learning experience if it is not aligned with educational objectives. When the approach changes predominantly to rewards instead of the intrinsic value of learning, there is a risk that students get more involved with the elements of the game than with language itself, which can result in a superficial understanding. The emergence of adaptive learning technologies has marked significant progress in the field of education in English, offering an innovative approach that adapts learning experiences to the individual needs of students. These tools use data -based algorithms to analyze the performance of a learner and adapt the educational approaches accordingly. Such personalization is essential in improving students understanding, especially when struggling with complex texts, which often question learners because of their nuanced language and their complex concepts. One of the main advantages of adaptive learning technologies is their ability to identify unique learning rhythms and students' styles. This individualized attention is essential, because research indicates that learners are progressing at very different rates and can benefit from various forms of content delivery. For example, students who can fight against traditional teaching methods can be offered alternative pathways through multimedia resources that resonate more closely with their learning preferences. By providing various methods – such as visual aid, interactive exercises and audio resources – these tools can help demystify complex texts, thus improving global understanding [7]. Unlike fixed programs that imply a unique approach, this tailor -made method promotes a deeper understanding by focusing on the weaknesses and forces of individual learners – for a deeper commitment to the material. Although the advantages of adaptive learning technologies are obvious, it is essential to recognize certain challenges that accompany these tools. A notable drawback is the potential excessive relevance of technology, which can inadvertently decrease the interactions of crucial face to face to promote critical thinking skills. In contexts where technology is insufficiently integrated into teaching practices, students can find themselves lacking in solid discussions and survey opportunities necessary for a deeper conceptual commitment.

The effectiveness of adaptive learning technologies can be influenced by the quality of the content offered. Not all programs are created equal. Low quality equipment can lead to superficial learning experiences, rather than a significant understanding. While educators are increasingly turning to these tools, vigilance must be exercised to select adaptive

learning platforms which provide high fidelity content adapted to the development of literacy. Adaptive learning technologies have important opportunities to improve understanding of complex texts by offering personalized learning experiences, real -time comments and an iterative learning process. The expansion of digital resources in English language instruction has significantly impacted the accessibility of educational materials, particularly for students of various origins. The generalized availability of online platforms has allowed a more inclusive approach to language learning, which allows students from various socio -economic states, geographical locations and educational history to access quality language resources. One of the main advantages of digital resources is the democratization of information. Students are no longer limited to physical textbooks or limited schedules in the classroom. On the other hand, they can commit to a large number of online materials, including interactive lessons, videos and multimedia content, which can satisfy different learning styles. For example, language applications and websites such as Duolingo and BBC Learning English offer attractive and gamified experiences that make learning pleasant and accessible to all, regardless of their previous knowledge or resources. The mixed learning approaches, which mix traditional educational methods with modern technological tools, have attracted significant attention in the field of the teaching of English languages. Chun et al. highlight the advantages of this integrated methodology, underlining its ability to improve the commitment, understanding, accessibility and overall effectiveness: “This multifaceted approach allows educators to build a more dynamic and flexible learning environment that meets the different needs of students” [2, p. 64].

By incorporating digital resources, such as interactive platforms, online discussion forum and multimedia content, educators can create an immersive learning experience that captures students’ attention. The interactive nature of these tools stimulates active participation, encouraging students to engage with the material more deeply than traditional methods could allow. For example, tools like Kahoot! And Quizlet promotes learning based on play and immediate feedback, making the educational experience not only information but also fun. Students can interact with content through various formats, such as videos, podcasts and text -based resources, which meet different learning styles. Traditional class settings often impose physical and temporal limitations. According to Chun et al. [2], the instructors can exploit the analysis of the data provided by the digital platforms to evaluate individual progress and consequently adapt their educational approaches. This level of reactivity not only maximizes the learning results of students, but also promotes a sense of responsibility and personal investments in their education. Furthermore,

the promotion of a mixed learning environment encourages collaboration between students through peer-to-peer interactions and group activities facilitated by technology. For example, collaborative platforms such as Google Docs allow students to co-CREARE and modify documents in real time, strengthening the learning process through teamwork and shared responsibility. This collaborative dimension feeds the essential skills of the 21st century such as communication, critical thinking and resolution of problems, which are increasingly vital in academic and professional contexts. The integration of traditional methods with modern technological tools in mixed learning approaches offers numerous advantages that contribute to an improvement in involvement, understanding, accessibility and overall effectiveness of teaching practices. The combination of different educational strategies provides educators to cultivate a learning environment that is both responsive and inclusive, ultimately improving the process of acquiring languages for students.

An important concern is that these technological tools can inadvertently serve as sources of distraction. The inclusion of multimedia elements, although often designed to improve students' participation, can also lead to cognitive overload. Students can be more committed to interactive characteristics than with the educational content themselves, thus diluting the planned learning results. For instance, when a lesson uses gamified elements, students could prioritize the achievement of high scores on the capture of fundamental language concepts, which leads to superficial learning instead of a deep understanding. Though technology dependence assumes that all students have the same access to the necessary devices and stable internet connection. However, the reality of different socio -economic origins presents a substantial barrier. Low -income household students may not have access to technology at home or may experience interruptions due to inappropriate connectivity. This disparity exacerbates existing inequalities in educational opportunities, which ultimately hinders understanding for those who cannot completely compromise with digital learning resources [1]. Consequently, educators can inadvertently marginalize students who are already disadvantaged, since those with limited access remain further back in language acquisition.

The integration of technology in English language teaching also introduces a dependency on the reliability of the software and user's domain, which can complicate the learning experience. For example, if the Wi-Fi connection of a classroom fails or a crucial educational application is blocked, the learning process can be altered, leaving students without vital resources for understanding. These technical difficulties can lead to frustration and disconnection, undermining the effectiveness

of teaching tools designed to facilitate learning [1]. In addition, the educators themselves will not always be competent in the use of these tools, which can lead to an ineffective delivery of lessons and a negative impact on student learning experiences. Language learning nuances, including the importance of interpersonal communication and nuanced feedback may not be adequately approached only through technology. Although platforms that use artificial intelligence and automated tutoring can provide instant responses, often lack the contextual understanding required to effectively guide students through the complex use of language. Personalized feedback, so critical for language acquisition, is significantly improved through human interaction. When they are reduced to suggestions generated by the machine, students can lose valuable information that can deepen their understanding of language [1]. The pedagogical approach adopted by using modern teaching tools is critical. Teachers must achieve a balance between traditional instruction methods and technological integration, recognizing that, although technology offers various learning opportunities, they may not align well with all learning styles. Some students may prefer tactile commitment, while others thrive in interactive environments. The excessive dependence on digital tools can alienate students whose strengths are outside the scope of technology mediated instruction.

A central challenge that educators find is the diverse range of digital tools available, each with its different functionalities and purposes. The rapid evolution of educational technology means that teachers must continually update their knowledge base to remain informed about the latest tools and techniques. Irasuti and Bachtiar highlight that without structured training opportunities, many educators feel overwhelmed by the large number of options available, which can lead to a reluctance to incorporate new methodologies in their teaching practices [8]. This situation is exacerbated in institutions where resources for professional development are limited, resulting in a disparity in technological preparation among educators. Irasuti and Bachtiar also point out that the integration of modern tools requires cultural change within educational institutions. This includes fostering an environment where experimentation and adaptability are encouraged. Teachers need support from their administration in the form of time for collaboration, the exploration of new methodologies and the space to innovate without fear of negative evaluations. In the absence of such a support, the transition to modern teaching tools may not fulfill its full potential [8].

The discussion forums, such as Padlet or Google Classroom, allow students to express their ideas and to engage in dialogues on the content of the course in a asynchronous manner. This format encourages participants

to develop their thoughts and respond to peers, promoting a deeper level of engagement than traditionally known in conference -based contexts. In addition, this asynchronous approach gives students enough time to think about their answers, improving the quality of their understanding. Wang underlines that "such exchanges allow learners to verbalize their understanding, to confront differences in their knowledge and to build a new meaning by negotiation with peers" [10, p. 406]. Collaborative writing platforms, such as Google Docs or Microsoft, provide real -time environments where students can work together on projects or homework. These tools not only facilitate the tactile act of writing in collective environments, but also encourage the feedback of peers, which can enrich understanding. For example, students can criticize the writing of the other and provide information that can lead to improvements in clarity and expression.

In addition, collaborative edition encourages the inclusion of various points of view, leading to a more nuanced understanding of the material to be accomplished. Interactive multimedia applications, such as Kahoot or Live Quizlet, introduce learning -based elements that still improve collaborative experiences. By gaming the learning process, these tools encourage students to engage not only with content but also with each other. Although modern English teaching tools that promote collaborative learning and peer interaction can considerably improve understanding thanks to social constructivism, instructors must navigate in associated challenges to optimize experience learning. As Wang mentions that careful integration of these tools in class is crucial to achieve their full potential to facilitate a more in -depth understanding of students [10]. In contemporary educational environments, visual literacy emerged as a vital component to improve learning results, particularly in the field of English teaching. The ability to interpret, create and critically evaluate visual texts has become increasingly important, not only for academic success, but also to navigate the complexities of modern communication. As Lysenko and Abrami outline, the incorporation of visual literacy strategies supports the development of reading understanding skills, allowing students to engage in texts in a multifaceted manner [9]. Visual elements in modern English teaching tools can also help deepen understanding. When students are presented with text accompanied by relevant illustrations or visual aid, they are better equipped to understand complex concepts and contextual nuances. The research points out that the cognitive processes involved in the interpretation of visual information can reinforce and extend the understanding of the written content [9]. This synergy between visual and textual elements allows a richer educational experience, as students can make connections between ideas more efficiently. Accessibility is another

significant advantage due to the use of modern visual literacy tools. Digital resources can provide alternative formats for language acquisition, meeting a wide range of students, including those with disabilities that can make traditional learning approaches difficult. For example, screen readers and visual improvement tools can help students with visual deficiencies, while video materials can support hearing students. In addition, the wide availability of online resources allows students from various origins and locations to access high quality educational content that may not be available in their local curricula. However, despite these advantages, dependence on modern education tools requires critical examination of their general effectiveness in improving the learning process. Therefore, modern English teaching tools, with emphasis on visual literacy, present opportunities and challenges in the educational landscape. When effectively employed, these tools maintain the promise of engagement, understanding and accessibility enhanced for students, but their implementation should be approached with caution, ensuring that all students can benefit equitably from these advances.

One of the main advantages of employing modern educational technologies in multilingual environments is the ability to improve involvement between students. Interactive tools, such as language learning applications and digital platforms such as Duolingo or Rosetta Stone, allow students to practice English at their own pace and according to their individual proficiency levels. By gamifying the learning experience, these tools not only capture students' attention, but also motivate them to actively participate in the learning process. This increased engagement is particularly beneficial in multilingual classrooms, where students can feel marginalized due to their language proficiency discrepancies. In addition, technology -rich instructional strategies cultivate improved understanding in various apprenticeship groups. Multimedia resources, including videos, podcasts and visually oriented presentations, can transcend linguistic barriers, providing contextualized learning experiences. These resources allow students to access content in various modalities, thus supporting various preferences and learning styles. For example, students who may have difficulties with English reading materials can benefit from visual aids and auditory tools, helping their understanding and retention of complex concepts and promoting a deeper connection with the material. The advantages of leveraging modern technologies in multilingual education are significant, potential disadvantages should also be examined. A major concern is digital division, where not all students have access equal to technological resources. This disparity may exacerbate existing inequalities, particularly in communities with limited technological infrastructure or among students of disadvantaged origins.

In addition, a dependence on technology can sometimes overshadow traditional language acquisition methods, which are equally essential for the development of fundamental language skills such as grammar and vocabulary. By exploring the effectiveness of modern English teaching tools, case studies provide convincing information on how variable implementation strategies give different class results. Zhou and Wei "...illustrate both successful and unsuccessful applications, emphasizing the critical role of strategic implementation in maximizing advantages and minimizing the drawbacks of these tools" [11, p. 45]

Conversely, Zhou and Wei highlight a contrasting case of a rural school in China where dependence on digital resources has overshadowed essential teaching practices. The school administration presented a series of language learning requests without adequate training for teachers or an adequate infrastructure, which leads to an unequal commitment by students. In this case, students had accessibility problems due to inconsistent internet connectivity and familiarity limited with technology. Illustrating more the complexities of modern teaching tools, a comparative study has examined two classrooms using a popular gamified learning application. In a classroom, the teacher skillfully incorporated the application alongside structured course plans, allowing a significant application of the content learned thanks to activities based on the game. This environment has not only hooked the enthusiasm of students, but also facilitated peer interactions, improving understanding thanks to collaborative learning [11]. Student performance measures have indicated a significant improvement in vocabulary retention and grammar application, which shows how thoughtful integration can lead to successful results. In striking contrast, the second class revealed a more chaotic approach where students frequently deviated from the planned educational objective of the application. Without guidance and structured objectives, students have engaged in games more for entertainment rather than for educational advantages, leading to the superficial understanding of the equipment. This disparity in the application illustrates the critical importance of teaching led by teachers in collaboration with modern technology, stressing that commitment alone does not guarantee efficiency.

The advantages of modern educational technologies, such as interactive software applications and online learning platforms, is their ability to redefine the involvement in the language learning process. As highlighted by Hedgcock and Ferris, these tools "allow a more personalized learning experience, allowing educators to customize the contents to meet the different needs of their students" [6, p. 21]. This customization contributes to an increase in the level of commitment, since students interact with the materials that resonate with their interests and skill levels. In addition,

the elements of gamification incorporated into these platforms offer intrinsic motivation, a crucial factor to maintain the students' interest, in particular among the youngest audience. The research indicates that the integration of visual, auditory and kinesthetic elements can strengthen the understanding and conservation of information [6]. This pedagogical strategy is particularly relevant when dealing with the different cognitive preferences of students. For example, multimedia presentations can involve auditory and visual students, while interactive exercises meet kinesthetic students. In this context, the future of linguistic education will probably involve a mixed approach that synergizes technological tools with traditional teaching methods to encourage more inclusive educational experience. However, educators must remain vigilant regarding the potential disadvantages associated with the integration of modern tools. Excessive emphasis on technology can lead to superficial involvement with the content, which can hinder a deeper understanding. In addition, as these tools evolve, there is a potential for an increase in the time of the screen, which can have negative effects on the health and well -being of students. This requires a careful balance between traditional methodologies and cutting -edge tools to ensure that the pedagogical values of critical thinking, collaboration and effective communication are not compromised.

Conclusions. In general, the effectiveness of modern English teaching tools depends on their attentive implementation within the widest educational structure. Educators need to find a careful balance, leveraging the advantages of technology, keeping aware of their limitations. In doing so, they can promote a conducive environment to improve the results of engagement, understanding and general learning. Finally, the diversity of available tools should serve as a complement to traditional methods rather than a replacement, ensuring that students receive a very comprehensive English education adapted to their exclusive needs and circumstances. As the scenario of English education evolves, continuous assessment and adaptation of these tools will be essential to maximize their potential to improve the learning process. However, their effectiveness relies on thoughtful implementation, balanced integration with traditional methods, and a critical awareness of limitations such as accessibility disparities and potential over-reliance on technology. Discussion around modern English teaching tools reveals a spectrum of advantages and disadvantages that significantly influence their implementation in educational contexts. One of the main advantages identified is the ability of these tools to improve student involvement. It has been shown that interactive platforms and multimedia resources capture students' attention in a way that traditional instructional methods can fight to achieve. For example, Gamified

Learning Applications and on-Line discussion forums can stimulate participation and promote a collaborative learning environment. This increase in engagement usually correlates with higher levels of motivation among students, which in turn can facilitate a deeper understanding of the material. However, despite these advantages, it is essential to recognize the possible disadvantages related to comprehension and general effectiveness. Educators must receive adequate training to ensure these tools enhance rather than hinder learning outcomes. Future efforts should focus on fostering inclusivity, addressing technological inequities, and maintaining the balance between innovation and foundational teaching practices.

REFERENCES

1. Abou-Khalil, Victoria, et al. Emergency online learning in low-resource settings: Effective student engagement strategies. *Education Sciences*. Vol. 11(1). 2021. 24 p. https://www.mdpi.com/2227-7102/11/1/24#
2. Chun, Dorothy, Richard Kern, and Bryan Smith. Technology in language use, language teaching, and language learning. *The Modern Language Journal* 100. S1 2016. P. 64–80. https://doi.org/10.1111/modl.12302
3. Dalton, Bridget, and C. Patrick Proctor. The changing landscape of text and comprehension in the age of new literacies. Handbook of research on new literacies. Routledge, 2014. P. 297–324.
4. Dash, Bipin Bihari. Digital tools for teaching and learning English language in 21st century. *International Journal of English and Studies*. 4.2, 2022. P. 8–13.
5. Golonka Ewa M., et al. Technologies for foreign language learning: A review of technology types and their effectiveness. *Computer assisted language learning* 27. 2014. P. 70–105.
6. Hedgcock John S. and Dana R. Ferris. Teaching readers of English: Students, texts, and contexts. Routledge, 2018. 434 p.
7. Huang, Yu-Ning, and Zuway-R. Hong. The effects of a flipped English classroom intervention on students' information and communication technology and English reading comprehension. *Educational Technology Research and Development* 64, 2016. P. 175–193.
8. Irasuti, Irasuti, and Bachtiar Bachtiar. Empowering Indonesian EFL Teachers: The Transformative Impact of Visual Literacy Training on Teaching Materials. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. Vol. 23, No. 8, 2024. P. 116–136.
9. Lysenko Larysa V. and Philip C. Abrami. Promoting reading comprehension with the use of technology. *Computers & Education* 75, 2014. P. 162–172.
10. Wang, Yen-Hui. Integrating self-paced mobile learning into language instruction: Impact on reading comprehension and learner satisfaction. *Interactive learning environments*. Vol. 25(3), 2017. P. 397–411.
11. Zhou, Yalun, and Michael Wei. Strategies in technology-enhanced language learning. *Studies in Second Language Learning and Teaching*, Vol. 8(2), 2018. P. 471–495.

UDC 159.955.4:811.111(045)
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.419-427

Daria Korovii,
PhD in Education/Pedagogy
Associate Professor at the Department of Foreign Philology and Translation,
Vinnytsia Institute of Trade and Economics of SUTE
https://orcid.org/0000-0002-3107-2539
Vinnytsia, Ukraine

Reflective thinking in the ESL classroom

Роль рефлексивного мислення у вивченні англійської як другої іноземної мови

Summary. *The article is focused on the analysis of reflective thinking and why it should be applied in the ESL classroom. Reflective thinking plays a crucial role in the English as a Second Language (ESL) classroom, facilitating both teaching effectiveness and student learning outcomes. It encourages teachers to critically analyze their instructional strategies, classroom interactions, and students' progress to make informed decisions for improvement. Reflective thinking fosters metacognitive awareness, enabling ESL learners to evaluate their language learning processes, identify challenges, and develop effective strategies to enhance their proficiency.*

One of the key aspects of reflective thinking in the ESL classroom is self-assessment. Teachers who engage in reflective practice continuously assess their lesson plans, teaching methodologies, and student engagement. They may use journals, peer observations, or video recordings of their lessons to analyze their teaching practices. This process allows them to recognize areas for growth and adapt their approaches to meet the diverse needs of students. Similarly, students benefit from self-reflection by identifying strengths and weaknesses in their language skills. By keeping learning journals or participating in guided discussions about their progress, they become more aware of their learning styles and develop self-regulated learning habits.

Another important element is feedback and dialogue. Encouraging students to engage in reflective discussions about their learning experiences enhances their ability to articulate thoughts in English while refining their critical thinking skills. Teachers can integrate reflection through structured activities such as think-pair-share exercises, peer reviews, and class discussions. These activities provide students with opportunities to analyze their learning progress, set goals, and explore new ways of improving their language skills.

Furthermore, reflective thinking in the ESL classroom supports a growth mindset, promoting resilience and motivation among learners. When students reflect on their experiences, they recognize the value of persistence and effort in language acquisition. Teachers can foster this mindset by modeling reflective

behavior, sharing personal learning experiences, and encouraging students to view mistakes as opportunities for growth rather than failures.

Incorporating reflective thinking into the ESL classroom benefits both teachers and students, leading to a more dynamic, student-centered learning environment. By cultivating self-awareness, critical analysis, and continuous improvement, reflection enhances the overall effectiveness of language education and prepares students for lifelong learning.

Key words: *reflective thinking, thinking process, critical thinking, analyzing, English as a second language, classroom, teacher, student.*

Анотація*. Статтю присвячено аналізу рефлективного мислення та чому варто застосовувати цей інструмент при вивченні англійської, як другої іноземної мови. Рефлексивне мислення відіграє ключову роль при вивченні англійської, як другої іноземної мови (ESL), сприяючи як ефективності викладання, так і результатам навчання студентів. Воно заохочує вчителів критично аналізувати свої методи викладання, взаємодію в класі та прогрес учнів, щоб ухвалювати обґрунтовані рішення для покращення. Для учнів які вивчають англійську, як другу іноземну мову (ESL) рефлексивне мислення сприяє розвитку метакогнітивної обізнаності, допомагаючи їм оцінювати процеси вивчення мови, визначати труднощі та розробляти ефективні стратегії для підвищення своєї компетентності.*

Одним із ключових аспектів рефлексивного мислення у вивченні англійської, як другої іноземної мови (ESL) є самооцінка. Вчителі, які займаються рефлексивною практикою, постійно оцінюють свої плани уроків, методи викладання та рівень залученості студентів. Вони можуть використовувати журнали, спостереження колег або відеозаписи своїх занять для аналізу власної викладацької практики. Цей процес дозволяє їм виявляти сфери для розвитку та адаптувати свої підходи відповідно до різноманітних потреб студентів. Аналогічно, студенти отримують користь від самоаналізу, визначаючи свої сильні та слабкі сторони у вивченні мови. Ведення навчальних журналів або участь у керованих обговореннях щодо їхнього прогресу допомагає їм краще усвідомлювати власний стиль навчання та розвивати навички саморегульованого навчання.

Ще одним важливим елементом є зворотний зв'язок і діалог. Заохочення студентів до рефлексивних обговорень про їхній досвід навчання підвищує їхню здатність формулювати думки англійською мовою, одночасно розвиваючи критичне мислення. Вчителі можуть інтегрувати рефлексію через структуровані завдання, такі як вправи «подумай-поділись-обговори», взаємні рецензії та класові дискусії. Ці заходи надають студентам можливість аналізувати свій навчальний прогрес, ставити цілі та знаходити нові способи вдосконалення мовних навичок.

Крім того, рефлексивне мислення у вивченні англійської, як другої іноземної мови (ESL) підтримує мислення орієнтоване на зростання, сприяючи стійкості та мотивації серед учнів. Коли студенти аналізують свій досвід, вони усвідомлюють цінність наполегливості та зусиль у вивченні мови. Вчителі можуть сприяти формуванню такого мислення, демонструючи рефлексивну поведінку, ділячись власним навчальним досвідом і заохочуючи студентів сприймати помилки як можливості для розвитку, а не як невдачі.

Інтеграція рефлексивного мислення у вивченні англійської, як другої іноземної мови (ESL) приносить користь як вчителям, так і студентам, створюючи більш динамічне та орієнтоване на учнів навчальне середовище. Розвиток самоусвідомлення, критичного аналізу та прагнення до безперервного вдосконалення підвищує загальну ефективність мовної освіти та готує студентів до навчання протягом усього життя.

Ключові слова: *рефлексивне мислення, процес мислення, критичне мислення, аналіз, англійська як друга мова, класна кімната, вчитель, студент.*

Introduction. Reflective thinking is a part of the thinking process that focuses on analyzing and drawing conclusions regarding past actions.

In a teaching context, reflective thinking refers to encouraging students always to reflect upon the information they have and what they still need to obtain and helping them find ways to reduce that gap throughout the learning process constantly.

The need to reflect is considered to be a part of our nature and the premises to reflective thinking are intertwined with our reality, which can be interpreted in the following ways:

– Students are naturally curious;

– Teachers need to find a way to keep curiosity in learning without squashing it and killing students' creativity;

– Teachers need to nurture this curiosity to go not only at the beginning of an activity but at the end as well. It's important to allow our students to go beyond in order to activate their critical thinking and, thus, ability to self-reflect.

What is more, it is difficult to understate the importance of reflective practice for learning. Dewey states that «We do not learn from experience... we learn from reflecting on experience» [1], which means that the experience alone does not necessarily lead to learning; it is the reflection that makes sense of the experience to us and hence makes the experience meaningful for us.

We must say, that the importance of reflection in ESL classrooms is quite obvious. There are some proofs:

– It builds more resilient students.

When the students are able to reflect, they can go beyond and improve their weak spots. Sometimes, our students hit the wall, and they can't move on. But when they are able to reflect, they can analyze what's wrong and why they can't do this or that. Once they realize that things aren't working, they can find solutions and depend less on use. Thus, reflection allows students to be less dependent on teachers.

– It helps students to display their grit – passion, and perseverance for long-term goals.

When you can reflect on what you're doing, it means you can think of how you can do it this way or the other way in the long term. The ongoing reflection makes us long-term learners.

– It helps them become autonomous learners and take full responsibility for their learning.

The **subject matter** of the study in reflective thinking refers to the processes, strategies, and impacts of self-analysis and critical evaluation in learning and teaching. It explores how teachers and students engage in reflection to enhance language acquisition, improve instructional methods, and foster a deeper understanding of learning experiences in the ESL classroom. The **objective** of reflective thinking is to develop self-awareness, critical analysis, and continuous improvement in both teaching and learning. It aims to help teachers refine their instructional strategies and enable students to assess their learning processes, identify challenges, and adopt effective problem-solving techniques. In the ESL classroom, reflective thinking fosters metacognition, enhances language acquisition, and promotes a more student-centered and adaptive learning environment.

Methodology/Methods. Methodology in reflective thinking involves various qualitative and quantitative approaches to analyzing self-assessment and critical evaluation in teaching and learning. Common methods include reflective journals, teacher and student self-assessments, peer observations, and feedback sessions. Action research is frequently used, allowing educators to systematically examine and refine their teaching practices through cycles of reflection and modification. Additionally, case studies and interviews help explore individual experiences with reflective thinking. In the ESL classroom, these methodologies enable both teachers and students to gain deeper insights into their learning processes, improving engagement and instructional effectiveness.

Results and Discussion. There are a number of moments throughout the learning process when reflection can be introduced to great effect.

First of all, before something important:

– Ask students to run through what they already know about the topic and share it with you in order to make them aware of the knowledge they already have or the gaps they need to cover.

– Before students are expected to do something — write a paper, choose a project, solve a problem, apply their learning, etc. Pausing here again provides an opening to assess understanding and simultaneously reinforces the connection between their learning and its practical use. It also makes it more likely that students will make good, well-informed choices as we advance.

Then, during something important:

– To the extent that students are working on research or other long-term projects, recurring reflection (on their own and with faculty) becomes a way to become conscious about the research process and the many assumptions and decisions that can inform it, as well as to assess various methods for uncovering and creating and acting upon information and knowledge. A checklist or short reflective paper can be a good process method.

And finally, after something important:

– You can also introduce this kind of activity just after discussing a topic so that students can assess their understanding of the material—and perhaps so that you can assess their understanding, too. This also gives them a chance to think about how the material might relate to other material they've studied, to their lived experience more generally, or to broader social dynamics or issues.

– At a moment like this — just after a learning experience — you can focus reflection on not just the material but also on the experience of learning. You could ask students what was most effective in helping them to understand (for example, was it when the teacher restated the main points, when visual aids were used, when students did hands-on work applying the ideas, or when they debated the topic?), and which moments left them the most confused. Whatever the form, activities like these can provide you with teaching feedback and give students insight into their own learning processes.

The most common place for a reflective thinking process is a class. How to introduce reflection into your lessons:

– Making sure that you give students enough time to analyze all aspects of a question before answering it.

– Constantly assessing learning situations to determine what the students already know, what they need to know but don't, and what they learned from the whole experience.

– Providing support to students and encouraging them to analyze and evaluate their conclusions constantly.

– Giving them tasks they are likely to encounter in everyday life and encouraging them to reflect on how they chose to complete them.

– Stimulating their ability to think reflectively by asking them questions that require logical reasoning and providing evidence.

– Guiding them through their thought process by providing various helpful explanations.

– Exposing students to different points of view by creating intellectually diverse groups and encouraging group activities

– Adopting a less structured learning context by allowing students to discover what they think is relevant and important to their education

– Encouraging students to write down their opinions on various matters, give valid, logical, and factual reasons for why they hold those opinions, acknowledge opposite viewpoints, and look for weaknesses in their own arguments.

By the way, there are many problems to anticipate while prompting students to reflect on their progress, for instance:

– Time: Reflection takes time, but if the only time we allocate to it is home learning time, we should not be surprised when it is ineffective. Reflection is best when it begins immediately, and adjacent to the experience we are reflecting on. We have missed an opportunity if we let our students leave our classroom without time to reflect upon their learning.

– Modelling: When do our students see adults, especially teachers, reflecting on their learning? If the answer is almost never, how might we change this? What opportunities might we make to join with our students in reflective practice such that they see what it looks like for an experienced learner?

– Routines: When we make reflection a routine part of our classroom, we ensure it is valued. Schools run on routines and have a routine for everything that is important. If we don't have routines for reflective practice, but we do have routines for putting our bags on a hook, do we truly value reflection?

– Language: Our students benefit from learning a language that supports their reflective practice. This might be as simple as a set of questions we ask as we reflect. Of these, perhaps the most powerful are versions of «What makes you say or think that?». It is also advantageous to consider how our thinking has changed through the use of routines such as «I used to think... but now I think...»

– Interactions: Creating a safe space in which to reflect occurs as a result of our positive interactions with our students. If in our interactions with students, we send the message that we seek only correct answers or responses that stroke our fragile egos, student reflections will be shallow and false. When we value genuine reflections, we also value students sharing their misunderstandings and the times when our teaching missed the mark. How we respond will set the tone and encourage continued reflection or end it quickly.

– Environment: Do we have space away from noise and distraction? Are there calm spaces where individuals might be alone with their thoughts? Do our walls share examples of our reflective practice or only samples of finished work that suggest the learning ceases when the assignment is published?

We must confess, that the process of reflective thinking demands various actions. There is a wide range of activities and strategies that enable reflective thinking and improving implementation in the class.

– *What? So What? What Now?*

One of the most straight-forward frameworks to support critical reflection is Rolfes', Freshwaters' and Jaspers' (2001) [4] reflective model based upon three simple questions: What? So what? Now what?. The What? part is simply describing the situation. The So what? part is where what happened is analyzed and explained. It is where most of the references will be if required. Rolfe et al. consider the final part Now what? as the one that can make the greatest contribution to practice [4].

What? What happened? What did you learn? What did you do? What did you expect? What was different? What was your reaction?

So What? Why does it matter? What are the consequences and meanings of your experiences? How do your experiences link to your academic, professional and/or personal development?

Now What? What are you going to do as a result of your experiences? What will you do differently? How will you apply what you have learned?

– *The Gibbs' (1988) reflection model [2].*

This model is particularly useful for helping students learn from situations that they experience regularly, particularly those that do not go as anticipated. Although this model can be easy for beginners because it has six steps to work through, it has been criticized for a lack of critical thinking and analysis or an attempt for the student to view the experience from different perspectives.

Fig. 1. Gibbs Reflective Cycle

Step 1: Description: what happened?

Potential prompts: What, where and when did this happen? What did you do? In what order did things occur? What were you responsible for? What was the result?

Step 2: Feelings: what were you thinking?

Potential prompts: What was your initial reaction, and what does this tell you? Did your feelings change? What were you thinking? What did you feel during / after the situation? What do you think about it now? What do you think other people feel about the situation now?

Step 3: Evaluation: What was good or bad about the experience?

Potential prompts: What went well? What were the challenges? Who/ what was unhelpful? Why? What did you and others do to contribute to the situation (positively or negatively)? What needs improvement?

Step 4: Analysis: What sense can you make of the situation?

Potential prompts: What similarities or differences are there between this experience and other experiences? What choices did you make and what effect did they have? What did you do well? What did others do well? What went wrong or did not turn out how it should have been done? In what way did you or others contribute to this?

Step 5: Conclusion: what else could you have done?

Potential prompts: What factors that affected the outcome? What might have been some alternative actions or approaches? What might you have done differently? Could negative events be avoided? Could positive events be made more effective?

Step 6: Action plan: what will you do next time?

Potential prompts: If a similar situation/experience arose again, what would you do? What will you do if you encounter this kind of situation again? What will you do in the future to increase the likelihood of similar positive outcomes and minimize the likelihood of similar negative outcomes? What do you need to learn?

Others activities:

– *Rose, Thorn, Bud* to activate students' thinking and prompt them to reflect on their day [3].

– *Self-reflection score sheet*. It prompts learners to score themselves based on their performance in different areas of the classroom. Once the task is complete, take time to discuss each category and brainstorm ways to enhance all learning experiences and areas.

– *Time capsule.* Creating a time capsule is something that can be done individually or collaborated on as a class. At the beginning of the year, have students place a few keepsakes and notes into a capsule. Bury it and then dig it up at the end of the year to reflect on all that has changed.

– *Word collages*. This self-awareness activity gives learners an opportunity to reflect on personal values, beliefs, and more!

– *Strengths and challenges*. This mindfulness practice helps students outline their strengths and personal challenges. To extend the activity, have learners develop an action plan for how they wish to overcome the difficulties they face.

– *Reflection buddy*. Pair your students up and have them spend a few minutes reflecting together. This activity can be completed after a specific task or at the end of the school day. Be sure to design an appropriate structure for asking and answering self-reflection activities so that everyone remains on track with the task at hand.

Conclusions. In conclusion, this study highlights the essential role of reflective thinking in enhancing critical thinking, decision-making, and problem-solving skills. Through reflective practices, individuals are better equipped to assess their experiences, identify strengths and weaknesses, and apply learned lessons to future situations. The findings suggest that reflective thinking fosters deeper learning and personal growth, particularly in educational and professional settings. However, the study also indicates that effective reflection requires guidance, time, and a structured approach. Therefore, integrating reflective practices into curricula and professional development programs can greatly benefit individuals by enhancing self-awareness and improving performance.

REFERENCES

1. Dewey J. Experience and Education. New York: Macmillan Company, 1938. 91 p.
2. Gibbs G. Learning by Doing: A guide to teaching and learning methods. Further Education Unit. Oxford Polytechnic: Oxford, 1988. 129 p.
3. Mezulis A. Rose Bud Thorn: Great icebreaker activity for interacting with teens. *Joon,* 2023. URL: https://www.joon.com/blog/rose-bud-thorn (дата звернення: 29.01.2025)
4. Rolfe G., Freshwater D. & Jasper M. Critical reflection for nursing and the helping professions: A user's guide. London: Palgrave Macmillan, 2001. 194 p.

УДК 378.147
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.428-438

Галина Лук'янець,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов професійного спрямування,
Національний університет харчових технологій
https://orcid.org/0000-0002-6244-3523
м. Київ, Україна

Вивчення іноземних мов через мобільні застосунки: організаційний, оцінний та психологічний аспекти

Learning foreign languages through mobile applications: organizational, evaluative and psychological aspects

Анотація. *У статті досліджуються організаційний, оцінний та психологічний аспекти вивчення іноземних мов через мобільні застосунки здобувачами вищої освіти у процесі самостійного опанування мовою та як додаткового засобу під час традиційних занять. Встановлено, що цифрові інструменти характеризуються зручністю, гнучкістю, інтерактивністю порівняно з традиційними методами, тому набувають все більшої популярності. Проведене опитування серед студентів Національного університету харчових технологій дозволило виявити домінуючі моделі використання мобільних застосунків та соціальних мереж у процесі навчання; встановило ключові фактори вибору мобільних платформ – гейміфікація, уявна легкість та результативність навчання, миттєвий зворотній зв'язок, адаптивність навчання та перехід в суб'єктну позицію; а також виявило психологічні переваги цифрових платформ – стимулювання емоційного залучення до вивчення мов, формування стійкості до невдач та побудова шляху уникнення тривожності. Статистика також виявляє пряму кореляцію між кількість часу, який студенти витрачають на вивчення мови через застосунки, та регулярністю їх використання. Проведене опитування виявило, що здобувачі в цілому мають позитивне ставлення до вивчення іноземних мов через використання новітніх засобів, тобто апперцепція до навчання в гаджетах наближається до нуля. Лише одна третя респондентів ідентифікували чітку відмінність у якості опанування інформацією та навиками при залученні традиційних та мобільних способів вивчення мов, більшість опитуваних не ставить під сумнів результативність навчання через новітні засоби, прирівнюючи їх за цим критерієм до занять у групах чи наодинці з викладачем. Опитування також виявляє пряму кореляцію між кількість часу, який студенти витрачають на вивчення мови через застосунки, та регулярністю їх використання. Чим частіше студенти звертаються до мобільних додатків, тим триваліший процес навчання.*

Ключові слова: *мобільні застосунки для вивчення мов, уявна легкість вивчення, уявна результативність навчання, суб'єктна позиція, емоційне залучення, академічна стійкість і плавучість.*

Summary. *The article examines the organizational, evaluative and psychological aspects of learning foreign languages through mobile applications by higher education students in the process of independent language acquisition and as an additional tool during traditional classes. It was found that digital tools are characterized by convenience, flexibility, interactivity compared to traditional methods, therefore they are gaining increasing popularity. A survey conducted among students of the National University of Food Technologies allowed to identify the dominant models of using mobile applications and social networks in the learning process; established the key factors for choosing mobile platforms – gamification, perceived ease of use and usefulness, instant feedback, adaptability of learning and transition to subject position; and also revealed the psychological advantages of digital platforms – stimulating emotional involvement in language learning, forming resilience to failures and building a path to avoid anxiety. Statistics also reveal a direct correlation between the amount of time students spend learning a language through apps and the regularity of their use. The survey reveals that applicants generally have a positive attitude towards learning foreign languages through the use of the latest tools, that is, the perception of learning on gadgets is close to zero. Only one third of respondents identified a clear difference in the quality of mastering information and skills when using traditional and mobile methods of language learning, the majority of respondents do not question the effectiveness of learning through the latest tools, equating them by this criterion to classes in groups or one-on-one with a teacher. The survey also revealed a direct correlation between the amount of time students spend learning a language through apps and the regularity of their use. The more often students turn to mobile apps, the longer the learning process.*

Key words: *mobile language learning applications, perceived ease of use, perceived usefulness, subjective position, emotional engagement, academic resilience and buoyancy.*

Вступ. Впровадження та активний розвиток навчальних інструментів у соціальних мережах та мобільних застосунках значною мірою є відповіддю на потреби людей сьогодення, задоволення яких є можливим дякуючи новітнім технічним засобам. Зокрема, потреба вивчення іноземних мов та розвитку іншомовних мовленнєвих навичок продиктована, по-перше, зростанням об'ємів інформаційно-комунікативної взаємодії в міжнародному контексті, та по-друге, необхідністю швидкого опанування окремими навичками в гнучкому режимі. Іншими словами, середньостатистичним запитом студента, що опановує мову в соціальних мережах, є як правило, вивчити конкретний матеріал (напр., лексику з певної теми, граматичне явище, сталі комунікативні фрази для конкретної побутової чи професійної взаємодії) чи опанувати певний навик (читати, слухати, розмовляти) швидко із мінімальною кількістю організаційних зусиль та максимально цікаво.

На відміну від традиційних засобів навчання, таких як підручники, довідники, словники і т.п., соціальні мережі та мобільні застосунки

поєднують трансляційні та інтерактивні характеристики [6]; тобто з одного боку, вони містять пояснення навчального матеріалу, який пропонується до вивчення студентам, а з іншого – надають можливість миттєвої (а часто навіть синхронної) взаємодії з викладачем та/чи іншими студентами та прямого зворотного зв'язку, відтак не лише покращують навчальний процес, але й роблять його цікавішим.

Огляд літератури. Попри початковий скепсис та критику використання онлайн та мобільних засобів навчання (зокрема апелювання до них як несистемних, розважальних, комерціалізованих та сприйняття їх як короткотривалого тренду [5]),протягом останніх п'яти років педагогічні можливості соціальних мереж були широко досліджені в академічній спільноті всього світу. Це частково пояснюється актуальністю онлайн методів навчання в часи пандемії, а також ростом мобільності населення, та прагненням закладів освіти інтегрувати нові інноваційні методики в існуючі навчальні програми для активнішого залучення студентів до навчання.

Ще в кінці 90-х років американський професор Фред. Девіс запропонував теорію «Модель прийняття технологій», що на прикладі аналізу сприйняття комп'ютерів у навчанні обґрунтовувала користь онлайн знарядь та ресурсів для освітньої та академічної сфер через кореляцію змінних: сприйнята / уявна корисність (perceivedusefulness) і сприйнята /уявна легкість у використанні (perceivedeaseofuse) [2]. Тобто ідентифікував протиставлення користі матеріалу легкості його вивчення. Аналогічну тенденцію відслідкували дослідники соціальної мережі Instagram в США [4, 7], які виявили зацікавленість студентів у можливості вивчення мови через занурення у візуальну творчу атмосферу, тобто через перегляд коротких відео, прямих трансляцій, анімованих картинок, які допомагають тренувати мовленнєві навички, а також навички письма за допомогою написання текстових повідомлень. Додаткову перевагу для самоаналізу набутих знань і навичок виявили дослідники застосунку для проведення відеоконференцій Zoom [5], які проаналізували результативність рефлексивних практик перегляду власних відеозаписів.

Актуальним виявляється аналіз навчальних звичок українських студенів, об'єму інформації та обсягу часу, який вони готові приділити на вивчення іноземної мови через онлайн ресурси, їх мотивації до вивчення мов через інноваційні платформи та виявлення найпоширеніших застосунків для виконання конкретних завдань.

Відтак, **метою** цієї статті є виявлення психологічних аспектів вивчення іноземних мов через мобільні застосунки та соціальні мережі, тобто з'ясування як новітні онлайн ресурси сприяють появі інтересу до вивчення нових мов, росту вмотивованості до тривалого

навчання, зменшення рівня тривожності та академічній стійкості і збільшення емоційного залучення. Додатковим завданням є виявити причини, що зумовлюють вибір мобільного варіанту вивчення іноземних мов та сприйняті і прогнозовані студентами отримані результати такого навчання.

Методологія та методи дослідження. Для виявлення реальної картини використання студентами мобільних засобів у вивченні іноземних мов (зокрема англійської) було залучено 62 студенти Національного університету харчових технологій, м. Київ денної форми навчання освітніх рівнів «бакалавр», «магістр» та «доктор філософії», які окрім відвідування практичних занять із іноземної мови використовують мобільні застосунки (напр., Duolingo, LinguaLeo, EasyTen, RosettaStone, Babbel, WLingua, Tandemта ін.), соціальні мережіInstagramта TikTok для покращення рівня володіння англійською.

Респонденти відповідали на запитання опитувальника, який складався із трьох блоків запитань: по-перше, організаційно-демографічні (які /як давно / наскільки довго / як часто / чи регулярно / як багато мобільних засобів вони використовують); по-друге, оцінні (які переваги та недоліки були помічені, корисність та результативність); по-третє, психологічні (чи сприяють застосунки емоційному залученню, формуванню стійкості та уникненню тривожності).

В опитувальнику використовували питання відкритого та закритого (множинного вибору) типів для підвищення об'єктивності отриманих даних. Результати були проаналізовані із залученням функціоналу GoogleFormsта MicrosoftExcel. Для оцінки різних позитивних та негативних аспектів залучення застосунків додатково використовували шкалу від 0 «мінімальний ефект» до 4 «максимальний ефект».

Виклад основного матеріалу дослідження. Проаналізувавши отримані дані було виявлено домінуючі патерни використання мобільних застосунків для вивчення іноземної мови.

Організаційно-демографічні показники. Домінуюча вікова група (17–23 роки), залучена до опитування, належить до так званого покоління Z [3, 802–815], тобто ці студенти використовують гаджети в повсякденні з малечку та мають надзвичайно високий рівень розвитку цифрових навичок. Для них гаджети та застосунки у них – це рутинне знаряддя отримання інформації, замовлення послуг, розваг та проведення вільного часу, а також часто інструмент для організації та здійснення навчального процесу (ведення записів, пошук та обробка даних, відслідковування розкладу занять та рівня успішності та багато іншого). Відтак, використання застосунків для вивчення іноземної мови – це логічний та зрозумілий крок, доступний для більшості, якщо не всіх.

Таблиця 1

Статистичні дані

Кількість учасників	**62**
Вік	17-20 років – 35 студентів = 56,4% 21-23 роки – 12 студентів = 19,4% 24-35+ років – 15 студентів = 24,2%
Кількість використовуваних застосунків	1-2 – 46 студентів = 74,2% 3-4– 12 студентів = 19,4% 5+– 4 студенти = 6,4%
Кількість часу використання, на тиждень	45 хв. – 1 год/ тиж. – 20 студентів = 32,2% 1 – 1,5 год/ тиж. – 32 студенти = 51,6% 2 – 2,5 год/ тиж.+ – 10 студентів = 16,2%
Частотність/ регулярність використання	Майже щодня – 8 студентів = 12,9% 4-5 разів на тиждень – 34 студенти = 54,8% 1-3 рази на тиждень – 20 студентів = 32,2%
Тривалість використання одного чи кількох застосунків	Декілька місяців– 5 студентів = 8,1% Пів року – 8 студентів = 12,9% Рік + – 35 студентів = 56,4% 2+ роки – 14 студентів = 22,6%

Опитування показало, що переважна більшість респондентів, протестувавши широкий спектр наявних на ринку застосунки для опанування іноземними мовами, обирає один-два, якими користується тривалий час. Така ситуація пояснюється, по-перше, звичкою та зручністю, оскільки, коли студент звикає до інтерфейсу, способу викладу інформації та наявного інтерактиву в конкретному додатку, йому важко переключитись на новий; по-друге, бажанням уникнути хаотичності та перевантаження інформацією, тобто маючи велику кількість програм із вузькоспеціалізованих аспектів вивчення мови (лексики, граматики, розмовної практики), студенту легко заплутатись у них та втратити системність вивчення; по-третє, практичністю та оплатою – часто платити за кілька додатків одночасно може бути затратно та економічно не виправдано.

Статистика також виявляє пряму кореляцію між кількість часу, який студенти витрачають на вивчення мови через застосунки, та регулярністю їх використання. Чим частіше студенти звертаються до мобільних додатків, тим триваліший процес навчання. Найпоширеніший сценарій: використовувати застосунок 4–5 разів на тиждень короткими інтервалами 5–15 хв уранці, ввечері чи протягом дня, що сумарно створює 1–1,5 години навчання протягом тижня. Тривалість використання застосунку пояснюється інтерфейсом самої програми та часто залежить від рівня володіння мовою. Тобто, на початкових рівнях кількість інформації, яка пропонується до вивчення, а

відповідно і час на це, є меншою, а зі збільшенням рівня (середній та вищий), завдання ускладняються, тексти збільшуються, тож і витати часу більші. Меншість студентів мають звичку вивчати мову майже щодня (лише 13% респондентів), однак є і ті, які практикують 1–3 рази на тиждень за спеціально визначеним графіком. Переважна більшість здобувачів (трохи більше 56% та 22%) використовують застосунки досить давно – рік чи довше, що у часі корелює з бумом популярності мобільних додатків протягом останніх років, зокрема починаючи з пандемії 2020 року.

Оцінні характеристики мобільних застосунків. Оскільки не проводилось тестування рівня знань іноземної мови до використання застосунків та після них, виявлення результативності навчання визначається об'єктивним чинником (шкалою успішності прогресу у самому додатку) та суб'єктивним (особистим відчуттям прогресу студентом).

Беззаперечним є факт того, що оцінка роботи та корисності мобільних застосунків у вивченні іноземних мов є вкрай суб'єктивним процесом. Тому опитування було проведено за шкалою, запропонованою Фредом Девісом, щоб виявити кореляцію змінних: сприйнята / уявна корисність (perceivedusefulness) і сприйнята /уявна легкість у використанні (perceivedeaseofuse) [2] серед українських здобувачів вищої освіти, та порівняти отримані дані з інформацією понад тридцятилітньої давнини для підтвердження чи спростування гіпотези про зміну ставлення до інтернет-технологій у навчанні. Термін *сприйнята / уявна корисність* розуміється нами як суб'єктивна, тобто релятивна до особистого досвіду кожного окремого користувача мобільного застосунку, враховуючи особисті вподобання, навички користування технологічними засобами та здібності організовувати свій час.

Проведене опитування виявило, що здобувачі в цілому мають позитивне ставлення до вивчення іноземних мов через використання новітніх засобів (97% опитаних), тобто апперцепція до навчання в гаджетах наближається до нуля. Лише одна третя респондентів ідентифікували чітку відмінність у якості опанування інформацією та навиками при залученні традиційних та мобільних способів вивчення мов, більшість опитуваних не ставить під сумнів результативність навчання через новітні засоби, прирівнюючи їх за цим критерієм до занять у групах чи наодинці з викладачем. Також, 76% опитаних здобувачів, схвально ставляться до залучення мобільних застосунків на заняттях як додаткового знаряддя для виконання домашнього завдання чи самостійного роботи. Така ситуація пояснюється усталеною традицією викладачів Національного університету харчо-

вих технологій використовувати цифрову платформу MyEnglishLab (Pearson) для практики освоєння граматичних правил, а також закріпленою звичкою у здобувачів виконувати додаткові вправи онлайн у мобільних застосунках підручників (зокрема Roadmap, Pearson).

Основними перевагами використання мобільних застосунків для вивчення мови студенти назвали такі (див. рис. 1). По-перше, зручний графік та гнучкість у використанні (80%учасників опитування), тобто не лише можливість самостійно обирати час та тривалість роботи у застосунку, але й доступність застосунку будь-де. Тепер не обов'язково сидіти за столом та робити записи, адже навчатися можна і в громадському транспорті, і під час перерви, навіть сидячи на дивані. По-друге, гейміфікація, тобто здобувачів (45%) приваблює ігровий формат багатьох застосунків із яскравим інтерфейсом, можливістю змагатися з іншими зареєстрованими учасниками та візуалізувати свій навчальний прогрес графіками. По-третє, миттєвий зворотний зв'язок (40%) – автоматична перевірка виконаних завдань із яскравою шкалою оцінювання та широкою системою балів за успішне проходження теми, уроку, завдання дозволяє показувати результат як під час виконання самого завдання, так і відразу по його завершенню. У разі правильної відповіді вмотивованості здобувачів продовжувати навчання зростає, а у випадку помилки – її виправлення не займає багато часу, тому не сприймається так болісно. Тож, ці функції сприяють росту мотивації до систематичного вивчення мови та фактично замінюють вчителя/викладача. По-четверте, персоналізація навчального курсу (38%) – можливість розвивати всі, або окремі мовні навички (в межах одного чи декількох застосунків):

Рис. 1. Оцінні характеристики мобільних застосунків

читання, письмо, говоріння, слухання. Адаптація навчального матеріалу також відбувається в аспекті визначення рівня мови студента, у результаті проходження ним міні-тесту, чи самостійного вибору користувачем потрібного рівня. Це стає навіть легшим із залученням технологій ШІ, напр., у застосунку Interlocutor AI.

Додатковою перевагою здобувачі (47%) назвали інтерактивність – інтенсивне залучення аудіо-матеріалів, а подекуди і відео-записів, які сприяють покращенню навичок розуміння іншомовних текстів на слух. У деяких застосунках (зокрема Doulingota WLingua) існує також функція голосового введення тексту, що дозволяє практикувати правильну вимову слів, фраз та тренувати відповідні інтонаційні моделі, а подекуди користувачі застосунків можуть вести повноцінні розмови через чат чи відео дзвінки з носіями мови, зокрема в комунікаційних застосунках таких як Tandem, HelloTalk.

Психологічні переваги використання мобільних застосунків у вивченні іноземних мов. Впровадження онлайн технологій у викладання та вивчення мов часто має позитивний вплив на психічне здоров'я студентів та викладачів [9]. Психологічні характеристики вивчення мови включають аспекти емоційного залучення, формування академічної стійкості та подолання тривожності при вивченні іноземної мови.

Емоційне залучення. Мобільні застосунки для вивчення іноземних мов базуються на психологічних факторах впливу з широким апелюванням до пафосу, тобто емоційного впливу на аудиторію (за Аристотелем). Відтак, вони широко використовують принципи конкуренції, соціальної взаємодії, вербального та візуального заохочення та персонажів-наставників, що підвищує задоволення користувачів додатків, відчуття сприйнятої легкості навчання та мотивацію до тривалого використання додатків. Експліцитним способом апеляції до емоцій є оживаючий аватар-сова в Duolingota милий персонаж-левеня в LinguaLeo – анімовані асистенти, які супроводжують користувачів та реагують на їх успіхи та невдачі, підбадьорюють чи проявляють почуття радості, суму, занепокоєння залежно від результативності та регулярності використання додатків. Імпліцитно емоції виникають у студентів у результаті конкурування з іншими користувачами, викликаючи бажання досягнути нового рівня, пройти черговий етап навчальної гри, та реалізуються як відчуття піднесеного настрою, конкуретності, гордості за пройдене випробування, радості від того, що знайшов нових друзів. У монолігвальних застосунках (тобто не перекладних чи білінгвальних) додається також почуття досягнення, коли користувач усвідомлює, що він розуміє мову носія без опори на рідну. Перенесення емоцій із віртуального

виміру у реальний найповнішою мірою виявляється у застосунках із функцією прямого (усного чи письмового) спілкування між користувачами, напр., у Tandem, де студенти можуть обмінюватись повідомленнями та дзвінками, тобто вчитися та практикувати використовувати мову у той же час.

Використання соціальних мереж та мобільних застосунків сприяє ***академічній стійкості*** студентів, тобто здатності швидко та ефективно справлятися з навчальними проблемами та складнощами. Поняття академічної стійкості при вивченні мов має градацію, тобто здатністьшвидше чи повільніше, легше чи складніше адаптуватися та реагувати на навчальні виклики: від подолання невеликих складнощів до більш масштабних, на зразок мовного бар'єру – страху розмовляти іноземною мовою.

На додачу до академічної стійкості (academicresilience), яка часто асоціюється з подоланням серйозних та системних труднощів у навчанні (організації начального процесу, дотримання графіку, систематизація та ін), американські дослідники ввели поняття «академічна плавучість» (academic buoyancy [8, 805–830]), яке реалізується в аспекті адаптивності до різних навчальних задач, що покроково додаються до зони найближчого розвитку студентів (за С. Виготським) [1] через взаємодію з додатком-ментором. Іншими словами, завдання, які пропонуються користувачам мобільних додатків базуються на вже вивченому матеріалі з додаванням обмеженої кількості нової інформації, що сприяє уявній легкості навчання.

Академічна стійкість також пов'язана з можливістю опанувати мовленнєві компетенції наодинці в комфортному середовищі студентами, які стикаються з академічними невдачами, викликами та труднощами в розвитку комунікативних навиків, зокрема в ситуаціях публічного мовлення, а в ширшому контексті розуміється як здатність студентів зберігати впевненість у собі та мотивацію до вивчення іноземної мови протягом тривалого часу попри складнощі в навчанні. 63% респондентів (найчастіше віком 24–35+ років) повідомили, що низький рівень впевненості у своєму рівні володіння мовою часто ставав на заваді активної участі у практичних заняттях, однак використання застосунків допомагає їм підвищити рівень впевненості у своїх знаннях та подолати сором'язливість.

Подолання тривожності є одним із ключових психологічних аспектів на шляху вивчення іноземних мов. Багато опитаних студентів вищого навчального закладу (76%) зазначили, що відчувають стрес та занепокоєння, коли розмовляють новою мовою перед достатньо великою аудиторією, через страх зробити помилку чи отримати негативний відгук чи оцінку. Мобільні застосунки, де навчання, як

правило, відбувається на одинці, а оцінювання є неформальним, дозволяють здобувачам переосмислити невдачі, як навчальні можливості, та мотивують рухатись далі незважаючи на труднощі. Опитані здобувачі зазначили, що гейміфікація процесу навчання у мобільних застосунках створює позитивну та комфортну атмосферу, навіть у ситуаціях, коли завдання виконано повністю не вірно, є можливість пройти його знову без ризиків для власного іміджу та отримати відмінний результат, що значною підвищує самооцінку.

Іншим чинником, що викликає тривожність в процесі вивчення іноземної мови, є відсутність контролю над процесом навчання, згідно відповідей 32% респондентів. У мобільних застосунках така можливість частково репрезентована, по-перше, адаптацією навчального курсу до рівня знань користувача, а по-другу, графіками з позначенням прогресу навчальних досягнень, тобто є візуальна шкала, де відмічається, який відсоток курсу пройдено та з якою успішністю. Відтак, студент може коригувати свій графік навчання, інтенсифікувати навчання чи прикладати більше зусиль за потреби.

Таким чином, студент, який самостійно управляє своїм процесом навчання в мобільному застосунку(ах) набуває нової ролі – отримує функцію щонайменше організатора, або менеджера навчального процесу; стає суб'єктом власного процесу навчання.

Висновки з дослідження. Отже, вивчення іноземних мов через мобільні застосунки здобувачами вищих навчальних закладів є достатньо поширеним явищем та має ряд переваг, коли такі інструменти використовуються для самостійного вивчення мов, а також як додатковий інструмент під час занять в університеті. Залучення мобільних додатків сприяє підвищенню автономності навчання, виводячи студентів на рівень організаторів власного процесу вивчення; допомагає росту сприйнятої легкості та результативності опанування новими мовними навичками; стимулює емоційне залучення до вивчення мов, формує стійкість до невдач та вибудовує шляхи уникнення тривожності. Згідно проведеного дослідження, виявлено, що мобільна-адаптивна природа та мотивуючий потенціал мобільних застосунків для вивчення мов пояснює тривалий ріст популярності цих інструментів та сигналізує, що така тенденція триватиме й далі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Семеніхіна А. Р. Здатність до навчання, зона найближчого розвитку як поняття розвитку. *Редакційна колегія.* 2014, № 1. С. 169–173.
2. Davis F. Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*. 1989, Vol. 13, № 3. P. 319–340.

3. Desai S. P., Lele V. Correlating internet, social networks, and workplace: A case of Generation Z students. *Journal of Commerce and Management Thought*. 2017, Vol. 8, № 4. P. 802–815.
4. Devana T., Afifah N. Enhancing students' speaking skill and motivation through Instagram vlog. *Proceedings of the 4th Sriwijaya University Learning and Education International Conference (SULE-IC 2020)*. Atlantis Press, Amsterdam, 2021. P. 358–363.
5. Lenkaitis C. A. Teacher candidate reflection: Benefits of using a synchronous computer-mediated communication-based virtual exchange.*Teaching and Teacher Education*. 2020, Vol. 92. P. 103–141.
6. Li F., Fan S., Wang Y. J., Lu J. J. Chinese university students' experience of WeChat-based English-language vocabulary learning. *Education Sciences*. 2021, Vol. 11, № 1. P. 554.
7. Rasyiid R. N., Maulina M., Resueño C. P., Nasrullah R., Rusli T. I. Instagram usage in learning English: A literature review. *Tell: Teaching English Language and Literature Journal*. 2021, Vol. 9, № 2. P. 133–146.
8. Yun S., Hiver P., Al-Hoorie A. H. Academic buoyancy: Exploring learners' everyday resilience in the language classroom. *Studies in Second Language Acquisition*. 2018, Vol. 40, № 4. P. 805–830.
9. Zheng X., Ismail S. M., Heydarnejad T. Social media and psychology of language learning: The role of Telegram-based instruction on academic buoyancy, academic emotion regulation, foreign language anxiety, and English achievement. *Heliyon*. 2023, Vol. 9, № 5. P. e15830.

UDC 81’243:378
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.439-447

Олеся Міненко,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки,
Національний університет цивільного захисту України
https://orcid.org/0000-0002-6674-4075
м. Черкаси, Україна

Ольга Крічкер,
кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри мовної підготовки,
Національний університет цивільного захисту України
https://orcid.org/0000-0002-8810-1062
м. Черкаси, Україна

Наталія Єремеєва,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки
Національний університет цивільного захисту України
https://orcid.org/0000-0002-3691-0298
м. Черкаси, Україна

Artificial intelligence as a tool for learning foreign languages

Штучний інтелект як інстумент вивчення іноземних мов

Summary. *The authors of the paper aimed to determine the role of artificial intelligence for learning a foreign language (English) in the educational environment. It should be noted that language learning finds its implementation in three main aspects: practical, cultural and social. Any language learning involves not only the formation of skills and abilities to communicate in a foreign language, but also develops the cognitive abilities of learners associated with their thinking and creative activities: the ability to critically comprehend the phenomena of objective reality, perceive, accumulate, store, analyze and synthesize information, which contributes to the development of memory and concentration, helps to extract and use the most important information. The authors focused their attention on the processes of using artificial intelligence as a powerful online tool in foreign language classes. It is it that helps to improve the methods of teaching various aspects of the language: reading and translation, grammar and writing, speaking and listening, correcting errors and offering personalized recommendations to improve the quality of teaching and learning. Various approaches and points of view on the formation, development and application of artificial intelligence and its use to improve the language*

and speech skills of applicants are explored. The following methods were used during the research: generalization and systematization of scientific sources with elements of theoretical analysis and synthesis, as well as structural and systemic analysis. According to the authors of the article, a significant advantage of artificial intelligence is the compilation of a Personal Learning Plan. The program based on artificial intelligence takes into account your personal preferences and allows you to study even more effectively, and at a pace that is comfortable for you. A personal learning plan helps to gradually learn a language from simpler to more complex, while mastering new educational material requires less effort, and the effectiveness of learning is constantly increasing. Thus, learning in the era of digital technologies has become much easier and more accessible than ever before. The AI-powered educational programs and services help students significantly, providing them with personalized content and feedback to meet their educational needs.

Key words: *interactive digital platforms, cognitive competence, educational platforms, communication skills, critical thinking, personalized learning.*

Анотація*. Автори статті намагалися визначити роль штучного інтелекту для вивчення іноземної мови (англійської) в навчальному середовищі. Слід зазначити, що вивчення мови знаходить свою реалізацію в трьох основних аспектах: практичному, культурному та соціальному. Будь-яке вивчення мови передбачає не лише формування вмінь та навичок спілкування іноземною мовою, а й розвиває когнітивні здібності здобувачів, пов'язані з їхньою мисленнєвою та творчою діяльністю: здатністю критично осмислювати явища об'єктивної дійсності, сприймати, накопичувати, зберігати, аналізувати та синтезувати інформацію, що сприяє розвитку пам'яті та концентрації уваги, допомагає вилучати та використовувати найсуттєвішу інформацію. Автори статті сконцентрували свою увагу на процесах застосування штучного інтелекту як потужного онлайн інструменту на заняттях з іноземної мови. Саме він допомагає вдосконалити методи навчання різних аспектів мови: читання та перекладу, граматики та письма, говоріння та аудіювання, виправляючи помилки та пропонуючи персоналізовані рекомендації для поліпшення якості викладання та навчання. Автори статті дослідили різноманітні підходи і точки зору щодо формування, розвитку і застосування штучного інтелекту та його використання для покращення мовних та мовленнєвих навичок здобувачів. Під час роботи над дослідженням були використані такі методи: узагальнення та систематизація наукових джерел з елементами теоретичного аналізу та синтезу, а також структурно-системний аналіз. На думку авторів статті, значною перевагою штучного інтелекту є складання «Персонального плану навчання». Програма на основі штучного інтелекту враховує ваші особисті вподобання і дає змогу займатися ще ефективніше, до того ж у комфортному для вас темпі. Персональний план навчання допомагає поетапному вивченню мови в напрямку від більш простого до складнішого, при цьому на засвоєння нового навчального матеріалу потрібно менше зусиль, а ефективність навчання постійно зростає. Таким чином, навчання в епоху цифрових технологій стало значно легшим та доступнішим, ніж будь-коли раніше. Штучний інтелект дедалі активніше застосовують у різних*

освітніх концепціях. Створені на його основі навчальні програми та сервіси справді суттєво допомагають здобувачам, пропонуючи персоналізований контент, який відповідає їхньому рівню знань, забезпечує можливість зворотного зв'язку і надає матеріали, які дають змогу успішно вирішити поставлені навчальні завдання. Використання штучного інтелекту покращує освітній процес і сприяє розкриттю мовного та мовленнєвого потенціалів здобувачів.

Ключові слова: *інтерактивні цифрові платформи, когнітивна компетентність, освітні платформи, комунікативні навички, критичне мислення, персоналізоване навчання.*

Introduction. Learning a language is about diving into its practical, cultural and social aspects, hence language skills that we acquire while learning a foreign language involve not only our ability to communicate but also the ability to think critically, analyze and synthesize information, as well as to develop memory and concentration. These skills prove to be useful both for language learning and the development of general cognitive competence.

Supportive relationships and rapport that teachers and mentors can provide allow for a more natural, personalized approach to learning and helps solve problems that may arise during language learning.

Regarding the abovementioned factors, most teachers were quite skeptical about using artifiticial intelligence for teaching purposes because it did not to excel too much in conveying contextual and cultural nuances which are considered main aspects of language learning. Interpreting humor and other subtleties of language is a challenging task for an individual, to say nothing of machines, as it requires an insight into psychology and sociocultural context while its abilities is limited compared to human capabilities. Additionally, despite the significant progress that has been made in the field of machine translation and speech recognition, it cannot completely replace the human factor in the process of language learning.

Methodology/Methods. The aim of the paper is to determine the role of artificial intelligence for learning English in the educational environment. The subject of our research work is the peculiarities of mastering English with the help of artificial intelligence. The object of our paper is the process of applying artificial intelligence in the English language classroom in higher education institutions. The research methods chosen, such as generalization and systematization of scientific sources with elements of theoretical analysis and synthesis, structural and systemic analysis, allowed to analyze and summarize the material.

The era of digital technologies has opened the doors wide for those who are ready to learn more by making information easier to comprehend

and access. In its turn, it resulted in the noticeable increase in the role of artificial intelligence that has paved its way into all areas and industries. Moreover, it has proven to be quite useful even during learning process and nowadays it is used on the regular bases for various educational purposes.

Results and Discussion. D. McCarthy first used the term "artificial intelligence" at the conference at Dartmouth College in 1956, in Hanover (New Hampshire). The next step in the development of the theory of artificial intelligence was developing the GPS (general problem solver) program. Judging from the name of the program, its main function is solving any logical problems. The program used a methodology known as goal-means analysis, which is based on determining what needs to be met and the subsequent decision taken on how it can be achieved. This approach exceled in solving simple problems, but proved less competent and ineffective while performing more complex tasks. The program itself did not justify its name, coping only with a limited number of problems but could not handle the whole issue. These misfortunes led to a temporary disappointment and partly disbelief in the development of computer systems that would be capable of thinking, processing and delivering information as well as humans.

The 21st century has witnessed a new glimpse on the problem of the application of artificial intelligence in different spheres of life. In 2017, Elon Musk claimed that artificial intelligence was capable of taking control of the defense industry, using hacking and disinformation to wage war, therefore, the state must strictly regulate and restrain its development. In 2024 he added that «we'll have AI that is smarter than any one human probably around the end of next year» [1].

The famous British scientist and professor Stephen Hawking warned that the emergence of full-fledged artificial intelligence could be the end of the human race. He argued that the speed of restructuring artificial intelligence is much faster than the similar speed of humans, limited by slow biological evolution, and over time it will be increasingly difficult for humans to compete with artificial intelligence [8].

In July 2017, the management of the social network Facebook turned off its artificial intelligence system after the machines began to communicate in their own, non-existent language that people did not understand: the system used chatbots, which were initially created to communicate with living people, but gradually began to communicate with each other. At first, they communicated in English, but later on they managed to begin to correspond in a language that they themselves created during the development of the program [2]. However, Mark Zuckerberg does not support Elon Musk's position and believes that «technology can generally

always be used for good and bad and you need to be careful about how you build it and you need to be careful about what you build and how it's going to be used». He added that "people who are arguing for slowing down the process of building AI, I just find that really questionable. ... If you're arguing against AI then you're arguing against safer cars that aren't going to have accidents and you're arguing against being able to better diagnose people when they're sick" [3].

Today, artificial intelligence is defined as the ability of a system to autonomously select the best solution to a problem from a set of predefined options; the ability of an automated system or computer program to perform human functions, making the optimal decision based on the analysis of external factors and taking into account the life experience of humanity [4]; the ability to solve complex problems; the ability to learn, generalize and make analogies; the ability to interact with the outside world through communication, perception and awareness of the perceived; science and technology capable of reproducing the thinking processes of the human brain and directing them to create and process various computer programs, as well as intelligent machines capable of completely replacing and simplifying human work.

Among the researchers of artificial intelligence, it is customary to distinguish between its two types, weak (narrow) and strong. The first provides the ability to perform only a narrow list of tasks. The examples of suchthese systems are mobile applications for voice control, such as Google Assistant, Alice and Siri, which serve to give voice commands to the operating system and receive a comprehensible response, that is, these applications perform a certain number of functions. In contrast, strong artificial intelligence system is capable of performing any human task. Even though such an artificial intelligence system has not yet been developed, world scientists are already on it [5].

According to experts, artificial intelligence is also effective in learning foreign languages, in particular, in online methods. Both applications and full-fledged language platforms are developed on AI basis, which creates more opportunities for both students and teachers.

We would like to focus initially on the ChatGPT artificial intelligence system developed by OpenAI which can help to master new skills or gain knowledge in the chosen field. Moreover, the ChatGPT is able to talk to users using natural languages. The service works on the basis of deep learning, which means that it learns to understand a natural language and generate answers to users' questions and commands generally called prompts.

Due to its capabilities, this tool has become a useful assistant in learning a foreign language. It helps to learn new words, study grammar and develop English communication skills.

However, is it possible to learn English with the help of artificial intelligence, and what advantages does it provide? In terms of our research work we focused on stutying a number of problematic issues in learning foreign languages which can become easier thanks to AI and figure out how to use modern opportunities for more effective learning.

It's doubtless that to learn a foreign language, it is necessary to master, consolidate and constantly develop four basic skills, namely reading, writing, listening and speaking. However, during classes, whether self-study or together with a teacher – students often face difficulties that hinder progress and may sometimes even lead to a loss of motivation and, concequently, lack of results.

We offer an insight into a number of disadvantages and obstacles a learner may face while studying a foreign language exclusively with the help of AI resources.

Unified approach. One of the most common disadvantages of online learning is the same methods and instructions for all participants of the educational process. At the same time, everyone has their own pace and ways of perceiving information. Without taking into account personal interests of students, their initial level of preparation, and their preferences, the process of aquiring information may significantly slow down, showing bad progress and reducing the effectiveness of classes.

Insufficient verbal communication. The lack of opportunities for oral communication often becomes another problem for improving language skills. Students who do not engage in active speech practice have difficulties with pronunciation, speech tempo, and the ability to keep the conversation going. At the same time, live communication is crucial for the learning process. Without full-fledged dialogues and discussions on various topics, only the illusion of mastering the language is created.

Repeated exercises. Many platforms for learning foreign languages offer almost the same lessons and exercises to consolidate the material. Most often, repeating frameworks get boring, and students gradually lose their interest in learning. In order to enhance the level of involvement and boost it to the maximum, diverse and interactive classes are important. Only various and non-repeating tasks are the wright way to maintain a steady interest in mastering new material.

Difficultis with tracking progress. Without the ability to assess their current level of language proficiency, students cannot identify areas that need improvement and do not notice gaps that require closer attention. That is why timely feedback and constant progress tracking are especially important for developing a learning plan, setting goals, and confidently achieving the desired language level.

Taking into consideration the mentioned flaws, artificial intelligence is yet changing the approach to learning process and it's unfair not to acknowledge its achievements and opportunities it opened up for a radical change in the methodology of teaching and learning foreign languages.

Individual selection of materials. Thanks to a personal teacher, the opportunities for acquiring new knowledge and skills are not limited by the textbook. The tutor creates a unique personolised curriculum uploading materials to the AI system which adapts the received data to build curricula and develop exercises.

Chat bots. Although language bots are not able to communicate with you as naturally as an individual, they can be really useful. As far as finding an interlocutor who is fluent in the language you need is not that easy, an interactive chat bot can be rather usefull. It gives a chance to practice language skills additionally correcting mistakes and providing feedback. Moreover, it helps avoid the feeling of discomfort, anxiety and uncertainty that worries many people experience during live communication in a foreign language.

Gamification. Application of game-like elemenys despite the age group the learners belong to is can be a breakthrough in a routine of the learning process. A variety of exercises, interesting reward systems and unusual competitions get students more involved and excited about learning and allows them yo enjoy every moment of the lesson which will boost their overall motivation.

Advanced algorithms. The use of machine learning for all artificial intelligence systems ensures their constant improvement. This constantly evolving forms the basis of artificial intelligence that allow to develop optimal solutions to learn a foreign language even more effectively: for example, the Natural Language Processing (NLP) algorithm helps to understand human speech, while Collocation Extraction simplifies the search for information and solving problems with the generation of language structures. An educator or a student don't need to excel in programing to use AI technologies in learning foreign languages. In addition to tools that are 100% AI-powered, many well-known educational sites include some AI features, such as Canva or Google Classroom. Tome is a productive tool that allows to create flashcards, slides, GIFs, and presentations more efficiently with the help of AI.

Projector Creative & Tech Institute and the Minor Academy of Sciences of Ukraine with the support of the research company Factum Group and the Ministry of Education and Science of Ukraine conducted an All-Ukrainian study of the use of AI in school education in September-October 2023 in order to analyze how actively artificial intelligence and its capabilities are used and to explore its further involvement in the educa-

tional process at different levels. More than 3,000 Ukrainians participated in the survey. 1,747 teachers and 1,443 students in grades 8-11. According to this study, 87% of the teachers know about certain AI services, and 69% use at least one of them [6]. The most popular AI service among all teachers was ChatGPT, while the Grammarly service was much more popular among English teachers. This proves that the use of machine-based artificial intelligence is already accepted in education [7, p. 51].

The use of AI in the process of learning a foreign language has proven to be absolutely effective in practice. The thoughtful and appropriate implementation of AI in language curricula ensures significant progress. In addition, the participation of experts, including linguists, teachers and native speakers, is crucial for the development and implementation of AI-based language courses.

More and more language platforms and applications are using artificial intelligence to improve the learning process and help users achieve results faster. However, there are also their own difficulties: some programs use only AI and do not involve live teachers, while a number of other developers, as before, refuse to implement relevant technologies. But balance is important: implementing AI requires a carefully thought-out strategy and a clear sequence of actions.

Just as online education once became a real breakthrough in language learning, the evolution of AI technology is a new round of development. Therefore, the LiveXP language platform could not ignore the possibilities of AI. That is how the Personal Learning Plan appeared. The program based on artificial intelligence takes into account your personal preferences and allows you to study even more effectively, and at a pace that is comfortable for you.

The motive for developing the Personal Plan was the desire to help students learn new material with the least effort and with maximum efficiency. A Personal Plan is an individual strategy based on the current level of foreign language proficiency and designed specifically for the transition to the next level in accordance with the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). First, the student registers and fills in data that allows determining his current level, as well as indicating goals, interests and desired pace of learning. Based on this information, the LiveXP system creates a Personal Plan, which consists of two main parts:

– individual lessons with a teacher to study new material and practice vocabulary and grammar on a specific topic;

– exercises for self-study – appear after lessons to consolidate and improve skills.

After all planned lessons are completed and the tasks are completed, the system will offer to take a test to assess progress and acquired skills.

Personal Plan is a comprehensive solution for those who want to learn English with artificial intelligence and master a foreign language faster, easier and more effectively.

Conclusions. There's all too many evidences that prove the ability of artificial intelligence to self-develop and study. Thus, its skills for for learning foreign languages cannot be dimished. Artificial intelligence is truly an immense and valuable achievement of scientific and technological progress, but to achieve noticeable results in aquiring a foreign laguage, it is not enough to use AI alone. Anyway, online educational programs and services that work on its basis can be rather useful offering personalized content, feedback and materials adapted to the tasks. In addition, AI allows educators to optimize the educational process and focus on the most valuable and important thing – teaching and helping students to reveal their language potential.

REFERENCES

1. Elon Mask predicts superhuman AI will be smarter than human next year. *The Gardian.* URL: https://www.theguardian.com/technology/2024/apr/09/elon-musk-predicts-superhuman-ai-will-be-smarter-than-people-next-year (date of access: 05.01.2025).
2. Facebook вимкнув систему штучного інтелекту: боти винайшли свою мову. *УНІАН*. URL: https://www.unian.ua/science/2058576-facebook-vimknuv-sistemu-shtuchnogo-intelektu-boti-vinayshli-svoyumovu.html (date of access: 12.01.2025).
3. Mark Zuckerberg and Elon Musk have argued about the future of AI. This is what they disagreed on. *World Economic Forum*. URL: https://www.weforum.org/stories/2017/07/mark-zuckerberg-and-elon-musk-are-arguing-about-the-future-of-ai/ (date of access: 10.01.2025).
4. Єфремов М. Ф., Єфремов, Ю. М. Штучний інтелект, історія та перспективи розвитку. *Вісник ЖДТУ. Серія «Технічні науки»*, Випуск 2(45), 2016. С. 123–126. URL: http://vtn.ztu.edu.ua/article/view/81625
5. Зобенко О.В. Штучний інтелект і вивчення іноземної мови. *Закарпатські філологічні студії*, Випуск 27, Том 2, 2023. С. 80–84. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/27/part_2/15.pdf
6. Левчук А. Штучний інтелект: лінгвістичні аспекти. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки,* № 4, 2015. С. 205–209. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/7845/1/41.pdf
7. Мар'єнко М., Коваленко В. Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. *Фізико-математична освіта*, Випуск 38(1), 2023. С. 48–53. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734475/1/2023-381-marienkokovalenko.pdf
8. Стівен Хокінг: Штучний інтелект може стати найгіршим винаходом людства. *Mind.ua*. URL: https://mind.ua/ news/20178313-stiven-hoking-shtuchnij-intelekt-mozhe-stati-najgirshim-vinahodom-lyudstva (дата звернення: 16.01.2025).

UDC 378.016
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.448-457

Iryna Mishchynska,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Foreign Languages Department,
Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State
Border Guard Service of Ukraine
https://orcid.org/0000-0002-5232-4811
Khmelnytskyi, Ukraine

Teaching technical writing in the process of higher professional education

Навчання технічного письма в процесі вищої професійної освіти

Summary. *The purpose of the article is to substantiate the need to teach technical writing skills to students of technical specialties and to highlight the main components of the technical writing course as a necessary component of professional training of students of technical specialties of higher education institutions. The approaches to teaching technical writing and its role in training students of technical higher education institutions are analyzed. The characteristic features of technical writing are considered. The methods of teaching used in the academic course of technical writing to form communication skills in the field of future professional activity of students are described. The mechanism of forming technical writing skills is revealed. Particular attention is paid to the use of the necessary vocabulary when writing written works in the process of technical writing and to taking into account the specific features of such works, in particular, the mechanics of writing, which involves a combination of a set of activities, such as writing individual paragraphs of a written work, combining them into a single whole according to a particular genre. It is noted that the structural elements of the essay, such as an introduction, description of the place of events, and description of a technological process and its results, should be combined with graphic elements if necessary. The advantages of acquiring technical writing skills are analyzed. From an academic point of view, the writing process consolidates the use of grammatical structures and allows them to learn the necessary vocabulary. The main types of essays used in technical writing are presented. It is emphasized that students need to apply the skills they have acquired from mastering academic writing. As a result, the urgency of technical writing skills for working out communicative competence in professional communication in a foreign language is emphasized.*

Key words: *technical writing course; professional training of higher education students; communication skills; writing mechanics; professional activity.*

Анотація. *Метою статті є обґрунтування необхідності навчання студентів технічних дисциплін навичок технічного письма та висвітлення основних компонентів курсу технічного письма як необхідної складової професійної підготовки студентів технічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Проаналізовано існуючі в науковій літературі підходи до навчання технічного письма та його ролі в процесі підготовки здобувачів вищої освіти технічних вищих навчальних закладів. Розглянуто характерні особливості технічного письма. Описані методи навчання, які застосовуються в курсі технічного письма з метою формування комунікативних навичок в сфері майбутньої професійної діяльності студентів. Розкрито механізм формування навичок технічного письма. Особлива увага приділяється застосуванню необхідного вокабуляру при написанні письмових робіт у процесі технічного письма та на врахуванні специфічних особливостей таких робіт, зокрема – механіки письма, що передбачає поєднання комплексу видів діяльності, таких як написання окремих параграфів письмової роботи, поєднання їх в одне ціле відповідно до визначеного жанру. Зазначається, що структурні елементи есе, такі як вступ, опис місця подій, опис технологічного процесу, наслідки або результат цього процесу, висновки повинні за необхідності поєднуватися з графічними елементами.Розглянуті переваги набуття студентами навичок технічного письма, оскільки з академічної точки зору процес письма закріплює використання граматичних структур і надає їм можливість вивчити необхідну лексику. Наведено основні типи есе, які застосовуються в процесі технічного письма. Наголошується на необхідності застосування студентами навичок, отриманих ними в курсі засвоєння академічного письма. Як результат, зазначається важливість навичок технічного письма для розвитку комунікативних навичок в професійному спілкуванні іноземною мовою.*

Ключові слова: *курс технічного письма, професійна підготовка здобувачів вищої освіти, комунікативні навички, механіка письма, професійна діяльність.*

Introduction. The modern world is a world of rapidly developing science and technology. Computers and other technical devices offer a wide range of possibilities for creating all kinds of documents, e-mails, and faxes required by enterprises and organizations in various production and management processes. Thus, a person who expresses an idea in writing must be familiar with the means for preparing, organizing, and presenting ideas. From an academic point of view, the process of writing helps students learn a foreign language, reinforces the use of grammatical structures, and allows them to learn necessary vocabulary and idiomatic expressions. Moreover, the writing process activates both thinking and practical skills. If the goal of learning English is to master the language perfectly, writing should become a significant part of the curriculum.

It is considered that students will be able to communicate effectively in the professional field if they acquire knowledge of their professional terminology, learn the basics of professional communication, and develop

technical writing skills in a foreign language. English for Professional Purposes is a necessary prerequisite program whose aim is to provide students oftechnical higher education institutions with basic knowledge of their professional vocabulary and rules of the English language grammar.

The motivation for introducing a course in technical writing is that writing instruction in higher education is limited to developing academic writing skills. The basis of this phenomenon is the disconnection of writing instruction from the field of application – students' future professional activities. Thus, this article emphasizes the necessity of teaching students efficient written communication in the field of their specialization. A technical writing course should be related to professional activity and should prepare students for their future professional activities.

Since the previous century,the issue of technical writing has been a point for discussion among researchers and professionals. Thus, B. Weber raised the question of whether technical writing skills are a result of aptitude or interest [14].

British methodologists and representatives of other world linguistic schools pay considerable attention to the development of methods for developing writing skills. C. B. Solés et al. worked out a Guide in technical writing for effective communication among participants of professional discourse [13]. K. Kaushik presented an overview of technical writing, characterized the activities of a technical writer, and the opportunities provided by technical writing [6]. B. Henze et al. presented research on specific technical communication genres [5]. J. Miština analyzed specific traits of technical writing skills for students majoring in engineering and science studies with a focus on errors in technical texts and their reasons [9]. N. K. Dubey reflected on the importance and scope of technical writing skills, such as specific registers, structure, and definite sets of vocabulary [3]. Researchers M. C. Garcia & B. C. Bondoc concentrated their studies on technical writing within the Information Technology (IT) sector. They focused on the pedagogical strategies that facilitate comprehension of complex technical topics by students specializing in IT [4]. W. Shenghua et al. presented team-based learning (TBL) instructional modules in their article [12]. D. Rus characterized the English technical discourse and highlighted the difference between 'expressive' and 'strategic' communication [10].D. Atkinson and S. Corbitt became the authors of the textbook 'Mindful Technical Writing: An Introduction to the Fundamentals' which is a complete guide for students interested in technical writing [1]. S. Last et al. contributed their manual 'Technical Writing Essentials. Introduction to Professional Communications in the Technical Fields', in which they elaborated on the specific features of technical writing and provided its basics [7].

Numerous research and textbooks in technical writing cover many aspects of its application in various situations. They are a valuable resource for practicing teachers and students. However, the methodological sources on this topic lack developments in technical writing courses aimed at developing the communication skills of future professionals. In addition, little attention is paid to the relationship between academic and technical writing, its mechanics, and its principles. These spheres require deep analysis and elaboration if the goal is to prepare professionals for various fields of human activities.

The article is intended to describe technical writing course specifics, namely those specific tools and components crucial for working out professional communication skills of students of technical specialties. So, the following objectives were set as:

– Highlighting the importance of technical writing for students of technical and engineering specialties;

– Working out prerequisites for a technical writing course;

– Determining the essential components of a technical writing course;

– Establishing a connection between academic writing and technical writing specifics.

Methodology/Methods. The methodological basis of the study is the activity paradigm, the main didactic principles of foreign language teaching, and a systematic approach to the analysis of pedagogical phenomena. To solve the research tasks, we used systemic, structural, analogies, and retrospective methods, which made it possible to identify trends and patterns in teaching technical writing. The content analysis consisted of studying the content of pedagogical documentation and performance results. It was possible to determine the effectiveness of teaching a technical writing course via pedagogical observation and testing.

Results and discussion. Learning a foreign language aims to enable one to communicate with other foreigners at the level of understanding, conversation, correspondence, and perception of written texts. Communication happens both in person and indirectly through television, computers, and other means of communication. Moreover, we can communicate with someone not directly in front of us but express our thoughts in a written text because oral and written speech are not separate systems. They constantly interact and coordinate with each other.

Writing is a productive skill that is exclusively a human activity. It is the product of the interaction of the intellect, the inner world of a person, and the technical means used to create a text. A written text originates in thoughts – the process of thinking that produces ideas put on paper or through other means, such as digital devices in electronic documents. The writing process goes through certain stages and is a creative process.

This indicates the need to combine several activities, such as writing separate paragraphs of a written word and making them a single whole by a particular genre. Thus, the writing process is a process of interaction between several activities that involve conscious effort and regular practice. While speaking and listening are developed through language learning, reading and writing are not always easy, even for native speakers. Therefore, these skills should be given special attention when learning a foreign language.

It should be noted that the acquisition of writing skills is possible only if certain cognitive operations and physical actions interact. A study of written texts reveals the interaction between various components involved in forming writing skills. For example, working out writing skills requires the interaction of such constituents as vocabulary, writing mechanics, and the organization of texts into sentences, paragraphs, and essays. Vocabulary includes both basic vocabulary and idiomatic expressions. Writing mechanics combines spelling, punctuation, and calligraphy. Each of these components plays a role in written discourse. For example, consider the following sentence:

After I had checked in, I made my way to the departure gate.

The sentence consists of 13 words. It is formed according to grammatical rules and conveys meaning. Therefore, we consider this sentence to be correctly constructed. All words in the sentence interact with each other according to grammatical rules and sentence construction:

1. The agreement between subject and predicate that conveys the complex relationship between grammar and vocabulary.

2. Internal cohesion in a sentence based on the interaction between its organization and transition signals.

3. The content of the sentence is appropriate and adapted to a particular audience.

4. The sentence follows the rules of punctuation as required by the relationship between the vocabulary and writing mechanics.

This pattern proves that the development of writing skills is a combination of means and ways of interaction. When the appropriate combination of tools and means is used at different levels, the result of communication will be effective. More effective interaction can be achieved depending on the nature of the discourse. In a paragraph, an essay, or a story, a wider range of means and ways of interaction can be demonstrated.

The basis of writing skills is the use of the appropriate vocabulary. The vocabulary provides the basis for developing writing skills and acquiring new knowledge. Writing is not only a means of achieving some goal. It is also the activity that combines the purposeful process of writing a text

with cognitive activities aimed at developing other skills or mastering content. For example, a written response to a problematic article combines writing and reading. Contrasting purely academic writing, technical writing is more specific, as it conveys technical information, has a special purpose, and takes place in a specific professional situation. Technical writing also uses the most effective means of communication [8]. Moreover, it is aimed at a particular audience. The purpose of such writing, used in a specific context is to present technical information in written form exclusively but also in graphs, animation, video, and audio materials. Technical writing can also be called professional or business writing because it occurs in a professional or business context. It is aimed at achieving professional goals. Besides, it is addressed to a wide range of readers. Some of its readers may have different perspectives. Technical writing requires additional work with papers and e-mail. It should be understood that it may be read by an audience unknown to the author. Technical writing requires legal responsibility for the author and the organization he represents.

Researchers identify such sufficient features of technical writing as:

– "It arrives by the date it is due.

– It is well designed. It makes a good impression when it is picked up, handled, and flipped through or read online.

– It has the necessary preliminary or front matter to characterize the report and disclose its purpose and scope.

– It has a body that provides essential information and that is written clearly, without jargon or padding.

– When appropriate, it uses tables and graphs to present and clarify its content.

– It has, when needed, a summary or set of conclusions to reveal the results obtained.

– It has been so designed that it can be read selectively – for instance, by some users, only the summary. by other users, only the introduction and conclusions. by still other users, the entire report.

– It has a rational and readily discernible plan, such as may be revealed by the table of contents and a series of headings throughout the report.

– It reads coherently and cumulatively from beginning to end.

– It answers readers' questions as these questions arise in their minds;

– It conveys an overall impression of authority, thoroughness, soundness, and honest work" [11, p. 20].

Technical writing is a complex of activities, systems, processes, and methods. The basics of technical writing consist of components such as:

– writing a descriptive essay;

– a process essay;

– compare and contrast essay;
– causes and effect essay;
– definition essay;
– an essay that presents persuasion and argumentation.

A technical writing course can be incorporated into the curriculum for a Bachelor's degree as an optional component or become a part of the English for Professional Purposes program. In either case, students are supposed to achieve better results in their professional activities after the course completion. The main goal of the course is to provide students with basic knowledge of technical writing, namely professional vocabulary, mechanics of writing, and proficiency in written communication in the sphere of their specialization. As a result of completing a course in technical writing, they are to become fluent in professional communication and obtain a solid basis for future success in their professional activities.

Although the fundamentals of academic writing are the same as those of technical writing, the outcomes students get from completing an academic writing course are quite different from those of a technical writing course. Successful compiling a technical writing report often depends on the professional setting. Thus, a description can be used equally in academic and technical writing courses. However, in a technical writing course, description allows students to create a report from the place of professional activity, a business trip report, etc. It can be a report on a research study.

A process essay can be a step-by-step description of technological processes and product specifications. These are typical projects in professional activities. All these types of essays are intended to help students create a wide range of reports to convey technical information.

Working out writing skills in general and technical writing in particular aims to increase the effectiveness of communication or students' communicative competence. Communicative competence explained by C. Brumfit "involves knowledge of the rules of language and the generally accepted rules of communication and interaction" [2, p. 112]. Learning the rules of the language does not guarantee the development of communicative skills. This requires an adequate interaction between the knowledge of lexical items and the actualization of this knowledge in actual communication. According to H. Widowson, "communicative competence refers to the knowledge of the grammatical system of the language as well as to the practical use of the language" [15, p. 59]. It refers to the language as a whole and considers language learning a creative process. Communicative competence is the interaction between language knowledge and its use between the speaker and the listener. It is

the relationship between the process of communication and the product of communication, as well as between the message and the mediator.

A technical writing course must have all the necessary components for applying a sufficient amount of reflection and practical activity, which is why the study of this course contributes to the improvement of students' communicative competence. As a result of studying the technical writing course, students will master the skills of writing reports from the place of professional activity, describing technological processes, providing instructions for the operation of devices, writing research reports, providing recommendations and expert opinions, forming extended definitions, writing letters of inquiry and letters of complaint. These types of technical writing can be presented in the form of business correspondence, including electronic correspondence, formal reports, oral reports, including informal Internet documents.

Important points to consider in a technical writing course are the analysis of the task (writing technical documentation) and the target audience, writing in a team (group of students), sentence organization and style, grammar, stylistic responsibility of vocabulary and punctuation, transition signals, discourse mechanics, abbreviations and symbols. Particular attention should be paid to such elements of technical documents as headings, lists, footnotes, tables and diagrams, and illustrative graphs.

The methods used for teaching technical writing are to familiarize students with the necessary vocabulary, in particular, transition signals, which help to convey the content of certain types of professional activities and to organize the structure of the text correctly.

The methods used for teaching technical writing are to familiarize students with the necessary vocabulary, in particular, transition signals, which help to convey the content of certain types of professional activities and to organize the structure of the text correctly.

For this purpose, educational materials selected by the teacher are used. The analysis of these materials is accompanied by a selection of vocabulary necessary for students and their independent search for authentic information from English-language sources (newspapers, magazines, electronic publications).

As a result of this work, students get a task to write an essay. This activity is preceded by students' suggestions of ideas for writing it. This technique is known as brainstorming. All students in the group suggest ideas and work out strategies for writing an essay. The actual writing of the essay is an individual activity. A mandatory step is for the teacher to check students' essays and then give feedback on their work. Working in pairs is an effective teaching method in a technical writing course. Students can demonstrate their skills and knowledge to create one joint essay out of two

already written individually after receiving feedback from the teacher. This collaborative work is also subject to revision and should receive feedback from the teacher. A useful technique for working on mistakes is when the teacher offers an example of a sentence that should be corrected. Students discuss these sentences and offer corrected versions. Finally, the teacher gives his or her version of the correct sentence.

The final step in the process of work on the technical writing course is that students write an individual control task – an essay with the addition of graphic components, if necessary. The essay should have certain structural elements, such as an introduction, a description of the scene, a description of the technological process, the consequences or result of this process, and conclusions. The topic for the essay is chosen from the students' professional field activities.

Students work on the control task independently. The final draft of the essay is checked and marked by the teacher. It is the teacher who evaluates the correspondence of the essay to the standards of technical writing.

Conclusion. The article highlights the main features of a technical writing course as a necessary component of professional training for students of technical specialties in higher education institutions. The methods of teaching used in the course of technical writing to form communication skills in the field of future professional activity of students are described.

The prerequisites for a technical writing course are a good command of grammar, knowledge of professional terms, awareness of the processes in the field of activity, understanding of the mechanics of writing the above-mentioned types of essays, and principles of their coherence.

The essential components of a technical writing course are working out the principles of its organization, the choice of textbooks and manuals, outlining the procedure of the course, namely the elements of instruction, collaborative work in teams and pairs, stages of work on the course, and methods of assessment.

The technical writing course allows students to put into practice all the skills they have developed in the academic writing course. At the same time, the technical writing course will help students develop their communication skills in English and make their professional communication more effective.

REFERENCES

1. Atkinson D., Corbitt, S. Mindful Technical Writing: An Introduction to the Fundamentals. Montana University System & TRAILS, 2021. 770 p.
2. Brumfit C. J. Communicative Methodology in Language Teaching: The Roles of Fluency and Accuracy. Cambridge: Cambridge University Press, 1984. 166 p.

3. Dubey N. K. The Importance and Scope of Technical Writing Skills. *IUP Journal of English Studies*, 2017, № 12(1). P. 28–31.
4. Garcia M. C., Bondoc B. C. Mastering the art of Technical Writing in IT: Making Complex Things Easy to Understand in Atate Campus. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 2024, № 22(1). P. 571–579.
5. Henze B., Miller C. R., Carradini S. Technical communication. Genre Across Borders. 2016. 22 p.
6. Kaushik K. Technical Writing – Overview and Opportunities.*International Journal of Information & Computation Technology*, 2024, № 4(1). P. 9–14.
7. Last S., Neveu C., Smith M.Technical Writing Essentials. Introduction to Professional Communications in the Technical Fields. University of Victoria. British Columbia.2019. 284 p.
8. McMurrey D. A. Power Tools for Technical Communication. Belmont, CA: Thomson/Wadsworth, 2002. 459 p.
9. Miština J. The Importance of Technical Writing Skills for Students of Engineering and Science Studies. *Open Online Journal for Research and Education.* Special Issue, December 2017. P. 1–6.
10. Rus D. Technical Communication as Strategic Communication. Characteristics of the English Technical Discourse. *Procedia Technology*, 2024, № 12. P. 654–658.
11. Reporting Technical Information / K. W.Houpet al. New York: Oxford University Press, 2002. 694 p.
12. Shenghua et al. Advancing Engineering Students' Technical Writing Skills by Implementing Team-Based Learning Instructional Modules in an Existing Laboratory Curriculum. *Education Sciences*, 2022, № 12(8). 520 p.
13. Solés C. B., Pérez M. A., & Fuentes C. B.Technical writing: A guide for effective communication. Barcelona:Edicions UPC, 2007. 333 p.
14. Weber B. Technical Writing Skills: A Question of Aptitude or Interest? *Journal of Technical Writing and Communication*. 1985, № 15(1). P. 63–68.
15. Widdowson, H. G. Teaching Language as Communication London: Oxford University Press, 1978. 168 p.

УДК 881.111
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.458-470

Світлана Онисенко,
кандидат філологічних наук,
асистент кафедри мовної підготовки,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
https://orcid.org/0000-0002-5209-0306
м. Київ, Україна

Людмила Домилівська,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри мовної підготовки,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
https://orcid.org/0000-0003-0726-0801
м. Київ, Україна

Використання відеоматеріалів TED-Ed для розвитку навичок слухання у студентів медичних спеціальностей

Using TED-Ed videos for developing listening skills in medical students

Анотація. *У навчанні рецептивних навичок, зокрема слухання, відеотексти відіграють важливу роль. У статті розглядається ефективність використання відеоматеріалів TED-Ed у процесі навчання англійської мови студентів медичних спеціальностей, зокрема на прикладі відео «A day in the life of an ancient Egyptian doctor». Мета дослідження – проаналізувати ефективність використання коротких відео на платформі TED-Ed для вдосконалення навичок аудіювання у студентів медичних спеціальностей, а також розробити методичні рекомендації для викладачів. Дослідження ґрунтується на аналізі публікацій та наукових досліджень, а також враховує практичний аспект через розробку плану уроку з використанням відео TED-Ed, що передбачає завдання до, під час і після перегляду відео, які сприяють актуалізації вивченої лексики та розвитку навичок аудіювання. У статті застосовано сучасні методи викладання іноземних мов та принципи активного слухання. Пропонується новий підхід до використання навчальних відеоматеріалів у контексті медичної освіти, який демонструє ефективність інтеграції відео у процес навчання аудіювання. Крім того, розкрито специфіку роботи з відео залежно від рівня підготовки студентів. Наукова новизна роботи полягає в ідентифікації специфічних підходів до використання мультимедійного контенту в медичній освіті, які сприяють формуванню ключових комунікативних навичок. Використання відеоматеріалів TED-Ed сприяє покращенню навичок аудіювання та підвищує рівень зацікавленості студентів. Висновки дослідження свідчать, що інте-*

грація відеоматеріалів TED-Ed у заняттях з іноземної мови для майбутніх фахівців у сфері медицини не лише підвищує зацікавленість студентів, а й розвиває їхнє критичне мислення та навички вирішення проблем, що є важливим аспектом формування фахових компетенцій.

Ключові слова: *рецептивні навички, слухання, відеоматеріали TED-Ed, студенти медичних спеціальностей, аудіювання.*

Summary*. In teaching receptive skills, in particular listening, video texts play an important role. The article examines the effectiveness of using TED-Ed video materials in the process of teaching English to medical students, in particular, using the video «A day in the life of an ancient Egyptian doctor». The purpose of the study is to analyze the effectiveness of using short videos on the TED-Ed platform to improve listening skills in medical students, as well as to develop methodological recommendations for teachers. The study is based on an analysis of existing publications and scientific research, and also includes a practical aspect through the development of a lesson plan using TED-Ed videos, which comprises tasks before, during and after watching the videos that contribute to the actualization of learned vocabulary and the development of listening skills. The article applies modern methods of teaching foreign languages and the principles of active listening. The article offers a new approach to the use of educational video materials, especially in the context of medical education, and demonstrates the effectiveness of integrating videos into the process of teaching listening comprehension. In addition, the specifics of working with videos depending on the level of students' training are revealed. The scientific novelty of the work lies in the identification of specific approaches to the use of multimedia content in medical education, which contribute to the formation of key communication skills. The use of TED-Ed video materials helps improve listening skills and increases the level of engagement of students. The study indicates that the integration of TED-Ed videos into foreign language classes for future specialists in the field of medicine not only increases the interest of students, but also develops their critical thinking and problem-solving skills, which is an important aspect of the formation of professional competencies.*

Key words: *receptive skills, TED-Ed video materials, medical students, listening.*

Вступ. Відеоматеріали, використані під час занять з іноземної мови, можуть виконувати важливу навчальну функцію; однак у разі невдалого застосування вони втрачають свою цінність як навчальний ресурс. Якщо викладач виявляє якісне, тематично відповідне відео, що містить вдалі лексичні зразки, граматичні структури та цікаву концепцію, але обмежується лише вимогою до студентів переглянути матеріал один раз та висловити власну думку, це призводить до марнотратства ресурсу. Як зазначає Дж. Хармер у своїй книзі «Як навчати англійської», хороші вчителі повною мірою використовують тексти для аудіювання, дбаючи про те, щоб слухання було важливою подією в навчальній послідовності, а не просто вправою [1, p. 100].

У навчанні рецептивних навичок, зокрема аудіювання, відеотексти відіграють важливу роль із двох основних причин: по-перше, студентів легше зацікавити матеріалом уроку, якщо частина цього матеріалу візуальна; по-друге, полегшується розуміння почутого за рахунок того, що мовця (мовців) можна бачити, їхня мова тіла, рухи, одяг, будь-яка фонова інфомація тощо дає ключі до розуміння незнайомих слів чи виразів. Зокрема, Дж. Хармер наводить багато вагомих причин заохочувати студентів дивитися, поки вони слухають: по-перше, вони бачать мову «в ужитку»; по-друге, неписані правила поведінки в соціальних і ділових ситуаціях легше побачити на відео, ніж описати в книзі або почути на аудіо [2, p. 308]. Тому все, що стосується основних стратегій навчання аудіюванню з використанням аудіотекстів, може бути застосовано й до відеотекстів.

Методологія та методи дослідження. Використання платформи TED Talks у навчанні іноземної мови здобувачів вищої освіти в останні роки активно досліджують українські й закордонні автори [9; 10; 16]. В українській науці спробу теоретичного обґрунтування переваг, можливостей і особливостей застосування матеріалів проєкту TED Talks під час навчання студентів закладів вищої освіти англійської мови здійснила Г. Корнюш [11, с. 24–29]. Проте дослідники великою мірою акцентують на розвитку комунікативних компетенцій [4; 13 та ін.] або вивченні нової лексики [5; 6 та ін.], і лише окремі українські автори зазначають, що доповіді TED можна використовувати під час викладання англійської мови у вищих навчальних закладах для вдосконалення базових мовних навичок (аудіювання, говоріння та письма), а також навичок спілкування (командна робота, вирішення проблем, критичне мислення тощо) [7, с. 39], м'яких навичок (універсальних або функціональних компетенцій) [12, с. 134–138] та компетентності в аудіюванні в самостійній роботі учнів профільної школи [14, с. 136–143]. Водночас усе ще бракує практичних прикладів застосування відеоматеріалів TED у викладанні англійської мови як іноземної для майбутніх фахівців у різних галузях, зокрема медицини.

У статті йдеться про ефективність застосування TED відео, зокрема його розширення TED-Ed – коротких відеоуроків, для вдосконалення навичок аудіювання у студентів медичних спеціальностей. Серія завдань, розроблених на основі короткого відео, побудована на принципах викладання англійської мови як іноземної та англійської як другої мови [1; 2; 8] і водночас враховує принцип «активного слухання», відповідно до якого метою є навчити не лише чути, а й розуміти [3, p. 132–134]. Детально розроблені завдання можуть бути використані у викладанні як англійської мови, так і анг-

лійської мови за професійним спрямуванням на факультетах природничих напрямків.

Мета дослідження – вивчення ефективності використання коротких навчальних відео TED-Ed у розвитку навичок аудіювання студентів медичних спеціальностей, а також розробка структурованого плану уроку, який відповідає сучасним методичним вимогам.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід будувати заняття відповідно до методично рекомендованих етапів, серед яких виділяємо: завдання *до* прослуховування / перегляду, завдання *під час* прослуховування/перегляду та завдання *після* прослуховування / перегляду. Не менш важливі принципи навчання слуханню, сформульовані Дж. Хармером, серед яких особливу увагу приділяємо принципу підготовки студентів до слухання; принцип необхідності прослуховування кілька разів; а також принцип, який полягає в тому, що різні етапи слухання вимагають різних завдань [1, p. 99–100].

Важливо, щоб відеоматеріали були цікавими, стимулюючи інтерес та викликаючи в аудиторії запитання. Не слід забувати, що сучасні студенти зазнають впливу великої кількості відеоконтенту із соціальних мереж. Однак, на противагу поширеній думці про те, що увага сучасних людей, особливо підлітків, унаслідок інформаційної перевантаженості тримається недовго (так зване «кліпове мислення»), ми дотримуємося переконання, що їх необхідно повертати до реальності шляхом використання вимогливих, помірно складних текстів і відео. Ці матеріали повинні залишатися частково незрозумілими, що викликатиме природне бажання студентів зрозуміти їх до кінця, немов розгадуючи загадку, водночас не надто складними, щоб не знеохотити студентів до роботи. Як наголошує Дж. Хармер: «Ми повинні підібрати відеоматеріал відповідно до рівня та інтересів наших учнів. Якщо ми зробимо його надто складним або надто легким, студенти не будуть мотивовані. Якщо зміст не відповідатиме інтересам студентів, він може не зацікавити їх» [1, p. 108]. На нашу думку, у сучасній освіті спостерігається тенденція до спрощення навчання, прагнення наповнити заняття розважальним та ігровим контентом, зосереджуючи увагу на зацікавленості, інтерактивності та розвагах. Ми вважаємо, що нам, освітянам, навпаки, слід відмовлятися від цього підходу, припиняти намагатися посякчас розважати студентів і турбуватися про утримання їхньої уваги та відновлювати академічність і престиж вищої освіти, усвідомлення, що справжнє навчання – це важка праця, а в умовах легкодосяжності інформації для будь-кого з доступом до інтернету – навіть привілеєм.

У статті наведено план уроку з англійської мови з використанням відео TED Ed як приклад актуалізації вивченої раніше лексики

та розвитку і вдосконалення навичок аудіювання. Відеоматеріал, на основі якого розроблено заняття, має назву *«A day in the life of an ancient Egyptian doctor»* (https://ed.ted.com/lessons/a-day-in-the-life-of-an-ancient-egyptian-doctor-elizabeth-cox), але слід наголосити, що платформа пропонує безліч якісних і цікавих відео, які можуть бути ефективно використані в навчанні англійської мови студентів медичних спеціальностей. Зазначений відеоматеріал використано відповідно до робочої програми обов'язкової навчальної дисципліни «Іноземна мова / Foreign language» для студентів-магістрів освітньої програми «Медицина» ННЦ «Інститут біології та медицини» КНУ імені Тараса Шевченка. Навчальна дисципліна «Іноземна мова / Foreign language» є обов'язковою дисципліною, яка закладає основи фахової мови майбутнього спеціаліста з подальшою перспективою використання здобутих знань у професійній діяльності; продовжувати формувати комунікативну, соціокультурну, прагматичну та професійно орієнтовану комунікативну компетентність. Дисципліна покликана закласти основи сучасного професійного мовлення, ознайомити з ядром фахової термінології та правилами викладання фахової документації, сформувати навички й уміння з актуальних видів професійної мовленнєвої діяльності майбутніх фахівців за спеціальністю 222 «Медицина». Структура навчальної дисциплінни передбачає розкриття такої теми, як історія медицини, у межах змістового модуля 1 «Історія медицини. Медична професія» [15, с. 8]. Практичне заняття, побудоване на зазначеному відео, має такі навчальні цілі:

– актуалізація і практика професійної та наближеної до професійної лексики, зокрема: *fracture, patients, anatomy, injured, be examined, tumour, pregnant, treatment* та ін.;

– тренування навичок слухання для розуміння загального змісту (listening for the gist); слухання для розуміння деталей (listening for detail);

– практика говоріння на тему історії медицини, порівняння сучасної та старовинної медицини, застосування елементарного набору мовленнєвих засобів і стратегій для висловлювання власної думки іноземною мовою.

Урок іноземної мови може бути побудований або на розвитку навички, або на вивченні певної системи. Якщо основна мета заняття – навичка, то другорядна буде – система, і навпаки. Наприклад, у плані заняття, наведеному у статті, основна мета – це навичка слухання, тоді як другорядна – вивчення і практика певних лексем.

1. Перед першим переглядом відео необхідно провести warm-up activity – вступне завдання. Це може бути одне або кілька запитань

на тему історії медицини. Запитання можуть бути смішними, провокативними або ж супроводжуватися зображеннями, наприклад: *In your opinion, which of the following was used as a medical remedy in ancient Egypt?* (рис. 1).

Рис. 1. Вступне завдання

На цьому етапі не має значення, чи студенти знають англійські лексеми для наведених об'єктів, адже мета першого завдання – не навчити, а зацікавити їх темою заняття; звернути їхню увагу на подані на уроці лексичні одиниці; допомогти їм бути вільними у спілкуванні; повторити матеріал попередніх занять; актуалізувати загальні знання студентів; а головне – залучити весь клас до активної участі в роботі.

2. Другим завданням буде попереднє ознайомлення студентів зі словами, які, на думку викладача, можуть бути незнайомими, але при цьому критичними для загального розуміння аудіотексту. На цьому етапі викладач робить свідомий вибір щодо того, які слова обирати та пояснювати, виходячи з рівня, попередніх знань та умінь конкретної аудиторії. Наприклад, це може бути приблизно такий (короткий – це важливо!) список: *sweltering* – спекотний*; cumin* – кмин; *cedar oil* – кедрова олія; *scribe* – переписувач; *recite* – декламувати; *barley* – ячмінь; *emmer* – пшениця двозерна; *bustling* – метушливий; *accost* – звертатися; *hemat fruit* – можливо, один з варіантів назви манго у Стародавньому Єгипті.

Важливо залишити частину слів не поясненою і не перекладеною, адже ми пам'ятаємо про прагнення створити своєрідний навчальний виклик для студентів, залишити для них щось невідоме, щоби стимулювати інтерес до виконання завдання і практикувати здатність екстраполювати значення окремих невідомих слів

із контексту. Однак викладач має завжди бути готовим до запитань і приходити на допомогу з поясненням незрозумілих слів, водночас сподіваючись, що контекст, мовна інтуїція, загальні знання студентів, повторення деяких слів та їхніх синонімів у тексті і, найголовніше, відеоряд допоможуть студентам упоратися з розумінням тексту без додаткових пояснень. У нашому випадку до таких слів належатимуть: *acacia* – акація; *papyri* (множина від *papyrus*) – папірус; *labourer* – робітник; *intercept* – перехоплювати, затримувати; *invoke* – закликати; *utter* – вимовляти; *herdsman* – пастух; *oversee* – наглядати; *ailment* – недуга; *linger* – затримуватися, баритися; *dwell* – затримуватися, задумуватися.

3. Наступне завдання – безпосередньо переглянути відео про давньоєгипетську лікарку. Цей етап спрямований на розвиток навички слухання для розуміння загального змісту (listening for the gist), а тому завдання, обовязково поставлене перед аудиторією *перед* переглядом, має бути не складним і не фокусуватися на окремих деталях, а радше – на загальній темі відео. Як зазначив Дж. Хармер, «для першого слухання завдання повинно бути досить простим і загальним (і майже напевно активного типу). У цьому випадку загальне розуміння та реакція студентів можуть бути успішними, а стрес, пов'язаний зі слуханням, може бути нейтралізований» [1, p. 100]. До прикладу: *Watch the video the first time and answer the questions:* 1) Who is the video about? 2) What is woman's job? 3) What time is described in the video?

За рахунок того, що запитання нескладні, прямі та досить очевидні, це дасть змогу викладачеві – залучити до роботи студентів усіх рівнів, як сильніших, так і менш підготовлених; підвищити зацікавленість і впевненість аудиторії у виконанні й наступних завдань; а студентам – почуватися впевнено під час відповідей на запитання.

4. Наступний етап – слухання на розуміння деталей (listening for detail). Тут для студентів можна запропонувати широкий вибір активностей, спрямованих як на покращення навичок аудіювання, так і комбінованих – побудованих на засвоєнні лексичних одиниць та покращенні слухання. Наприклад, на основі відео, розглянутого в цій статті, ми пропонуємо таке завдання: *Put the sentences in the right order:*

a. Papyri containing all kinds of records, not just medical information, are stored here.

b. In spite of all her hard work, there will always be patients she can't help, like the woman with the tumour.

c. Peseshet oversees all the female swnws and swnws-in-training in Memphis.

d. The woman has a huge, sore lump under her arm.

e. Now, she teaches her own students there.

f. Peseshet recites the spell as if she is Serqet.

g. Peseshet binds and immobilizes the injury.

h. She wants to find out if she is pregnant.

Інша активність може полягати в заповненні пропусків словами чи виразами, які студентам необхідно почути, вирізнити з аудіотексту й записати самостійно. Спрощений різновид цього завдання (для груп слабшого рівня підготовки) – подані слова вписати в пропуски, слухаючи / переглядаючи відео.

Fill in the blanks:

It's another sweltering morning in Memphis, Egypt. As the sunlight brightens the Nile, Peseshet checks her supplies. Honey, garlic, cumin, acacia leaves, cedar oil – she's (1)…… with the essentials she needs to treat her (2)…….

Peseshet is a swnw, or a doctor. In order to become one, she had to train as a scribe and study the medical papyri stored at the Per Ankh, the House of Life. Now, she teaches her own students there.

Before teaching, Peseshet has a patient to see. One of the workers at the temple construction site has (3)…… his arm. When Peseshet arrives, the labourer's arm is clearly broken, and worse, the (4)…… is a sed, with multiple bone (5)……. Peseshet binds and immobilizes the injury. Her next stop is the House of Life.

On her way, a woman intercepts Peseshet in the street. The woman's son has been stung by a scorpion. Peseshet has seen many similar stings and knows exactly what to do. She must say an incantation to cast the (6)…… out. She begins to recite the spell, invoking Serqet, patron of physicians and goddess of venomous. Peseshet recites the spell as if she is Serqet. This commanding approach has the greatest chance at (7)……. After she utters the last line, she tries to cut the poison out with a knife for good measure.

Peseshet packs up to leave, but the woman has another question. She wants to find out if she is pregnant. Peseshet explains her fail-safe pregnancy test: plant two seeds: one barley, one emmer. Then, urinate on the seeds every day. If the plants grow, she's (8)……. A barley seedling predicts a baby boy, while emmer foretells a girl. Peseshet also recommends a prayer to Hathor, goddess of fertility.

When Peseshet finally arrives at the House of Life, she runs into the doctor-priest Isesi. She greets Isesi politely, but she thinks priests are very (9)……. She doesn't envy Isesi's role as neru pehut, which directly translates to herdsman of the anus to the royal family, or, guardian of the royal anus.

Inside, the House of Life is bustling as usual with scribes, priests, doctors, and (10)……. Papyri containing all kinds of records, not just medical information, are stored here. Peseshet's son Akhethetep is hard at work copying documents as part of his training to become a scribe. He's a particularly (11)…… student, but he was admitted to study because Peseshet is a scribe, as was her father before her.

Without family in the profession, it's very difficult for boys, and impossible for girls, to pursue this education. Peseshet oversees all the female swnws and swnws-in-training in Memphis. The men have their own overseer, as the male doctors won't answer to a woman. Today, Peseshet teaches (12)……. She quizzes her students on the metu, the body's vessels that transport blood, air, urine, and even (13)…….

Peseshet is preparing to leave when a pale, thin woman accosts her at the door and begs to (14)……. The woman has a huge, sore lump under her arm. Peseshet probes the growth and finds it cool to the touch and hard like an unripe hemat fruit. She has read about ailments like this, but never seen one. For this (15)…… there is no (16)……, medicine or spell. All the texts give the same advice: do nothing.

After delivering the bad news, Peseshet goes outside. She lingers on the steps of the House of Life, admiring the city at dusk. In spite of all her hard work, there will always be patients she can't help, like the woman with the tumour. They (17) …… with her, but Peseshet has no time to dwell. In a few short weeks, the Nile's annual flooding will begin, bringing life to the soil for the next year's harvest and a whole new crop of patients.

У звязку із цим завданням потрібно зауважити, що, надаючи студентам текст відео, ми фактично перетворюємо активність зі слухання на активність із читання. Як слушно наголошує Дж. Скрівенер, для багатьох студентів читання легше, ніж слухання, адже читати можна у своєму темпі, можливо також повернутися до вже прочитаного, але не зрозумілого до кінця, тощо, тому важливо не просто надати текст, а поставити перед студентами завдання до тексту, яке, попри його наявність, усе-таки вимагатиме слухання [8, p. 171].

5. Завершальна серія завдань повинна бути спрямована на максимальну продуктивність студентів. Очікується, що дискусія, відповіді на запитання чи інша розмовна діяльність спонукатиме учасників використовувати вивчені / актуалізовані слова, вирази та семантичні конструкції з метою розвитку та вдосконалення усного мовлення. На цьому етапі слід мінімізувати час, коли говорить викладач, і, відповідно, максимально надати кожному студентові можливість висловити свою думку, приміром, шляхом подальшої персоналізації теми відео. Наприклад:

In pairs / small groups, answer the questions:

1. What are the essential supplies that Peseshet, the ancient Egyptian doctor, has in her possession?

2. What qualifications did Peseshet need to become a doctor, and where did she receive her training?

3. How did Peseshet treat the injured worker at the temple construction site, and what was the nature of his injury?

4. What ritual did Peseshet perform to treat the boy who was stung by a scorpion, and which deity did she invoke?

5. What was Peseshet's method for determining if the woman was pregnant, and which goddess did she recommend the woman pray to?

6. What was Isesi's role as the «herdsman of the anus to the royal family», and how did Peseshet feel about the priests?

7. What was the nature of the growth that the pale, thin woman had, and what was Peseshet's advice for treating it?

Останнє завдання – *whole class discussion:*

1. What signs of unequal treatment of women and men in Ancient Egypt did you notice in the video?

2. Which of the treatments used by Peseshet do you consider somewhat effective? And which ones are completely pointless?

3. Would you like to travel back in time and for a day be a doctor in Ancient Egypt? Why? Why not?

Як бачимо, якщо відповіді на запитання більш прямі й орієнтовані на розуміння й відтворення студентами змісту відео, то прикінцева дискусія має на меті активізувати всі наявні у студентів знання, заохотити учасників висловити власну думку, порівняти, ймовірно, сучасну і стародавню медицину, поділитися роздумами про особливості життя чоловіків і жінок у Стародавньому Єгипті, а можливо, і спроєктувати це на сучасні проблеми та обговорити питання сексизму, ейджизму тощо в українській медицині. Тут тривалість і напрямок дискусії залежатиме від багатьох чинників, зокрема словникового запасу студентів, наявності особистої позиції з того чи того питання, професійної зацікавленості в порушеній проблематиці тощо. Адже, коли студент щось обговорює, відбувається комунікація не лише для закріплення матеріалу, а й для розвитку сприйняття мови на слух, покращуються навички комунікації та вміння грамотно спілкуватися з іншою людиною.

Як бачимо, представлена послідовність завдань відображає рух від підготовки до слухання – до загальної мовної практики з наступною увагою до деталей і завершується продуктивним завданням – обговоренням (див. послідовність *Engage – Study – Engage – Activate* за Дж. Хармером [1, p. 102]).

Важливо те, яку роль відіграє заняття з англійської мови у процесі становленні студента як майбутнього фахівця медицини, здатного реагувати на виклики фаху; реалізовувати свої комунікативні наміри англійською мовою; ставити різні типи запитань та відповідати на них; демонструвати спілкування в діалоговому режимі з колегами та пацієнтами; підтримувати розмову, узагальнювати точки зору, сформульовані в дискусії, і в цілому бути багатогранно розвиненою професійною особистістю.

Висновки з дослідження. Отже, як бачимо, вдало підібране коротке (п'ятихвилинне) відео з методично правильним підходом може бути основою для повноцінного цікавого заняття для здобувачів вищої освіти медичних напрямків. Використання TED-Ed відео в навчанні англійської мови є важливим елементом підготовки студентів медичних спеціальностей. Розроблені завдання не лише забезпечують розвиток навичок аудіювання, а й активізують знання студентів у сфері професійної термінології та комунікативні навички. Під час проведення уроків студенти отримують можливість інтегрувати знання з різних аспектів медицини та критично оцінювати інформацію, що підвищує їхню готовність до майбутньої професійної діяльності. Висновки цього дослідження свідчать про важливість інтеграції відеоматеріалів у освітній процес, здатних не лише стимулювати інтерес до навчання, а й забезпечити глибше розуміння матеріалу. Уроки, побудовані на основі TED-Ed відео, за своєю структурою дозволяють студентам активно залучатися в навчальний процес, покращуючи їхні навички слухання та критичного мислення.

Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні застосування відеоматеріалів TED у різних контекстах навчання, зокрема в інших професійних галузях; оцінці їхньої ефективності на різних етапах навчання; дослідженні специфічних запитів медичних кадрів до мовленнєвої підготовки, а також визначенні впливу мультимедійного контенту на засвоєння матеріалу студентами різних спеціальностей. Важливо також вивчити вплив таких методик на формування інших навичок, таких як мовлення та письмова комунікація. В умовах стрімкого розвитку технологій дослідження нових форм навчального контенту та їхнє використання в академічному середовищі має стати одним із пріоритетних напрямків наукової роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Harmer J. How to teach English: An Introduction to the Practice of English Language Teaching. Longman, 2001. 198 p.
2. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. 4th Edition. 2007. Pearson Education Limited. 448 p.
3. Ivanotchak N., Pyliachyk N. Teaching active listening in present context. *«Викладання іноземних мов в Україні та за її межами: досвід і виклики» : матеріали міжнародної науково-практичної конференції 21–22 березня 2019*. Івано-Франківськ, 2019. С. 132–134.
4. Karimah I., Setiawan S., Munir A. Boosting Students' Speaking skill using Ted Talks YouTube Videos: Teacher Talk Theory. *JELTL (Journal of English Language Teaching and Linguistics)*. 2022. 7 (2). P. 299–312.
5. Liu Ch.-Y. Are TED Talks Potential Materials for Learning Specialized Vocabulary? A Case of Medical Vocabulary. *English Teaching & Learning.* 2023. N 47. P. 97–118. https://doi.org/10.1007/s42321-021-00105-2 (дата звернення 15.08.2024).
6. Liu Ch.-Y. Specialized vocabulary in TED talks and TED-Ed animations: Implications for learning English for science and technology. *Journal of English for Academic Purposes.* 2023. Vol. 65, September. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1475158523000796?via%3Dihub (дата звернення 15.08.2024).
7. Lysanets Yu.V., Bieliaieva O.M., Morokhovets H.Yu. The effectiveness of "Ted talks" video materials in teaching english at a medical university. *The Medical and ecological problems.* 2021. Vol. 25, № 5–6. P. 37–40.
8. Scrivener J. Learning Teaching. 2005. Oxford : MacMillan. 432 p.
9. Запотічна Р. Особливості навчання англійської мови майбутніх фахівців у сфері фінансів з використанням відеоматеріалів TED Talks. *Закарпатські філологічні студії.* 2021. Вип. 19. Т. 2. С. 146–150.
10. Кащук М., Липченко Т. Використання відеоматеріалів TED Talks у навчанні англійської мови майбутніх спеціалістів у сфері ІТ. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2022. Вип. 55. Т. 2. С. 179–182.
11. Корнюш Г. В. Можливості використання відеоматеріалів TED TALKS у процесі викладання англійської мови у вищій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2019. № 66, Т. 2. С. 24–29.
12. Луньова Т. В. Використання відеоматеріалів TED Talks для розвитку м'яких навичок під час вивчення англійської мови у закладах вищої освіти. *Current Trends in the Study and Teaching of Foreign Languages : Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Online Conference (Poltava, 04 June 2021).* Poltava : Astraya, 2021. С. 134–138.
13. Нестеренко І. Б. Використання платформи TED TALKS для підвищення комунікативної компетентності студентів при вивченні іноземних мов. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Вип. 64. С. 209–216.
14. Подосиннікова Г. І., Бутрим В. О. Методичний потенціал використання англомовних лекцій TED Talks як засобу формування компетентності в

аудіюванні в самостійній роботі учнів профільної школи. *Слобожанський науковий вісник.* Серія : Філологія. 2023. Вип. 3. С. 136–143.
15. Робоча програма навчальної дисципліни «Іноземна мова / Foreign language». Київ, 2022. URL: https://biomed.knu.ua/images/stories/Napryamy_pidgotovky/Medicine_UKR/Navchalni_discypliny/Magistry/ReRevis/2022_Inozemna_mova.pdf (дата звернення 14.08.2024).
16. Стеценко Н. М., Байша К. М. Використання відео-ресурсу TED Talks у навчанні іноземної мови майбутніх менеджерів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2020. № 68, Т. 2. С. 191–196.

UDC 378.016:811.111
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.471-482

Lesya Rohach,
PhD in Philology,
Associate Professor at the English Philology Department,
Uzhhorod National University
https://orcid.org/0000-0001-7709-017X
Uzhhorod, Ukraine

Oksana Shovak,
PhD in Philology,
Associate Professor at the English Philology Department,
Uzhhorod National University
https://orcid. org/0000-0001-6016-7599
Uzhhorod, Ukraine

Natalia Petiy,
Senior Teacher at the English Philology Department,
Uzhhorod National University
https://orcid.org/0000-0002-3999-0932
Uzhhorod, Ukraine

Natalia Shtefaniuk,
Senior Teacher at the English Philology Department,
Uzhhorod National University
https://orcid. org/0000-0003-1563-3532
Uzhhorod, Ukraine

English as the medium of instruction

Англійська мова як засіб навчання

Summary. *English as a medium of instruction (EMI) in EFL (English as a Foreign Language) classrooms is a transformative teaching approach that integrates language acquisition with subject matter learning. This paper analyzes the theoretical foundations, practical applications, and implications of EMI, as well as focuses on its relevance to globalized education and, specifically, on its implementation in the Ukrainian educational system.*

The authors of the article hold that EMI enhances students' linguistic abilities by immersing them in authentic communication and, simultaneously, fostering critical thinking and problem-solving skills. Using English as the primary language of instruction, learners benefit from direct exposure to diverse academic and professional resources, which equip them for international collaboration and competition. However, the use of EMI in EFL classrooms is not without challenges.

Students with limited English proficiency struggle with the comprehension of complicated notions, which leads to their loss of motivation, while educators often encounter the dual challenge – mastering subject-specific content and language fluency. The dominance of English in academic settings can sometimes obliterate the native language raising concerns about cultural identity preservation.

The authors come to conclusions that implementing EMI in Ukraine, where English is seen as a foreign language, necessitates addressing teacher and student competency gaps as well as overcoming the country's sociocultural emphasis on Ukrainian in the educational sphere, especially in primary and secondary schools. Well-designed tactics including inclusive pedagogical approaches, teacher training programs, and linguistic support systems should be considered as essential to maximize EMI's potential.

The use of EMI in Ukraine supports the nation's educational reforms and integration into the international academic scene while providing access to possibilities abroad, in line with global trends. Ukraine can guarantee long-term growth in implementing English as a teaching language by harmonizing EMI with the preservation of cultural heritage.

Key words: *the English language, globalized education, linguistic immersion, a foreign language, educational reforms.*

Анотація. *Англійська мова як засіб навчання – це інноваційний підхід до викладання, який інтегрує вивчення мови з вивченням предмета. У цій статті проаналізовано теоретичні засади, практичне застосування та результати використання англійської мови як засобу навчання, а також зосереджено увагу на її релевантності для глобалізованої освіти та впровадження в українську освітню систему.*

Автори статті стверджують, що викладання англійською мовою покращує лінгвістичні здібності студентів, оскільки занурює їх в автентичне спілкування і водночас розвиває критичне мислення та уміння знаходити шляхи розв'язання проблем. Застосовуючи англійську мову як основну мову навчання, студенти безпосередньо отримують доступ до різноманітних академічних і професійних ресурсів, які сприяють їхній підготовці до міжнародної співпраці та конкуренції. Однак її використання на заняттях як іноземної не позбавлене деяких викликів. Студенти з низьким рівнем володіння англійською мовою можуть відчувати труднощі з розумінням, що може призвести до втрати мотивації, тоді як викладачі часто стикаються з подвійним викликом: опанування змісту предмета та вільне володіння мовою. Домінування англійської мови в академічному середовищі іноді може призвести до витіснення рідної мови, що спричиняє занепокоєння щодо збереження культурної ідентичності.

Автори статті доходять висновку, що впровадження англійської мови як мови навчання в Україні, де англійська розглядається як іноземна, вимагає подолання прогалин у компетентності вчителів та учнів, а також соціокультурного тяжіння до української мови в освітній сфері, особливо в початковій та середній школі. Ретельно розроблена тактика, що включає інклюзивні педагогічні підходи, програми підготовки вчителів та системи мовної підтримки, має розглядатися як необхідна умова для максимального використання потенціалу англійської мови.

Використання англійської як мови навчання в Україні спрямовано на підтримку освітніх реформ та інтеграцію країни в міжнародний освітній простір, а також відкриває доступ до можливостей за кордоном, що відповідає світовим тенденціям. Україна може забезпечити довгостроковий розвиток англійської як мови навчання, гармонійно поєднуючи цей процес зі збереженням культурного надбання.

Ключові слова: *англійська мова, глобалізована освіта, мовне занурення, іноземна мова, освітні реформи.*

Introduction. Nowadays English plays a major role in fields like business, education, and cross-cultural communication [22, p. 3]. This situation has increased the need for English language skills and encouraged the use of creative teaching strategies in EFL (English as a Foreign Language) classes. English as a Medium of Instruction (EMI), which places this lingua franca as the main language for teaching academic disciplines outside of language learning itself, is one of these strategies [17, p. 697]. Thus, a thorough analysis of its origins, goals, and wider impacts is necessary given the growth of EMI, which reflects the transformation of the language from a basic communication tool to a potent instrument for knowledge exchange across linguistic and cultural barriers.

According to Canagarajah, the ascent of English as a universal language is firmly linked to the development of EMI [11, p. 506]. Teachers and institutions realized that English could be used as a medium for teaching a variety of academic subjects as its popularity grew in global settings. In higher education, this strategy has acquired much traction as institutions have looked to increase their worldwide appeal by providing English-taught programs to attract foreign students [1]. EMI began as a pragmatic language solution and has since developed into a strategic educational model that promotes international communication and equips students with the language proficiency necessary for success in the classroom and the workplace.

There are several plausible reasons to use EMI as a teaching methodology. Graduates are expected to excel academically and to interact successfully overcoming language boundaries in our globalized times [7]. EMI creates an immersive learning environment to meet this need, where students are exposed to English on a regular basis, and enables them to acquire the language naturally. Additionally, Dafouz-Milne notes that EMI satisfies the demands of the contemporary labor market, where the ability to communicate in English is sometimes a condition for being employed abroad [13, p. 361]. Therefore, the goal of EMI is to educate students for success in a globally connected professional world, which transcends simply improving language proficiency.

English is not categorized as a second language (ESL) in Ukraine, but rather as a foreign language (EFL). Even though English is usually taught in schools, learning the language is rather complicated because Ukrainian is a dominant national language that plays an important role in politics, economy, scholarly discourse, and society. Effective English learning is hampered by people's greater reliance on Ukrainian. Due to a lack of supportive linguistic factors outside of the school setting, teachers and students find it difficult to speak English fluently when it is used as the language of instruction.

Consistently using the target language in instruction may prove difficult for English teachers, but it is essential to language learning. Dickson stresses the importance of speaking the target language in the classroom for several reasons [14]. First, it greatly expands students' exposure to the language, which is especially important in foreign language sessions where there are few possibilities for them to hear the target language outside of the classroom. Second, learners gain a deeper comprehension of an intricate linguistic system when the target language is used to give them more understandable feedback. Employing this method, students can learn the language through both study and application in real life. Their learning is significantly improved when certain tasks and expressions are repeated. Last but not least, instructors set an example for students by using the target language consistently themselves, showing good language use and a positive attitude toward the language. Thus, learners are more likely to appreciate the language more when teachers demonstrate their proficiency in it and emphasize its value via its use.

Nunan notes that because of the limited opportunities in their surroundings, foreign language learners frequently only use English in classroom settings and hardly ever use their language proficiency in real-world situations [21]. According to his findings, to properly model the language, teachers should make the most of their usage of English in the classroom. According to Broughton, students can mimic and imitate, which helps them to become proficient in the target language, which is taught in the classroom, with its regular exposure and practice [9].

According to recent research, teachers use English as a teaching language and apply a variety of techniques to impart knowledge to their students [15]. In numerous countries, English is now the main language of instruction and is a required subject for all students. In addition, English is frequently used purposefully as a teaching tool to promote learning and increase motivation.

Methodology/Methods. The methodology uses a qualitative research approach with a focus on contextual analysis and a thorough literature review. A strong theoretical framework and useful observations regarding

the application of EMI are provided by the synthesis of these sources. Additionally, the article employs a comparative analysis to examine the effectiveness of using native language versus English as instructional mediums in EFL classroom. It also incorporates SWOT analysis to evaluate the strengths, weaknesses, opportunities, and threats of EMI.

Results and Discussion. ***Advantages of English as a Medium of Instruction in EFL Classrooms***. There are numerous benefits to using English as the essential language of instruction in EFL classes. The most significant advantage of EMI is the notable improvement of students' language skills since it exposes them to English through real-world situations pertinent to their setting. Students can improve their speaking, listening, reading, and writing abilities more cohesively and genuinely because of this experience. Furthermore, EMI is an effective tool used for preparing students for global participation, giving them the skills that they require to communicate effectively in many academic and professional settings [4, p. 119].

The development of communication skills is another important advantage. Students who interact with English in an academic context develop cross-cultural competency by learning not just the grammatical mechanics of the language but also its cultural and contextual aspects. Additionally, EMI gives students unmatched access to a myriad of scholarly materials in the English language, such as research papers, journals, and online tools. As Murray believes, students can actively engage in international scholarly discussions owing to this accessibility, especially in fields where English is the primary language of intellectual exchange [20, p. 642]. Since English proficiency is becoming more and more recognized as a requirement for international professions, students' employability is immensely improved when EMI is in line with labor market demands.

Challenges of Implementing EMI in EFL Classrooms. Despite the advantages listed above, there are a number of significant obstacles to using EMI in EFL lessons [2, p. 97]. The language barrier among students is one of the major challenges, especially for those who are not very proficient in English. Their inability to understand the English-taught, complicated academic material leads to comprehension gaps, and poorer learning outcomes. According to Zolotko, a lack of language proficiency might also prevent students from actively participating in class activities, which will impact their performance and level of engagement [3, p. 305].

A key factor in the effective usage of EMI is the proficiency of the educators. Macaro confidently states that in order to effectively communicate academic material and encourage meaningful student conversations, teachers need to be highly proficient in English in addition

to having subject-specific competence [19, p. 439]. The quality of instruction and student comprehension are jeopardized if teachers are not proficient in the language.

Cultural ramifications are another important issue. Students may feel alienated and less motivated as a result of the dominance of English, which can also marginalize the native language and undermine cultural identities [12]. The integration of EMI may be proven more difficult by this disparity, which could also result in a devaluation of regional languages and customs.

A variety of specialized tactics are required to solve these issues. First, learners with different levels of proficiency will benefit from linguistic support systems including glossaries, simplified reading materials, and vocabulary-building tools that help to eliminate the language gap. These resources may promote active engagement and facilitate understanding.

Programs for teachers' professional development are of equal significance. Bolton emphasizes that teachers may be prepared to successfully traverse EMI situations via attending frequent training sessions that emphasize both subject-matter competence and English language improvement [8, p. 293]. Teachers' ability to meaningfully engage students is further enhanced by workshops and seminars intended for increasing their confidence in the use of English as a teaching medium.

Creating an inclusive learning environment requires striking the right equilibrium between the advantages of EMI and cultural preservation. Students should be encouraged to resort to their native language when interacting with English using strategies like code-switching and "trans-languaging" [18]. It is believed that classroom discussions are significantly enhanced and mutual understanding is fostered if learners are inspired to communicate their cultural and linguistic ideas. Furthermore, establishing regulations that value and acknowledge the native language guarantees that students will continue to be connected to their cultural heritage, simultaneously taking advantage of EMI.

Comparing the Use of Native Language and English as the Medium of EFL Instruction. The debate between the use of native language (L1) and English as the medium of instruction in EFL classrooms reveals significant pedagogical, cultural, and linguistic considerations. Each approach advocates distinct advantages and challenges, which must be analyzed taking into account language learning objectives and societal factors. Using the native language in EFL instruction provides several benefits, particularly in contexts where learners' exposure to English outside the classroom is minimal. The native language, in this case, serves as a bridge to understanding complex concepts, reduces the cognitive load and enables students to comprehend abstract ideas more effectively. Teachers can

use L1 to clarify grammatical rules, explain new vocabulary, and ensure comprehension of instructions, which can accelerate the learning process, especially for beginners. However, overreliance on L1 may inadvertently limit students' use of English. According to Nunan, students often rely solely on classroom instruction to practice English, making it crucial to maximize the target language's use [21]. Overusing L1 hinders learners' ability to think and communicate directly in English, which impedes their progression toward fluency and confident use of English.

In contrast, with EMI, learners are engrossed in the target language. This fosters a situation where English becomes not only the subject of study but also the primary tool for acquiring knowledge. This approach is supported by Bruthiaux, who emphases on providing consistent and meaningful exposure to English, enabling students to internalize linguistic structures and develop functional proficiency [10, p. 10]. When teachers conduct classes in English, they model language use, reinforce vocabulary, pronunciation, and sentence structures in real-time. However, as we have already mentioned, the use of English as the instructional medium poses challenges, particularly for students and teachers with limited proficiency. According to Idris, the absence of supportive linguistic context beyond the classroom can exacerbate comprehension difficulties [16, p. 693]. Additionally, cultural resistance to prioritizing English over the native language may undermine students' motivation and engagement.

English As the Medium of EFL Instruction in Ukrainian Context. In Ukraine, the role of EMI should be considered in its unique sociolinguistic and educational framework. The Ukrainian dedication to include English as a crucial medium for promoting global communication and raising educational standards is emphasized in the law "On the Use of the English Language in Ukraine" [6]. In particular, the law demands English competence for professionals in important industries and compels the use of English in educational processes at all levels, from early childhood to higher education. In addition to emphasizing the mandatory study of English in schools and universities, the legislative framework supports Ukraine's goals for European and Euro-Atlantic integration, demonstrating its commitment to boosting global competitiveness and promoting wider cultural and professional interaction.

Classified as a foreign language in Ukraine, English enjoys less societal prominence compared to the Ukrainian language. However, despite its limited use in people's daily life, English is assuming more and more importance due to globalization and the increasing demand for language skills in the job market. Consequently, we observe a gradual shift in educational policies and practices towards integrating EMI into the curriculum.

However, EMI's implementation in Ukraine faces distinct challenges. Many educators and students lack advanced English proficiency, which is the result of a situation compounded by the absence of immersive environments outside the EFL classroom. The heavy reliance of society on Ukrainian reduces opportunities for consistent English use, which creates gaps in language acquisition. Thus, EMI can address this inconsistency by immersing students in English, providing repeated exposure and fostering natural language development.

The advantages of EMI in Ukraine are consistent with worldwide trends [5]. Students can access global academic resources, improve their intercultural competency, and get ready for professions demanding English fluency owing to the use of EMI in the EFL classroom. Additionally, the implementation of EMI supports the country's goals to become a part of the international academic and professional world, with English as the dominant language.

Ukrainian educators must overcome obstacles like resource constraint and language challenges in order to properly implement EMI. To empower teachers, professional development programs that emphasize instructional techniques and English language ability are imperative. In addition, maintaining the sustainability of the EMI in society will require creating a conducive atmosphere that ensures a proper balance between teaching English and preserving Ukrainian cultural identity.

SWOT Analysis of English as the medium of EFL instruction. The capacity of the English language to provide access to international opportunities is among its most impressive advantages as a medium of instruction in Ukraine. Ukrainian students have unmatched access to academic exchanges, professional networks, and career trajectories in a variety of sectors thanks to English, the universal language of international communication. In addition to being widely available, resources for teaching and learning English are also becoming more and more specialized to meet the demands of different skill levels, giving teachers and students access to a multitude of resources. EMI also acts as a conduit for cultural enlightenment. Students gain intercultural competency and a broader knowledge of global viewpoints by getting involved in an English-speaking academic sphere. Students get the ability to operate in and make significant contributions to a globalized society as a result of this experience.

In Ukraine, EMI meets a lot of obstacles despite its potential. The low level of English proficiency among students and teachers is viewed as a widespread problem. Language fluency is a concern for many instructors, especially in areas with little resources, which makes it difficult for them to successfully teach the material. In a similar vein, learners frequently

Fig. 1. SWOT analysis of English as the medium of EFL instruction

fail to receive enough practice outside of the classroom, which would solidify their knowledge.

Financial limitations add to these problems. The lack of financing in public educational institutions often limits access to professional development programs, technology, and contemporary teaching aids that are necessary for EMI implementation. Furthermore, social conventions in Ukraine, where English is not commonly spoken or used in day-to-day interactions, create a gap in immersive experiences and hinder language learning.

The use of EMI into Ukraine's educational framework offers a plethora of opportunities, the main of which is the chance to adhere more closely to the global academic and professional trends. Since the country aspires to deepen its connections with international communities, EMI may serve as an important tool for equipping the future specialists with the skills needed to thrive in the competitive, multicultural world.

The viability of EMI is further supported by policy changes targeted at modernizing education. The government's focus on bringing Ukraine's educational system into line with international norms creates optimal conditions for the creation of programs that integrate EMI at several levels.

Opportunities for this are also presented by technological improvements. Digital tools, such as language-learning apps and online courses, can offer resources and creative methods to enhance EMI in the classroom.

There are risks associated with the EMI implementation process. The possible weakening of native linguistic and cultural identity is a significant worry. Communities that seek cultural preservation may object if Ukrainian and other regional languages are marginalized due to an overemphasis on English.

The lack of highly qualified teachers may be another significant obstacle. The long-term viability of the program may be at risk if teachers are not given enough opportunities to improve their language proficiency and instructional strategies. Budgetary restrictions may prevent the implementation of comprehensive EMI programs, leaving many schools ill-prepared to handle the demands of such a rigorous program. As a result, economic constraints continue to be a significant barrier.

Conclusions. In EFL classrooms, using English as a medium of instruction has become a game-changing strategy that has both advantages and difficulties which should be carefully considered. Immersing students in English for both academic and practical reasons, EMI promotes notable gains in language proficiency. This approach improves learners' employability and gives them the essential abilities for global communication. Additionally, teachers' implementation of EMI prepares students for international scholarly and professional interaction since it provides them with access to a multitude of English-language academic resources.

Despite its benefits, we observe significant obstacles, which need to be overcome while implementing EMI. Students' poor language command frequently discourages them from participation in the learning process. Furthermore, the perceived superiority of English over the national tongue may lead to linguistic and cultural unease, as well as teachers' poor proficiency in the language can lower the quality of instruction. Thus, the efficacy of EMI should be supported by targeted support networks, teacher professional development, and culturally sensitive instruction.

Moreover, EMI becomes essential when it comes to coordinating educational objectives with Ukraine's aspirations for international integration. Although the legal framework encourages learning English, there are particular challenges because Ukrainian is a more widely used language of communication in the country. A well-designed strategy that would respect native linguistic and cultural identities while using EMI to improve students' global competencies is required to address these issues.

All things considered, we believe that EMI has a lot of potential as a teaching method for EFL classes. To ensure that it acts as a link to global

prospects rather than a barrier to inclusivity and engagement, its success hinges on careful implementation that takes into account linguistic, cultural, and educational factors.

REFERENCES

1. Болайто Р., Вест Р. Інтернаціоналізація українських університетів у розрізі англійської мови. Проект «Англійська мова для університетів». Київ : Стиль, 2017. 154 с.
2. Бортник С.Б. Англійська як мова викладання: виклики й особливості роботи викладачів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 2019. Том 30 (69) № 3 Ч. 1. С. 96–101.
3. Золотько Ю. Впровадження EMI у закладах вищої освіти: досвід Маріупольського державного університету. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2022. Вип. 48, том 1. С. 302–306.
4. Купчик Л., Літвінчук А. Англійська мова як засіб викладання у вищій школі: європейський контекст. *Молодь і ринок.* 2022. Вип. 9–10 (207–208). С. 118–122.
5. Мілютіна, О. К., Федченко, К. С. Інтегроване навчання як сучасний підхід до викладання іноземної мови в педагогічних закладах вищої освіти. *Наукові записки БДПУ*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 3. 2023. С. 498–509.
6. Про використання англійської мови в Україні, 2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#Text
7. Andjelkov S. Learning and Assessment of Content and Language in EMI in Higher Education, 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/369235898_Learning_and_Assessment_of_Content_and_Language_in_EMI_in_Higher_Education
8. Bolton K. Teacher Development for English-medium Instruction (EMI): New Research Agendas. *International Journal of Applied Linguistics* 30(3), 2020. P. 291–303.
9. Broughton G. Teaching English as a Foreign Language. New York, NY: Routledge, 1980. 256 p.
10. Bruthiaux P. English as Medium of Instruction: A Growing Global Phenomenon. Language Use in Content and Language Integrated Learning/ J. Cenoz & D. Gorter (Eds.). John Benjamins Publishing Company, 2018. P. 9–24.
11. Canagarajah S. English as a Global Language and English Medium Instruction: Time for a Paradigm Shift. *Modern Language Journal* 102(3), 2018. P. 506–18.
12. Dahan J. M. Bilingual and Bicultural Identity Development in English-Medium Instruction. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 2022. P. 1–16.
13. Dafouz-Milne, E. English as a Medium of Instruction in Multilingual University Settings in Mainland Europe: An Overview of Its Academic Effects. *Teaching in Higher Education* 22(3), 2017. P. 361–89
14. Dickson P. Using the Target Language: A View from the Classroom. National Foundation for Educational Research, 1996. 38 p.
15. Fabian M. et al. Information Technologies in the Process of Teaching Foreign Languages in Higher Educational Institutions. *International Journal of Computer Science and Network Security*, Vol.21, № 3, 2021. P. 76–82.

16. Idris T. Language Policy and the Construction of National and Ethnic Identities in Indonesia. *US-China Education Review*, 4(10), 2014. P. 691–705.
17. Johnson R. K., and W. Y. Lee. English as a Medium of Instruction: Rationale, Benefits, and Challenges. *TESOL Quarterly*, 54(3), 2020. P. 695–701.
18. Li D. Trans-languaging and Multilingual Practices in English-Medium Instruction: A Hong Kong Case Study. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 42(3), 2021. P. 209–222.
19. Macaro E. Teacher Use of the First Language in Second and Foreign Language Teaching. *Language Teaching*,51(4), 2018. P. 438–455.
20. Murray N. Medium of Instruction Policies in Higher Education: A Case Study of Saudi Arabia. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 22(6), 2019. P. 641–656.
21. Nunan D. Second Language Teaching and Learning. Boston: Heinle & Heinle Publishers, 1999. 330 p.
22. Smith A. English as a Lingua Franca: A Multilingual Perspective. *World Englishes,* 38(1–2), 2019. P. 3–16.

УДК 378.147:811.111’276.6:61
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.483-491

Лілія Філюк,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри суспільних наук,
Одеський національний медичний університет
https://orcid.org/0009-0009-0448-2207
м. Одеса, Україна

Викладання англійської мови за професійним спрямуванням у медичних закладах вищої освіти: особливості авторської методики і результативність її застосування

Teaching English for specific purposes in medical higher education institutions: features of the author’s methodology and its effectiveness

Анотація. *У статті розглядаються особливості авторської методики викладання англійської мови у медичних закладах вищої освіти, яка ґрунтується на модульному підході та інтеграції теоретичних і практичних аспектів навчання. Запропонована методика передбачає структурування навчального процесу за схемою, що поєднує кілька теоретичних занять із практичними сесіями, дозволяючи студентам поступово засвоювати професійну лексику та ефективніше застосовувати її у спеціалізованому середовищі. Такий підхід сприяє розвитку навичок усного та письмового мовлення, розширенню словникового запасу, покращенню аудіювання та підвищенню загальної комунікативної компетентності. Важливим компонентом методики є використання комунікативних, інтерактивних та кейс-орієнтованих вправ, що забезпечують більш глибоке опрацювання навчального матеріалу. Значна увага приділяється роботі з клінічними кейсами, які моделюють реальні ситуації професійного спілкування. Це сприяє розвитку критичного мислення та здатності до аргументованого висловлення думки в контексті клінічних ситуацій. Крім того, застосування рольових ігор та групових дискусій дозволяє студентам удосконалювати вміння взаємодіяти з пацієнтами та колегами англійською мовою. Ефективність методики оцінюється шляхом аналізу змін у рівні навчальних досягнень студентів, їхньої здатності застосовувати мову у професійній діяльності, а також рівня мотивації до її вивчення. Дослідження засвідчує, що застосування такого підходу позитивно впливає на рівень володіння англійською мовою, зокрема на розуміння медичних текстів, здатність до письмового викладу думок і правильне використання термінології. Значний прогрес спостерігається також у здатності студентів здійснювати переклад та застосовувати отримані знання у клінічних сценаріях. Хоча певні аспекти, такі як активне використання спеціалізованої лексики в реальних*

медичних ситуаціях, ще потребують вдосконалення, загальна ефективність навчання значно підвищується.

Ключові слова: *іноземна мова за професійним спрямуванням, медичні заклади вищої освіти, медична лексика, професійна комунікація, іншомовна комунікативна компетентність, оцінка ефективності.*

Summary. *The article examines the features of the author's methodology for teaching English in medical higher education institutions, which is based on a modular approach and the integration of theoretical and practical aspects of learning. The proposed methodology structures the learning process according to a scheme that combines several theoretical lessons with practical sessions, allowing students to gradually acquire professional vocabulary and apply it more effectively in specialized settings. This approach promotes the development of speaking and writing skills, expands vocabulary, improves listening comprehension, and enhances overall communicative competence. An essential component of the methodology is the use of communicative, interactive, and case-based exercises, which provide a deeper understanding of the learning material. Particular attention is paid to working with clinical cases that simulate real professional communication situations. This contributes to the development of critical thinking and the ability to express opinions argumentatively in a clinical context. Additionally, role-playing games and group discussions help students refine their ability to interact with patients and colleagues in English. The effectiveness of the methodology is assessed by analyzing changes in students' academic performance, their ability to use English in professional settings, and their motivation to study the language. The study demonstrates that applying this approach positively impacts students' proficiency in English, particularly in understanding medical texts, structuring written thoughts, and using terminology accurately. Significant progress is also observed in students' ability to translate and apply acquired knowledge in clinical scenarios. Although certain aspects, such as the active use of specialized vocabulary in real medical situations, still require improvement, the overall effectiveness of the learning process is significantly enhanced.*

Key words: *English for specific purposes, medical higher education institutions, medical vocabulary, professional communication, foreign language communicative competence, effectiveness assessment.*

Вступ. В умовах глобалізації та інтеграції сучасної медичної науки в міжнародний простір володіння англійською мовою стає невід'ємною складовою професійної підготовки майбутніх медичних працівників. Медична галузь вимагає від фахівців не лише базового знання мови, а й здатності застосовувати її у професійному середовищі: вести документацію, спілкуватися з колегами, читати та аналізувати наукові дослідження, а також працювати з пацієнтами, для яких англійська є основною чи другою мовою спілкування.

Наявні дослідження висвітлюють різні аспекти навчання англійської мови у медичних закладах вищої освіти, зокрема організаційні,

лінгвістичні та методичні підходи. Однак, незважаючи на значний внесок дослідників у розвиток цієї сфери, аналіз джерел вказує на певні прогалини, які зумовили необхідність розробки авторської методики.

Частина досліджень (В. Є. Абрамович [1], В. В. Білько [2]) зосереджена на загальних організаційно-педагогічних умовах викладання англійської мови у медичних ЗВО, зокрема в умовах кризових ситуацій та в міжнародному контексті. Важливість таких досліджень є очевидною, проте вони не містять детального аналізу конкретних методик навчання, що забезпечують ефективне засвоєння медичної термінології та розвиток професійної комунікації.

Інші роботи (О. С. Канюк [3], Ю. П. Карпенко [4], Л. Усик [9]) акцентують увагу на особливостях викладання англійської мови для студентів-медиків та питаннях формування їхньої професійної компетентності. Водночас у них бракує комплексного підходу, що інтегрує теоретичне навчання з практичними кейсами та використанням комунікативних технологій.

Окремі автори (Р. Прибора [6], О. І. Снітовська [8]) розглядають впровадження кейс-методу та використання нестандартних навчальних ресурсів, таких як художні твори. Проте, хоча кейс-метод широко застосовується, у дослідженнях недостатньо уваги приділено його систематичному поєднанню з іншими елементами навчання, що б забезпечило комплексний розвиток мовної компетентності студентів.

Також у представленій літературі (І. Р. Плавуцька [5], В. С. Хромова [10]) аналізуються питання термінології та перекладу, що є важливим аспектом медичної англійської. Однак ці дослідження більше зосереджені на лінгвістичних аспектах термінології, а не на її практичному застосуванні у професійній діяльності майбутніх лікарів.

Окремо варто згадати дослідження Н. Я. Скіби [7], яке визначає поняття «іноземна мова за професійним спрямуванням» та його структурні елементи. Це дає фундаментальне розуміння специфіки викладання мови у професійному контексті. Однак у роботі недостатньо розглянуто особливості навчання медичної англійської, що є важливим для формування спеціалізованої методики викладання.

Отже, аналіз наукових джерел вказує на те, що наявні дослідження розглядають окремі аспекти навчання англійської мови у медичних ЗВО, проте вони не пропонують цілісної методики, яка б інтегрувала модульний підхід, поєднання теорії та практики, комунікативні й інтерактивні методи навчання, а також активне використання клінічних кейсів.

Викладання англійської мови за професійним спрямуванням у медичних закладах вищої освіти спрямоване не лише на оволодіння

мовними навичками, але й на розвиток комунікативної компетенції, необхідної для ефективної взаємодії з колегами, пацієнтами та науковою спільнотою. Однак наявні методики навчання часто мають загальний характер і не враховують специфіку медичної сфери. Багато курсів зосереджені переважно на вивченні мови в цілому, без достатньої уваги до фахової термінології, реальних клінічних ситуацій та потреб студентів-медиків. Це суттєво знижує їхню практичну ефективність та ускладнює застосування отриманих знань у реальних робочих умовах.

З огляду на це нами було розроблено авторську методику викладання, що базується на інтеграції теоретичних знань та практичних навичок, а також враховує реальні комунікативні потреби медичних працівників. Запропонований підхід дозволяє забезпечити студентам більш ефективне засвоєння професійної англійської мови, підвищити їхню мовну компетентність та готовність до практичного використання отриманих знань у клінічній практиці.

У відповідності з вищесказаним **метою статті** є доведення ефективності використання авторської методики у процесі навчання англійської мови за професійним спрямуванням студентів медичних закладів вищої освіти.

Методологія та методи дослідження. Досягнення зазначеної мети здійснюється за такими етапами: 1) накопичення даних, що засвідчують ступінь ефективності запропонованої методики; 2) математична і статистична обробка відповідної інформації; 3) формулювання висновків стосовно результативності авторської методики викладання англійської мови за професійним спрямуванням.

Загалом проведене дослідження було реалізовано за таким сценарієм: 1) розробка методики оцінювання рівня володіння студентами англійською мовою у професійному контексті; 2) проведення констатуючого експерименту, в рамках якого здійснювалося первинне оцінювання відповідних компетенцій; 3) впровадження авторської методики на етапі формуючого експерименту; 4) проведення контрольного експерименту для повторного оцінювання студентів – майбутніх медиків; 5) математичний підрахунок результатів за кожним з оцінюваних критеріїв; 6) порівняльний аналіз даних констатуючого та контрольного експерименту. Усі розрахунки здійснено із залученням статистичного процесора Statistica 10.0. Дослідження здійснено на базі Одеського національного медичного університету.

Виклад основного матеріалу дослідження. Авторська методика складається з чотирьох модулів, кожний із яких включає по три комплексні заняття і по одному практичному.

Перший модуль має назву «Вступ до медичної англійської». Перше комплексне заняття «Вступ до курсу. Основна медична термінологія. Латинські та грецькі корені» передбачає виконання вправ із термінологічними картками, вправ на відповідність та складання визначень. Друге комплексне заняття «Будова людського тіла. Анатомічна термінологія» містить вправи на опис частин тіла, роботу з анатомічними схемами, класифікацію термінів. Третє комплексне заняття «Фізіологічні процеси та системи організму» передбачає вправи на заповнення пропусків у текстах, складання описів процесів, групові обговорення. Практичне заняття «Використання медичних термінів у професійному спілкуванні (case studies, ситуаційні завдання)» містить різнотипні рольові ігри, переклад і аналіз професійних текстів.

Другий модуль має назву «Комунікація з пацієнтами та колегами». Перше комплексне заняття «Основи професійної комунікації. Опитування пацієнта» включає вправи на створення діалогів та аналіз відео зі спілкування лікарів. Друге комплексне заняття «Опис симптомів та скарг. Медичний огляд» містить вправи на опис фотографій та складання питань для опитування пацієнтів. Третє комплексне заняття «Інструкції та рекомендації для пацієнтів» передбачає вправи на формулювання інструкцій, аудіювання та відтворення інформації. Практичне заняття «Рольові ігри: лікар та пацієнт, симуляція прийому пацієнта» включає вправи на розігрування сценаріїв та оцінку комунікативних стратегій.

Третій модуль має назву «Діагностика та лікування». Перше комплексне заняття «Діагностичні процедури та тести. Інтерпретація результатів» містить вправи на роботу з медичними звітами та аналіз клінічних випадків. Друге комплексне заняття «Лікарські засоби та методи лікування» передбачає вправи на заповнення таблиць та дискусії про варіанти лікування. Третє комплексне заняття «Хірургічні втручання та невідкладна допомога» включає вправи на перегляд відео та складання алгоритмів дій. Практичне заняття «Аналіз медичних текстів та клінічних випадків» передбачає вправи на групову роботу, складання узагальнень та висновків.

Четвертий модуль має назву «Професійна документація та академічне письмо». Перше комплексне заняття «Медична документація: виписки, рецепти, звіти» охоплює вправи на аналіз та складання документів, заповнення формулярів. Друге комплексне заняття «Оформлення медичних статей та наукових доповідей» містить такі вправи, як написання анотацій, редагування текстів. Третє комплексне заняття «Медична етика та особливості міжнародної медичної комунікації» включає такі вправи, як аналіз кейсів, дискусії, аргу-

ментація позиції. Практичне заняття «Написання медичних звітів та академічних статей» передбачає вправи на групову роботу та презентацію власних текстів.

Ступінь ефективності запропонованої авторської методики вимірюється за такими критеріями:

1) рівень володіння медичною термінологією – здатність правильно використовувати та пояснювати спеціалізовані терміни;

2) комунікативні навички – вміння ефективно спілкуватися з пацієнтами та колегами англійською мовою;

3) аудіювання – розуміння медичних діалогів, інструкцій лікаря, доповідей та аудіо матеріалів;

4) читання та аналіз медичних текстів – здатність працювати з науковими статтями, історіями хвороби, інструкціями;

5) письмова компетенція – оформлення медичних документів (виписки, рецепти, історії хвороби, звіти).

6) здатність до перекладу – правильний переклад медичних текстів без спотворення змісту;

7) використання професійної лексики в клінічних ситуаціях – уміння коментувати діагнози, план лікування, результати аналізів;

8) здатність до аргументованого висловлення думки – участь у дискусіях на медичні теми, обґрунтування рішень;

9) розв'язання клінічних кейсів – застосування отриманих знань у змодельованих медичних ситуаціях;

10) мотивація та активність у навчанні – самостійна робота, участь у дискусіях, готовність застосовувати англійську мову в реальних умовах.

Проведене дослідження виявило, що на етапі констатуючого експерименту за критерієм «рівень володіння медичною термінологією» низький рівень виявлений у 49% студентів, середній – у 31%, високий – у 20%; за критерієм «комунікативні навички» низький рівень характерний для 40% здобувачів освіти, середній – також для 40%, високий – для 20%; за критерієм «аудіювання» низький рівень притаманний 51% студентів, середній – 18%, високий – 31%; за критерієм «читання та аналіз медичних текстів» низький рівень показали 40% здобувачів освіти, середній рівень – 18%, високий – 42%; за критерієм «письмова компетенція» низький рівень виявлений у 49% студентів, середній рівень – у 40%, високий – у 11%; за критерієм «здатність до перекладу» низький рівень продемонстрували 29% здобувачів освіти, середній – 49%, високий – 22%; за критерієм «використання професійної лексики в клінічних ситуаціях» низький рівень характерний для 73% студентів, середній – для 27%, високий рівень не зафіксований; за критерієм «здатність до аргументованого

висловлення думки» низький рівень показали 31% здобувачів освіти, середній – 51%, високий – 19%; за критерієм «розв'язання клінічних кейсів» низький рівень виявлений у 38% студентів, середній – у 53%, високий – у 9%; за критерієм «мотивація та активність» у навчанні низький рівень притаманний 62% здобувачів освіти, середній – 29%, високий – 9%.

Констатуючий експеримент засвідчив наступне:

1) загальний рівень засвоєння медичної англійської мови учасниками є низьким або ближчим до середнього, що свідчить про недостатню ефективність навчального процесу та потребу в доопрацюванні методики;

2) найвищі показники спостерігаються у читанні та аналізі медичних текстів (2,02) та здатності до перекладу (1,93), що свідчить про відносно кращий розвиток пасивних навичок (сприйняття інформації) у порівнянні з активним мовленням;

3) найнижчі результати зафіксовані у використанні професійної лексики в клінічних ситуаціях (1,27) та мотивації й активності у навчанні (1,47). Це може свідчити про складність практичного застосування набутих знань та недостатню зацікавленість студентів у процесі навчання;

4) комунікативні навички (1,8), аудіювання (1,8), здатність до аргументованого висловлення думки (1,87) та розв'язання клінічних кейсів (1,71) демонструють потребу в покращенні інтерактивних методів навчання та розвитку усного мовлення;

5) письмова компетенція (1,62) також є низькою, що може вказувати на недостатню увагу до письмових завдань або їх складність для учасників.

На етапі контрольного експерименту дослідження показало, що за критерієм «рівень володіння медичною термінологією» низький рівень виявлений в 11% студентів, середній – у 58%, високий – у 31%; за критерієм «комунікативні навички» низький рівень характерний для 20% здобувачів освіти, середній рівень – для 29%, високий – для 51%; за критерієм «аудіювання» низький рівень продемонстрували 20% студентів, середній – 31%, високий – 49%; за критерієм «читання та аналіз медичних текстів» низький рівень притаманний 11% здобувачів освіти, середній рівень – 29%, високий – 60%; за критерієм «письмова компетенція» на низькому рівні не залишився ніхто, середній рівень показали 58% студентів, високий – 42%; за критерієм «здатність до перекладу» низький рівень не зафіксований, середній рівень характерний для 38% здобувачів освіти, високий – для 62%; за критерієм «використання професійної лексики в клінічних ситуаціях низький рівень виявлений у 31% сту-

дентів, середній – у 51%, високий – у 18%; за критерієм «здатність до аргументованого висловлення думки» низький рівень не показав ніхто, середній рівень – 60% здобувачів освіти, високий – 40%; за критерієм розв'язання клінічних кейсів низький рівень притаманний 9% студентів, середній – 49%, високий – 42%; за критерієм «мотивація та активність у навчанні» низький рівень зафіксований у 22% здобувачів освіти, середній – у 49%, високий – у 29%.

Контрольний експеримент дозволив дійти таких висновків:

1) усі показники зросли, що свідчить про ефективність методики. Найбільше покращилися здатність до перекладу (+0,69), письмова компетенція (+0,8) та читання і аналіз медичних текстів (+0,47). Це означає, що методика сприяє розвитку як пасивних, так і активних мовних навичок.

2) комунікативні навички (+0,51), аудіювання (+0,49), здатність до аргументованого висловлення думки (+0,53) та розв'язання клінічних кейсів (+0,62) також значно покращилися, що свідчить про вдосконалення інтерактивних методів навчання.

3) використання професійної лексики в клінічних ситуаціях залишається найнижчим (1,87, покращення на +0,6), хоча й зросло. Це вказує на необхідність ще більшої практичної спрямованості занять;

4) мотивація та активність у навчанні зросли на +0,6 (до 2,07), що говорить про підвищений інтерес студентів до навчання, але цей показник все ще залишається відносно невисоким.

Таким чином, авторська методика показала позитивний ефект, значно покращивши як теоретичні, так і практичні навички студентів. Разом із тим, у подальшому слід приділити додаткову увагу використанню професійної лексики в клінічних ситуаціях та мотивації студентів.

Висновки з дослідження. Результати дослідження підтверджують ефективність авторської методики у формуванні мовних компетенцій студентів медичних спеціальностей. Найсуттєвіші покращення зафіксовані у здатності студентів до перекладу, розвитку письмової компетенції та розуміння професійної літератури, що свідчить про позитивний вплив методики на академічну підготовку. Водночас відносно низький приріст рівня використання медичної термінології в клінічних ситуаціях вказує на необхідність вдосконалення практичного аспекту навчання шляхом розширення кількості інтерактивних занять і рольових ігор. Аналіз показав, що застосування кейс-методу та проблемно-орієнтованого навчання сприяє розвитку критичного мислення і покращує комунікативні навички. Додатковим позитивним ефектом методики є зростання рівня мотивації студентів, що може мати довгострокові наслідки для їхньої професійної

підготовки. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на оптимізацію навчального процесу та розробку додаткових інструментів для підвищення рівня володіння медичною англійською мовою у реальних клінічних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамович В. Є., Мокрієнко Е. М., Лазор Н. В. Організаційно-педагогічні умови англомовної підготовки у вищій медичній освіті Франції. *Одеський медичний журнал.* 2023. № 1(182). С. 104–107.
2. Білько В. В., Борзих О. А., Лавренко А. В., Кайдашев І. П. Проблеми та перспективи формування англомовного освітнього середовища в медичній освіті в умовах кризових ситуацій. *Актуальні проблеми сучасної медицини.* 2023. Вип. 4(84). Т. 23. С. 269–272.
3. Канюк О. С. Особливості викладання курсу «Англійська мова професійного спрямування для студентів-медиків». *Інноваційна педагогіка.* 2022. Вип. 49. Т. 1. С. 55–58.
4. Карпенко Ю. П. Особливості вивчення англійської мови майбутніми лікарями. *Молодий вчений.* 2020. № 2(78). С. 116–119.
5. Плавуцька І. Р., Мартиць Ю. М. Застосування професійної медико-технічної термінології в процесі викладання окремих дисциплін англійською мовою. Вісник науки та освіти. 2023. № 7(13). С. 711–728.
6. Прибора Р. Метод кейсів на заняттях з англійської мови професійного спрямування у вищих медичних навчальних закладах. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2018. Вип. 21. Т. 2. С. 132–137.
7. Скіба Н. Я. Поняття «іноземна мова» за професійним спрямуванням, його сутність і структура. *Імідж сучасного педагога.* 2017. № 2. С. 48–52.
8. Снітовська О. І., Царик Г. М. Методика викладання дисципліни «Англійська мова за професійним спрямуванням (медична англійська)» (на базі художніх творів А. Крісті) за допомогою інтернет-ресурсу. *Інноваційна педагогіка.* 2020. Вип. 27. С. 164–171.
9. Усик Л., Чорна В., Петухова О. Формування професійної компетентності студентів у процесі вивчення англійської мови за професійним спрямуванням. *Український педагогічний журнал.* 2021. № 3. С. 51–57.
10. Хромова В. С., Божук А. О. Термінологічні аспекти англо-українського перекладу текстів з тактичної медицини. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* 2024. № 6. Т. 35(74). С. 126–132.

УДК 81:36’316.77
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.492-506

Оксана Цимбалиста,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу,
Державний торговельно-економічний університет
https://orcid.org/0000-0003-4895-472X
м. Київ, Україна

Тетяна Данкевич,
старший викладач кафедри англійської мови і перекладу,
Київський національний лінгвістичний університет
https://orcid.org/0009-0009-7501-7249
м. Київ, Україна

Оксана Кривенко,
старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу,
Державний торговельно-економічний університет
https://orcid.org/0000-0003-2359-9434
м. Київ, Україна

Формування міжкультурної комунікації на заняттях з іноземної мови

Formation of intercultural communication in foreign language classes

Анотація. *Міжкультурна комунікація є надзвичайно важливою складовою сучасного глобалізованого світу. Вона сприяє розумінню та прийняттю культурних відмінностей, знижуючи ризик виникнення непорозумінь та конфліктів, що можуть виникати через різницю у цінностях, традиціях, стилях спілкування. Одним із викликів, з яким стикаються комуніканти з різних культур, є помилкове розуміння одне одного через призму стереотипів, закладених у культурних цінностях, традиціях або історичних особливостях певного народу. Стереотипи можуть створювати бар’єри для ефективного спілкування, призводячи до конфліктів або непорозумінь. Метою статті є дослідити вплив культурних стереотипів на процес міжкультурної комунікації на заняттях з іноземної мови та запропонувати способи подолання бар’єрів, які виникають унаслідок цих стереотипів. Предмет дослідження – вплив культурних стереотипів на процес міжкультурної комунікації. Об’єкт дослідження – міжкультурна комунікація в контексті міжкультурної взаємодії, тобто спілкування між носіями різних мов та культур. Міжкультурна комунікація – це процес обміну інформацією, ідеями та емоціями між людьми, які належать до різних культур*

або етнічних груп. Культурні стереотипи мають значний вплив на процес міжмовної комунікації, оскільки вони формують очікування та сприйняття інших культур, часто спрощуючи або викривлюючи їхню сутність. Вони виникають через прагнення людей узагальнити поведінку представників певних націй або етнічних груп і зберігаються в суспільстві через передачу від покоління до покоління. Було виділено кілька ефективних способів для подолання стереотипів: розвиток міжкультурної компетентності, уникнення стереотипів у мові, зворотній зв'язок, вивчення іноземних мов, використання мови жестів, впровадження антистереотипного навчання. Роль викладача у розвитку міжкультурної комунікації є надзвичайно важливою, оскільки він сприяє формуванню поваги до інших культур, усвідомленню культурних відмінностей і толерантності. Міжкультурна комунікація забезпечує основу для побудови взаємовигідних відносин, допомагає уникати непорозумінь та сприяє збереженню та передачі культурної спадщини. Перспектива подальших досліджень полягає у вивченні впливу цифрових медіа на міжкультурну комунікацію, оскільки соціальні мережі та інтернет активно формують сучасні культурні стереотипи та комунікаційні практики.

Ключові слова: *міжмовна комунікація, культурний стереотип, глобалізація, культура, спілкування.*

Summary. *Intercultural communication is an extremely important component of today's globalized world. It promotes understanding and acceptance of cultural differences, reducing the risk of misunderstandings and conflicts that may arise due to differences in values, traditions, and communication styles. One of the challenges that communicators from different cultures face is misunderstanding each other through the prism of stereotypes embedded in cultural values, traditions or historical features of a certain people. Stereotypes can create barriers to effective communication, leading to conflict or misunderstandings. The aim of the article is to investigate the influence of cultural stereotypes on the process of intercultural communication in foreign language classes and to suggest ways to overcome the barriers that arise as a result of these stereotypes. The subject of the study is the influence of cultural stereotypes on the process of intercultural e communication. The object of research is intercultural communication in the context of intercultural interaction, that is, communication between speakers of different languages and cultures. Intercultural communication is the process of exchanging information, ideas, and emotions between people of different cultures or ethnic groups. Cultural stereotypes have a significant impact on the process of interlanguage communication, as they shape expectations and perceptions of other cultures, often simplifying or distorting their essence. They arise due to the desire of people to generalize the behavior of representatives of certain nations or ethnic groups and are preserved in society from generation to generation. There are several effective ways to overcome stereotypes: development of intercultural competence, avoidance of stereotypes in language, feedback, learning foreign languages, use of sign language, implementation of anti-stereotype training. The role of the teacher in the development of intercultural communication is extremely important, as he can contribute to the formation of respect for other cultures, awareness of cultural differences and tolerance. Intercultural communication*

provides a basis for building mutually beneficial relationships, helps avoid misunderstandings, and contributes to the preservation and transmission of cultural heritage. The perspective of further research is to study the impact of digital media on intercultural communication, as social networks and the Internet actively shape modern cultural stereotypes and communication practices.

Key words: *intercultural communication, cultural stereotype, globalization, culture, communication.*

Вступ. Міжкультурна комунікація є надзвичайно важливою складовою сучасного глобалізованого світу. У процесі взаємодії між представниками різних культур та мовних груп виникають численні труднощі, серед яких особливу роль відіграють культурні стереотипи. Такі стереотипи часто є узагальненими уявленнями про певні нації або культури, які можуть не лише спотворювати сприйняття іншої сторони, але й негативно впливати на процес комунікації. Через це зростає необхідність розуміння ролі культурних стереотипів у міжмовній комунікації та їхнього впливу на її ефективність. Одним із викликів, з яким стикаються комуніканти з різних культур, є помилкове розуміння одне одного через призму стереотипів, закладених у культурних цінностях, традиціях або історичних особливостях певного народу. Стереотипи можуть створювати бар'єри для ефективного спілкування, призводячи до конфліктів або непорозумінь. Міжкультурна комунікація є невід'ємною частиною викладання іноземних мов у закладах вищої освіти. Вона сприяє не лише кращому опануванню мови, але й вихованню культурної обізнаності, що є ключовою компетенцією сучасного фахівця.

Тема міжкультурної комунікації привертала увагу багатьох зарубіжних науковців, зокрема в галузях лінгвістики, соціальної психології, антропології та комунікативних наук. Варто згадати праці американського антрополога Е. Голла, який запровадив поняття висококонтекстуальні та низькоконтекстуальні культури, що впливають на сприйняття і комунікацію між представниками різних культур; соціального психолога з Нідерландів Г. Гофстеде, який визначив основні культурні характеристики (такі як індивідуалізм, дистанція влади, уникнення невизначеності), що стали фундаментом для аналізу культурних відмінностей та їх впливу на комунікацію; британського лінгвіста і фахівця з міжкультурної комунікації Р. Льюїса, який запропонував модель культурного трикутника, де розглядаються лінійно-активні, мультиактивні та реактивні культури; американського дослідника М. Беннетта, який вважає, що розуміння і прийняття культурних відмінностей є важливим етапом для ефективної комунікації.

Серед відомих українських науковців, які зробили значний внесок у дослідження цієї тематики є: філолог, етнограф і мислитель

О. Потебня, який вважав, що мова відображає національну культуру і впливає на сприйняття світу; мовознавець і соціолінгвіст Л. Масенко, яка активно досліджує питання мовної ідентичності та вплив стереотипів на мовні процеси; відомий дослідник української мови та культури С. Єрмоленко, яка аналізує культурні й мовні відмінності та їхній вплив на комунікативні стратегії; соціолог і культуролог Г. Семигіна, яка досліджує питання соціальних стереотипів, у тому числі культурних, та їхній вплив на міжкультурну комунікацію і соціальні процеси.

Актуальність дослідження міжмовної комунікації та культурних стереотипів полягає в тому, що глибоке розуміння різниць і подібностей між культурами допомагає не лише покращити ефективність спілкування, але й сприяє налагодженню довіри та взаєморозуміння. Розгляд цих аспектів допомагає подолати упередження, що є важливим кроком для розвитку толерантного та відкритого суспільства.

Метою статті є дослідити вплив культурних стереотипів на процес міжкультурної комунікації на заняттях з іноземної мови та запропонувати способи подолання бар'єрів, які виникають унаслідок цих стереотипів.

Предмет дослідження – вплив культурних стереотипів на процес міжмовної комунікації. Об'єкт дослідження – міжкультурна комунікація в контексті міжкультурної взаємодії, тобто спілкування між носіями різних мов та культур.

Методологія та методи дослідження. У нашій статті було застосовано такі методологічні підходи: культурологічний (орієнтований на вивчення впливу культури на процес навчання іноземної мови, акцентуючи увагу на цінностях, традиціях та звичаях, що формують міжкультурне розуміння), комунікативно-діяльнісний підхід (зосереджений на практичному застосуванні мови через інтерактивні завдання, спрямовані на розвиток комунікаційних умінь у контексті міжкультурної взаємодії), лінгвокультурний (приділено увагу взаємозв'язку мови і культури), а також компетентнісний (фокусується на розвитку міжкультурної компетентності, тобто здатності ефективно комунікувати з представниками інших культур).

Щодо методів дослідження, то було використано теоретичні методи, зокрема аналіз наукової літератури з лінгвістики, педагогіки та культурології, а також порівняння та узагальнення даних із різних джерел щодо міжкультурної комунікації. Опитування, як один із емпіричних методів, допомогло зібрати дані про ставлення та сприйняття культурних стереотипів у різних групах. Порівняльний метод став основою зіставлення особливостей міжмовної комунікації між

різними культурами для виявлення відмінностей і подібностей у сприйнятті та вираженні культурних стереотипів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізація, розвиток технологій та зростання міжнародної співпраці вимагають від людей здатності ефективно взаємодіяти з представниками різних культур. Міжкультурна комунікація сприяє розумінню та прийняттю культурних відмінностей, знижуючи ризик виникнення непорозумінь та конфліктів, що можуть виникати через різницю у цінностях, традиціях, стилях спілкування. Вона допомагає людям навчитися поважати відмінності та уникати стереотипів. Знання про інші культури сприяє емпатії, терпимості й відкритості, що є основою для створення гармонійних стосунків у мультикультурних суспільствах.

Поняття «міжкультурна комунікація» Б. Слющинський розглядає крізь призму його складових – комунікація і культура. Культура – це сукупність соціальних норм і цінностей, що склалися історично і притаманні конкретній суспільній системі, комунікація – це специфічна норма взаємодії людей з передачі інформації від людини до людини, яка здійснюється за допомогою мови та інших знакових систем [10, с. 83–85].

Ф. Бацевич визначає міжкультурну комунікацію як «процес спілкування (вербального й невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, послуговуються різними ідіоетнічними мовами, відчувають лінгвокультурну “чужинність” свого партнера за спілкуванням, мають різну комунікативну компетенцію, яка може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку» [2, с. 277].

Міжкультурна комунікація – це символічний, інтерпретаційний, трансакційний, контекстуальний процес, у якому люди з різних культур створюють спільні значення [12, с. 64].

У нашому дослідженні міжкультурну комунікацію визначено як процес обміну інформацією, ідеями та емоціями між людьми, які належать до різних культур або етнічних груп. Міжкультурна комунікація є складною, оскільки її учасники можуть мати різні уявлення про те, що є прийнятним у спілкуванні.

Готовність до міжкультурної комунікації не є вродженою якістю. Вона формується у процесі життєдіяльності та виражається у опануванні особистістю міжкультурної компетентності [4, с. 27].

Міжкультурна компетентність охоплює: – знання про культурне різноманіття світу та власного середовища, про цінності, норми та приховані культурні смисли, інформацію яким чином культурні відмінності визначають поведінку людини; – знання про причини непорозумінь у вербальному та невербальному спілкуванні (значення

слів, тембр голосу, жести) та готовність до з'ясування непорозуміння; – знання власних культурних умов та їх вплив на сприйняття інформації та поведінку; – здатність до гнучкості поведінки, уміння коригувати поведінку відповідно до культурного контексту, здатність поратися з неоднозначними ситуаціями і проблемами; – здатність інтерпретувати, пояснювати прояви іноземної культури в контексті культури рідної; – уміння встановлювати та будувати позитивні міжкультурні відносини; – здатність до діяльності в міжкультурних групах; – здатність діагностувати механізми власних упереджень, переконань і принципів; – толерантне ставлення до двозначності та інших людей; – повага до різноманітності, готовність до подолання упереджень; – пізнавальна допитливість, бажання вчитися, досліджувати культури та здобувати знання від міжкультурних зустрічей [11, с. 79].

Культурологічний аспект відіграє фундаментальну роль у міжкультурній комунікації, оскільки кожна культура формує унікальну систему цінностей, символів та норм поведінки, яка проявляється у повсякденному житті та обумовлює взаємодію її носіїв з іншими культурами. Культурні коди, що зберігаються в колективній пам'яті спільноти та передаються з покоління в покоління, формують так звану «ментальну програму», яка визначає сприйняття світу, способи мислення, поведінку та взаємодію. Ці коди створюють унікальні культурні «марки», за якими можна впізнати, до якої нації або етнічної групи належить людина [7].

У практичному вимірі культурні коди втілюються в різних формах – від символіки, архітектури, одягу, музики до народних звичаїв, манер поведінки та комунікативних особливостей. Водночас, ці коди можуть ускладнювати міжкультурну комунікацію, оскільки представники різних культур можуть не розуміти або помилково інтерпретувати символи та поведінкові моделі один одного. Тому культурологічний аспект вивчення міжкультурної комунікації передбачає розуміння та повагу до різних культурних кодів, що дозволяє уникати непорозумінь та створювати середовище взаємоповаги й толерантності.

На думку О. Кучмій, «міжкультурну комунікацію слід розглядати як сукупність різноманітних форм стосунків і спілкування між індивідами і групами, які належать до різних культур. Цей процес відбувається як в політиці, так і в міжособистісному спілкуванні людей у побуті, родині, неформальних контактах, тобто на макро- та мікрорівнях [6, с. 52].

Не існує ізольованих культур – усі вони живуть і розвиваються лише у діалозі з іншими культурами. Діалог культур був і залиша-

ється основним у розвитку людства. Протягом століть та тисячоліть відбувалося взаємозбагачення культур, з яких складалася унікальна мозаїка людської цивілізації. Процес взаємодії, діалогу культур має складний і нерівномірний характер. Це спосіб людського спілкування, це поєднання різних смислів (понять, символів) культури, де формується орієнтація розуму на порозуміння. Це основа, яка дає розуміння в особливостях налагодження контакту, проведення переговорного процесу [1, с 118].

Структура міжкультурної комунікації включає в себе кілька етапів, кожен з яких є важливим для успішного спілкування з представниками інших культур. Перший етап – це розуміння культурних різниць. Цей етап полягає у тому, щоб зрозуміти, що інші культури можуть мати різні способи сприйняття інформації, інші норми поведінки та інші переконання. Другий етап – це встановлення контакту. На цьому етапі важливо створити позитивне сприйняття та встановити зв'язок зі співрозмовником. Для цього можна використовувати різні засоби, такі як жести, міміка, погляд, тон голосу, дотик та інші. Третій етап – це передача повідомлення. Цей етап передбачає передачу інформації з однієї культури в іншу. Важливо враховувати, що мова та інші символи можуть мати різне значення в різних культурах. Наприклад, деякі слова можуть мати негативне значення в одній культурі, але позитивне – в іншій. Четвертий етап – це взаєморозуміння. Після того, як повідомлення було передано, важливо переконатися, що співрозмовник зрозумів його належним чином. Це можна зробити, запитавши про те, що він зрозумів або резюмуючи основні ідеї. П'ятий етап – це вирішення конфліктів. Конфлікти можуть виникати через непорозуміння або різні культурні цінності та переконання. Важливо шукати компроміс та взаємоповагу, щоб уникнути конфліктів та досягти спільної мети. Шостий етап – це оцінка результатів комунікації. На цьому етапі важливо оцінити результати міжкультурної комунікації та зробити висновки для майбутньої взаємодії. Важливо зазначити, що кожен з цих етапів взаємодії може мати різні підходи в різних культурах, і успішна міжкультурна комунікація вимагає розуміння та поваги до різних культур та сприйняття іншого підходу до комунікації [9, с. 10–11].

Для формування міжкультурної комунікації на заняттях з іноземної мови нами було виділено кілька основних стратегій:

1. Використання автентичних матеріалів, адже вони створені носіями мови для носіїв мови, відображають культурні реалії, менталітет та особливості побуту. Це можуть бути відео, пісні, новини, блоги чи навіть меню ресторанів. Їх використання допомагає студентам не лише засвоїти мовні конструкції, але й зануритися в куль-

турний контекст. *Приклад: перегляд коротких відео з YouTube про національні свята, таких як День Подяки у США або Октоберфест у Німеччині, з подальшим обговоренням.*

2. Рольові ігри. Вони допомагають студентам моделювати реальні життєві ситуації, в яких вони взаємодіють із представниками іншої культури. Це сприяє розвитку навичок міжкультурного спілкування та зниженню страху перед спілкуванням. *Приклад: ситуація 1: один студент грає роль туриста, який намагається знайти дорогу в незнайомому місті, а інший – місцевого жителя. Турист ставить питання, використовуючи іноземну мову, а місцевий житель пояснює; ситуація 2: студенти розігрують сцену знайомства на міжнародній конференції, звертаючи увагу на різні стилі невербальної комунікації (жести, інтонацію).*

3. Проєкти з міжкультурної тематики, що допомагає студентам глибше зануритися в дослідження певної культури. У процесі вони працюють із різними джерелами, розвивають дослідницькі навички, а також вчаться презентувати результати своєї роботи. *Приклад: порівняння освітніх систем двох країн з фокусом на відмінності в підходах до викладання іноземних мов. Результати обговорюються під час презентації.*

4. Дискусії на міжкультурні теми. Обговорення міжкультурних тем сприяє формуванню критичного мислення, толерантності та розуміння різноманітності. Студенти висловлюють свої погляди та дізнаються про думки інших. *Приклад: дебати на тему: «Чи повинні туристи адаптуватися до культури країни, яку відвідують?».*

5. Інтерактивні онлайн-ресурси. Сучасні технології дозволяють студентам взаємодіяти з носіями мови через відеодзвінки, чати або форуми. Це створює автентичний досвід міжкультурної комунікації. *Приклад: використання платформи Tandem для спілкування зі студентами з інших країн. Наприклад, обговорення екологічних проблем їхніх регіонів.*

7. Мовні клуби та чати, що створюють комфортне середовище для практики іноземної мови та знайомства з іншими культурами. Тематичні зустрічі стимулюють обговорення міжкультурних аспектів. *Приклад: проведення кіноперегляду з подальшим обговоренням фільму мовою оригіналу.*

8. Рефлексія. Регулярний аналіз міжкультурного досвіду допомагає студентам краще зрозуміти свої сильні та слабкі сторони, а також розвивати навички самопізнання. *Приклад: написання щотижневого блогу, де студенти описують свої відчуття та думки після виконання завдань, пов'язаних із міжкультурною комунікацією.*

Однак, незнання менталітету носіїв чужої (іноземної) мови, неповне розуміння її змісту, символіки, міміки та інших елементів

«чужомовлення» часто призводить до спотвореного розтлумачення смислу. Надійним і ефективним виходом з подібних негативних ситуацій служать «стереотипи», які допомагають сформувати судження, припущення і оцінку у таких критичних ситуаціях. Стереотип – схематичний, стандартизований образ або уявлення про соціальну подію чи об'єкт, зазвичай емоційно забарвлений і такий, що володіє стійкістю, виражає звичне ставлення людини до якого-небудь явища, яке склалося під впливом соціальних умов і попереднього досвіду. Завдяки своїй цілісності, усталеності, особливому консерватизму (традиційності) мовні (лінгвістичні) стереотипи виконують різноманітні функції, серед яких, на наш погляд, особливе значення для процесу міжкультурної комунікації мають наступні з них: захист традицій, звичаїв та звичок своєї культури; забезпечення представників своєї суспільної спільноти відповідними моделями поведінки; передбачення різноманітних форм поведінки партнерів по комунікації; пояснення дій і вчинків людей їхніми специфічними соціокультурними особливостями. За допомогою стереотипів людина ніби оволодіває тими чи іншими рисами і якостями, орієнтуючись і спираючись на які партнер по спілкуванню зможе спрогнозувати її поведінку і дії, що значно полегшує міжкультурну комунікацію [8, с. 223].

Вважаємо, що культурні стереотипи мають значний вплив на процес міжмовної комунікації, оскільки вони формують очікування та сприйняття інших культур, часто спрощуючи або викривлюючи їхню сутність. Стереотипи виникають через прагнення людей узагальнити поведінку представників певних націй або етнічних груп і зберігаються в суспільстві через передачу від покоління до покоління.

Як показує наш досвід, у міжкультурній комунікації стереотипи можуть призводити до хибного розуміння, упередженого ставлення та некоректного трактування намірів співрозмовника. Наприклад, якщо певну культуру асоціюють із холодністю чи відчуженістю, це може вплинути на інтерпретацію мовних або невербальних сигналів, навіть якщо співрозмовник насправді не виявляє подібних якостей. У багатьох випадках стереотипи створюють бар'єри для відкритого та рівноправного діалогу, змушуючи людей несвідомо ставитися до співрозмовників із недовірою або зверхністю. Крім того, стереотипи впливають на самосприйняття представників культур, які часто стикаються з негативними упередженнями, що може знижувати їхню впевненість у собі та обмежувати активність у комунікації.

О. Ігнатова вважає, що ефективне формування навички міжкультурного спілкування забезпечується наступними стратегіями: підготовка (проведіть дослідження та дізнайтеся, з ким ви матимете справу. Зверніть увагу на культурні норми та соціальні звичаї місце-

вості), вивчення мови (буде величезною перевагою безбар'єрне спілкування), спостереження (коли спілкування з представником незнайомої культури відбувається вперше, уважно слухайте та уважно спостерігайте за його поведінкою. Зверніть особливу увагу на те, як вони реагують на різні стилі спілкування, а також знайдіть схожість із вашою культурою), відкритість та самосвідомість (облиште загальні упередження і стереотипи, які ви могли мати щодо іншої культури. Зрештою, люди все ще залишаються індивідуальними особами зі своїми власними уподобаннями), питання (якщо ви не впевнені в чомусь або думаєте, що, можливо, неправильно зрозуміли те, про що вас запитують, цілком нормально запитати та уточнити, а не здогадуватися та потенційно втрапити у незручну ситуацію), допомога (отримайте поради і консультації щодо культури вашої цільової країни) [5, с. 64].

Наш практичний досвід дозволяє виділити кілька ефективних способів подолання мовних стереотипів на заняттях з англійської мови:

1. Розвиток міжкультурної компетентності. Важливо розуміти особливості різних культур і мовних норм, що допомагає уникнути неправильних інтерпретацій і сприяє кращому розумінню.

2. Уникнення стереотипів у мові. Варто використовувати мову, яка не містить узагальнень та упереджень.

3. Розвиток емпатії. Здатність поставити себе на місце іншої людини допомагає зрозуміти, чому вона вживає певні слова або вирази.

4. Зворотній зв'язок. Завжди корисно запитати співрозмовника, чи правильно його зрозуміли, або попросити уточнити думку.

5. Навчання іноземних мов. Знання іноземної мови або хоча б базових фраз допомагає зблизитися з представниками інших культур.

6. Використання мови жестів або невербальної комунікації. Іноді невербальні засоби можуть допомогти в подоланні мовного бар'єру. Однак потрібно пам'ятати, що жести можуть мати різне значення в різних культурах.

7. Впровадження антистереотипного навчання. Освітні програми та тренінги, спрямовані на боротьбу з мовними стереотипами.

Варто також підкреслити, що використання штучного інтелекту у навчальному процесі відкриває нові можливості для формування міжкультурної компетенції у студентів. Ця компетенція, яка передбачає здатність ефективно взаємодіяти з представниками інших культур, є ключовою в умовах глобалізації і передбачає індивідуалізацію навчання, забезпечуючи адаптивне навчання; моделювання міжкуль-

турних ситуацій, що дає змогу студентам брати участь у рольових іграх, створюючи реальні комунікаційні ситуації в контексті культурних особливостей; доступ до глобальних ресурсів, що сприяє знайомству із соціокультурними реаліями; аналіз міжкультурних помилок; та розвиток інтерактивного навчання завдяки використанню віртуальних помічників, які можуть допомагати у вивченні мови через діалоги, інтегровані в культурні сценарії.

Однак, роль викладача у розвитку міжкультурної комунікації на заняттях з іноземної мови є ключовою, оскільки він сприяє формуванню поваги до інших культур, усвідомленню культурних відмінностей і толерантності. Викладачам варто показати на власному прикладі, як з повагою та відкритістю ставитися до представників інших культур.

Важливо на заняттях з іноземної мови навчати студентів ефективно висловлювати думки, слухати, проявляти емпатію та враховувати емоційні потреби інших. Це допомагає налагоджувати довірчі стосунки та розвивати здатність до конструктивної взаємодії в міжкультурних умовах сьогодення.

Висновки з дослідження. У сучасному глобалізованому світі міжкультурна комунікація стає все важливішою, оскільки вона є основою для міжнародного співробітництва, культурного обміну та розвитку толерантності. Вона забезпечує основу для побудови взаємовигідних відносин, допомагає уникати непорозумінь та враховувати культурні особливості у переговорах та співпраці. Знання принципів міжкультурної комунікації дозволяє людям розвивати навички міжкультурної компетенції, що особливо важливо для фахівців, які працюють у міжнародному середовищі або мають часті контакти з іноземцями. Міжкультурна комунікація сприяє збереженню та передачі культурної спадщини, адже під час взаємодії люди зберігають власну ідентичність, водночас відкриваючи нові горизонти для самопізнання та переосмислення своєї культури. Однак на шляху до ефективної комунікації часто постають культурні стереотипи, що можуть негативно впливати на взаєморозуміння. Інтеграція штучного інтелекту у навчання іноземних мов значно розширює можливості формування міжкультурної компетенції, роблячи навчальний процес більш ефективним, персоналізованим та практично орієнтованим. Для ефективної міжкультурної комунікації на заняттях з іноземної мови необхідно розвивати навички критичного мислення, що дозволяє свідомо уникати стереотипів і оцінювати кожного співрозмовника як індивідуальність.

Перспектива подальших досліджень полягає у вивченні впливу цифрових медіа на міжкультурну комунікацію студентів закладів

вищої освіти, оскільки соціальні мережі та інтернет активно формують сучасні культурні стереотипи та комунікаційні практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабіна В., Кудлай І. Міжкультурна комунікація як основа налагодження мирних відносин. *Acta de Historia & Politica: Saeculum*. 2023. С. 114–120.
2. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія». 2009. 344 с.
3. Бахов І. Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу культур. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України.* 2012. Вип. 2. С. 34–43.
4. Гутиряк О. Міжкультурна комунікація: до визначення поняття. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 47. Том 2. С. 205–208.
5. Ігнатова О. М. Європейський досвід міжкультурної комунікації в освіті і культурі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* 2023. Вип. 68.С. 60–67.
6. Кучмій О. П. Міжнародна комунікація: структура та динаміка процесів. *Культура народів Причорномор'я.* 2003. Вип. 37. С. 52–55.
7. Манакін В. Мова і міжкультурна комунікація : навчальний посібник. Київ : Видавничий центр «Академія». 2012. 288 с.
8. Овчаренко Л. М., Овчаренко В. П. Лінгвістичні аспекти міжкультурної комунікації. *Закарпатські філологічні студії.* 2023. Вип. 30. С. 219–224.
9. Середа Д. М. Міжкультурна комунікація як чинник розвитку туризму: дипломна робота. Київ, 2023. 60 с.
10. Слющинський Б. Міжкультурна комунікація як регулятор міжособистісних відносин суспільства. *Нова парадигма.* 2016. Вип. 130. С. 82–91.
11. Borza P., Rejman K., Błażejewski W., Rejman B. Edukacja międzykulturowa – idée, koncepcje, inspiracje. Jarosław, 2018. 100 s.
12. Lustig M. W., Koester J. Intercultural competence: interpersonal communication across cultures (6th ed.). Pearson Education, Boston, 2010. 388 p.

РЕЦЕНЗІЇ
REVIEWS
REZENSIONS

УДК 821.162.1’06-1/-9.09(092)Шульц.(043.5)
DOI https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.507-511

Світлана Федоренко,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри філології та перекладу,
КНУТД «Київський національний університет технологій та дизайну»
https://orcid.org/0000-0001-8517-9975
м. Київ, Україна

Кіра Ткаченко,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології та перекладу,
КНУТД «Київський національний університет технологій та дизайну»
https://orcid.org/0000-0002-5409-460X
м. Київ, Україна

«Нехай кожен принесе для Шульца те, на що здатен і чого прагне»: рецензія на монографію Маторіної Наталі Михайлівни «Проза Бруно Шульца. Антропологія. Поетика. Наратологія»[1]

Наразі шульцознавство як галузь літературознавства, що вивчає життєпис і творчу спадщину відомого польського митця першої половини ХХ ст. Бруно Шульца, його місто й роль у світовому літературному процесі, є, за слушним твердженням Віри Меньок, знаної шульцологині, співзасновниці й директорки «Полоністичного науково-інформаційного центру імені Ігоря Менька» Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, однією з найбільш інтенсивно представлених дисциплін у світовій гуманітаристиці; визнається сучасними дослідниками об’ємним, містким і розгалуженим складником світового літературознавства. Творчість Бруно Шульца органічно інтегрована не лише в європейський, зокрема й в український, а й у світовий мистецько-культурний контекст, відкрита до нових прочитань та інтерпретацій, до того ж дотепер зберігає дивовижну контекстуальну суголосність ХХІ століттю.

Враховуючи наявність потужного дослідницького дискурсу шульцознавчого спрямування (*про Шульца*), який у багато разів перевищує шульцівський літературний дискурс (*власне Шульц*), досвід щодо вивчення життєпису і творчої спадщини Бруно Шульца

[1] Маторіна Наталя. Проза Бруно Шульца. Антропологія. Поетика. Наратологія: монографія. Київ: Талком, 2025. 538 с.

попередніми дослідниками і аж ніяк не применшуючи їхньої ролі, авторка монографії пропонує власне бачення тих чи тих аспектів прозопису митця, зважаючи на побажання одного із найавторитетніших дослідників і поціновувачів Шульца – польського шульцолога Владислава Панаса: «Нехай кожен принесе для Шульца те, на що здатен і чого прагне» (саме ці слова, ба навіть дослідницьке гасло, обрано заголовком пропонованої рецензії).

Акцентуючи на актуальності сучасних шульцівських студіювань, авторка наголошує, з одного боку, на невичерпності герменевтичного потенціалу творів Шульца завдяки їхній багатожанровості й полідискурсивності; багатозначності, багатовимірності, різноманітності (В. Меньок); нескінченності значень і сенсів (Р. Малиновський); бездонності, універсальності й позачасовості (П. Прокоп'як); мінливості (Є. Яжембський), неповторності й унікальності (Т. Біленко); доступності шульцівської прози численним контекстам, а з іншого – підкреслює необхідність нового прочитання й осмислення шульцівських творів, зокрема зважаючи на кардинальні трансформації, перетворення й переформатування літературознавчої думки кінця XX – першої чверті XXI ст., оскільки на тлі таких змін суттєво змінились і контексти, у яких досліджують творчу спадщину знаного галицько-єврейського письменника, який писав польською мовою, Бруно Шульца.

Свої погляди Наталя Маторіна вибудовує у трьох виражених дослідницьких площинах – теоретичній, просопографічній та історико-літературній. Перевагою аналізованої праці вважаємо нерозривність її теоретичного складника з конкретним історико-літературним аналізом художньо-прозової практики Бруно Шульца, а також науково-аналітичну й об'єктивно-пізнавальну природу викладу матеріалу, який досліджується. Науковиця зуміла майстерно структурувати свою працю, що складається з чотирьох продуктивних розділів, які взаємопов'язані між собою і логічно вибудовані (на кшталт самої культової літературної дилогії Бруно Шульца «Цинамонові крамниці» й «Санаторій під Клепсидрою»): від теоретичного виміру (теоретико-методологічних засад) антропології, поетики, наратології (перший розділ) до історико-літературного виміру шульцівської химерної поетики / художньої антропології, наративної ідентичності, текстових моделей художньої прози митця тощо (третій і четвертий розділи); притому всі ці розважання дотичні до моделей конструювання біографії / автобіографії прозової спадщини Бруно Шульца (другий розділ).

Вочевидь поміж сучасних наукових розвідок, виконаних у царині шульцознавства, працю Н. М. Маторіної позитивно вирізняє

комплексний підхід, розширення методологічного підґрунтя аналізу прозових творів Бруно Шульца, новітнє (пере)прочитання студійованих шульцівських творів під кутом антропологічних, поетикальних і наратологічних вимірів його прозової спадщини, тобто в той чи той спосіб традиційне коло тем і проблем шульцівської прози розкрито крізь призму кореляційного їх осмислення в річищі сучасних культурно-цивілізаційних тенденцій. Приваблює доказовість ідей, висловлених у дослідженні: авторка постійно звертається до текстів – шульцівських прозових творів (у широкому розумінні прозопису Шульца) і літературознавчих праць шульцологічного спрямування, аргументуючи ту чи ту свою думку цитатами з оповідань Шульца і / чи науковими твердженнями / висновками / спостереженнями дослідників-шульцознавців.

Зміст монографії демонструє високий рівень теоретичної підготовки авторки, надзвичайний рівень оригінальності мислення, уміння систематизувати й узагальнювати розмаїття аспектів досліджуваних явищ і процесів. У першому розділі «Антропологія. Поетика. Наратологія. Теоретичний та історико-літературний виміри» проаналізовано засадничі наукові праці, які складають основу літературознавчого аналізу шульцівського дискурсу в царині пограниччя етнокультурного й онтологічного – проблеми, що потребує прискіпливої дослідницької уваги; презентовано результати теоретичного аналізу автобіографічного дискурсу Шульца із залученням концепцій і теорій М. Брацкої, М. Чермінської, Є. Яжембського, Г. Ґоск та ін. у контексті т. зв. автобіографічного трикутника; з'ясовано особливості антропологічної поетики, у межах аналізу якої у спеціальних літературних практиках можна впізнати себе, власну ідентичність, завдяки інтерпретації форми усвідомити творчу активність митця й читача, розпізнати точки перетину їхньої свідомості; доробок Бруно Шульца схарактеризовано в контексті залучення концепцій індивідуального авторського світосприйняття до антропологічного тезаурусу польського літературного модернізму. Другий розділ праці «Моделі конструювання біографії / автобіографії у просопографічному і прозовому дискурсі Бруно Шульца» містить насамперед з'ясування питань (авто)біографічного спрямування: ідеться про мистецько-національний, професійний, педагогічний, літературно-критичний, перекладацький складники шульцівського просопографічного й літературно-літературознавчого дискурсів. У третьому розділі «Від химерної поетики до художньої антропології Бруно Шульца» йдеться про шульцівські феноменологію тілесного, неосяжний оніризм, фантазування, прозовий дискурс крізь призму інтермедіального виміру тощо. В усіх підрозділах у той чи той спосіб

увиразнюється, доповнюється, унаочнюється, оновлюється, коригується наявна в сучасному шульцознавстві інформація щодо потужного історико-літературного явища на ім'я Бруно Шульц. У четвертому розділі «Текстові моделі в художній прозі Бруно Шульца. Наративна ідентичність» усебічно схарактеризовано конкретні прояви шульцівських текстуальних проєктів. На схвальні відгуки заслуговує також ідея створення добірки афористичних суджень про митця (у форматі попереднього слова) – стислих і влучних висловлювань знаних дослідників і / чи поціновувачів Бруно Шульца, завдяки яким «адекватно в цінному науково-довідковому форматі презентовано основні відомості про роль і місце митця в українській і світовій культурі, що загалом сприяє кращій підготовці, насамперед естетично-емоційній, до нової зустрічі читача з Бруно Шульцом і стимулює бажання атмосферного занурення в чарівний шульцівський літературно-просопографічно-літературознавчий дискурс» (с. 448), а також «Післяслово, або Приостанок», у якому акцентовано на невичерпності й відкритості шульцівського дискурсу для подальших різновекторних наробіток.

Список використаної літератури, який містить 697 описів джерел – монографій, докторських і кандидатських праць, наукових і науково-популярних статей, навчальної та словниково-довідкової літератури, нормативних і спеціальних видань як вітчизняних, так і зарубіжних авторів засвідчує ретельне, навіть (архі)критичне прочитання авторкою дослідження історіографічної шульціани, максимального врахування різноманітних думок і поглядів як знаних шульцознавців, так і аматорів-початківців, які в той чи той спосіб досліджують творчість Бруно Шульца й надихаються нею.

Дослідження є міждисциплінарним за своїм спрямуванням, позаяк має значення як для розвитку світового шульцознавства, так і для розвитку культурознавства, мовознавства, культурологічної біографістики, історії, соціології, освітології, мистецтвознавства тощо.

Принципових зауважень щодо загальнотеоретичних, методологічних положень і міркувань авторки наукової праці, інтерпретації матеріалу, що аналізується, немає. Відтак, поділяючи думку авторки праці щодо найцінніших джерел у царині студіювання шульцівської спадщини матеріалів, збережених у тих чи тих архівних фондах, як нам видається, опертя на історико-документальні матеріали могло би бути більш потужним, особливо, коли йдеться про відомості просопографічного спрямування.

Висновуємо: висунуті в дослідженні завдання цілком відповідають меті роботи, а наукова новизна доводить її сучасний рівень; аналіз змісту дослідження свідчить про досягнення мети, а також

розв'язання всіх поставлених авторкою завдань. Монографія Н. М. Маторіної «Проза Бруно Шульца. Антропологія. Поетика. Наратологія» – це комплексне дослідження, в якому запропоновано принципово новий погляд на, здавалося б, усебічно досліджену творчу спадщину Бруно Шульца. Відтак авторці дослідження вдалося пере/про/читати твори універсального митця по-іншому, не так, як раніше, запропонувавши оновлений, осучаснений, заново актуалізований інтерпретаційний підхід в царині шульцівської теоретичної історії літератури.

Праця є концептуально значущим, самостійним та оригінальним дослідженням, ґрунтовним внеском у розвиток як українського, так і зарубіжного шульцознавства; а результати – вагомим доробком у студіюванні неперсічної постаті Бруно Шульца й дотепер відкритого до нових різнобарвних напрацювань оригінального шульцівського літературного дискурсу. Вочевидь дослідження буде слугувати пожвавленню й розширенню української рецепції літературної спадщини Бруно Шульца й виникненню нових сучасних досліджень шульцівських творів – творів незрівнянної окремості, оригінальності та своєрідності.

ЗМІСТ

МОВОЗНАВСТВО

Світлана Алексенко
Вербалізація наративу «Coronavirus Pandemic»:
лексико-семантичний аспект
(на матеріалі інформаційного порталу BBC news)..... 7

Svitlana Amelina, Volodymyr Tymofieiev
Die Aussprache der Diphthonge <ei> und <ou> im
Literaturmittelhochdeutschen (anhand der normalisierten
Texte Walthers von der Vogelweide).....16

Ірина Бойко
Експресивно-стилістичні повтори як засіб вираження
персуазивності в мотиваційних промовах Н. Вуйчича.....25

Nataliia Varieshkina, Stepan Kovbasiuk
Significance of realia in foreign languages study:
some problems of classification and translation 34

Kateryna Havrylenko, Dmytro Prykhodko
Personal approach in computer-mediated communication.....52

Tetyana Zhyvotovska
Use of graphic stylistic means in Nancy Horan's historical fiction. . .60

Ірина Кобякова, Євгенія Плис
Стратегії та способи перекладу сучасних
англомовних фільмонімів.....70

Вікторія Колісник
Концепт «Любов» у романі Едіт Несбіт «Діти залізниці».....81

Iryna Kornieieva
Communacative strategies of Joe Biden's political speeches
in translation aspect.....90

Viktoriia Kostenko, Ivanna Znamenska, Iryna Solohor,
Yevheniia Honcharova
Legal discourse in informed consent templates
for cardiac surgery: a linguistic analysis 101

Ірина Крикніцька
Когнітивна обробка комплексної візуальної метафори:
підхід теорії концептуальної інтеграції 114

Олександра Левоненко
Категорія ввічливості та засоби її актуалізації
в англомовному юридичному дискурсі……124
Ірина Лелет
Вплив цифрової комунікації на трансформацію мовних норм
англійської мови : аналіз сучасних тенденцій……132
Наталя Любимова, Людмила Росєнко
Репрезентація концепту SUN/LE SOLEIL в англійській
та французькій лінгвокультурах ……141
Тетяна Мись
Важливість іноземної мови при підготовці фахівця
в галузі права……152
Ірина Морозова, Олена Коряк
Послання Президента США «Про стан країни»
як ритуалізований тип політичного дискурсу……162
Людмила Окулова
Лексика сучасних соціальних мереж
(на матеріалі англійської мови)……172
Halyna Onyshchak, Kateryna Nykytchenko
Reproducing the stylistics of a psychological thriller
in the Ukrainian translation of Colleen Hoover's novel "Verity"……179
Ганна Приходько
Когнітивний напрям у сучасній науці про мову……188
Надія Савчин
Особливості творення стилістичного прийому гри слів……197
Лілія Соболь
Атрибутивний тип метонімічних переносів
на позначення людини в англійській мові……207
Світлана Соколовська
Синергетичний характер смислотворення
в художньому дискурсі Германа Гессе
(на прикладі роману «Гра в бісер»)……216
Olesia Stoika, Vadym Pitovka
Social media and language innovation:
a study of slang, abbreviations, and emoticons……226

Анна Столярова
Особливості висвітлення екологічної проблематики
у грецьких інтернет-ЗМІ (лінгвістичний аспект)..... 239
Myroslava Fabian
Politeness as a communicative value: corpus research..... 249
Емілія Швед, Оксана Дацьо, Олександра Яцків
Словопорядок як ознака ідіостилю Т. Лівія..... 262

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Андрій Верцімага
Концепт «цивілізація» в гуманітарних науках
та літературознавстві крізь призму творчості Мартіна Еміса.... 275
Наталя Іваницька, Лілія Терещенко
Корпусний підхід до виявлення фокалізаторів
у романі Айріс Мердок «Пора Янголів»..... 285
Тетяна Лях
Метафізика гри в романі Джоан Гарріс
«Джентельмени та гравці»..... 296
Олена Мащенко
Пошуки американського «великого роману» в надрах творчості
американських письменників з азійським бекграундом..... 309
Михайло Сеньків, Тетяна Музика
Художня деміфологізація соціалістичного раю у поезії
Василя Стуса «Ось вам сонце, сказав чоловік
з кокардою на кашкеті»..... 318
Ірина Сирко, Галина Ступницька
Теоретичні аспекти дослідження англійської комедії XVIII ст.. 328

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Ольга Алісеєнко, Ганна Мудренко
Особливості вивчення професійної англійської мови
в дистанційному форматі..... 340
Людмила Бабаєвська
Сценарний метод у навчанні англійської мови
майбутніх музикантів..... 349

Ганна Братиця, Тетяна Калинюк
ReziprokesLesenbei der OrganisationderGruppenarbeit
im Fremdsprachenunterricht..... 364
Ольга Верховцова, Олена Куценко
Прояви академічної недоброчесності
під час он-лайн навчання..... 373
Ігор Гаврило, Тетяна Славич, Михайло Рошко
Проблеми діалогічного аргументованого навчання
на уроках зарубіжної літератури..... 381
Olena Gayevska
The role of mapping in memory formation of children
with autism spectrum disorder:
through the lens of a bilingual environment..... 390
Nataliia Hodovanets, Viktoriya Lehan
Modern English Teaching Tools: Balancing Engagement
and Effectiveness in the Learning Process..... 406
Daria Korovii
Reflective thinking in the ESL classroom..... 419
Галина Лук'янець
Вивчення іноземних мов через мобільні застосунки:
організаційний, оцінний та психологічний аспекти..... 428
Olesia Minenko, Olha Krichker, Nataliia Yeremeieva
Artificial intelligence as a tool for learning foreign languages..... 439
Iryna Mishchynska
Teaching technical writing in the process of higher
professional education..... 448
Світлана Онисенко, Людмила Домилівська
Використання відеоматеріалів TED-Ed для розвитку навичок
слухання у студентів медичних спеціальностей..... 458
Lesya Rohach, Oksana Shovak, Natalia Petiy,
Natalia Shtefaniuk
English as the medium of instruction..... 471
Лілія Філюк
Викладання англійської мови за професійним спрямуванням
у медичних закладах вищої освіти: особливості авторської
методики і результативність її застосування..... 483

Оксана Цимбалиста, Тетяна Данкевич, Оксана Кривенко
Формування міжкультурної комунікації на заняттях
з іноземної мови……492

РЕЦЕНЗІЯ

Світлана Федоренко, Кіра Ткаченко
«Нехай кожен принесе для Шульца те, на що здатен
і чого прагне»: рецензія на монографію
Маторіної Наталі Михайлівни «Проза Бруно Шульца.
Антропологія. Поетика. Наратологія»……507

CONTENTS

LANGUAGE STUDIES

Svitlana Aleksenko
Verbalization of the narrative "Coronavirus Pandemic": lexical and semantic aspects (based on the information portal BBC news)……7

Svitlana Amelina, Volodymyr Tymofieiev
The pronunciation of the diphthongs <ei> and <ou> in literary Old High German (the case of normalized texts by Walther von der Vogelweide)…… 16

Iryna Boiko
Expressive-stylistic repetitions as a mean of persuasiveness expression in the motivational speeches by N. Vujicic…… 25

Nataliia Varieshkina, Stepan Kovbasiuk
Significance of realia in foreign languages study: some problems of classification and translation …… 34

Kateryna Havrylenko, Dmytro Prykhodko
Personal approach in computer-mediated communication……52

Tetyana Zhyvotovska
Use of graphic stylistic means in Nancy Horan's historical fiction. . .60

Iryna Kobiakova, Ievheniia Plys
Strategies and methods of translating modern English film titles……70

Viktoriia Kolisnyk
Concept "Love" in the novel "The railway children" by Edith Nesbith……81

Iryna Kornieieva
Communacative strategies of Joe Biden's political speeches in translation aspect……90

Viktoriia Kostenko, Ivanna Znamenska, Iryna Solohor, Yevheniia Honcharova
Legal discourse in informed consent templates for cardiac surgery: a linguistic analysis ……101

Iryna Kryknitska
Cognitive processing of a complex visual metaphor: a conceptual integration theory approach ……114

Oleksandra Levonenko
The category of politeness and means of its actualization
in English legal discourse……124
Iryna Lelet
Influence of digital communication on the English language norms:
analysis of modern tendencies……132
Natalia Liubymova, Liudmyla Roienko
Representation of the SUN/LE SOLEIL concept in English
and French linguistic cultures ……141
Tetiana Mys
The importance of a foreign language in training a specialist
in the field of law……152
Iryna Morozova, Olena Koriak
US President's State of the Union Address as a ritualized type
of political discourse……162
Liudmyla Okulova
Vocabulary of modern social networks
(based on the english language material)……172
Halyna Onyshchak, Kateryna Nykytchenko
Reproducing the stylistics of a psychological thriller
in the Ukrainian translation of Colleen Hoover's novel "Verity"……179
Hanna Prykhodko
Cognitive direction in modern language science……188
Nadiia Savchyn
The peculiarities of play of words formation as a stylistic device……197
Liliia Sobol
Attributive type of metonymic transfers denoting a person
in English ……207
Svitlana Sokolovska
The synergetic character of sense-making
in the artistic discourse of Hermann Hesse
(based on the novel 'The Glass Bead Game')……216
Olesia Stoika, Vadym Pitovka
Social media and language innovation:
a study of slang, abbreviations, and emoticons……226

Anna Stoliarova
Peculiarities of environmental issues coverage
in Greek digital media (linguistic aspect)..... 239
Myroslava Fabian
Politeness as a communicative value: corpus research..... 249
Emiliia Shved, Oksana Datso, Oleksandra Yatskiv
Word order as a feature of titus Livius' idiostyle..... 262

LITERATURE STUDIES

Andrii Vertsimaha
The concept of "civilization" in the humanities and literary studies
through the lens of Martin Amis's works..... 275
Natalia Ivanytska, Liliia Tereshchenko
A corpus approach to identifying focalizers
in Iris Murdoch's novel "The Time of Angels"..... 285
Tetiana Liakh
The metaphysics of play in Joan Harris' novel
"Gentlemen and players" 296
Olena Mashchenko
Searching for the American "great novel" in the bowels
of writings of American authors of Asian background..... 309
Mykhailo Senkiv, Tetiana Muzyka
the artistic demythologization of socialist paradise
in Vasyl Stus's poem "Here is the sun, said the man
with the cockade on his hat"..... 318
Iryna Syrko, Halyna Stupnytska
Theoretical aspects of the study of English comedy
of the 18th century..... 328

METHODS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Olha Aliseienko, Hanna Mudrenko
Features of learning professional English in a distance format 340
Liudmyla Babaievska
Scenario-based method in teaching English to future musicians..... 349

Hanna Bratytsia, Tetiana Kalyniuk
Reciprocal reading in the context of organization of group work in foreign language lessons……364
Olha Verkhovtsova, Olena Kutsenko
Manifestations of academic dishonesty during online learning……373
Ihor Havrylo, Tetiana Slavych, Mykhailo Roshko
Problems of dialogic argumentative learning at foreign literature lessons……381
Olena Gayevska
The role of mapping in memory formation of children with autism spectrum disorder: through the lens of a bilingual environment……390
Nataliia Hodovanets, Viktoriya Lehan
Modern English teaching tools: balancing engagement and effectiveness in the learning process……406
Daria Korovii
Reflective thinking in the ESL classroom……419
Halyna Lukianets
Learning foreign languages through mobile applications: organizational, evaluative and psychological aspects……428
Olesia Minenko, Olha Krichker, Nataliia Yeremeieva
Artificial intelligence as a tool for learning foreign languages……439
Iryna Mishchynska
Teaching technical writing in the process of higher professional education……448
Svitlana Onysenko, Liudmyla Domylivska
Using TED-Ed videos for developing listening skills in medical students……458
Lesya Rohach, Oksana Shovak, Natalia Petiy, Natalia Shtefaniuk
English as the medium of instruction……471
Liliia Filiuk
Teaching English for specific purposes in medical higher education institutions: features of the author's methodology and its effectiveness……483

Oksana Tsymbalysta, Tetiana Dankevych, Oksana Kryvenko
Formation of intercultural communication
in foreign language classes……492

REVIEWS

Svitlana Fedorenko, Kira Tkachenko
"Let everyone bring to Schulz what they are capable of
and what they aspire to": a review of the monograph
by Natalia Matorina "Bruno Schulz's Prose. Anthropology.
Poetics. Narratology"……507

Наукове видання

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ З ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Збірник наукових праць

Випуск 1 (27)

CONTEMPORARY STUDIES IN FOREIGN PHILOLOGY

Research Paper Collection

Issue 1 (27)

Підписано до друку 06.05.2025 р. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Наклад 300 примірників. Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 30,34. Обл. вид. арк. 22,75.
Замовлення № 0525/406.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Тел. +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.